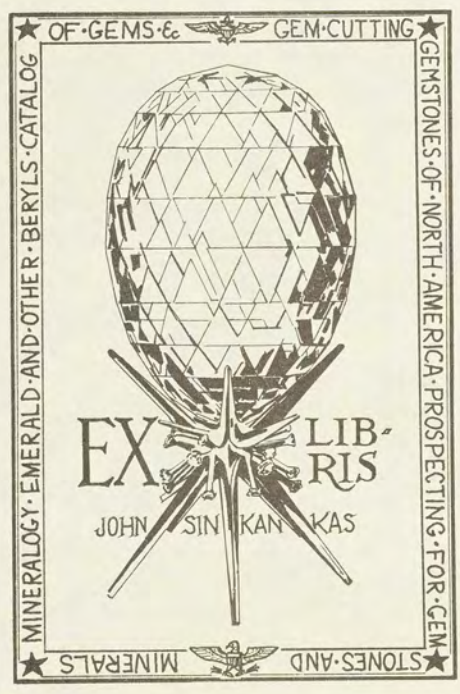

130⁰⁰ Seligman, bond
6177 Coll. compl.
115

2 fold tables

just white board

JSL-2
00015590

JSL purchase

2861

A N S E L M I
B O E T I I D E B O O D T
B R V G E N S I S B E L G Æ,
R V D O L P H I S E C V N D I,
I M P E R A T O R I S R O M A N O R V M,
P e r s o n æ M e d i c i,

G E M M A R V M E T L A P I D V M
H i s t o r i a,

*Qua non solum ortus, natura, vis & precium, sed etiam modus quo ex iis, olea,
salia, tinctura, essentia, arcana & magisteria arte chymica
confici possint, ostenditur.*

O P V S P R I N C I P I B V S, M E D I C I S, C H Y -
m i c i s, P h y s i c i s, a c l i b e r a l i o r i b u s i n g e n i i s v t i l i s s i m u m.

Cum variis figuris, Indiceq; duplici & copioso.

Cell. Rom. Soc. Jan.

Cap. Inc. Bill. Sec.

H A N O V I Æ,
T y p i s W e c h e l i a n i s a p u d C l a u d i u m M a r n i u m &
h e r e d e s I o a n n i s A u b r i i.

M. DC. IX.

Handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is faint and difficult to decipher, but appears to include the words "C. C. C." and "1877".

Handwritten text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is faint and difficult to decipher, but appears to include the words "C. C. C." and "1877".

D. R V D O L P H O II.
ROMANORVM IMPERA-
TORI SEMPER AVGVSTO,
 GERMANIÆ, HVNGARIÆ, BO-
hemia, &c. Regi, Archiduci Au-
stria, &c.

SACRATISSIME, Augustissime, Victoriosis-
 sime & Inuictissime Imperator, Hominis gra-
 tia tellurem, & quicquid in ea est, procreatum
 esse, non solum ex Sacris literis constat; sed ita
 manifestum est, vt nemo ratione præditus id
 negare debeat. Homo enim solus omnibus iis
 quæcunque tellus profert indigere videtur, iisq; tanquam verus
 dominus vtitur & fruitur. Nudus enim & inermis in lucem edi-
 tus, dum adolescit, ad frigora cælique iniurias propulsandas, ex
 variis quas natura procreat rebus, vestes, domicilia, & arma sibi
 conflare cogitur. Deinde cum non adeo firma corporis constitu-
 tione præditus, variis & innumeris morbis obnoxius sit, tum va-
 letudinis tutandæ, tum recuperandæ causa, quicquid in aere, a-
 quis, & terra viuit, & vegetatur, ipsi in alimentum vel medica-
 mentum cedit. Præterea, quia ratione præditus est, non solum
 ea quibus indiget, & sine quibus viuere commodè non potest,
 eiq; vtilia sunt; sed à quibus ornamentum, vel voluptatem habe-
 re, vel capere potest, quærit, sibiq; applicat, ita vt nihil in hoc re-

rum theatro fit, quod negligat, aut in suos vsus non conuertat. Quod profecto ab aliis animantib. non fit, quæ solum ea quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt, sectantur, & postulant. Ex quibus sanè liquido constat, propter illum qui omnib. vtitur (hominem nempe) omnia creata esse. Nam si quis arbitretur, propter aliud animal, aut aliud quicquid id sit, elementa, & mixta exstare. is Deum & naturam ea omnia quibus solus homo vtitur, frustra fecisse censere debet; quod certè meo iudicio dicere non solum inconueniens, sed impium videtur. Verum etsi propter hominem Deus tam varia, & multa produxerit, nihilominus tamen non propter quemuis. Nemo enim priuatus omnibus vti potest, sed propter omnes simul, aut eos quorum interest omnes seruari, hoc est principes, qui tanquam dii aliis à Deo præfecti eos regunt, tuentur & defendunt, produxisse credendum est. Principes siquidem propter multos creati, multos referunt, ac iis præcipue, quibus ornari ac dignitas ipsorum augeri potest, vt melius regere, & ad obsequia maiestate sua populum commodius inuitare valeant, indigent. Sunt autem hæc varia, & innumera, inter quæ tamen nulla lapidibus preciosis ac gemmis ab omni æuo, omnium gentium consensu, & iudicio aptiora, magisque idonea visa fuere. Gemmæ enim aliis animantibus ratione carentibus prorsus inutiles, ineffabili pulchritudine hominum oculos ad se rapiunt, & alliciunt, intellectum in sui admirationem trahunt, ac coloribus, perspicuitate, luceq; iis intermixta, animum ad hilaritatem prouocant, corpusque humanum exornant, gratumque spectantibus reddunt. His itaque dotibus præditæ Monarcharum, Imperatorum, Regum & aliorum præstantissimorum virorum animos si ita perstringant, vt iis se ornari cupiant suamque maiestatem augustiorem fieri arbitrentur, mirum videri non debet. Cum Deus Opt. Max. ob illum tanquam præcipuum scopum

ptum eas creasse videatur : quemadmodum ex diuinis paginis factis apertè colligi potest, in quibus Deus per Moysen præcipuas gemmas rationali Aaronis inseri iussit, vt ipsius maiestate gemmis adaucta populus ad officia omnia sequacior & obsequentior redderetur. Licet autem quis existimare possit, gemmas ad dignitatem principum augendam hominum instituto, nequaquam vero propriis naturæ dotibus conducere: tamen opinionem mutabit, si gemmas in luce lucis instar scintillare, eiusq; ideam, formam, & facultates in se recipere (vt ideo à nonnullis Luculæ appellentur) perpendat. Quæ autem lucis sit maiestas & præstantia, qua nihil maius, pulchrius, admirabilius & diuinitati proximius in hoc vniuerso cognosci potest; testatur lucis fons Sol, ipsiusq; lucis essentia, effectusque inde manantes, præterea & ipse Deus Opt. Max. Solis & lucis author. Sol enim terrestri globo omnium Astronomorum sententia multis numeris maior radios ac lumen ita in orbem expandit, vt totum vniuersum (quo nihil maius) ad firmamentum vsq; illuminet & illustret, omnibusque cælorum angulis sit præsens ac omnia Dei instar expleat. Deinde tanta ipsius lucis est pulchritudo & maiestas, vt sine ipsa nihil pulchrum sit: cum res pulchras faciat ac abscondita quæuis, tenebrisq; of-fusa longeque diffusa momento in mediam adducat, ac conspicientium oculis obiiciat. Tam etiam admirabilis est, vt hæctenus mens humana, num substantia an qualitas seu accidens, num conspicua aut inconspicua, num radios habeat necne, num in diaphano sit illiq; inhæreat, num motu locali deferatur à lucente corpore ad obiectum aut non, & num in tempore aut momento ad obiectum perueniat, definire non potuerit. Quam certe ob causam diuinitati (quæ per totum vniuersum diffusa omnia ornat, perficit, & viuificat, ac humano ingenio comprehendere non potest) tam similis est, vt passim Sacræ literæ diuinitatem Lucem

veram vocent; & D. Ioannes Euangelista dum de luce se testimonium dare scribit, Lucis nomine diuinitatem & Deum ipsum intelligat: & Theologi omnes, si quis interroget vbi Deus ante creationem cæli & terræ fuerit, in luce, hoc est in seipso, ineffabili modo fuisse doceant. Hanc lucis & diuinitatis similitudinem Deus ipse testatus est & approbavit, dum ad essentiam maiestatemque suam ostendendam, lucis aut ignis forma se Moyssi conspiciendum obiecit, sed tam viuaci, vt Moyssis oculi obrunderentur potius quam quicquam perciperent. Idque ideo, vt, quemadmodum lux eximia conspici non potest, intelligeret etiam diuinam maiestatem inconspicuam esse, & proinde nihil aptius esse luci, ad eius dignitatem & excellentiam cognoscendam. Hæc lucis dignitas, præstantia, ac excellentia, qua Deus Opt. Max. se intelligi voluit, etiam quodammodo in gemmis apparet. Nam dum plures gemmæ homini adhibentur, etiamsi conspici possint, lucis tamen receptione, variaque illius reflectione aspicientium oculos ita replent, illuminant, radiisque perstringunt, vt iis occupata & impedita visus acies, gestantis faciem & corpus quodammodo inconspicuum faciât. Qua ratione dignitas & maiestas illi qui iis ornatur, non parum augeri videtur. Nam id omnibus & præcipuè plebeis hominibus ingenitum est, vt quæ oculis conspiciere exactè non possunt, magis admirentur & colant, quam ea quæ passim obuia ac optimè nota habent. Quia itaque gemmæ tanquam luculæ, radiis, splendore, colore & perspicuitate à natura ad ornatum destinatæ sunt, propterea à principib. in eum finem expetuntur: qui quo potentiores, augustiores ac præstantiores sunt, eo etiam gemmarum nobiliorum & olim fuere & nunc sunt studiosiores, vt historiæ luculenter testantur. Mithridatem Ponti regem potentissimum fama est ita gemmis & lapidibus preciosis fuisse delectatum, vt inter cateram supellectilem

quatuor

quatuor millia poculorum ex onyche gemma habuerit. Cleopatram Ægyptiorum reginam tanti gemmas fecisse constat, vt duas vniones ex auriculis pendulas multis centenis aureorum millibus æstimatas gestarit. Nonius Romanus Senator tanti fecit gemmas, vt propter opalum quem habebat, viginti millibus sestert. æstimatum, maluerit patria & senatoria dignitate priuari, quam petenti, Antonio summo Rom. duci, eum tradere. Iulium Cæsarem, aliosque veterum Romanorum Imperatores, ac Hebræorum reges atq; pontifices, Ethnicorumque & gentium, monarchas, Duces, ac principes, non minus gemmarum fuisse amatores & cultores, sculpturæ, & monumenta ab iis ad posteros delata adhuc testantur. Ab iisdem tanquam per manus ad Asiæ, Africæ, omnesque orbis partes, ac Christianos Imperatores, reges, duces, Romanorum pontifices, Episcopos, Abbates, Prælatos, omnesq; in dignitate constitutos viros gemmarum desiderium, & studium deriuatum est; vt mitræ, coronæ, atque ecclesiarum ornamenta variis gemmis ornata adhuc testantur. Quod certè studium ad nostra vsque tempora intermissum non esse, ipse gemmarum quotidianus vsus, qui ab Ethnicis ac omnibus Christianis principibus ad ornatum adhibetur, luculenter ostendit. Inter quos profectò, Sac. Cæs. Maj. vestra vt dignitate, maiestate, ingenio, variaq; rerum omnium cognitione ceteros omnes principes antecellit, ita etiam gemmarum præ ceteris studiosissima est: non quidem vt iis suam augeat dignitatem & maiestatem, (quæ per se tanta est, vt adminiculis nullis extraneis indigeat) sed vt in iis Dei excellentiam, eiusq; vim ineffabilem, qui in tam exiguis corpusculis totius mundi pulchritudinem coegisse, ac omnium aliarum rerum vires inclusisse videtur, contempletur, ac ante oculos diuinitatis quandam lucem & speciem perpetuo habeat. Hanc Sac. Cæs. Majest. vestræ esse mentem, ostendit mensa illa gem-

mea quam Sac. Cæs. Majest. vestra extrui iussit, octauum mundi miraculum, in qua fabricanda tot annis, tantisque expensis defudatum est, quæque tanto artificio elaborata est, vt gemmæ sibi inuicem commissuris, quæ conspectum fugiunt vnitæ, siluas, arbores, flumina, flores, nubes, animalia, variasque rerum pulcherrimarum formas ita referant, vt depictæ ad viuum videantur, ac simile opus in toto orbe reperiri non possit. Ostendit etiam corona illa Imperatoria, quam Sac. Cæs. Majest. vestra fieri iussit ex adamantibus, vnionibus, rubinis auroque puro, aliquot centenis aureorum millib. constans: & præterea torques ex præcipuis gemmis concinnata, valore ac precio coronam superans, aliaque insuper infinita variis ac preciosis gemmis exornata, vt existimem nullum vnquam Imperatorem tantam gemmarum copiam habuisse, quantam habet S. Cæs. Majest. vestra. Quæ omnia cum sæpe mecum perpenderem, & ipse lapidum & gemmarum, variarumque rerum simplicium studiosus essem, ac nulli adhuc exactè (quod sciam) gemmas descriperint, ac si qui fuerint, illarum historiis, aliena, magica, superstitiosa, & falsa inseruerint: imo gemmas quæ in rerum natura nunquam fuerunt, nec erunt, vt sibi nomen compararent, finxerint, easque tanquam sibi solis notas, quo abstrusarum rerum peritiores haberentur, scriptis celebrarint: operæ precium me facturum existimaui, si gemmarum lapidumque historiam paulo exactiorem, quam hætenus alii literis prodiderunt, describerem, eamque S. Cæs. Maj. vestræ dedicarem. Præsertim quod nulli aptius quàm S. Cæs. M. V. quæ gemmas maximè colit, eisque vnice delectatur, maximamque maximo precio comparatarum habet copiam, ac maximus omnium Christianorum monarcha est, dedicatio fieri potuerit. Accipiat itaque S. Cæs. M. vestra hoc opusculum, mole exiguum, sed re maximum, benigno vultu, idque à maleuolorum dentibus, quibus tantum propria

D E D I C A T I O.

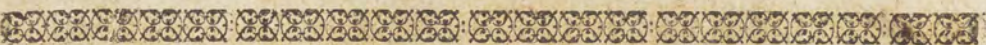
pria placent, tueri, meque qui sub tutela Sac. Cæs. Majest. Vestræ præcipuam ætatis partem contriui, & nunc seruitiis Sac. Cæs. Majest. Vestræ prorsus dicatus sum, in posterum adhuc sub alis suis ab omni iniuria conseruare dignetur. Id si fecerit Sac. Cæs. Majest. Vestra, quod planè futurum confido, calcar addet vt suo tempore plura & maiora in lucem edam. Deus Opt. Max. interea Sac. Cæs. Majest. Vestram victoriosam reddat ac diu seruet. incolu-
mem.

Sacr. Cæs. Majest. Vestra

*Humilimus famulus &
Medicus,*

ANSELMVS BOETIVS
deBoodt.

††

In
COMMENDATIONEM OPERIS
ANSELMI BOETII DE BOODT
*Brugensis, de Lapidibus
preciosis.*

Elegia JANI LERNVTII.

Gemma, quas gremio Cybele Dea celat in almo,
Ore vetustatis magna vocata parens:
*Quas septem errorum constans sibi disitus ordo
Desuper ardentis de regione Soli
Irradians insignit: Aquarum siue sub aestu
Nereides manibus vos poliere cati;
Seu Venus ipsa satas concha natalis in aluo
Extulit, in Cyprum per freta quando means
Construit è baccis torquatum leta monile,
Possit ut Assyrio gratior ire viros
Siue cauernosis eiectas montium ab antris
Vistula vel Ganges proluit amne cito:
Aut animale secus dissecto in corpore praebes
Frigore concretas sine caloris ope:
Ite per ora virum florentes luce reperta:
Et qua quaque potest dote placere decus
Tendat honoratum: populis spectanda futuris
Gloria iam generi vestro operata manet.
Thynica non potuit tantum addere lima decoris,
Dedalus in precio dum fuit ante faber,
Quam modo de vobis meruit bene iudicio acer
Ingeniis, potens Flandricus iste Bryas,
Botius Anselmus, patria lux Brugidis, atque
Idem Germanae lumen amoris, plagae:
Hic germantis opes thesauri prodidit omnes,
Naturae indagans mira patrantis opus,*

*Quæ vos tam varia voluit præcellere sorte,
Corporis includens tot breui in orbe bona.
Vos contra meritum Doctori plectite sertum,
Et simul eximium condecorate caput:
Sic exornatum preciosis ritè lapillis,
Splendeat ut cælo nulla corona magis
Lenæusq; pater miratus, ab æthere credat
Decerptum fronti coniugis esse sua.
Cleumosis debetur honos hic indigenæ, Albis
Cuius nunc celebri nomine latus ouat:
Qui maris Eoi spoliis diadema Rudolpho
Compisit, & imperii nobile mactat ebur.
Numine Casareo clara ite in secula Gemma,
Sit sat in abstruso vos latuisse prius.*

IN ANAGRAMMA NOBILIS
CLARISS. ET EXCELLENTISS. VIRI
D. Anselmi Boetii.

SVMES STABILE VNO.

PER varios casus fortuna volubilis errat,
Vna nec stabili fors manet vlla gradu:
COR STABILE unde tibi SVMES, Anselme Boeti?
VNO quo constant cuncta creata Deo.

THEOPHILVS CRYSTETIVS
Rector Collegii Societatis Pra-
gensis.

CVI natura Deusq; dedit cognoscere causas
 Et vires rerum, nonne vir hic sapiens?
 Quid iuuat aspicere & mirari tanta honorum
 Munera naturæ, si nihil est aliud?
 Vidit at ignarus Gallus Æsopicus ille
 Gemmam, sed granum prætulit huic minimum:
 Indoctum vulgus occasum cernit & ortum,
 Non secus ac animal quod ratione caret.
 Doctus homo differt ab inerti, gemmaq; gemmis,
 Et precium precio, quicquid & orbis habet.
 Hac nosti Doctor præclare Anselme Boeti,
 Quem medicum insignem Cæsaris aula colit.
 Hac natura Deusq; tibi cognoscere fecit,
 Vt possis aliis dicere dona Dei.
 Inter quæ gemmas, preciosos atq; lapillos
 Differis, & laudes eruis arte suas.
 Sicq; creatori rerum hæc encomia pangis,
 Et soluis grates, & bene quemq; doces.
 Gemma at gemmarum, & si quid preciosius illis
 Quid fiet in mundo, non capit omnis homo.
 Ingenium & virtus, pietas, & notio rerum,
 Hæ gemmæ decorant plurimum honore virum.
 Dum gemmas Doctor laudas Anselme Boeti,
 Ostendis gemmas, vir preciose tuas.

GEORGIUS BARTHOLDVS PON-
 TANVS à Braitenberg, Metropol. Ec-
 clesiæ Pragensis Præpositus..

Ad Lectorem.

INTER omnes, beneuole Lector, qui de lapidibus ac gemmis scripserunt, ac ad manus meas peruenierunt, nulli hactenus peculiari aliqua methodo vsi sunt. Nam alii secundum alphabeti ordinem, vt Plinius, Albertus Magnus & Ludonicus Dulcis, alii promiscue vt Franciscus Ruenus ac Andreas Baccius de iis tractarunt. Solus quod sciam Gesnerus in classes vel à similitudine vel nominibus rerum sumptas, gemmas & lapides discret. Quia vero Gesneri methodus propter varias causas quas hic recensere longum esset, mihi non placebat; à rarioribus & carioribus tractationem incipere, mihi gemmis ipsis dignius esse magisque conuenire videbatur. Itaque à Diaphanis, vt ab Adamante omnium gemmarum preciosissima, diaphana, nulloque colore prædita, exordium sumpsit: Deinde ab ea ad diaphanas colore præditas, & viliores gradatim progressus sum. Ita tamen, vt quæ eiusdem generis videbantur, licet dignitate multum inter se differrent, iisdem capitibus subiungerentur. Vt videre est post caput de Carbunculo, cui cætera gemmæ omnes rubræ & diaphanæ licet viles subsequuntur, vt Granatus, Amethystus, Hyacinthus &c. Post rubinorum & rubrorum lapidum Historiam, sequitur Margarita dignitate tertia ab Adamante: licet proprie inter lapides recenseri non deberet, quod potius mixtum osseum, quam petrosum sit. Sed sequutus sum hac in re vulgi sententiam, quod Margaritas inter gemmas numerat, ac plerunque Adamantibus & rubinis aliis gemmis exclusis, dum peculiare & regium aliquod opus ex gemmis concinnat, adiungit. Post Margaritas, sequuntur Cæreuleæ gemmæ vt Saphirus & Opalus qui aliquid cerulei habet. Has gemmas subsequuntur virides, flauæ & semi diaphanæ: tandem opacæ ac præciosiores primo, vt Turcois & Cyaneus. Deinde quæ fere ab animalibus desumuntur. Ita vt ab his paulatim ad ignobiliores lapides & saxa perueniatur. Qui tamen ordo vt verum fatear mihi ipsi conscripto iam opere non satisfecit. Existimabam enim illustrius esse methodo aliqua absoluta, quam manca de gemmis agere. Itaque cum non dubitarem quin in classes non minus lapides & gemmæ redigi, quam animalia Herbe ac alia quæuis possent: Tandem differentias quibus lapides vel gemmæ à sese mutuo differunt diligenter obseruaui, (vt ex capitibus nonnullis huius libri notari potest) ac ex

PRÆFATIO AD LECTOREM.

is duabus tabellis lapides in genera & species diuidi posse ostendo: secundum quas tabellas optime ac methodice de lapidibus & gemmis opus hoc conscribi potuisset. Verum quia prius à me non sine magno labore ac molestia perscriptum Typographoque paratum erat, Intempestiuum fuit ordinem iam obseruatum mutare, ac iterata scriptione me nouis molestiis & tadius deficiente ocio ac prohibentibus curis afficere. Quod ad gemmas attinet quæ à veteribus descriptæ hoc tempore ignotæ, aut à recentioribus confictæ & nunquam visa aut dubia sunt: quia in ordinem redigi, ut omnia incerta non potuerunt, secundum alphabeti ordinem à me sub finem operis annectuntur. Itaque hæc quæcumque à me præstita sunt boni consule Lector ac grato animo suscipe. Id si feceris, ad maiora edenda calcar addes. Vale.

CATA.

CATALOGVS LAPIDVM OMNIVM

QVORVM MENTIO IN SEQVENTI

libro fit.

A Bſinthus.
 Achates.
 Adamas.
 Adarces.
 Ægyptilia.
 Ægophthalmus.
 Æriufa.
 Æroides.
 Ætites.
 Agapis.
 Ageratus.
 Alabandinus.
 Alabaſtritis.
 Alabaſtrum.
 Alcionium.
 Alcionum.
 Amandinus.
 Amatides.
 Ambra.
 Amethiſtus.
 Amianthus.
 Amigdaloides.
 Ammochryſus.
 Amofteum.
 Amphitane.
 Anachitis.
 Androas.
 Androdamas.
 Antachates.
 Anterotes.
 Antipates.
 Aphroſidiace.
 Aphroſclinitis.
 Apiftos.
 Aquileus.
 Argenon.
 Argyritis.
 Argyrodamas.

Armenius.
 Aromatites.
 Asbeſtus.
 Afius.
 Afinius.
 Aspilates.
 Aſteria.
 Aſtrion.
 Aſtrobolus.
 Aſtroitis.
 Aſyctos.
 Atizoen.
 Angites.
 Autoglyphus.
 Azurum.
 Azul. **B**
B Alanites.
 Balaffius.
 Baptes.
 Baroptis.
 Baſaltes.
 Baſanites.
 Baſanus.
 Batrachias.
 Batrachites.
 Belemnites.
 Belioculus.
 Bellochio.
 Berillus.
 Berulus.
 Bezoar.
 Bolenia.
 Borax.
 Borea.
 Borſcites.
 Boſtrichites.
 Botrytis.
 Brontia.

Brocatella.
 Bucardia.
 Buſonius lapis.
 Buga.

C
C Actonites.
 Cadmitis.
 Calaminaris.
 Calamites.
 Calcarium ſaxum.
 Calcedonius.
 Calcophonos.
 Callais.
 Callainas.
 Callimus.
 Calendrimus.
 Camaſeus.
 Cambnites.
 Camehuia.
 Cantharias.
 Capnites.
 Carabe.
 Caratobates.
 Carbunculus.
 Carb. Æthiopicus.
 Alabandicus.
 Anthracitis.
 Amethiſtizontas.
 Charcedonius.
 Ionis.
 Lychnitis.
 Lythizontas.
 Sandaſtros.
 Syrtites.
 Troezenius.
 Cardifce.
 Carifteus.
 Carneolus.

CATALOGVS LAPIDVM.

Carrariense marmor.	Citrinus.	Duchodnych.
Carpionum lapis.	Clenites.	E
Catochites.	Cletrites.	E Benum fossile.
Catoptrites.	Clites.	Echidna.
Carorites.	Coaspis.	Echinites.
Cegolithes.	Cola.	Echistis.
Celicolus.	Conchites.	Echytes.
Cepionites.	Confecti lapides.	Elatites.
Cepites.	Corallium.	Electrum.
Cepocapites.	Corallina.	Egyptilia.
Cepoides.	Corallachates.	Elossites.
Cerachates.	Coracias.	Eneostis.
Ceraunia.	Coramus.	Engangis.
Ceramites.	Cornu fossile,	Enhydros.
Cerites.	amonis,	Enorchis.
Ceruleum.	monocerotis.	Entrochos.
Chabatre.	Corneolus.	Emerres.
Chalaxias.	Cornelius.	Emites.
Chalcosmaragdus.	Corfoides.	Encrinos.
Chalcedonius.	Coruinus lapis.	Encardia.
Chelidonius.	Corauus.	Epimelas.
Chelonia.	Cos.	Epistis.
Chelonitis.	Crapaudina.	Epistires.
Chermites.	Craterites.	Eristalis.
Chloates.	Crisopilone.	Erotilos.
Chlorites.	Cristallus.	Eumeces.
Choaspis.	Crocallis.	Eumetren.
Choaspites.	Crocia.	Eureos.
Cholo.	Cyanus.	Eusebes.
Chrysantherinus.	Cyamea.	Eurreus.
Chrysolectron.	Cydonites.	Ennophius.
Chryspolithus.		Euperalos.
Chrysoberillus.	D	Exhebenus.
Chrysoption.	D Actilus ideus.	Exacolithos.
Chrysoption.	Daphnia.	Estiomenes.
Chrysopteris.	Dæmonius.	Execantholitus.
Cimilianthus.	Dendrachates.	Exolicetus.
Cinedia.	Dendrites.	
Cissites.	Diadochus.	F
Cisteolithus.	Diacodus.	F Elis oculus.
	Diphris.	Filaterius.
	Doriantides.	Fingites.
	Dotto.	Fongites.
	Drosolithus.	Fungifer lapis.
	Drytes.	

CATALOGVS LAPIDVM.

G Agates.
Galactites.

Galaicon.
Gangitis.
Garamantica.
Garatronius.
Galaicos.
Gallatides.
Gallaticides.
Gallatica.
Gallatides.
Gagatronica.
Galaricides.
Galarietis.
Galaxia.
Gamaia.
Gallerica.
Gasidane.
Gamites.
Gatti oculus.
Gemites.
Gecolithus.
Gelofia.
Gelatia.
Gemonides.
Geodes.
Gelachides.
Genianes.
Gelatides.
Geratides.
Girasole.
Glossopetra.
Glessum.
Gorgonia.
Grammatias.
Granatus.
Gypsum.

H

Hamachates.
Hamatides.
Hephestites.
Hammites.
Hager.

Halofachne.
Heliotropius.
Henui.
Hepatitis.
Heraclius.
Hexagonus.
Hexecantholithus.
Hieracitis.
Hismero.
Holoosteus.
Hoplites.
Hormesion.
Horminodes.
Horco.
Hyacinthus.
Hyacinthus bellus.
Hydrinus.
Hyenia.
Hypopotami cornu.
Hysterapetra.
Hystecolithus.

I

Iaspis.
Iaspachates.
Iasponix.
Icterias.
Idachates.
Ideus dactilus.
Intrita.
Indica.
Ionis.
Iris.
Iscustos.
Isodomos.
Iudaicus lapis.
Iuguntia.

K

Akaman.
Kaman.
Kalcabre.
Kacabre.
Karate.
Karadre.
Kenne.

Kimedinus.
Kinocetus.

L

Amiarum dens.
Lactea.
Lac luna.
Lap. armenus.
Bezoar.
Caimanum.
Ceuar.
fabalis.
felleus.
Lazuli.
Limacis.
molaris.
malacensis.
manualis.
Nephriticus.
Palumbellarum.
Porcinus.
Perca piscis.
Rhenalis.
Syriacus.
Sanguinalis.
Sabulosus.
Tuberonum.
Lydius.
Lesbias.
Leucachates.
Leucas.
Leucogea.
Leonina.
Leucophragis.
Leucophthalmos.
Leontios.
Leucopetalos.
Lepidotes.
Leucostilus.
Libanochros.
Lithodemum.
Linurgus.
Lichinus.
Lince.
Limacius.

††

CATALOGVS LAPIDVM.

Limoniates.
Lito.
Leucosaphirus.
Lunæ spuma.
Lythantrax.
Lychnitis.
Lycophthalmos.
Lydius lapis.
Lychnitis Carbunc.
Lyncurius.
Lythifontas Carbu.
Lyfimachus.

M

M Agnes.
Malachites.
Maltha.
Machera.
Margarita.
Marmor Cinereum.

flauum.
nigrum.
rubeum.
viride.
album.
Parium.

Medea.
Medus.
Meconitis.
Melitites.
Melichrysis.
Melichryson.
Memphites.
Menois.
Mespilæus.
Mesomelas.
Meroctes.
Menonia.
Mirtites.
Molybdos.
Molochites.
Monocerotis cornu.
Morion.
Morochtus.

Myites.
Myrmecias.
Myrmecites.
Myrrhites.
Myrsinites.
Mythrax.

N

N Arcissites.
Nafamonites.
Nebrites.
Nemesites.
Nephriticus.
Nichomar.
Nicolus.
Nifus.
Nofes.
Nympharena.

O

O bfidiana gemma.
Obsidianus lapis.
Oculus felis.
Oculus cati.
Oculus cancri.
Oculus solis.
Olaris lapis.
Olea.
Ombria.
Onagrus.
Onosteus.
Onyx.
Opalus.
Ophites.
Ophicardeloni.
Oritorius.
Ornicus.
Orites.
Orca.
Oripendulus.
Orphanus.
Ossifragus.
Osteocolla.
Osteolithus.

Osteites.
Ostracites.
Ostracias.
Ostreites.
Othonna.
Ouum anguinum.

P

P Aachee.
Paederos.
Pagurus.
Pallacius.
Panchrus.
Pancros.
Pangonius.
Panis dæmonum.
Pansbestos.
Palmatius.
Pantarbes.
Panthera.
Paragone.
Pardalios.
Paredonium.
Parium marmor.
Parnia.
Peantides.
Pentagonus.
Pentaurea.
Perdiates.
Perla.
Perileucos.
Peruzaa.
Peramites.
Perite.
Pœnites.
Petra Columbina.
Phasachates.
Phengites.
Phænicites.
Phrigius lapis.
Phycitis.
Phloginos.
Piperitis.
Pisolithus.

CATALOGVS LAPIDVM.

Polia.
 Polo.
 Polygrammos.
 Polyzonos.
 Polytrix.
 Pontica.
 Porcellana.
 Porus.
 Porphirites.
 Pramnion.
 Prassius.
 Præconiffus.
 Pronteia.
 Pseudoadamas.
 Berillus.
 Corallium.
 Opalus.
 Topasius.
 Saphirus.
 Smaragdus.
 Pumex.
 Pygargus.
 Pyrene.
 Pyrimachus.
 Pyrrhopæcilon.
 Pyrobolus.
 Pyrites.

Q

Qvadratvm.
 Quandros.
 Quiricia.
 Quiris.
 Quirinus.

R

Rabri.
 Radaim.
 Radainus.
 Ramai.
 Ramius.
 Reiben.
 Rhodites.
 Rosten.
 Rubinus.

Rub. pallacius.
 Spinellus.
 Rubacellus.
 S.
 Sæta.
 Sagitta incubi
 Sagda
 Sagada
 Salamandra
 Salegre
 Samius lapis
 Samothracia.
 Sandastros Carb.

Saphirus.
 Saphirolucus.
 Sarcophagus.
 Sarcites.
 Sardachates.
 Sarda.
 Sardius.
 Sardoia spis.
 Sardonix.
 Sarmenius.
 Sartoplios.
 Saualia.
 Saxum.
 Saurites.
 Sanguinalis lapis.
 Sallius.
 Scambia.
 Scarites.
 Sciffilis lapis.
 Schiftus.
 Scolopentrites.
 Sedehego.
 Selenites.
 Senochites.
 Serp. marmor.
 Smaragdus.
 Smaragdoprasius.
 Smiris.
 Solis gemma.
 Soriani granati.
 Solis oculus.

Spartopolios.
 Spongites.
 Spongia lapis.
 Spuma maris.
 Spinellus.
 Stalactites.
 Stalagmites.
 Stelechites.
 Stella terræ.
 Stellaris lapis.
 Stignites marmor.
 Strombites.
 Struflites.
 Succinum.
 Sycites.
 Syenites.
 Synephtes.
 Syringites.
 Syrtites.
 Sydonites.
 Synodontis.
 Syfinus.
 Syderopecillus.
 Syrites.
 Syrus.

T

T Abarget.
 Tarti.
 Taos.
 Talcum
 Tarak.
 Tecolithus.
 Telicardius.
 Tephria.
 Tephrites.
 Thracius.
 Theamedes.
 Thyitis.
 Thyites.
 Thyrsites.
 Tillinites.
 Topasius.
 Tophus.
 Trachinus.

CATALOGVS LAPIDVM.

Trapendanus.
Telithus.
Telirrhifus,
Throchites.
Triglites.
Triophthalmos.
Trichrus.
Træfenius.
Turcois.

V

V Erdello.
Vientana.

Ultramarinum.
Umbilicus marinus.
Umbria.
Unicornu.
Unio.
Vulturius.

X

X Antos.
Xiphinus.

Y

Y Errus,
Ydrinus.

Z

Z Amarrut.
Zamech.
Zeblicium marmor.
Zanthene.
Zmilaces.
Zignitis.
Zingrites.
Zirites.
Ziazaa.
Zoronostios.

CATALOGVS AVTHORVM, QVORVM
OPERA VSVS EST AVTHOR
in hoc Libro.

Albertus Magnus.
Andreas Baccius.
Andreas Libanius.
Andreas Mathiotus.
Bartholomæus Anglicus.
Dioscorides.
Epiphanius.
Conradus Gesnerus.
Franciscus Rueus.
Galenus.

Georgius Agricola.
Hieronymus Cardanus.
Jacobus Mockius.
Ioannes Kentmannus.
Ludouicus Dulcis.
Mathias Maichofer.
Plinius.
Prosper Alpinus.
Ioſephus Quercetanus.

DE LA-

DE
LAPIDIBVS AC
GEMMIS IN
GENERE

Liber Primus.

DE LAPIDVM GEMMARVM QVE
definitione & diuisione.

CAP. I.

NATVRALEM cuiusque rei scientiam adipiscimur, dum sub quo genere res contineatur, & quo pacto ab aliis rebus vere differat, id est quos affectus producat, quam formam, & figuram habeat, ac ex quibus constet, cognoscimus. De gemmis itaque, ac lapidibus in specie scripturus opere precium videtur, vt non solum quid lapis, aut gemma in genere vocetur, explicem; sed etiam in differentias, species vel classes distribuam, vt hoc modo singulorum lapidum, vel gemmarum à se mutuo differentia, ac exinde natura, & essentia facilius dignosci & perspici possit. Differentia enim rem à re distinguit, ac quo pacto hoc aliud non sit, ostendit. Dum essentialis est, essentiam rei in apertum profert, dum accidentalis ignotæ essentiæ tantum index est. Accidentalibus ea est quæ ab extrinseca figura ac qualitatibus sumitur. Essentialis quæ ab effectu, effectuum causis forma ac materia depromitur. Verum hæc non facile in gemmis & lapidibus ignotescit: quod tanquam corpora inanima vix aliquos effectus edant, ac communem quandam eandemque videantur habere formam & materiam; ita vt figura extrinseca qualitatesque illi inhærentes solæ differentiam omnem constituere debere videantur. Quæ sane difficultas me sæpe ab hoc opere deterruit ac calamum deponere compulit. Huic difficultati accedebant aliæ, quæ fere persuaserunt *admirabilis* prorsus esse in classes lapides & gemmas redigere. Nempe quod à multis authoribus ita lapi-

2 DE LAPID. AC GEMM. IN GENERE

dis gemmæque nomen confundatur, vt quod mixtum hic gemmam vocat, alius non gemmam, sed lapidem esse velit & viceuerſa. Deinde quod ea quæ minime ad gemmas aut lapides referri deberent, pro iis habeantur; vt animalium nonnullorum officula vel teſtæ, terraque paulo durior, item Gagates & Succinum aliaque complura, quæ vel ad animalium, terrarum vel vegetabilium claſſem potius quam ad lapidum aut gemmarum ſpectât. Hæ difficultates etiamſi aliquoties perturbarint, ac à ſuſcepto onere, vt dixi, dimouerint: Nihilominus tamen potius aliquid quam nihil in medium proferendum eſſe vtilius iudicauit, Dabitur enim hoc modo anſa aliis ſtudioſius ea quæ à me inchoata ſunt ſcrutandi ac perficiendi. Quia itaque de lapidibus & gemmis agendum eſt. Primum omnium quid lapis & gemma ſit explicandum eſt; Deinde genus in ſpecies aut differentias diuidendum eſt. Licet autem nonnulli nolint gemmas ſub lapide tanquam genere compræhendi: quia tamen genus proximum commune habent, (cum vtrumque corpus mixtum ſit & inanime) ac neutrum, neque metallum, neque ſal, neque bitumen, reſtat vt proximum eorum genus ſit terra indurata, quæ nullo alio nomine quam lapidis appellatur. Merito itaq; lapis genus ſtatuatur ac etiam de gemma prædicabitur; vt gemma quæuis ſit lapis, ſed non quæuis lapis gemma.

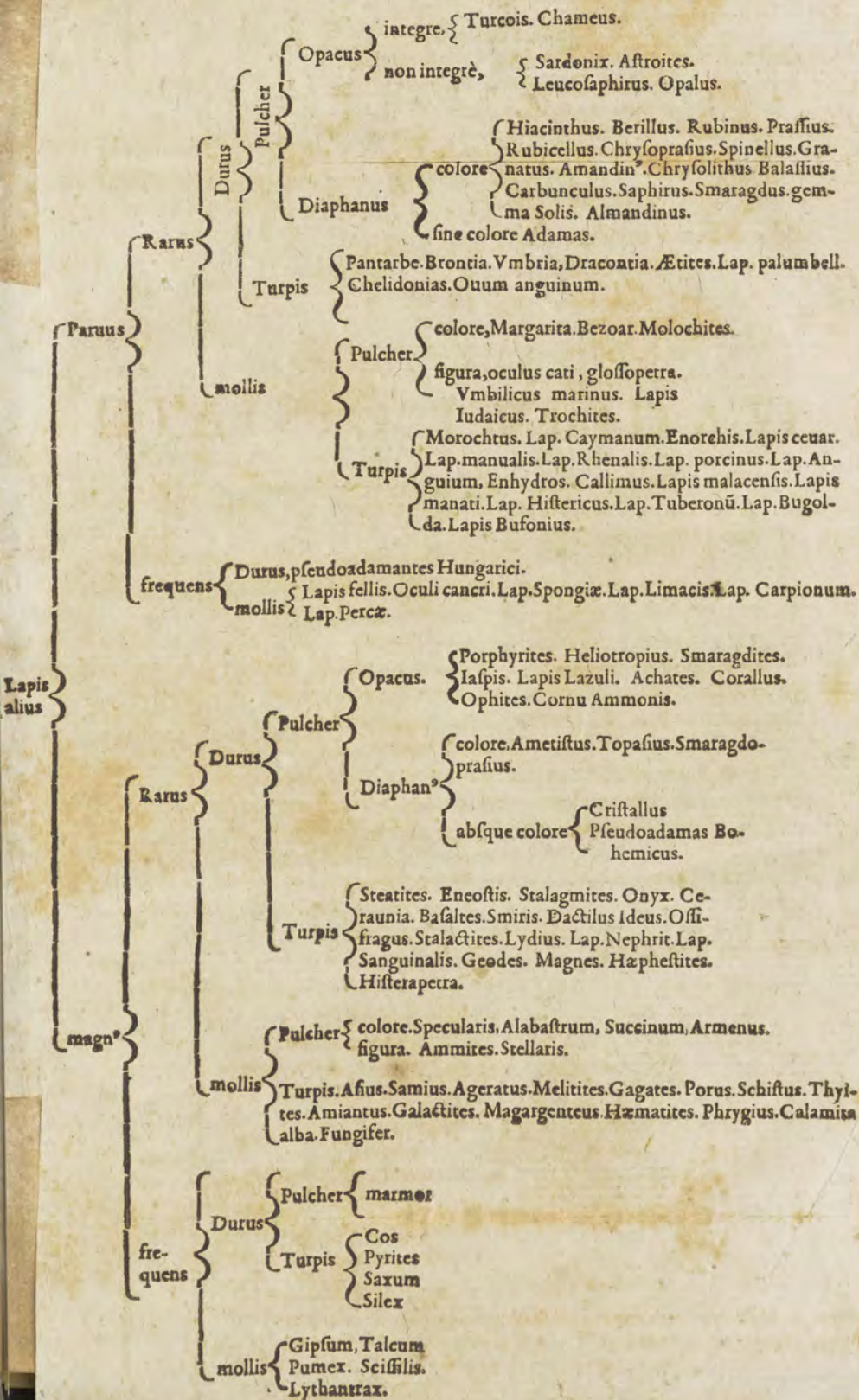
Lapis itaq; eſt corpus mixtum, inanime, durum, inductile, in aqua non liquabile & ſolidum quod è terra ſimplici tanquam præcipua magiſq; conſpicua materia citra multas alterationes à natura concretum eſt. Quia vero infiniti ſunt lapides qui gemmæ non ſunt, vt gemmæ definitio aut deſcriptio habeatur, neceſſe eſt lapidem in ſuas differentias vel accidentia diuidi, donec gemmarum claſſis occurrat. Lapis itaque alius à natura magnus, alius paruus producitur. Paruus alius rarus inuentu, alius frequens, rarus alius durus, alius mollis. Durus alius pulcher aſpectuque gratus, alius turpis. Pulcher, gemmæ nomen meretur. Erit itaque gemma lapis paruus, rarus, durus, & pulcher à natura procreatus. Hac definitione excluditur Onyx, Crapaudina & ſimiles lapilli, quos ſi quis velit definitione contineri, pulchritudinis nomen à definitione auferendum eſt. Sed conſultius videtur in gemma pulchritudinem requiri, reliquosque lapillos duros & raros tantum lapilli præcioſi nomen (ſi carè veneant) retinere. Excluduntur etiã à definitione cryſtallus, Topaſius, Iaspis, Nephriticus, Heliotropius, ac omnes qui à natura magni non parui procreantur, ac lapidum præcioſorum nomen ſeruare poſſunt. Verum quia magnitudinis, raritatis, duritiei ac pulchritudinis vocabula variè accipi & extendi poſſunt, circumſcribenda ſunt. Parui itaque ſi lapides habendi ſunt, qui oui gallicæi magnitudinem nunquam ſuperare aut perquam raro viſi ſunt. Rari qui in paucis prouinciis neque copioſe reperiantur. Duri dicuntur qui neque digitis teri neque ferro ſcindi poſſunt. Qui enim poſſunt, hi molles, cum duriorb. comparati, dicuntur. Digitis teri poſſunt porus, pumex & armenus lapis: ferro ſcindi poſſunt fluores omnes qui etiamſi pulcherrimi ſunt, pro gemmis propterea haberi non debent. Duritiei tres ſtatuo gradus, Primus cum chalibea ſolummodo lima lapis radi poteſt, qualis in Turchia apprehenditur. Secundus cum non niſi Smiri lapide teri poteſt, qualis

*Definitio gē
mæ.*

*Parui lapides qui.
Rari qui.
Puri qui.*

*Duritiei tres
gradus.*

DIVISIO LAPIDVM ET GEMMARVM.

DE LAPID. AC GEMM. IN GENERE

dis gemmaeque nomen confundatur, ut quod mixtum hic gemmam vocat, alius non gemmam, sed lapidem esse velit & viceversa. Deinde quod ea quae mini-

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. Some words are difficult to discern but appear to be Latin.]

in Iurchia deprehenditur. Secundus cum non nisi simi lapide teni poterit, qualis

qualis in Iaspide observatur. Tertius cum adamante tantum teri potest, qualis in adamante ipso & Topasio orientali seu chrysolitho veterum animadvertitur. Pulchri dicuntur lapides à colore, diaphanitate, radiorum reflexu aut figura concinna, visuique grata. Colorem pulchrum habet Turchesia; diaphanitatem Cristallus; radiorum reflexum Iris: figuram concinnam asteria & oculus cati. Si qui sint lapides qui plures pulchritudinis notas habeant, ii eo magis gemmæ nomen merentur, vt Opalus, qui coloribus variis diaphanitate radiorumque reflexu egregiè præ aliis gemmis superbit. Ad pulchritudinem splendor referendus non est, quia polituram durioris lapidis ac absurdo colore præditi, sequitur.

Haftenus lapidis gemmæque definitiones traditæ sunt, quæ proculdubio non omnibus placebunt, quod differentias essentielles non contineant, sed tantum accidentales, & quæ non videntur debere discrimina in rebus constituere. Quid enim si adamas reperiatur humani capitis magnitudine & copiosè in aliqua prouincia nondum cognita? an propterea desinet esse id quod est, videlicet Adamas & gemma? fateor manere quidem Adamantem. Sed propter magnitudinem & copiam vilescet, nec amplius nomen gemmæ habebit. Quia gemmæ vocabulum potius raritatem præciumque lapilli quam essentiam ipsius explicare videtur, propterea quod omnibus linguis id nomen pro lapillo precioso explicetur. Quæ autem frequentia sunt & magna mole inueniuntur, preciosa & rara nunquam sunt. Si quis differentias essentielles quibus lapis à lapide, aut gemma à gemma differt, perscrutari ac inde diuisionem generis in species elicere velit: necesse est vt vel formam vel materiam lapidū, vel vtramque istorum cognoscat. Nam cum sint corpora naturalia, forma & materia constant; Quæ materia licet homogœna videatur, tamen ex rebus diuersis conflata est, quæ inter se vt sunt diuerso modo mixtæ, ita etiam diuersos lapides producant, vt ex capite de lapidum & gemmarum materia intelligitur. Vt itaque diuersitas hæc innotescat, & quid vnicuique proprium sit appareat, imprimis quot modis lapides à se differant ostendere conuenit: præmissa tamen ea diuisione quam nos paulo ante indicauimus, quamque sequenti tabella exhibemus.

*Huc reponenda est Tabella diuisionis Lapidum, quæ sic inchoatur,
Lapis alius, &c.*

VT planta in arborem fruticem cremium & herbam diuiditur magnitudinis præcipue habitatione, ita etiam in lapidis diuisione non plane absurdum visum fuit in priore tabella præcipuas differentias & communissimas à magnitudine sumere. Quia tamen differentia illa quæ à forma & materia rerum accipiuntur, rei vniuscuiusque naturam melius explicant, quam illa quæ desumuntur à figura externa ac qualitatibus, quæ sensus externos afficiunt, qualis magnitudo, color, & similes sunt: nihilominus tamen, quia istæ palam sunt ac sensibus omnibus, visuique præcipuè obuia talesque, vt dum forma aut materia non facile indagari potest, ipsæ lapidem à lapide distinguere videantur: vtile iudicavi omnes hic, aut saltem quas obseruare potui, ostendere.

Differentia Lapidum & Gemmarum à loco natali & à modo ortu. CAP. III.

L Apides, quia à semine vt plantæ vel animalia non nascuntur, alii vel ex humore qui terrestres portiones in minima resolutas in se continet, paulatim augentur additione noui humoris vt Vnio & Bezoar, vel ex luto arefcente coalescunt. Nonnulli etiam è radicibus aut quod radicem loco est excrescunt, vt Cristallus, Amethystus, Basaltes, & similes qui confusam quandam materiam pro radice habere videntur, à qua in angulares figuras prorumpunt: Nonnulli absque radice oriri videntur vt granatus Bohemicus, Geodes, Vnio, Bezoar, aliique ex animalibus eruti lapides, qui omnes integri nulli alteri materiae adhærentes oriuntur. Alii rursus in matre seu theca proueniunt, vt Calimus in Ætice, Rubinus in Palacio, alii in veste seu tegumento, vt Hoplites, alii nudi gignuntur, vt granatus Bohemicus, Silex, ac innumeri alii. Sunt etiam qui ex animatis corporibus eruuntur, videlicet è plantis, quadrupedibus, aui- bus, piscibus, ac insectis: vt semen Lithospermi, Bezoar, Aleætorius, lapis tuberonum, ac Limacius; Sunt alii qui in corporibus anima priuatis oriuntur, vt in aere Ceraunia, in aqua Silices, in terra diuersi, prout illa diuerso modo se habet. Nam in molli & friabili granatus Bohemicus, in molli & viscida Cos. In aspera & lapidosa silex, in aspera & metallica magnes & marchasita. Alii rursus lapides cuticulis seu squammis ceparum instar, ac humoris accessione augentur: alii accessione pulueris, vt saxa aeri exposita. Puluis enim in lapidem deiectus accedente pluuia illi affigitur, ac paulatim spiritus lapidifici beneficio indurescit in lapidem.

Inueniuntur præterea qui per additionem diuersarum massarum excrescunt vt marmora, Iaspides, & Achatis genera, in quibus partes diuersæ coniunctæ conspiciuntur: ac alii qui per contractionem in lapides abeunt, vt Cristalli & angulares omnes, quos recedente à massa humido non est dubium se contrahere ac in angulos facessere. Atque hæc sunt præcipuæ differentia, quæ à modo
ac loco,

ac loco ortus proueniunt, quarum differentiarum causæ in sequentibus capitibus ostendentur. Scio alios lapides in oriente, alios in occidente nasci, sed ista loca differentiam nullam constituunt, cum omnis generis lapides in quauis cæli constitutione nascantur vel nasci possint.

De differentiis quæ à substantia sumi possunt.

CAP. IV.

INter lapides alii partes habent in se distinctas, alii indistinctas. Quæ distinctas habent, vel punctulis distinguuntur vel corporibus. Punctulis distinguuntur Iaspides nonnulli, ophites, saxaque vulgaria, in quibus arenula conspici possunt. Sunt enim corpacula exigua atomis vix maiora. Corpora vero, quibus distinguuntur lapides, vel sunt vnius coloris, vel plurium colorum, vnius coloris, nempe rubei corpora habet Heliotropius, vulgus guttulas sanguineas vocat. Plurium colorum corpora habent marmora diuersi generis. Ad substantiam etiam refertur durities, alii enim molles sunt, alii duri. Molles, vel digitis teri, vt lapis armenus, vel ferro possunt, vt Bezoardicus, ac infiniti alij. Duri, vel chalibe teri & scindi, vt cristallus, vel smiri lapide, vt Iaspis & Smaragdus, vel tantum Adamante possunt, vt Adamas & Topasius orientalis neotericorum. Ad substantiam non minus quàm priores differentia videtur spectare forma & figura extrinseca, qua alii lapides sunt angulares, alii rotundi. Angulares pluribus angulis, vt Basaltes, vel sex, vt Cristallus proueniunt. Rotundi aliqui secundum longitudinem sunt, vt Silex, vel secundum omnem dimensionem, id est, fere spherici granatus, geodes, alij complures.

Ad figuram refertur quod alij habeant lineas à sese coloribus distinctas, vt Sardoniæ, alii superficies, vt Achates, Marmor, & Iaspis. Deinde quod alii porosi sint, vt alabastrum, quod humorem transfudat, alii densi, vt Achates. Item quod aliqui concaui sint, vt Geodes, Ætites, Bezoar & Calcophanos, alii pleni, vt cæteri fere omnes.

De differentiis Lapidum, quæ ab actione & passione eorum accipiuntur. CAP. V.

QUæ admodum vnius cuiusq; rei actio ab intrinseca quadam vi id est forma substantiali videtur originem ducere, ita passio à materia quæ formæ subiaceret. Differentia propterea quæ ab his sumuntur, id est effectuum varietas, lapidem à lapide melius distinguit, quàm qualitas, quæ à figura extrinseca aut sensuum externorum obiectis (vt sapius monui) desumitur. Lapidem itaque nonnulli electricam vim frictione calefacti habent ac pilos trahunt, vt Diaphani, & duri nempe Topasius rubinus adamas, alii non, vt opaci, nempe Iaspis Sarda, Achates, exceptis bituminosis, vt Succino, Gagate & Lyanthrace. Præterea sunt è quibus ignis excutitur, vt è Silice Iaspideque, & è quibus non: nam ex Vnione aut Bezoar nullus excutitur. Alii sunt præterea la-

Lapis ho-
mini amici
qui.

pides, qui accensi ardent, vt Succinum, Gagates. Alii qui non, vt Iaspides, Mar-
mora, Saxa, ac complures alii. Ad actionem lapidum etiam spectat quod
nonnulli homini amici sint, vt Nephriticus, Vnio, Turchesia, nonnulli inimi-
ci, vt Onyx. Qui amici sunt, infinitis modis distinguuntur. Nam alii vrinam
mouent, vt Nephriticus, alii sudorem mouent, vt Bezoar, alii purgant, vt
Molochites, Cyaneus & lapis Armenus, alii à casu præseruant, vt Turchesia, a-
lii à dæmoniis, fascinis, & morbis, vt Corallia, alii morbos curant, vt singulis
capitibus, vbi de ipsorum facultatibus agetur, explicabitur.

Ad materiam, vt dixi, refertur passio. Huc spectat quod alii colorem in i-
gne perpetuo seruent, vt Granatus Bohemicus, alii satis diu, vt Saphirus, alii
non diu, vt Topasius. Deinde quod nonnulli lapides perennent nec vetusta-
te facile ipsorum venustas corrumpatur, nonnulli vero econtra facile senes-
cant, ac ætate turpescant, vt Margaritæ & Turchesiæ, quæ coloris magnam fa-
ciunt iacturam. Præterea quod aliqui ab acerbis statim lædantur & corrumpantur,
vt Vniones, alii non facile, vt Adamas & Saphirus. Alii rursus lapides poli-
turam egregiè recipiunt, vt duriores omnes, alii nequaquam, vt Nephriti-
cus, licet durus, & molliores omnes. Alii insuper tincturam recipiunt, vt ada-
mas, qui hæc nota ab aliis omnibus distinguitur, alii nequaquam.

Sunt præterea lapides qui ignis vim perferunt, vt adamas & granatus Bohe-
micus, & qui non ferunt, sed in calcem resoluuntur, vt saxum calcarium, vnio
corallium, multique alii. Sunt etiam qui fluunt in igne aquæ instar, vt silices
glaciales, & qui non fluunt, illi nempe, qui vel calcinantur in igne vel igni re-
sistunt. Alii iterum scissiles sunt, vt lapis Scistus, Amianthus talium specula-
ris, alii frangibiles, vt molliores omnes.

*De differentiis quæ à qualitatibus ac obiectis quinque sensuum
sumuntur. CAP. VI.*

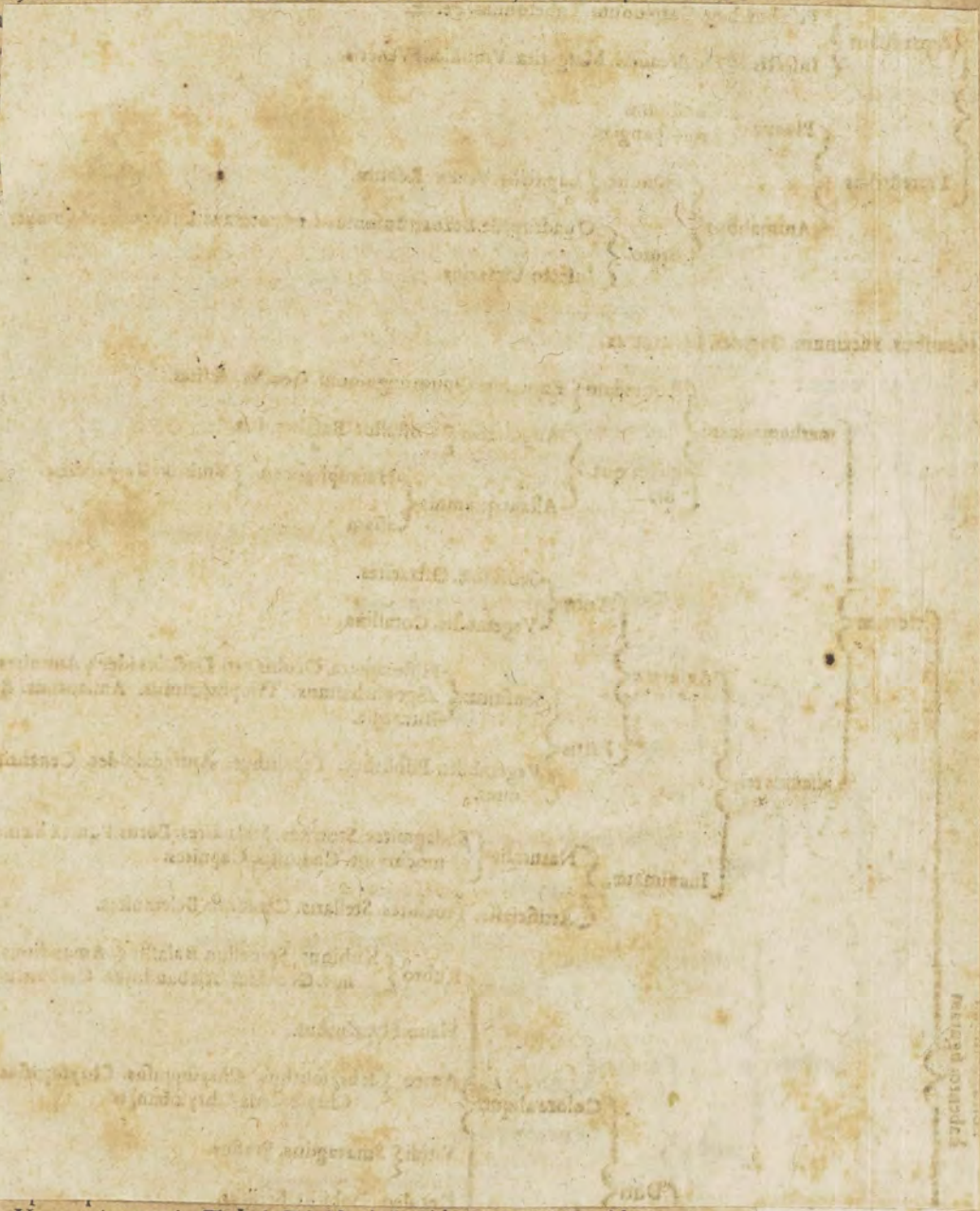
Lapidés omnes quia ex partibus similaribus constant, ac instrumentales
nullas habent, vt animata corpora temperiem quandam primarum qua-
litarum determinatam ab elementis manantem, qua conseruentur, requirunt.
Hæc vt varia est pro formæ cuiusque conseruatione, ita etiam diuersos ef-
fectus si homini applicetur, edit. Nam calida qualis in Succino & gagate de-
prehenditur calefacit: frigida vero quæ in vnione, corallio ac cæteris percipi-
tur refrigerat. Quemadmodum sicca quæ in omnibus lapidibus apparet, si in
puluerem redigantur, exiccat. Differunt autem maximè inter se colore. Nam
aliqui sunt diaphani, aliqui opaci. Diaphani aliqui colorem habent, eumque
vel rubrum, vt Rubinus, vel roseum, vt Balasius, vel sanguineum vt granatis,
vel violaceum, vt Amathistus, vel viridem, vt Smaragdus, Præsius, Topasius,
id est Chrysolitus recentiorum, vel ceruleum vt saphirus, vel flauum aureum-
ve, vt Chrysolitus, Cryfopatus, & quicumque ab auro nomen habent. Aliqui
colorem non habent, vt Adamas & Cristallus. Opaci lapides alii pulchrum
visuique gratum habent colorem, alii absurdum. Gratus est albus, viridis, fla-
uus, ce-

LIBER PRIMVS.

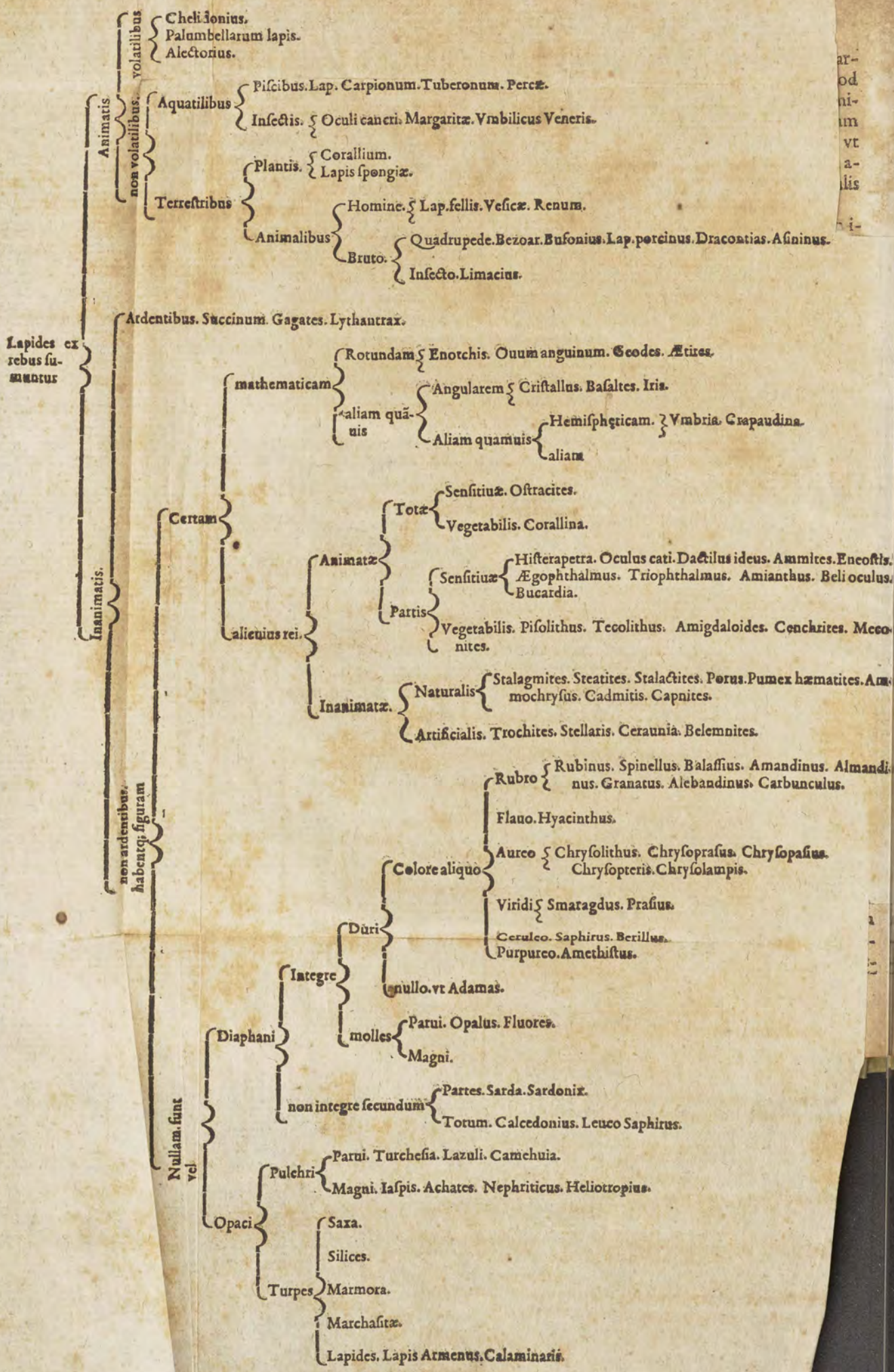
7

nus, ceruleus, & ruber; Albus apparet in Margarita, patio marmore & alaba-
stro, viridis in Turcosa & Malachite. Ceruleus in Cyaneo & lapide Armeno.

Fla
pa
dia
Sil
di
qu
div

Huc pertinet maior Tabula Divisionis Lapid. qua incipit Lapidex, &c.

Hæc Tabula ad 7. column. A. spectat.

ius, ceruleus, & ruber; Albus apparet in Margarita, pario marmore & alaba-
stro, viridis in Turcosa & Malachite. Ceruleus in Cyaneo & lapide Armeno.
Flauus in Iaspidis speciebus. Ruber in Sarda & Iaspide. Inter hos aliqui semio-
paci sunt vt Calcedonius & Sarda, aliqui in vna parte tantum opaci, in altera
diaphani sunt, vt Sardoni, Achates, & Iaspis; Absurdum colorem habent Saxa,
Silices ac vilissimi quique lapides. Niger color qualis in Onyche, Gagate & Ly-
dio lapide conspicitur à nonnullis pulcher si splendeat politura, ab aliis turpis,
quod iucundus non sit, habetur. Sæpe etiam vno in lapide non vnus color, sed
diuersi apparent, vt in Iaspide & Achate videre est. Quæ sæpe multicolores
sunt, imo vix color reperiri vel simplex vel compositus potest, qui in Iaspide
non inueniatur. Differunt præterea lapides odore. Nam aliqui odorem habent,
aliqui non. Odor vel gratus est, vel ingratus. Gratum odorem Iridis Florenti-
næ vel violæ habet Geodes Misenus, seu lapis Aldebergicus. Moschi odorem
habet lapis Mariebergicus, qui in vena diui Fabiani & Sebastiani inuenitur, Ser-
pilli odorem habet Thuringicus, qui prope arcem Beiclingam inuenitur. Mu-
sti odorem habet Zeblicius Ophites. Vinum olet Echites apud Solinum. Lac
olet Galactites & cornu Monocerotis fossile. Ingratum odorem cornu vsti ha-
bet Onosteus. Sulphuris odorem habent Silices illi, ex quibus ignis excutitur.
Resinæ odorem refert Succinum ac Gagates, aliaque bituminosa, quæ inter la-
pides referri non deberent, sapes in lapidibus vix deprehenduntur quàm in
mollioribus & qui digitis teri possunt: qui à materia vnde constant & præcipuè
à salibus qui iis immiscentur, diuersitatem saporis acquirunt. Differunt insuper
lapides à se sonitu. Nam aliqui sonum habent intrinsecum, vt concaui omnes,
nempe Geodes, ætites, & calcophanos, alii extrinsecum sonum propter duri-
tiem, alii nullum vel exiguū, vt lapis Armenus, & quicumque digitis teri possunt.

Cæteris qualitatibus accedit quantitas, qua lapides in genere à se inuicem di-
stinguuntur. Nam alii magni sæpe à natura procreantur, vt marmora, alii parui,
vt Adamas, Rubinus, Saphirus & gemmæ omnes, à qua differentia nos lapi-
dem tanquam genus diuisimus. Raritas & frequentia, etiam si qualitas nulla la-
pidis sit, tamen quia hac nota à sese discerni possunt non ineptè (vt nobis vide-
tur) ea pro differentia vsi sumus.

Lapides etiam inter se differunt pondere, si enim eadem quantitate sint, non
ideo eodem sunt pondere leuissimus omnium est pumex & tophus. Quo den-
siores eo grauiores, ac illi qui ex metallis originem habent, alios vt plurimum
pondere excedunt.

Usus differentiarum. CAP. VII.

HActenus differentias præcipuas, quæ in lapidibus & gemmis deprehendi
possunt ostendi: quarum vsus est, vt ex illis diuersæ diuisionum spe-
cies eruantur, ac singuli lapides à se inuicem melius discerni possint. Cui itaque
prior à me tradita diuisio displicet, is facile aliam ex prædictis capitibus concinna-
re poterit, cum multis diuisionibus suppeditent materiam: vt sequens diuisio-
dem ostendit, quæ ex variis capitibus desumpta est, ac nonnullis fortassis magis
quam prior placebit.

Huc pertinet maior Tabula Diuisionis Lapid. qua incipit Lapid. ex, &c.

Cum D. Opt. Max. ab initio totum hoc vniuersum ex nihilo infinita sua potentia creasset terram & aquam tanquam materias ad quæuis fabricanda ac omne formarum genus suscipiendum procreauit. Terra primò fuit inanis & vacua, hoc est nulla profus re ornata, neque semine turgida. Postmodum die creationis tertio feminalem, & formatricem facultatem, qua herbas, & arbores omneque vegetabile protulit, à Creatore suo obtinuit. Hæc facultas procul dubio pro vehiculo habuit spiritum illum diuinum, qui prius ferebatur super aquas, & coadiutricem lucem primis diebus nondum conglobatam: tum vt spiritus beneficio motus in rebus, tum vt lucis ope cui adnatus fuit calor, alteratio & conseruatio rerum creatarum fieret. Spiritus enim is potentia calidus est, & à lucis calore eius calor in actum redigitur; ita vt motus omnis auctor, & efficiens rerum omnium causa videatur. Rebus enim insidens rerumque feminalem, & formatricem facultatem in se ferens, tanquam architectus quidam, plantam seu arborem fabricat, pingit, ac tandem in infinitum multiplicat. Similem Spiritum vbi animantia crearet. D. Opt. Max. illis ad varia officia obeunda, vitamque custodiendam, ac speciem multiplicandam dedit. Homini etiam eundem inspirauit tanquam animæ proximum instrumentum quo vitam & posteritatem conseruare posset. Hic vt rerum omnium fere auctor post Deum est, ac proximum quasi eius instrumentum terræ visceribus, aquæ & aeri insidens, ociosus nunquam manet: Sed perpetuo materiam quam nanciscitur calore, qui illi innatus est, ac ab externo cœlesti excitatur, exagitat, format, ac in varias species, pro seminis sibi adiuncti aut materiæ immixti varietate mutat. Hæc varietas efficit vt præter animantia, insecta, & vegetabilia; tam varia, & multa mixtorum sint genera. Nam vt pictores ex albo, nigro, rubro, ceruleo, & flauo colore omne colorum genus facere possunt, ita ex rebus à Deo prius formatis & diuersis, licet paucioribus infinitas res componere, & efficere potest hic Spiritus formatricæ facultate instructus. Dum enim materiam multas alterationes passam nanciscitur, ac ipse copiosus est, nobiliora mixta vt animantia imperfecta, insecta, herbas, arbores, & vegetabilia efformat. Dum rudem ac parum passam, metalla, mineralia, lapides, aut gemmas tanquam proxima earum efficiens causa, producit. Verum vel materia Seminariū futuræ formæ, vel ipse Spiritus continere debet. Id si non fuerit nihil generatur, aut producit. Errant propterea qui sola elementorum varia cōmixtione, ac primarum qualitatū beneficio tanquam efficientibus causis rerum illam varietatem effici opinantur, id enim & sacris literis & rationi contrarium est. Quia sacræ literæ vim, & facultatem feminalem, seu formatricem Deum creasse, & terræ indidisse tradunt, sine qua nunquam terra, quacumque ratione aliis elementis commixta, quicquam ope qualitatū primarum solarum producere potuisset. Deficiente siquidem semine vel formatricæ facultate, commixtio diuersarum, partium semper remansisset, & compositum nullam peculia-

Spiritus mundi, lucis, & caloris facultas.

Spiritus mundi igneus & æreus.

Spiritus mundi architectus mirabilis.

Elementorum mixtio simplex nihil producit.

peculiarem formam habuisset. Si quis obijciat Gemmas ex materia, quæ exiguam alterationem subierit constare, ac ex ea quæ adhuc minorem passa fuerit lapides, qui à terra simplici vix alio modo quam quod firmiter illorum partes cohereant distare videntur, Scire debet nullam amplius reperiri terram simplicem & inanem qualis primo die creationis fuerat. Sed ab eo tempore quo illi à summo Opifice rerum Seminaria infusa fuerunt, mansisse formatrice facultate fœcundam. Quæcunque itaque terra lapidescit aut in Gemmam abit, lapidificum Spiritum in se tanquam proximam efficientem lapidum, & gemmarum causam, continet: qui motionis & alterationis ad formam causa efficiens proximior est. Nam calor cœlestis qui Spiritus calorem in actum redigit, remotior causa efficiens est, & remotissima D. Opt. Max. rerum omnium patens.

Terra simplex nulla.

Spiritus lapidificus.

Calor vniuersi communis causa.

De causa materiali Gemmarum & lapidum.

CAP. IX.

Communis fere Philosophorum opinio est, omnia mixta ex quatuor elementis terra, aqua, aere & igne, tanquam materia constare, ac lapides plus terra, gemmas plus aquæ quam lapides aut plurima mixta habere. Quod ad terram attinet, nemini dubium est, in lapidibus opacis, plus terræ, quam cæterorum elementorum esse. Id enim grauitas durities, color & analysis, si in puluerem terantur, aut redigantur euidenter demonstrat. De gemmis non ita constat propter diaphanitatem, perspicuitatem, & transparentiam, quam multi putant ab aqua, quæ etiam diaphana est, Si videlicet à sicco terrestri condensetur, prouenire, non secus quam aqua à frigore condensata in speciem Crystalli abit. Verum vehementer falluntur: Quia diaphanitas, aut perspicuitas gemmarum non propter aquæ copiam condensatam, vt postea fusius docebo. Sed propter terræ exactam in minima resolutionem, talemque partium unionem vt totum corpus nullis poris aut atomorum terminis discretum sit, efficitur. Continuitas enim omne corpus diaphanum facit, quæ in terra fieri non potest, nisi ipsa in corpuscula atomis longè minora redigatur, ac illis terrestre quippiam transparens addatur, vt vinculum minimarum partium sit, ac earum terminos obliteret, atque ex illis continuum corpus faciat. Non est itaque magis aqua gemmarum materia quam lapidum, cum à gemmis lapides aliter non differant, quam quod lapidum materia impurior, crassior, minusque subacta, & cocta, gemmarum tenuior, purior, magisque subacta, excocta, ac condensata sit. Vtriusque profectò fere tota terrestris est, minimum aeris aquæ vel ignis in se habens; licet ad lapidis aut gemmæ generationem aqua, aut ignis magis quam aer necessaria sint. Aer n. à Diaphanis & gemmis plane excludi debere videtur, ne partium continuitatem, & diaphanitatem impediatur. In lapidibus siquidem aer atomos terrestres terminat, ac illorum poros opplet. Necessitas aquæ præcipuè requiritur ad coniungendas subtilissimas terrestres partes ignis ad subigendas, exiccandas, & condensandas vt indurescant & corruptioni resistent, quam humiditas, & corporis mollities promouet. Verum ignem,

Diaphanitatis causa.

Aqua necessitas.

IO DE LAPID. AC GEMM. IN GENERE

*Gemmarum
& lapidum
causæ.*

*Materia ge-
marum se-
cundum Pa-
racelsum.*

*Aurum non
soluitur fa-
cile.*

*Principia Pa-
racelsica co-
gesta.*

*Gemmarum
principia.
Chymia pro-
duci principia
rerum.*

*Elementa
et nota cau-
sæ sunt gem-
marum.*

aquam, & aerem actu manere in gemmis, & lapidibus omnibus, potius ratione quam sensibus probari potest. Quis enim in adamante & auro (à quo chymica arte ignisq; beneficio nulla heterogenæ partes separari possunt) hæc ostendere potest. Philosophorum tamen omnium fere opinio est omnia mixta & proinde lapides & gemmas ex quatuor elementis tanquam materialibus causis constare. Id etiam si concedatur, remotæ tamen eæ sunt, vt pote omnibus mixtis communes. Ab hac opinione decedunt Paracelsistæ, qui mixtorum omnium & proinde gemmarum & lapidum principia materialia alia constituunt, videlicet sale, sulphur, & mercurium; propterea quod partibus mixtorum ignis opera ac spagyrica arte separatis, sal aperte mercurius vaporis aquei instar ac deinde sulphuri quiddam simile, & quod ignis nostri vulgaris sit pabulum & alimentum appareat. Hæc opinio etsi multis verissima videatur propter analysin quæ idem in omnibus fere mixtis comprobare videtur, tamen neque in auro, neque adamante hæc principia ostendi facile posse existimo. Scio multos iactare ab auro se hæc principia separare, tandemq; ostendere posse: Sed nemo hæcenus vir bonus mihi se id præstitisse ausus fuit asserere. Quæcunq; auri solutiones à Chymicis ostenduntur, ab adiunctis materiis, non ab auro venire videntur. Interdum enim sal, sulphuri, aut mercurio quid simile se ab auro separare ostentant, sed vel illi se, vel alios decipiunt, quod huiusmodi ab auro non provenire, reductio manifestè demonstret. Si enim materia iterum igni concedatur, redit iterum ad priorem formam aurum: quod si in principia sua resolutum fuisset, nequaquam contingeret: quia à priuatione ad habitum (Philosophorum testimoniis) non datur regressus. Verum etsi id præstare possent Chymici, vt multi opinantur, quibus non repugno, ac illorum opinio de tribus dictis principiis verissima esset: non tamen propterea Aristotelis falsa esset. Vtraque enim simul veræ esse possunt: Nam neque sulphur, neq; mercurius, aut sal Chymicorum, simplicia corpora sunt, & elementa, sed mixta ex simplicioribus conflata, videlicet ex elementis Aristotelicis, ex sale enim quolibet etiam de puraro, quem principium mixti vocant, & aqua, & combustibile, ac terreum quippiam elici potest. Idem de sulphure asseri potest. Nam quod in eo flammam concipit ignem Aristotelis quod vero illi tanquam corpus assistit, reliqua elementa refert. Verum si ista sua principia nec heterogeniis partibus constare velint, nomine aliud, re elementa habent. Nam sal quia graue & durum, terra erit; Mercurius quia leuis, & mollis aqua, Sulphur vero quia combustibile, & aer, & ignis erit Aristotelicus. Vt itaque ex quatuor elementis mixta gemma que & lapides constare, ita etiam ex tribus illis Paracelsi principiis possunt. Manifestius tamen in gemmis & lapidibus fere omnibus, terræ elementum quam dictorum principiorum aliquod conspicitur. In chymica tamen eorum analysi Paracelsi principia ex elementis composita non minus quam elementa aperte in conspectum veniunt: præ cæteris autem sal, sine quo nullum mixtum coagulari posse à Chymicis putatur. Hoc enim gemmarum & lapidum præcipuum coagulum arbitrantur. Sed vt elementa nonnulla remotæ sunt lapidum & gemmarum materiales causæ, ita etiam Paracelsica principia. Pro-

ximior

ximior causa materialis gemmarum communiter ab Aristotelicis statuitur lutum lentum, succus qui vehementi frigore congelascit in quo aqua ipsa terram superat, ramenta Saxorum, & succus lapidescens. Hæc etsi vere statuuntur, non tamen materiam satis explicant. Quid enim lutum lentum, & succus lapidescens sit non constat. Puto itaque proximam gemmarum materiam esse terram tam tenuem & subtilem vt aquæ immixta diaphanitatem ipsius non impediat, lapidum vero crassiorem. Deinde amborum salem aliquem terræ visceribus conclusum, ac postremo exhalatione pinguem vel humidam. Non quod omnes necessariae sint pro lapidum vel gemmarum materia, sed quod aliqua. His si accedat causa efficiens, lapidem aut gemmam generari existimo. Materiam proximam, aqua plerumque inseruit tanquam causa quædam adiuuans, vt exhalatio. Aqua enim dum terram tenuissimam humectat lutum facit; Dum id maiori copia diluitur ac aqua vel lutum salem continet, iam proxima lapidis materia constituitur, ac propter aquæ copiam non lutum amplius, sed succus lapidescens, si facultas lapidifica illi insit dici potest. Quod si non insit accedente efficiente causa, id est spiritu lapidifico aut exhalatione, eundem spiritum deferente materia in lapidem, exclusa aqua omnique humido superfluo quod coagulationem impedit, conuertitur.

Proxima gemmarum causa.

Vera causa materialis gemmarum.

Aqua causa adiuuans.

Succus lapidescens.

De causa formali & modo quo lapides & gemmae generentur.

CAP. X.

Causa formalis lapidum vel gemmarum nihil aliud est, quam virtus lapidifica, quæ vel materiam præparatam insidet, vel efficiendi causæ accedere debet, vt lapis fiat. Hæc à Deo Opt. Max. vt aliarum rerum seminaria, ordinata, constituta & creata est, nec vt Aristoteles, Galenus aliique Ethnici opinati sunt ex quatuor elementorum combinatione ac illorum temperie, cooperantibus primis, aut secundis qualitatibus nascitur, oritur, aut producitur. Nam, vt ante admonui, ex illorum quantumuis varia mixtione absentibus rerum seminariis nullum mixtum propria, aouaque forma ornatum produci potest. Manent quippe confusa sibi; inuicem apposita, ac proprias & singulares suas formas, vt ante mixtionem retinent. Quod si absque rerum seminariis potuisset forma à materia ex elementis composita gigni, frustra Deus rerum semina terræ indidisset.

Virtus lapidifica.

Modus quo lapides & gemmae generantur non vnus est, sed multiplex & diuersus. Idque propterea quod lapides ex crassiori materia, gemmae ex tenuissima generentur. Deinde quod aliqua diaphana sint aliqua angulis crescunt, variique coloribus ornentur: quemadmodum & lapides, quorum aliqui, vt Basaltes angulis excrecant, aliqui ad gemmarum naturam proximè, vt marmora quædam, accedunt: qui ex non adeo crassa materia constant. Hæc in lapidibus & gemmis varietas, etiam diuersum modum quo procreantur, desiderat. Lapidem crassiores plerumque ita generantur. Dum aqua succum lapidificum ferens terræ partes nectit, ac aqua à massa iterum exstillat, vel ab exhalatione calida expellitur, aut absumitur, massa illa paulatim expulso humido

Quomodo gemmae generentur.

Crassiorum lapidum generatio.

indurescit, donec in lapidem formam massæ seruantem abeat. Si humidum à calore non expellatur, sed à caloris defectu excludatur, ac terra seu materia lapidea in aqua soluta se ad intima recipere conetur; multorum angulorum lapis producitur vt Basaltes: si ad centrum se recipere conetur globosus lapis nascitur, & sperichus. Gemmæ diaphanæ hoc modo procreantur. Dum in materia ad generationem lapidis apta concavus locus aliquis aere plenus est, ac is ab exhalatione vel à succo lapidescente, & diaphano è subtilissima lapidum materia constante repletur, absorpto à materia circundante concavitatem humido, aut eo euaporato, terrestris succi lapidescentis pars in gemmam perspicuam concrefcit, quæ concavitatis figuram. seruat, si tantum materiæ, quantum spacium requirit continuus succi affluxus secum tulerit. Alius si quidem humido aquoso absorpto, vel à materia secerero, quod propter caloris defectum (ut in nitri congelatione ostenditur) fit, in angulos gemma contrahitur, ita Crystallus generatur. Dum absorbetur humiditas lapidescentis succi à circumstante materia illa in lapidem qui mater, vel cutis gemmæ dicitur concrefcit, sic Calcedonii fere nascuntur, in cute opaci, intus vero diaphani. Dum vero è materia circumstante exhalat in aquam aut aerem conclusum cum spiritu tenuissima & perspicua terrestris materia, etiam aer vel aqua paulatim indurescit, consumitur, vel euaporat, ac in locum illius gemma diaphana ex immissa materia excrefcit.

De forma substantiali & essentia lapidum & gemmarum.

CAP. XI.

FORMA substantialis lapidum, vel gemmarum est quæ dat ipsis esse proprium & propter quid vel adamas, vel Ophites, vel pumex, est id quod est. Quilibet enim lapis quæuisue gemma propriam formam habet, qua hæc vel illa gemma dicitur, & ab aliis distinguitur. forma illa proficiscitur à seminario, & spiritu qui in materia est, ac illam pro vt seminarium postulat, efformat. Hanc formam multi ex mixtura certa, & proportionali elementorum produci existimant. Sed rerum formæ à seminariis suis proficiuntur, ac ab architectonico Spiritu elaborantur, vt prioribus capitibus ostendi. Seminaria vero à Deo creata sunt tanquam rerum principia, ex quibus singula rerum species suas essentielles formas nanciscuntur. Hæc Seminaria nõ semper certis corporib. & distinctis concluduntur, vt in Herbarum seminibus fit, in quibus Seminarium, & Spiritum architectonicum concludi videmus, sed sæpe in materia ita manent, vt conspici nulla ratione possint. Sic in ramo salicis seminarium arboris confusum est, quod tamen ibi esse, propagatio arboris docet. Nam si ramus amputetur, ac terræ committatur, producitur ex ramo arbor, ac ex illa infinitæ alia. Seminarium gemmarum & lapidum in materia lapidifica eodem modo conspici etsi non possit, tamen futuris gemmis, vel lapidibus principium præbet, & ope spiritus formatrice facultate præditi in gemmam, vel lapidem abit. Vt autem seminarium istud eiusq; essentia ignota est, ita etiam forma substantialis.

Seminaria rerum.

Seminaria gemmarum occultum.

stantialis, seu essentia lapidum & gemmarum. Hanc sicut umbra corpus sequitur, ita virtutes, & facultates sequuntur. Gemmarum enim, & lapidum vires nobiliores, & occultæ à forma ipsarum, vt ignobiliore, & manifesta à materia manant. Sic vis trahendi ferrum in magnete, ac sistendi sanguinem in Hamatite à forma, exiccandi vero in pumice, à materia proueniunt; atque hæc virtutes vel efficaces; vel minus efficaces fiunt pro dispositione materiae. Hæc enim si impura fuerit, non exactè elaboratam fuisse, neque seminarii vires efficaces suscipere potuisse certum est, & proinde formam substantialem imperfectam esse; vt nec hominis est, si stultus sit & ratione vti nequeat. Ratio enim præcipuam facultatem à forma, & essentia hominis proficiscentem constituit.

Gemmarum vires à forma.

De loco & substantia in qua lapides & Gemma generantur

C A P. XII.

DE causis lapides & gemmas generantibus, earumque essentia, seu forma substantiali satis dictum videtur. Nunc quia absque loco generari non possunt, ac ille absque substantia, seu materia non sit, cum nihil vacuum in natura detur, non solum is, sed etiam illa ostendenda est, ac præterea in quo loco, vel materia facilius, commodius & perfectius generentur. Quod ad locum atinet, experientia teste, in quavis mundi plaga viliores & crassiores lapides generantur, rupes, saxa & montes sub polis, æquinoctiali, & tropicis consistentes id demonstrant. Lapidem ex tenuiori materia constantes, vt marmorum genera, rarius circa arcticum circulum inueniuntur. Puto tamen non minus ibidem quam alibi non deficientibus aliis requisitis ad earum generationem produci posse. Gemmas etiam aliquas in quouis cæli climate produci posse, docet noua Zemla sub arctico circulo posita, in qua totum littus, (testantibus Hollandis, qui primi Europeis hanc terram aperuerunt,) pseudo adamantibus, qui silicem instar globosi sunt, scatet. Testatur etiam Germania, Silesia & Bohemia, in quorum montium iugis perpetuis algoribus & niuibus rigentibus, gemmae variæ, vt Topasii, Amethysti, Cristalli, Iaspides, Corneoli, Saphiri, Turcosæ, aliaque gemmarum genera inueniuntur. Nobiliora gemmarum genera in Indiæ orientalis regionibus præcipuè reperiri satis notum est. Procul dubio ob id quod illæ intra tropicos sitæ sint, ac propterea perpetuo Solem vicinum habeant, illiusque æstu fruuntur, sine quo è terra exhalationes, quæ ad gemmarum nobilium propagationem, & generationem copiosè requiruntur, produci non possunt. Quod autem in Indiæ orientalis regionibus gemmae nobiliores producantur, in Africa vero, & America, aliisque regionibus, quæ sub eodem climate, aut latitudinis gradu constitutæ sunt, raro, & si producantur, orientalibus gemmis conferendæ non sint, multi in causa solem existimant; quia virtus eius vt aiunt in oriente efficacior est quam in occidente. Tum quia vicinior, tum quia citius orientales regiones suis radiis ferit. Sed vt verum fatear absurda mihi hæc ratio videtur. Quia nulla pars orientalis dici nisi respectu alterius potest, & eadem, respectu suorum antipedum, vel etiam vicinorum,

Saxa ubique reperuntur.

Pseudo adamantibus sub arctico polo inueniri.

India gemmarum fertilibus.

aut orientalis aut occidentalis est. Exempli causa Hispania Italia, Italica Græcia & Græcis Persia est orientalis. Iterum viceversa Indis Persia, Persis Græcia, Græcis Italia, Italica Hispania est occidentalis. Simile etiam antipodibus contingit. Nam Americani Indorum sunt antipodes. India Americanis orientalis est, eadem ipsis occidentalis, cum proficiscenti occidentem versus in eam peruenire liceat, neque maius itineris spatium sit, siue occidentem, siue orientem versus ad eam iter instituat. Cum itaque eadem regio cum antipodum regione comparata, vel orientalis, vel occidentalis sit: Quid, quæso, iste respectus qui non aliter se habet, quam dextrum & sinistrum in homine, & per se nihil est, ut omnis relatio efficere poterit? nihil profecto. Si itaque India orientalis gemmarum nobiliorum ferax est, id non propterea quod orientalis sit nostri respectu contingit; sed propter aliquam aliam causam. Non quia sol illis vicinior est; omnibus enim sub eodem latitudinis gradu habitantibus æque vicinus est, apud quos tamen non nascuntur. Non etiam quia, ut aliqui opinantur, citius orientem Indiam suo calore fouet quam occidentem; Quia neque hoc nisi respectiue verum est. Nam in Hispania prius oritur sol quam in Mexicana, in hac prius quam in Laponia, & in Laponia prius quam in India; ut hac ratione dici possit, citius in Hispania oriri. Verum dum sol Hispanis oritur, verum est ante paucas horas elapsas Indis ortum fuisse. Quemadmodum verum est solem qui hoc momento Hispanis oritur, post 18 horas Indis oriturum fore. Ita idem ortus solis in Hispania, vel prior vel posterior, sed respectiue dici potest. Cum itaque sol eodem modo ad quemuis latitudinis gradum dum orbem terrarum circumit, se habeat, neque aliquo in loco prior, vel posterior nisi respectiue dici possit: certissimum est propter id nihil solem in rebus mutare, neque propterea vni regioni plus quam alteri tribuere. Causa ergo quod in India gemmae nobiliores inueniantur potius quam in aliis locis, vel est terræ natura, vel cæli stellarumque supra eminentium virtus. Cælum vel stellæ supra Zenith constitutæ si id efficerent, non tantum in India, sed sub eodem climate propter orbis quotidianum motum nascerentur. Id quia non fit restat terræ peculiarem dispositionem in causa esse, quod in India nobiliores gemmae nascantur. Nisi forte quis velit in Africa & America sub eodem climate easdem non minus, quam in India generari: Verum hæcenus repertas non esse quod ab incolis barbaris incognitæ, & neglectæ sint. Ab Indis vero orientalibus, ante multa secula omnes regni angulos, & loca ita esse explorata, ut illis nulla gemma latere possit. Nam & nunc in Germania, Bohemia, Silesia, aliisque Europæ prouinciis contingit à peritis metallariis ac simplicissimis multa in lucem trahi, quæ priori æuo abscondita, & incognita fuerunt. Multæ etiam gemmae cuti aut cisti saxo ita includuntur, ut pro iaxis habeantur, & non nisi à perito nosci possint. A paucis annis hic in Bohemia multi lapides præciosi in lucem protracti sunt & in Hungaria Opali. qui cum orientalibus certare possunt, imo illos raritate & dignitate superare. Vidi enim qui ex nigro colore, (cum alias albescant) ignem iacerent viui carbonis instar, quos quis recte carbunculos vocare posset. Si quis itaque afferat in America & Aphrica æque nobiles ac in orientali India gemmas generari

*Cur India
gemmarum
ferax.*

*Cur India
gemmas no-
biliiores ha-
beat.*

generari posse, non repugno. Sub eodem enim climate our terra ad gemmas aqua disposita, ac in India orientali esse non possit non video. Verum an sit dubium est, propterea quod, vt dixi, ab iis qui gemmarum habent cognitionem, illa prouincia non sint adhuc examinata. Potest sane India terram habere gemmarum generationi aptam, America vero & Aphrica nequaquam.

Hactenus locus in quo lapides & gemmæ generentur demonstratus est; nunc materiæ in quibus generentur ostendenda sunt. Hæ sunt aer, aqua, terra, & ignis reliquorum corporum elementa. Nam in horum singulis gemmæ vel lapides fieri, vel generari possunt. In aquis nascuntur plerunque lapides vel gemmæ perspicuæ, dum exhalatio terrestris, vel succus lapidescens eam indurat. In aere subterraneo simili modo gemmæ transparentes nascuntur; dum in terræ meatibus concluditur ac exhalatio concauum locum terrestri materia subtili replet. In aere vero superiori lapides interdum generantur: dum exhalatio ex copiosa materia terrestri à nubium frigore in angustum locum cogitur, & induratur. In igne vero nostrate terram lapidescere lateres vasa coctilia, & vitra quæ gemmas æmulantur, ostendunt. Terra vero gemmarum & lapidum omnium haud dubie est feracissima; quia illa præcipuam ipsis materiam præbet. Sed nõ solum in illa, sed etiam in animalibus aquatilibus, aereis, terrestribus, & arboribus gemmæ ac lapides locum generationis habent. In homine siquidem, sue, capra, boue, bufone, capricerno, gallo gallinaceo, hyrundine, palumbellis, lucio, perca, cyprino, conchis ostreis aliisque animalibus sæpe lapides gemmarum instar reperiuntur. Gaudent præterea pecu-
 liaribus suis locis multæ gemmæ & lapides; CrySTALLUS & molliores gemmæ fere omnes libenter frigidis regionibus, locisque humidis, Nobiliores & duriores, vt Adamantes & Rubini calidis delectantur. Omnes facilius, & perfectius in terra molli minuta, & humida vbi exhalationes & aquæ metallicæ plurimæ sunt, quam in terra arenosa, quæ non facile coheret, sed diffluit, proueniunt, ac gignuntur. Metallicæ enim aquæ & exhalationes plerumque lapidificam facultatem in se habent, vt ipsa metalla, quæ facile in gemmas & lapides etsi non veros, commutantur. Stibium enim & plumbum in Iacinthi formam, minium in Smaragdi transmutatur. Quod profecto non fieret nisi magna cognatio spiritus metallici cum gemmis esset. Aquas autem metallicas vel minerales loca vbi defluunt efficere gignendis gemmis & lapidibus idonea, commo-
 strant non solum arborum frusta, quæ ab aqua transeunte in lapidem vertuntur. Sed ipsa animalia, vt limaces, & conchæ, ac animalium partes, vt ossa cornua & caro, quæ tandem lapidescunt, & in rimis suis cõcauis, & inanibus transparètes lapides gemmarum instar gignunt aere ab exhalatione perspicua condensato, vel succo diaphano illic concreto. Terestria itaque loca mineralibus aquis vel exhalationibus grauida, præ cæteris omnibus locis gignendis lapidibus & gemmis maxime sunt idonea.

In qua materia nascuntur gemmæ.

In animalibus lapides.

In aquis metallicis lapides.

Causis, forma & loco generationis lapidum & gemmarum explicatis, nunc accidentia, ac formæ extrinsecæ explicandæ sunt. His enim, nobis (qui essentias rerum intrinsecas prorsus ignoramus) in cognitionem veniunt. Inter accidentia numero formam accidentalem, duritiem, pondus, colorem, opacitatem & perspicuitatem. Ad formam accidentalem gemmarum vel lapidum bene constituendam magni momenti est, materierum, quæ ad eas producendas necessariae sunt, proba dispositio & mixtio, nec non concurrentium qualitatum iuxta temperies, ac formatricis Spiritus copia sufficiens, situsque seu loci aptitudo. Hæc omnia si legitime, & vt cuiusque lapidis vel gemmæ natura postulat, se habeant gemmæ vel lapides asque vitio producuntur, si secus, vitiosæ fiunt. Cum itaque Spiritus formatrix, cum materia arenosa, lutosa, argillacea, lapidosa, humida, sicca, calida vel frigida, ad lapidis vel gemmæ generationem, non requisita quantitate concurrat, ac in loco inidoneo, vitium oritur in lapide qui generatur. Hinc fit gemmas nonnullas festucas, atomos, plumulas, nebulas, mica, terram vel lapides in se continere, item hiulcas esse, ac alienis coloribus tingi, nec eam formam extrinsecam habere, quam solent dum legitime producuntur. Dum singulorum lapidum vel gemmarum materia necessaria locus & seminarium præsto est, tum legitima singulorum accidentalis forma erumpit; quæ sanè in tanta lapidum & gemmarum varietate diuersissima est. Nam nunc globosa, angularis vt quadrangula, pentagona, hexagona, heptagona, & polygona, nunc concaua, plena, aspera, leuis, magna & parua est. Interdum animalibus eorumque partibus, arboribus aut herbis, rebusque inanimatis similis efficitur. Globosam formam habet granatus Bohemicus inter gemmas, & inter lapides fuscii illi qui punctis referti partim albis, partim nigris in ditione Comitum Mansfeldensium duriores & grauiores vulgaribus lapidibus inueniuntur. Quadrangulam formam habent Smaragdi occidentales & granati spurii, hexagonam cristalli fere omnes ac complurimæ aliæ gemmæ, polygonam habet Basaltes, concauam crapaudina, leuam superficiem habent Cristalli, & quicumque angulis excrefcunt. Asperam, qui cuti, aut cisti includuntur. Nam exempti omnes leuigari à sculporibus possunt. Magnam formam habent rupes & lapides ignobiliore: quia ad earum generationem, terra multa, eiusque exigua alteratio desideratur, paruum habet adamas, quia ex purissima terræ condensata parte, ac exhalatione ignea, quæ raro misceri optime possunt, generatur. Animalibus similem habet formam conchitis, animalium partibus osteocolla, & odontia: Arboribus similem habet Corallus, herbis similem Corallina, rebus inanimatis asteria Trochites &c. (vt in tractatu proprio gemmarum & lapidum ostendetur) formam similem nacta est. Quod autem aliqui lapides vniti ex vna similiq; materia geniti videantur, vt alabastrum & lydius lapis, ille totus albus, hic totus niger, aliqui vero ex particulis etiam diuersis coloribus constare, & nonnulli ex venis diuersis coloribus aquæ

Ad formam gemmarum statuendam necessaria.

Cur gemma vitium habeant.

Quando gemma perfecta fiant.

Cur diuersi colores in gemmis.

aquæ fluentis instar, vt Achates, Iaspis & Chalcedonius conspiciantur: id propter mixtionem materiæ ac distincta tempora, quibus exhalationes tingunt materiam, dum ea à calore excoquitur, & ab aqua seu succo lapideo irrigatur, contingit. Partes enim si non vno tempore vniuntur, ex frustis lapis coagulatus videbitur, vt marmora maculosa. Si inter frusta fluat succus lapidescens variis coloribus ab exhalatione tinctis, fluentis aquæ instar in lapidibus vel gemmis vena: variæ conspiciuntur, vt in Achate, Chalcedonio & Iaspide. Vt mixtio materiæ diuersa lapidum & gemmarum genera constituit, ita etiam in singulis lapidibus & gemmis si à determinato modo recedat vitia plurima efficit. Qualis autem mixtio legitima esse debeat, natura sola nouit, si homini nota esset, veras gemmas procreare & gignere posset, quod hæcenus nemo præstare vnquam potuit. Tentarunt id à multis annis Chymici: sed nihil præstiterunt, nisi quis mendacium pro veritate habere velit. Nam quas illi concinnant gemmas nihil commune cum veris habent, cum neque materiam, neque locum, neque efficientem causam, quæ veras gemmas gignere debet, habeant, ac gemmæ ab illis factitæ, vitra sint gemmarum coloribus tincta, ita vt præter colorem diaphanitatem aliquamque duritiam nihil simile gemmis habeant, sed de iis suo loco. Cur autem rotunda forma lapidibus & gemmis nonnullis peculiaris sit, vt granato Bohemico, Geode & margaritis: aliis figura hexagona in pyramidem hexagonum desinens, vt Crystallo, Amathisto Bohemico & Adamantibus Hungaricis, admiratione non caret; Tam enim exactè æquales superficies habet Crystallus vt ab artifice politus videatur. Rotundam figuram nancisci videtur Geodes, quia ex portiuncula argillæ gignitur, quæ cum humectatur, arenosa particula illi postea facile adhærent, & adhærentes ab expirante paulatim humido aquoso metallica, aut minerali exhalatione grauidi, lutum circumstantes facile vniuntur & condensantur, ac rotundam necessario figuram, si gleba rotunda fuerat lapidi faciunt: quantum autem à spherica figura declinat tantum & lapis, lutum vero ipsum humido & exhalatione priuatum, puluerulentum ac locus internus ex parte vacuus, redditur. Margaritæ rotundæ fiunt quia quodammodo ab atomo aut exigua terræ aut lapilli portiuncula excrefcunt adiecto semper nouo humore. Is enim cum portiunculam ab omni parte humectet, & postea concrefcet, & induretur, necessario etiam orbicularem figuram margaritis tribuit. Nam si in corpore animalis hæc adiectio ab omni parte non fieret, sed tantum ab vna parte, quia videlicet particula illa fortassis conchæ affixa esset, tum non rotundæ, sed hemisphericæ Margaritæ, quales ob eam causam plures iuueniuntur, fierent. His enim humor non exacte & libere omnem partem humectare potest. Quod ad granatos atinet, videntur ex aquæ guttis in terram quam humectare non potuerunt delapsis, ac postea sanguinea exhalatio antequam humidum euanescere potuerit, tinxit, coaluisse. Sed nihil in istis lapidibus vel gemmis, quæ formam etiam accidentalem ab essentia intrinseca sumere videntur certi quicquam definire ausim. Dabo paulo post in hoc capite aliam rotunditatis non solum granatorum, sed etiam silicum rationem, quæ fortassis magis lectori placebit.

Gemma chymica falsa.

Cur fiat rotunda.

Causa rotundæ figuræ.

Perlarum rotunditæ causa.

Granati cur rotundi.

*Cur crys-
talis sex angu-
los habeat.*

De Crystallorum angulis & causa cur fere semper sex angulos habeant, varia est authorum sententia. Cardanus tentat rationem reddere, sed principium petit. Arretinus & alii probabilius exemplo aluminis, calchanti, salis nitri, & sacchari candidi, quæ post coctionem euaporato humido à terrestri materia in angulosas superficies congelantur: idem in Crystallo fieri arbitrantur. Quod autem sex angulis perpetuo oriantur hoc imprimis mirantur; ac ideo quia corporibus inanimatis figuram certam ascribere velle, id illis videtur rationi minime consentaneum: cum ad virtutem organicam pertineat certam figuram efficere, quæ ideo solis animatis inest, anima alicuius gratia agente: figuram autem omnem determinatam esse organici corporis, non similis quæ nullam habet determinatam figuram. Sed quia omne corpus figuratum esse debet, aiunt particulas humorum cum per se fuerint, rotundas fieri, vt aquæ guttulæ, aut à continente corpore figurari, siccas autem quæ contigerit eas discindi tales seruari: ac ob eam causam quæ in discissione ordinatam habent diuisionem ordinatam etiam figuram necessario retinere, quæ variam, variari etiam figuram. Diuisionem solidorum corporum aliquando fieri ordinatam, vt quæ in crustas soluantur, ex quibus coagmentata sunt. Aliquando in varias fortuito, vt cum frangitur malleo lapis. Posse etiam fieri diuisionem in coagulatione dum humida adhuc sunt corpora & partes in diuersa tendunt: quo casu pro diuisione determinatas figuras fieri, perinde ac in exiccatione soli palustris, scinditur solum in rimas diuersæ figuræ. Simile etiam fieri in Crystalli coagulatione, succum enim lapidescentem cum totum spatium impleat loci in quo est, in coagulatione discedentibus in diuersa partibus terrenis, & ad latera saxi continentis attractis agglutinatisque figuram facere in concretis lapillis, quæ apta sit spatium replere, ac propterea si non vniformiter, sed vario modo diuisiones contingant, etiam varietate figurarum impleri spatium. Si autem vniformiter quod ob puritatem & æqualitatem succi cõtingit, necessario vnum genus figuræ oriri in omnibus eamque quæ apta nata sit spatium implere. Tres autem esse huiusmodi figuras, triangularem, quadratam & hexagonam. Non fieri autem triangularem, quia medium non habet ad quod tanquam ad centrum vndiquaque æqualiter constringantur partes. Non quadratam, quia imperfecta est, oriens tantum ex duabus lineis se inuicem secantibus ad angulos rectos, & habes angulos à centro remotissimos. Superesse itaq; solam hexagonam perfectam ad circuli naturam prope accedentem, quia ex triplici diuisione superficiæ ad angulos acutos, sex triangulis in vnum veluti centrum coeuntibus, vt omnes maiores sint recto, constat. Sed vt verum fatear istorum opinio mihi non satisfacit. Nam Crystalli, etsi in spacio oriantur; id tamen non implent, neque angulis, saxi lateribus adherent, sed à radice quasi expullulant ac corpus reliquum in libero spacio habent, quemadmodum alumen, salnitrum, & calchantum simili modo in libero spacio, imo in humido ipso angulares figuras formantur. Deinde si hexagona figura perfectior est triangulari & quadrangulari, quia ad circuli naturam propius accedit, & propterea illam Crystallus oprat, multo

multo magis duodecim triangulorum figuram aut circularem optabit, tanquam omnium perfectissimam, & in qua omnes extremitates à centro æquidistant. In huiusmodi enim figura commodius, æqualiter & vniiformiter puritas succi ad centrum tender. Sed Crystalli nulli circulares inueniuntur, alia itaque huius figuræ causa esse debet. Putat Aretinus contra rationem esse Crystallo & rebus inanimatis certam figuram tribuere, quod figura tantum animatis competat, & ab anima fiat alicuius gratia agente. Animam autem proculdubio etiam vegetatiuam & non solum rationalem aut sensitiuam intelligit, propterea quod arbores frutices, herbæ & flores suas peculiare figuras habent, quibus à se inuicem distinguuntur. Nam si hæc excluderet, naturam in istis contra rationem (quæ tamen nihil frustra facit) quid efficere diceret, quod absurdum esset. Vt itaque plantæ quia crescunt, & in varias figuras formantur vegetatiuam animam habere statuuntur, longissime ab animantium anima discretam, non video cur lapides nonnullos qui crescunt aut formantur, vt Crystalli, crescituiam aut formatiuam animam habere, statui non possit. Præsertim cum tanta differentia inter hanc animam & vegetatiuam nõ sit, quanta inter vegetatiuam & sensitiuam. Plantæ enim à lapidibus tantum differunt, quod semen quo resuscitantur proferant, lapides id, aut nunquam aut raro faciunt, dicitur siquidem, vt in cap. de adamante notabo. Adamas alium parere. Verum quia nondum constat, an Crystallus crescat per augmentationem, an vero per separationem oriatur, ac propterea hæc eius facultas, quæ format sex angulos anima crescitua appellari non debeat, formatiuam tamen dici posse nihil prohibet, cum rebus nomina libere dentur, & huius facultas semper eandem figuram in sua specie seruans, animæ (sed ignobilioris quam vegetatiuæ) nomen mereatur, quod rem ipsam melius explicat, non mutat. Non est itaque contra rationem, vt ipse putat facultatem in re aliqua, seu animam si quis ita appellare velit, formam aliquam certam producere. Nam, si facultatem inesse neget, magis contra rationem peccabit. Cum quicquid illud sit quod semper eodem modo hexagonam figuram Crystallo tribuit, aliquid sit & hoc ipsum efficiendi vi, hoc est facultate figuram faciat. Nec refert an hoc per expressionem materiæ inutilis, an per attractionem vtilis ad centrum futuri corporis fiat, quia vtrumque à facultate aliqua, vt dixi, efficitur. Sed aliorum sententiis referendis diutius immorari nolo: nunc meam, non contemptis tamen aliorum sententiis, proferam.

Notum est, vt antea recensui, Sal nitrum, sal vrinæ, alumen rocha, calchantum, saccharum candidum, aliaque multa salium genera humore dissoluta, eoque ex parte postea auaporato congelari, seu coagulari, ac formam angularem adipisci. Demonstratum etiam est in capite de materia-

Autoris sententia cur crystallus hexagonus nascatur.

restrem materiam, euaporato ex parte aëre humido in angulos concre-
 scit cum materia terrestri sibi vnita. Si terrestris materia à salis portione regi
 non possit, aliam formam suscipiet gemma aut lapis vt rotundam vel irregulari-
 bus angulis præditam. Rotunda fit, dum materiæ coagulandæ partes sunt pror-
 sus vniusmodi, ac æquali tempore, & vi ad centrum corporis vel lineam in
 corporis medio existentem tendunt. Vt in granatis Bohemicis, quorum nulli
 vitium (ob materiæ optimam & eiusdè naturæ mixtionem) habent, contingit.
 Angularis dum non æquè cito, neque æquali vi partes medium cupiunt; vt in
 silicibus & quadratis nonnullis lapidibus fit. Cur autem salia in hexagonam fi-
 guram abeant difficile est coniectu. Existimo quia salia homogeneæ naturæ
 non sunt, sed ex diuersis partibus composita, vt chymica resolutio ostendit
 omnes in congelatione ad medium quoddam vbi initium coagulationis fit, vt
 eo vniantur, tendere, ac sic rotundam figuram tanquam perfectissimam am-
 bire: sed in eo conatu heterogeneas partes & quæ cæteris subtiliores, vel magis
 aereæ sunt, vel tardius ad mediū properare & in angulis relinqui vel à reliquis
 ad angulos pelli, ac sic non rotundam, sed hexagonam figuram oriri, quæ rotundæ
 quam proxima est, ac aliis omnib. figuris angularibus perfectior, quia ex sex tri-
 angulis rectilineis æqualium laterū constat, habetur. Fieri a. potius sex angulos
 quam plures puto ob id quod natura per plura nunquā faciat quod per pauciora
 cōmodius facere potest. facit autem cōmodius, quia rotundum citius, ordina-
 tius & æqualius contrahit. Diuidit enim circulum per centrum tribus lineis tali
 modo, vt sex inde fiant trianguli æquilateri, ac quilibet centrum habeat ab om-
 ni angulo & à cuiusque lateris medio æquidistans; quod in nulla alia figura
 plurium angulorum vel pauciorum contingit. Si enim in quadrangulum circuli
 contrahatur, ac id in duas partes diuidatur, quatuor quidem emergunt tri-
 anguli æquales, sed illorum latera neque sunt æqualia, neque etiam centrum ha-
 bent ab angulis & à cuiusque lateris medietate æquidistans. Pentagonæ & he-
 ptagonæ figuræ rectis lineis & transuersalibus diuidi non possunt. Octogona
 potest quatuor lineis diuidi & in octo triangulos æquales contrahi; sed tri-
 anguli, neque æqualia latera habent, neque centrum à singulis angulis æqui-
 distans. Est itaque hexagona figura omnium figurarum perfectissima & aptis-
 sima, vt circulus in eam contrahatur, & per consequens vt Crystallus in eā co-
 guletur. Sed, vt ingenuè fatear, mihi non plane satisfacio, & naturam vt Cry-
 stallus hac nota ab aliis gemmis distinguatur, hexagonam figuram dedisse autu-
 mo, non secus quam arborum frondibus & herbarum floribus peculiare suas
 figuras dat, quæ ab architectonico spiritu & formatrice facultate ignoto no-
 bis modo fabricantur.

De perspicuitate & opacitate Gemmarum & lapidum.

CAP. XIV.

Multi hæctenus vt notauit in capite de causâ materiali gemmarum, dia-
 phanitatem in gemmis vel lapidibus ab aquæ & opacitatem à terræ copia,
 qua

quæ tanquam materiæ ad ipsorum generationem concurrunt prouenire putant. Opinioni huius causa est aqua diaphanitas, sine qua nihil diaphanum esse arbitrantur, & quicquid tale est ab illa hoc habere existimant. Sed falluntur maximè, quia non solum aqua, sed & aer diaphanus est, licet atomis sit plenissimus. Deinde ignis elementum seu aer æthereus, aerem adhuc diaphanitate superat. Quod autem aliquid absque aqua diaphanum fieri & generari possit ostendunt vitra, quæ omni aqueo humore priuata sunt, & lapis specularis, quo vix aliud mixtum maiori diaphanitate præditum reperiri posse puto. Est tamen omni humido priuatus & siccissimus. Non erit itaque aquæ copia, diaphanitatis causa, sed aliud quiddam. Existimo diaphanitatis causam esse propter terræ exactam, & in minimas particulas resolutionem, talemque earum unionem vt corpus quod constituunt nullis poris aut atomorum terminis discretum, sed plane continuum sit. Continuitas enim sola omne corpus diaphanum facit, quia in ea visus terminum non habet; Dum habet, quod per accidens contingere potest, perspicuitas impeditur. Nec ob aliam causam aqua diaphana est, quam quia nulla est partium in ea discretio. Aer ob eandem causam diaphanus est, qui licet atomis constet ac ii superficiem habeant, qui visus obiectum esse, eumque terminare possunt; tamen quia exigui & in loco vndique illuminato non videntur, diaphanitatem non impediunt. Vbi videri possunt, vt in cubiculo ocluso solis radiis per rimam aut foramen admissis eos illuminantibus, aeris diaphanitatem impediunt: In iis enim terminatur visus, quia vmbra habent in parte Soli auersa, quæ pars à circumstanti corpore tenebroso illuminari, quin obscuritas deprehendatur, non potest. Quod autem verum sit continuitatem diaphanitatis causam esse, ea expressè ostendunt, quæ diaphana cum non sint, talia reddantur si id adueniat quod partes discretas continet, hoc est vniat absque discretione: Deinde viceuersa ea quæ cum diaphana sint discretione partium vel amota earum continuitate opaca redduntur. Prioris conditionis est charta simplex, quæ opaca cum sit, affuso oleo calido diaphana & transparent redditur. Oleum siquidem diaphanum, inserit se omnibus chartæ particulis, easque humectat, & poros omnes sua materia implet. Id cum facit corpus ipsius per totam chartæ substantiam continuatur, non secus ac si absque charta esset: continuatio hæc diaphani causa est. Adhibetur oleum calidum vt melius penetret chartæ substantiam, & poros omnes repleat. Posterioris conditionis exemplum glacies est aut crystallus, quæ si in alio percutiantur, vt fissuræ intrinsecæ fiant, licet exterius nullæ appareant, & inter fissuras nullus aer esse possit; tamen quia vna pars ab altera fissura secernitur, & singulæ suas distinctas superficies habent impeditur diaphanitas propter lucis reflectionem. Sed longè apertius si glacies aut crystallus in puluerem redigantur. Sic enim nihil diaphani in se habent ac terræ instar, quæ semper opaca esse solet, se habent. Quia itaque gemmæ multum terrestris materiæ in se habent: vt diaphanæ fiant, continuitas in terra fieri debet, hoc est terræ particulæ ita iungi debent, vt harum nulla terminum vel superficiem habeat, sed omnes simul vnam tantum constituent extrinsecam, &

*Aqua nõ est
causa dia-
phani.*

*Continuitas
causa dia-
phani.*

*Aer cur dia-
phanus.*

*Atomi cur
in ocluso cu-
biculo viden-
antur.*

talem quæ visus obiectum esse non possit propter transparentiam. Non potest autem talis esse nisi vni partium sit intrinseca. Vni porro partium terrestrium non fit nisi illæ in minimas particulas multo videlicet minores, quam atomi in sole volitantes sint, resoluantur, ac illis terrestris quippiam transparentis addatur, (vt exemplo chartæ ostendi paulo superius) quod minimas illas partes vinciat, secum continuet, ac earum terminos tegat, ne visus obiectum fiant, eiusque radios sistant, & diaphanitatem impediunt. Res illa terrestris transparentis salis species est, quæ aqua diluta, ac terram in minimas partes sua acrimonia secans, illam aptam diaphanitati facit, ac illi vnita (explosa aqua quæ illi vehiculi loco fuit) in gemmam diaphanam concreuit. Quæ gemmæ plus salis habent, cæteris molliores magisque diaphanæ sunt, vt Crystallus, Berillus, Iris Citrinus, & similes. Quæ duræ sunt minus salis obtinent, nec adeo diaphanæ, vt Adamus, qui plus micat quam transpareat. Vitrum, selenites, cornu, & alia complura, quæ transparentis sale non carent. Sal itaque iuuat, vt facilius terra diaphana fiat, quia eam necit & in minima resouit. Quod cum fit oritur continuitas corporis, & per consequens diaphanitas. Dum id non fit & terrestres particule sibi inuicem adduntur tantum, ac singulæ vel terminis propriis secretæ manent, aut poris à se inuicem distinguuntur, totum corpus ex iis conflatum opacum redditur. Sed existimare posset aliquis aerem cum sit diaphanus, diaphanum impedire, dum videlicet partium continuitatem impedit, quod tamen contra rationem videtur. Respondeo aerem non impedire diaphanum dum secernit corpuscula à se inuicem, quia vel illa habent terminos visibiles, vel non habent. Si habeant visibiles hoc est, non continuos, sed poris oppletos, illi sunt in causa, non aer. Si non habeant, aer non impedit diaphanitatem. Propterea aer inclusus diaphanæ gemmæ ipsius diaphanitatem non tollit. Gemma tamen ipsa minus est perspicua propter propriam superficiem, in quam lux incidens reflectitur, & visum terminat, non secus quàm aquæ superficies sæpe impedit propter lucis incidentes in illam radios eiusque reflectionem, quo minus ad fundum ipsius conspici possit. Atque hæc de causis diaphanitatis & opacitatis sufficiant.

Sal iuuat ad diaphanitatem.

Aer non impedit diaphanitatem.

De gemmarum & lapidum coloribus.

CAP. XV.

Tanta est difficultas in explicanda natura, & essentia coloris, eiusque tradenda definitione, vt pauci inter se conueniant Physici, ego colorem esse qualitatem in corpore visibilem & illuminabilem vel illuminatam dicerem. Lux enim colorem quo ad se actu existentem, & quo ad visum tantum potentia, visibilem facit. Alii aliter definiunt, ac Aristotelis definitionem resellunt. Mihi superuacuum videtur rem sensu notissimam intellectu percipere velle, qui tamen nihil nisi quod prius in sensu fuit, cognoscit. Color oculis visibilis, sensu inuisibilis est. Relicta igitur curiosa de colore disputatione, vnde & quo

Color sensu inuisibilis interiori.

& quo modo in gemmis & lapidibus oriatur, & fit color, explicandum est. Color duplici modo in gemmis visitur vel diaphanus vel opacus. Opacus color est, qui lucem excipit non transmittit; Diaphanus qui transmittit. Vterque vel actu etiam absente luce est, vel absente luce non est; sed ex lucis & vmbra commixtione producitur, vt in iride. Quomodo autem idem coloratum & diaphanum esse possit, inuestigatu difficile videtur; Quia in diaphano visus vel lux terminari non debet; color autem omnis terminat, atque is est in diaphano; & per totam ipsius materiam diffusus etiam sensu deprehenditur, quod videtur absurdum, dicendum colorem terminare cum non est continuus & in fluore, vt in opacis lapidibus & gemmis contingit. Cum vero est vnitus & illius partes materiales superficiem non habent, non terminare absolute ipsum diaphanum: sed tantum ex parte & imperfecte quatenus in ipso diaphano visibilis est. Manet itaque diaphanum non obstante colore tale, sed imperfecte, quia a colore lumen afficitur & alteratur, ac non proprio colore, sed alieno in opaco terminatur. Perfectum & absolutum diaphanum, id est, quod omni colore caret, ac lucis colorem, vt recepit eodem prorsus modo rectis lineis transmittit. Dico rectis lineis ne excludam iridem gemmam aut Crystallum hexagonum qui absolute diaphani etsi sint, propterea quod rectis lineis recipiant lucem & eandem transmittant; tamen ex luminis refractione in superficies multiplices, possunt varios colores & quos neque habent neque receperunt, vel in vicinum corpus transmittere, vel in se conspicuos ex diuerso oculorum situ etiam diuersos reddere. Imperfectum diaphanum est duplici differentia, velenim est, vt dixi, colore tinctum, quo lux transiens terminatur; vel in parte aliqua, colore perspicuo tinctum, eundem colorem (accedente lumine per plures superficies refracto) variat, vt in opalo gemma contingit. In hac enim vere color est perspicuus, ac idem per luminis refractionem alteratur, mutatur, ac ex diuerso aspectu, vel oculi situ, eodem in puncto se alium visui offert. Quomodo autem lux simplex in diaphano colore omni priuato diuersos colores gignere possit, difficile est assequi. Experientia tamen ex luminis reflexi, cum vmbra varia mixtione id fieri docet. Difficultatem hanc parit intellectui vmbra, quæ cum nihil sit, quam priuatio, positium tamen aliquod efficere possit. Sed a sensu recedendum non est, licet intellectus id non capiat. Visibilium oculus, & sensus communis iudex est, non intellectus interior, qui nullos colores in iride esse, sed tantum apparere arbitrantur colorum naturam, non recte comprehendunt. Distinguitur enim color in realem & apparentem. Realis in gemmis semper est, etiam absente lumine, apparens ex reflectione luminis in gemmis nascitur. Omisso apparente qui satis explicatus est & ad opticam pertinet, explicandum restat vnde reales colores in gemmis oriuntur.

Hac de re varia sunt doctorum virorum sententia. Communis sententia est ab exhalationibus, vel spiritibus metallicis & mineralibus variis istos colores gemmis induci, propterea quod metallica & mineralia.

*Diaphanum
posse esse co-
loratum.*

*Duplex dia-
phanum.*

*Perfectum
diaphanum.*

*Imperfectum
diaphanum.*

*Color duplex
realis & ap-
parens.*

*Colorum ma-
teria.*

*Colorū cau-
sa falsis spe-
cies.*

*Sal armo-
niacum na-
tura.*

*Autoris opi-
nio de gem-
marum colo-
ribus.*

colorum varia genera in se potentia habere videntur, quæ à mouente aliquo in actum deducuntur. Videmus siquidem ex plumbo, summam albedinem fieri, solo aceto, nigredinem summam, oleo, ex eadem vstione flauus, miniatius, Hyacinthinus viridis & ruber elicitor: Quemadmodum ex vitriolo ruber, albus, viridis, niger, ceruleus & flauus. Ita vt nullum fere sit minerale quod non innumeros colores in se potentia habeat, ac tandem proferat. Alii proximiorē causam coloris querunt, ac volunt salem armoniacum naturæ, qui maxima copia in mineralibus & metallis ac terra inuenitur, colores istos varios producere, ac non solum in illis, sed in plantis eorumq; floribus ac omni animalis, parte, præterea etiam in gemmis, & lapidibus, ac cæteris rebus omnibus colores gignere. Salem autem armeniacum naturæ vocant, sal quoddam spirituale viuificum quod vino sublimato iunctum illo prius ascendit. Id ab illis putatur esse primum mouens in rei alicuius generationē, nec minus balsami instar conseruans, variisque coloribus quæuis ornans. Causa illius opinionis est. Quod in omnibus rebus inueniatur & ex iis elici possit. Deinde quod collectum & distillatum, omne genus colorū per se proferat, ac quod igne sit naturæ & quasi incorruptibile, minimoque calore in auras solum exhalationis instar (quæ artificiosa est ad quæuis tingenda) vitra variis coloribus tingat, vt tradit Iosephus Quercetanus. Alii, colores ab elementorum varia commixtione, eorumque concoctione produci arbitrantur. Alii rursus colores à primis qualitibus in materiā deriuant. Alii ex varia cōmixtione albi & nigri quasi extremis cæteros oriri asserunt, sicuti ex luce (quam copiosam habet albus) & vmbra (quam refert niger) Iridis exemplo variū colores oriuntur. Ego D. Opt. Max. rebus omnibus certas figuras, aut formas extrinsecus quibus ab aliis discernerentur, certosque colores quibus ornarentur dedisse existimo: ac propterea neque à primis vel secundis qualitibus, neque ab elementorum certa mixtione, eorumque varia coctione, aut ex albi & nigri tanquam lucis, & vmbre confusione eos prodire, sed potius ex proprio seminario ex quo figura ipsa extrinseca oritur mihi persuadeo. Eorum vero vehiculum esse puto, sal illud armeniacum à Quercetano naturæ balsamum appellatum; Quod spiritui architectonico, qui statuto tempore adiuuantibus primis qualitibus colores in lucem producit, adhibetur. Qui ad primas & secundas qualitates ac elementorum aut colorum mixtiones confugiunt à plumis pauonis refelluntur. In his enim architecti & pictoris voluntas & delectus manifeste deprehenditur. Vna enim plumula, quæ lunam illam orbicularem seu oculum in cauda cum multis aliis plumulis representare debet permultos habet diuersos & distinctos à radice sua ad extremitatem vsque colores, & ita vt vicinæ eandem distinctionis rationem seruent, ac orbicularem illam insignem figuram omnes simul efficiant. Quæ quæso hic in tanta colorum variatione, & repetitione imaginari temperiei mutatio & variatio aut elementorum diuersa commixtio potest? Nonne in tota plumula eadem elementorū comixtio? nonne eadem qualitātū temperies? Aut si non eadem, cur idem color qui in principio est, interiectis aliis diuersissimis, iterum repetitur? nonne ad picturam absoluendam & auis ornatum, à natura id quasi

id quasi cum ratione, & intellectu constitutum est. Qualitates agunt in materiam
 caeco modo, nullamq; figuram obseruant. Hic figura in colorib. obseruatur & ter-
 minus quousq; talis color esse debeat, non secus quam natura facere solet dum
 hominem fabricat, figuram enim certam in omnibus obseruat, & terminum
 quousque progredi debeat materiam constituit. Hic sit oculi vtriusque eandem
 esse in omnibus sui partibus figuram & magnitudinem, quam primis qualita-
 tibus nemo qui sapit, sed semini eiusque facultatibus ascribet. Hoc præstant
 elementa & qualitates, quod illa materiam præbeant remotam, hæc eam mo-
 ueant, vt ignis qui affando colores aliquos in lucem profert, vt rubrum in late-
 ribus, cinereum in lignis, purpureum in ferro, flauum in plumbo, atque alios
 in rebus aliis: Sed eos tantum qui primum potentia in rebus fuerunt. Vt itaque
 ad gemmas & lapides redeam, color vel in ipsis & ex earum materia oritur pro-
 pter seminarium coloris quod tale vel tale illis inest, vel aliunde in materiam
 aptam & præparatam inferitur. Lapidés illi vel gemmæ, quæ peculiarem & pro-
 priam formam habent, vt Glossopetra, Asteria, Corallus, lapis Iudaicus, Ocu-
 lus cati, & si qui sint alii, seminarium & principium coloris in materia ex qua
 formantur, vt plurimum habent. Qui nullam determinatam figuram habent,
 plerunque ab exhalatione tanquam remotiore, sed à spiritu minerali & sale ar-
 meniaco tanquam propinquiore causa tinguntur: eoq; modo vt ante explicauit.
 Nonnullis etiam lapidibus vel gemmis aqua adfert colorem, dum videlicet illa
 materiam à prædicto spiritu tinctam ad se traxit, vel in se recepit. Colores porro
 qui lapides & gemmas tingunt, omnis generis sunt & inter se variis modis mi-
 scentur. Maxima eorum varietas in marmoribus spectatur. Præcipui & qui ex
 aliorum commixtione non oriuntur, sunt albus, niger, ceruleus, flauus, ruber &
 miniatus, qui ex plumbo vsto fit. Inter hos, albus & niger videntur quasi con-
 trarii, vel potius oppositi; hic tenebris similis, alter luci. Reliqui omnes dicuntur
 medii, quia putantur à nonnullis ex priorum comixtione oriri: sed illi mirum in
 modum decipiuntur. Quia nunquam comixtione nigri & albi aliquem prædi-
 ctorum efficit. Sed tantum cinereum, qui solus ex prædictorum mixtione confici
 potest. Si plus albedinis adhibeatur clarus cinereus, si parum, obscurus cinereus
 reddetur. Ex omnium, vel aliquorum prædictorum varia comixtione omnis fere
 generis colores fieri possunt. Ex ceruleo & flauo fit viridis, ex rubro & ceruleo,
 violaceus, ex miniato & rubro, purpureus, ex albo & rubro, roseus. Ex albo
 & ceruleo lacteus: Ex miniato, flauo, rubro & albo heluus vel giluus: Ex flauo,
 & viridi melinus: Ex miniato, flauo, albo & rubro mellinus & cereus: Ex albo
 & mellino pallidus: ex miniato & flauo luteus; ex viridi, flauo & albo buxeus: Ex
 rubro, flauo & miniato croceus, rufus, fuluus, impluuiatus, pullus & rauus, pro
 varia portione singulorum colorum. Ex diuersa enim colorum mixtione infiniti alii
 oriuntur, quos enarrare longum esset. Hoc notandum medios omnes posse esse
 diaphanos, & transparentes, Album & nigrum non posse. Proinde nullas
 gemmas perspicuas esse perfectè albas vel nigras; forte quia albedo non est col-
 or realis, sed tantum apparens, propter multitudinem superficialium ex qui-
 bus materia cui inhaeret, constat: quæ multitudo superficialium, quæ termi-

*Colorum
mixtiones.*

*Album &
nigrum non
est diapha-
num.*

*Albedinis
materia dia-
phana.*

nat plenarie visum, gemmæ diaphanitatē impedit, eamque opacam facit. Quod si albedinis materia continua & vnita esset non amplius alba, sed diaphana omnique colore priuata esset; vt nix ostendit quæ albissima si vniatur, & in aquam soluatur, diaphana redditur. Non potest itaq; aliqua gemma esse perfecte diaphana & alba: non nihil esse potest vt charta tenuissima & luco saphirus; quæ etsi alba snt, tamen aliquid diaphanitatē habere videntur. In huiusmodi, quantum accedit albedinis, tantum diaphanitati decedit, & e contra quantum diaphanitatē accedit, tantum albedini decedit. Nam vt calidum & frigidū simul esse non possunt, ita nec diaphanitas & albedo. Quia tamē mixteri calidum & frigidum possunt, ac ex illorum mixtione, temperatum quid, quod neq; calidū neq; frigidū dici possit, oritur. Ita si albedo iusterēperatur diaphano, neq; diaphanū neq; album apparebit mixtū, Sed semialbum, aut semidiaphanum. Quod autem realem habere colorem non videantur diaphana, sed

*Diaphana
colore carēt.*

tantum apparentem propter superficieum multitudinem, in quam lux incidit, manifestē ostendere videntur omnia diaphana, vt glacies, Crystallus, lapis specularis & vitrum; quæ colores nullos reales habent: nihilominus tamen in puluerem triti omnes albi apparent. Albus autem color necessario oritur. Quia omne diaphanum cum ipsius continuum soluitur visum terminare & apparentem non realem (quam à nulla re accepit) aliquem colorem assumere debet, Qui sane est albus. Si quis obiciat rubinum, Saphirum, Smaragdum esse diaphanas gemmas non tamen illarum pulueres esse albos: Affero, quantum diaphanitatē inest gemmis, tantum albedinis pulueri accedere, ac propterea rubini puluerem multum albedinis in se habere, neque tam rubrum esse quam ipse rubinus, propterea quod exigua rubedinis portio quæ ad tingendum diaphanam gemmam sufficit vix apparere in eius puluere possit, qui fere à materia diaphani totus albus est. Quod autem in diaphano exigua coloris portio gemmam tam coloratam reddat, hoc fit propter lucem, quæ colorem illustrat per totum gemmæ corpus, ac quodammodo radiis suis multipli-

*Niger color
diaphanum
impedit.*

cat. Nigrum autem colorem diaphanum impedire, & propterea nullas nigras gemmas diaphanas esse: fit, quia nigredo potius coloris priuatio quam color videtur. Tenebris enim simillima est; quæ in se visum absq; coloribus, & luce terminant. Deinde quia nigredo nullum colorem in se suscipere, nec lucem transmittere posse videatur, sed sistat quasi in conspicuam, vt umbra & priuatio. Quod cum fit, ipsa terminat complete visum ac opacum corpus cui insidet, reddit. Albedo non solum terminat visum, vt lux, sed quasi reicit, iterum ad suum principium, vt speculum ad alia. Vt albedo color non esse videtur, ita nigredo e contra absque luce color videtur, cum in tenebris semper visum terminet, & propterea proprie & actu color semper sit: neque diaphanus esse possit, dum visum sistit. Quinimo neque à luce, cui resistit & à quo nihil auerit, penetrari potest. Deinde vt alii colores sine luce esse non possunt, ita hic absque eo esse potest, ac vt tenebræ de die in spelunca ab eo, qui in sole est videntur, ita hic color semper conspici potest. Nullus itaque color perfectius visum terminare potest quam nigredo, propterea & in sole & in tenebris,

*Nigredo co-
lor proprie.*

maxime

maxime perspicua est, vt lux & albedo, quæ & in luce, & in semitenebris conspiciantur. Dum nigra corpora non habent superficiem vtcunque leuem, quia lux retinetur, nigra apparent vt sunt. Si leuena habeant reicitur lux ad vicina, à quibus corpus nigrum coloratur. Si leuissima est superficies, fit inde speculum.

De gemmarum & lapidum duritie & mollitie.

CAP. XVI.

Durities vel mollities lapidum prouenit, partim à materia, partim à primis qualitatibus in eam agentibus. Si enim materia bene vnita sit, ac multum terræ habeat parumque salis, ac aquæ & aeræ partes optimè à colore vel frigore elicite, vel expressæ fuerint; fiet lapis vel gemma dura, & quo magis diaphana ac transparens, eo durior. Quia perspicuitas signum est materiam optimè vnitam & compactam esse. Ob hanc causam Adamas omnium gemmarum est durissimus, materiam siquidem habet tam bene vnitam, vt perspicua sit: Deinde parum salis in eius compositionem venit, ita vt præcipua eius materia terrestris sit. Econtra Crystallus Bohemicus, Topasius, & Opalus omnium gemmarum mollissimæ, & Selenites illis mollior inter lapides est. Hæc etsi content materia tam bene vnita & iuncta, vt diaphana sit, tamen tantum salis habent, vt duritiem magnam habere non possint. Terra itaque duritie & sal mollitie præcipua causa est in perspicuis & opacis. Sed mollitie causa etiam esse potest aqua & aer, ac quiduis quod compagem, & vnionem impedit, ac ne partes materiæ sibi inuicem bene adhæreant, prohibet. Aer friabilem facit lapidem, aqua mollem, quia materiæ exsiccationem prohibet, sine qua non indurescit. Quia autem hæc vt elementa ad materiam lapidum constituendam concurrunt; propter variam illorum commixtionem, tam vari gradus duritie vel mollitie in gemmis & lapidibus sunt. Adiutans causa duritie est interdum calor, interdum frigus. Calor dum exsiccet extrahendo humidum, frigus vero dum cogendo exprimit. Sed hæc qualitates absque materia apta, vt dixi, nihil possunt. Quia si materia terrestris multum salis habuerit, calidum extrahendo vel frigus cogendo non duram, sed mollem gemmam efficiet. Errant propterea summopere qui aquam putant duritie esse causam, cum contrarium verum sit. Sed illos perspicuitas decipit, quam ab aqua gemmas habere putarunt. Si aqua duritiem præstaret, glacies durissima esset. Sed hac nihil mollius, nec mirum, cum nihil quam aqua sit. Est itaque Adamas omnium gemmarum durissimus, post hunc Topasius orientalis seu veterum Chrysolithus, deinde Saphirus, Granatus, & Hyacinthus. Inter lapides omnium durissimus Smiris, qui vitrum secat, ab hoc lapsis, Achates, & Basaltus. Inter gemmas Opalus videtur omnium mollissimus, vt inter lapides Selenites. Durities in gemmis vel lapidibus in

*Adamas est
alio sit du-
rior.*

*Mollitiæ
causa alia.*

*Aqua non est
duritie cau-
sa.*

*Durities
quid faciat
in gemmis.*

*Durities
quid faciat
in gemmas.*

causa est, quod polituram artificialem optimè recipiant & politi splendeant; vt marmorum & lapidum genera omnia, quæ quia dura; vbi polita fuerint leuorem & splendorem egregium habent, quo plurimum commendantur. Mollities interdum polituram admittit, interdum nõ solet admittere, dum in diaphana beneq; vnita materia est: nequaquam cum in friabili ac malè vnita. Ob hanc causam selenites & margaritæ polituram non recipiunt, illæ quia friabilis, hæ quia squammis, & proinde malè vnitæ sunt. Opalus mollissimus admittit, quia diaphanus, ac satis bene vnitus est. Id præterea durities præstat, quod quo durior gemma, eo melius igni resistat, ac ab eo minus patiatur, adamantis exemplo qui propter duritiem ab igne vix aliquid pati potest, vt propterea in symbolis permulti principes, dum constantiam significare volunt eo vtantur. Quem admodum in tertio tomo symbolorum à me explicatorum obseruare licet. Vt duræ gemmæ igni resistunt, ita è contra molles ab igne superantur, crystalli & opali exemplo, qui non difficulter ab igne in calcem rediguntur. Quæ autem gemmæ duræ quæ molles sint, in singulis capitibus explicabitur. Sub mollitie hic etiam comprehendimus friabilitatem & raritatem, quia ab eisdem causis fiunt à qua mollities, nihil enim aliud est friabile, quam continuum quod facile discretum fieri potest, & rarum, quod partes non bene vnitas, sed discretas habet, vt porosa omnia quæ aerem in se continent, pumicis exemplo. Sub duritie etiam densitatem contineri volo, quia ab eadem causa fit à qua durities; Cum nihil aliud sit densum, quam illud quod bene compactam & vnitam habet materiam.

*Raritas.
Friabilitas.*

Densitas.

De gemmarum & lapidum pondere seu grauitate.

CAP. XVII.

Grauitas quæ nihil aliud est quam qualitas quædam materiæ insidens, quæ mouere se ad centrum terræ conatur, lapidibus omnib. inest propter materiam terrestrem & aqueam ex quibus constant. Illa enim insita quadam proprietate deorsum mouetur ac quietem ni impediatur, in centro terræ quærit, vbi & nusquam alibi, absque villo sustentaculo quiescere potest. Quod autem aliqua gemmæ vel lapides aliis grauiores sint: id propter materiæ terrestres & aqueæ vel cõpositionem vel substantiam contingit. Si enim materia bene vnita ac coarctata fuerit, grauior erit lapis aut gemma, quàm si porosa fuerit multumque aeris aut aquæ in se habeat. Ob id diaphanæ opacis grauiores sunt, si ex eadem materia ac eiusdem magnitudinis fuerint. Nam materia ipsa plurimum ad gemmæ grauitatem facit. Quæ enim multum ignis, aquæ aut aeris in se continet, non tantam grauitatem habere potest, quam quæ è maiori portione terrestres materiæ conflata est. Deinde inter terrestres materias illæ, quæ multo sale abundant, leuiores sunt multo iis, quæ parum habent. Præterea quæ mercurii substantiam continent aut ab exhalatione metallica genitæ sunt, grauiores sunt cæteris, quod metalla reliqua terrestria pondere superent, vt manifestè ostendunt gemmæ factitiæ, quæ quia ex metallis constantur, naturalibus gemmis sunt grauiores.

Denon.

De nonnullis aliis gemmarum & lapidum accidentibus.

CAP. XVIII.

PRæter iam dicta gemmarum & lapidum accidentia sunt & alia quædam, quod videlicet aliqui igni resistent, & in eo nihil patiantur, vt adamas. Alii ab igne in calcem, alii in cineres redigantur aliave ratione mutantur. Sunt præterea qui ab aere indurantur, vel ab eo corrumpuntur, item qui colores in igne amittunt, & qui non, vt granatus Bohemicus. Qui igni resistent, vt adamas, granatus Bohemicus, saphirus, ac alii nonnulli, illi parum falsi in sua habent materia, ac eam bene compositam. Qui in calcem vel cineres igne abeunt, multum falsi habent. Qui ab aere indurantur, aquam aut exhalationem continent, quæ dum paulatim expirant lapides exciccantur & indurescunt. Qui ab aere corrumpuntur, multum aeris vel ignis receperunt, quæ dum vi calidi ambientis extrahuntur, partes remanentes vinculo destituta facile, si humidæ actu vel potestate fuerint corrumpuntur. Cur autem granatus Bohemicus colorem in igne seruet, reliqui autem fere omnes nequaquam, id quia difficile coniectu est, aliis expiscandum relinquo. Existimo enim tam difficulter huius rationem dari posse, quam cur Sol luceat, & terra grauis sit. Plurima sanè sensibus obuia à forma substantiali rei manant, quorum tamen cur aut quomodo sint ratio non magis intelligi quam ipsa res essentia potest.

Igni cur resistent.

Cur in calcem abeant.

Cur ab aere indurentur.

Cur facile corrumpantur.

Granatus Bohemicus colorem in igne seruat.

De discernendis veris gemmis à falsis.

CAP. XIX.

HActenus varia de lapidibus & gemmis accidentia explicata sunt, quæ sciri non solum incunda, sed maxime vtilia sunt, quod veræ gemmæ à falsis non nisi accidentibus, iisque quæ sub sensum cadunt, distinguantur. Imo adhuc falsæ græ ac difficulter propter gemmariorum industriam artificium & fraudem. Sæpe enim gemmæ exigui valoris, positione seu collocaione maiores videntur, quàm sint; Sæpe etiã extraneo colore illis supposito, colorantur & interdum additione vitri vel ignobilioris gemmæ massa maior duplo quàm sit, illis datur. Hæc si colorata in vtriusque coniunctione, mastice & colore fuerit, veram gemmam tota massa refert, nec agnosci fraus à perito gemmario semper, nisi è cisti eximatur, potest. Solent Gemmarii, vt explorent num gemma sit duplicata, ac intermedio quodam colore tincta, eam vngui pollicis supraponere ac inter pollicem & planitiem gemmæ visum dirigere. Nam si superior pars candida fuerit, candida apparet, nec color adiectus ac sub lateribus cisti latens, se videndum præbet. Sed id etsi in nonnullis deprehendi possit, tamen in omnibus non potest. Multi enim angulorum multiplici sectione, ita aptare gemmam norunt, vt propter angulorum

Quomodo falsa & duplicata gemma noscantur.

Fraus. reflectionem, color ex omni gemmæ angulo spectetur. Ingeniosior fraus eorum est, qui gemmam excavant per exiguum foramen, ac eandem transparente colore, qui per totum gemmæ corpus diffunditur coloratiorem, aut aliam quàm sit, ementiuntur. Ita Crystallus, Rubini, Saphiri, vel Smaragdi imaginem referre potest. Sed nobilior fraus est cum gemma in aqua colorata maceratur, vel in igne aut alio modo ita tingitur, ut color corpus gemmæ subintret. Hæ fraudes nulla ratione prudentius & exactius deprehenduntur, quam si gemma de qua dubitatur, cisti eximatur, ac oculorum iudicio nuda committatur. Tres alii modi supersunt, quibus factitiæ gemmæ, pro veris substituantur. Primus cum vitra duo, interposito colore vel vitro colorato sibi inuicem agglutinantur. Secundus modus cum ex unico vitri colorati frustulo ignis beneficio gemmæ veræ effigies constat. Tertius cum ex metallis & exhalationibus, aliisque aquis igne gemma effingitur. Primus modus factitiarum gemmarum vulgaris est & nullius fructus, quod cito splendor earum omnis intereat, & facillimè fucus à mediocriter perito deprehendatur. Quia enim ex vitris tantum constatae sunt, pelliculam in superficie habere videntur, quasi quis oleo illas inuaxisset. Pellicula, quæ linteo non facile deleri potest, propter mollitiem vitri, quod ab aere & cinerum acrimonia è quo constat paulatim exeditur, inducitur. Idque vitris omnibus accidit, veris gemmis nequaquam. Nam etsi quidem pellicula, vel tela illorum superficiem adhaereat aliquando, ea tamen facile linteolo abstergitur. Ita ut propterea lixiuio, aut cineribus, alioue absterfuo opus non sit. Secundus modus gemmas veras quam proximè imitatur, præsertim si vitrum nobilius sit unde componantur. Nobile voco quod ex Crystallo, Topasio, vel Silicibus & plumbo absque cineribus constat. Id enim durius est vulgari vitro & Crystalli instar splendet. Huic si addantur metalla, vel colores è metallis facti, qui necessarij ad gemmæ colorem requiruntur, ac materia igni committatur, fit gemma factitia satis elegans, & quæ vix à vera distingui possit, si artifex peritus fuerit; aliàs plerunque bullas aut atomos in corporis meditullio habere videntur; qua nota veræ carent. Bullæ istæ ab igne non æqualiter in materiam, aut nimis vehementer agente, proueniunt. Quæ bullis carent non nisi lima à nobilioribus gemmis distinguuntur, factitiæ enim omnes lima abraduntur; Veræ limam respiciunt, excepto Topasio Bohemico & Smaragdo, aliisque nonnullis, quæ ob hanc causam etiam si veræ sint, nunquam adulterii suspitione carent. Sed vitium accusat pondus: Veræ enim leuiores multo sunt factitiis (licet aliqui falsò contrarium scribant.) Hacque sola nota optimè ab illis distinguuntur. Grauitas factitiarum à plumbo & metallis prouenit. Splendor etiam quidam viuax ex reflectione superficialium inest veris omnibus, nequaquam factitiis, quæ si diutius inspectentur, mortuæ videntur nec oculos pascunt ut illæ. Tertius modus à Raimundo Lullio docetur, quo pollicetur se veras gemmas naturalibus similes essentia & facultatibus omnibus producere. Sed Chymici quorum princeps ille fuit, temerariè maiora promittere solent.

Alia fraus.

Gemma falsæ siue tribuæ.

Factitia gemma limam non ferunt.

Factitia gemma grauis. Splendens vera gemma.

lent quam præstare possint; tum vt sibi fidem faciant, & auctoritatem pariant, tum vt specie boni decipientes, dutescant. Construit ille ex mineralibus aquas lapidificas, easque cereis formis imponit; deinde eas mergit in aquam induratiuam, ita putat indurari in gemmas. Sed iste modus etsi à multis valde celebratur, mihi ignotus est, nec quicquam verisimile habere videtur, quia neque locus neque materia obseruatur, qua natura dum gemmas gignit, vititur. Artificem tamen iunctis materiis aptis, ac adiuuante natura tanquam agente verisimiles, sed non eisdem facultatibus præditas efficere posse gemmas non dubito. Noui enim amicum qui casu ex ferri scobe, certa in aqua macerata, adamantibus similes lapillos produxerit. Posset quartus modus addi dum videlicet artificio singulari ex paruis geminis vna concinnatur. Sunt qui iactent se ex paruis granatis magnum efficere posse. Sed id artificium mihi ignotum est. Credo gemmas paruas solui, ac ex iis iterum quiddam gemmæ simile effici posse. Verum id habere facultates gemmæ & illius speciei esse, cuius erant partes vnde conflatum est, vix arbitror; quia gemma nulla solui, nisi ipsius forma substantialis pereat, potest. forma semel ablata non restituitur, massæ & materiæ quia illa aliam sumpsit, dum prior periret; Nec redit materia ad priorem formam. Quia à priuatione ad habitum non datur regressus, secundum Philosophorum omnium sententiam. Qui formam in dissolutione seruare posset, is etiam ex pluribus vnâ conflaret.

Quomodo Gemma factitia fiant C A P. XX.

Priori capite modos nonnullos recensui, quibus gemmæ imitari possint: hoc capite obiter quo pacto id fiat, vt facilius falsæ à veris distingui possint, ostendendum superest. Maiores quam sint visui se offerunt gemmæ, dum multis superficierum reflexione, id est ea quæ cisti includitur, celatur. Multiplici enim superficierum reflexione, magnitudinis species quædam spectanti promittitur. Dum etiam inter inferiorem superficiem & suppositam bracteam aer intermedius, est corpore vacuus, gemmæ maiores quam sint apparent. Quia aer corporis vices subit ac tanto crassiores gemmas, quanto ipse est videri facit. Si loco aeris vitrum suppositum sit aut CrySTALLUS, & absque glutino vel colore intermedio; multo maior gemma quam sit videtur. Si color additur in coniunctione cum mastichis lachryma, aut vitrum coloratum sit colore gemmæ; non solum maior, sed coloratior apparet, atq; hic modus frequens & vsitatus est. Coloratior etiam gemmæ redduntur, dum illorum inferior superficies colore perspicuo illinitur, ac deinde bractea splendens supponitur. Fit autem color perspicuus adiciendo mastichen igne depuratum. Depuratur, si granum mastiches cuspidi ferreo adhærens igni adhibeatur vt fluere incipiat, & excrementa opaca digitorum pressu à parte perspicua secludantur & abiiciantur. Colores qui adduntur varii sunt, & tales quos gemma desiderat. In singulis capitibus veros colores qui singulis geminis competant docebo. Nam hic tantum in genere fuci gemmarum ostenduntur.

*Coloratio
gemmarum.*

Dixi nobilissimum fucum esse cum crystallus aut pseudoadamas aliave gemma colore vacans & diaphana in aqua aliqua colorata maceratur, vel in igne aliove modo ita tingitur vt corpus gemmæ intrinsecus colorem perspicuum suscipiat. Aqua gemmas penetrans ex terebinthina & aqua vitæ conficitur, huicque color additur ex metallis extractus ac in aqua vrinæ stillaticia dissolutus, ac per alembicum elicitus. In hanc aquam tepidam Crystallus tepidus immittitur & maceratur aliquot horis, donec tincturâ in se recipiat. Recipit autem facile, quia mollior redditur lapis. Ad rubeum colorem inducendum croco martis, ad viridē erugine, ad ceruleum luna, sale armoniaco, & aqua fortis, ad Cyaneum erugine & lapide lazuli opus est. Verum quia vt dixi mollescunt gemmæ, possunt pristinæ duritiæ restitui, hac ratione. Cystis fit ex pasta siliginea huic intruduntur crocus martis. Deinde gemma vna aut plures chartæ includuntur ac croco imponuntur, ita vt croco charta vndiq; tecta sit. Postmodum occluditur pasta,

Pura gemma redduntur.

Crystalli tinctura.

ac fornaci cum panibus comittitur, ac post panem exemptum remanens adhuc per horas sex in furno, recuperant gemmæ pristinam aut maiore duritiem quam prius habuerat. In igne tinguntur crystalli integri, Baptista à Porta auctore, hoc modo. Sumuntur sibi partes sex, auripigmenti quaternæ arsenici crystallini ternæ, sulphures pares, tutiæ binæ, omnia seorsim teruntur & tenui cribello discernuntur, ac ollæ induntur. Crystalli frustula vel aneis pilis suspensa, vel pulueribus demersa igni opponuntur, vt quaternis vel quinis horis excandescant, sed sine folium flatu, ne in partes dissiliant vel liquecant. Argumentum legitimæ colorationis est, si exemptum frustum flagrantissimi & fulgentissimi sit coloris. Sin minus igni denuo tradendum ac post aliquam moram eodem modo tollendum. Diligens autem cura adhibenda ne dum exigne tolluntur, refrigerentur extemplo. Nam friantur & in plures partes dissiliunt. Si hiacinthi color placuerit cito ab igne tolluntur, si saturâ purpura desideratur diutius in igne relinquuntur. Haftenus porta. Gemmæ coloratæ vt saphirus, Topasius, Amathistus & granatus, si illorū color auferatur adamantem effingunt. Solet in eum scopum præcipuè saphirus eligi, qui vel ferri scobe, vel creta obrutus, igitur donec artificem voti compotem faciat, vt suo loco docebo. Ignis beneficio etiam, à Porta docente, altera tantum gemmæ pars, colore suo priuari potest: ita vt gemma ex parte adamas & ex parte saphirus videatur. Eodem modo rubinus vna parte adamantis speciem reddit. At ille partem quam proprium colorem seruare volumus, creta oblinendam esse. Sic alteram quæ igni exposita est ac flammæ radios nuda suscipit colorem amittere ac adamantem ostendere. Gemmæ factitiæ veris satis similis ex crystallo, Topasio, Silicibus, aliisque mollioribus gemmis vel ex nobiliori vitro, metallicisve corporibus, aut ex illorum comixtione fiunt. Alexius Pedemontanus sequentem pastam ad factitias gemmas describit.

Rubino saphirum facere.

Pasta ad gemmas factitias Alexij.

Recipit plumbi à figulis calcinati vncias tres, ac tantum aquæ supra fundit vt vno aut duobus digitis emineat, eamque agitât digito, vt plumbum ima petat. Postmodum effundit aquam & seruat ad vas vitriandum, ne materia vasi adhaereat. Deinde recipit tres vncias minii sicci, immiscet plumbo, adicit vnciam vnam crystalli aut calcedonii calcinati, ac scrupula duo aut tria ad summam

lanc-

Iamellarum tenuissimarū cupri. His bene mixtis & contusis imponit ea ollæ argillaceę bene plumbatæ & humectatæ aqua dicta, ac eā bene obseratam cōmittit furno vitriario aut ventis per diem, & ita habetur optima pasta. Ad smaragdōs effingēdos accipit sal alcali quod dissoluit aqua, filtrat, ac exiccari finit, idq; opus tertio repetit. Postea in pollinem redigit, quemadmodū etiam Crystallū. Deinde accipit vncias duas & semis Crystalli, Salis alcali vncias duas, Eruginis aceto marcerati & colati vnciam vnam, miscet ac vasculo plumbato imponit, ac luto, ne quid expiret, optime munit, ac per triduum exiccari finit aut diutius, tandemq; per diem figuli furno committit. Si rubinū cupit cinnabarim loco eruginis, si Saphirū lapidem lazuli, si hiacinthum corallium adiicit. Calcinat autem Alexius Crystallū vel calcedoniū hoc modo. Tartari calcinati vncia vna in aqua clara dissoluitur & colatur. Crystallus vero vel calcedonius igitur in cochleari ferreo, ac in aqua prædicta extinguitur, idq; opus septies repetitur, ita optime calcinatus, in puluerē teritur ac mixturæ seu pastæ adiicitur. Si smaragdus optatur, in mortario æneo, si rubinus, in ferreo tundendus est. Sed quia gemmæ factitiæ molliores Crystallo propter additiones alterius materiæ redduntur, docet Alexius aquam cuius beneficio indurescunt. Iubet itaque capere magnetis frustula ac calcinare, vt de Crystallo dictum est, ac deinde in puluerem teri, in loco humido poni, vt in aquā soluantur: Aquam istā nutrirī vult vitriolo Romano vel pannonico crudo pulvis instar. Deinde ex ea præcipit per retortā extillari aquā, vt ea humectetur farina hordei & fiat pasta dura in quā imponantur formati lapides. Nam si ea dum panis coquitur, in furno relinquatur, ac cum pane eximatur, ait ille duritiem maximā gemmas acquirere. Vidi apud Gallū quendam factitijs gemmas perquam elegantes & naturalibus quam simillimas. Is se non alio quam prædicto modo eas cōfecisse mihi asserbat Opus dictū neque sumptuosum neq; magni laboris videtur, à me tamen hætenus nondum expertū est.

Pasta ad gemmas factitijs nobilior est quæ ex Crystallis, silicibus aut Topasio Bohemico fit. Nam si vitrum additur aut plumbū, grauiores & molliores fiunt. Calcinantur autē silices & Topasius vt Crystallus. Deinde color qui desideratur additur. Minium & viride æris smaragdi colorem præbent, Cerussa & crocus martis Hiacinthi, minium & cerussa Chrysoliti, zaphara vel lapis lasuli, item sal armoniacum & argentū saphiri colorem exhibent. Aurū rubini colorē à nonnullis crystallo tribuere asseritur. Stannum adamantis aquas ostendere dicitur. Harum rerū curiosi ex varijs metallorum mixtionib. varios colores, in opere ipso deprehendent. Pasta ad gemmas ignobilior est si vitrū addatur crystallo vel silicib. Hæc à Bapt. à Porta studiosè describitur in libello de magia natur. vbi varii modi quo pacto factitiæ gemmæ cōcinnari possint, docentur, ad quem lectorem remitto. Quæ hic à me desiderari videntur in singulis gemmarū capitibus tractantur, vbi gemmarū fuci aut imitationes ostenduntur. Hic nihil aliud restare videtur quam vt si quis fingere gemmas velit, doceatur pastā igne æquali regere ne in æquali bullæ vel atomi fucum prodant: Deinde pastæ materiam exactæ mundare & à sordibus eluere potest calcinationem, ne vitia fucata gemmæ habeāt oportet. Quæ sanè diligens artifex absq; alia admonitione si sedulus fuerit, facile seruabit.

Quo pacto factitii lapides fiant & saxa ingenia pro columnis vel obeliscis. CAP. XXI.

Non solum gemmæ factitiæ fiunt, sed saxa & marmora ex materia præciosa confluunt, nempe ex gypso, calce, sale, sanguine bouino, puluere lapidum & frustulis marmorum vel iaspidum, quæ omnia aceto, vino, cereuisia, vel lacte aut eius sero excipiuntur, & in pulvem rediguntur, vt in mensas vel columnas fundi possint. Prius tamen adduntur pulvi colores varii, qui virgula agitantur hinc inde, vt marmor fictitium venas omnis coloris veri instar habeat, vbi id exsiccatum fuerit, vel sinegmate vel oleo, polituram recipit optimam. Ad saxa vilior materia sufficit, nempe cereuisia, gluten, sal, calx, & lapidum puluis seu arena. Acetum quia acre partes lapidum tenuiores, densiores & firmiores efficit. Modum hic non describo exactius quod ab ingeniosis tantum & qui naturæ arcana perscrutantur, nequaquam ab ineptis & qui inanem physices cognitionem habent, hæc intelligi nolim. Ex prædictis ad pauimenta cellarum ne aqua impleantur & ædificiorum perpetuitatem, strata sternuntur. Ad aquas prohibendas ex calce lapide calcario crudo, aut coctis lateribus cum cereuisia acida fit puls durior, qua oblinitur cella stratum, eiusque parietes: deinde vbi fere exaruerit puls, inungitur oleo lini, quod igne exsiccatum, prohibet ne aqua per maltham erumpat; Ad pauimenta ædificiorum oleo opus non est. Ad statuas pario marmoris simile factitium fit, si albi silices in puluerem redacti, calci viuæ addantur ac glutinis aqua misceantur. Idem ad Epitaphia imitari licet, creta & aqua glutinis, sed duritiem nullam habet, ob quam causam pictoribus vtile est, qui vbi id exaruerit, cultro in quamlibet formam redigere possunt. Si quis ichthiocollam pro glutine adhibere operi velit, præstantius opus & durius efficiet, sed maiori labore id in formam rediget.

*Statua. egr-
gia.
Epitaphia.*

De bracteis seu foliis qua gemmis supponuntur. CAP. XXII.

Gemmæ quæ diaphanæ sunt annulis aut cisti inclusæ splendere non possunt, nisi sub se quiddam quod lucem repercutiat speculi instar habeant. Ad hunc finem bractea seu foliola metallica inuenta sunt, quæ non solum id præstant, sed etiam colorem gemmarum adaugent. Nam variis coloribus ad libitum tinguntur, vt hoc modo gemmæ quæ prius mortuæ & diluti coloris erant, viuaciores & coloratiores videantur. Bractea ex are solo, vel are, auro & argento, vt charta tenuissima instar sint, percutiuntur. Deinde poliuntur creta tenuissima vel argilla, quæ Tripoli adfertur, & Smiri lapide leuigato tamdiu, donec vestigia lapidis in bracteis non appareant. Bracteis præparatis furnus constructitur duplex, supernus & infernus: In vtriusque parte suprema foramen est. Inferiori furno carbones accensi ac ab omni foetida exhalatione prius exusti, induntur, ac bractea superiori orificio supraponuntur, aut filis in eo suspenduntur, vt fumum suscipiant, qui hi cinthi colore eas absque alia additione tingit. Si alii colores desiderantur plumis auium id efficitur. Nam virides viridè, cerulei ceruleo, rubri rubro, & flauo flauo colore bracteam si in furno exurantur tingunt. Saphiri color plumis anserum ceruleis, smaragdi buxi foliis, rubini floccis panni coccinei habetur. Hæc omnia exactius describit I. Bapt. à Porta, lib. vi. Mag. nat. *De*

Degemmarum & lapidum sculptura. CAP. XXIII.

S Calpturam voco rudem gemmæ vel lapidis ante polituram præparationem, qua in formam optatam sibi conuenientem, vt aspectui gratus sit, redigitur. Si ignobilior fuerit lapis, vt Iaspis, Achates, aut marmor, aut multum luperflui habeat, vt gemmæ sæpe habent: prius cote aquatica & versatili, in formam redigitur rudiorẽ. Deinde Smiri lapidis puluere crassiore, ad exactiorem formam, supra orbem stanneum elaboratur, ac postmodum terra tripolitana politur vt splendeat. Solus Adamas propter summam duritiem proprio tantum puluere teritur & formatur. Qui aliis gemmis figuras insculpunt, aut eas excuant, illi etiam adamantis puluere vtuntur, si citius opus absoluere velint, ac terendo id perficiunt: in quem scopum orbiculus ferreus versatilis, iugi & celerrima rotatione puluerem Adamantis sculpendæ gemmæ affricans, eam paulatim excuat. Ferro siquidem vel chalibe solo, quantumuis duro, gemmæ excuari absque fracturæ periculo, & vt oportet, non possunt: Marmora & saxa possunt. Qui molliores gemmas excuare debent, aut non festinant, vt cito opus absoluant, smiri puluere vtuntur adamantis vice; Hoc enim post adamantem nullus durior & illi operi aptior, viliorque reperitur. Molliores lapides etiam sculpi vel excuari possunt aquis stigiis, sed non vt lubet, quod aqua metam non seruet, sed eadem profunditate lapidem exedat. Hic excuandi lapidem modus literis effingendis aliisque musaicis operibus, quæ æqualem excuationẽ tantum postulant utilis est. Peragitur opus hac ratione; Lapis cera vel seuo tenui obtegatur, deinde cera à locis quæ excuari debent, auferitur penicillo ferreo, postmodum aqua stigia superinfunditur ceræ, ac relinquitur per diem. Ita exeditur lapidis pars à qua cera ablata est, reliqua cera obtecta integra remanet. Alii aceto forti cui erugo & sal imposta sunt idẽ efficere conantur. Non dubito quin variis mediis eundem scopum attingere liceat.

Literas lapidibus inscribere.

De instrumentis quibus sculpi & celari possint lapides.

CAP. XXIV.

VT lapidibus aut gemmis figuræ insculantur plerumque, vt in priori cap. admonui, solent Gemmarii rota vt, cuius diameter vt plurimum & ad minus duos pedes habet. Huius periferiæ supraponitur funis, qui supra alterius rotulæ circumferentiam ducitur. Hæc rotula vix duorum digitorum habet diametrum. In huius centro acus ferrea constituitur, cuius extremum acutum, rotundum aut planum, (prout opus desiderat) puluere adamantis oleo mixti humectatur & gemmæ celandæ, vel sculpendæ adhibetur. Istius instrumenti ratio talis est, vt circumueniente maiori rota semel fortassis, duodecies circumueat minor, & millies acus vnus circiter minuti spacio. Nam pedibus maiorem rotam mouere, quater quinquies vnus minuti spacio solent Gemmarii. Si quater mouetur, cuspis acus ducenties quadragesies millies vna hora mouebitur. Qua continua & multiplici excuatione, si adamas aliquot dierum spacio excuatur, nemo propterea mirari debet, nam lapides satis duri ab aquæ guttis tandem excuantur, vt inquit Poeta,

Gutta canit lapidem, non vi, sed sepe cadendo.

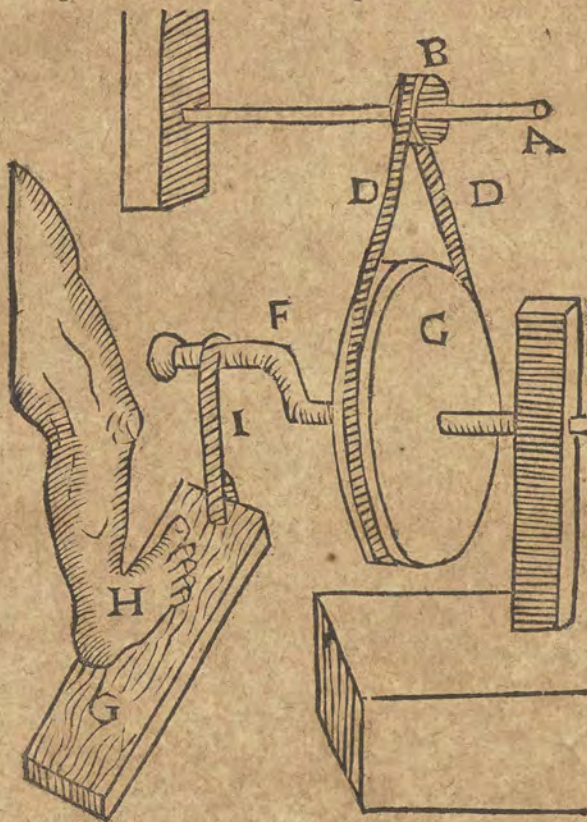
A Cuspis seu acumen, cui adhibetur puluis adamantis oleo inunctus, ad celandas gemmas.

B Rota duos digitos lata quæ continet cuspidem vel acum ferream.

D Funis qui mouet rotam B.

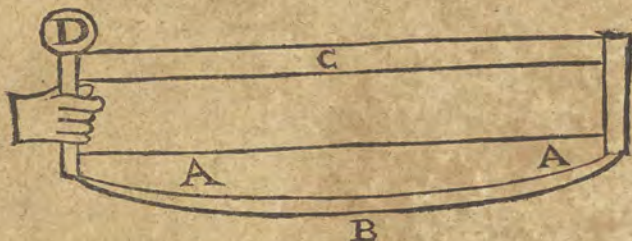
C Rota maior. F Manubrium. I Funis.

G Asser cui alligatur funis. H pes est operarii aut sculptoris qui premens asserem, vt terram attingat, circumagat manubrium F, ac ea ratione mouet rotam magnam G, quæ mouet beneficio funis paruam rotam & acum ferream.

Ad secandos lapides & gemmas maiores, serra ex ære quæ nullos dentes habeat vtuntur gemmarii. Serra crassitie pupillæ oculi non superat. Hac n. durissimos lapides vt iaspides & marmora secant, adhibentq; aquam & sinit lapidis puluerem. Puluis æri adhærens lapidem fricat, & propter aquæ motum idem puluis non perpetuo æri adhæret, sed singulis momentis nouus ab aqua serræ, supeditatur. Vbi vero puluis à gemmæ duritie in tenuissimū pollinem redactus (ante enim grosso modo tantū contusus fuit) nullā amplius asperitatē vt in gemmā agere possit, habere animaduertitur: nouus vel recens substituitur; Ita paulatim.

sim gemmæ durities superatur ac ligni instar secatur. Aqua adhibetur non solum vt puluerem vehat & agitet, sed vt prohibeat ne æs incalescat & mollescat. A Lamina ærea. B crassities laminæ secans lapides gemmasq; C lignum. D manubrium quo regitur ferræ.

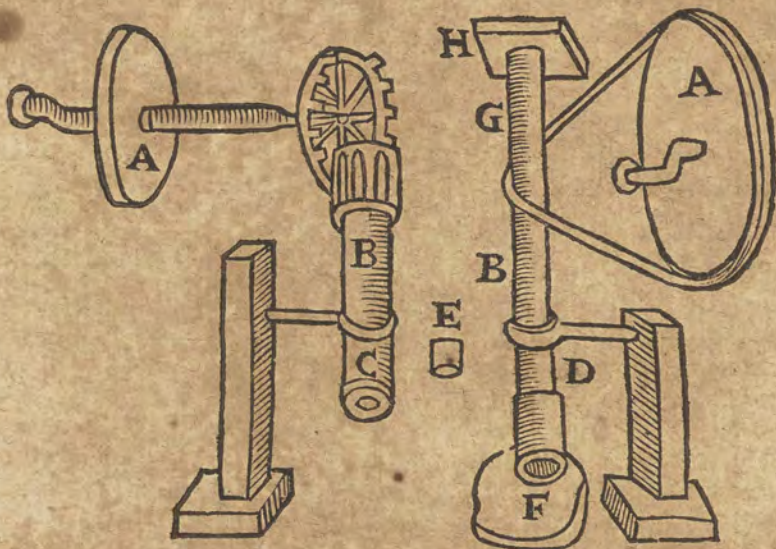
Ad lapides perforandos aliud instrumentū commodissimum est. Fiat frustū chalibis vnius pedis longitudine rotundum pro amplitudine foraminis. Deinde in extremitate seu plana ipsius basi sectiones fiant lineis transuersalib. satis profundæ, atq; hoc modo vt basis dentata videatur. Duritie deinde chalibi conciliata malleo adigatur, continuo planities dentata in marmor, sed adhibita aqua & smiri puluere, ita breui tempore per satis crassum marmor foramen fiet. Sed puluis subinde, affusa alia aqua sæpe mutandus, quia facile scabritiem amittit, qua amissa non amplius agit in marmor.

A Frustum chalibis. B planities dentata.

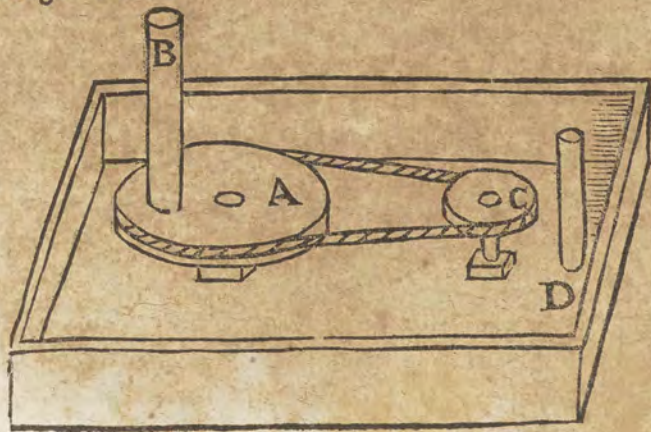

Ad gemmas excauandas, vt partes ablata vsui esse possint, & ne tantum temporis & smiri lapidis, quantum opus est vt in scyphi formam excuuantur, cōsumatur: commodissimum & ingeniosissimū instrumentum inuentum est. Rota maior A mouet baculū rotundum B cuius inferiori parti C adhibetur circulus magnus D vel paruus. E prout lapis excauandus requirit. Hic circulus ex lamina ærea ad summum pupillæ oculi crassitie, in orbem concinnatur. Lapis F supponitur circulo, ita vt baculus erectus stare supra lapidē videatur. Superiori parti baculi G pondus imponitur H vt fortius premat lapidem. Deinde lapidi smiris puluis & aqua adhibetur. Sic versa rota maiori, vertitur baculus & cum eo circulus æneus illi affixus, qui beneficio aquæ & smiris puluere lapidē pro crassitie circuli ænei, excuat. Pars vero illa quæ à circulo non attingitur, & in medio circuli intacta est, integra manet, & ad alias formas suscipiēdas idonea est. Dum inferior eximendæ particula pars separari à lapide debet, cautela opus est alioq; instrumēto, quod baculi inferiori parte affigi debet, idq; etiam ex ære fabricandum est. Nam omnibus figuris non inseruit circulus. Solet autem æs dictum istam figuram habere quam litera K demonstrat. Si artifex velit, factō prius in medio lapidis F foramine ope instrumenti D per foramen immittitur instru-

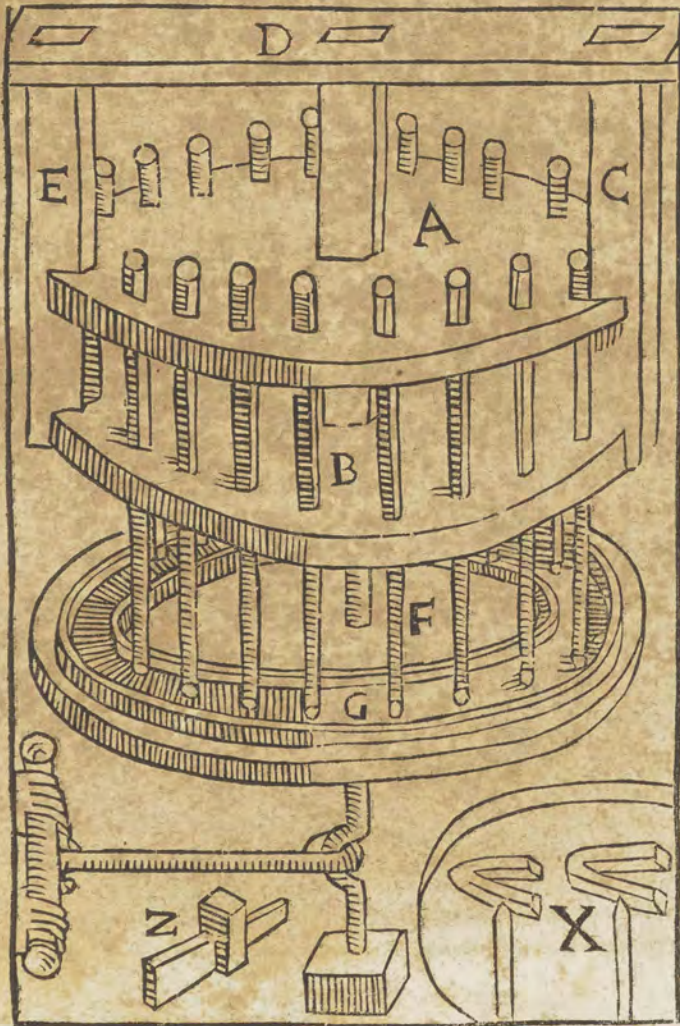
mentū iam dictum, ac paulatim excuatur lapis, donec ad circulum perueniatur & pars eximatur. Si circulus satis crassus fuerit per circulū potest immitti simile instrumentum, sed minus, idq; rotari tamdiu, donec alteri maiori locum faciat. Industria artificis varias instrumentorum formas excogitat, vt commodius optatum finem consequatur.

Ad planities sculpendas gemmarii rota lignea A vtuntur, è qua sursum versus erigitur manubrium ligneum B. Rota A mouet per funē stanneum rotam C, cui aqua cum finiris puluere inspergitur. non procul à stannea rota, aut orbiculo porius, erectum est lignū D quod excipit quadrantem; instrumentum maximè idoneum ad planities gemmarum vel lapidum æquandas & sculpendas, cuius figura hæc est.

Ad adamantes plures simul in formã & planities optatas cohuenientesq; cõpendiosè redigendos, aliud instrumentũ inueni, cuius beneficio cõplures breui tempore præparari possunt, qui alias si distinctim singuli præparari deberent, longo tempore opus haberent. Instrumentũ itaq; quod ad adamantes plures simul sculpendos à me inuentũ est in tabella seq. exprimitur. Constat id duob. orbibus ligneis trium pedũ aut plurium diametro, videl. A & B. Orbes isti trabib. CDE sunt affixi ne moueri possint. Circa marginẽ orbis superioris & inferioris sunt foramina quadrata digiti crassitie, quæ inuicẽ ita correspondent, vt lignum rectũ quadratum per vtrunq; foramen immitti possit ne hinc inde vacillet. Sub istis orbib. alius orbis est F ligneus & mobilis axẽ habens, quæ in centro orbis B circumuoluitur. Circa marginẽ orbis F lamina est stannea circularis G marginibus latum digitum altis ita munita, ne aqua cum smiris aut adamantis puluere supra laminam fusa, effundi possit.

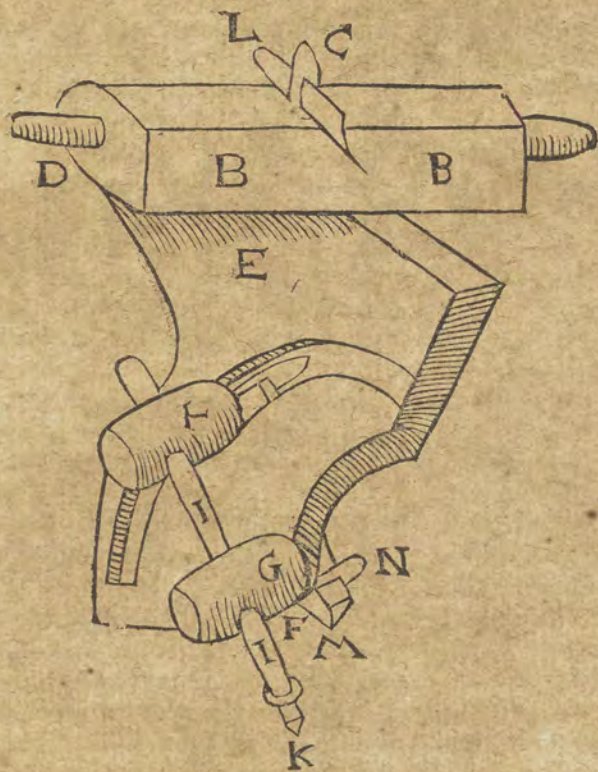
Perforamina immittuntur ligna quadrata, quibus gemmæ affixæ sunt, glutine ex terebinthina, puluere lateritio, & pice sicca confecto. Ligni forma in sequenti tabella exprimitur ac tribus distinctis particulis constat, si quis velit: alias rectum lignum sufficere potest. Pars H quadrata tam longa esse debet, vt orbem A & B transire possit. Altera pars K annexa sit inferiori parti ipsius H axis L beneficio, ita vt verti sursum & deorsum possit, habeatque foramina aliquot in margine, quibus alia correspondere debent in ligno H, idque vt clauibus ligneis per foramina insertis immobilis pars K manere possit. Huic ligno K iterum aliud aptetur M eodem modo præparatum axi & foraminibus, vt K lignum fuerat. Inferiori eius parti N gluten adhibeatur, quod calefactum, calefactam gemmam facile recipere & firmissime comprehendere possit. Lignum hoc ita præparatum, cum gemma, per foramina orbium A & B immittitur, vt supra laminam stanneam stet. Deinde pars illius, quæ est inter orbem B & orbem F videlicet K, vel ad Septentrionem, vel ad Austrum flectitur, prout opus est, & clauo figitur, vt immota maneat, ac tum demum versa rota F teritur lapis. Cum opus est partem aliam terere, vel lignum M, vel lignum K in aliam plagam vertitur & sistitur clauibus ligneis. Verum hoc notandum quod lapis aut gemma non teratur, nisi supra lignum H pondus aliquod ponatur, vt gemma stanneam laminam premere possit.

Verum si cui pondus impositum bacillis, non satis stanneum orbem vt gemmæ sculpi possint premere vel propter velociorem si adhibeatur motum eundem inconstantem & saltantem vel inæqualem compressione habituras, videatur, aliud instrumentum priori figuræ adaptari potest. Videlicet orbis ligneus qui immobilis quartus erit, & supra tertium locatus. Huic chalibeæ pennæ aut ferreæ quales sclopetis affigi solent vt compressæ resiliant, tot affigi debent, quot bacillos orbis inferiores excipiant. Bacillorum singulorum superiores partes attingere compressas pennas debent, ita vt dum se explicare pennæ a compressione conabuntur, valide satis ac pro robore premant bacillū deorsum & gemmæ illis affixæ similiter orbem stanneum. Hoc enim modo constantem ac æqualem motum compressionemque fore non est dubitandum. Quartæ orbis particula adiunctis duabus pennis totidemque bacillis priori figura litera X ostenditur. Debet autem applicari orbis hic eodem prorsus modo quo tertius applicatus est ac trabibus C B & E inferi, immobilis enim est. Ingeniosus facile modum consequetur. Si vero modus hic propositus alicui difficilis & intricatus videtur, poterit per partem bacilli quæ supra orbem A eminet rimam excindere ac clauum ligneum pyramidalem (vt figura Z ostendit) illi indere ac pertrudere donec non amplius possit, ita gemma satis premet orbem mobilem & stanneum.

Sequens

Sequens figura quadrantem Gemmariorum ostēdit, cuius superius facta e t mentio; instrumentum sane vtilissimum & opifici commodissimum; id omnibus suis partibus, lignum est. Lignum BB perforatum est ac excipit baculum D quinta figura. Supra axem C vertitur vna cum axelignum EE circulariter. Circa extremum ipsius ligni EE vbi est F foramen est in quo vertitur lignum NG quo moto vna mouetur H circulariter in excauata parte ipsius ligni EE ac quadrantem circuli facere potest non magis, quia excuatio ligni vterius non procedit. Ligna HG excipiunt baculum rotundum I cui affigitur gemma K, quæ vt sculpatur applicatur orbi C in quinta figura. Notandum totum instrumentum supra baculum D quinta figura moueri in orbem posse. Deinde lignum EE cum adiunctis lignis HGI etiam moueri posse circulariter in foraminibus lignorum. H & G. Verum artifex dum vti vult hoc instrumento omnes partes ne vacillent hinc inde optime constringere debet. Bacillo L astringitur lignum EE ligno BB Bacillo M astringuntur GH ligna, ligno EE Baculus vero I ita fabricari debet vt non facile verti possit. Omnibus ita rite accommodatis & fabricatis partibus, gemmæ sculpendæ facies applicari omnes fere orbi stanneo ad sculpendum poterunt.

Quod ad septimam figuram attinet, quæ à me inuenta est, notandum est, illius partem H esse concavam ac concavam habere figuram quadratam vt ligna illa quadrata quæ transeunt rotam A & B sexta figuræ excipere possit ac firmiter ne hinc illinc vacillent, continere. Notandum etiam septimam figuram seu ligna illa tria vnde constat paulo breuiora esse quam sit spacium quod est inter rotam F & rotam B idq; vt ligna quadrata commode concavitati ligni H immitti possint. Dum Adamantes sculpuntur plures, vix opus est septima figura, quia tarde sculpuntur & singulis septimanis vix semel situm illorum mutare oportet. Figura sexta absque septima ostendit simplicem adamantum sculpturam.

An Gemma vires & facultates habeant. CAP. XXV.

Multi inepte existimant gemmas nullas prorsus habere vires; alii illis tantum elementales facultates concedunt, vt calefaciendi, refrigerandi, humectandi, siccandi, astringendi, indurandi, extenuandi, incrassandi, obstruendi, aperiendi, exedendi & similes, quæ ex iis sequuntur, atque à materiæ constitutione & temperamento proueniunt. Alii rursus peculiare quosdam facultates à forma ac essentia manantes singulis tribuunt gemmis, persuasi magnetis exemplo, qui ferro vniri ac ad terræ plagas suas accommodare cupit. Alii supranaturales vires & facultates gemmas habere volunt à cælo, quæ neque materiæ, neque formæ ascribi possunt. Nullas prorsus habere gemmas & lapides vires insanum est affirmare, & contra omnem experientiam, ac propterea longiorem confutationem non meretur. Habere autem ab elementis, materia & essentia, seu forma vires, non solum magnes & succinum; Sed hematites, Iaspis, alique lapides experientia certissima conuincunt. De supranaturalibus virtutibus maior est difficultas. Complures enim sunt qui habere negent, supranaturales voco non solum eas quæ ab ordinariis naturæ instrumentis fieri non possunt, vt inuisibilem aliquem facere, (quæ facultas ophthalmio) aut solem obscurare (quæ Heliotropio tribuitur) sed eas omnes quas natura ignorat aut quæ à rebus inanimatis fieri non possunt, absque rerum animatarum consensu, aut ope. Tales sunt, eloquentem, pauperem, acceptum omnibus, diuitem, fortunatum, tutum & securum aliquem facere. Alii è contra huiusmodi vires à gemmis effici approbante id experientia existimant. Ac præcipue exemplo Adamantis quem pontifex sancta sanctorum ingrediens gestabat in pectore ac colorem acreum, si Iudæi contra Deum peccarant in nigrum conuertebat. Item Smaragdi, qui adulteria prodit, & Turcoidis quæ casus pericula excipit. Sed vt meam sententiam adferam per gemmas sæpe admiranda facta fuisse non nego: à gemmis tamen tanquam mixtis naturalibus non nisi naturalia effici posse assero. Si supernaturalis quid per gemmas aut lapides fiat, aut naturale, quod tamen à gemma vel lapide fieri posse, doctis non videtur, quia connectio causæ cum effectu nulla probabilis inueniri potest; id non gemmis, vel lapidibus; sed alteri causæ, occultæ vel supranaturali videlicet ascri-

Gemma vires habet ab elementis materia & essentia.

An gemma habeant vires supernaturales.

Gemma naturalis aliter operatur.

ascribendam est, quæ idem per quoduis subiectum agere, potest, si vult. Cau- *Causa su-*
 sa supernaturalis & agens est Deus, angelus bonus & malus. Bonus Dei volun- *pernaturalis*
 tate, malus Dei permisso. Nam astra à quibus supranaturales in gemmas facul- *qua.*
 tates secundum multorum opinionem mittuntur, nihil contra naturam effice-
 re, nec animantium voluntatem & libertatem inclinare aut cogere ad aliquid
 agendum, nec gemmis dare quas ipsa non habent facultates, possunt. Diui- *Diuitia cau-*
 tiarum & castitatis donum quod non habent, & natura ipsa ignorat, quo pa- *sitas.*
 eto gemmis dare, vt id hominibus impertiantur, non video. Cum diuitiæ ni-
 hil aliud quam ius quoddam sint possidendi, & ens nullum, easque homini-
 nis consensus faciat, & non natura, quæ sua omnibus hominibus æquè com-
 municat. Castitatem in coniugio aut adulterio cognoscere stellas eamque fa-
 cultatem smaragdo tribuere, vt adulteria sentiat & prodat, tam est absurdum
 quam bouem à curru trahi. Adulteria enim quæ propter legē talia sunt quem-
 admodum Castitatem omnesque virtutes & vitia, quæ ab animatis tantum
 noscuntur natura ipsa profus ignorat. Effectus itaque omnes qui à gemmis
 fiunt, ab iis tanquam causa fieri debent. Nam qui ab alia causa fiunt licet inter-
 positis vel adhibitis gemmis, ab iis ineptè effici dicuntur. Diuitiarum causam *Diuitiarum*
 videmus industriam, artificium, ingenium, fortunam, & casum fortuitum. *causa.*
 Adulterii vero impietatem, ebrietatem, corruptos mores; securitatis prudentiam.
 Amicitia, modestiam, liberalitatem, & comitatem. Inimicitia, iram, su- *Amicitia*
 perbiām &c. Cur itaque dum manifestas istorum causas habemus, eas in stellis *causa.*
 & cælo querimus & gemmas quæ causæ non sunt, causas facimus. Deinde ef-
 fectus qui contra naturam sunt, nunquam à gemmis tanquam causis producti
 censeri debent. Aliquem inuisibilem reddere contra naturam est; quia omne
 corpus opacum quale hominis est, visum terminat, & proinde in conspicuum
 esse non potest. Futura contingentia præscire contra naturam est. Non potest *Futura sciri*
 propterea gemma causa esse, vt effectus quorum causa incerta & nulla adhuc
 est, ante causam genitam præsciatur. Absurdum itaque est, si quis inuisibilis ad-
 hibita gemma fiat, vt de gigis annulo legitur, vel si quem futura diuinasse exitus
 rei approbet, id gemmæ ascribere. Sed multi vt has supranaturales vires gem-
 mis inesse & à cælo stellisve accepisse probent; experientiam allegant, quam re-
 felli non posse putant. Verum opere precium hi est declarare quid necessariū
 sit, vt quis experientia niti possit. Dum aliquid experientia, (quæ nihil aliud est *Experientia*
 quam eiusdem rei sapius & eodem modo factæ observatio) probatū volumus: *qua vera sit.*
 Imprimis tria obseruare debemus, quæ necessario concurrere debent, vt nos
 certos reddant, effectum ab illa causa quam putauimus productum esse. Pri-
 mum est si effectus ab illa causa quæ veram existimamus saepe facta fuit & pro-
 priè non per accidens. Secundum si nulla alia causa fuerit præsens, à qua effectus
 fieri potuisset. Tertium si naturæ non repugnet neque absurdum sit talem ef-
 fectum, à tali causa proficisci. Primum requiritur, quia si effectus quispiam se-
 mel bis terve solummodo fiat vel ignoratur vel non probe dignoscitur causa i-
 psius. Deinde propriè & non per accidens effectus fieri debet alias quod alteri
 deberetur causæ; gemmæ vel lapidi tribueretur. Secundum etiam necessarium

est, quia nō semper quod præcedit, aut præsens est, eius quod sequitur causa est, ut nec nouilunium causa est eorū omnium quæ post nouiluniū contingūt. Nec sol cum lucet causa est actionum humanarū, quæ in ipsius lumine peraguntur. Si itaq; aliquid mihi contingat dum gemmam aut lapidem apud me habeo, & aliud quiddā præsens sit in quod causa effectus verisimilius reici possit, gemmæ non statim effectus ascribendus est. Tertium etiam desideratur, videlicet ut non repugnet naturæ effectum talem aut talem à gemma vel lapide fieri posse. Repugnat naturæ ut dixi aliquem inuisibilem facere & futura præscire: proinde id à gemmis fieri non posse credendum est. Falluntur itaq; facile & sæpe ingenia crassiora, dum id quod per accidens fit proprie fieri putant: dum id quod post aliud aut præsentem alio fit ab eo quod præcessit, vel præsens est fieri autumant. Et dum id quod ab aliquo fieri nullo modo potest, fieri posse opinantur. Hi errores in gemmis multum committuntur. Nam gemmarii ut eas caro precio vendant, miras virtutes facultates & effectus illis tribuunt, easque mirum in modum prædicant, quas dum obseruant emptores, & sequi prout promissum fuerat, animaduertunt: etiamsi casu vel ab alia causa fiant: nihilominus tamen à gemmis & lapidibus fieri arbitrantur. Magnetem vnionem ferri appetere, sardam vel corneolum vel iaspidem rubrum, sanguinem etiam è vulneribus fluentem sistere experientia probatur, quæque illis facultates non à materia & elementorum crasi, sed ab essentia & forma proueniunt, quæ non solum propterea occultæ merito dici possunt, sed quia causa etiam efficiens harum facultatum non minus quam essentia homini profus ignota est. Probantur autem prædictæ facultates experientia gemmis & lapidibus illis inesse, quia singula illa tria quæ requiruntur ad certam experientiam adsunt. Nam magnes proprie & non per accidens aut propter aliud, quam propter se ferro vniri cupit, ac semper cum non procul à ferro est, vnionem appetit. Deinde dum appetitus iste magnetis obseruatur, nulla res alia præsens vnquam depræhensa est talem appetitum habere. Ac tertio absurdum non est & contra naturam magnetem vnionem ferri appetere, quia natura gaudet similibus & similia appetit. Similis est magnes ferro, quia in ferri minera reperitur, vel ferri minera est. Imo ferrū eandem, sed obscuriorē habet in se quam magnes facultatem. De corneoli, Iaspidis rubri, & hematidis facultate, quæ sanguinē sistit idem asseri potest. Semper n. sistunt, nisi vehementior & nota causa prohibeat. Deinde nihil aliud præcessisse aut præsens esse animaduertitur à quo ille effectus fieri potuerit, & tertio cōtra naturam non est sisti sanguinē quem natura vltro sæpe retinere satagit. Quod autem experientia approbet interdū per gemmas aut adhibitis gemmis supernaturalia fieri, ut adulteria prodi ruptura smaragdi, aut casum & pericula innoxia fieri ruptura turcoidis; nō inde inferendū est, illa à gemmis tanquam causis fieri. Quia ut dixi à gemmis tanquam causis nō nisi naturales effectus produci possunt, qui vel à temperie, materia, forma aut essentia illarum proueniunt. Reliqui effectus qui contra naturam sunt illisque adhibitis fiunt, supernaturalem habent causam, Deum, angelum bonum vel malum. Adamas quem summus pontifex apud Iudæos in pectore gestabat dum sancta sanctorum ingredere-

tur, colorem aereum habebat: Qui cum Iudæi cōtra Deum peccarant, colorem aereum in nigrum mutabat; non propria facultate, sed Dei voluntate, quæ sola causa efficiens & mutans colorem fuit. Quod autem Deus per se facere potest, hoc etiam per ministros angelosque bonos, qui singulari Dei beneficio & ad hominum conseruationem sese gemmis insinuare possunt, ac homines à periculis conseruare vel gratia aliqua afficere peculiari. Verum vt nihil certi de angelorum in gemmis præsentia affirmare licet, ita etiam huiusmodi gemmis fidere, & nimium tribuere, placet imprimis malo genio, qui se in lucis angelum transformat, & in gemmæ corpus insinuat, ac per illam mire operatur, vt quis non Deo, sed gemmæ fidat ac ab eo habeat, quod à Deo impetrare deberet. Ita fortassis nobis imponit per turcoidem, vt paulatim doceat, non à Deo securitatem, sed à gemma petendam esse.

*Adhibitis
gemmis sicut
supernaturalia.*

Quinam effectus à Gemmis fieri possint & qui non.

C. A. P. XXVI.

Superiori capite an gemmæ vires habeant, nec ne, explicatum est, & nonnulli effectus qui à gemmis fieri possint vel non obiter ostensum est. Verum quia breuitas obscuritatem parere solet, ac propter multorum errores gemmis nimis magnæ vires quam par sit tribuuntur necessarium videtur, paulo fufius demonstrare quinam effectus à gemmis & qui non, fieri possint. Id vt commode & distincte fiat opere precium est omnia effectuum genera quæ in hoc vniuerso fiunt perpendere. Sunt autem quatuor.

Primo genere continentur illi effectus qui perfectione vires causarum naturalium superant. Talis est igni vim calefaciendi auferre, hominem inuisibilem facere &c. Nulla enim causa naturalis efficere potest, vt ignis ardeat absque calore; vt nec aliqua, quæ corpus opacum & non perspicuum aut transparent, nullo præsentè impedimento inconspicuum reddat.

Quatuor effectuum genera in mundo.

Secundo genere continentur effectus qui etsi quidem vires naturalium causarum non excedant, tamen modum quo causæ naturales ex præscripto à natura ordine vtuntur, superant. Talis fuit effectus dum ex Beata virgine natus fuit Saluator. Naturaliter enim ex muliere procreatur homo, sed nõ sine viri adiumento. Modus itaque generandi hic fuit non naturalis. Hæc duo effectuum genera à solo Deo vel diabolo, Deo permittente, fieri possunt.

Tertio genere continentur illi effectus qui vim naturalium causarum effectricem non excedunt. Sed modum tantum quo ordinarie ad efficiendum applicantur non seruant. Talis effectus est dum ex argento chymica arte fit aurum, aut dum arbor pomifera propter ramusculi piri insitionem pira fert. Hi à voluntario agente fiunt.

Quarto genere continentur illi effectus qui à causis naturalibus fieri possunt, ac eo modo vt ipsis quatenus ordinarie ad agendum applicantur effectus respondeant. Tales sunt dum pluuia à vaporibus generantur, dum glacies à sole in aquam soluitur, dum homo à masculo & scemina generatur & infiniti alii

qui ordinarie quotidie efficiuntur. Hæc quatuor genera effectuum, à gemmis effici posse nonnulli credunt authores. Nam Albertus Magnus inuisibilitatem Heliotropio & Ophthalmio attribuit, qui tamen effectus à causa nulla naturali effici potest. Idem author Heliotropium solem obscurare tradit. Qui effectus etiam si naturaliter nubis interiectu fieri possit, tamen ab Heliotropio in aquam iniecto, id fieri non potest. Iterum alii putant iaspidem sole in corporem ingrediente, figura scorpionis sculptum calculum curare. Item alias gemmas certis constellationibus sculptas varias facultates suscipere, talesque quæ mixtis inesse possunt: sed quas gemmæ tamen non haberent, nisi sculptæ obseruato certo tempore essent.

Quarti generis effectus à gemmis effici posse nemo vnquam dubitauit. Hi tamen à forma, materia vel essentia gemmarum promanant, tales sunt exicare, calefacere, & quicumque à materia elementalī, eiusque temperie, forma, & essentia proficiscuntur.

Omnia ista effectuum genera quia à suis causis fiunt, necessarium est vt dum à gemmis effici putantur, illæ causæ statuuntur. Causæ autem sunt quadruplices, efficiens, formalis, materialis, & finalis. Efficiens causa propriè est ad cuius esse sequitur esse alterius totaliter ab ipsa distinctum; plerumque ita vt causa sit in alio subiecto quam in quo est effectus. Causa formalis & materialis extra subiectum in quo sit effectus nunquam sunt. Causa finalis propriè causa non est, sed tantum analogia, quia tantum est intentionalis non realis. Quia itaque gemmæ distinctæ ab effectibus suis sunt, & nunquam in gemma, ab ipsa procreatus effectus apparet, necessario gemma effectus à se geniti, efficiens causa esse debet. Causa porro efficiens alia agit ex determinatione naturæ, alia ex voluntate libera. Quæ agit ex determinatione naturæ & incorruptibilis est, (nam aliqua sunt corruptibiles, quæ deficere possunt antequam effectus fiat) aut ab extrinseco non impeditur, omnibus necessariis ad agendum positis statuto tempore sine intermissione, effectum ex se prodit. Quæ agit ex voluntate libera, vt Dei, diaboli vel animantis omnibus necessariis præsentibus, & nullo interposito impedimento, nihilominus potest actionem suspendere, ita vt positis omnibus requisitis, effectus non ponatur necessario. Si itaque gemmæ causæ efficientes sint, vel naturales erunt, id est agentes ex determinatione naturæ, vel agentes ex voluntate libera. Verum quia voluntatem nullam habent, sequitur esse efficientes causas naturales, & ex ordinaria naturæ determinatione, & præterea effectus ab iis productos etiam esse naturales, non supranaturales. Quia causa naturalis, non nisi naturales effectus producere potest. Propterea quod omnis causa efficiens in se perfectionem effectus producendi vel virtute vel formaliter continere debet. Is effectus si præternaturalis ponatur, eiusque perfectionem in se causa aliqua continebat, illa non naturalis, sed præternaturalis erit. Cum illæ supranaturales dicuntur quæ effectus supranaturales producant. Quia itaque eadem causa respectu eiusdem effectus & naturalis (qualè esse posui) & non naturalis esse non potest: manifestum & clarum est à gemmis, quæ tantum causæ naturales sunt supranaturales effectus produci non posse ac ob id quicum-

Causa quadruplices.

Causa efficiens duplex.

Causa libera.

Causa naturalis tantum naturales effectus producit.

unq; ab illis effici supranaturales putantur, aut per ipsas fiunt non ab ipsis, sed
 ab efficiente libero, Deo videlicet vel diabolo fieri. Homo siquidē supra natu-
 ram nihil efficere, nisi Dei vel diaboli ope potest, licet instrumentum interdum
 sit, vt miri aliquid fiat. Dum videlicet applicat efficienti naturali materias, quas
 natura nunquam aut rarissimē iungit. Hoc enim modo efficit, vt natura etiam
 producat id quod nunquam aut rarissimē sola produceret: quemadmodum ar-
 bores quæ diuersi generis fructus propter insitionem quam homo facit ferunt,
 ostendunt. Deo omnes illi effectus præternaturales, qui per gemmas aut lapi-
 des fiunt ascribi possunt; qui referuntur ad manifestandam ipsius sapientiam,
 potentiam & reliqua quæ illi vt Deo ascribenda sunt, vt hac ratione cultus ipsi
 debitus in animis hominum excitetur. Ita aquæ effluxio ex petra & lapide sicco
 in deserto, tanquam supranaturalis effectus Deum habuit autorem & causam
 efficientem ad manifestandam ipsius potentiam & confirmandos homines in
 vero cultu & religione. Sic etiam per adamantē quem summus sacerdos in pe-
 ctore gestabat, potentiam & iram suam Deus, murando illius colorem signifi-
 cabat, quæ certē coloris mutatio à naturali nulla causa fieri potuit, vt postea ap-
 parebit, vbi naturalis causæ notione docebo. E contra diabolo tanquam causæ
 efficienti omnes illi effectus tribuendi sunt, qui prudētia vera iudicari possunt,
 ad vanitatem, peccatum, idolatriam, lucrum, vel alias res obtinendas, quæ à Deo
 solo petendæ sunt pertinere. Diabolus n. per gemmam facit & dat, quod à Deo
 solo dari vel fieri debet, idq; vt paulatim hominum mentes à Deo auocet, & si
 non ipse saltem vilis creatura colatur, effectus obtinēdi gratia, Deoq; hac ratio-
 ne debitus cultus minuatur & auferatur. Deinde vt hoc modo ille facile tanquā
 per gradus hominem ad maleficam ducat magiam. Dum enim quis huiusmodi
 effectus miratur & gemmis inesse putat, etiam figuris, verbis, alijsq; nugis inesse
 credit, ac earum viribus mirifica & supranaturalia effici demonibusque impe-
 rari posse autumat. Quod dum animaduertit satan, facile orationibus se cogit ad
 seruitia posse simulat, & vocatus imperio parer, miraq; si cum illo pactum inea-
 tur, promittit: idque solum vt decipiat credulum & irretitum illaqueet, suumq;
 faciat. Nam promissa non solum non seruat, sed dominum suum de salute gra-
 tiaq; & misericordia diuina desperantem facit, ac ad neces aliorum hominum
 & maleficia, etiam verberibus cogit, illiq; imperat, & ad iudicia tractum contra
 omnia promissa & pacta deserit, ac fori secularis iudicio crematum, gehennæ
 perpetuo igne cruciat. Hic finis (si æternitas finis) societatis aut imperii est. Ve-
 rum nō solum prædictis modis per gemmas spiritus nequam mira operatur, sed
 etiam naturalia & verisimilia, vt prudētiores decipiat. Quod facit duplici modo.
 Primo si quis gemmam superstitione certis ceremoniis adhibitis habeat, gestet,
 aut annulo includi curet. Siue illa Deo tantū debeantur (quod peius est) siue
 nihil ad rem spectare videantur. Huiusmodi ceremoniæ Turcoidi adhibentur
 quem putant aliqui casuri hominis casum in se suscipere, si dono data fuerit: nam
 alias nihil efficere posse credunt. Secundo modo dum quis causas ex se insuffi-
 cientes animo tali quis applicat, vt dæmonis auxilium spectet aut desideret. Pri-
 mo dicto modo, licet diaboli auxilium neq; expectetur neq; desideretur; tamen

*Homo mira-
facit.*

*Deus quare
do causa.*

*Adamus Ae-
ronis.*

*Diabolus
quando caus-
sa.*

*Quomodo ad
magiā dia-
bolus homi-
nem trahat.*

*Diaboli
fraus.*

Superstitio.

Turcois.

demon facile per gemmam operatur, vt doceat gemmis confidere & vt dixi supra tanquam per gradus ad magiam maleficam hominis mentem ducat. Primus gradus magiæ est, dum naturale quid fit adhibitis mediis inconluetis, & quæ nihil ad rem facere poliunt. Vt cum quis leporis capturam prohibet, inuerlo lapide aliquo qui in via iacet. Secundus gradus dum naturale quid fit adhibitis iis quæ tantum ad honorem diuinum ſpectant aut ſacra ſunt. Vt dum quis ſacrificante ſacerdote crucem ex ligno fabricat ad febres ſanandas. Hic enim ſuperſtitio grauis committitur, niſi quis diaboli opem deteſtetur, & precibus à Deo iuari (non confidens figuræ materiæ vel tempori) petat. Nam omnes circumſtantiæ & ritus ab Eccleſia Catholica non permiſſi; rebusque ad effectus obtinendos adhibita ſuperſtitionem faciunt. Quæ ſi effectum pariat contra conſuetum naturæ ordinem Satanam habet cauſam efficientem.

Quando diabolus cauſa efficiens.

Tertius dum quis ſupernaturale quid facit adhibitis orationibus piis aut rebus ſacris, ſed adiunctis ceremoniis quæ nihil ad rem faciunt & ab eccleſia non ſunt approbata. Quartus dum quis naturale aut ſupernaturale opus efficit, expectans vel deſiderans tacite demonis auxilium. Quintus dum quis expreſſe ipſius auxilium petit. Sextus dum quis cum illo paciſcitur & ſe illi deuouet, Deumque ac omnes creaturas abiurat qui certe gradus ſcopus eſt diaboli, ad quem per gradus prædictos paulatim peruenitur.

Sed non ſolum vt hætenus oſtenſum eſt ſupra naturales effectus à gemmis fieri non poliunt naturaliter: verum etiam multi naturales. Quia vt naturaliter à cauſa naturali efficiente propria & propinqua effectus naturalis producat, multæ conditiones neceſſariæ requiruntur. Prima eſt conditio. Vt ſubiectum aliquod ſit præſens quod effectum ab efficiente productum recipiat.

Conditiones requiſitæ vt effectus ſit naturalis.

Secunda vt certa latitudo diſtantiæ ſit inter efficiens & ſubiectum ex quo effectus eſt producendus, ita vt extra illam diſtantiã non poſſit effectum producere, quemadmodum neque ſol regiones circa arcticum polum ſitas ita calefacere poteſt, dum in tropico Auſtrali hæret ſicut facit dum circa cancri tropicum verſatur.

Tertia conditio eſt vt ſpatiũ inter cauſam & effectum ſit plenum .i. continuum: nõ ſolum quia vacuum non datur: Sed quia res naturales plenitudinẽ vel coniunctionem immediatã inter ſe requirunt, vt in ſe mutuo agant & ſic perfectionem conſequantur. Nam quæ mediate in ſubiectum agunt, tantum ſunt cauſæ per accidens non efficientes. Agentia ſiquidem duplicia ſunt, alia mediata, alia immediata. Immediata rurfus duplicia; alia immediata, immediatione virtutis; quæ nempe produciunt effectum virtute ſibi naturaliter ingenita, quomodo ignis reſpectu caloris quem producit eſt agens immediatum. Alia ſunt immediata, immediatione ſuppoſiti; illa nempe inter quæ & effectum nullum intercedit aliud agens, cui vim ſuam communicent.

Agentia duplicia.

Quarta conditio eſt, quod cauſa efficiens, ſeu agens immediatum immediatione ſuppoſiti, non poſſit agere in ſubiectum ab ipſo per medium corpus diſlitum ſiue diſtans. Diſtare autem inter ſe dicuntur, inter quæ medium eſt corpus extenſum, ita vt à neutro eorum penetrretur. Et ratio eſt quia ſi ageret,

agentia

agentia absque continuatione & plenitudine agerent, quod est absurdum. Si itaque inter causam & subiectum corpus aliquot medium sit, id debet suscipere virtutem agentis, vel sinere vt virtus permeet ad subiectum. Ita aer medius inter solem & terram lumen solis transmittit, vt terram illuminet, calefaciat, & fructus producat. Corpus vero opacū impedit, ne lux permeet. Corpus medium interiectum virtute agentis in se recepta alterari posse est necesse: Sed illam virtutem non oportet semper & omnino esse eandem, qua subiectum proxime ad effectum producendum immutatur, Quia neque sol cum calorem in terra excitat, illum prius aeri imprimit, vt media aeris regio frigida ostendit. Nec similem etiam necesse est virtutem esse prorsus ei, quem agens ipsum impressum continet. Sed potestate imitari debet vtramque, & talis esse præterea, quæ veluti actio agentis in subiecto extrinseco existens, præsentiam agentis desideret: & quanto eidem est propior, tanto sit perfectior, & quanto longius distat, tanto imperfectior, & quæ in parte remotiori medii existit producatur virtute quidem existente in parte proxima; Sed dependente ab ea quæ est in agente, & hinc effici, vt quo longius ab agente virtus in medium diffunditur tanto perfectione imminuatur.

Quinta conditio est vt medium quod inter causam & subiectum est, sit apte dispositum ad recipiendam virtutem agentis. Nam si non fuerit, reliquis omnibus positis effectus vniuersaliter sequi non potest.

Conditiones causæ efficientis explicauit: nunc regulæ ostendendæ sunt quibus sciri possit num causa aliqua sit vera causa illius vel istius effectus, vel non sit. Nam sæpe quæ causæ non sunt, causæ putantur. Vt itaq; causa aliqua sit naturalis istius vel istius effectus. Primo talis esse debet cui non repugnet, vt talis est habere perfectionem effectus vel virtute vel formaliter. Secundo necesse est ipsa inter certos alicuius spacii limites præsentem & reliquis quæ ad agendum sunt necessaria positam, nulloque intercedente impedimento sequi effectum tempore statuto & pro effectus exigentia debito variari, prout intra spacii limites adhibetur ad ipsum producendum propinquius vel remotius.

Regula ad sciendū num causa sit vera effectus putati.

Tertio, vt applicata ab iis qui de superstitione minime sunt suspecti eandem vim semper habeat.

Quarto vt ipsa sublata ceteris omnibus etiam positam, effectus non sequatur. Omnes itaque effectus siue motus rerum quorum causa sufficientes ex rebus naturalibus applicatis per regulas iam positas assignari à viris doctis & in rerum naturalium cognitione versatis nequeunt, proueniunt ab agente occulto, quod est diuinum vel diabolicum, vt paulo ante explicauit. Regulæ autem iudicandi id quod causa putatur causam non esse, hæc sunt.

Prima si constet effectum nunquam sequi causam vel sequi per accidens, quod simul iungitur.

Secunda si prudentes qui rerum usum habent supposito omni affectu ordinato negent quod putatur causa esse causam.

Tertia si comparatione rei facta cum aliis causis quæ notæ sunt, modus

inuoluatur applicandi nimium discrepans vel qui merito possit cogitari esse voluntarius.

Quarta cum res cum effectu nullam habet affinitatem, qualis rebus quæ vim habent procreandi cum suis effectibus intercedit. Inde enim inferitur quod nec virtute nec formaliter effectum contineat. Vt cum arbor dicitur producere bouem, virtute continet vermem & formaliter malum, sed nunquam bouem.

Quinta quando nunquam separatim res effectum producit, sed cum coniunctione aliorum quæ vim habent producendi effectum.

Sexta quando constat rem aliquam ob aliquem finem esse institutam quo non pertinet effectus.

Septima si effectus à causa iisdem conditionibus existentibus nunquam amplius euenit.

Hæc regulæ facile detegunt falsam causam à vera, ac sæpe causam aliam allicuius effectus esse quam quæ putetur, & quæ naturalis putatur sæpe occultam esse, diuinam nempe vel diabolicam ostendunt. Sed antequam hæc omnia tanquam generalia ad gemmas & lapides referantur, opere pretium est prius scire, effectus aliquos proprie, alios improprie esse. Effectus proprie est id quod qua ratione à causa procedit est vera res & non motus aliquis rei, proinde ante ens non erat, vt ignis in ligno, & sic effectus à causa productiua fit. Improprie effectus, dicitur motus entis, secundum quem ens aliter se habet quam prius, tamen nõ producit de nouo, vt motus localis in lapide prius quiescente, cuius causa non productiua vocatur, nam causa motus reuera fuit prius in lapide. Effectus improprie dictus siue motus rei duplex est, alter realis alter intentionalis. Realis est rei motus quidam se habendi in ordine ad alterum qui ordo conuenit rei citra cognitionem, id est non vt res est in cognoscente obiectiue. Intentionalis effectus est qui non conuenit rei nisi quatenus est obiectum cognoscentis siue representantis. Realis motus iterum duplex. Permanens & fluens seu succellius. Permanens est figura, vbi, situs, habitus, raritas, densitas, relationes aliaque vt esse simile æquale &c. fluens, ipsa quæ permanent continet, sed quatenus illa res fluentes afficiunt. Deinde motus localis vt actio, passio & similia. Effectus naturales rursus, alii sunt materiales, alii spirituales seu immateriales, qui vi causarum naturalium immediate produci non possunt. Quia causarum naturalium vis & efficientia subiectum præsens in quod agat, immediatè desiderat. & materiæ concursu astricta tenetur in rebus vel materialibus effectibus producendis, vt superius in prima conditione effectuum ostendi. Immateriales autem effectus seu spirituales sine concursu vlllo subiecti vel ex potentia tantum animæ rationalis producuntur. Hinc fit gemmas vel lapides dum causæ naturales & materiales effectuum statuuntur in actus intellectus, voluntatis, habitus, scientiarum, virtutum, & vitiorum propensiones quæ parti rationali animæ ingenerantur nihil efficere, vt nec in alias res spirituales, impressionem immediatam facere posse. Proinde eloquentiam castitatem, liberalitatem, affabilitatem, pietatem, diuitias, honores, fauores &c. dare

Effectus proprie.

Effectus improprie duplex. Realis. Intentionalis.

Effectus naturales alii materiales, alii immateriales.

Vel tribuere alicui non possunt. Mediatam tamen impressionem facere possunt sed non ita vt libertas hominis circa obiectum tollatur. Mediatam faciunt dum spiritus recreando corroborant, ac id postea roboratum, alios in corpore affectus producit, vt confidentiam, magnanimitatem, audaciam, similiaque quæ corporis constitutionem sequuntur. Quod autem corporis constitutionem animi mores sequantur, peculiari docet Galenus tractatu, quem consulere lector potest. Gemmas vero aut lapides dum corpori applicantur aliquid in ipso efficere posse experientia multorum ita approbatum est, vt temerarius videatur (licet ratio non semper assequi causam valeat) quid negare audeat. Probat id corneolus, hæmatites. & iaspis qui omnes sanguinem sistunt appositi. Quem effectum nemo frigiditati illorum ascribere potest, quod alii lapides æque frigidi id non faciant. Putant aliqui virtutem quandam occultam lapidibus inesse actione astrorū impressam. Sed non est necesse, meo iudicio, ad astra recurrere, cū formæ proprietates occultas vires habeat sibi diuina ordinatione impressas, quas semper vbi nullum impedimentum præsto est, ordinariè tanquã è sinu ad hominis & animantiū vtilitatē depromit. Hoc tamē imprimis obseruandum, multas vires falso ascribi gemmis quas nec habent nec habere possunt.

Virtus occultā an sit in lapidibus.

Effectum impropiè dictū paulo ante à causa nō productiua effici diximus. Vt vero ille in realem & intentionalem diuiditur ita & causa, quia quot genera effectuum, tot causarum. Causa itaq; non productiua alia realis alia intentionalis. Realis multiplex est. Sed illa tantum huic tractatui conuenit, qua res mouentur loco; Quæ vel in animalibus est & animalis vocatur, vel in ceteris rebus omnibus ac naturalis vocatur, & ad locum vnum astringitur, si quiturque naturæ determinationem, tanquam principium mouens, cum è contra animalis ad locum certum non astringatur & sequatur cognitionem, tanquam mouendi principium. Propterea quæcumq; res naturales naturaliter impelluntur in varias partes indeterminatè, non possunt citra vim extrinsecam impellentis moueri. Quæ si aperta non est habet motorem spiritualem & occultum Deum vel diabolum. Propterea motus quo annulus turcoidè habens & ex filo perpèdiculari pendens horas ad vitri latera pulsus indicat: si propter tenentis manum (quod puto) non fiat, Dæmonis opera perficitur.

Causarum distinctio.

De causa non productiua intentionali, eiusque effectū, qui nihil aliud est quam res qua ratione obiectum representantis vel cognoscentis, ita vt ratio formalis eius in hoc posita sit, vt obiciatur cognoscenti, nihil dicemus; quia gemmæ cum animantia non sint & cognitionem nullam habeant, huiusmodi effectus efficere non possunt.

Ex præscriptis itaque colligi facile potest gemmas & lapides dum naturales tantum vt ante ostendi suorum effectuum causa sint, ac effectus ob id necessario etiam tantum naturales sint; eosdè semper esse reales, nunquam intentionales. Deinde plerumq; esse materiales, raro spirituales, & tunc tantū cū per mediū aliquod efficiuntur, quod verius causa quã gēma ipsa statui potest. Ex èpli causa, si corneolus, iaspis, aut hæmatites ab eo qui continū sanguinis profuuium passus fuerit & propterea pusillanimus & debilis redditus sit gestetur, & sanguis

Conclusio.

*Intellectus
habitus à gem-
mis nō sunt.*

*Qua homini
extrinsecus
accidunt à
gemma non
sunt.*

*An Deus red-
dat gemma
propitium.*

si statur: potest propter sanguinis retentionem, cor ita corroborari ac temperies viri restitui vt loco pusillanimitatis, magnanimitatem acquirat, virtutem immaterialem: sed quæ à materia tamen videlicet sanguine dependeat, vt omnis animi habitus & intelligendi actus. Sed, vt dixi, improprie huiusmodi effectus qui propiore habent aliam causam, nempe copiam sanguinis & spirituum, à gemmis effici dicuntur. Sapientiam vero, eloquentiam, prudentiam, comitatem, memoriam, aliasque virtutes & intellectus habitus à gemmis effici & produci, vt hæcenus creditum fuit, longe est absurdus. Cum hæc neque ab humoribus, neque spiritibus, vt ira, pusillanimitas, verecundia & timor proueniant: Sed à rationalis animæ parte rerumque vsu & consuetudine, quæ habitum induxit. Res vero externas quæ neque à corpore, neque ab anima ortus sui initium habent, vt diuitiæ, principum fauor, paupertas, fortuna in peregrinatione, immunitas à periculis, & similia in hominis corpus transferre gemmas tanquam veræ harum causæ sint efficientes: mirum est quomodo hominibus persuaderi potuerit. Præsertim cum res materiales nō sint, & opinione potius res quam re vera. Diuitiæ n. fortuna, paupertas, fauor, licet res sibi habeant subiectas circa quas ita dicuntur: nihil tamen aliud sunt, quam relata quæ ratione alterius, quid videntur esse. Diuitiæ sanè ratione paupertatis tales dicuntur vt fortuna ratione infortunii talis dicitur. Dixi ante primam conditionem causæ naturalis esse, vt subiectum sit præsens, quod effectum suscipiat. Hic certè nullum est, cum diuitiæ & fortuna, vt relata omnia nihil sint: nisi forte ex homine aurum aut pecuniam gignat gemma, quod tamen nemo asseret. Sed si gigneret neque sic diuitias produceret, cum aurum à diuitiis distinguatur. Si animum hominis regere dicas gemmam, vt is studiosè diuitias querat, & comparet, iam per subiectum voluntarium causam naturalem agere statues, & sic per medium quod potest impedire effectum, idque absurdè: quia sic à voluntate, non à gemma, dependebit effectus, falso ergo si fiat effectus gemmæ tribuatur. Sed præter prædicta mirum est quod aliqui scribant gemmis Deum reddi gestantibus propitium, ac iisdem demones fugari. Id si verum esset, non ille Deus qui est, esset: sed gemma quæ in illum ageret eiusque voluntatem flecteret. Sed quoniam deuenit humana stultitia quæ corpus inanime in Deum liberrimum, ac nullius potestati subiectum, imperium habere & in eum quid efficere, qui omnium rerum causa est credit? Quoniam etiam humana nequitia, quæ sæpe contra conscientiam propter auaritiam gemmis diuinis ascribit facultates, vt immenso precio diuendi possint? Diuitias sanitatem Deique & Principum fauorem, quia nemo est, qui non exoptet, propterea non mirum ab imperitissimis facile credi gemmis huiusmodi admirabiles virtutes inesse easque tanquam felicitatis auctores coli ac caro precio coemi. Sed hæc præstare & efficere non posse gemmas peritiores & vel parum docti ac naturali iudicio præditi facile intelligere possunt. Nullus itaque effectus naturalis, qui connectionem cum sua causa non habet ab illa effici potest. Ex prædictis etiam regulis facile colligi potest gemmas gestas causas productiuas nunquam esse posse, id est nunquam effectum producere posse, qui ens sit, quod ante non fuerat, nisi subiectum attingant,

tingant, & aliud efficiens accedat, vt illa potius materialis causæ rationem obtineant. Vt dum ex calcedonio & ferro excitatur ignis: Hic enim motus siue voluntarius, siue casu adhibitus ex calcedonio & ferro tanquam materiis producit ignem, quem gemma quiescens nunquam produceret, & multo minus si subiectum non attingeret ex quo effectus esset producendus. Non solum quia gemmæ formaliter vel virtute nullum effectum propriè in se continent, sed quia etiam si continerent, tanquam res quiescentes & mortuæ, in subiectu distans & quod non attingunt, nihil efficere possunt, vt docet secunda conditio.

Quicquid itaque efficiunt gemmæ tanquam causæ non productiuæ id faciunt, ac effectus tantum impropiè dictos producant. Si intus sumantur ab homine, materiales causæ redduntur suorum effectuum, & causæ efficiens sit calor natiuus. Gemmas vero à causis agentibus, quæ reales non sunt aliquid pati posse, vt Smaragdum ab actu adulterii & Turcoidem à casu, non quatenus concutitur, sed quatenus nocere casus potuit gestanti, disrumpi; plus quam absurdum est. Fortassis à nimia calefactione quæ coitu excitatur excalefacta gemma, subitoq; hiemali tempore frigori exposita rumpi posset. Sed hoc propter adulteriū non fit. Turcois quia mollis, propter annuli concussionem à casu rumpi posset. Sed hæc ruptura non fit vt homo à casu illæsus permaneat, sed à concussionem. Quod si huiusmodi effectus à prædictis gemmis fieri videantur, vel propter alias causas, vel propter occultam efficientem sunt. Sed putantur gemmæ propter figuras certis temporibus illis inculptas, sicum, aut propter hominis gestantis imaginationem & sympathiam mirasæpe efficere. De his etiam ne quid desit dicendum.

Gemma quo modo quid efficiant.

An figura gemmarū operentur.

Quod ad figuram attinet, illa est terminus quantitatis finitæ secundum superficiem externam & diuidi potest multipliciter. Primò ratione dimensionis secundum quam alia plana, alia incisa. Secundò ratione materia cum alia ex iaspide, alia ex corallo sit, &c. Tertio ratione temporis quo fit. Quarto ratione significationis. Quintò ratione similitudinis. Sextò ratione quæ figura est. Ratione dimensionis facultas nulla agendi in figura est, quia quantitas, neq; vt quantitas est vim agendi habet, alias omne quantum haberet, neq; ratione specierum in quas quantitas per se diuiditur, sic enim futurum esset, vt agendi virtus essentialiter de speciebus quantitatis diceretur quod vel hinc falsum esse dignoscitur, quod nullius prædicamenti differentia essentialiter quibus contrahitur, de speciebus alterius possint essentialiter prædicari.

Figura multiplex.

Ratione materiæ figura vim immutandi per accidens consequitur eam scilicet quam materia ipsa habet, quia cum materia figura idè est & absurdè illi ascribitur effectus, qui ab illa non vt figura, sed quia à tali materia facta est, prouenit.

Ratione temporis quo conflata est vim habere non potest, cum tempus ens reale non sit propriè, ac non ens, ens producere non possit. Quod si tempus adhibeatur propter certum cæli aspectum qui concurrat ad destinatum temporis punctum, quasi ille vim suam impertiret gemmæ; incertum quid & hætenus nulla demonstratione ostensum neq; experientia approbatum creditur. Aspectus n. & celestia si quid agant in materias, non propter figuram, quæ artificialis

est, & à natura nō agnoscitur: Sed propter materiæ essentiam, suas illi vires imprimunt, idque semper; cum figurata vel non figurata æque apta sit ad vires quas cælestia corpora illis infundere possunt suscipiendas.

Ratione significationis figura vim aliquam efficiendi habet, sed illa intentionalis est neque gemmæ aut materiæ ascribenda est. Agit autem figura, dum obiecta intellectui, mouere potest voluntatem & appetitum & ratione huius facultatem motricem ad mouendum impellere lege quadam subordinationis qua facultates hæ inter se nectuntur. Hoc modo figura lasciuia, luxuriam excitate potest,

Ratione similitudinis figura etiam agere potest, quatenus mouet appetitum & voluntatem, propter id quod intellectui representat. Sed hac ratione gemma vel materia ex qua constat figura, non est causa effectus, neque aliquid ad effectum facit, quia similitudo, quæ mouet sensum animalis, idem in quavis materia facere potest.

Figura autem sola absq; aliis circumstantiis considerata quatenus figura est, nihil prorsus efficere potest. Quia figuræ non inest, perfectio effectus formaliter vel virtute. Deinde figura per se solo motu locali perficitur, qui philosophorum sententia producendi virtutem nullam habet. Deinde nunquam experientia visum fuit, motum aliquem nō posse alteri ascribi quam figuræ, proinde potentiam mouendi nullam habere figuram certissimum videtur. Præterea figura siue sit Geometrica vt circulus vel triangulus siue character alicui planetæ aut spiritui dicatus, siue actum aliquem humanum referat, aut figuram alicuius substantiæ, duntaxat qualitas quædam ipsius quantitatis est ac nunquā actionis principium neque conprincipium in motu locali, qui per alterationem fit, esse potest.

*Situs an o-
peretur in
gemma.*

Quod ad situm attinet gemmarum, siue illæ in auro, argento aut alia materia includantur, siue ad certas plagas mundi accommodentur, nihil situs iuuare ad gemmæ vires augendas potest naturaliter; quia propriè situs ens reale non est, & tantum ratione alterius, aliquid esse videtur, vt relata omnia. Si materia cui imponitur gemma aliquid efficere naturaliter potest, vii gemmæ naturalem augere potest. Sed tum situs quoad situs nihil operatur.

*An gemma
propter ima-
ginationem
gestantis a-
gant.*

Quod ad imaginationem attinet, multi putant & credunt gemmas vires per se solas non habere: Sed si effectus aliqui ab illis fieri videantur, ab imaginatione gestantis effici. Sed norandum imaginationem, vt imaginatio est formaliter immediatam vim siue mouendi siue producendi habere nullam aliam quam est actus imaginationis. Quia causa debet virtute aut formaliter perfectionem affectus continere. Imaginatio autem perfectionem obiecti representatiue tantum imitatur. Deinde imaginatio vt talis est, id est qua ratione substantiis corporeis, & mutationi obnoxius conuenit, nec mouendi nec producendi virtute immediata est prædita. Quia ipsa remota & aliis positis, non propterea impeditur effectus. Nam vis eorum effectuum qui imaginationi tribuntur residet in qualitatibus complexionalibus quæ imaginationi subordinantur. Quia effectus quicumque imaginationi verè tribui possunt vel comple-

xiona-

xionales sunt, vel complexionem veluti dispositionem quandam sequuntur.

Imaginatio illa quam vehemens appetitus sequitur, vim habet producendi & mouendi mediatam, subordinatione quadam spirituum & humorum, ex quibus corpus cōflatur, facultatis item motricis, quæ animali est ingenita. Non potest tamen illa excedere vires spirituum humorum & virtutis motricis. Interdum, sed admodum raro potest accedere virtus aliqua occulta, cuius applicatio, imaginationi est subiecta. Vt itaque imaginatio proprium corpus non nisi dictis modis alterare potest, ita neque alienum quod non alterat nisi qua ratione spiritus animales, aliqua qualitate imbutos aut infectos, fumosve venenosos à corpore pellit in corpus alterius. Nam virtus mediata imaginationis, maior esse non potest, quam quæ est spirituum & humorū & virtutis motiua, quæ ab anima regitur. Si itaq; gemma beneficio imaginationis aut adiuuante imaginatione effectum putatur produxisse, qui dictis modis fieri ab imaginatione nō potest, credendū eum cacodæmonis ope fuisse productū. Sed putant aliqui gemmas aut figuras vel characteres illis insculptos sympathiam habere cum reb. non nullis inferioribus vel superioribus, astris nempe vel aspectibus atq; hac ratione mira interdum & quæ præter rationē videntur, efficere. Sympathiam istā contingere existimant propter similitudinē quam habent inferiores figuræ & characteres naturales vel artificiales cum superioribus & caelestibus. Sed falluntur: quia caelestia corpora neq; figuras neq; characteres habent, neq; etiam similitudinē aliquam cum figuris aut characterib. inferioribus siue illæ naturaliter casu, aut artificio reb. insint. Nam etsi leonis, anguis, vrsæ, cancri, piscium, capricorni aut alterius rei figura, in cœlo ab Astronomis statuatur non id fit quod reuera ibi huiusmodi animalium aliqua figura aut similitudo sit: sed tantum quia illis placuit, astris tale nomen docendi causa tribuere. Quod vrsæ sidus demonstrat, id enim aliquibus currus nominatur: An autem similitudinē habeat currus cum vrsæ iudicent prudentes. Fictitiæ res sunt figuræ caelestes & nulla entia realia, ac propterea nihil agere aut cum reb. inferiorib. conuenientiam nullā habere possunt. Quia tamē harum opinionum autores inferiores figuras seu characteres sympathiam cum corporibus cœlestib. aut earum fictitiis figuris habere, ac ita propter similitudinē & conuenientiam, vt dixi, admirabiles vires ab astris accipere, easq; deinde circa obiecta idonea exercere existimant. Explicandum est quidnam sympathia, cui tanquam causæ multi multa tribuunt, sit.

Sympathia & eius contrarium antipathia non aliud significant quam rerum naturalium vires propriasq; affectiones cum tali respectu, vt comparando vnius perfectionem cum alterius, intelligantur, aut repugnare aut consentire inter se.

Perfectio rerum duplex altera essentialis, accidentalis altera. Hæc rursus quadruplex. Vna est potentia rei naturalis: Altera operatio: Tertia modus certus se habendi ex natura rei debitus, vt situs est: Quarta effectus qui rei extra ipsum, in supposito distincto debetur. Vt perfectio diuiditur ita sympathia & antipathia rerum. Essentialis ex accidentali tanquam à signo colligitur, nec ad propositum facit, itaque de accidentali tantum agendum.

*Imaginatio
an agat in
corpus alterius.*

*Gemma an
sympathiam
habeant.*

*Sympathia
quid.*

*Sympathia.**Antipathia.*

Sympathia itaque (vt illam describamus) est consensus rerum secundum accidentia propria, operationes & effectus qua sibi mutuo suppetias ferunt ad perfectiones debitas obrinendas. Antipathia vero est repugnantia inter affectiones proprias, operationes & effectus rerum, talis qua sibi mutuo impedimento sunt ad debitas perfectiones accidentales consequendas. Sic inter ignem & aquam est antipathia, inter ignem & aerem sympathia. Putare autem inter res naturales talem esse sympathiam, vt opportune applicata possint effectus supernaturales efficere, aut opinari sidera cum homine aut figuris ab eo factis sympathiam habere, absurdum est. Quia si vim aliquam in rebus efficiendis obtineant sympathia aut antipathia ea ad causam aliquam debet reuocari; & cum non possit reduci in materiam aut formam; quippe antipathia & sympathia rerum non concurrunt ad efficiendas res constituendo & explendo ipsas sicut partes, nec etiam ad finem, cum finis causa tantum sit intentionalis: Sequitur cum causae tantum quatuor sint, vim quam antipathia & sympathia habent in effectione rerum, ad efficientem causam pertinere. Sed quia ex definitione sympathiae & antipathiae, colligitur duo contineri nomine vtriusque; nimirum perfectiones rerum naturales: deinde respectum quendam secundum quem inter se repugnant & conueniunt: ratione huius respectus nullam vim agendi participant. Quia relatio siue realis siue rationis, quatenus relatio est, agendi vi caret. Quod si sympathia vel antipathia pro fundamento huius respectus accipiantur, possunt esse conditio necessario requisita vt res in se mutuo agant. Sed ita non sunt causae: ac proinde falsum est ex astris posse communicari virtutem gemmis vel lapidibus vt effectus patiant contra communem naturae ordinem, & quorum ratio verisimilis nulla a prudentibus dari potest. Coelum & astra tanquam causae communes & vniuersales regunt quidem ista inferiora ac vires per radios & calorem rebus immittunt: sed effectus qui inde proueniunt semper inde proueniunt, nec propter figuram aut characterem promouentur aut impediuntur. Qui autem inde proueniunt facile experientia deprehenduntur, nec contra naturam aut rationem esse deprehenduntur, etiam si ratio fortassis intelligi non possit. Sic caeli plaga septentrionalis ferrum magnete tactum & in aequilibrio positum ad se respicere cogit semper, etiam si ratio cur id fiat ignota, aut inuentu difficillima sit facile quidem perspicitur, inter caeli plagam & magnetem sympathiam esse ac propter sympathiam motum fieri, verum causa cur fiat ignoratur.

Haecenus satis tum hoc tum praecedenti capite me ostendisse arbitror, quinam effectus a gemmis vel lapidibus fieri possint & qui non possint. Deprehenduntur sane omnes illi effectus qui a materia, forma vel accidentibus rerum corporearum fieri possunt, etiam a gemmis vel lapidibus fieri posse, quales sunt calefacere, humectare, siccare, refrigerare, attenuare, incrassare, emollire, indurare, exedere, obstruere, & qui ex illis proueniunt. Ac praeterea etiam omnes illi qui a rebus inanimatis fieri possunt, licet ratio quomodo fiant, ignoretur, praeterum si experientia approbentur. Id est, semper fiant & nulla alia res praesens sit, in quam causa effectus conici possit, & deinde contra naturam non fit,

fit effectum à gemma vel lapide fieri. Nunc singularum gemmarum & lapidum
Historia: describendæ sunt.

D E

LAPIDIBVS AC GEMMIS IN SPECIE

Liber Secundus.

De Adamante. CAP. I.

DAMAS Græcè *ἀδάμας*, Germanicè *ein demuth, demant,*
diamant, Gallicè *vn diamant*, Italicè *vno diamante*, Ara-
bicè & Mauritanicè *almas*, Indicè, vbi inuenitur, *fræs*, &
à nonnullis *naifes* vocatur.

Adamas omnium gemmarum est durissimus absq;
colore, aquæ pellucidæ instar diaphanus. Nam si aliquid
albedinis, flauedinis aut nigredinis habeat, vitio id illi est,
ac multum valori ipsius propterea decedit.

Proprium Adamanti legitimo, id est, quod tincturâ ad se rapiat, sibiq; ita ap-
plicet & vniat, vt micantes nitentesq; ac viuidos suos radios proculiaciat. Hæc
nulla alteri gemmæ ita applicari vt micet ac niteat veri adamantis instar potest.
Propterea Gemmarum hæc nota, verum à spurio aliisq; gemmis distinguere solèt.
Tinctura autem hæc fit mastice mundato, cui exiguum eboris in atrum polli-
nem exusti adiecitur, vt nigrescat. Mastix deinde calefieri parum quemadmo-
dum & adamas debet, id que vt impositus ac suprapositus mastici, statim illi v-
nitione vera vniatur ac viuos vndique radios à se iaciat. Hanc vnitionem respuunt
alia omnes gemmæ diaphanæ: Impositæ enim huic tincturæ, vel in superficie
gemmæ vel tincturæ terminatur visus: ita vt superficiæ partes nonnullæ co-
gnoscantur, ac visus radii ab obiecto, vt in adamante non reflectantur, aut si re-
flectantur per nebulam (quam superficies lapilli promit) id fieri videatur. Has
notas dignoscendi verum adamantem ab alia gemma vt eludant & tegant fal-
sarii, ex frumenti grano ferro candenti oleum exprimunt, quod vel fuligine pi-
cis vel eboris vsti atro puluere tingunt, ac pseudoadamanti substernunt. Deinde
de lapillum aut gemmam supra ita accommodant, vt spacium aliquod inter ada-

Proprium a-
damanti.

*Adamantis
species.*

mantem & tincturam aere vacuum fit. Ita enim diaphanum partim ex lapide, partim ex aere constans, satisque spaciosum, ne facile visus in tinctura superficie terminetur, ac visus radii ab atro & non splendenti tinctura sistantur & haereant, efficit. Hoc modo alia gemma veri Adamantis speciem ita reddit ut saepe fallantur peritissimi gemmarum. Nonnulli nigri holoserici particulari eodem modo substernunt. Alii speculum ita exacte subiiciunt, ut pseudoadamantem micet, niteat ac viuat veri instar, neque commodè nisi è cisti exemptus aut lima examinatus, se prodat & dignoscatur. Cur vero legitimus Adamas solus

*Cur verus
adamantis
tincturam reci-
piat.*

tincturam illam recipiat, alia gemma non, difficile est scire. Existimo mutuum illud & amicum complexum propter similitudinem aliquam quam habent in materia & qualitatibus (hoc est tota utriusque natura) fieri. Natura enim natura gaudet, & similia similibus delectantur & conseruantur. Quaecumque enim similem materiam obtinent facile sese mutuo complectuntur & commiscuntur. Ob id aquea aquosis, oleosa oleosis, & mercurialia mercurialibus, & sulphurea sulphuratis (ut chymice loquar) miscuntur. Quae dissimilem habent materiam non coniunguntur; ita aqua cum oleo commisceri non potest, licet humidum sit quia calidum est & ignea natura. Gummi ceraforum aqua misceritur ac in ea dissolui potest, quod aqua sit natura. Gummi mastice, nequaquam, quia ignea est natura, oleo ob id facile iungitur, à quo etiam dissoluitur, ut omnia alia quaecumque ignea sunt natura & facile in flammam redigi possunt. Quod itaque mastix, quae ignea natura est, Adamanti facile iungi possit. Signum est id propter materiae similitudinem fieri, ac adamantis materiam igneam & sulphuream esse, atque ipsius humidum intrinsecum & primogenium cuius beneficio coagulatus est, plane fuisse oleosum & igneum, aliarum vero gemmarum aqueum. Hanc meam sententiam Monardes approbare videtur: dum refert Adamantem in calidissimis tantum regionibus, (ut sub tropico cancri tantum reperiri; ubi nempe exhalationes calidae, sicca, ignea, & sulphurea sunt, ac in illis locis Crystallos nupiam inueniri: sed tantum in frigidis regionibus, quia frigida & aquea materia ad sui generationem indigent, qua India caret. Deinde quod calefactus ut succinum (quod igneum est) festucas trahat. Non mirum itaque si pinguis, oleosa & ignea mastice substantia illi absque visus termino adiungi & applicari, aliis vero gemmis non possit. Qui hac à me data ratione contentus non est meliorem adferat: interim sciat rerum *variarum* & similitudinem ut plurimum ignotam esse, quemadmodum ferri & magnetis.

*Emulatio
adamantis
a gemmis.*

Gemmae quae solent Adamantem ementiri sunt, Saphirus, Amethystus orientalis, Topasius, Chrysolitus ac omnes quae duritiam habent, perspicuae sunt, & quibus color auferri potest. Colores enim igne auferri debent. Id solent artifices calce vitra vel chabibis limatura perficere. In illam enim gemmam sepeliunt ac rigillo impostam igne carbonum obtrunt, ut lente calchat lapis, ac aucto calore euanescat illius color. Id dum perfectum arbitrantur paulatim ignem extingui sinunt donec ne tepidus quidem calor amplius appareat. Tum è rigillo gemmam capiunt, quae si perspicua diaphana & absque omni colore sit, rectè negocium peractum est. Si colorem non omnem amiserit, repetunt o-

opus paulatim vt prius, id enim necessarium est. Nam si velociter incalesceret gemma vel calefacta subito frigido aeri committeretur, in rimas fatisceret vel disfringeretur. Præ cæteris gemmis huic operi imprimis inseruit Amethystus orientalis & saphirus (nisi quod albicet) ac topasius orientalis: cæteræ quo duriores eo aptiores. Topasium quia durior amethysto aliis præferrem. Vidi 7. Ceratorum pondere 300 thaleris æstimatum, qui à vero Adamante discerni vix poterat.

De Adamantum generibus. C A P. II.

Plinius sex ponit Adamantum genera. Indicum non in auro, sed quadam Crystalli cognatione nascentem, laterumque sexangulo leuore turbinatum in mucronem ad nucis auellanæ interdum magnitudinem. Arabicum ei similem, sed minorem & in auro nascentem, vtrumq; narrat incudem & malleum ita ferre, vt ferrum incudesque dissiliant, ipsis illæsis. Tertium cenchron milii magnitudine. Quartum macedonicum in philippico auro repertum, cucumis femini parem. Quintum cyprium vergentem in aereum colorem, in medicina efficacissimum. Sextum sideritidem appellat ferrei splendoris, pondere ante cæteros, sed natura dissimilem, quem vt & Cyprium ictibus frangi, alioque adamante perforari posse, degeneremq; esse ac tantum nominis autoritatem habere allerit. Hæc genera à Plinio tradita hodie ignota sunt, cum tantum vnum genus adamantis habeatur: id videlicet quod tincturam recipit: nisi quis velit ratione loci natalis, colorisve, cum alii albicent, alii pallefcant, alii nigrescant, diuersa genera constituere, vel pseudoadamantes, ad Adamantū genera referre, Qui à loco natali plerumque nomen habent. Tales sunt, Bohemici, Arnehmii, Anglici, Hungarici, Clabbequii & qui sunt alii; nam passim inueniuntur. Inter hos, duas differentias notatu dignissimas animaduerti. Nonnulli enim hexagoni, nonnulli globosi nascuntur duritie multum differentes. Qui enim angulis excrefcunt molliores & vix Crystallo nobiliores sunt vt Hungarici. Qui vero globosi aut rotundi silicum instar proueniunt longe duriores sunt, ac orientalium splendorem & nitorem non inepte mentiuntur. Sed tincturam non recipiunt, vt proinde pro veris haberi nullo modo possint, ac nominis autoritate indigni videantur. Ad hos Cyprii & Macedonici referri debent. Veri siquidem in illis regionibus non reperiuntur. Orientales à locis ubi inueniuntur, distinguuntur. Alii enim de rupe veteri, alii de rupe noua nominantur, neque duritie neque colore, omnes conueniunt, omnes tamen tincturam recipiunt, quod illis proprium est, nulli alia gemmæ conueniens. Quo duriores eo meliores magisq; nitent, nisi perspicuitati aliquid desit.

Pseudoadamantes.

Hungarici.

Locis nataler, magnitudo, & quomodo nascantur. C A P. III.

IN Bisnager orientalis Indiæ prouincia duæ vel tres rupes sunt, quæ Adamantes ferunt, qui interdum superant pondus 37. Ceratorum, sed qui regi cedunt. In Decan Indiæ prouincia alia rupes est non procul à ditione Imadixa,

ac alia in dominio cuiusdam reguli, in qua præstantissimi inueniuntur, sed minores cæteris qui vulgo de rupe veteri vocantur, & venum portantur in urbem Lispor regionis Decan. isti Naifes ab indigenis vocantur, & in magno sunt precio, ac vti nascuntur, ita gestari arte impoliti, sed natura politis satis solent. Alia est rupes ad fretum Tanian in Malacca quæ etiam profert Adamantes qui de rupe veteri vocantur. Hi exigui quidem, sed laudati, ceterisque ponderosiores sunt. Inueniuntur in Bisnager adamantes pendentes 140 ceratia, qualem se Monardes vidisse scribit. A fide dignis narrat etiam se audiuisse extare vnũ qui 250 ceratia ponderet, eumque esse exigui oui gallinæ magnitudine. Grandes in infima rupis aut fodinæ parte, minores in superiore nascuntur. Exhausta fodinæ superiori parte, post biennium ibidem noui enati & perfecti (quod mirum est) deprehenduntur. Crystallo nunquam innascuntur vt Plinius existimauit. Prodit Rucus adamantem vnum alium gignere, ac Dominam Heuerensem è Luxemburgorum illustri genere oriundam duos habere hæreditarios adamantes, qui alios crebro producant vt eos quicumque stas temporibus intuetur obytur, id est, congenerem sibi prolem eniti palam iudicet. Id si verum sit, non minimum est naturæ miraculum ac adamanti seminariura Adamantinum & facultatem adamantificam inesse, accedente aere & vapore seu halitu extrinseco (omni aeri insito) pro materia apta statui debet.

*Magnitudo
adamantiũ.*

*Adamas a-
lium gignit.*

Adamantis proprietates, qualitates & facultates.

C. A. P. IIII.

ADamas ignis iniurias ita perfert, vt etiam si per aliquot dies illi immoretur nullam nõ solum noxam contrahat, sed potius nitidior & præstantior inde eximatur. Quinimo ignis ope certa que aqua mercuriali ex stibio distillata, ita auferri natiuæ maculæ nubes & colores, qui illum viliores efficiunt, possunt, vt nitidus putusque inde prodeat, ac valore priorem statum longe superet. Huiusmodi aquam mihi communicauit nobilis & humanissimus vir Ioannes Macinius Electoris Colonienfis consiliarius artis spagiricæ peritissimus amicusque meus ab ineunte ætate singularis, similem facultate aquam etiam inueit & habet Inuictissimus & Augustus Rom. Imper. Rudolphus secundus Dominus meus clementiss. Vidi enim adamantem vix 6. milibus emptum, qui ab ipso emendatus 12 vendi potuit. Sed hoc arcanum non cuius innotescere debet.

*Malleum nõ
perfert ada-
mas.*

*Adamas ma-
gnæ vires
non tollit.*

Malleum & incudem innoxie Adamantem ferre tradit Plinius, verum id experiendi falsum deprehenditur: cum nullus hoc seculo inuentus sit, qui mallei ictu in partes non dissiliat, ac in pollinem redigi possit. Fama etiam est hircino calido sanguine, præsertim si hircus iis herbis quæ calculos dissoluere perhibentur nutritus fuerit, Adamantem emollescere ac in scobem ferreo pistillo comminui: verum absque sanguine id omni adamanti contingit, vt ante scriptum est. Magneti etiam vires adimere Adamantem quo minus ferrum trahere possit, vt hæctenus creditum fuit, falsum multorum experientia deprehenditur; nisi varia magnetis & adamantis genera experientes fefellerint. Nam A-

damas

dāmas perhibetur verè vt magnes septentrionem ostendere & ferrura ea facultate imbuere. Id si verū, abiget aduersam magnetis faciem, vt in cap. de magnete postmodum explicabo. Sed vereor ne ferro omni ea facultas insit, & falso adamanti ascribatur. Plumbum etiam, vt hætenus creditum est, adamantis aciem non obtundit. Id verum à Monarde de adamante statuitur, quod si alteri diu affricetur, illi satis firmiter adhæreat, ac si calefiat (vt succinū paleas attrahat, quod signum est, vt antea ostensum est, igneæ sulphureæ que esse naturæ.

Adamas paleas ostendit.

Plumbū adamantis aciem nō obtundit.

Paleas trahit.

Fidelitatem an producat.

Scribunt præterea authores Adamantem capiti mulieris ipsa inscia superpositum, si fidelis sit marito, efficere vt dormiens in ipsius amplexus ruat, sin adultera, eosdem auerfetur. Sed experientia & ratio ista Adamanti non vere tribui, demonstrant. Nam siue cum marito siue cum alio Venerem exerceat vxor, eundem actum naturalem & ad generis humani conuersationem necessarium exercet. Hunc, vt natura vitiosum non agnoscit, ita nec Adamas, qui si vitium vel peccatum commissum fuisse cognoscere vel ostendere deberet; tantum naturali & ingenta sua facultate id præstare posset. Sed si natura non potest, nec ille poterit. Ignorat autem natura adulterium, quia matrimonium & pacta mutua coniugum non à natura, sed à lege hominumq; voluntate, que adulterium pro vitio & peccato constituit, proficiscuntur, quam sensu orbatus adamas scire non potest. Ante Moysen dum nature lex sola vigeret, adulteria nulla erant, & tamen vario concubitu viuere licebat. Si ne tunc quidem homines pii & prudentes vitium deprehendere potuerunt; quomodo iam Adamas absque sensu poterit? Valeant itaque nugæ & aniles fabulæ, quas qui solide refutatas cupit legat caput 18 & 19 de gemmarum facultatibus.

Adamantis pulueri etiam ascribitur vis deleteria tam exitiosa vt nullis remediis extingui aut emendari possit. Huius scobe Theophrastum, Paracelsum chymicum sublatum ipsius discipuli & iurati asserunt: fortassis vt ipsius imposturam tegant. Nam cum ille vitam pereanem vel longæuam meditentis suis promississet, in flore tamen virili extinctus est. Aut itaq; mentitus fuit se huiusmodi pharmaca, quæ omnibus morbis mederentur, & vitam producerent, habere, aut si habuit, ratio danda fuit, cur iuvari decantatis medicamentis instante morte non potuerit. Commodior sane fingi non potuit ea, quæ ab Adamantis puluere sumitur, quem aiunt, non quia venenum est, sed quia duritie intestina corrodit, interficere. Verum experientia & ratio huic opinioni refragatur. Nam Monardes refert mancipia quædam plurimos Adamantes, vt furtum tegerent; deuorasse, quos postea integros absque iactura valetudinis egresserunt, si maiores qui acutos angulos habent, intestina non lædunt, difficilius, puluis qui excrementis crassioribus ita inuoluitur, vt vix intestina attingere possit lædet. Pulueris exemplum adfert Monardes; mulierem videlicet quampiam marito antiqua dysenteria laboranti, Adamantis scobem per multos dies propinasse, absque aliquo detrimento. Sola itaque materię duritie vel acumine præfertim in puluerem redactus interficere non potest. Si itaque venenum est, vel manifesta vel occulta qualitate esse debet. Manifesta non, quia neque prima neq; secunda qualitas in illo vehemens aliqua deprehenditur, cum potius tan-

An adamas sit venenum.

quam mortuum & inalterabile corpus omni manifesta qualitate videatur cæ-
rere. Sed neque occulta qualitate hominem necare poterit, si enim necare de-
bebit, aget in hominis corpus, agere autem nihil qualitate potest, nisi agendo
patiatur. Sic arsenicum vt necet, primum à ventriculo humano dissolui & al-
terari, deinde ipsi adhærere, vt in ipsum agat, debet. Id enim omnibus venci-
nis commune est, vt ab humano corpore alterentur, ac ab eo earum vis venefi-
ca in actum, vt noceant, redigatur. Quæ alterari non possunt, etiam qualitate
nocere non possunt, vt aurum, lapides, nuclei cæralorum, ossa & similia, ista e-
nim vt sumta sunt, ita integra eiciuntur. Adamas autem quia ita solidè compa-
ctus est, vt alterari ab igne non possit, ab humano corpore multo minus pote-
rit. Nullas itaque à se qualitates, vt noceat, emittit, præsertim cum illæ abs-
que instrumento & spiritu aliquo non communicentur, qualis ab adamante,
vt separati ne igne quidem, ita nec humani corporis calore potest. Non habet
itaque Adamas veneficam qualitatem neque in puluerem redactus interficere
valet, vt falsò à Paracelsi discipulis hæctenus iactatum fuit.

*Ad venena
& multa a-
lia.*

*Reconcilia-
tionis gem-
ma.*

*Adamas A-
aronis.*

*Pulchritudo
gemma quid
possit.*

Creditur Adamas contra venena, pestem, fascinoes, incantamenta,
insaniam, metus vanos, terrentia inter somnia, incubos & succubos, damo-
numque nocumenta, & præstigia præsentaneum esse amuletum eaque omnia
arcere ac præsentem veneno madere, ac constantiam, victoriam animique for-
titudinem efficere. Proditur etiam iram comprimere, coniugumque amorem
fouere, ob quam causam reconciliationis gemma vocatur. Singulares has
multoque plures per hanc gemmam diuinitus exerceri posse facultates huma-
no generi commodas non est dubium. In Dei enim potestate est vel bonos vel
malos spiritus certis corporibus addicere vel alligare, vt aut nocere aut prodes-
se homini possint. Boni si præstò sint, illi qui Deo confidit ac huiusmodi instru-
mentis & mediis iuuare posse & velle firmiter credit, iuuant. Mali verò Deo nõ
confidentem, Deo permittente, offendunt. Si quid itaque metaphysicum huic
gemmae ascribitur, id non à suo temperamento essentia vel natura, sed à supre-
mi motoris lege & ordine pro manare putandum est. Huius præscripto Ada-
mas quem summus Hebræorum pontifex gestabat, dum morte Hebræi pro-
pter peccata puniendi essent colorem aereum in atrum mutabat. Dum gladio
plecti debebant, sanguineus apparebat, ac cum nihil criminis commissum esset,
nitebat & splendebat supra modum. Has facultates nemo gemmae, vt natura-
les ascribet: Sed spiritibus tantum, quibus huiusmodi facultates exercere à
Deo commissum vel permissum est. Fortassis etiam gemmarum, propter splen-
dorum pulchritudinem & dignitatem substantia apta est, vt bonorum spiri-
tuum statio aut receptaculum sit: sicut malorum Medicorum Theologorum-
que sententia loca fœtida, horrida, solitaria & humores melancholici, in qui-
bus dum sedem spiritus mali fixerunt: efficiunt, vt obsessus peregrino sibi que
ignoto idiomate vtatur, futura prædicet, multaque alia supra naturam faciat.
Vt per hos humores mali, cur per gemmas boni agere & incredibiles faculta-
tes exercere Deo sic statuente & volente non possunt?

Dum itaque supernaturale quid à gemmis efficitur, id non gemmarum
vitibus

viribus, sed spiritibus ascribendum est. Hoc modo adulterium adamas pro-
dere & hominem interficere, aliaque plura perficere, quorum prius facta est
mentio contra omnem rationem possit. Nonnulli arbitrantur supra in me-
dium illatas, admirandasque facultates ab Adamante rum demum depromi-
dum illi certi characteres, aut figuræ accommodo conspirante cœli aspectu in-
sculptæ sunt. Exempli causa victoriam efficere, dum ea hora qua aspectus qui
victoriam significat Martis vel Herculis hydram superantis effigies illi in sculpi-
tur. Fateor profecto huiusmodi effectus supra naturam hac ratione interdum
Deo permittente produci. Verum, vt supra monui, malorum spirituum be-
neficium id fit, qui in gemmæ corpusculum vana hominis credulitate, ne dicam
ethnica impietate pellecti, sese insinuant, illoque aburuntur, vt naturales gem-
mæ facultates tegant, obruant, ac ignotas homini reddant, & pro iis suas fal-
sasque substituant, atque hac ratione paulatim hominem ad vana & supersti-
tiosa ducant, tandemque à verò Dei cultu auocent, ad suum trahant, ac in æ-
ternum perdant. Qui in sculpi ea quæ bonos spiritus alliciant, vult, martyria
Saluatoris eiusque vitæ actus, qui virtutes exemplo edoceant, in sculpi curet,
fæpeque pie contempletur. Haud dubiè diuina affulgent gratia, bonisque
spiritibus auxiliantibus facultates mirabiles (gemmæ aut sculpturæ nudæ non
ascribendas, sed Deo) percipiet.

*Spiritus pro
gemma me-
taphoricè em-
perantur.*

*Adamantis
sculptura.*

*Cur gemma
incedit su-
per natura-
lia operen-
tur.*

*Quæ gemmis
in sculpi de-
beant.*

Dignitas & valor Adamantis.

C A P. V.

Dignitatem adamantis auget rum splendor, quo dum radios hinc inde iacit
Itidem intrinseco superficiem reflexu imitatur & refert, tum materia quæ
fere incorruptibilis est. Præcipuè autem diuina auctoritas quæ pontificem
hac gemma ornari, dum Sancta Sanctorum ingredere, voluit. Ponebatur
autem supra pectus summi Sacerdotis, vbi ille talarem vestem & supra talarem
humeralem induisset.

A regibus olim tantum expetitus fuit, nunc à quouis fere peritur & ge-
statur. Nihil tamen propterea illius discit pretio, cum longè pluris quam
ante aliquot annos veneat, ac in dies licet in copia haberi possit, ipsius pre-
cium crescat. Hoc enim tempore Adamas perpolitus, & absque omni vi-
tio, si granum piperis ponderet, decem florenis aut quinque ducatis venditur.
Interdum maiori, interdum minori precio, prout multi ad mercatum portan-
tur. Solent ad pondus vendi dum iustam crassitiem habent, & sine macula
sunt, ac perfectam à sculptore formam habent. Hoc est dum in superiori
superficie tabulam quadratam altera parte longiorem habent, ac duas late-
rales tabulas superiori æqualem: Deinde tres inferiores etiam superiori æ-
qualem, ac laterales ita pendentes, vt anguli recti hypotenusam consti-
tuant.

Plerunque qui minus quatuor ceratiis pendent, sæpe variant precium, qui plus id quod à me hic statuatur semper seruant, vsque ad 10 ceratia. Inde singuli sequentes præcedentes, vt ceratio superant, ita etiam hoc numero videlicet 1010. Nam 11 Ceratiofum Adamas valet 9590, ergo 12 Ceratorum, valet priori numero addendo 1010, 10600 & sic deinceps, in infinitum valor augeri potest. Nunquam tamen maiorem illo qui pendeat 187½ Ceratia, cuius mentionem facit Monardes, inuentum fuisse puto.

*Regula precii
inueniendi.*

Vt autem proportio pretii statuatur & inueniatur. Primo vnus Adamantis perfecti omnibusque modis absoluti, si granum ponderet precium statuendum est, & sit exempli causa 10 vel thalerorum vel florenorum vel coronatorum, prout quis velit. Nam variat precium, vt dixi, si variauerit, poterit valor numeri manens, etiam mutari. Nam ex 10 thaleris potest quis 10 florenos, ducatos, philippicos aut coronatos efficere, vt tabula omni precio inferuiat. Si quis vero velit precium illius Adamantis habere qui 2 grana pendet; quadret numerum, hoc est in se ducat, nempe bis duo sunt 4. Hunc quotientem ducat in precium vnus grani, nempe 10, habebit in quotiēte 40, sic est valor 2 granorum, superet itaq; 30 vnitatibus vnus grani valorem, quam differentiam voco. Iam vt trium granorū valor habeatur. Differentia præcedens augenda denario vt sit 40 illaq; addenda valori 2 granorū, qui erat 40 & ita constituetur numerus 80, valor trium granorum. Huic differentia quæ est 40 iterum adde 10 & constitues 50. differentiam & numerum, qui additus 3 granorum valori nempe & constituet 130 valorem 4 granorum, id est vnus ceratii. Atque hoc modo augendo postremam differentiam numero denario constitues sequentem, quæ addita postremo valori etiam sequentem indicabit, vt in tabula licet videre. Nam singula differentia vsque ad quadragesimum granum vel 10 ceratia, hoc modo, vt in tabula apparet, progrediuntur. Inter 10 & 11 Ceratium differentia est mille tantum, ne nimis excresecat precium. Deinde non per grana proceditur amplius quia negliguntur. Nam si 10 Ceratia Adamas pender, vel 10 & 3 grana, perinde habetur. Vix enim mercatores huiusmodi excessum æstimant. Ceratorum differentia etiam progrediuntur per denarium numerum vt granorum: quæ optime tabella ostendit. Veram si quis paulo curiosior granorum valorem scire vellet, nempe 10 Ceratorum & trium granorum. Diuidat differentiam 1000, quæ est inter 10 & 11 Ceratia, in quatuor partes actres addat 10 Ceratorum valori nempe 750, Hac tamen cautione vt adhuc tres vnitates addantur, quia tertium granū est. Si 2 grana 10 ceratiis addenda essent duæ partes nempe 500 adderentur. Si vero vnum granū, tum tres vnitates ab vna parte 250 auferenda essent, idq; vt differentia crescant, ita differentia hæc erunt 247,500, 753, vt itaq; 10 ceratorum ac trium granorū valor habeatur adde numero 8590 qui constituit 10 ceratorum precium 753 & habebis 9343. Hoc modo cum reliquis agendum. Simili ratione si quis precium 10 granorū cum dimidio scire velit, sumat differentia quæ est inter 10. & 11. grana nempe 120. Hanc diuidat in duas partes nempe 60. ab vna abstrahat 4 vnitates, vt differentia minor sit, quotiens ergo sit 56. quem addet valori 10. granorum 640. & fiet 696. precium quæ situm, ita cum cæteris agendum.

Tabu-

Tabula sequens habet columnas quatuor. In prima & secunda columna ponitur pondus adamantum: In tertia, precium, & in quarta, differentia. Prima columna ceratia habet vnum ceratium pendet 4 grana.

Ceratia	Grana	Precium	Differentia
	1	10	
	2	23	30
	3	40	40
	4	58	50
1	5	80	60
	6	103	70
	7	130	80
	8	160	90
2		190	100
		230	
		270	
		310	
		350	
		390	
		430	
		470	
		510	
		550	
		590	
		630	
		670	
		710	
		750	
		790	
		830	
		870	
		910	
		950	
		990	
		1030	
		1070	
		1110	
		1150	
		1190	
		1230	
		1270	
		1310	
		1350	
		1390	
		1430	
		1470	
		1510	
		1550	
		1590	
		1630	
		1670	
		1710	
		1750	
		1790	
		1830	
		1870	
		1910	
		1950	
		1990	
		2030	
		2070	
		2110	
		2150	
		2190	
		2230	
		2270	
		2310	
		2350	
		2390	
		2430	
		2470	
		2510	
		2550	
		2590	
		2630	
		2670	
		2710	
		2750	
		2790	
		2830	
		2870	
		2910	
		2950	
		2990	
		3030	
		3070	
		3110	
		3150	
		3190	
		3230	
		3270	
		3310	
		3350	
		3390	
		3430	
		3470	
		3510	
		3550	
		3590	
		3630	
		3670	
		3710	
		3750	
		3790	
		3830	
		3870	
		3910	
		3950	
		3990	
		4030	
		4070	
		4110	
		4150	
		4190	
		4230	
		4270	
		4310	
		4350	
		4390	
		4430	
		4470	
		4510	
		4550	
		4590	
		4630	
		4670	
		4710	
		4750	
		4790	
		4830	
		4870	
		4910	
		4950	
		4990	
		5030	
		5070	
		5110	
		5150	
		5190	
		5230	
		5270	
		5310	
		5350	
		5390	
		5430	
		5470	
		5510	
		5550	
		5590	
		5630	
		5670	
		5710	
		5750	
		5790	
		5830	
		5870	
		5910	
		5950	
		5990	
		6030	
		6070	
		6110	
		6150	
		6190	
		6230	
		6270	
		6310	
		6350	
		6390	
		6430	
		6470	
		6510	
		6550	
		6590	
		6630	
		6670	
		6710	
		6750	
		6790	
		6830	
		6870	
		6910	
		6950	
		6990	
		7030	
		7070	
		7110	
		7150	
		7190	
		7230	
		7270	
		7310	
		7350	
		7390	
		7430	
		7470	
		7510	
		7550	
		7590	
		7630	
		7670	
		7710	
		7750	
		7790	
		7830	
		7870	
		7910	
		7950	
		7990	
		8030	
		8070	
		8110	
		8150	
		8190	
		8230	
		8270	
		8310	
		8350	
		8390	
		8430	
		8470	
		8510	
		8550	
		8590	
		8630	
		8670	
		8710	
		8750	
		8790	
		8830	
		8870	
		8910	
		8950	
		8990	
		9030	
		9070	
		9110	
		9150	
		9190	
		9230	
		9270	
		9310	
		9350	
		9390	
		9430	
		9470	
		9510	
		9550	
		9590	
		9630	
		9670	
		9710	
		9750	
		9790	
		9830	
		9870	
		9910	
		9950	
		9990	
		10030	
		10070	
		10110	
		10150	
		10190	
		10230	
		10270	
		10310	
		10350	
		10390	
		10430	
		10470	
		10510	
		10550	
		10590	
		10630	
		10670	
		10710	
		10750	
		10790	
		10830	
		10870	
		10910	
		10950	
		10990	
		11030	
		11070	
		11110	
		11150	
		11190	
		11230	
		11270	
		11310	
		11350	
		11390	
		11430	
		11470	
		11510	
		11550	
		11590	
		11630	
		11670	
		11710	
		11750	
		11790	
		11830	
		11870	
		11910	
		11950	
		11990	
		12030	
		12070	
		12110	
		12150	
		12190	
		12230	
		12270	
		12310	
		12350	
		12390	
		12430	
		12470	
		12510	
		12550	
		12590	
		12630	
		12670	
		12710	
		12750	
		12790	
		12830	
		12870	
		12910	
		12950	
		12990	
		13030	
		13070	
		13110	
		13150	
		13190	
		13230	
		13270	
		13310	
		13350	
		13390	
		13430	
		13470	
		13510	
		13550	
		13590	
		13630	
		13670	
		13710	
		13750	
		13790	
		13830	
		13870	
		13910	
		13950	
		13990	
		14030	
		14070	
		14110	
		14150	
		14190	
		14230	
		14270	
		14310	
		14350	
		14390	
		14430	
		14470	
		14510	
		14550	
		14590	
		14630	
		14670	
		14710	
		14750	
		14790	
		14830	

Ceratia	Grana	Precium	Differentia	Ceratia	Precium	Differentia	Ceratia	Precium	Differentia
	23	2980	250	36	37840	1260	87	114850	1770
6	24	3230	260	37	39100	1270	88	116620	1780
	25	3490	270	38	40370	1280	89	118490	1790
	26	3760	280	39	41650	1290	90	120190	1800
	27	4040	290	40	42940	1300	91	121990	1810
7	28	4330	300	41	44240	1310	92	123800	1820
	29	4630	310	42	45550	1320	93	125620	1830
	30	4940	320	43	46870	1330	94	127450	1840
	31	5260	330	44	48200	1340	95	129290	1850
8	32	5590	340	45	49540	1350	96	131140	1860
	33	5930	350	46	50890	1360	97	133000	1870
	34	6280	360	47	52250	1370	98	134870	1880
	35	6640	370	48	53620	1380	99	136750	1890
9	36	7010	380	49	55000	1390	100	138640	
	37	7390	390	50	56390	1400	110	158090	
	38	7780	400	51	57790	1410	120	178540	
	39	8180	410	52	59200	1420	130	199990	
10	40	8590	1000	53	60620	1430	140	222440	
11		9590	1010	54	62050	1440	150	237300	
12		10600	1020	55	63490	1450	160	276340	
13		11620	1030	56	64940	1460	170	305790	
14		12650	1040	57	66400	1470	180	322240	
15		13690	1050	58	67870	1480	190	349690	
16		14740	1060	59	69350	1490	200	378140	
17		15800	1070	60	70840	1500			
18		16870	1080	61	72340	1510			
19		17950	1090	62	73850	1520			
20		19040	1100	63	75370	1530			
21		20140	1110	64	76900	1540			
22		21250	1120	65	78440	1550			
23		22370	1130	66	79990	1560			
24		23500	1140	67	81550	1570			
25		24640	1150	68	83120	1580			
26		25790	1160	69	84700	1590			
27		26950	1170	70	86290	1600			
28		28120	1180	71	87890	1610			
29		29300	1190	72	89500	1620			
30		30490	1200	73	91120	1630			
31		31690	1210	74	92750	1640			
32		32900	1220	75	94390	1650			
33		34120	1230	76	96040	1660			
34		35350	1240	77	97700	1670			
35		36590	1250	78	99370	1680			
				79	101050	1690			
				80	102740	1700			
				81	104440	1710			
				82	106150	1720			
				83	107870	1730			
				84	109600	1740			
				85	111340	1750			
				86	112090	1760			

Verum si quis absque tabella memoriter precium aliquot ceratiorum, *Abque ta-
bella precia
venari.* exempli gratia, decem velit scire; Redigat ceratia in grana: Deinde, quia qua-
tuor grana ceratium faciunt, multiplicet numerum 10 per 4. erunt 40 grana.
Postmodum numeret quotus sit ille numerus à primo grano, & inueniet esse
trigesimum nonum, hoc est vnitatem minorem proposito. Nam primus non
computatur, idque necessarium & perpetuum est. Auferat itaque à propo-
sito numero 40 vnitatem, vt maneant 39. Hunc multiplicet per 10. quia singu-
larè differentia augentur per denarium, & quotiens erit 390. Huic addantur
30. quæ est prima differentia, & quotiens erit 420, differentia videlicet, quæ
sequitur proximè quæsitum numerum, auferatur ab ea 10. & exurget differen-
tia quæ præcedit quæsitum numerum nempe 410. Vt verò à primo differen-
tiarum numero 30. vsque ad 410 habeatur omnium summa: Secundum regu-
lam progressionis addenda simul 30. & 410, & emergent 440, quæ medientur,
sintque 220. ac postea multiplicentur cum 39, tot enim sunt numeri, qui per
10 augentur, & quotiens erit 8580. Huic addatur vnus grani precium, nem-
pe 10, & ita 40 granorum precium erit 8590. Hæc regula seruit ad decem ce-
ratia vel ad 40 grana, vltius non, quia alia in differentiis proportio serua-
tur, & non amplius per grana, sed per ceratia fit progressus: deinde differen-
tia etiam tantum denario numero augentur, ac prima differentia statuitur
mille. Si itaque, exempli causa, quæratür precium 22. ceratiorum, quia
duodecimus hic numerus est à decem ceratiis computatione facta, & singula
precia per decem adiecto millenario augentur, multiplicanda 12 per 10 fiunt
120, huic addenda 1000 fiunt 1120. Hæc est differentia, Sequens numerum
quæsitum, ab hac aufer 10 fiunt 1110, huic adde 1000, fiunt 2110, media fiunt
1055, cum hoc numero multiplica 12, quotiens erit 12660, huic addendum
10 ceratiorum precium 8590, & emergit 21250 precium 22 ceratiorum. Re-
gula eadem est quæ superior, nisi quod primus numerus alius sit. Si vero iste
modus computandi difficilis videtur, dabo alium vsque ad decem ceratia.
*Alius mo-
dus compo-
tandi.* Redigatur itaque ceratiorum numerus in grana. Exempli causa, quæro pre-
cium quatuor ceratiorum, fiant inde 16 grana, & ducantur illa in se, fiunt 256.
Hunc numerum duc in precium vnus grani, nempe 10, fiunt 2560. Qui nu-
merus secundum Lincotium est valor Adamantis; Sed fallitur is vehemen-
ter, quia hac ratione nimis augetur valor Adamantis. Hoc enim modo 20
Ceratiorum hoc est 80 granorum valeretur 64000. Quamobrem ne ita excre-
scat precium, à trium granorum precio auferenda decem, à 4 granorum 30,
& à 5 granorum 60, & sic deinceps, semper augendo differentiam numero
denario vsque ad 41 granum, circa quod mutatio fit.

Quia itaque à tertio grano progressio fit, addendo priori numero de-
cem. Summa colligenda per regulam progressionis, collectaq; à summa puta-
ti valoris auferenda. Verum quia 16 granorum valorem quæro, auferam ab eo
numero 2, erunt 14, tot enim progressionis tantum sunt numeri, quia à tertii
grani valore decem abstrahuntur, qui primus progressionis numerus est. Vnum

enim granum 10 valet. duo grana 40. Sed tria grana 90 dempris 10, id est 80. Ut itaque postremum numerum progressionis habeam, multiplico illum per numerum excessus quo fit progressio, videlicet 10 & habebō 140. huic numero addendus primus, nempe 10 vt regula progressionis docet, & habebō 150. Huius medium multiplicabo cum 14, vel quod perinde est medietatē 14 nempe 7, cum 150 & quotiens erit 1050, qui numerus est summa omnium qui additione 10 aucti fuerunt ad 14 vsque numerum. Hic abstrahitur à putatio precio 2560 & remanent 1510, verum 16 granorum precium. Breuiter ita tradi potest regula. Exempli causa, si quaras 16 granorum precium duc in se habes 256. Hunc quotientem duc in 10 vnus grani valorem habebis 2560, iterum abstrahē à 16 duo, habebis 14, hunc duc in differentiam progressionis 10. habebis 140. huic adde primum progressionis numerum nempe 10, & habebis 150. huius medium duc in 14 & habebis 1050, hunc abstrahē à putatio precio 2580 & habebis 1510 precium quæsitum.

Regula precii compendiosa.

Tabella præcedentem regulam ostendens

Grana	precium putatum	numeri auferendi	verum precium
1	10		10
2	40	numerus progressionis	40
3	90	10	80
4	160	20	130
5	250	30	190
6	360	40	260
7	490	50	340
8	640	60	430
9	810	70	530
10	1000	80	640
11	1210	90	760
12	1440	100	890

Potest hæc tabella ad libitum extendi augendo numerum progressionis denario; sed frustra, quia in præcedenti tabula precium verum, quod ab hoc nō differt expressum est, vt inspicienti perspicuum est.

Precium adamantis imperfecti.

Hactenus precium perfecti adamantis, id est qui omni vitio caret, ac legitimam corporis habet constitutionem traditum & præscriptum est. Qui vitium habet, his regulis æstimari non debet. Nam si aliquo colore vel exiguo tinctus sit, mox illi tertia statuti in tabellâ precii pars auferri debet. Si nebula aliqua, fissura granum aut pilus adsit pro quantitate illorum vicij; magnitudine vel media pars vel duæ, tertiæ vel etiam plus auferendum est. Si non satis crassus fuerit etiam si purus, etiam aliquid ipsius precio detrahitur. Forma enim legitima vt commodius radiet requiritur. Nec hic certa regula statui vlla potest. Examinatori enim prudenti æstimatio relinquenda est. Hoc tamen notandum

notandum quod adamantes non crassi & superius lati qui videntur plus ponderis habere, quam reuera illis sit, plaris paulo quam pendent æstimentur. Sed minoris quam appareant. Qui magnam tabulam habent & latera angustadi- midium tantum pondus habent.

Vsus Adamantis CAP. VI.

Non solum Adamas ornatui inferuit, sed in scobem malleo redactus ad alias geminas duriores sculpendas & celandas utilis est. Absque ipsius enim ope nec ille commodè, nec ipsemet vlllo modo celari aut sculpi, vt dignitatem & pulchritudinem adipiscatur, potest. Cum ipse à nullo pati possit, ac omnes alias gemmas, inò omnes res creatas duritie superet. Solet autem in hunc vsum oleo misceri, cuius guttula vel gemmis ipsis vel ferro acuto, quod gemmam aut adamantem excuare debet, instillatur. Deinde ferrum à rota circulariter & celerime motum gemmæ adhibetur: ita multis rotationibus & continuo affric- tu pulueris, tandem excuatur gemma. Verum Adamas multos dies resistit an- tequam effatu dignum quid ab ipso ablatum appareat. Paulatim tamen cedere sibi ipsi, vt lapis à guttis aquæ stillaritiis excuatur, cogitur: testante versiculo

Ad sculpen- dum.

Gutta cauat lapidem, non vi, sed sepe cadendo.

Si quis miretur cur puluis in Adamantem, cum illo durior non sit, agere possit, ac agens fortior patiente esse debeat; mirari desinet, si particulam quæ excuatur eandem, puluerem qui excuatur, non eundem semper esse animadu- ertat. Nam propterea in puluerem redigitur, vt singula pulueris corpuscula suum officium faciant locumq; excuandum terant. Deinde cum pulueris vis euanescit, iterum recentior & non hebetatus adhibetur. Solet enim puluis in vsum admissus duritiem amittere. Quod similiter smiri lapidi quo molliores gemmæ expoliuntur & celantur, contingit. Scrupulus vnus scobis solet decem thaleris vendi.

Adamantis cuspis si telo aut sagittæ imponatur omnia arma facillime pe- netrat. Noni medicum familiarem qui iactabat se singulari artificio cuspidi acus imponere facile posse adamantem, ac vnguib; quemuis Adamantem, absque alio instrumento vel materia, quam quæ à corpore humano sumitur, posse in squammas specularis lapidis instar diuidere.

Ad arma pe- netranda.

Adamantē frangere.

Vsus etiam Adamantis est in symbolis vel emblematis. In his enim illius figura innocentiam, constantiam, fortitudinem, aliasque virtutes designat. A- damantis figura vsi sunt Cosmus Medices magnus Hetruriæ dux, Borfus dux Modenæ; Regij & Ferrariæ; primus Marchio Estensis, ac comes Rouigii. Fride- ricus Gonzaga dux Mantuæ; primus marchio montis Ferrari. Laurentius Medice- us Urbini dux; Alphonfus Carretus Marchio Sauonæ. Antonius Carraciolus aliiq; complures vt videre in tertio Tomo symbolorum à me Praga edito- rum, licet.

Ad symbola. Quid desi- gnet ada- mas.

Quo pacto Adamas sculpatur. CAP. VII.

ADamas varia figura scinditur, ceteris præstantior habetur quadrata, hoc est dum superficies in quadratam tabulam redigitur. Dum a. in talem formam

adamas aptatur, id obseruari debet, vt dua tabula laterales vnā superiorem faciant, ac laterales hypotenusam anguli recti constituent. Deinde vt vna pars superioris tabula longior sit alteri necesse est, ita enim perfectissima illius forma est. Cui si accedat substantiæ puritas, ita vt nullus color in eo appareat, plerunque 10 ducatorum precio, si ceratium ponderet aestimatur. In precii tabella vnus ceratii valor indicatur numero 130, eo numero floreni vel Thaleri vel semitolares aurei intelligi possunt, prout nempe precium intenditur vel minuitur à mercatoribus. Solent etiam adamantes in pyramidis formam ex quadrangulo emergentem sculpi, sed huiusmodi figura licet cæteris aliis præualeat, dignitate tamen & valore figuræ tabulata cedit. Aliæ figuræ plerunque propter lapidis nondum sculpi formam ita eliguntur vt quam minimum ipsius corpori decedat.

De Carbunculo. CAP. VIII.

Magna fama est carbunculi. Is vulgo putatur in tenebris carbonis instar lucere; fortassis quia Pyropus seu Anthrax appellatus à veteribus fuit. Verum hactenus nemo vnquam vere asserere ausus fuit se gemmam noctu lucentem vidisse. Garcias ab horto proregis Indiæ medicus refert se allocutum fuisse, qui se vidisse affirmarent. Sed iis fidem non habuit. Ludouicus Vartomannus regem Pegæ tantæ magnitudinis & splendoris habere scribit, vt qui regem in tenebris conspicatus fuerit, eum splendere quasi à sole illustretur existimet, sed nec ille vidit. Si itaque gemmam noctu lucentem natura producat, ea vere Carbunculus fuerit, atque hoc modo ab aliis gemmis distinguetur, omnesque alias dignitate superabit. Multi autem in tenebris lucentes, à natura gigni non posse; verum falluntur. Nam vt lignis putridis, nicedulis, halecumque squammis & animalium oculis, natura lucem dare potest; non video cur gemmis idonea suppeditata materia (in tanta rerum creatarum abundantia) tribuere non possit. An itaque habeatur aut non, incertum adhuc est. Doctissimorum tamen virorum omnium sententia huiusmodi gemmæ non inueniuntur. Hinc fit quod rubentes & transparentes gemmæ omnes, ab iis carbunculi, Anthraces Pyropi & carbones nuncupentur. Quia videlicet carbonis instar lucent, ac ignis instar flammeos hinc inde radios iaciunt.

*Gemmas posse
noctu lucere.*

*Incertum an
habeatur
Carbuncu-
lus.*

Carbuncolorum genera. CAP. IX.

Carbuncolorum apud Plinium genera varia sunt. Imo sexus discrimen facit. Acriores masculos, languidiores femellas arbitratur. Inter cætera genera recenset Amethystizontas, quorum extremus igniculus in Amethysti violam exit; sirtitas pinnato fulgore radiantes. Lythizontas, Charcedonios, nigriores aspectu, sed qui igne vel sole & inclinatione acrius quam cæteri excitantur, ac umbrante tecto purpurei videntur & sub celo flammeos contraradios solis scintillant, atque stellas intus habent ardentes, si masculi sint. Nam faminz vniuer-

*Amethysti-
zontas.*

vniversum fulgorem extra se fundunt. Æthiopicos pingues lucemque non emittentes, sed conuoluto igne flagrantes. Alabandicos cæteris nigriores, sed scabros: Troezenios interuenientibus maculis albis, ac Corinthios colore pallidos. Inter carbuncolorum genera etiam à Plinio recensentur: Anthracitis, Sandastros, Lychnitis ac Ionis. Anthracitis præincta candida vena in ignem iactata velut intermortua extinguitur, contra aquis perfusa exardescit. Sandastros duplex Indicus vel Arabicus, eius commendatio summa, cum in translucido stellantes intus fulgent aureæ guttæ, semper in corpore, nunquam in cute, fere & stellas Hyadas & numero & positione imitantes, vnde in religione habitus, & in ceremoniis apud Chaldeos. Indici hebetare visus dicuntur. Blandior femellis flammæ alliciens magis quam accendens. Arabici fumidi Chrysolito similes dicuntur, negat aliqui Sandastros poliri propter temeritatem, Lychnitis circa Orthosiam in caria, sed probatissima in Indis quam quidam remissiorera Carbunculū vocant, habetur. Ionis Lychniti similis duplex; quædam radiat purpura, altera cocco. Calefactæ digitorū attritu paleas ad se trahunt. Nascuntur apud Nasamonas in montibus. Pötoria vasa ex hoc lapide & è Lychnite factitata traduntur. Omnia hæc genera scalpura contumaciter resistunt, partemq; ceræ in signo tenent. Hæc sunt genera à Plin. ita confuse tradita, vt non internoscantur; non dubium tamen est, quin rubinos, granatos, almandinos, hyacinthos, nostros aliasque rubentes gemmas omnes hic descripserit & carbunculi nomine appellarit. Ne itaque confuse historia illorum tradatur. Carbunculi hoc est rubentis & diaphanæ gemmæ genera sunt Rubini, Granati, Almandini & Hyacinthi rubri: nam tales inueniuntur. Horum historiam ordine describam.

De Rubinis. CAP. X.

Rubinus est gemma diaphana rutilans rubensque exigua portiuncula cerulei coloris ac limam respuens. Rubedo ipsius non est puri minii vel cinabaris, sed sanguinis potius, cocci, lacca Indicæ aut Kermesini. Quo ramen minus cerulei, modo aliquid in extremo igniculo appareat, eo nobilior est. Si ex flauedine rubeat gemma, non ad rubini, sed granati vel Hyacinthi species referenda est; hac enim nota ab iis distinguitur.

Genera Rubinorum. CAP. XI.

Rubinorum quatuor sunt genera. Verus & simpliciter appellatus Rubinus, Rubacellus, Ballacius & Spinellus. Inter hos aliqui albicant & vix rubedinem habent albirubini nuncupati, alii cerasi maturi instar rubent, aliqui mixtos habent colores, aut media parte rubent, media candicant, alii media parte saphiri media rubini sunt, Qui albi sunt duritie à cæteris gemmis distinguuntur.

Rubinus verus, vt dixi, cocci & lacca Indica colorem refert, vitrumque eodem colore admixto lini oleo tinctum, apprime veri rubini colorem ostendit. Habet coccus vel lacca Indica non nihil coloris cinabaris, Verum parum cerulei in extremo igniculo subesse videtur. Si enim nimis multum cerulei appareret, Balassium referret. Hic verus rubinus si magnus fuerit & 20 Ceratiorum pondus excedat carbunculi celebrati nomine dignus est, atque is censeri debet, qui tanto in precio apud veteres fuit, ac cui inter tenebras lucendi facultas falso data fuit.

Carbunculus est magnus rubinus.

Rubinus ab Indis vocatur *Tokes* vel *manca*, à Persis & Arabibus *IAGH*.

Loci natales magnitudo & quomodo nascatur Rubinus.

Nobiliores rubini in insula Zeila nascuntur. Alii & minores in Coria, Calicut, Cambaia & Bisnager. Optimi in flumine Pegu, quos incolæ ore & lingua explorant. Nam frigidiores & duriores meliores arbitrantur. Illorum colorem igne in quo coquunt augere dicuntur. Nasci solent in quadam lapidea matrice rosei coloris, quam aliqui si perspicua fuerit Balassium rubinum vocant. Nam si transparentis gemmæque instar non sit, ab omnibus mater aut matrix rubinorum appellatur: Propterea quod (vt infans in vtero materno sanguine nutritur) in hac rubinus formetur, alatur ac excrescat. Primum candicat, deinde paulatim maturescens roborem contrahit. Hinc fit quod albi & albicantes qui nondum maturi sunt reperiantur. Nascitur plerunque in eadem fodina vbi saphiri reperiuntur. Si alimentum varium fuerit & non omnino rubino idoneum; mixti coloris inueniuntur, nempe partim albicantes, partim rubentes, aut media parte rubini media saphiri, quos Indi Nilacandi quasi saphirorubinos appellant.

Balassium mater rubini.

Veri rubini satis magni reperiuntur. Rudolphus Secundus Imperator Augustus & inuictissimus ac Dominus meus clementissimus, Rubinum habet qui parui oui gallinacei magnitudinem æquat ac Ceratia pendet.

Cæsaris rubinus.

Is à forore sua Galliarum regis vidua ad ipsum hæreditario iure peruenit. Illo maiorem in Europa inueniri non puto. Si quæ gemma pro vero Carbunculo vnquam habita fuit, illa haberi debet. Intellexi olim 60 ducatorum milibus emptam fuisse. Verum si quod rarum & pulchrum est, magno æstimari debet, ille aut inæstimabilis prorsus aut longe pluris æstimandus est. Cleopatraz margarita 2345 ducatis æstimata fuit. Vt illa omnes sui generis pulchritudine & magnitudine superauit, ita & hic Carbunculus. Nec propterea, quod non pluris venit, existimandum iusto precio fuisse venditum. Quia mercatores tanti precii gemmas seruare non possunt. Nam si ociosas pecunias aut diuitias steriles habere, aut a re alieno grauati bonis cedere nolint, diuendere coguntur.

Rubini proprietates, qualitates & facultates. CAP. XIII

TRadunt authores carbunculum seu verum Rubinum gestatum vel ebibitū *Ad venena.* venenis vehementer resistere ac à peste præseruare, tristitiam arcere, libidinem coercere, malas cogitationes & terrentia somnia auertere, animum exhilarare, corpus incolume conseruare, ac si homini infortunia instent, ea mutatione coloris in obscuriorem significare, iisque præteritis iterum pristinum colorem recuperare. Interim tamen somnum minuere ac sanguinem nonnihîl exagitare vt gestantes facile excandescant.

Dignitas & valor Rubini seu Carbunculi. CAP. XV.

Rubini dignitas dum 10. Ceratorum pondus excedit maxima est, propter gratissimum quo oculos pascit colorem. Proinde adamantum precio omnino æstimari potest, nec autè 10 Ceratiis vltius alia quam priori tabula, qua adamantum precia statuuntur opus est. Scribit Garfias ab horto 34. ceratorum rubinum à regulo in Decan 32 libris auri emptum, aureis Lusitanis 20000 æstimatum fuisse, quod precium proxime illi quod tabella ostendit, accedit. Minorum rubinorum precium certum vix statui potest. Hodie tamen gemmarii precium illius ab Adamante cui associari potest rubinus, accipiunt. Vt si videatur ex magnitudine habere 4. Ceratia, Valore adamantis (modo perfectus sit & colore absoluto) qui quatuor Ceratia pendet æstimetur. Eodem modo æstimantur & illi qui in tabulas redigi non possunt, ac meliores crudi quam præparati apparent. Reliqui qui ad collaria matronarum vel mundum muliebrem exornandum eliguntur, neque exactam formam habent, non tanti æstimandi sunt, quanti qui tabulam constituunt. *Rubinorum matronaliū precium.* Qui vero tenues sunt, sed tamen colore & pulchritudine absque cavitare inferiori perfecti tanto precio valent, quanto qui iustam crassitiem habent cum neque ponderis, neque crassitiei, sed tantum amplitudinis, coloris & perspicuitatis in illis habeatur ratio.

Imitatio & adulterium rubini. CAP. XVI.

Adulterari vel fucari solet rubinus tribus modis. Primo dum ipsi, si absque aliqua vel pauca rubedine sit, rubra bractea, aut color, aut vitrum aliquod rubeo colore tinctum & splendens substernitur. Qui modus nonnullis ideo carere fraude putatur, quod vera gemma licet colore non proprio adiuta, appareat. Verum tamen fraus est precium gemmæ alieno colore augere. Ob hanc imposturam famæ iacturam fecit gemmarius quidam dum Rudolphum Imperatorem inuictissimum & Dominum meum elementiss. decipere conaretur. Secundo dum alia gemma nobilis candicans vt saphirus albus, Crystallus, Topasius aut pseudoadamas in illius locum substituitur, atque propter colorem, bracteam aliudve corpus diaphanum substratum, ita rubet & radiat, vt à vero

Duplicata.

rubino nihil differat. Tertio dum vitri partes duæ mastice ita glutinatur, ut fractis colore cocci tincta per vtrumque vitri corpus ita pelluceat ut verus rubinus videatur. Horum modorum secundus & tertius vſitatiffimi ſunt. Verum non adeo difficulter deprehenduntur. Primo modo fucati dignoſcuntur quia non exactè ſcintillant, limam non perferunt ac colore pulchriores veris videntur. Horum fraudem ſolent aliqui ad vnguem noſcere. Nam ſi colore rubro caruerit, ac gemmæ planities vngui ſuperponatur, viſuſque per ſuperficiem gemmæ & vnguis dirigatur, candor abſque colore apparebit. Verumtamen gemmarum, inferiores gemmæ ſuperficies, variis angulis ita artiſcioſè ſcalpere norunt, ut multiplici ſuperficierum in omnem partem reflexu fraus innotefcere reperito artiſci non ſemper poſſit. Propter has fraudes rubini hoc ſeculo non tanti quam olim ſiunt.

Auripigmentum coſitum in rubini ſpeciem abis.

Nonnulli rubinum ementiuntur auripigmento, quod excoquant in vitro, non exactè obturato lento igne: ac fruſtula vitri lateribus adhærentia, ſed admodum frangibilia ſtatuis cereis adhibent ut rubini vices quos exactè referunt, ſuppleant.

De Rubino Balaffio. C A P. XVII.

Hic rubinus qui Balaffius aut Pallacius vocatur, inde nomen habere putatur, quod pallacium ſeu mater rubini veri ante deſcripti, in quo naſcitur, & tanquam in palacio vel domicilio reſidet, ſit. Habet iſte rubinus læcæ florentinæ aut cremefinum colorem, ita ut parum cerulei coloris vero rubro admixtum videatur, roſei coloris rubentis inſtar. Verum color hic dilutus eſt admodum, viſui admodum gratus ac rubini veri inſtar ſatis ſplendens. Sæpius in venis ſaphiri hoc genus reperitur, è cuius tinctura cerulea huius rubedo diluitur & temperatur. Naſcitur in iis regionibus in quibus carbunculi & veri rubini.

Dignitas, virtus & uſus Balaffii. C A P. XVIII.

Rubini veri putatur Balaffius habere vires & facultates, licet languidior eſt. Peculiariter tamen furoris, iræ, atque libidinis impetus frenare & coercere putatur, ob id mulieribus maxime conuenire. Deinde iecoris omnia vitia emendare creditur.

Balaffii precium & valor. C A P. XIX.

300 ducatis.

Longe vilior rubino eſt Balaffius. Nam, teſte Linſhotano, 1 Ceratium pendens, 10 ducatis æſtimatur, 2 Ceratia pendens 20, 3 pendens 30, 4 pendens 40. & ſic ulterius multiplicando numerum ceratiorum per 10.

Imitatio & factus. C A P. XX.

Adulter

ADulterantur vt veri rubini, ac difficilius in illis fraus deprehenditur.

De Rubino Spinello. CAP. XXI.

MAgis hoc genus rubet quam Balassiorum. Attamen non habet spinellus splendorem legitimi rubini, fortassis femina Plinio est. In iisdem locis inuenitur vbi alii rubini: Minores etiam vires habet, quam rubinus ac facile adulteratur.

Locus natalis.

Spinellorum aliquot sunt genera, aliqui enim tam perfecti sunt vt rubinis cõparentur. Aliud genus de rocca veteri est, quorum aliqui colorẽ rubastorum habent, aliqui vergunt ad Hyacinthi colorem, neque adhuc statutũ est an spinelli sint. Gemmarii periti pro spinellis non habent; sed pro rubacis aut rubicellis vel etiam hyacinthis, sed etiam præstantes sunt, vt spinellis comparentur. Volunt n. illos ita laudare vt pro spinellis vendere possint. Expoliunt etiam eõ modo quo spinellos, licet colore hyacinthi vel rubicelli sint. Cum spinellus de rupe veteri præ manibus est, qui adamanti vnus Ceratii sociari potest, & in tabulam redactus est, valet dimidium precii adamantis, si perfectus sit. Nam si vitium habeat proceditur, vt in regula de adamantibus docui.

Genera.

De Rubacis aut Rubicellis. CAP. XXII.

Gemma ista ambigunt inter Spinellos & Hyacinthos, vt nescias num ad hos vel illos referre debeas, videtur enim color ex vtrisque mixtus. Bohemicis granatis interdum etiam valde similes sunt ac igne num granati sint probantur. Nam granati Bohemici ignem absque coloris vel minima iactura ferunt, illi nequaquam, quia vel amittunt colorem vel mutant, vt facile granatos non esse manifestum fiat. Extremus istorum igniculus plerunque flavescit Vilioris sunt precii quam spinelli, ac balassiorũ precio dimidio æstimari possunt, si vitio careant.

De Granatis. CAP. XXIII.

AD Carbunculi genera merito granati referendi sunt, cum luci aut soli expositi carbonis imaginem ostendant meliusque quam rubini. Granati enim fere omnes ex flauedine rubent, ignis in star, miniique natiui vel factitii colorem quo ignis depingi solet in se habere videntur, ob id à Gallis *vermeille* vocantur, quo nomine etiam minium significatur. Nam Galli minium *vermeillon* appellant, à quo deriuatur *vermeille*.

Granatorum genera & loci natales CAP. XXIV.

GRanati alii orientales, alii occidentales. Orientales ex India, Calcuttio, Cananor, Cambaia, & Balaguatae ac ex Æthiopia adferuntur, ibique inue-

niuntur. Hi trium generum reperiuntur. Nam aliqui nigriores sunt cæteris, sanguinisque atrii colorem referunt, satis tamen rutilant ac splendent. Bractea supposita alba in sole carbonis igniti speciem referunt: vt propterea à nonnullis veri carbunculi putentur. Magni hi inueniuntur. Nam vidi qui ouum gallinaceum magnitudine superarent. Aliud genus est, quod Hyacinthi colorem refert, ac nisi nimia rubedo adesset, hyacinthus putaretur, isto à gemmariis Soriana appellatur. Si nimium flauedinis habeat, inter hyacinthi species referenda est, ac ea erit gemma quam Itali, Iacintha la bella, vocant. Sæpe enim ita nutant aut ambigunt gemmæ vt nescias ad quam speciem referre debeas. Hinc fit vt sepe ne à gemmariis quidem dignoscantur. Nam duritie, eiusdem speciei gemmæ non semper æquali sunt: ita vt hac ratione discerni nequeant, ac certissimum sit ambigere. Constat enim plures gemmas interdum à natura non solum misceri, sed coniungi. Tertium granati genus Martii violæ colorem habet rubedini intermixtum. Hoc cæteris præstantius iudicatur, ac Italice à gemmariis, rubino della rocha, vocatur. Fortassis carbunculus amatistizontas Plinii est. Verum difficile est hic aliquid certi statuere.

Magnitudo.

*Soriana.
Iacintha la
bella.*

*Differentia
in colore.*

*Puritas gra-
nati Bohæ-
mici.*

Silesiaci.

Occidentales granati aliqui sunt dilutioris coloris, vt Hispanici, qui grani punici colorem referunt, ac latis magni reperiuntur, flammamque coruscantem æmulantur. Aliqui ex flauedine rubent colore admodum sauro, & qui igne ab iis remoueri nõ potest, tales sunt Bohemici. Tanta enim copia rubedinis in iis est, vt nigrescant nisi excauentur ac bractea argentea illis supponatur. Huius enim beneficio quodammodo diluitur coloris abundãtia, quemadmodum excauatione minuitur. Quotquot in Bohemia inueniuntur omnes vitio ita carent, vt ostentum sit, si vnus reperiatur qui vel nebulam vel fissuram, vel simile quid habeat. Prope Balnea Teplicensia non procul ab Albi & ab oppido Bilina reperiuntur. Hi orientalibus nobiliores sunt. Tum quia vitio carent, tum quia igni resistunt, verisque carbonibus similes sunt. Hos rustici in agris passim absque matrice arenæ aut pisorum instar inueniunt, venumque Pragam deportant. Dum reperiuntur ita nigricant extrinsecus, vt nisi contra lucem quis eos intueatur, rubedinem percipere vix possit. Aliqui præterea sunt granati Iserini vocati, qui nempe ad Iserin prætum circa confinia Sylestorum colliguntur: Scabri hi sunt, plerunque vitis pleni, ac raro planè perspicui, rubinis Spinellis viciniore quam Bohemici. Dum perspicui non sunt matres granatorum vocantur.

Qualitates, proprietates, vsus & dignitas Granatorum.

CAP. XXV.

GRanatos manifestam aliam qualitatem quam exsiccandi si in pollinem redigantur habere non puto. Alias collo suspensi & ebibiti tristitiæ multum resistere, ac cor confirmare, melancholiæq; aduersari putantur. In medicos vsus dum recipiuntur, calcinantur ac electuariis cordialibus adhibentur. Preparantur

parantur autem optimè hoc modo. Primo igniuntur & in oleo salis aliquoties extinguuntur donec soluantur. Soluti oleo tartari in lactis cremorem coagulantur, lauanturq; aqua calida, postmodum vsui adhibentur.

Preparatio granatorū.

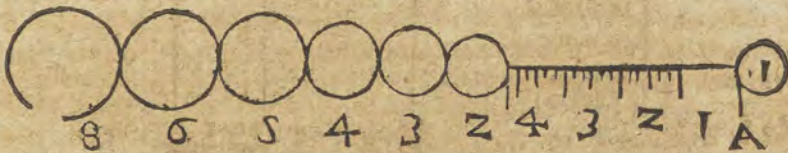
Quod ad dignitatem attinet Bohemicos omnib. aliis præferrem quod rarissimè magni, ac vix pisif maiores inueniantur: & præterea quod illorū color nullo igne auferri aut minui possit, quod nulli gemmæ colorata proprium est. Ita vt hac ratione quodammodo immortalis & adamanti auro que obriso comparandus sit. Noui qui per multos menses in igne detinuerant, variisq; modis colorem mutare aut demere tentarant; sed frustra, quod color igni resistat & in vaporem aut halitum abire non possit.

Dignitas Bohemici magnitudo.

Precium granatorum. CAP. XXVI.

Imperator Rudolphus inuictiss. & Dominus meus clementiss. magnos Bohemicos in precio habet, & merito cum rarissimi sint, & si quis auellanae magnitudinem æquet, rubini veri precium æquare debeat. Exigui innumeri reperiuntur, sed vilissimi sunt ob copiam, vt margaritæ parua. Orientales & reliqui, quia maximi ac satis multi inueniuntur, istos neq; dignitate neq; precio superare debent. Bohemici parui & minuti ad libram venduntur, ac pro eorum magnitudine augetur precium. Maiores foraminibus rotundis examinantur. Nam qui primum foramen, formati & politi tegere ne id transeant, possunt. Hi si quatuor numero sint thalero venduntur. Qui secundum tegunt vnū thalerum valent. Qui tertium tres thaleros valent. Qui quartum 9. Qui quintum 27. Qui sextum 81. Qui octauum quod sub se cyphram 8 habet 364. Nam septimum foramen errore pictoris omissum est in figura, sed eius precium tabula indicabit. Qui cupit foramina sibi describere, hac ratione fiet. Sumatur granati thalerum vel coronatum valentis diameter, ac secundum longitudinem quater multiplicetur. Exempli causa diameter sit pisif magnitudine, adiciantur adhuc tres diametri, ita vt fiat 4. pisiforum longitudo,

Circuli hic descripti foramina sunt.

tum singuli diametri à primo, videlicet secundus, tertius & quartus, diuidantur in sex partes æquales, ita erunt sectiones octodecim. Nam primus diameter nullam habet, quia eos qui minus thalero valent, taxare hic nolui, si tamen quis magnitudinem foraminis eorum, quorum quatuor thalerum valeant habere voler diuidat in sex partes primum diametrum. Nam quinque partes diametri constituent diametrum illorum. Primus circulus qui in se notam 1. habet foraminis quantitatem indicat, ex quinque sectionibus primi diametri in linea

conflatum. Non secui tamen in partes primum diametrum, sed tantum reliquos tres. Diametros illos quatuor indicant numeri suppositi prope litteram A 1 2 3 4. Sectiones litteris non notantur. Ex singulis sectionibus tanquam diametris, si quis velit, formentur circuli pro foraminibus. Initium diametri est ipsum A punctum, altera extremitas est punctum sectionis.

Primi diametri circulus seu foramen quod sub se 2 habet, finiens in prima sectione, granatum ea magnitudine præditum, vno thalero seu coronato æstimat. Secundus circulus qui sub se 3 habet, ac à secunda sectione ad litteram A extenditur, 3 thaleris æstimat. Tertius sub se habens cyphram 4, qui à tertia sectione ad A litteram extenditur, 9 thaleris æstimat. Quartus sub se habens cyphram 5, thaleris 27, & ita deinceps augendo precium proportionè tripla vsque ad septimam sectionem, quæ à sexta sesquialtera differt, & in reliquis obseruatur. Ita decimatertia sectio, quæ tres diametros exactè continet, granatum ea magnitudine præditum, 6165 thaleris æstimat: quæ 4 diametros 45666 thaleris. Id obseruatum est in sesquialtera proportione elicienda, quod dum impar numerus fuit, cuius dimidium accipiendum erat vnitatem abiecerim. Licet autem maiorem decima sectione reperiri granatum non putem, tamen ad decimam quartam vsque sectionem tabulam feci, & sectiones in figura ad decimam nonam sectionem vbi quartus diameter finitur, produxi: vt intelligat Lector inæstimabilem aut ingentis precii esse posse, si ad illam magnitudinem perueniat. Si margaritæ dum communem mensuram excedunt, inæstimabiles fiunt, propter raritatem, cur granati isti esse non possint, nescio. Cum hominum opinio & raritas sola precium faciat. Ego qui per multos annos in Bohemia habitauit affirmare possum, me nunquam quinta aut sexta sectione maiorem vidisse, licet magno studio quaesierim.

Tabula Sectionum.

Ab A littera ad primam sectionem, crassus Bohemicus granatus valet vt sequitur,

Ab A littera ad	}	primam	}	1	} Thalerum	
		secundam		3		
		tertiam		9		
		quartam		27		
		quintam		81		
		sextam		143		} Thaleros
		septimam		364		
		octauam		546		
		nonam		819		
		decimam		1218		
		vndecimam		1827		
		duodecimam		2740		
		decimamtertiam		4115		
		decimam quartam		6165		

Herini granati dum absq; vitio sunt & colorem gratum habent ac igne resistentem orientalium precio aestimantur. Orientales primigenis & secundis, si exemplares fuerint id est figura colore ac duritie perfecti, atque 1 Ceratium pendunt, duobus thaleris aestimari possunt. Si 2 ceratia pendunt 4 thaleris, si 3 ceratia 6, si 4 ceratia 8. Duplando ceratiorum numerum vsque ad pondus 20 ceratiorum. Inde pondus ad quadragesimum ceratium vsque triplicandum, à quo ad 60 quadruplicandum, ac deinde ad 100 quintuplicandum, vt 100 ceratiorum 500 thaleris valeat. Atque postremo ad 200 Ceratium sextuplicandum vt 200 ceratiorum, valeat 1200 thaleris. Habenda tamen maxima ratio coloris. Quia enim variant colore, & ita interdum ambigunt, vt prope ad rubini colorem accedant, possunt periti gemmarii iudicio vel pluris vel minoris aestimari. Neque solum ob hanc causam inconstans habent precium, sed quia paucis noti sunt, & à paucis expetuntur, ac interdum copia illorum ad nundinas defertur. Maiores quia rariores sunt, priori regula semper aestimari commode possunt. Orientales tertii generis qui rubini della rocha Italicè vocantur spinellorum precio aestimari possunt: ceteris enim granatis orientalibus præstantiores habentur.

*Color statuit
gemmis pre-
cium.*

*Rubini della
rocha.*

De Almandinis. C A P. XXVII.

Almandini ambigunt inter granatos & rubinos, ita vt rubini nigriore colore tincti videantur. Virescunt sunt rubinis, atque imbecilliores vires habent. Olim Alabandici vocati fuerunt, precium habent granati orientalis.

De Amandinis. C A P. XXVIII.

Hia Plinio Troezenii vocantur, variisque coloribus interstinguentibus maculis albis rubent. Paucis hæc gemma nota est & ob id vix in precio vllò.

De Hyacintho. C A P. XXIX.

HYacinthi quia ex flauedine rubent ignisq; flammam imitantur ad carbunculi genera referuntur. Verum non omnes, sed id genus tantum quod ceteris rubicundius est, sanguinisque biliosi colorem ostendit. Hoc genus vix pisi magnitudinem excedere ait Plinius. Ego Hyacinthum maiorem qui egregia rubedine splendet omnino à veteribus inter carbunculi genera numeratum fuisse autumo: nostrates vero aliquos inter Chrysoliti genera à veteribus numeratos fuisse non dubito.

Genera Hyacinthorum. C A P. XXX.

Quatuor hyacinthorum ratione coloris genera statuo. Primo genere continentur qui ignis instar rutilant ac cocci colorem referunt, minii natiui aut sanguinis admodum biliosi instar. Hos Galli Iacinte la belle vocant, atque proxime granati Bohemici colorem referunt, sed dilatiorem absque vlla nigredine intermixta. Hi ceteris omnibus preferuntur, ac ad carbunculi genera referri possunt. Secundo genere continentur qui rubedine croci flavescent, planeque vitri è stibio concinnati aut plumbi cum lateribus ter in laminam ferri fusi & vitrificati colorem repræsentant. Tertio genere continentur qui succini flauo colorem ita exacte ostendunt vt dignosci à succino nisi duritie aut palea (quam non attrahunt) non possint. Talem ego habeo. Hi omnium sunt vilissimi, neque omnino pellucet, propter atomos & corpuscula quæ in se continent ac diaphanitatem impediunt, eosque antiquorum Lyncurios potius quam succinum putarem. Vix enim credibile est veteres succinum molle ignisque iniuriis obnoxium pro lapillo aut gemma habuisse. Quarto genere qui nihil prorsus rubedinis in se habent, quique albi pellucidi succini colorem referunt, continentur. Hi omnium sunt vilissimi. Refert aliud genus Rucus quod fuluum & ceruleum colorem commixtum habeat. Verum id vt à me ita ab alio nunquam visum fuisse puto. Propterea quod viride sit oportet. Fuluus enim color ceruleo mixtus perpetuo viridem colorem efficit, vt norunt pictores, qui Indico & auri pigmento atque quouis flauo ac ceruleo colore, viridem efficiunt. si quis in gemmæ corpore distinctos hos duos colores ponat, plures apparebunt, videlicet viridis, rubellus & purpureus, vt in iride celesti & opalo gemma, quæ rubro, ceruleo flauoque colore tincta, viridem & purpureum propter reflectionem ostendit. Plinii hyacinthus hodie inter amethysti genera ponitur. Quemadmodum amethystus veterum, nunc granati nomen obtinet. Etas ac gemmariorum imperitia, gemmarum nomina ita confundit, vt vix aliquid certi hac in re statui possit.

Plinii Hyacinthus.

*Locus natalis, virtus, vsus, proprietates, precium ac adulteria
Hyacinthorum. C A P. XXXI.*

AD Iseram fluuium in confinibus Silesiæ & Bohemiæ torrentemq; Georgii prope Hirspergam inueniuntur ignobiliore. Nobiliores enim ab oriente deferuntur ac in Cananor, Calecut, & Cambaia reperiuntur. Præcipuus vsus est ad pestem arcendam si pro amuleto collo appensus, aut annulo inclusus gestetur. Ad hæc somnum conciliare, virtutes cordis tueri, diuitias, honores ac prudentiam augere, animi alacritatem efficere, ac à fulgure portantem defendere creditur. Primum genus maiori in precio est. Deinde secundum postmodum tertium. Inde quartum vilissimum nec ipsa celatura maius, ita vt lapidis precium celaturæ non suppleat. Exempli causa, si pro celatura soluendi sint 2 thaleri vix 4 valeat. Primum genus celaturæ precium octupla proportione excedere potest. Secundum quadrupla. Tertium dupla, vel si quid certius desideres primum genus granati orientalis duplum precium habeat, secundum idem, & tertium

Precium.

Vires.

tertium dimidium. Verum vt in vilioribus gemmis nihil certi statui potest, ita nec hic: nam gemmarii in precio gemmarum inconstantes sunt, licet aliquid certi pro norma, vt hic facimus statui possit. Color, puritas, magnitudo ac forma mutant gemmarum precia. Hic absolutæ gemmæ nō vitiosæ æstimauntur. Adulterium hyacinthus vix meretur. In illius locum aliquando substituitur ex plumbo vitrum, quod à vera gemma pondere & duritie facile distinguitur, mollius enim & grauius est vera gemma.

*Vitru plum-
bi.*

De Amethysto. C A P. XXXII.

Amethistus Hebraicè *Achlamach*, Chaldaicè *ene gla* vocatur. Violacei est coloris qui ex mixtione rubri & cerulei coloris emanat. Huius differentie ratione loci natalis & coloris distinguuntur. Aliqui enim vt Indici flauedinem immixtam habent, cuius ratione inter carbunculi genera referuntur & hiacintus proximi sunt. Aliqui vini suppurpurei colorem habent etiam in India reperiunt. Alii exactè purpurei & violacei sunt, qui tum in India tum Europa inueniuntur. Alii violaceo quidem colore tincti exactè sunt sed pauco, ita vt plane transparentes sint, qui vt ceteris molliores. ita etiam viliores sunt, ac in Bohemia, Saxonia, aliisque regionibus vt præcedentes inueniuntur. Quibus vero in purpura refulget roseus nitor carbunculi instar, præ ceteris commendantur, tum quod duriores, tum quod in Adamantem ita verti possint, vt fucus à peritissimis gemmariis vix deprehendi possit. Vidi enim adamantem 18 mil. aureorum emptū aureoq; annulo inclusum cum amethysto orientali dealbato eiusdem formæ & magnitudinis eodemq; modo auro insertum, ita conferri vt à nulla differentia animaduerti potuerit. Hic ducentis thaleris ab Imperatoris auri abro æstimatus fuit, ob aquas vt vocant adamanti vero similes, quas hinc inde micans iaciebat. Vertuntur in adamantem eo modo vt saphiri quibus præferuntur quod non ita albicent, ac genuinum adamantis splendorem egregie ementiantur.

*Amethysto
viti nitor &
pulchritudo.*

Precium.

Loci natales ac precium. C A P. XXXIII.

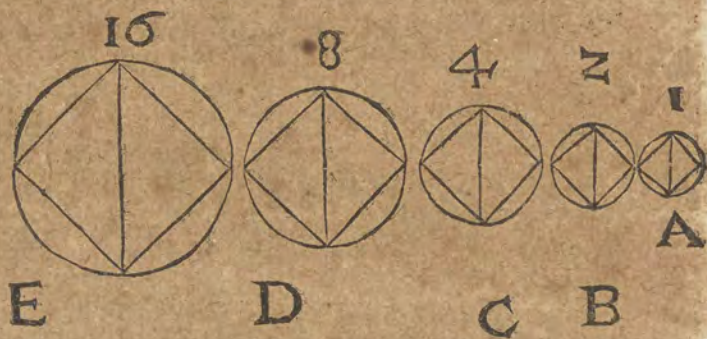
Reperiuntur in India, Arabia, Armenia, Æthiopia, Galatia, Thaso ac Cypro aliisque locis orientalibus, celebriores. In Germania, Bohemia, Misnia circa Wolkenstein & arcē Hohenstein, quæ miliari distat à Stolpa ciuitate Misniæ. Item ad Trebisam prope Misniam, locisque vicinis pulcherrimi ac perfectè violacei, etiam candidiores copiose inueniuntur. Verum cristalli instar molles omnes ob quam causam minus expetuntur. Orientales id est duriores si absque macula sint & vitio careant omni, optatumque habeant colorem dum vnum ceratium pendent, vnum thalerum, aut coronatum valere possunt. Dum duo pendent, duos thaleros. dum tres, quatuor, dum quatuor septem, ita vt differentie semper vnitatem augeantur, vt tabula indicat, ac differentia præcedenti precio addita sequens precium constituat. Sic 20 ceratiorum valebit 201 thaleros. Si quis loco thaleri ducatum velit perinde fuerit: modo proportionem ta-

bula seruet. Nam Gemmarii facile variant istarum gemmarum precia, quia coloris maximam habent rationem, neglecto pondere.

Tabula.

Cera- tia	Pre- cium	Diffe- rentia	Cera- tia	Pre- cium	Diffe- rentia	Cera- tia	Pre- cium	Diffe- rentia
1	1	1	9	37	9	17	147	17
2	2	2	10	46	10	18	164	18
3	4	3	11	56	11	19	182	19
4	7	4	12	67	12	20	201	20
5	11	5	13	79	13	21	221	21
6	16	6	14	92	14	22	242	22
7	22	7	15	116	15	23	264	23
8	29	8	16	131	16	24	287	24

Bohemici & Saxonici à magnitudine aestimantur.

Minima figura prædicta thalerum, dupla vero superficie 2 thaleros, quadrupla quatuor, octupla octo, & sedecupla 16 thaleros valent. Magnitudo autem duplæ superficie habetur si in circulo quadratum æquilaterum fiat, ac ex hypotenusa aliud quadratum, id enim duplum est. Intellego autem quadrata æquilatera & rectangula. Quadrupla autem superficie magnitudo habetur, si primi quadrati latus dupletur, ac inde quadratum constituatur, aut si ex dupli quadrati hypotenusa, aliud quadratum constituatur. Constitutis quadratis circuli inde fieri possunt & excuari, vt foraminum loco fiat, ad explorandam gemmæ magnitudinem, nam quæ foramen transit minor est, quæ non transit maior: proximum autem foramen illi per quod transit, magnitudinem gemmæ indicat. Verum vt prædictæ gemmæ valorem à me præscriptum habeant fere puræ esse debent, alias longè viliori precio aestimanda sunt. Sed raro à vitiiis omnibus libera inveniuntur. Quæ nubeculas, fissuras, plumulas habent vix mediam statuti precii summam attingunt. Si magnitudo gemmæ trium quinque 6, 7, aut plurium thalerorum desideretur: ex Geometria quantitas qua-

tas querenda. Inuenitur autem hac ratione; fiat triangulus orthogonius ex lateribus illorum quadratorum quorum numeri quæsitum numerum constitunt. hypotenusâ enim latus erit quadrati æqui lateri & orthogonii cuius quantitas desideratur. Exempli causa, volo inuenire trium thalerorû foramen aut quadratum. Vnum latus trianguli orthogonii erit latus quadrati A. Alterum latus trianguli erit quadrati B. Horum hypotenusâ quadratum cõstituet, eiusque circulus foramen trium thalerorum. Si quinque thalerorum velim accipio latus quadrati C. & latus quadrati A ac constituo triangulum orthogonium, cuius hypotenusâ constituet quadratum quod quinquies continebit primum & pro 5. thalerorum precio inseruiet. Si 10. thalerorum cupiam ex latere D quadrati, ex latere B quadrati, triangulum erigo, cuius hypotenusâ quadratum quæsitum ostendit.

Amethisti vires, facultates, & vsus.

CAP. XXXIII.

PUtatur gestatus ebrietatem prohibere, idque vini colore quo præditus est, indicari, quasi illum pro facultatis characterisimo habeat. Ab hac facultate Grece amethisti nomen accepit. Nonnulli vmbilico ad motû vini vaporem ad se trahere, eumque discutere ac proinde ebrietatem crapulamque arcere scribunt. Addunt alii malas cogitationes prohibere, fœlix ingenium, vigilantiam ac industriam efficere, imo gestantem principum gratiam sibi facile conciliare.

Fucus seu adulterium amethisti. CAP. XXXV.

Adulteratur colore violaceo mastice mixto ac inter duo vitra glutinato, aut vitro eiusdem coloris inter duas Cristalli particulas posito. Germanici adulterium non merentur quod satis magna illorum habeatur copia.

De Margaritis & vnionibus. CAP. XXXVI.

Margaritæ & vniones seu perlæ etiam si inter gemmas referri non deberent, quod in terra non nascantur, vt aliæ omnes, sed in animalibus, conchis videlicet. Quia tamen vulgo in maximo precio gemmarumque instar habentur, ac ab omnibus ad ornatum muliebremque mundum & luxum imprimis, vt olim, ita & nunc expetuntur: Non male me facturum existimaui si post adamantem & carbunculum ipsarum historiam describerem. Solent enim hæ tres gemmæ principatum habere. Margaritæ itaque omnibus notissimæ perlæ etiam vocantur, & dum magnæ sunt, vniones: Arabibus & Persis lulu, Indis moti, Malanaribus mutu. Lusitanis Aliofar, à portu Persiæ Iulfar appellantur. Plerumque tamen minores & qui ad vnciam venduntur hoc nomen habent.

Præcipua gemma quæ.

Vniones qui sunt.

Nomina varia.

Margaritarum genera. Quomodo nascantur, ubi, & qua magnitudine.
CAP. XXXVII.

Margaritæ ratione loci natalis & pulchritudinis tantum discernuntur. Proinde Europei, quia orientales cæteris sunt pulchriores eas à domesticis distinguunt.

Nascuntur in conchis. Scribit Plinius certo anni tempore conchas luxuriare, ac maritimum rorem veluti maritum sitire, cuius desiderio hiant, & cum maximè lunares liquantur aspergines, oscitatione quadam haurire humorem cupitum: sic concipere gravidasque fieri, ac pro qualitate roris accepti, ac cæli serenitate pulchras fieri. Cæli enim solisque maiorem illis esse quam maris societatem. Turbido cælo turbidas, ac claro claras fieri, sanosque partus multiplici constare cute. Verum hæc Plinii de earum conceptione & generatione opinio, veritati mihi consentanea nunquam visâ est. Nam ex conchis margaritas eximi complures ac deprehendi in animalis corpore nasci ex eo humore ex quo testæ conchæ excrescit. Humor enim ille testæ adhærens, quia ex terreo, viscoso ac exactè in minima (ab aqueo animalis humore) resoluto constat, siccessit paulatim & induratur ac certo tantum tempore non semper, ab animali pro testæ fabrica eructatur. Hinc fit conchas multiplici constare cute, dum posterior exiccatur priusquàm noua adiciatur. Dum humor ille ab animali morbofo eructari & expelli non potest ac in corpore hæret, detineturque, si ibidem exiccetur; rudimentum atq; initium fit margaritæ; quæ adiecto sæpius nouo humore eoque exiccato, cute subinde noua augetur, ac in vnionem abit, non secus quam in fellis vesicula & vrinæ vesica lapides generantur. Quorum materia quæ per vrinam expellitur, dum in corpore vesicæ detinetur ibidè exiccatur, & in lapidè abit. Hoc modo Bezoar in capris Indicis multis cuticulis generatur. Dignoscitur facile conchæ quæ margaritas proferunt. Cum n. sine tuberculis extrinsecus pulchræ beneq; formatae sunt, margaritis carèt. Dum tuberosa, inæquales ac morbofa quodâmodo sunt, tum vniones habent. Si margaritæ concharum partus essent, omne conchilii genus eodem modo partus suos efficeret, quod experientia non approbat, multæ enim conchæ sunt eiusdem profus formæ, quæ vniones aut perlas non proferunt. Deinde non globosis & ex orbicularibus cuticulis, sed oblongis pro futuræ conchæ rudimento nascerentur: Nisi quis postea dum grandiores margaritæ factæ sunt findi pro duplici aut vtraque concha asserat. Verum nullæ vnquam tales apparuerunt ac inconueniens est corpus tam durum postea findi. Præterea quæcunque animalium rudimenta primo sunt, molliora semper & apta ad fabricam animalis sunt, nõ dura vt perlæ etiam munitissimæ, quæ ob id ad omnem figuram & extensionem ineptæ & inidoneæ sunt. Falsum enim est quod in aquis molles sint ac extractæ corallorum instar duræ euadant.

Locus ubi inueniuntur.

Laudatissimæ in sinu Persico inueniuntur inter Ormus insulam & Bassoram, nempe circa Baroyn, Caryffa, Iulfa, Camaron aliaq; sinus Persici loca, ex quibus

quibus locis in Ormūs insulam deferuntur, quæ cæteris præferuntur. Inter promontorium Comorin & insulam Zeilan quotannis maxima copia inuenitur, sed cum Persicis conferendæ non sunt. Taprobana insula hodie Sumatra appellata, inter Iauam maiorem & Indiam sita margaritarum etiam feracissima est, vt & Palane & Catalco promontorium India. Sed parua sunt, ob quam causam viliores sunt. In insula Borneo & Aynon grandiores generantur, formæ tamen elegantia à Persicis vincuntur. Occidentales, quia lactescunt ac argenteum splendorem & superficiem polituram tantam non habent, vt quis exactè speculi instar propriam faciei formam, in ea intueri possit, minus ecommendatæ sunt. Conchæ quo altius in mari resident, eò minores dicuntur proferre margaritas. Conchæ leues & candidæ Indis Cheripo vocatæ, è quibus cochlearia & pocula conficiuntur, præstantissimas margaritas proferunt. Illæ vero quæ chanquo & matres perlarum appellantur, nequaquam. Quia tamen intrinsecus pulcherrimæ & leuissimæ sunt, inseruiunt mensis aliisque rebus ornandis, ob quam causam Bengalam aduehuntur, vbi armillæ aliaque inde fiunt opera. Fuit enim istic mos ne virgines corrumperentur nisi huiusmodi armillis brachia ornata haberent. In Europa etiam in multis locis inueniuntur, vt in Scotia, Silesia & Bohemia, ac nonnullæ in Frisia in conchis marinis, ostreisq; vulgaribus reperiuntur. Sed minutæ admodum sunt. Apud Vogesum montem Lotharingiæ & in Voltlandia perlæ satis elegantes reperiuntur. Verum quæ in Bohemia prope Horadiouitium, Straconitium, & Rabi arcè colliguntur, mihi cæteris præferri posse videntur. Vidi enim nonnullas quæ vix ab orientalibus discerni potuerant. Id in illis reprehenditur, quod albiore sunt orientalibus, quæ argenteum quandam candorem, vt illæ lacteum præ se ferunt. Collegi in prædictis locis aliquot margaritas præstantissimas, verum ex quingentis conchis quas aperui vix decem absque vitio habere potui. Nam maxima pars vel nigrescit, vel flauescit, ita vt ex argilla facta videantur. Deinde eæ conchæ quæ margaritas fuscis coloribus præditas proferunt, etiam interiorem testam eodem colore tinctam habent. Quin etiam & humor vnde diximus testam quasi lamellis aut cuticulis inuicem superadditis augeri, eodem colore plerunque est: ita vt non dubium sit quin inde & non ex rore, vt vulgo hæctenus creditum fuit, margaritæ nascantur. Magnæ margaritæ vniones vocantur, quod raro sibi æqualem magnitudine habeant. Magnæ circa promontorium Comorin centum frumenti grana pendentes generantur. Sed maximæ prope insulam Burneo, verum non tam elegantes, ita vt 160 grana tritici ponderent. Maior proculdubio Cleopatrarum fuit, quam aceto dissolutam deuorauit, vt se canam præciosiorem Antonio habuisse ostentaret. Hæc enim centies sestertium (id est Budeo computatore) ducentis quinquaginta milibus aureorum æstintata fuit. Ego complures vidi in Corona aurea August. Cæs. Rudolphi secundi D. mei clementiss. quarum præcipua pyri muscatellini magnitudine ac omni decoris specie absolutissima, pendens ceratia triginta aureorum milibus emptam dicebatur. Narrat Budeus in Gallia auellana magnitudine tribus aureorum milibus emptam fuisse. Verum mihi exiguum precium videtur, nisi exigua fuerit auellana.

*Gheripo.
Chanquo.*

*Vbi inueniuntur margaritæ.
Ostrea feraces.*

Bohemica margarita.

Vnionis nomen.

*Vbi magnæ nascantur.
Cleopatra vnio.*

Rudolphi vniones.

C A P. XXXVIII.

PUtant nonnulli ducem vt apes habere conchas margaritiferas, ac ducē capto facile reliquas quæ gregatim regem ad pascua sequuntur retis capi, vt pote quæ regem comitari nec ab eo separari volunt.

*Senescunt
margaritæ.
Gratiâ red-
dere marga-
ritis.*

Margaritæ senectâ flavescent, verum color dempta cuticula superiori pristinus redit. Demitur autem spiritu vitrioli, verum cautione opus est ne damnum sentiant: alias puluere alabastrî, coralli albi, vitrioli albi & tartari albi restituitur illis inuentus. Idem fit si columbis deuorandæ præbeantur aut si oriza & sale diu fricentur, vel si in milio contuso grosso modo, saleque mixto sepeliantur. Maculæ abolentur rore Maii, qui foliis lactucæ insidet si per diem illi immorentur aut eo perlinantur. Existimant nonnulli in aqua molles esse vt corallium. Verum ego qui plures ex aquis & ex ventræ animalis exemi, & quæ duras & in aquis & extra deprehendi. Crescente luna aliqui margaritas crescere, deficiente obscuras, gibbosas & tortas euadere scribunt. Verum hæc veritati consentanea non esse ex superioribus facile colligi potest.

Cor roborât.

Margaritæ cor spiritusque vitales roborant; proinde venenis omnibus pesti & putredini resistunt, animum exhilarant, cardiacos & melancholicos affectus ac syncopen tollunt, cordisque substantiam ne extabescat legitime præparatæ conseruant. Phthisicis marasmo febreque ardente aut pestilentiali correptis ob id vtilissimæ sunt. Valent præterea cõtra sanguinis fluxum omniaque alia alui profluvia, cerebrum, neruosque roborant, & oculorum lacrimas butyro recenti commixtæ palpebris superioribus inunctis aut colliriis additæ, exiccant. Lac muliebre emendant, augentque.

*Ad febres &
phthisin,
Ad fluxus,
oculos,*

lac.

Præparatio.

Præparantur autem hoc modo sordibus expurgatæ aqua rosarum, gariophyllorum, violæ matronalis aut melissæ lotæ lapide marmoreo aut porphiritio teruntur donec leuigentur: idque eo modo fit quo pictores colores terunt. Metallis fieri id non debet, quia illarum corpori metallicum quid facile adheret, quod naturæ nostræ inimicum est, & grauissima symptomata excitare potest, vt quotidiana experientia docet.

*Diamargar.
calidi vires.*

Præparatæ vt diximus modo margaritæ, variis rebus commisceri possunt. Extant aquæ pharmacopeos duæ ex margaritis compositiones. Diamargaritum calidum & diamargaritum frigidum, Calidum virium imbecillitatem firmat iis quibus animus deficit; siue à corde siue à stomacho deliquium originem ducat omnem noxæ causam discutit. Insuper asthmaticis, tussientibus ac tabidis auxiliatur, longo morbo deiectos & imbecillitate languentes recreat & ad pristinum robur deducit. Diamargaritum frigidum ad virium omnem imbecillitatem quæ à nimio calore vel cui nimias calor adiunctus est, confert. Proinde in febribus malignis & pestilentibus eius vsus commodissimus est. Syncopen etiam à spiritu resolutione dependentem aufert.

*Diamargar.
frigidi vires.*

Puluis

Puluis earum præcedenti modo præparatus datur à drag. vna ad dragmam
 femis, atque huic aliquando Bezoar, vnicornu, cornu cerui, vel os de
 corde cerui additur, pro affectus diuersitate. Hic puluis ad omnia venena &
 animalium morsus nulli comparandus ad manus semper esse deberet R. perl.
 præp. Scrup. vnum, Bezoardici lapidis grana decem, ossis de corde cerui gran.
 quinque, cornu cerui gran. quinque. Vnicornu gran. decem, Bac. vna pa-
 ridis grana decem. fiat puluis dandus à drag. femis ad scrup. femis. Si quis in
 succo citrii mali soluat perlas, cumq; propinet, facilius ad principes partes ea-
 rum vis deducitur. Commodissime autem aqua perlata confici potest, quæ
 ad vires rescificandas & quasi mortuos resuscitandos admirabilis est, hac rati-
 one. Soluantur perlæ in aceto vini fortissimo aut vtilius in succo citri, aut
 spiritu vitrioli vel sulphuris donec in liquorem abeant, adiecto subinde no-
 uo succo, ac priori decapulato. Deinde huic solutioni lactescenti & turbidæ
 adiuice sacchari q. s. ad dulcedinem. Si solutionis fuerint vnciæ quatuor adde aq.
 rosarum, fragorum, stotum borraginis, melissæ anna vnciam vnam, aq. Ci-
 namomi vncias duas. Cum propinare volueris agita aquam vt sedimentum
 vna ebibi possit. Potest propinari ab vncia vna ad vnciam semis nec quicquam
 præstantius haberi potest: in febribus malignis & pestilentibus vulgares
 aquæ perlata huic comparandæ non sunt. Id tantum obseruandum est, vt
 dum soluantur perlæ exactè vitrum obscuretur, ne spiritus earum exhalent.
 E præcedentis aquæ sedimento tabellæ hac ratione fieri possunt. R. sedi-
 menti à quo per balneum aqua omnis extracta est vnciam semis, adde sacchari
 vncias quatuor, aquæ rosarum & cinamomi q. s. fiant tabellæ. Hæ valent ad
 vires promptissimè restituendas & marcorem senilem emendandum. Aqua
 extracta vt præcedens, sed paulò maiori dosi ad præcedentia omnia nihilo-
 minus vtilissima est. Si tabellæ ex puluere perlarum præparatarum concin-
 nata fuerint, non tam efficaces sunt quam prædictæ, quia illarum vis non
 tam facile quam si in liquorem soluantur deduci potest. Præparatur etiam
 ex perlis aqua quam quintam essentiam spagiri appellant. Quæ præcipuè
 valet contra venena, ac vitalem facultatem cordis roborat, vt non facile à ve-
 neno effici possit, sanitatem conseruat, obstructions lienis hæpatisque rese-
 rat, febres ardentes mitigat, sitim tollit, cor exhilarat, eorum incitat, calculos
 & vrinam ciet, neruosas partes corroborat, apoplexiam, spasmus, comitia-
 lem & paralytin arcet. Phtisin marasimum ac senilem marcorē emendat, Phre-
 nitidem domat, hæmorrhoidum fluxum sedat, cancri vlcerati exesionem im-
 pedit, ac quouis morbo etiam contrario correptum roborando & ad tempe-
 riam redigendo quemuis excessum, pristinae sanitati restituit. Paratur hoc
 modo. R. margaritas optime lotas & in puluerem lapide marmoreo tritas, his
 violæ inditis superfunde menstrui acidi volatilis, vegetabilis vel mineralis tan-
 tum vt duo digiti superemineant liquoris, ac violam bene oclusam ne spiritus
 exhalèt cinerib. calidis impone, donec perlæ omnes soluātur. Menstruū deinde
 balnei ope ad siccitatē aufer: calcinatis affunde aq. distillatam ac abstrahere terna

Pulueris venena.

Aqua perlarum

Tabella perlarum

Essentia perlarum

Essentia perlarum præparatio

repetitione, vt omnis auferatur acrimonia. Qua ablata superfunde vini spiritum quem aliquoties cohobando extilla, vt in liquorem oleo similem abeant. spiritus balneo auferendus ita in dante remanet oleum. Essentia vero si per arenam distillaueris cohobando cum spiritu vini illi miscetur, & alembicū transcendit. Huius aliquot guttæ cum aqua appropriata propinantur, ac si spiritum salis, oleum salis aut vitrioli affuderis, iterum congelatur essentia. Hæc enim bonæ operationis nota est, ex matre perlarum eadem fieri, quæ ex perlis possunt, neque minores habent vires, sed prorsus eandem.

Valor & precium margaritarum. CAP. XXXIX.

Margaritarum earum quæ rotundæ pyriformes omnibusque dotibus absolutissimæ sunt, precium difficulter admodum statui potest. Partim quia gemmarii vel augent vel diminuunt pro libitu & copia illarum precium; partim quia pulchritudine & colore etiam si elegantissimæ videantur, non parum inter se differunt. Budeus precium margaritarum certa quadam proportione constituit, verum id ingens admodum est & nequaquam seruandum. Exactius puto hac ratione constitui. Primum vnus ceratii, hoc est quatuor grana pendens margaritæ precium quod solet esse trium thalerorum pro norma statuatur. Si vero maius vel minus sit, applicetur precium florenorum vel coronatorum, vel quale quis volet numero ternario, perinde enim est; hacque ratione error committi non poterit & regula omni monetæ conueniet. Si itaque margarita pendens ceratium valet tria, & quæras quanti valeat, si quatuor ceratia ponderet duc in se 4 fiunt 16, quæ duc in precium vnus ceratii, nempe 3, habebis 48. precium margaritæ. Hæc regula valet pro margaritis quæ pendet minus quam 11. ceratia. Si velis valorem 11. ceratiorum, duc 11 in se habebis 121, quæ duc in 3 precium vnus ceratii addendo illi prius vnitatem, vt sint 4. & habebis 484, precium 11 ceratiorum. Atque hæc regula valet ad quinquagesimum ceratium vsque. Si quæras itaque plus pendentium precium, duc in se ceratiorum numerum ac quotientem in tres thaleros, ita emerget precium certum margaritarum & perpetuum in omnibus regionibus pro iis margaritis quæ pondere superant 50 ceratia. Nam quæ tantum pondus non habent, quia maiori copia habentur saepe illarum precium mutatur. Si vero mutetur (exempli causa vnus ceratii margarita duos thaleros valeat) etiam omnium ad quinquagesimū vsque ceratium pendentium mutari debet. Verum eadem regula quam supra tradidi obseruanda est ad decimum vsque ceratium ac à decimo ad quinquagesimum vsque. Quadratus enim ceratiorum numerus cum precio duorum thalerorum multiplicandus est, vt quotiens ostendat precium pro iis qui minus quam vndecim ceratia pendent. Dum enim plus pendent quam 10 ceratia, ceratiorum quadratum multiplicatur cum duobus thaleris adiecta vnitate, hoc est cum ternario numero vt quotiens ostendat precium.

Minorū perlarum precium.

Hactenus precia vnionum statui, nunc margaritarum quæ ceratium non pendent, ac nobilium virginum ac matronarum pectora & colla catenarum instar

instar exornant precium statuendum est. Hæ si omnibus modis absolutæ id est pulchro colore absque tuberculis & rotundæ sint granumque ponderent, possunt tredecim cruciferis æstimari. Est autem cruciferus $\frac{3}{5}$ thaleri pars. Si duo grana pendent 52, si tria 117, si quatuor hoc est ceratium 210. id est tres thaleros. Nam & hic ducitur numerus granorum in se, deinde multiplicatur cum vnus grani valore. Si mediæ grani pondus addatur excessus posterioris numeri id est maioris à minore sumitur eiusque dimidium minori adiicitur numero, vt precium satis iustum habeatur. Exempli causa, Si quaratur precium margaritæ pendentis granum cum dimidio. Quia vnus grani precium est 13. & duorum 52. aufer 13 ab 52, remanent 39. huius accipio dimidiam partem nempe 19, ac addo priori numero 13 fiunt 32. Hoc erit precium satis iustum, possit quippe aliquid in his accuratius institui, verum necessarium id minime est cum semigrani ratio vix habeatur, & oculis potius quam ponderibus precia à gemmariis examinentur.

Rotundarum margaritarum & præcipuarum precia posui, nunc illæ quæ rotundæ non sunt etiam æstimandæ veniunt, harum aliquæ hemisphæricæ, *Hemisphærica conuexa superficie satis pulchræ sunt & vel cum tuberculis vel sine. Quæ absque tuberculis sunt, duplo, triplo, aut quadruplo excedunt aliarum precium.* Solent tamen mercatores eas lusoriis chartis filo affigere ac commiscere inter se vt æquali precio diuendi possint, & quod vni deest altera supplere possit. Harum vsus est ad torques & aureas catenas exornandas. Si tam magnæ sint vt octo ceratorum pendentis margaritæ foramen æquent perfectionique nihil desit, 50 thaleris æstimari possunt. Sed reliquæ & imperfectæ, vt tabula sequens indicat, æstimantur.

Margarita rotunda foramen sequet hemisphærica.

		Granorum				
foramen explens	} valet cruci- feros	vnus grani	3	11	} valent cruci- feros	85
		2 ceratorum	6	12		95
		3 _____	10	13		105
		4 _____	15	14		115
		5 _____	25	15		125
		6 _____	35	16		135
		7 _____	45	17		145
		8 _____	55	18		155
		9 _____	65	19		165
		10 _____	75	20		175

Præter has margaritas aliquæ perforatæ non sunt & minimæ papaueris feminis instar aut paulo maiores, quæ vnciatim ad medicos vsus diuenduntur, harum vncia medica hoc anno 1604. thalero diuenditur. Sunt & aliæ maiores perforatæ, non perfectè rotundæ quæ ad simbrias, coronas vestesque mulie-

bres exornandas vsui sunt, quarum precium pro magnitudine variat. Nam si earum 400 numero vnciam ponderent, thaleris 30 aestimari possunt, quæ quominus vitii habent eo preciosiores sunt. Earum omnium precium ex numero colligi debet vt tabula sequens indicat.

Pendientes vnciam v- nam nu- mero	} valent thaleros	} 100	} 70	} 50	} 30	} 24	} 22	} 20	} 18	} 900	} 1000	} 1500	} 2000	} 2500	} 3000	} 3500	} 4000	} 16	} 14	} 13	} 12	} 11	} 10	} 9	} 8	} 7	} 6	} 5	} 4	} 3	} 2 $\frac{1}{2}$	} 2	} 1 $\frac{1}{2}$	} 1																																	
																																			100	70	50	30	24	22	20	18	900	1000	1500	2000	2500	3000	3500	4000	16	14	13	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2 $\frac{1}{2}$	2	1 $\frac{1}{2}$	1

Margaritæ occidentales, Bohemicæ, Scoticæ multo viliores sunt orientabilibus. Si tamen proximæ illis pulchritudine videntur, satis magno precio aestimari possunt, præcipuè si omni macula careant nullaque tubercula habeant ac tantum argenteus ille orientalium splendor illis desit locoque illius egregium gratumque candorem seu albedinem habeant. Huiusmodi hac tabula aestimari possunt.

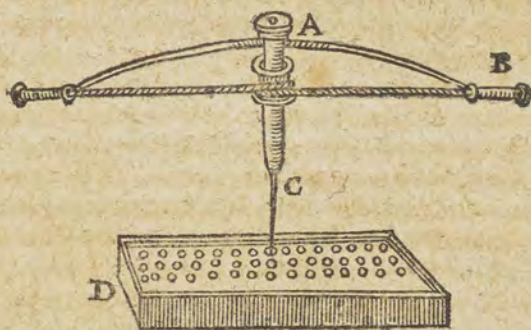
Pendientes cerat.	} valent thaleros	} 1	} 2	} 3	} 4	} 5	} 6	} 7	} 8	} 9	} 10	} 1 $\frac{1}{4}$	} 2 $\frac{1}{4}$	} 4	} 6 $\frac{1}{4}$	} 9	} 12 $\frac{1}{4}$	} 16	} 20 $\frac{1}{4}$	} 25	} 11	} 12	} 13	} 14	} 15	} 16	} 17	} 18	} 19	} 20	} 30 $\frac{1}{4}$	} 36	} 42 $\frac{1}{4}$	} 49	} 56 $\frac{1}{4}$	} 64	} 72 $\frac{1}{4}$	} 81	} 90 $\frac{1}{4}$	} 100																																							
																																									1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	1 $\frac{1}{4}$	2 $\frac{1}{4}$	4	6 $\frac{1}{4}$	9	12 $\frac{1}{4}$	16	20 $\frac{1}{4}$	25	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	30 $\frac{1}{4}$	36	42 $\frac{1}{4}$	49	56 $\frac{1}{4}$	64	72 $\frac{1}{4}$	81	90 $\frac{1}{4}$	100

Ratio autem tabulæ hæc est: vnum ceratium pendens margarita quarta thaleri parte aestimatur. Deinde aliarum margaritarum pondus ceratiorum, in se ducitur, vt quotiens ostendat precium, Quod in thalero s, si quotientis quarta pars accipiatur, reducitur. nam emergunt ex multiplicatione quartæ partes. Sic 20. ceratiorum margarita valet. 400. quartas, id est centum thaleros. Si margaritæ vix orientalibus distingui ob elegantiam possint quartæ partes pro altera parte thaleri haberi possunt; ita. 20. ceratiorum 200 thaleris aestimari poterit, atque non quarta, sed altera pars id est dimidia quotientis ostendat precium. Quinimo posset quotiens pro thaleris accipi vt. 10. ceratiorum. 100. valeret. Hic enim gemmarii oculus & peritia, vt bene elegantiam examinet requiritur.

Quomodo

Quomodo Margarita perforentur. C a p. XL.

Quia non omnibus notus est modus quopacto margaritæ perforari possunt: Volui hic eum in lucem proferre. A manubrium sinistra manu tenetur. Dextra manu manubrium arcus B. truditur & trahitur, vt reciprocus motus pugionis A C. fiat, extrema pars C, acum habet non plane acutam vt punctum faciat, sed vt lineolam. Acus insidet margaritæ perforandæ, margaritæ si exiguæ fuerint asseri ex molli ligno malleolo affiguntur cistæ D. ne vacillent, Asser vndiquaque concluditur asserculis ne aqua margaritis superfusa defluat. Agitata arcu C acus penetrat & perforat margaritam, neque propter aquam exurit.

Adulteria margaritarum. C A P. XLI.

Vix ob aliam causam tanto in precio sunt margaritæ quam quod non facile adulterari possunt. Aurum adulteratur facillimè. Gemmæ ex vitris duplicatis concinnatæ auroque inclusa ita fallunt oculos vt gemmarii periti nisi eas examinant à veris non discernant. Sola margarita neque corrigi, neque alieno fuce elegantior reddi potest. Tradit tamen Linschotanus Indos vt margaritas pulchras reddant oryzam cum sale contundere ac ac mixtura fortiter illas fricare, ita fieri pulcherrimas cristalli instar ac splendorem non amittere. Non mirum itaque cathenas margaritarum ab heroinis & faminis nobilioribus aureis præferri, meliusque diuitias ostentare fastumque facere, quam gemmæ aut aliud quicquam quod adulterio fuce obnoxium est. Tradunt varii authores rationes quomodo margaritæ falsæ fieri possunt. Nam nonnulli ex puluere concharum, alii ex creta orbiculos formant quos postea argenteis foliis obducunt ac obductos albumine oui humectant ac siccati fiunt, vt margaritæ videantur. Alii sunt qui ex margaritarum puluere concinnant cum albumine oui ac postea exiccant, verum pondere & colore facile mangonium deprehenditur. Baptista à porta hunc modum describit. Margaritæ in sacculum cum smiri, pumicis sapiæ ossis puluere iniiciantur & ex aqua matibus tractentur dum elotas & politas cognoueris, resiccato ac in pollinem

redigito. Soluantur limonum succo ac morentur donec solutas noueris & pingue quoddam olei instar in humoris superficie natare videas, id argenteo cochleari excipe. Postea puluerem in orbis redigito manibus vel typis argenteis, ac porci seta perforatas margaritas oleo inungito, ac è filo pendentes vitro includito solique exponito. Dum siccatas videris milii vel hordei fermento non salito neque acido inuolue, ac in furno excoqui finito, aut columbis manducandas præbero, vel in lacte ficus ebulli & præstantes habebis. Si aliter placuerit vbi succo vel forti aqua fuerint dissolutæ margaritæ, clara lauabis lymphâ vel distillata, lotisque manibus, ne tractando fordescant & palleant, sic lacteo fici succo, cochlearum aqua feruenti balneo distillato, aut oui albore glutinabis, perforabis & siccabis, argenteo lauando semper aqua & commiscendo. Aquam argenti sic parabis. Forti aqua solutum fatiscat purgatum argentum, lenibus prunis euolet aqua, tertium relinquendo, mox ab igne yas tractum dimittito, deinde sub dio noctu relinques donec glaciât, & argentum in cristallini lapilli specie reperies, rite ablues fontis aqua vt lucidiores conspiciantur, quos vitreo condēs vase, ac putri fimo soluere sinas, quo mergas factitios vni ones & immorari finito & lucidos argenteo colore pellucenti reperies. Hactenus Porta, cuius fucandi modi, etiamsi non plane displiceant, non tamen omnino satisfaciunt, quia ex puluere margaritarum solutarum nunquam ita solidum corpus graueque effici, vt ante fuit potest. Pæspectus mihi alius modus qui prorsus naturam imitatur, deinde etiam modus quo pacto augeri possunt margaritæ, sed hæc tanquam arcana in alium locum referuo.

De Saphiro. C A P. XLII.

Saphirus apud omnes fere gentes hoc nomen obtinet. Indis tamen Nilæ vocatur, & à loco vbi nascitur Podia. Quam gemmam Plinius saphirum vocat, Cyanus est seu lapis lazuli. Gemma hæc ceruleo colore pellucida & diaphana est, ac florum Myosotidis aut scorpioidis colorem refert. In ea nulla rubedo subesse videtur, quæ in amethysto facile obseruatur. Saphiri aliquæ albidæ, aliquæ colore ceruleo saturo sunt: hæc mares, illæ femellæ appellantur. Si omni colore careant, albæ saphiri vocantur, ac adamantibus admodum similes sunt eorumque vices ad ornatum suppleant. Saphiri aliæ orientales, aliæ occidentales, quæ orientalibus sunt viliores. Inueniuntur in Calecut, Cananor, regno Bisnagar, Zeilan, & præstantissimæ in regno Pegu. Occidentales variis in locis reperiuntur. Confinia Bohemiæ & Silesiæ satis præstantes ferunt, in quibus locis aliud quoddam genus reperitur, mollius perspicuum quidem, sed lacteo albore colore cui aliquid cerulei immixtum videtur, has lucosaphiros vocant. Vitiis saphirus multis obnoxia est dura tamen vt limam respuat & satis incommodè celari possit. Color ipsius igne facile aufertur, vt in adamantem vertatur, non verum quidem, sed tamen ita elegantem vt auro inclusa nisi à perito gemmario dignosci non possit.

Vbi inueniuntur.

Inco saphirus.

Proprieta-

Proprietates, qualitates & facultates Sapphiri.

C A P. XLIII.

Qualitate frigida & sicca prædita est sapphirus vt cæteræ fere omnes gemmæ. His facultatibus in puluerem leuem redacta, oculorum humiditates exsiccare, inflammationem arcere & extinguere coliriis adhibita aut butyro loto excepta, palpebrisque oblinitis superioribus, potest. Valet etiam puluis ad omnia alui profluuia, ad dysenteriam, fluxum hæpaticum, hæmorrhoidum, sanguinisque reiectiones, si intus sumatur cum aqua plantaginis, tormentillæ, aut alia his affectibus propria. Integra sapphirus fronti adhibita hæmorrhagiam sistit ac inflammationibus applicata eas extinguit. In orbiculum redacta pisi magnitudine ac perpolita oculis imposita pulueres, culices, & quicquid in oculum cecidit aufert, inflammationem sedat, veteraque oculorum vitia omnia aufert & oculos à variolis & morbillis tutatur. Verum quotidie sæpius imponi debet; Si sæpius quis sapphirum contueatur, oculos ab omni iniuria defendet, ac ita tutabitur vt nihil illis aduersi contingere possit.

Ad oculi vitia.

Puluis etiam exhibitus cum lacte, vlcera interna ac vulnera sanare perhibetur. Ad cordis corroboracionem præstantissimus est, proinde corpus vegetum membraque principalia integra conseruat. Pesti etiam omniq; veneno febribusque malignis omnino aduersatur. Cor lætificat, Cardiacos ac melancholicos affectus quosuis lenit, tollitque. Ob hanc causam adhibetur antidoto de gemmis. Chimici in salem sapphirum redigunt, quem putant longe maiores vires habere. Sapphirum enim duplo pondere sulphuris commixtam in calcem adurunt, quem deinde aqua stillatitia sæpius abluunt rursusque exiccant; postea spiritu vini perfundunt ac macerant, tum rursus extillant, quodque in fundo remanet, iterum calcinant, distillantque toties, donec in vino eliquefcant, niuis instar, tandem in coquendo sal prouenit quod in loco humido in liquorem & magisterium soluitur. Alii tincturam sapphiri & essentiam extrahunt, quam putant ad prædictos affectus præcipue autem ad venena & pestem cordisque roboracionem esse præstantissimam. Calcinatur sapphirus bis ac postea oleo vitrioli soluitur, Deinde spiritu vini essentia extrahitur, vt chymicis peritis notum est.

*Ad cordis affectionem.**Sal Sapphiri.**Tinctura & essentia sapphiri.*

Sapphirus gestata ab homine impuro & intemperante rebusque Veneris dedito fordescit ac nitorem amittit, vt alia fere omnes gemmæ, quæ amissa pulchritudine adulterum & fornicatorem facile produnt. Dicitur tamen Veneris tentigines gestata prohibere, ac scabiem minuere, carbunculorumque etiam pestiferorum ortum arcere; imo natos iam anthraces apposita, extinguere, & ne pestiferum halitum ad cor mittant, ipsiusque spiritus inficiant impedire. Tota enim natura putatur venenis resistere & cor mirifice recreare. idque adeo vehementer vt si vitro paruo includatur aranea, vitrique ori superponatur sapphirus, illa breui intereat, verum id à me hæcenus expertum non est. Inflammationibus, tumoribus, & inflationibus adhibita, eas, si

*Sapphirus quando fordescat. Ad veneris amulecum.**Ad venena.*

*Ad contusio-
nes.* modo in principio adhibeatur reprimat. Contusionibus etiam statim adhibita, ne inflammencur miraculi instar impedit. Verum contusa pars paulo fortius sapphiro premenda est.

Ad febres. Si circa cordis arterias pendeat, febrium ardorem non parum mitigat, ac hominem continentem efficere dicitur, sacerdotibus & ecclesiasticis personis qui castitatem vouerunt ob id ad gestandum utilissima censetur. S. Hieronymus in explicatione capitis 19. Prophetæ Esaiæ, portatum sapphirum gratiam apud homines & principes conciliare, inimicos placare, incantamenta prohibere, carcere detentos liberare, ac iram Dei mitigare, affirmat. Verum existimare gemmam ac creaturam in creatoris sui summæque maiestatis mentem & voluntatem quicquam agere posse nefas existimo; Non flectitur enim sapillis aut coloribus Deus, sed piorum precibus; quibus sua liberalitate & bonitate si ardenes fuerint, se flecti velle promisit. Virtutes etiam aliæ ac hominum fauor diuino tantum auxilio hominisque industria comparantur.

*Ad cordis af-
fectus & la-
titanæ.* Fiorauantus Italus nobilis empiricus sapphirum ad lætitiæ summopere commendat, ac præterea cordis affectus omnes miraculosè sanare asserit. Iubet autem sapphirum in tenuissimum pollinem redigi, quem postea aceto forti & succo limonum soluit, ac solutionis ad prædictos affectus præbet cum essentia vini dragmam vnam, adiecto scrupulo olei vel tincturæ extractæ ex melle ac exigua quantitate syrupi violacei. Mihi sequens modus magis probatur. Accipe acetiterebinthinæ uncias quatuor: in iis extingue quatuor aut plures ducatos vigesies, quo sapius eo melius, deinde in eo aceto solve sapphiri puluerem, huic solutioni adde spiritus è melissa cum q. essentia vini extracti uncias duas ac syrupi violacei scrupulum vnum, aquæque theriacalis dragmam vnam ac croci scrupulum semis, omnibus commistis ac per mensem digestis præbe scrupulum vnum, non dubito quin effectum nobilissimi medicamenti sui admiraturus.

Oleum Sapphiri. Oleum sapphiri multi ad prædicta commendant. Sed plerunque ægros decipiunt chymici impostores. Noui enim quendam quicum magni à magnatibus fieret hic in Bohemia, multis carissimo precio pro sapphiri oleo, obtruderet camomillæ oleum, id enim si certo modo distilletur oleum præbet sapphiro omnicolore pulchius, sed neque hoc siacerum camomillæ oleum est, sed alterius rei. floribus camomillæ adiungunt oleum album seu spiritum terebinthinæ ac satis magnam portionem salis armoniaci factitii, hanc mixturam vesicæ æneæ indunt huicque aquam communem addunt, deinde extillant aquam & oleum profus vulgari & communi modo. Aqua extillata, oleum in superficie sua sapphiro colore simile continet; id oleum terebinthinæ est oleo camomelino iunctum (nam herba ipsa aut flores herbæ aliquid olei præbent (sed color à sale armoniaco est, qui ex ære exugens colorem eum oleo indidit. Ætate si diu seruetur oleum, color is perit, ac postea manifeste odor ipsius terebinthinæ deprehenditur. Quia multi hac ratione decipiuntur, & aliqui chymici tam imperiti sunt, vt putent colorem à chamemelo proficisci, placuit hic impostu-

imposturam & fucum vel errorem chemicorum detegere. Qui non credit salem armoniacum ceruleum colorem efficere vase aëneo imponat adiecta calcis viua aqua, ac depræhendet se paucis diebus vltamario similem colorem habere. Solent agirtæ aquam saphiream, vt vocant, ad oculorum omnia vitia præstantissimam ex dictis simplicibus conficere. Primum calcem viua extinguunt vulgari aqua, quam, vbi resederit calx, decapulando puram colligunt, ac in ea parum salis armoniaci soluunt. Id vbi solutum exacte fuerit, in prædicta calcis aqua; eam in aëneam peluim coniiciunt, quæ vbi per noctem in pelui steterit saphiri colorem conquirat, ac in vitro seposita, diaphana est, & ad omnia fere oculorum vitia, imò ad vlcera quæuis mundanda vtilissima. Cancrum, ambustionem, aliaque multa vitia etiam hæc aqua sanare perhibetur; Oculis aliquot guttæ tantum imponuntur, quia si multum salis habeat aut multum ex ære, mordicat. Si parum habuerit plus imponi oculis potest. Si multum æris habeat, etiam pelles oculorum aufert, si nimis acris fuerit, aqua rosarum vel feniculi dilui potest.

*Aqua saphiri
rea ad oculo-
rum vitia &
vlcera.*

Dignitas & valor saphiri. C A P. XLIII.

Maximam olim saphirum habuisse & gratiam apud deos & auctoritatem apud pontifices, sacerdotēs ac principes perhibet antiquitas. Cum enim sacra fierent Phæbo aut ab eo responsa peterentur, creditum fuit, illi magis placere, & ab eo facilius aliquid obtineri posse, si saphirus tanquam concordia signaculū adhiberetur. Scribit Epiphanius visionem quæ Moisi apparuit in monte & legem datam, in saphiro fuisse expressam. Hac ætate saphirus post Adamantem, rubinum ac vnionem quartum locum obtinet. Ego tamen Opalum legitimam huic omnino præferri debere existimo, vt in ipsius capite paulofutius ostendam. Propter pulchritudinem saphirus à multis expetitur, sereni enim cæli & lucidissimi habet colorem, ac oculos sua venustate mirum in modum recreat.

Saphiri precium à colore, puritate ac magnitudine sumitur. Si nihil vitii habeat & colore sit pleno aut saturo qui diaphanitatem non impediatur, magnitudo index precii esse solet. Iustius tamen precium pondere constituitur quod hic sequi volo ac ceratiorum pondere precia statuere. Vnum itaque ceratium absoluta saphirus pendens, 2 thaleros valet. Vt autem habeas aliorum valorem, duc ceratiorum numerum in se & quotientem in dimidium precii saphiri vnum ceratium pendens & quotiens ostendet quæ situm, ita 10. ceratia pendens valebit 100 thaleros. Vnginti pendens 400. Centum vero ceratia pendens 10000 & sic de cæteris. Occidentales viliores sunt.

Adulterium saphiri. C A P. XLV.

Solet sapphirus vitro Ceruleo inter duos Bohemicos adamantes glutinato, egregiè adulterari. Alii ex vitro massam ceruleam in igne conflant, eamque expoliri iubent, indurant, & imperitis pro sapphiro vendirant. Solet id artificium variis modis perfici. Plerunque in massam vitream ex cristallo aut silibibus paratam, momentum zaphuræ iniicitur, videlicet dragmæ duæ ad libram vnam, ac mouetur massa igne candens quam optimè ferreo vnco. Deinde exempta particula exploratur, num plus zaphuræ aut massæ addendum sit. Si iusta mensura apparuerit, per sex horas efferuescere sinitur. Postea eximitur ac saphirum referens massa, perito sculptori sculpenda ac expolienda traditur. Si rite massa facta fuerit vix à vera saphiro distingui pseudosaphirus poterit. Quæ fictitiæ sunt, plerunque bullulas seu atomos in corpore habent, qui propter ignem non æqualiter in massam agentem proueniunt.

De opalo. C A P. XLVI.

Varij colores
in opalo ap-
parentes.

Opalus gemma est omnium pulcherrima meoque iudicio omnibus alijs præferenda, non solum propter summam ipsius elegantiam, dum omnis generis colores lucis reflectione in eadem parte ostentat (Inest enim illi carbunculi tenuior ignis, Amethysti fulgens purpura, Smaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili mistura lucentia) verum etiam quia vt aliæ gemmæ adulterari nulla ratione potest. Si subieceris enim cristallo varios colores illi in eodem loco hærebunt, neque diuersos pro radiorum reflectione edent. Apparet in opalo, ceruleus, purpureus, viridis, flauus & ruber, interdum niger & albus id est lacteus. Non videntur hi colores omnes inesse gemmæ: quia si frangatur Opalus pereunt, ita vt tantum ex reflectione vnus aut duorum colorum oriri, (vt in iride apparet, & in triangulo cristallino in quo ex sola lucis reflectione in angulos varij colores sese efferunt) putandum sit.

Pæderos.

Olim Pæderos hæc gemma vocata est, à puero & amore, quod pueri pulcherrimi & innocentissimi instar omni amore digna sit. Ab hoc nomine forte deductum est nomen illud Germanicum quo appellatur *ein Wehse* id est pupillus, quod nomen pueri tantum conuenit. Peritiores tamen gemmarii in quauis lingua Europea opali nomen retinent. Nam illi opali qui in verorum opalorum matre absque colore nascuntur, illo nomine solent tantum appellari. Itali *Girasole* vel *scambia*, si dum versantur, in opposita parte lux perpetuo appareat, vocant.

Girasole.
Scambia.

Nascuntur in lapide molli (qui Gummi Benjoini colores non absurde refert,) venis nigris, flauis, vel fulcis distincto, corpus lapidis albescit, flavescit, nigrescit, & interdum iisdem coloribus perspicuum est.

Genera & loci natales Opali.

C A P. XLVII.

Alvno lapide opalifero interdum omnia opali genera haberi possunt. Genera quatuor sunt. Primum genus est diaphanum absque opaco aliquo corpore intrinseco, ac rubro, viridi, ceruleo, purpureo flauoque colore iridem imitatur, id præstantissimum est. Alterum nigrum est ac ex nigredine ignem ac carbunculi fulgorem emittit, quod omnino viuum anhracem seu carbonem refert, visu quam iucundissimum, rarissimum & præciosissimum, huiusmodi generis opalum pisi maioris magnitudine vidi apud amicum meum qui & exiguo opalo istius generis me donauit. Tertium genus varios colores habet, sed ita in flavescenti vel flauo corpore, vt quieti videantur, & non exacte vt primi generis, reflectione radiorum oculos pascant. Hifere omnes ex Hungaria adferuntur satisque elegantes sunt, quia vnionum colorem aliarumque gemmarum omnium imitantur. Ad hoc genus referri potest qui lacteo colore opacus est, quique ex matre opalorum concinnatus ab Italis occhio del gatto, id est oculus cati dicitur. Is à nonnullis pseudopalus appellatur. Quartum genus pseudopali nomine insignitum diaphanum est oculis piscium simile, parumque cereulei lactis instar aut etiam flauo coloris, in se habet, ac luci oppositum si vertatur in extremo cardine lucere propter lucis reflectionem videtur. Id proprie eiu *Webse* à Germanis, & ab Italis *Girafole* vocatur. Nonnullis *Astroites* vel *Asteria* dicitur, quia intus includit lucem stellæ instar deambulantem; quamquam alii duriozem pseudopalo gemmam profusque candicantem Asteriam esse velint, eamque solis oculum vocari, & proprie *Girafole* vocari. Oculum etiam cati à gemmariis ad opali genera non refertur; sed peculiaris gemma putatur. De qua paulo post agam, licet commodè inter pseudopali genera numerari possit. similes enim ex matre opalorum licet molliores eruuntur. Opali primi & secundi generis raro magni inueniuntur. Nonius senator Romanus primi generis auellanae magnitudine 20000. aureorum æstimatum habuisse dicitur. Tertii & quarti generis satis magni reperiuntur. Vidi enim quendam variis coloribus perspicuum & lactescentem, nucis iuglandis minoris quantitate qui 200 thaleris æstimatus fuit.

Omnia opali genera in India reperiuntur, viliores in Cypro, Ægypto, Arabia, Galatia, Thaso & Hungaria. In Hungaricis Opaliferis lapidibus interdum, sed raro primum genus inuenitur. Secundum genus rarissime. Tertium & quartum frequens est. Verum fodina vna tantum esse dicitur, quam nunc ruinis obrutam deferi fama est.

Facultates, proprietates, & virtutes Opali. CAP. XLVIII.

Arbitrantur auctores omnium aliarum gemmarum vires habere opalum, quod omnium colores exhibeat. Inest enim illi carbunculi (vt inquit Plinius) tenuior ignis, amethysti fulgens purpurea, smaragdi virens mare & cuncta pariter incredibili mistura lucentia. Cordis itaque spiritus recreat, illud aduersus venena aerisque contagia, melancholiam, tristitiam, syncopen, cardiacam, aliosque prauos affectus tuctur. Peculiare hoc opalo ascribitur quod gesta-

Omnia gemmarum vires habent opali.

us oculorum aciem & nitorem conferuet. Mollis est adeo hæc gemma, vt dum expolitur stannum vel plumbum non ferat, sed tantum terra tripolitana ligno orbi imposta poliri possit. Qui exactius vires huius gemmæ scire cupit: rubini, smaragdi, amethysti, ac iaspidis facultates exquirat in propriis capitibus, vti que compos fiet. Nam putant gemmarii dictarum gemmarum omnium vires in Opalo concurrere.

Dignitas & valor Opali. CAP. XLIX.

Olim apud Romanos in magna existimatione & precio fuit Opalus. Constat enim historiis Nonium Rom. Senatorem maluisse patria & senatoria facultate priuari, quam petenti Antonio opalum quem habebat 20000 sesteriis æstimatum, tradere. Mirum nunc illius precium decreuisse, cum margaritas & omnes alios lapides elegantia, puritate, nitore & colore superet, neque adeo copiose reperitur, præsertim primum genus. Primi & secundi generis opalos, qui vitio carent, ac rubro, ceruleo, flauo, viridi purpureo que colore rutilant, vnionum precio omnino æstimandas iudico. Propterea Lectorem ad vnionum precia remitto, & vnus ceratii opalum tribus thaleris æstimo. Secundi generis silactescentes varios colores habeant saphirorum precio æstimandas iudico, aliàs si proximè ad primi generis opalos accedant, duplo vel triplo, prout sunt elegantes, saphirorum precia excedere possunt. Nam hic nihil certi statui potest, cum periti gemmarii oculus, gemmæ decorum illiusque vitia perpendere debeat. Quarti generis viles sunt, nulla que regula æstimari possunt, cum raro, etiam si vnguis humani magnitudinem æquent, ducati precium superent.

Adulterium opali. CAP. L.

Adulterari duplici vitro vel colore, vt aliæ gemmæ opalus non potest. Scribit tamen à Porta calcem stanni in vitrum cristallinum excandens iniectum illud obnubilare & colorare opali instar. Sed oportet sapius ex igne eximere & accommodare, donec quis voti compos fiat. Quercetanus à spiritu nitri alembicum vitreum intrinsecus ita tingi variis coloribus asserit, vt opalus videatur. Qui modum tingendi scire cupit, legat libellum quem edidit de prisorum Philosophorum vera medicina.

De Smaragdo. CAP. LI.

Inter virentes gemmas nulla præstantior, elegantior, & iucundior Smaragdo; ingrato enim suo virore oculorum aciem ita demulcet, animumque ita recreat, vt herbarum omnium, viridariumque amœnitatem longe superet. Pellucida est hæc gemma & diaphana. In colore ipsius nihil neque cerulei, vt in Turcoide, neque fluedinis, vt in veterum Topasio, quem nunc Chrysolitum appellant animaduertitur.

Nomina

Nomina & genera Smaragdi. CAP. LII.

A Nonnullis Prasinus vocatur, item Neronianus aut Domitianus, teste Epiphanio. Neronem enim siue Domitianum aiunt oleum in multa vasa infudisse, & interuallo temporis oleum viridem colorem contraxisse, hocque oleo petram copiosius rigatam floridioris coloris euasisse. Alii dicunt Neronem quendam antiquum artificem & gemmarum sculptorem, smaragdi precipuum vsum inuenisse & gemmam istam ab illo Neronianam dictam, alii vero Domitianam appellari malunt. Hactenus Epiphanius. Persis & Indis vocatur *Pachee*, Arabibus *Zamarrut*, vnde Smaragdi nomen deductum est. Serapio *Tabarget* & Pandectarius *Tabarget* vocat, sed vitiosè.

Smaragdi genera à Plinio duodecim recensentur: qui Schiticis summam tribuit auctoritatem, quod nulli austeritas & durities maior, nec minus vitii sit, ac quantum smaragdi à cæteris gemmis distent tantum Schitici à cæteris Smaragdis. Secundum locum apud ipsum obtinent Bactriani, in commissuris saxorum nati. Tertium Ægyptii, quorum gratia non in colore liquido nec diluto, verum ex humido pingui. Reliqua genera in ærariis metallicis inueniuntur, qui duritie, colore ac perspicuitate à primo genere distinguuntur. Hi à locis vbi olim reperiebantur nomen habebant. Æthiopici acriter quidem virides sunt, sed non puri aut concolores. Persici non translucidi, visum nihilominus recreant, in vmbri refulgent, longius quam cæteri nitent, ac in sole hebetantur. Medici plurimum viriditatis habent, qui interdum rerum diuersarum imagines complectuntur. Attici in argentariis metallis reperti è longinquo speciosiores, minus pingues sunt, iisque senecta euanescit viriditas, ac sole læduntur. Charcedoni fragiles, colore incerti, ac virentium in caudis pauonum similes sunt plumis. Recensentur & Laconici, Medicis similes & Siculi. Item chalcosmaragdus gemma è Cypro turbida æreis venis, & Tanos in Persia reperta sordida ac ingrata viridis. Smaragdus quem *Colam* vocant in Arabia, ædificiorum ornamentis ocludebatur. Hæc Plinii Smaragdorū genera hoc seculo vix discerni possunt.

Hodie Smaragdi in duo genera tantum distinguuntur. Alii n. sunt Orientales, alii Occidentales. Orientales durissimi, virentique iucunditate amœnissima prata representant, solique præ aliis omnibus oculos vbertim explent & satiant, eorumque aciem iugi intuitu hebetatum reficiunt, vt vel ob hanc causam à sculptoribus libenter tractentur.

Hi quia neque foli neque vmbri, seu lucernis cedunt, sed potius virenti fulgore contra nituntur & irradiant, vt se superari non posse ostentent: Deinde etiam quia prorsus translucidi, ac in magno precio sunt, ad primum genus referri debent. Omnes ex India Orientali ad nos adferuntur, verum in quibus locis reperiantur incertum adhuc, quia fragmenta in loco natali propter illorum precium nulla à negotiatoribus relinquuntur. Putant multi Iaspidi vel Prasio innasci Smaragdos, vt Rubinus Balassio. Vidi lapidibus metallicis angulares ita innasci, vt politici ac impositi, arte non natura, vide-

rentur. Si huius generis smaragdi maculis, nubeculis, opacitate, aliisque vitiiis obnoxia fuerint, multum illorum dignitati decedit. Bonitas cognoscitur si in ore detentus frigidus appareat, ac in sole viriditatem seruet.

*Occidentales
duplices.*

Occidentales in duo genera distingui possunt. In Europeos & Peruanos. Peruiani etiam si iucundissimum habeant vitorem, tamen quia absque radiis mortui videntur, ac plerunque hinc inde nubeculis viridibus pleni sunt, nec ut orientales translucent & irradiant: Deinde quia copiose fatisque magni neque ita duri ut orientales reperiuntur, exigua nunc auctoritatem obtinent. Alii ex vicinis regionibus adferuntur prædictis paulo duriores: verum qui interdum nigricant ac noctu pulchriores apparent, non plane virides, sed prassio similiores, è cuius frustis eruuntur. Europei qui in Cypro, Britannia aliisque in locis reperiuntur prædictis omnibus ignobiliores, nisi duritiam & elegantiam habeant, sunt. Orientales illi præstantissimi, raro nucis auellanae maioris quantitatem excedere visi sunt. Occidentales tam magni reperiuntur, ut palmae manus magnitudinem superent. Europei raro magni reperiuntur.

Magnitudo.

Vires, facultates & proprietates smaragdi. C A P. LIII.

Smaragdus ut omnes gemmae frigida & sicca est temperatura, ob id omnem salui sanguinisque fluxum & præcipue dysenteriam ebibitus sistit, teste Auenzoare, nec refert an à mordaci humore an à veneno ortum habuerit. Propinatur ad venena, dysenteriam aluique fluxum, sex grana in pollinem redacta cum aqua aliqua cordiali, ut tormentillae, acetosae, nymphaeae vel boraginis. Quibus haustis extemplo æger, si venenum sumperat, cordis anxietates, animique defectus patitur: quos si exceperit sudor & somnus liberatur 10. horarum spacio. Eadem dosi sumptus, venenatis moribus animaliumque puncturis, pestiferebribusque pestilentibus medetur.

*Ad venena,
fluxus alui.*

*Ad morsus
animalium.*

Ad epilepsia.

Inter amuleta præcipue commendatur smaragdus. Nam si è puerorum collis pendeat, eos ab Epilepticis paroxysmis tutari creditur; digitis etiam gestatus comitalem morbum impedire omnes authores asserunt, eamque habere facultatem, ut si morbus ita vehemens sit, ut superari à gemma non possit, eam in partes disfringi, itaque vel tollere morbum, vel frangi quasi pugnando à potentiori deuicta. Coxæ mulieris alligatus smaragdus partum accelerare, ventri appositus retinere, ori inditus hæmorrhagiam sistere perhibetur. Vetri adhibitus indubitato dysenterias omnes, teste Antonio Guainerio, miraculi instar aufert, ac hæmorrhoidum fluxum nimium comescit. E collo pendulus inanes timores ac demones arcere fugareque creditur, ac hæmitricam febrem tollere. Memoriam etiam firmare, ac visum reficere & recreare à multis creditur. Comuni etiam hominum opinione castitatis custos ac adulterii proditor existimatur, quod venereos actus illegittimos non ferat ac si peragantur in partes diffiliat. Verum id natura (quæ actum legitimum ab illegittimo non discernit) aduersari omnino videtur. Agricola si pendulus cutim tangat illius qui actum venereum exercet, disrumpi existimat. Id si in quouis actu, legitimo vel illegittimo.

*Partum ac-
celerat & re-
tinet.*

*Hæmorrhagi-
am sistit.*

*Dysenteria
miraculose
sistit.*

*Dæmones &
timores fu-
gat.*

*Castitatem
prodit.*

gittimo.

gittimo contingit, necesse est vel motum vel halitum feminalem in smaragdū agere, nisi metaphysica facultas ipsi infideat aliqua, quę nulla ratione inuestigari possit. Huiusmodi facultate dæmones arcere, hominem ad secreta inueniēda habilem reddere, futurorum cognitionem dare, eloquentem efficere, ac opes augere, credere licet Christiano qui Dei in rebus naturalibus metaphysicas vires, potius admirari quam intelligere interdum debet.

Ex smaragdīs tinctura ad superius narratos affectus & morbos vtilissima *Tinctura Smaragdi.* spagirico artificio elicitur hoc modo. In ferreo vase puluerisatur, ac per linteum traicitur, huic superfunditur spiritus vrinę qui aliquid phlegmatis adunctum habet, vt colore in extrahat; spiritusque iterum distillatione aufertur, vt in fundo remaneat smaragdi extractum griseum, è quo tandem spiritu vini color smaragdi extrahitur. Variis casibus obnoxius est smaragdus. Facile enim à *Debilitate Smaragdi.* contactu duriorum gemmarum, ab æstu, igne, chalybe, ære, ab ictibus, & attritu læditur. Id etiam smaragdo ascribitur, quod speculi instar rerum circumstantium ideas in se recipiat, ac intuentium oculis exhibeat. Neque hoc dicitur ignorasse Nero, qui gladiatorum certamina smaragdo conspexit. Existimo omne diaphanum si altera ipsius superficies nigredine vel materia aliqua exacte leuigata, vt visus radios non recipiat neque proprius color agnoscat, idem efficere. Id probant puteorum aquę ligna, metalla leuigata, aliaq; infinita quę omnia circumstantes species referunt. Dum enim radios visuos non recipiunt ad species oppositas illi reflectuntur.

Dignitas & valor smaragdi. C A P. LIIII.

Smaragdi selectissimi semper in magna fuerunt dignitate, existimatione & precio, adeo vt olim illis aliquid inculpere vetitum fuerit. Fabulosum etiam quippiam quo maiorem haberent auctoritatem, traditum ab antiquis fuit. Nempe schiticos hoc est præclarissimos in metallis aureis nasci, vnde non sine magno discrimine ac negotio possint conquiri: Gryphis alitibus ferocissimis in iis nidificantibus, illosque ab Arimaspis populis monoculis, quę armati eo auri & smaragdorū cupidi accedunt, tentantibus. A quinquaginta annis quo Peruuiani ad nos allati sunt, Orientales viliores facti sunt. Narrat Aloisius Mundella Brixienſis medicus à Francisco Maria Vrbinatium principe duorum ceratiorum pondere Orientalem smaragdum 113. aureis emptum fuisse, ingens sane precium quodque adamantis eiusdem ponderis dimidiatum æquat. Orientales perfectissimos omnibusque modis absolutissimos, iustè æstimari quarta parte adamantis eiusdem ponderis puto. Si itaque 10. ceratia pendentis Smaragdi precium ignoretur, in Adamantis tabula precium 10. ceratiorum quærat, cuius quarta pars ostendit precium. Statuitur ibi precium 8190. cuius quadrans est 2147 precium smaragdi quæsiti, nec hic alia regula opus est. Linshotanus, qui iter orientalis Indiæ describit, longe maioris æstimat quam Adamantem. Nam orientalem smaragdum qui associari vnus ceratii adamante potest, 80. ducatis æstimat, cum tamen adamantem tantum 70.

Precium orientalis.

æstimet. Meo tamen iudicio nimis magno æstimat. Quarta pars' precii adamantis dum illi magnitudine par est, mihi hoc tempore quo tanta copia smaragdorum occidentalium habetur non solum sufficere, sed excedere videtur; præsertim cum gemmarii complures, præferant Peruvianos Orientalibus, quia gratiorem viriditatem habent. Iustus itaque duplum precii smaragdi occidentalis tantum habeat.

Adulterium smaragdi. C A P. LV.

OMnibus fere modis smaragdi adulterari possunt. Nobilior modus fit cristallo, vitro & silicibus calcinatis & fufis, si iis exigua quantitas minii adiciatur. Ita ego præstantes feci. Alii æs vstum in tenuissimum pollinem redactum addunt, adiecta croci ferri dimidiato pondere, ac sex horarum spacio coquunt, ac vas per se refrigerari sinunt, gemmamque polituræ committunt. Si exactè quis operatus fuerit, Americanis omnino similes efficiet smaragdus.

De Prasio, smaragdite & Chrisopraso.

C A P. LVI.

PRasius Prassius, Italice *Prasma*, Germanicè *ein Praesem*. Mater smaragdi à multis putatur & non immerito quod aliquando in eo reperiatur, etiam si non semper. Nam quæ partes viridiores absque flauedine & perspicuæ in Prasio reperiuntur, smaragdi rite appellari possunt, vt illi quorum flauedo aurea est Chrisoprasii. Color istius gemmæ proximè ad porri vel prasii colorem accedit, vnde prasii nomen obtinuit. Fit prasii color è mixtura flauo viridisque coloris. Prassius nubeculis perspicuus est, vel rotum corpus opaco quadam diaphanitate impeditur. Huic interdum rubri, albi, velatri quippiam insidet, quia adnascitur iaspidi, Cristallo aliisque gemmis à quibus varia corpuscula variosque colores nanciscitur. Differentiæ tres ratione coloris hic statui possunt. Prima continentur, qui exactè viridis porri colorem emulantur. Secunda qui multum flauedinis habent ac silicis arescentis fere colorem referunt. Hi si aurei sint splendoris Chrysopteri veterum sunt. Tertia quæ exigua viriditate, maiorique flauedine lactescunt. Has tres species omnes apud me reteruo. Postremum genus quod semiperspicuum est ad nephriticos lapides omnino referri debere existimo, vt suo loco docebo.

Prasi non solum in India orientali & occidentali, verum in Europa inveniuntur, præcipuè in Bohemia vicinisque regionibus.

Dignitas & valor Prasii C A P. LVII.

Vilis est hæc gemma, quia in magna copia, tantaque mole interdum reperitur, vt inde statua fieri possint. Ultra celaturæ precium vix vnquam nisi singularis eleganticæ sit, æstimatur. Tertium genus quod rarius est, & ad nephritidem

phritidem curandam singulare maximo in precio iis, qui ipsius facultatem norunt, est. Prasius quia vilis, non adulteratur.

Vires, facultates & proprietates Prasii. C A P. LVIII.

Vires habet smaragdi, verum minores, hoc proprium illi ascribitur, quod veneno praesente viriditatem amittat, quam non nisi lotus recuperat.

Ad venena.

De Chrysopraso. C A P. LIX.

Non dubium est quin veteres omnes gemmas aureum splendore habentes chrysolitos appellarint. Hinc Prasii, Topasii, Berilli aureis radiis fulgentes, Chrysoprasi, Chrysopatii, Chrysoberilli vocati fuerunt. Chrysoprasus itaque prasus est aureum splendorem porri viriditate immixtum habens. Grata admodum est aspectui gemma, ac iisdem cum Prasio viribus ipso tamen nobilior, & amoenior aspectu.

De smaragdo Prasio. C A P. LX.

Ambigit haec gemma inter Prasium & Smaragdum, unde Germanice nomen obtinuit *Smaraldprasem*. Graminis enim habet virorem neque flauedinis quid in eo deprehenditur, si conferatur cum Prasio; si vero cum smaragdo conferatur, flauescens quaedam viriditas, magis in ipso quam in smaragdo conspicitur. Raro perspicuus est nonnunquam tamen; ut plurimum opacam habet diaphanitatem. Ego illum pro pseudosmaragdo habeo, fortassis chlorites Plinii est. In Bohemia ac occidentali India reperiuntur. Duo itaque illius sunt genera Bohemici & Americani, illi plerunque opaci sunt, isti vitrioli instar: cuius colorem exacte referunt semitransparentes. Indi hunc formant columna instar, ut maiorem aequet digitum longitudine, minoremque latitudine. Deinde alteram extremitatem reliquo corpori paulo crassiolem faciunt, ut pertusis labiis inferi ac pendulus prominere ornatus gratia possit. Hac enim ratione principes se ab aliis distingunt, ac viliores huiusmodi ornatu indignos arbitrantur. Quidam affinis meus, mihi frustulum istius lapidis dono dedit, qui eundem magni faciebat ac Nephriticum verum lapidem esse assererat, cui opinio non repugno, quod eius multa sint genera ac omnia colore plurimum inter se differentia, ut loco explicabo. Ut Bohemicum Smaraldoprasum vel pseudosmaragdum appellauit, ita hunc optime smaragditem appellari posse existimo.

Ab Indis gestatur.

Nephriticus lapis.

Smaragdi-tes.

Vis, facultas, dignitas & valor smaraldoprasii. C A P. LXI.

Vriam brachio applicatus ciere, proinde arenulas pellere, calculi generationem prohibere, nephriticos ac arthriticos dolores comescere, & e collo suspensus ne oriantur vetare, puerorum etiam terculamenta impedire, omnesque smaragdi vires, sed imbecilliores habere, creditur. Paucis nota est haec gemma, hinc fit nondum esse in precio.

Ad calculi & nephritidem.

De Topasio veterum ac Chrysoptio, qui hodie Chrysolitus appellatur.

CAP. LXII.

Chrysolampis.

TOpasius veterum, viridis fuit gemma ac diaphana: si aureo quodam fulgore splēdebat Chrysoptius appellātur. Nunc vtraq; à Gemmariis Chrysoliti nomen obtinet. Topasius seu chrysolitus vulgaris smaragdo est colore dilutior, cui nonnihil flauedinis adiectum videtur. Huic dum viror aureus est Chrysoptii nomen tribuitur, & mater Smaragdi putatur. Plinius multa de chrysoptiis, chrysolitis & chrysoptis tradit, sed omnes istas gemmas ita confundit, vt nihil inde certi colligi possit. Chrysoptius non absurdè hodie à Gemmariis chrysolitus appellari potest, quod reuera aureus color per viridem in illo fulgeat. Qui si noctu igne admoto vehementer splendeat Chrysolampis Plinii est. A nonnullis hæc gemma cum chrysoptis confunditur, quia parum inter se differunt. Topasius, teste Plinio, à Iuba Mauritanix rege qui eam in insula C.iti Arabiæ marisque rubri primum inuenit, nomen accepit. Reperitur autoritate Plinii in lapidicinis alabastri & prope Thebas Ægypti.

Natura, vires & facultates Topasii veterum seu Chrysoliti Gemmariorum & Chrysoptii. CAP. LXIII.

*Ad sanguinis profusum & phrenitidem.**Ad comitiam.*

TOpasius limam sentit, ac in tantam molem interdum excrefcit, vt statua inde fiant. Scribit enim Iuba, Arsinoe Ptolemæi Philadelphi vxori statuam cubitorum quatuor fuisse ex Topasio in delubro sacratam. Sanguinis eruptiones sistere, vulnerique admotus extemplo fluentem compescere, bilem, iramque ac phrenitidem mitigare, si pro amuleto gestetur, perhibetur. Nocturnos etiam timores & puerorum terriculamenta, ac lunaticos paroxifimos arcere creditur. In mensa positus chrysoptasius (quem à chrysoptis differre non puto) præsentem veneno traditur colorem amittere, eoque semoto iterum recipere. Sed huiusmodi vanas & præter rationem omnem, de gemmarum viribus opiniones experientia rerum omnium magistra refutat. Potus chrysoptasius cotialem curat perfectè, teste Cardano.

Valor dignitasq; Topasii seu Chrysoliti vulgaris.

CAP. LXIV.

Non magnam habet autoritarem hæc gemma neq; celaturæ precium excedit. Causa est quantitas & magnitudo, quæ illam vilem efficit. Chrysoptii tamen si egregiè aureis radiis splendeant paulo nobiliores sunt.

De veterum Chrysolito, Chryselethro & Melichryso, seu vulgari Topasio.

CAP. LXV.

Hoc tempore gemmariorum Topasii, gemmæ sunt aurei coloris, & omnino dubio procul, inter veterum Chrysolitos numerandi. Fortassis à Plinio Chryse-

Chryselectri aut melichrysi appellantur. Nam chrysolithi nomen tanquam genus omnibus gemmis quæ aureum habent colorem applicat. Color illius nullo alio colore intermixtus est, & aquam reubarbaro vel croco tinctam refert. Duo ipsius sunt genera Orientalis & Europeus. Orientales illi habentur, qui purissimi auri instar rutilant. Hi omnibus gemmis, adamante excepto, duriores, aliquando ita tincti sunt, vt nimium croci in illis appareat. Nonnunquam tamen dilutiores quam conueniat, sunt, imo interdum adamantum aquas habent absque aliquo colore, quos propterea referunt. Qui medio modo se habent cæteris nobiliores & præstantiores habentur. Europei crystalli instar molles, cum aureo colore vel multum vel parum nigricant. Inter hos nonnulli tam parum flauedinis habent, vt nisi nigredine à crystallis distinguerentur ab iis discerni non possent. Inueniuntur in Bohemia passim. Dum aureo colore eoque puro splendent ab orientalibus nisi duritie distingui possunt, tam sunt elegantes. Orientales in Æthiopia & Arabia inueniuntur. Præstantiores in India & Bactriana. Reperiuntur aliquando permagni Topatii, & qui 12 pondo ponderent. Vidi Bohemicum duarum vlnarum longitudine, & fere semivlnæ latitudine, qui Rudolpho secundo Cæsari inuictissimo, & Domino meo clementissimo dono datus fuit.

Natura, vires & facultates Topasii vulgaris seu Chrysolithi veterum.

CAP. LXVI.

Natura solaris, cuius speciem aliquo modo refert hæc gemma aureo suo colore, est. Proinde vt aurum ac solvitalis facultatis fomentum est; ira Chrysolithus, timores enim nocturnos, & melancholiam minuere atque depellere, intellectum confortare, molestis que insomniis aduersari, demones terrere & fugare, pusillanimitatem stultitiamque auferre, sapientiam, animique constantiam promouere, ac à fascinationibus ferentem tueri, brachio sinistro alligatus, aut è collo suspensus, auroque inclusus, creditur. Refert Cardanus in libro de admirandis curationibus mira de Chrysolithi viribus his verbis. Cæsarem Palauicinum aliumque nobilem ex oppido Gallerati, melancholia & comitiali morbo alternatim (quorum vnus iam quindecim diebus cum febre; Palauicinus alter iam sex mensibus, sed sine febre, verum cum clamoribus) laborantes, & frustra à medicis vexatos, somniferis lotionibus capitis, solo potu pulueris Chrysolithi ex vino, in octo dierum spacio, sic liberaui, vt nunquam morbus redierit. Præter dictas facultates, sanguinem vulneribus applicatus sistit, ac libidinis cæstrum cõpescit. Chrysolitus tritus & potatus asthmatis & orthopnæ paroxysmos mitigat. Has vires omnes, multi non huic chrysolito, sed præcedenti gemmæ, nempe illi gemmæ, quæ nunc chrysolitus appellatur & è viridi colore aureus est attribuunt. Frigida & sicca natura est, vt omnes gemmæ. Hoc peculiare habet quod sub lingua detentus sitim febrientium extinguat.

Ad melancholiam.

Ad comitialem.

Ad sanguinis profusionem.

C A P. LXVII.

Orientalis topasii vulgares si purissimi auri instar rutilent & absque vitio sint, quia aspectui admodum grati sunt, à nonnullis expetuntur ad ornamenta pileorum, statuarum ac reliquiarum in ecclesiis. Qui ceratium pendente duobus Thaleris aestimandi sunt. Qui 2 ceratia, quatuor thaleris, qui 3, 9: thaleris. Inde ut aliorum precia sciantur, ceratiorum numerus ducatur in se & quotiens ostendet precium quaesitum. Sic 4. ceratiorum valebit 16. thaleros, & 10. ceratiorum 100 thaleros. Hæc regula ad 20. ceratia tantum valere potest. Nam ulterius vilis sunt aestimandi, propter magnitudinem quam aliquando attingunt. Propter summam duritiem quam habent vruntur ut saphiri, ac tum veros adamantes melius æmulantur quam alia gemma. Vidi vix 10 ceratia pendente. 200. thaleris venditum. Ita enim exactè annulo inclusus adamantem referebat, ut vix à perito gemmario differentia cognosci potuerit.

Topasii Bohemici orientalibus similes eadem regula taxari possunt. Si tamen quotientis quartam partem accipiat pro Bohemici valore. Reliqui qui nigricant & fortassis pro veterum obsidiana gemma haberi possunt, aut parum aurei coloris habent his viliores sunt, nec commodè aestimari possunt. Si quis regulam viliozem velit sumat octavam partem precii dicti.

Adulterium Topasii. C A P. LXVIII.

Præstantior modus. Topasii aurei coloris ob elegantiam adulterantur omnibus modis quibus alia gemmae adulterari solent. Præstantior modus est dum in crystallo, siliicibus, & vitro fuso aureus color conciliatur, id fit si ad singulas vitri libras quarta vncia pars ferrei croci remisceatur atque tantillum minii addatur. Sed primum addendum minium post crocum, teste Baptista à Porta. Si crystallo calcinato triplum plumbi addatur Topasius absque aliqua adiectione emergit, si per diem in fornace moretur. Aliter sic conficies; fac pollinem ex ære vsto, cinabari nativo ac crystallo, quadruplumque stanni vsti adde, fusorioque vasi ex terra fortissimo inde, fornacique committe per diem. Sed ignis vehemens non sit, ac semper eodem gradu permaneat, facile enim fluit pulvis predictus.

De Berillo. C A P. LXIX.

Aquamarina. Berillus gemma est quæ aquæ marinæ colorem refert ex viridi ceruleum. Italis à colore *Aquamarina* vocatur, Hebraice *Iaschpech* vocatur: unde nonnulli putant Iaspidis nomen deductum. Dum berilli aureos radios habent aut ex auro scintillant, Chrysoberilli appellantur, quos aliqui ad chrysoprasos referunt. Transparent berilli omnes & dilutum habent colorem, si enim colore saturato sint, pro aliis vulgo gemmis habentur. Eius colorem refert aqua
Chrysoberillus.
Chrysoprasus.
lix.

Berilli non sunt in maiori auctoritate quam Topasi orientales olim Chrysoliti appellati, proinde eodem precio æstimari possunt, pro coloris tamen elegantia augetur vel minuitur precium, idq; in omnibus gemmis seruandum est. Adulteratur Berillus iis modis quibus aliæ gemmæ omnes. Nobilior modus est dum æs vstum in tenuissimum pollinem redigitur, vt omnem tactum effugiat, ac christallino, vitro aut christallo calcinato vitroq; illi adiecto miscetur ac fornaci committitur, aris vna dragma pro vitrea massæ libra sufficit.

Cristallus notissima gemma, si nomen gemmæ meretur, transparentis est ac aquam in glaciem congelatam, vnde nomen habet, omnino refert, nomen deducitur à *κρύος*, id est gelu, & *στένω*, id est contraho. Mollissima est omnium gemmarum. Dum coloratur non iam pro cristallo amplius, sed pro alia gemma habetur; quanquam in vere gemmæ locum substitui non possit. Si enim berillum referat, pseudoberillus, si topasium pseudotopasius, si saphirum pseudosaphirus, si smaragdum pseudosmaragdus, & ab illa gemma, cuius similitudinem refert, appellatur. Tales autem in Bohemia & vicinis locis com. lures reperiuntur, qui omnes sola duritie à veris gemmis distinguuntur; Molles hi enim omnes cristalli instar sunt, & pro cristallis haberentur, nisi coloris elegantia gemmariis, vt aliud nomen illis darent, suaderet. Nascuntur Cristalli plerumque hexagoni. Nam qui rotundi aut globosi, vt silices, reperiuntur, illi duriores cristallis sunt & pro pseudoadamante habendi sunt. Tales sunt Arnehmii prope Arnehmum Geldriæ oppidum, Clabequii prope Bruxellum, Gallici, Bohemici, & Silesiaci. Hi enim aliquando tam duri sunt, tantaque elegantia micant, vt vix ab Orientalibus distinguantur. Tincturam, tamen quam verus adamas admittit non recipiunt, Deinde igne & senecta corrumpuntur, quod adamanti non accidit. Horum mentio in capite de adamante facta est. Gemma etiam illa quæ iris appellatur, quod omnes colores iridis, si quis fronti applicatam intueatur, conspicuos faciat, species cristalli est, quæ partim ob iustam angulorum reflexionem huiusmodi colores, vt vapores iridem, partim quia minus pellucet cristallo, offert. Hac si subcitrina, fuerit ab Italis & Gallis *citrino* vocatur, ac præstantior communi cristallo habetur.

*Falsæ gemmæ
quæ dicantur.*

*Bohemia
gemma fere
omnes cry-
stalli sunt.*

*Pseudoada-
mantes.*

*Arnehmii,
Clabequii,
Bohemici.*

Iris.

Citrinus.

*An aqua sit
materia cry-
stalli.*

Putant nonnulli aquam esse materiam cristalli ac glaciem diu in frigidissimis montibus seruatam tandem in cristallum conuerti: Verum omnino falluntur, vt in tertio Tomo symbolorum principum (vbi symbolum Ludouici Gonzagæ, *ex glacie cristallus enasit*, explicatur) notavi. Nunquam enim aqua in cristallum mutari potest, absq; tamen aqua non generatur. Solui enim terræ tenuissima portio ab aqua debet, aut illi aliunde missa cõmisceri, quæ recedente aqua tum primum in cristallū concreuit. Si cristallus ex aqua cõgelata constaret, igne solueretur, (quæ enim frigore concreuissent calore soluuntur) ac aqueæ

æque partes igne consumerentur, quod non fit experienti. Igne enim crematus calcem seu terram & sal, cuius spiritus beneficio coagulatus fuit, ostendit. Hæc fusius ante, vbi de causis concretionis gemmarum egi, explicantur.

Nascuntur plerunque cristalli forma hexagona in mucronem desinente, *Cur cristallus hexagonus nascatur.* quia terrestris subtilis materia se separans ab aquea nititur se vnire, ac omnibus modis singulæ particulae, centrum corporis sui ambiunt & appetunt. Quod cum fit vel circulem vel hexagonam figuram faciant oportet, nulla enim alia à circulo perfectior videtur. Circularis figura fit dum materiae partes sunt prorsus vniusmodi; qualis in iis qui proximi sunt adamantibus, quos duriores dixi, conspicitur: hexagona, cum partes nonnullæ ipsius mixti, reliquis sunt vel subtiliores vel magis aereæ, aut alia ratione differunt; Hæc enim *Causa hexagonæ figuræ.* à reliquis circa angulos pelluntur, vel ipse non tam cito quam alia centro se vnire cupiunt: hacque ratione concresecente materia, hexagona figura circulo quam proxima aliisque omnibus angularibus perfectior, efficitur. Si statueretur, omnes particulas eiusdem naturæ temperamenti & qualitatis esse, sphericam figuram habere deberet omnis cristallus, omnibus ad centrum æquali vi tendentibus, aut absque ratione nobis manifesta, figuram certam illi à natura & Deo datam esse hexagonam statuere oporteret, vt in multis rebus cõtingit. Nam neque cur homo aliudve animal suam formam extrinsecam, neque cur flores & frondes certam perpetuo habeant vnquam ingenium humanum perscrutari potest: Quod admirari hæc natura non vero intelligi velit. Inuenitur cristallus variis in locis etiam in Europa. Circa Pisas reperitur in quodam torrente qui ex monte Magno fluit. In verruca etiam monte propinquo foditur. Saxis adhæret conglobatus, vt difficulter auelli possit. In Alpium iugis, Germania, Bohemia, Hungaria, Cypro & Lusitania frequens est, vbi ingentis ponderis interdum inuenitur. Sæpe in agris vt prope Tsaltoniam Bohemiæ & Coutebergam. Multa vitia cristallo inmiscerentur, vt sales, festucæ, nebulæ, atomi, rubigo & ferruginæ quid simile. Dum plane perspicui sunt cristalli montani nomen illis tribuitur. Cristallus obscurior, aut nigrior aqua perspicuus, & qui à nonnullis iris appellatur, eo loci vbi cristalli reperiuntur, inueniri interdum solet. Qui in agro Pisano inueniuntur, ac raro digiti magnitudinem excedunt iridis colores angulorum repercussu imitantur. Ob quam causam à gemmariis adamantum instar scalpuntur, ac Berilli nomine tanquam præstantes gemmæ diuenduntur. Est tamen Berillus alia gemma, vt suo capite explicauimus.

Ex prædictis itaque facile colligi potest: Cristalli nomen accommodari ad omnes gemmas perspicuas mollesque quæ colorem nullum manifestum in se habent. Hæc videntur esse in quadruplici differentia. Vt prima contineatur quæ glaciem refert cristallus montanus dictus. Secunda Iris. Tertia Citrinus. Quarta pseudoadamus. Aliis nobilior est pseudoadamus, vt citrinus iridi, & iris cristallo.

Natura, qualitates & facultates cristalli.

C A P. LXXIII

O 3

Ad febrim. FRIGIDA & sicca naturæ adeo est cristallus, vt sub lingua positus sitim febricentium sedet, manibusque detentus acuta febre correptos recreet & refrigeret, præsertim si satis magnus fuerit ac spherica figuræ, sæpeque in aqua rotarum mergatur, vbi à manu agri incaluerit. Cristallus in tenuissimum puluerem redactus ac cum vino propinatus, dysenteriam curat, ac albos vteri fluxus sistit. Cum melle, vino aut iusculo exhibitus lactantibus, lactis vbertatem & copiam à proprietate promouet. Præterea dragma pulueris cum oleo amigdalorum dulcium exhibitus; extemplo curat eos quibus argentum sublimatum oblatum est. Fluxum præterea cholericum vel cœliacum citissime & à proprietate tanquam bezoar aliquod compescit, calculum etiam rumpit & per vrinam expellit. Collo appensus cristallus somnia prohibet & vertigini nœdetur.

Ad dysenteriam.

Ad vteri fluxus.

Ad lactis abundantiam.

Ad sublimatum.

Ad alui fluxus calculum.

Ad somnia & vertiginem.

Oleum & sal cristallorum.

Oleum dulce cristalli.

Alius modus.

Sal cristalli in vino solubile.

Sal cristalli ad calculum aliter.

Ad obstructions, Podagram, & syncope.

Ad prædictos omnes affectus chymici è cristallo salein vel essentiam eliciunt, quam crudo cristallo præstantiorem & rutiorem existimant, & ad calculum pellendum vtiliorem. Cristalli in pollinem redigantur his adde duplum sulphuris, tere optimè simul, sine sulphur exuratur, ac reuerbera optimè sex horarum spacio. Calcinato cristallo affunde aquam vrticæ, vt sex digitis emineat, ac in fimo equino digere quatuordecim diebus. Postmodum distilla & magna cristallorum pars extillatur. Remanentiæ iterum affunde aquam vrticæ, ac repete prius opus, donec omnes cristalli transcendant, nihilque in dante vitro remaneat. Extillato iniice parum salis fusi, ac sine vt stet aliquandiu, hæc enim ratione oleum cristalli separatur ab aqua quæ superiorem partem occupat. Aquam effunde ac aliam aquam distillatam cristallis affunde, in qua iterum salis portio dissoluitur. Hoc opus repete donec omne sal in ea solutum fuerit, & cristalli oleum dulce fiat. Id terua ad vsum, ac dragm. semissem aut vnciam vnã cum aq. appropriata exhibe ad prædictos affectus. Aliter præparatur vt & salipsius, hæc ratione. Cristalli subtilissimè conteruntur, & vel æquali nitri vel duplo sulphuris pondere commixti in calcem aduruntur. Hæc deinde ex aqua pluuiali stillatitia lauatur aliquoties rursusque siccatur. Postea spiritu vini perfunditur maceraturque in loco calido aliquot diebus, tum extillatur rursus & quod in fundo remanet, iterum calcinatur, lauatur, maceratur, distillaturque toties, donec salis instar sit ac in vino eliquescat niuis instar, tandem id sal in loco humido resoluitur, & pro oleo cristallorum haberi potest. Ad calculum maiori compendio vis cristallorum haberi potest. Cristallus in pollinem redactus excandescat ignis vi per horam, ac in aqua raphani, ononidis aut petroselini, cui quarta pars olei vitrioli aut sulphuris acidi addita est extinguat, idq; opus decies repetatur. Postea saccharo optimè trito affunde paulatim aquam prædictam, ac diligenter spatula lignea moue. Huius sacchari offer quotidie mane & vesperi semicochlear aut quantum medietas nucis iuglandis capere potest. Valet etiam ad omnes viscerum obstructions, teste Quercetano: & quia tartarum in homine resoluit, podagricis conuenit, syncopi præterea ac capitis morbis, quia cerebrum confortat, apprimè conducit in eum vsum datur à granis 10. ad 30.

Sal cristallorum etiam alia ratione, non tamen à prædicta dissimili haberi potest. Calcinatur cristallus, ac in tenuissimum puluerem supra marmor conteritur, postea sulphure & sale nitro calcinatur perque diem ac noctem reuerberatur, in vas vitreum longum collum habens inditur, ac acetum terebinthinatum superfunditur, obturatoq; vase, supra cineres calidos per noctem relinquitur, sequentique die quod solutum est, effunditur, custoditur, nouumque iterum acetum superfunditur. Hocque tandiu repetitur donec cristallus soluat. Acetum postea in quo cristallus solutus est filtratur, ac in balneo humiditas euaporatur, vt in fundo cristalli sal relideat, quod tritum & supra marmor positum in liquorem soluitur.

Sal cristallorum aliorum.

Dignitas, valor, vsus & adulterium Cristalli. CAP. LXXV.

Cristallus non solum ad mundum muliebrem, dum catenæ, nodi aliaq; huiusmodi inde fiunt, sed etiam ad specula, perspicilla, pocula, scyphos, patinas, lauacra & similia vsui est. Adeo vt dum absque vitio est, huiusmodi pocula vel scyphi à principibus appetantur, & sat magno in precio sint. Aureus enim scyphus pedis magnitudine interdum centum thaleris diuendi potest, aliquando etiam pluris. Exigui cristalli ex quibus nodi aut coronæ fiunt, viles sunt ac calaturæ precium non superant. E cristallo etiam adiecto vitro ac arena purissima saleque alcali nobilissima vitra cristallo vero quam similia fiunt Venetiis. Inferuit etiam cristallus ad gemmas imitandas dum calcinatus plumbi trib. partibus miscetur. Huic solent metallica addi, vt optatus smaragdi, topasii vel alterius gemmæ color prodeat. Cristalli beneficio etiam ignis solet è solis radiis colligi dum nempe rotunda planities modicum conuexa soli ita opponitur, vt corpus id quod ignem suscipere debet, circa conuexi centrum ponatur. In mollioribus etiam corporibus & delicatulis, cauterii ferrei vices supplet, quanquam non minus quam ferrum vrere & dolere existimem. Adulteratur vitro cristallino quod illi simillimum, verum cristallo mollius & ponderosius est.

Vitra ex orbis.

Ad gemmas imitandas.

Cauterium ex cristallo.

Pseudoadamantes dum peritè calati sunt etiam auro includuntur, ac dum exigui sunt, ita veros æmulantur, vt non nisi à peritis dignosci possint. Hinc fit apud Bohemos, Polonos, Hungaros, & Molcos non exiguam habere auctoritatem, maioris tamen quam calaturæ precium sit non venduntur, nisi duri sint & egregiè scintillent. Eadem ratio citrinorum & iridum, qui omnes supra calaturæ precium, non plus valent, quam velit emptor. Habentur enim in satis magna copia, magnaue frustra pugni instar nondum elaborata & prorsus perspicua vno aut duobus thaleris tantū diuenduntur. Elaborata & in scyphos aptata venditoris arbitrio ac emptoris deliciis commissa, sæpe satis magno detrachuntur.

Pseudoadamantes.

Iris.
Citrinum.

De Asteria, aut Solis gemma, seu Iris Girasole.

CAP. LXXVI.

IN capite de opalo mentionem feci asteriæ gemmæ ac ad opali genera retuli, similes enim ex matre opalorum ipsemet extraxi. Si tamen opalo longe durior sit, potest sui generis gemma esse & ab opalo distingui. Quo enim durior eo elegantius si soli obiiciatur, & vertatur solem deambulantem in se conspicuum facit, vnde nomen habet. Quia etiam lux illa deambulans stellæ similis est nomen asteriæ illi à nonnullis tribuitur. Sed meo iudicio rectius id nomē opacæ gemmæ, quæ stellaris appellatur, ac stellas quasi arte depictas continet, Germanicè *Sternstein*, aut *figstein* cōuenit. Perspicua est hæc gemma crystalloque similis, durior tamen: opalis cristallizantas admodum similis ac

Ceraunia,
Astrobolus,
oculus felis,
Beli oculus.

tantum duritie ab iis differens. A Plinio Astroites, & quæ deterior ceraunia, à Michaeli Mercato Astrobolus, ab aliis oculus felis, quia radiat modo clarius modo obscurius, vt felium oculus vocatur. Differt à gemma quæ Beli oculus aut Bellochio Italice dicitur, ac exacte oculum iride & pupilla imitatur. Opaca enim est ac Achatis species. Plinius Asteriam & Astrion tanquam diuersas gemmas describit cum gemma vna videatur. Agricola stellarem lapidem opacum Astroitem putat: asteriam vero quam gemmam solis vocamus. Plinius lib. 37. Cap. 9. ita scribit. Candidarum dux est pæderos &c. Proxima candidantium est asteria, principatum habens proprietate naturæ, quod inclusam lucem pupillæ modo quandam continet, ac transfundit, cum inclinatione velut intus deambulantem ex alio atque alio reddens, eademque contraria soli regerens candicantes radios, vnde nomen inuenit, difficilis ad celandum.

Astrios.

Pæderos.

Indicæ præfertur in Caramania nata, similiter candida est quæ vocatur Astrios crystallo propinquans in India nascens & in Pallenes littoribus intus à centro seu stella lucet fulgore luna plena. Quidam causam nominis reddunt, quod astris opposita fulgorem rapiat ac regerat. Optimam in Caramania gigni, nullamque minus obnoxiam vitio. Cerauniam enim vocari quæ sit deterior, pessimam lucernarum lumini similem. Et paulo post. Est & inter candidas quæ Ceraunia vocatur fulgorem siderum rapiens. Ipsa cristallina splendoris cerulei in Caramania nascens, albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellam coruscantem. Fieri & hebetes ceraunias, quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellam, eam quæ post totidem menses elanguescat. Hactenus Plinius ex cuius verbis colligi potest Asteriam seu astrion,

Locus natalis.

Ceraunia.

gemmam esse eiusque speciem vnam cerauniam. Putat Agricola astroitem à Plinio alibi solis gemmam appellatam fuisse ac astrobolon oculis piscium similem à sudine. Solis enim gemma Plinio candida est, & ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios. Eidem mitrax dicta Persis accepta est, è rubri maris montibus multicolor, ac contra solem varie refulgens. Ex præcedentibus Plinii verbis vix aliquid certi colligi potest. Ego asteriam seu solis gemmam eam puto, quæ cristalli lactescentis instar rotundam lucem inclusam transfundit cum inclinatione deambulantem. Astroitem vero eam quæ è medio corporis stellulas radiantem ostentat, quam inter opali species retuli, aut si mauius eam quæ multicolor contra solem varie refulget, vt felis oculus. Hanc apud me vt & priorem seruo, quam ex opalorum matre abstraxi; elegantem sane ac quæ

Agricola opinio.

Mitrax.

soli

foli exposita plurimas ac scintillantes stellulas exhibet. Prædictæ tres gemmæ omnes, commodè pro Opalis haberi possent. Sed quia duritie & coloribus opalium non semper referunt à gemmariis distinguuntur. De posteriori quam Astroiten, oculum solis, aut oculum cati vocant, sequenti capite agam.

Facultates, proprietates, vsus, dignitas & precium Asterie.

C A P. LXXVII.

Vsus istius gemmæ est ad aurea manubria, gestata enim, somnum conciliare & somnia terrificæ abigere creditur. Orientalis tam dura est vt vix cælari possit, satisque vilis nec preciosior duplo cælaturæ precio.

De oculo cati. C A P. LXXVIII.

Oculum cati, esse Astroiten Plinii quam multicolorem asserit, existimo, ac eam esse gemmam quæ à nonnullis solis oculus, & à Persis Mithrax, quod solem significat, appellatur. Cardanus hanc pseudopalum vocare viderur. Opalo enim similis est variis coloribus, quanquam non ita distincti in hac gemma vt in opalo appareant, & hæc longè durior sit, renerrimus enim est opalus. Differt hæc gemma ab alia quadam opaca, quæ oculi depicti imaginem refert ac etiam oculum cati vocatur, aut belli oculus, Italicè belloccchio, quia Achatidis vel onychis species est. Laudatissimi inueniuntur in Zeilan, interdum ex Regu aduehuntur, qui eo deferri ex regione Bramaa dicuntur.

*Solis oculus.
Mithrax.
Pseudopalus.*

Dignitas, valor & facultates. C A P. LXXIX.

Magno est in precio apud Indos, qui sibi persuadent eius qui hanc gemmam gestat diuitias non posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri. Ait Garsias ab Horto se expertum, lineum pannum ita compressum vt ipsius gemmæ meditullium siue oculum tangat, nullo igne vri posse. Id scio verum esse, verum (quod ille non animaduertit) gemmæ viribus aut facultatibus tribuendum non est, cum omni lapillo idem contingat ad modicum tempus. Ignis enim flamma neque statim lapillum ignitum facere, neque partes panni complecti propter compressionem vt exurat, potest. Reuertit enim ac repercutit à se flammam lapillus, vt ignis vrat, corpus vere attingere & complecti debet. Id quilibet ex tempore filo alligato lapillo ac flammæ candelæ adhibito experiri poterit.

Ad diuitias.

Apud Indos tanto, vt dixi, est in precio: vt qui in Lusitania 90. aureis æstimatus fuit, in India 600. venditus fuerit. Potest itaq; precio opalorum æstimari minoris vel pluris, prout elegans est, variisque coloribus ornatus, nihil enim hic certi statui potest.

Precium.

De Sordio seu cornicolo. C A P. LXXX.

P

Hactenus de perspicuis & transparentibus gemmis egi: nunc de semiperspicuis aut semiopacis agendum. Nobilitate autem ceteris præstantior videtur Sardius, prima gemma rationali Aaronis imposita, quam Iudæi putant rubinum fuisse, nunc Sardius, Corneolus vel carneolus appellatur. Italicè, Gallicè & Germanicè paucis litteris mutatis idem nomen retinens. A carne sanguinolenta cui similis est colore, nomen carneoli vel corruptè corneoli habet. Sanguinis biliosi vel subcitrini colorem exactius refert. Semiperspicuus est, loturæ carnis similis. Nam in corpore ipsius quasi rubrica aut caro pellucere, sed offundi obscura nubecula videtur. Plinius sardam apud antiquos frequentem in vsu fuisse asserit, precipuè ad sigilla: nihil enim ceræ in signo tenet. Serapionis sarda alia ab hac videtur; Eam vocat Hager albuze di ac lapidem rubentem languidius quam hiacinthus ac liuidius esse dicit, ac ad ferri ex Oriente rudem, obscurum, perpolitum nitere, oculos tactu roborare, paleasque capillis affricatum trahere vt magnes ferrum, idem asserit. Quæ omnia succino conueniunt, quod Hiacinthi vulgaris colorem exactè refert.

*Ad sigilla.
Sardam Serapionis succinum videtur.*

Genera, loci natales, & magnitudo sardii. C A P. LXXXI.

Sarda primum Sardibus reperta, vt Plinius asserit, sed laudatissima circa Babylonem hærens in saxi corde. In Indiatrium generum. Rubrum & quoddamium vocant à pinguedine. Tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indica prælucent, crassiores sunt Arabica. Inueniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Ægyptū quæ aurea bractea sublinuntur. Mares excitatius fulgent, fæminæ pinguiore sunt & crassius nitent. Hactenus Plin., Albertus magnus sardam à corneolo distinguit nominū copia deceptus; eadē enim gemma est. Nisi velit corneolo albo sardam nomen tribuere, & rubro sardii vel corneoli. Franciscus Rueus aliud caput de sardio, aliud de corneolo habet: fortassis orientalem sardium nostratem corneolum statuit. Durior enim ille isto ac alio nomine dignus. Apud me tria genera sardii vel corneoli seruo. Primum rubrum à me supra descriptum, alterum exigua sanguinis rubedine tinctum ac semiperspicuum. Tertiumque subflauescens ex rubedine. Laudatissimus Corneolus in Sardinia inuenitur. Secundum locum obtinet qui in Epiro & Ægypto reperitur. Sed Babylonius ceteris præfertur. Indici & Arabici etiam non contemnendi, vt nec Europei. Nam ad Rhenum, in Bohemia, Silesia aliisque regionibus, quales apud me habeo, præstantes inueniuntur. Aliis lapidibus adnasci solent.

Sardam; Sardius & Corneolus.

Genera.

Natura, facultates, qualitates & proprietates Corneoli & Sardii.

C A P. LXXXII.

Refert Albertus gestatum sardium seu corneolum animum exhilarate, timorem pellere, audaciam præstare, fascinationes prohibere ac corpus contra venenata quæuis, quæ ex humorum corruptione proueniunt, tueri. Impri-

mis autem sanguinem vndeunque fluentem peculiari proprietate mirabili modo sistit. Venti etiam alligatus partum conseruare creditur. Tumoribus etiam calidis applicatus medetur, puluis ad omnem sanguinis fluxum ex vino rubro austero propinatur. Is etiam liuentes dentes, eorumque sordes affricando emendat. Acuere ingenium, somnia mala prohibere & malignitati Onychis obistere, dicitur. Stultum est cum Cardano asserere, quod litigantes victores & gestantes diuites faciat.

Ad sanguinis fluxum.

Dignitas, valor & usus coruiculi. C A P. LXXXIII.

Apu**D** Hebræos olim in summa authoritate extitit, Quia prima gemma fuit quam Deus rationali inseri iussit, quod Aaron summus Pontifex suprapectus gestabat. Quanquam Iudæi existiment rubinum fuisse. Verum illis à quibus gratia omnis diuina ablata est hac in re credendum non est, sed 70. interpretibus & scriptoribus ecclesiasticis ac Iosepho; qui etsi non sardium, tamen sardonichen ex sardio & oniche constantem, non rubinum interpretatur. Apud Romanos etiam in satis magna dignitate fuit. Eo enim ad sigilla utebantur, quia ceram non recipit, ob duritiem, cuius beneficio ab aqua non facile hebetatur. Nunc quia præstantiores gemmæ in maiori copia inueniuntur dignitatem suam non parum amisit. Ad sigilla tamen, & faminarum manubria exornanda inter gemmas sanitatis (vt vulgo vocantur) recipitur. Cælaturæ precium non superat nisi nucis iuglandis magnitudinem excedat. Tum enim quia ad sanguinis fluxum sistendos expetitur venditoris arbitrio æstimatur, & aliquando duobus, tribus aut etiam quatuor thaleris diuenditur.

Vitro simili colore prædito, vt aliæ omnes gemmæ adulteratur.

De sardoniche ac Cameo. C A P. LXXXIIII.

Sardonyx ex sardio & onyche à natura simul compositis gemma est. Huic interdum aliæ gemmæ adnascuntur, verum à sardio & onyche tanquã præcipuis denominationem habet. Constat plerunque sanguineo, albo & nigro colore; qui à se inuicem circulis aut zonis ita distinguuntur vt arte facti videantur. Quæ carneo colore carent sardonichis nomine non sunt appellandæ. Hodie à gemmariis & onyx & sardonyx Niculus vocatur, communiter tamen ille qui ex nigris & albis zonis constat, vt in capite de onyche explicabo. Dum crassa vnus coloris scalpitur ac alterius coloris pro strato relinquitur tum gemmarum Camechuyam vel Cameum vocant, siue onyx siue sardonyx sit.

Niculus.

Genera & loci natales, dignitas & precium sardonichis. C A P. LXXXV.

Infinita eius sunt genera si coloris diuersitas; diuersa genera statuere debet. Nam in his ludit natura. Si rubedo ad cocci vel laccæ colorem vergat, vulgo Incarnati vocantur. Colorum varietas dignitatem auget. Interdum

Incarnati.

enim in iis purpureus, ceruleus, roseus, flauusque apparet circulus, cui Basis quædam (vt Arabibus) nigerrima, Indis cerea vel cornea substernitur. Præferuntur aliis quibus candida vel purpurea aut rosea zona aut etiam cerulea sese ex ordine citra alterius rei intermixtionem ita subsequuntur, vt Iridis aliqua forma referatur. Quæcunque zonas non vnitas, sed diffuentes habent, & mellei coloris sunt, ac feces in se habere videntur, tanquam ignobiles non sunt in precio. Sardonyche primum vsus apud Romanos dicitur fuisse Scipio Africanus, vt tradit Demostratus, quæ postea Romanis & Indis ab iis persuasus fuit celebris. Puto vasa Myrrhina olim ita decantata ex hac gemma fuisse fabricata. Vidi enim partes poculorum olim calatas. Quæ iridis varios colores, vt de Myrrhinis scribitur, anhelabant. Porcellana enim vasa (quæ hodie ita vocantur,) excocta igne ac ex terra subtiliori pingui conflata sunt, ac ex Chyna huc deferantur, & nequaquam antiquorum myrrhina vasa ita decantata esse, existimo. Scribitur de Myrrhidate Pontis rege, quod ex onychie 4000. poculorum habuerit. Inde conicio non ex simplici onyche, sed ex sardonyche & calcedonio, elegantioribus, regisque mensis dignioribus gemmis & quæ fortassis à suis nomine non distinguebantur etiam pocula fuisse elaborata. Prima dignitas Indicis altera Arabicis datur. Inuenitur quoque in Germania, Bohemia, Silesia locisque vicinis: sed raro absque fecibus sunt; sæpe etiam melleum in se colorem habent, nec zonas aut circulos à se ita exacte distinctos vt orientales. Sardonychum magna frustra, vt pocula & scyphi inde elaborari possint inueniuntur. Hinc fit exiguas ad sigilla coronas nisi coloribus excellent, vix calaturæ præcium bis superare. Magna frustra eleganter calata vigecuplo interdum calaturæ præcium excedunt. Coloris varietas & elegantia præcipui valoris sunt indices.

*Myrrhina
vasa ex Sardonyche.
Porcellana.*

Natura & facultates sardonychis & adulterium.

C A P. LXXXVI.

ONychum nocuos effectus animi fastum & venena domare creditur, ac ad ea valere ad quæ Sardius seu Corneolus, vitro adulteratur quod in ipsius locum substituitur, sed facile dignoscitur, quod facile ab aere exedatur, & puluerulentam superficiem contrahat, neque ita vt Sardonyx nitent.

De Calcedonio, vel Charcedonio. C A P. LXXXVII.

CHarcedonios Plinius inter rubini genera recenset, ac nigrioris aspectus, carbunculoque pallidiores & obscuriores videri, igne tamen vel sole & inclinatione acrius quam ceteros excitari, umbrante tecto purpureos videri, sub caelo flammeos, contra radios solis scintillare, ceras liquefacere, asserit. Duo etiam facit genera, masculum & fœminam. In masculis stellas intus ardere, feminas vniuersum fulgorem extra se fundere scribit. Quæ omnia potius.

potius granato orientali aut amethysto, quam nostris calcedoniis videntur conuenire.

Calcedonius itaque gemma est quasi per nubem vel nullo vel leui aliquo colore tinctam, totumque corpus occupantem semper spicua, sculpturæ propter duritiem contumax. Olim sub onyche comprehensa, cuius species est, appellabatur onyx candida. Nam candicans veterum onyx, siue transluceat siue non, nunc calcedonii nomen apud Europæ populos retinet.

Genera, loci natales, dignitas & vsus Calcedonii. CAP. LXXXVIII.

PLinius, vt dixi, matrem à femina distinguit, ac imbre diuino generari, lunaque plena maximè reperiri, olim putatum fuisse, atque in Nalimoniis montibus nasci, deinde & apud Thebas in Ægypto, verum prædictis obscuriores, magisque fragiles, venosi & morientis carbonis instar, non absimiles scribit.

Calcedonii hoc tempore in orientales & Europeos distinguuntur. Qui colore aliquo diluti, duri ac oculis grati sunt pro orientalibus habentur. Tales sunt in quibus purpura vel ceruleum quid albo permixtum, aut grata quadam lacæ rubedo (quales apud me complures, qui pro veterum charcedoniis haberi possunt, seruo) apparet. Qui terreum aut obscure candidum habent colorem cæteris ignobiliores sunt, ac in tota Germania passim inveniuntur. Hos etiam in Belgio circa Louanium in agro Heuerensi & prope Bruxellam reperi. Qui flauedine aut rubedine ingrata transparent, etsi pro orientalibus non habeantur, tamen proximè præcedentes dignitate antecellunt. Tales dicuntur miræ magnitudinis in Lotaringia reperiri, ac ferro percussos, *In Lotaringia.* authore Symphoriano Campegio sonoros esse, aduersus raucedinem utiles, quod vocem clariorem efficiant. Cæteris omnibus præfertur in quo ceruleus, *Præstantus.* albus & flauus ruberque color confusus apparet, qui que soli expositus iridis colores radiorum reflexu ostentat. Nam distinctum colorem rubrum vel nigrum non habet. Dum ruber adest sardonix est, dum niger onyx. Ex hoc olim pocula illa & vasa myrrhina appellata, que tanto in precio apud Romanos fuerunt, elaborata fuisse, quemadmodum ex sardonixe & onyche, vt superiori capite annotaui, non dubito. Olim sardonix & calcedonius pro onyche habiti fuerunt. Hinc fit pocula illa 2000. numero Mythridatis ex omni specie Onychis (vt sardonixe, calcedonio aliisque) elaborata, ex onyche facta fuisse scribant authores. Species enim omnes generis nomine continentur. Hoc tempore etiam pecula effigies principum, coronæ penfiles aliaque infinita ex calcedonio fiunt. Præcipuus vsus est ad sigilla, quia cera illi non adhæret.

Facultates, vires, precium & adulterium Calcedonis.

CAP. LXXXIX.

Commendatur Calcedonius contra omnia atræ pilis symptomata, hoc est tristitiam, timorem, dæmonumque insultus. Nec desunt authores vani, qui gestanti victoriam (quæ tantum à Deo datur) promittant. Ex India occidentali afferuntur nonnulli modice translucidi ex albo palleſcentes, nonnulli lacteis zonis distincti, quos prædicant appensos valere ad lactis vbertatem. Hodie propter copiam non magni fit. Si tamen maiora frustra egregiè sculpan- tur, nec desit color insignis magno interdum vendi possunt: ac non multo vi- liori precio quam Sardonyx. Adulterium Calcedonius vix meretur. Sic ta- men imitaberis. Igni ad colliquefaciendum, cristallum immittes, argenti calcis parum remisceto, per diem fornaci immorari finito & habebis.

De Onyche & Camehuia. C A P. XC.

Onyx Græcè est vnguis, vnde & nomen gemmæ. Humani enim vnguis si- militudinem colore & splendore vt plurimum refert. Translucet raro, opa- ca enim est. Constat plerunque colore & albo & nigro, qui à se inuicem ita distinguuntur, vt arte distincti videantur. Nigram Plinius Morion Indicam vel pramnon vocat. Corneus etiam color in illis sæpe visitur cingentibus can- didis venis aut zonis oculi modo interuenientibus, Germanicè *onykel*, Italicè *nicolo* vocatur, quo nomine etiam Sardonychen appellant: confundunt enim has duas gemmas, fortassis quia olim etiam sub onychis tanquam generis no- mine continebatur. Plinius onychen vocat eam quæ plurimas variasq; cum lac- teis zonis habet venas omnium in transitu colore inenarrabili, & in vnum redeunte concentum suauitate grata. Dioscoridis onyx, alabastrum est, quia id vnguis colorem refert.

Onychis genera, loci natales, & magnitudo. C A P. XCI.

Onychum genera vel à loco vbi inueniuntur, vel à coloribus distinguun- tur. Onyx Arabica nigra est, candidis zonis multisq; modis colores in ea componuntur. Dum zona alba imagine scalpitur ac nigra zona loco strati sub- sternitur, à nonnullis Memphites, hodie Camehuia vocatur à Gemmariis, quasi alia gemma esset. Sic albam onychen hodie Calcedonium vocant, quam præcedenti capite descripsi. Ego hanc differentiam inter Sardonychen, Cal- cedonium & Onychen pono. Quod Sardonyx sit dum onychi satius, aut corneoli rubicundus color distinctè, adiunctus est. Calcedonius dum abest rubicundus & niger color distinctus; Nam confusi & mixti, quasi aqua exi- gua portiuncula rubedinis vel nigredinis tincta esset, adesse possunt. Onyx vero propriè dum adest niger & abest rubicundus. Varia itaque Onychum sunt genera. Aliæ enim nigrae profus, aliæ cum albedine, cum fusco, flauo, lacteo, subceruleo, corneoque colore miram varietatem ostentant. Omnes zonas vel lineas habent, quibus colores à sese mutuo distinguuntur. Quæ ni- gerrimo colore translucet Plinius, vt supra dixi, Morion Indicam vel pramnon vocat.

*Memphites.
Camea.*

*Differentia
inter Sardo-
nychen, Cal-
cedonium &
Onychen.*

*Morion.
Pramnon.*

vocat. Istius generis est fortè Obsidianus lapis nigerrimi coloris aliquando & translucenti crassiore visu, ex quo gemmas multi faciunt. Habetur in Æthiopia traditurque in Hispania nasci prope Oceanum, Plinio teste. Nunc vix constat quis sit iste lapis. Ego pro onyche non habeo quæ zonis aut lineis albo colore tinctis caret. Hispania hoc tempore mittit calculos nigros splendentes zonis candidantibus intersectos, quorum pulvis in pollinem redactus, cum vino pro-

Obsidianus lapis.
Onyx in Æthiopia.
Lapis ad Ilesum.

pinatur, non sine fructu ad calculum. Ex India occidentali lapis quidam niger adfertur, quem aliqui etiam inter onychum genera haberi volunt; hic sulcis cæatur, imoq; ventri affigitur cucurbitularum instar, ad ilei dolores. Sed nec hunc quia zonis caret pro onyche habeo. Reperiuntur omnia genera in India, Arabia, Armenia, Ponto, America & Europa.

Magnitudo, dignitas, valor & usus Onychis C A P. XCII.

Tantæ interdum magnitudinis est Onyx, vt columnulæ inde fieri possint. Romæ enim in Basilica S. Petri sex columnulæ Onychinæ conspiciuntur. Colonia Agrippinæ in templo trium regum, referente Agricola, onyx extat latior palmo candidis venis sic distincta, vt duorum iuuenum capita exprimat, ac rursus aliis nigris vt serpentem effingat. Appianus quoque testatur Mythridatem Ponti regem circiter duo millia poculorum ex Onyche in suo thesauro habuisse. Verum non solum ex onyche, sed sardoniche & calcedonio factitata fuisse certum est, cum Sardonyx & Calcedonius apud veteres pro Onyche haberentur. Onychina pocula apud Romanos myrrhina vocabantur, vt præcedentibus capitibus admonui. Quanta autem myrrhina vasa fuerint in dignitate ex variis authoribus colligere licet. Nunc etiam in precio sunt, non solum pocula, sed statuæ, effigies ac imagines, quæ ex onyche elaborantur. Onychen tamen Sardonyx precio superat. Ceteros omnes valore & dignitate vincunt, qui subcerulei sunt, ac in imo nigredinem habent; à Iudæis imprimis expetitæ. Nam apud eos in magna existimatione est onyx, fortassis quia vna fuit ex 12. illis gemmis quæ rationali Aaronis insertæ fuerunt. Quanquam hac de re nihil certi constitui possit, cum auctores multi aliam gemmam quam Onychen fuisse existiment. Iudæi tamen traditione continua Onychen eam quæ subcerulea est, tanquam vnam ex numero 12. gemmarum colunt, ac propterea magni faciunt, tantiq; quanti Sardonium; imo pluris aliquando æstimant. Pocula, statuæ ac imagines ex Onyche, satis caro precio venduntur, aliàs raro cæaturæ precium excedunt, subceruleis tamen exceptis qui vt cæteris digniores, ita interdum caro precio diuenduntur, quod venditor pro emptoris luxu & appetitu statuit. Posteriores isti figuris conuexis elaborari solent, tumque Camei vel Chamehiæ vulgo vocantur.

Myrrhina vasa que sint.
Iudæorum onyx.
Camei.

Natura, facultates & vires Onychis. C A P. XCIII.

Onyx ceram non recipit, propterea nunc, vt olim, ad sigilla aptissima est. Mentis passionibus conducere, sensusq; viuificare creditur, quanquam alii collo suspensam onychen tristitiam & timorè, aliq; melancholica symptomata

Noxa onychis.

*Ab comitia-
les.* excitare scribant, eamque vim, Sardæ aut Cornooli præsentia refringi. Comi-
riales etiam paroxismos creditur impedire. In globulum politum redacta, o-
culoque imposta, vt aliæ gemmæ leues omnes, puluerulenta & quæuis alia,
quæ in oculum inciderunt, si hinc inde voluatur, vna secum educit. Ignem ex
illa excuti, vt ex cote aiunt, ac affricu ita calefieri, vt vix credi possit.

Imitatio Onychis seu adulterium. CAP. XCIV.

*Camei imi-
tatio.* Onyx simplicior vix vnquam solet ab aliquo imitari. Illa vero quæ corpus
album à nigro distinctum habet quam sæpissime: vt nempe cælata, postea
pro Cameo diuendi possit. Fit autem hoc modo. conchæ parua marina, qui-
bus mulieres Italicæ ad fucum vtuntur, in pollinem redigantur, ac in succum li-
monum, aliquoties per filtrum puratum, ponantur, ita tamen vt succus tribus
aut quatuor digitis supra nater. Sinatur ita per decem dies succus bene cooper-
tus in calore. Postea effunde succum, residuum aqua elue ac tere in Por-
phiritide albumine oui, prius optimè conuassato, ac in formas proiicito. Post-
ea non formatam partem externam, optimè expolito, vt supra stratum nigrum
optimè & dextrè collocari possit, & fraus non cuius facile innotescat. Inter te-
rendum alii colores optimè triti addi possunt, ita vt Sardonyx hac ratione et-
iam fingi possit, nec minus aliæ gemmæ aliue lapilli preciosi.

De Achate. CAP. XCV.

*Differentia
ab onyche.* Proxima forma & coloribus Onychi Achates. Onyx zonis ornata est, A-
chates nequaquam. Nam loco zonarum lineas aut maculas variis colori-
bus, quæ variarum rerum imagines exhibere videntur, à natura mirabili mo-
do exornatur. Inueniuntur enim quæ nemora, flumina, arbores, animalia,
fructus, flores, herbas, nubes & quicquid excogitari possit non obscure refe-
rant. Celebratur ab authoribus Pyrrhi regis Achates, in qua spectabantur no-
uem Musæ, & Apollo cytharam tenens, non arte, sed sponte ita discurrentibus
maculis & coloribus, vt Musis quoque singulis redderentur insignia, non secus
ac si arte elaborata fuisset. Huic similis est Achates quam refert Camillus Leo-
nardus Pisarenus se vidisse. Quæ septem arbores in planitie collocatas pul-
cherrime referebat. Ego apud me seruo Achaten quæ non maior vngue medii
digiti, circulum ita exactè fusco colore notatum habet, vt circino perfectior
exarari non possit. In circuli medio Episcopi cum mythra effigies exacta ap-
paret. Deinde si paululum inuertatur alterius imago visitur. Quod si iterum
vertatur duæ imagines apparent, & mulieris & viri; alioque modo inuersa ad-
huc alia, ita vt aliquot effigies mirabili naturæ artificio in illa conspiciantur.
Sed aliqua ita leuiter coloribus tinctæ sunt, vt perspicacem oculum desiderent.

*Differentia
à Iaspide.* Differt Achates à Iaspide duritie & leuore. Iaspis enim etiam omnes colores
habeat, quos Achates, tamen mollior est ac ex crassioriterrestri materia con-
flata & Achate magis opaca, quæ ex tenuiori constat: ob quam causam ex-
actè po-

Etè poliri à sculptoribus potest. Iaspis semper puluerulentum quid in se habere videtur, neque alia differentia est inter Iaspidem & Achaten. Interdum Achates semitranslucet, quod in ea laudatur.

Genera, loci natales & magnitudo Achatum.

CAP. XCVI.

Quia infinitis coloribus variat Achates, hinc fit multa nomina apud veteres habuisse. Vocatur enim Phallachates, Sardachates, Hæmachates, Cerachates, Leucachates, Dendrachates, Antachates, & Perileucos, Leonina quæ leonis pelli similis est, ac Italis *Brocatella* vocatur. Nomina partim à colore, *Brocatella*, partim à forma quam referunt, partim ab aliis gemmis, quibus admixta est achates, dantur. Ab adnata illi Sarda, Sardachates, à colore albo leucachates, à forma arboris quam refert, dendrachates vocatur, & corallachates à coralli forma.

Omniùm pulcherrimas Achates nobis India mittit. Primum in Sicilia iuxta flumen eiusdem nominis dicuntur inuenta. Nunc in Germania sub ditio-
ne Landtgrauii à Lichtenberg non procul ab oppido Schindthutten magna illarum copia inuenitur, quæ ita interdum excellunt, vt cum orientâlibus certare possint, & pro iis vendantur. Verum tales non ita passim sese offerunt. In agris reperiuntur. In Bohemia etiâ non procul ab Argentinâ ciuitate Leucachates, punctulis nigris vel purpurei coloris inspersis, quæ elegantissima est, reperitur. Achates tanta mole excrescit, vt pocula & scyphi inde fieri possint. Pisis duæ crustæ ouatæ amplitudine ferme cubitali ad monumentum Gregorianum in campo Sancto dicuntur extare.

Natura, facultates & proprietates Achatis. CAP. XCVII.

Omniem Achaten venenis pestiferis, viperarum atque scorpionum ictibus aduersari tradunt complures. Cor enim recreat ac aduersus omne genus *Ad cor & cæ-*
contagii tuetur. Sitim Achates ore contenta manuq; detenta febrientiû æstus *tigia.*
nô obscure compescit. Narratur aquilam nido suo Achaten imponere, vt pullos *Ad febres.*
contra animalium venenatorum morsus tueatur. Scribunt aliqui rubram Achaten visum acutere, ac ab omni iniuria defendere.

Dignitas, valor, usus & fictio Achatis. CAP. XCVIII.

Olim in magna auctoritate fuit Achates, nunc multum dignitatis propter copiam illi discessit, vt solent quæ nobis familiaria sunt in contemptum venire. Nihil enim charum nisi rarum. Pocula adhuc hodie ex Achate fiunt, quæ si ex eleganti ac semiperspicio Achate elaborata sint, sat magno æstimantur precio nec viliores sunt Sardoniche. Vidi frustum duarum palmarum latitudine, cui Iulii Cæsaris imago ac vxoris ipsius ita artificiose olim insculpta fue-

rat, vt octo millibus thalerorum venditum fuerit. Sed antiquitas operis at-
gebat precium. Vtuntur hodie Achate ad coronas precarias, quæ etiam vir-
ginum colla & pectora exornant in Belgio. Ibi enim loco aurearum cathena-
rum in luxu sunt, propter miram quam habent variis coloribus elegantiam.
Onychis precio æstimantur, si vero colores obscuri aut aliis vitiiis maculentur,
illis viliores sunt. Artifices hanc vitro imitari solent, cui diuersos immiscent co-
lores. Sed facillime deprehenditur fraus, quod Achates limam respuat, ac illius
superficiæ, propter leuorem sordes non adhæreant.

De Beli oculo seu oculo cati & Leucophthalmo. C A P. XCIX.

Differt hæc gemma multum à pseudopalo, quæ Cardano oculus cati appel-
latur, & à Garsia ab Horto describitur. Quia hæc profus opaca est, & A-
chatis species, peculiare tantum nomen habens, quia figura oculi, quasi arte
depicta in ea distinctis coloribus apparet. Corpus enim gemmæ album est,
in cuius medio nigrum quid pupillæ instar, ab iride dilutioris coloris obcingi-
tur, vt plane oculus videatur. In pseudopalo non ita colores distincti sunt. Sed
quia ex parte pellucet, ac intus colores aliqui vt in oculo felis vel cati scintillant,
nomen hoc illi datum est. Solet hic maiori precio quam Achates diuendi, quia
non tanta copia haberi potest. Oculis imprimis putatur salutaris, quia eos ab
omni iniuria tuetur, ac à pulueribus aliisque sordibus liberat, si illis imponatur,
& huc illuc voluatur. Vna enim omne impedimentum educit. Fuit Beli oculus
olim Assyriorum Deo dicata.

*A pseudopa-
lo differen-
tia.*

*Lycophthal-
mos.*

Huic similis videtur Leucophthalmus (ego lego Lycophthalmus) gem-
ma de qua Plinius lib. 37. cap. 2. rutila alias, oculi speciem candidam, nigram-
que continet, & mox sequenti capite. Lycophthalmos quatuor est colorum,
ex rutilo & sanguineo in medio nigrum candido cingitur, vt luporum oculi,
illis per omnia similis. Triophthalmos Plinius tres oculos habet & procul-
dubio ad Achatis species referenda est. Nam interdum oculorum effigie
luxuriant.

*Triophthal-
mos.*

De Iaspide. C A P. C.

Iaspis, vt dixi, ab Achate non differt, nisi quod mollior sit, & propterea non
ita exactè polita vt Achates possit. Causa est impurius & crassior terrestri-
materia vnde coaluit. Omne genus coloris recipit vt Achates. Notissima gem-
ma est, neque tam perspicua quam Achates, vt plurimum viridis. Quo Smara-
gdo vicinior, eo nobilior.

Genera, loci natales, magnitudo & mixtio cum aliis gemmis.

C A P. CL

Propter

PROPTER colores varios quos habet Iaspis diuersa habet nomina, aut in diuersa genera discernitur. A loco vbi reperitur etiam illi nomina data sunt. Deinde à commixtione cum aliis gemmis, à fumi, terebinthinæ, aeris & rosarum colore, capnitis. Therebinthiua, aeriua & rosea vocatur. A loco natali Thermodontiaca, Phrygia, Thracica, Calcidica, Assyria, (alias Grammatias vel polygrammos virens & smaragdo quadantenus similis pellucere crassiori tamen materia, purpureum quoddam in se continens albaque linea interdum signata) Persica, Cappadocica, Indica, Cypria, Americana & Germanica vocatur. A commixtione cum Achate Iaspachates, cum onycheilla quæ niuem imitatur ac cristallo similis est (quam hodie calcedonium vocant) Iasponix à Plinio appellatur. Quæ cum sarda miscetur sardoiaspex dici potest. Cum variis enim gemmis coalescit. Habeo vnam quæ Amethystum, Sardam, Calcedonium distinctis locis in se habet. Inuenitur in multis Germaniæ locis. Coræ in Misnia effoditur sanguineo & flauo colore, ad strygam è duobus Lygiorum montibus turcoidi non absimilis (Borea forte Plinii) & ad salam nigra rubens, item ad Pagum Cauffungam rubra, sed spuria, multisque aliis in locis extrahitur. In Bohemia rubras, sanguineas, purpureas, albas, variisque coloribus intermixtas, ac pulcherrimas, mirabilique naturæ artificio compositas, collegi quamplurimas. Tanta mole reperitur, vt magnæ statuæ ex ea elaborari possint.

Boron.

Natura, facultates & proprietates Iaspidis.

C A P. CII.

IAspidi ratione coloris ab authoribus diuersa facultates tribuuntur. Rubicunda mirificè sanguinis fluxum cohibet, non solum è naribus & hæmorrhoidibus, verum è vulneribus fluentem. Sed ea eligenda quæ sanguinis instar, per totum corpus absque alio colore rubet. Testari possum me, qui alias lapidibus & gemmis tantas vires quantas vulgus solet, non tribuo, cum in Phrisia orientali apud Illustrissimum Batonem à Kniphausen ad aliquod tempus degerem, incredibile vix de Iaspidis viribus obseruasse. Nam cum ancilla domina fluxu mestrurorum ita laborasset per aliquot dies, vt nullo modo sisti posset. Iaspidem rubram quam Dominus multis annis, vt aiebat, apud se habuerat, impolitam & rudem femori alligari iussi. Quo factò, subito mensum fluor substitit, nec rediit. Alius ex ipsius familia cum in pede vulneratus esset, nec sanguinis fluxus cohiberi posset, admoto lapide, extemplo impeditus fuit, licet vulnus non tegeretur. Memini me virginem Pragæ curasse, quæ sex annis hæmorrhagia laborauerat ita vehementer, vt vix vnquam hebdomada prateriret quin aliquoties illi sanguis efflueret. Hæc cum nullis remediis iuuari posset, à me consilium petiit. Qui prætermisissis aliis omnibus quæ à medicis præscribi solent, vt pore quibus ad nauseam iam diu vsa fuerat, Iaspidem, cuius facultas ad huiusmodi symptomata mihi experientia nota

Ad sanguinis fluxum.

Experientia Iaspidis.

erat, illi commodato do, vt collo appensam gerat. Paret illa sanguinisque fluxus illico sistitur. Gestat per aliquot hebdomadas, nec redit fluxus. Cum itaque se profus curatam opinaretur, deponit gemmam, post paucos dies redit fluxus, iterum appendit iaspidem, cuius beneficio mox liberatur. Cum vero singularem huiusmodi facultatem & diuinam miraretur (vt mihi reulit); experiundi gratia aliquoties à collo deposuit gemmam, ac semper animaduertit redire fluxum, nec curari, quin iterum appenderet. Obseruauit tamen non statim se posita iaspide redire, sed post multas prius elapsas hebdomadas, appensa tamen, statim sisti, ita vt nulli alia causa fluxus inhibicio ascribi ab illa potuerit quam iaspidi. Tandem cum per aliquot menses à corpore gemmam non deposuisset nec vnquam hæmorrhagia rediisset; mihi gemmam reddidit, ac affirmavit per semianni spacium se liberam fuisse. Postea cum illam sapius conuenirem, affirmavit non redire amplius fluxum ac se omnino curatam esse. Tribuunt alii etiam viridi iaspidi quæ maculas rubicundas habet hanc facultatem, sed ego quod multoties expertus sum refero. Viridis collo ita appensa, vt circa ventriculi orificium pendeat, stomachum firmare, nauseam vomitumque prohibere, ac calculos vrinamque pellere traditur. Iaspis omnis conceptum firmat, partumque femori alligata promouet. Gestata febres & Hydropses quæ vel à debili concoctione vel à sanguinis nimio fluxu oriuntur, ne fiant corroborando ventriculum & sanguinem sistendo, prohibet. Nonus medicus etiam epilepsiam viridem iaspidem arcere affirmat, idque & nunc à multis asseritur, qui si circa ensiformem cartilagineam per diem & noctem ab epileptico gestetur, aiunt si sudore corripatur liberari à paroxysmo, sin minus emori, idque multoties fuisse probatum. Vires has omnes augeri putant, si argento includatur, non alteri metallo. Cogitationum etiam tumultum & inconstantiam, quæ ex sanguinis impetu oritur prohibet. Calculi etiam generationem si portetur omnino arcere vulgo creditur. In quem scopum in sculpsitur illi scorpionis figura ea hora qua sol scorpionem ingreditur. Hoc enim tempore dum scalpsitur putant à cælo peculiare vires ad calculum prohibendum suscipere, sed figuram quæ neque qualitas neque substantia est aliquid posse & superstitiosum & stultum est existimare, vt suo loco in titulo quales vires gemmæ habeant explicauit. Iaspis grammatias aut polygrammos appellata, quæque virens smaragdo per similes est, ac purpureum in se quid continere videtur, albaque cingitur linea ad venena quæuis vt & aliæ omnes ad venena quæuis pro amuleto gestatur. Grammatias si albas duas lineas decussatim, vt crucis figuram referant, habeat, prædicatur ferentem contra aquæ iniurias & submersionis periculum tueri. Crucifera Iaspides quæ in Misnia inueniuntur virides, quales multos in scrinio rerum exoticarum apud ducem Saxoniam vidi, eandem ad aquæ pericula dicuntur habere facultatem. Casum impedire & excipere iaspidem gestatam ac sudorem compescere multi credunt. Iaspis dragmæ pondere deuorata menses sistere scribitur.

Ad imped-
andum ab-
ortum.

Ad epilepsiam.

Ad cogita-
tiones.

Ad calculum.

Grammatias.

Ad venena.

Crucifera
Iaspides.

Iaspides propter colorum varietatem & elegantiam, variasque imagines quas exprimunt, quibus tanquam picturis ludit natura, vt olim non in minori auctoritate quam Achates fuere, ita & nunc nisi in tanta copia reperirentur essent. Olim grammatas quæ apud Indos reperiebatur ac aliquid purpurei admixtum interiecta albalinea habebat, cæteris præferebatur. Secundum locum habebat quæ roseum quiddam nacta erat. Tertium quæ smaragdum imitabatur. Quartum quæ sereni calicorem referebat. Nunc orientalis Iaspis, quæ subceruleo, viridique colore obscura, sanguineis punctis conspersa est, cæteris omnibus præfertur. Hæc si semper speciosa est, vulgo Heliotropii nomen habet, de quo lapide sequenti capite agam. Iaspis ad sigilla, hominum effigies, cochlearia, pocula, cultrorum capulos, coronas præcarias, variasque res alias formandas, in vsu est. Iaspis Achatis precium non superat, quia illius elegantia cedit. Quæ tamen à natura variis coloribus, figuris aut imaginibus ornata est, venditoris arbitrio æstimatur. Habeo tales quamplurimas quæ mihi tam grata sunt, vt iusto & ordinario precio non sint venales. Vidi in scrinio Imperatoris Rudolphi secundi Domini mei clementiss. quædam, nemora, palustria loca, arbores, nubes & flumina ita naturaliter referentes, vt procul aspicienti non lapis, sed pictura putetur. Hæ ab Imperatoria Maiestate in tanta auctoritate sunt, vt ex compluribus quæ diuersos colores habent, inuicem ritè applicatis, mensæ supremum folium extrui iusserit. Id variis gemmis exornatum, variorum locorum, fluminum, arborum, montium, ciuitatum, ac nubium figuras picturæ instar ita exactè refert, vt non satis quis naturæ artificium & artificis diligentiam, solertiamque admirari possit. Iaspides enim ita connectere potuit, vt connectionis lineæ vel non appareant, vel ad rem faciant, picturæque munere, dum extremos arborum, ædificiorum vel montium ambitus faciunt, fungantur. Multis annis laboratam fuit vt opus dictum absolueretur. Id cum preciosissimum sit, quia multis aureorum milibus constat, ac admirandum, quod naturæ artificium, ac artificis solertiam ostentet, inter mundi miracula recenseri, ac cum templo Dianæ Ephesæ comparari absque iniuria potest. Iaspides itaque vt aliæ gemmæ quæ figuras sibi à natura inditas habent inæstimabiles sunt, ac venditoris arbitrio precium illarum committendum est. Iaspis quia copiose inuenitur imitationem non meretur. Imitari tamen vidi à milite Hastato Imperatoris ita artificiosè vt non nisi duritie cognosci potuerit. Credo ex gypso calce lapidum puluere & sero lactis addito glutine massam fuisse. Hanc variis tingebat coloribus, deinde dum pro mensæ folio Iaspidem imitari vellet, inter quatuor ligna quadrangula, ne ad latera efflueret materia, ponebat massas variis coloribus tinctas pulvisque instar diffuentes, atque antequam indurescerent, bacillo hinc inde ducto mouebat, eoque modo colores tanquam per anfractus ducebantur, venasque naturales Iaspidis referebant. Poterat idem artifex quas volebat figuras ita formare: imo lapidem à se factum & politum excavare ac frustum alterius coloris ad libitum inserere, quod ita coalescebat, quasi ab initio illi commixtum fuisset. Ex huiusmodi artificiosis lapidibus columnæ

*Heliotropius**Vsu.**Precium.**Mensa Rudolphi II. Impe-
perat.**Imitatio Ias-
pidis.*

ac statua fieri possunt, multo elegantiores Iaspidibus, quas longa ætas duriores reddit. Fortassis antiqui simili vsu sunt artificio.

De Heliotropio. CAP. CIV.

Heliotropius gemma à sale nomen habet, ἥλιος solem, τροπῶν versionem significat. Causam nominis explicat Plinius, quia videlicet in vas aqua proiecta fulgorem Solis accedentem percussu sanguineo mutat, maximè Æthiopica. Gemma est viridis sanguineis punctis vel venis distincta, a hodie Iaspis orientalis vocatur, apud nonnullos pristinum nomen retinet, præsertim cum ex parte translucet. Hac enim ratione peritiores gemmarum à Iaspide distinguere volunt.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascatur Heliotropium.

CAP. CV.

*Heliotropii
magnitudo.*

Bruga.

Vllores Iaspidibus & Prasii adnascitur, vel innascitur aliquando mater Prasii vel Smaragdi aliarum que viridium gemmarum est. Aliquæ sunt Indica, Æthiopica, Africana & Cypria, teste Plinio. Germania & præcipue Bohemia illis non caret. Afferuntur etiam ex India orientali. Tanta magnitudine reperiuntur, ut Sarcophagi, quibus mortuorum corpora teguntur, inde excindi possint. Vidi enim in cathedrali Ecclesia D. Donatiani nobilissima urbis Brugensis patriæ meæ, post summum altare, huiusmodi Heliotropium. Ea ex Italia aduecta fuerat, ac postea, cum, qui se reformatæ religionis vocant, templa spoliarent, furto ablata est. Paucis hæc gemma nota erat.

Dignitas, valor & vsus Heliotropii. CAP. CVL.

Lapis iste aut gemma, si à Iaspide distinguitur maiorem habet Iaspide auctoritatem, nisi illa imaginibus à natura formata sit, tum enim, ut dixi, quouis precio æstimari potest. Poculum ex hoc lapide efformatum 200 thaleris vendi potest. Minores duplo calatura præcium raro excedunt, hac ratione Iaspidibus vulgaribus paulo nobiliores. Ex hac gemma, ut ex Iaspide varia efformantur.

Natura, facultates, vires & imitatio Heliotropii.

CAP. CVIL.

Plinius ait, ut antea monui, gemmam hanc in vas aquæ deiectam, fulgorem Solis accedentem percussu sanguineo mutare. Alii positam in aqua radiis Solis opposita, efficere, ut illa ebulliat, ac in nebulam versa, postea in guttas pluuiæ-

pluriales resoluantur. Nonnulli etiam existimant impedire quo minus gestans à præsentibus conspiciatur, quod tamen Plinius à magorum impudentia fictum non approbat. Certum enim est nullam gemmam id efficere naturam sua facultate posse. Effectus etiam prædicti de Sole à nostri seculi Heliotropio non fiunt, ita ut veterum Heliotropius vel alia fuerit, vel illi falsò huiusmodi facultates adscriptæ fuerint.

Hodiernam Heliotropium omnes vires Iaspidis habere nemini dubium esse debet. Venenis enim resistit, sanguinem undecunque fluentem sistit, calculi generationem prohibet, ventriculi coctionem auget, & epilepsiam arcet. Fingitur ut Iaspis, sed rarius, quod variis imaginibus & coloribus non luxuriet ut illa. Dum viridi colore ac sanguineis guttulis caret, Heliotropii nomen non habet, & ad aliud genus gemmæ referri debet.

De lapide Nephritico. CAP. CVIII.

VT Heliotropius inter Iaspidis species numeratur, ita etiã lapis nephriticus. Deinde ut variis coloribus iaspides habentur, ita etiam lapides nephritici. Ea differentia inter iaspidem & nephriticum statui potest, quod hic durior sit iaspide, & nunquam quicquam rubedinis in ipso conspiciatur: deinde quod non exactè poliri possit. Semper enim ipsius superficies pinguis quasi oleo inuncta esset, videtur. Raro hic lapis in se duos colores habet: plerunq; vno tantum colore, etiam si magnus sit, tingitur, ac fere semper is color in ipso spectatur, qui ex albo & viridi simul mixtis coaluit. Dum in planitiem non crassiores minimo digito redigitur obscure transparet, vocatur ab Italis *Osiada* à sciatica, quod gestatus illam curare credatur. Belgicè *een kalsbee*, & Germanicè *ein kalswryn*, Gallicè *une Siadre*, corrupto vocabulo Italico.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascentur.

C A P. CIX.

SI colorum diuersitas varia genera cõstituit, varia erunt nephritici lapidis genera. Inueniuntur n. ex albedine virescentes. Viriditas autem interdum subflaua, interdum subcerulea videtur, plerunq; ex viridi, albo, flauo, ceruleo & nigro colore mixtio est; non quod omnes isti simul miscantur, sed aliqui tantum. Hinc fit tam diuersi coloris inueniri. Habeo apud me multa genera, inter ceteros vnum cristalli instar, sed alba nubecula perspicuum quem à viridiori, cui adnatus erat, separari iussi. Solet iaspidi aut prasio interdum adnasci. Sæpius tamen solitarius (ut cotes in agris) coalescit. Tanta mole inuenitur, ut pocula inde fieri possint. Adfertur ex noua Hispania. In nonnullis etiam Hispaniæ locis, & in Bohemia reperitur, sed paucis adhuc notus est. Quia à lapidariis imperitis, vel pro Smaragdoprasio, vel pro Iaspide habetur.

Natura, proprietates, facultates, dignitas, valor, & usus nephritici lapidis.

C A P. CX.

Ad nephritin.

Indorum luxus.

Etsi nephriticus lapis inter gemmas locum habere non deberet, quia visum non adeo grata est, tamen propter mirandam & stupendam multorum experientia approbatam facultatem, summam habet apud principes & regulos auctoritatem. Vidi frustum apud gemmarum imperatoris Rudolphi Domini mei clementissimi mille sexcentis thaleris coemptum, ex quo poculum satis amplum formatum fuerat. De hoc lapide hæc scribit Nicolaus Monardes medicus Hispalensis. Nephriticum lapidem gestant Indi variis formis effigiatum, alios piscium forma, alios auium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos spherularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appensos gestare etiam olim, aduersus nephritidis aut stomachi dolores, in quibus morbis valde commendatur, solebant. Sed eius præcipua laus est ad nephriticos dolores & calculum expellendum & arenulas. Nobilis mihi notus vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi, nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt metuens nec ei noceat tanta eiectione, interdum eum deponat, nullumque amplius calculum eiicit. Sed cum dolor eum premit, denuo eum gestat, & statim leuatur, aut minuitur dolor, multarum arenularum, atque etiam calculorum expulsionem. Ea etiam facultate præditus est, vt ab eiusmodi dolore præferuet gestatus, renum calorem mitigando. Ducissa Beiar ter breui temporis interuallo nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide sibi confecit, quam perpetuo gestat, ex eo tempore, quod decennium superat, eo dolore nunquam vexata est. Alii multi senserunt idem leuamen, eamque ob causam magno in precio sunt huiusmodi lapides, nec vt initio, tam facile acquiri possunt; quod soli earum prouinciarum reguli & domini eos possideant, nec immerito, cum tam admirandæ sint illorum facultates. Hactenus Monardes. Ego Nobilissimum virum N. Dammannum ordinis aurei velleris Heroaldum (cuius atavi, nostræ familiæ ante multos annos iuncti fuerunt, & propterea agnatum meum) sæpe referentem audiui, se nephritico lapide, quem à fratre in aula Philippi Hispaniarum regis degente acceperat, plurimos qui nullis medicamentis curari poterant, subito lapide brachio admoto circa carpum, vbi interna manus pars initium habet, non sine medicorum admiratione curasse. Erat lapis obscure viridis, opacus non secus ac si quis viridi colori nigrum immiscuisset. Punctula etiam nigra in ipso vt in Ophite conspiciabantur. Argento illum includi iusserat, ita enim maiorem facultatem habere assererat. Istum omnibus aliis quos habebat præfererat. Pragæ missus ab Hispaniarum rege vt aurei velleris ornamenta offerret principi Transiluanicæ, venalem casu inuenit nephriticum lapidem, vitriolo vulgari colore & transparentia ita similem, vt vitriolum videretur. Efformatus is erat instar columbæ ad longitudinem mediæ digiti, teres, in altera extremitate duabus ansulis munitus, vt adhærere facilius posset, carni insertus. Nam hunc esse illum lapidem quem nobiliores Brasilienses cum in publicum prodeunt,

prodeunt, labiis ab adolescentia perforatis imponunt, asserebat. Quod profecto solerti coniectura coniecit. Omnibus enim notis respondet illi, qui à Gesnero describitur, & quem Oripendulum appellat. Ab hoc lapide frustulum abscindi iussit, quod mihi dono dedit, ac pro nephritico habebat, pseudosmaragdi aut prasii genus potius videtur. An vero nephritici lapidis ad urinam mouendam facultatem habeat, ut ille asserebat, nondum mihi constat.

Oripendu-
lum.

Lapides nephritici in magno precio sunt, quia non facile haberi possunt. Vidi non maiores semithalero qui 100. coronatis æstimati fuerunt. Pro illorum viribus augetur premium. Brachialibus inseri solent ad mulierum ornamenta, morboque arcendos, ut aliæ gemmæ, quas sanitatis appellant. Imitatio inutilis est, cum non elegantia, sed virium causa appetatur.

De Malachite vel Molochite. CAP. CXI.

Molochites ad Iaspidis vel Prasii species referri potest, opaca est maluæ instar viridis, unde nomen habet. Malua enim Græcè *μαλάχη* vocatur. Venis albis plerunque ornatur, ceruleusque color intermixtus illi gratiam dat, atter quo sæpe maculatur, illam deturpat. Inuenitur in Cypro, in Misnia, & comitatu Tyrolensi, adnascitur fere chrysocolla, quam Germani *Berggrün* vocant. Habeo frustum, quod ex Malachite ac chrysocolla coaluit ita, ut chrysocolla mater ipsius videatur.

Locus ubi
inuenitur.

Genera. CAP. CXII.

Genera videntur posse constitui quatuor, ut primo contineantur, quæ plane absque aliis coloribus exactè foliorum maluæ recentium colorem referunt. Secundo quæ albas venas habent, ac maculis nigris inficiuntur. Tertio quibus ceruleus color distinctè intermixtus est, ac si ex lapide lazuli & molochite lapis constaret. Quarto quæ ad colorem Turcoïdis accedunt: quas ceteris præstantiores existimo. Tanta magnitudine excrefcit, ut exigua pocula aut cultrorum manubria inde fieri possint. Palma manus maiorem nunquam vidi.

Magnitudo.

Dignitas, valor & usus Molochitis. CAP. CXIII.

Quia non admodum grata aspectui est molochites exiguam habet auctoritatem, raroque annulis aut auro fastus gratia includitur. Sanitatis causa cum aliis lapidibus ignobilioribus ad brachialia admittitur. Prædicatur enim maximas habere vires & facultates. Gestantem nempe defendere ne tonitru vel fulmine lædatur, ne in animi perturbationem incidat, ne contagium ab alio accipiat, neve fascinetur, ob quam causam pueris appenditur, qui hac ratione à terriculamentis diurnis vel nocturnis ac omni fascinatione tuti existimantur. Superstitiosi & magi qui se solos sapientes opinantur Solis figuram lapidi insculpunt, ut ab incantationibus, malis spiritibus, ac venenatis ani-

Ad tonitru.

Magorū su-
persticio.

Ad syncopē. malibus secuti sint. Ad syncopen, seu os dolores compescendos, hernias & casus impediendos, pro amuleto habetur. Pulvis cum lacte propinatus fertur cardialgiam & colicam sanare, forte purgando. Nam à quodam amico accēpi sex granorum pondere antimōnii instar purgatē, quod tamen nunquam experiri ausus fui. Idem pulvis adiecto melle epotus, fertur menstrua promoverē, vulneribus inspersus sanguinem sistere, linteolo humido impositus ac parti spasmō affectæ applicatus eundem curare. Nec non vino ardenti commixtus ulcera virulenta curare perhibetur. Puerorum convulsiones arcet gestata, eosque à nociuis casibus tuetur. Ventriculo etiam applicata, Cratone teste, eum corroborat, nec immerito cum Galenus Iaspidi viridi hanc facultatem tribuat, ac ista gemma olim pro Iaspide habita fuerit, & forte hæc illa sit, quæ ad ventriculi robur conciliandum ab antiquis ita decantata fuit. Achatī precio & valore par est.

Ad cardialgiam & colicam.

Purgandi vis.

Ad spasmū.

Epilepsiam.

Ad ventriculi robur.

De Turcoide. C A P. CXIII.

Boream. Feruzegi.

Inter opacas gemmas omnium nobilissima est Turcofa, Turchina vel Turchesia Germanicè *ein turkes*. omnibus nationibus eo nomine notissima quod à Turcis ad nos feratur. Multi inter Iaspides numeratam olim existimant, eamque esse, quam Plinius Boream, ac Græci *idoms dees borea*, alii Calaidem appellant, quamque Mesues Feruzegi corrupto nomine (propter literarum vicinitatem in lingua Arabica) à peruzaa quod Turcoiden Arabica lingua significat, vocat. Colorem hæc gemma ex viridi albo & ceruleo compositum habet ac omnino exactè si præstans sit Æruginis colorem, quam vulgo viride æris vocant, refert.

Genera, loci natales & magnitudo. C A P. CXV.

Magnitudo.

Turcoidis duo genera statuuntur. Orientalis & occidentalis. Orientalem vocant cuius color ad ceruleum potius quam viridem tendit. Occidentalem quæ magis virefcit, aut plus æquo albicat. Reperiuntur primi generis in Persia ac India Orientali, secundi in Hispania, Germania, Bohemia & Silesia ad Strigomum urbē in prato Isere. In Persia lapidibus nigris adnascitur quasi excrementum aut illorum transudatio esset, ibique in maxima copia reperitur. Raro nucis inglandis quantitatem excedere visa est. Tantæ magnitudinis fertur esse in repositoria magni ducis Hetrurix ac in ea exsculpta Cæii Iulii Cæsaris effigies esse dicitur. Ego maiorem nucis auellana nunquam vidi. Porro orientales duplices sunt, aliæ colorem seruant perpetuo, illæque vocantur de rupe veteri, aliæ paulatim colorem amittunt ac viridescunt, ac de rupe noua vocantur.

Natura, proprietates & facultates Turcoidis.

C A P. CXVI.

Oculos

Oculos & spiritus corroborare gestata turcois creditur. Maxime autem ad *ca. Ad insper.*
 sum comendatur, quem ipse excipere ne gestans laedatur ab omnibus cre-
 ditur. Quae sane facultas & proprietates omne rationem superat. Ego sancte affir-
 mare possum me unam aureo annulo inclusam perpetuo gestare, cuius faculta-
 tem (si gemmae est) nunquam satis admirari potui. Gestauerat eam ante tri-
 ginta annos Hispanus quidam non procul a paternis aedibus habitans. Is cum
 vita functus esset, & ipsius suppellex (ut moris apud nos est) venum exposita
 esset. Inter caetera etiam Turcois exponebatur. Verum nemo (licet complu-
 res eo concurrissent, ut eam propter coloris elegantiam quam viuo domino
 habuerat, emerent) sibi emptam voluit. Pristinum enim nitorem & colorem
 profusus amiserat, ut potius malachites quam Turcois videretur. Aderat tunc
 temporis gemmae habendae desiderio etiam parens & frater meus qui antea se-
 pius elegantiam & gratiam ipsius viderant, mirabundi eam nunc tam esse de-
 formem. Emit eam nihilominus pater, satisque vili precio, quia omnibus contem-
 ptui erat, ac praesentes non eam esse quam Hispanus gestarat, arbitrarentur.
 Domum reuersus pater, qui tam turpem gemmam gestare sibi indecorum pu-
 tabat, eam mihi dono dat, inquit. Quandoquidem, fili mi, vulgi fama est
 Turcoidem, ut facultates suas exercere possit, dono dari debere, tibi eam de-
 noueo. Ego acceptam gemmam sculptori trado ut gentilitia mea insignia illi,
 quem admodum fieri solet in Iaspide, Calcedonio, aliisque ignobilioribus gem-
 mis, insculperet. Turpe enim existimabam, huiusmodi gemma ornatus gratia,
 dum gratiam nullam haberet, vti. Paret sculptor, redditque gemmam, quam
 gesto pro annulo signatorio. Vix per mensem gestaram, redit illi pristinus color,
 sed non ita nitens propter sculpturam ac inaequalem superficiem. Miramur om-
 nes gemmam, atque id praecipue quod color indes pulchrior fieret. Id quia
 obseruabam nunquam fere eam a manu deposui, ita ut & nunc adhuc eandem
 gestem. In casu admirandas illius vires (si ab illa procedant) obseruavi. Nam cum
 Patauii ubi Doctoratus gradum acceperam, eques redirem in Bohemiam, post
 solis occasum conductitius comes ut viam ostenderet, mihi semitam pedestrem
 ad latus viae regiae monstrauit; in quam dum me equo committo, ac per aliquod
 spacium progredior, in tenebris sistitur equus, nec progredia ulterius vult. Co-
 mes vocatus puteum in media semita esse asserit, propterea mihi redeundum
 esse (angusta enim erat semita.) Dum equum vertere conor, vacillat, ac sini-
 strum pedem extra semitam ducit, quae erat via regiae. Illico deprehendo casum,
 & in ipso casu me ex sella in viam proiicio, quae semita inferior erat vltis ad mi-
 nus decem. Cado in latus, ac equus iuxta me in tergum. Comes quod neque
 clamarem neque loquerer me oppressum ab equo existimabat. Sed incolumis
 eram, nihilque profusus damni acceperam, rursusque ascenso equo iter perfe-
 quor. Mane dum manus lauarem, Turcoidem in duo frustra fractam depre-
 hendi, ac fere quartam totius corporis partem a reliqua separatam. Maiorem ita-
 que gemmae partem alteri annulo committo ac iterum per aliquot annos
 gesto. Cum vero quodam die ex flumine longiori hasta onus aliquod eleuare
 supra vires tentarem subito ossa pectoris strepitum & sonitum quasi costa

diffringeretur, ediderunt, mihiq̄ obtusus quidam doloris sensus circa costas obortus est. Dubitabam, num aliquid ruptum esset, tandem depræhendi inferiorem & vltimam costam parum suo loco esse motam ac sub penultima finem ipsius pulsus & detrusum. Quia vero exiguus dolor aderat, nihil applicaui loco affecto, ac eodem die non citra admirationem, Turcoidem meam, iterum in duas partes ruptam animaduerti. Verum minor particula vix canabini seminis magnitudinem excedebat. Quia vero metuebam ne excidens, etiam maior pars liberior facta excideret. Maiorem partem quæ fere integra gentilitia signa adhuc referuat, alteri aureo annulo imponi curo, ac nunc eundem adhuc ita gesto, vt nunquam à digitis deponam. An autem casu infortunium & gemmæ fractio simul concurrant, incertum, aliis aliter opinantibus. Hoc certum est naturaliter casus noxam gemmam hanc neque impedire neque in se transferre posse. Occulto itaque agenti, id est spiritibus bonis vel malis Deo volente vel permittente (vt in capite de gemmarum viribus explicauimus) huiusmodi vires tribuendæ sunt. Si accesserit superstitio, malis, si nulla, bonis. Ego sanctè affirmare possum me nunquam (qui non facile tantas vires, vt vulgus facit, gemmis tribuo.) credidisse, vt nec nunc credo, tale quid naturaliter turcoidi posse contingere. Mutatio coloris naturaliter fieri potest. Nam cum non adeo dura sit gemma facile à vapore & habitu, qui per poros cutis perpetuo transpirant, vel pulchrū vel absurdum & deformem colorem accipere potest. Quod vero vita defuncto domino colorem & decorem amittat, ac ipsius sortem lugere videatur, omnem humanum caprum superat, ac metaphysicum quid est, vt de casu dixi. Verum id non omnibus Turchesis contingit. Sed quid si illa Turcois quæ facile colorem mutat, & cuius paulo ante mentionem feci, à falsis vaporibus & halitibus, qui perpetuè viuientis corpore transpirant afficiatur, ac ab iis pristinus color reuocetur. Quemadmodum, experientia teste, emendari colorem turcoidis aceto & sale armoniaco quo abundat sudor & halitus per cutis poros transpirans multis notum est. Certè ego hanc causam naturalem esse cur color emortuo domino pereat, & nouo recuperato, restituatur, autumo. Non quod domini mors causa sit, sed quod domino mortuo à nullo gestetur, neque amplius ab effluuiis & halitibus corporis, color ipsius viuendus conseruari possit. Animaduerti, cum icteritia vel obstructionibus laborassem, & iam corpus sudoribus transpirabile ac bene constitutum esset, meam turcoidem pulchriorem esse, ita vt mihi valetudinis index sit. Opinatur nonnulli Turcoidem horologii vicem præstare, ac diei horas, si ex filo indice & pollice compræhensò, intra vitri concauum palmaris vel minoris latitudinis pendeat, ostendere. Tot enim pulsus ad latera vitri verberare, quot horæ diei ab horologio percussæ fuerant. Mirum profecto à vanis & in rerum naturam verisatis hominibus id credi. Suspensus enim hac ratione lapis, à manu regitur, ac manus ab hominis imaginatione, qui dum tot pulsus quot verisimiliter expectat, animo concipit, consentit manus ac vix perceptibili motu agit lapidem, donec numerus pulsuum expletus sit. Horæ non à natura, sed ab homine institutæ sunt, ac diuerso modo in diuersis prouinciis computantur.

Lapis,

An! Turcois
horas signat.

Lapis vero ab homine tale quid ordinatum fuisse, quomodo absque anima scire potest? Deinde quo pacto se accommodare ad diuersas prouincias quæ diuersis modis horas computant, absque cognitione poterit? In aliquibus enim à diei initio, in aliquibus à noctis initio, & in nonnullis à media nocte fit horarum computatio. Profecto animam, hominis anima sagaciorē habere deberet, cum ne ille à se institutas horas, semper scire possit, & propterea horologia ipse inuenerit & constituerit, quibus temporis quantitatem elapsam metitur. Nonnulli concedunt naturalem & ut horas diei pulsset non habere facultatem, sed certorum verborum obmurmurationem adhibendam esse, qua adhibita lapis suum officium faciat. Id præsentē me aliquoties factitatum fuit. Sed neque verbis, aut spiritibus colludentibus, neque lapidi, sed manui, ut ante dixi causam motus tribuebam. Expertus enim postea, quoties volebam, lapidem tam rectè, ut nullus prorsus motus in manu mea obseruari potuerit, verberare coegi. Valeant itaque vanæ vanorum hominum & magorum imposturæ. Celebratur præterea Turcoïdis gestatio ad oculorum capitisque dolores leniendos & impediendos, ac à nonnullis inimicitias extinguere ac inter virū & vxorem amorem reconciliare creditur.

Ad capitis dolores.

Dignitas, valor & usus turcoïdis CAP. CXVII.

Tantum auctoritatem apud viros habet turcoïdis, ut nemo, nisi elegantem aliquam nactus fuerit, manus bene ornatas, suoque luxui satisfactum putet. A feminis enim nunquam gestari solet. Admodum magno precio non venditur; quia magna illarum ex oriente adfertur copia. Color precipuus precii index, considerant tamen gemmarii, num color constanter sit permanens, eo enim casu, carior est quam ea quæ colorem mutat, vel potius paulatim amittit. Quæ auellanæ magnitudinem æquat ac coloris gratiam habet, calique ferri instar, nullisque venis nigrioribus obscuratur. 200. thaleris vendi aut etiam pluris potest. Minores viliores sunt ac corporis latitudo precii quantitatem constituit. Pisi maioris quantitate decem thaleris vendi possunt. Cæteris præfertur quæ æruginis depurata colorem exacte refert, ac cerulei lactescentis virorem oculis gratum ostendit. Alii qui venas nigras habent aut plus æquo virides aut lactescentes sunt, prorsus contemnuntur tanquam viribus carentes. Mauritani Turcoïdem quam peruzegi vel perozaa vocitant, in medicum usum recipiunt. Mesues in electuario de gemmis, gemmam peruzegi præscribit quam interpretes smaragdum putant, sed magno errore, ut Gasias ab Horto notauit, quia Turchesam intelligi vult eam, quæ Arabicè, ut codex Mesues habet, Pernægi scribitur, mutata nempe F litera in P, quæ affinitatem magnam habent.

Precium.

Quæ præferenda.

Viliores.

Imitatio Turcoïdis & correctio si color euauerit. CAP. CXVIII.

Turcoïdem apprimè vitriarii Veneti Venetiis imitantur. Vidi Gallum qui ita dextrè imitari potuit ex alia materia, ut à vera gemma propter venulas nigras, quas illi inferebat, cognosci non posset. Pro factitiis illas vendebat ac falsis magno propter elegantiam precio. Puto chryfocolla natua ac aqua lapide-

*Emendatio
Turcoidis.*

fcence adiectis paucis aliis illud vsum fuisse. Vt amissum colorem recuperet, nonnulli soluunt colorem transmarinum aqua chrysulca, eaq; distillatione abstracta, reliquias superstites exsiccant, iisque turcoidem fricant. Alii aqua chrysulca imponunt, ac abstersum aceto parum committunt, deinde in aquam frigidissimam mergunt, tum enim coloratior fit. Verum istis artibus paulatim intrinsecus color in cutim trahitur euanescit, ac gemma ingrator & vilior redditur. Rectius oleo vitrioli cutis superior exeditur, vt subiectus color elegantiore gemmam faciat.

De lapide lazuli. CAP. CXIX.

*Cyanus.
Saphirus.*

Opacus est hic lapis Saphiri colore aut florum Cyani, aureis punctulis aut flammulis exornatus. Hunc Plinius videtur Saphirum vocare: quia Saphirum nusquam pellucidam facit, & aureis punctis collucere scribit, quæ profecto nostro Saphiro pellucido non conueniunt, sed optimè lapidi lazuli. Nonnulli à Plinio Cyanum vocari existimant, quia Græcè eo nomine vocatur, sed Plinii Cyanus nostra Saphirus videtur. Quia eam adulterari maximè tinctura tradit, idque in gloria regis Egypti ascriptum fuisse, qui primus eam tinxit. Opacæ vero gemmæ cum tingi non possint, nisi earum superficies conspicua tegatur; (ac ita potius tectæ quam tinctæ dicantur) perspicuæ verò, vt hodie fit elegantissimè supposito illis colore, ita tingantur, vt color internus corpus subeat. Verisimile est Plinium Cyani nomine non lapidem lazuli, sed Saphirum nostrum intellexisse.

*Differentia
à lapide Armenio.*

Nomina.

Differt ab hoc lapide lapis Armenius. Hic enim non ita durus est, & facile in puluerem cum friabilis sit reducitur: deinde auri venas aut puncta non habet. A Plinio ceruleum vocatur, à Græcis λίθος αρμένιος, à Germanis *Bergblau*, vtile pictoribus propter colorem. Lapis lazuli à Græcis κυανός λίθος, à Latinis *ceruleus lapis*, ab Arabibus *Hager* aut *azul*, vnde nomen asuri aut lazuli deductum est, appellatur. Ex hoc lapide fit color ille Cyaneus quem Ultramarinum vocant, auto preciosior, vt postea docebimus, asurum vero ex lapide armenio. Qui color elegans quidem est, sed facile mutabilis & tandem vitescens æque in æuum durans, vt alter de quo postea fufus.

Genera, loci natales, magnitudo, & quomodo nascatur.

CAP. CXX.

Genera tantum duo sunt, fixus & non fixus in igne, nisi quis ratione loci vbi inueniuntur plura constituere velit. Inueniuntur enim in variis regionibus, vt in Africa, Asia, & etiam Germania. Illius mater lapis armenius, qui in fodinis aureis reperitur, interdum est, quia ab ea tantum coctura differre videtur, quemadmodum omnes lapides ex molliori materia indurantur. Excrefcit in tantam magnitudinem, vt cultorum capuli & cochlearia inde fieri possint:

fiat: maiores raro vidi. Plinius cyanum & lapidem armenium seu ceruleum in Aegypto, Cypro & Schytia nasci scribit, sed num ille Saphirum nostrum, aut lapidem lazuli Cyanum vocet, non planè constat. Fixus lapis lazuli, hoc est, qui igni impositus colorem non mutat, hæc enim legitimi proba est ex oriente ferre adfertur. Non fixus in Germania reperitur, ac vulgo *Laserstein* vocatur, ac is medius est inter lapidem armenium, qui friabilis est, & lapidem lazuli cui duritie par est. Ex fixo ultramarinus color, ex non fixo, ille quem vocant *Azurblau* separatur. Verum multi pictores hos postremos colores non distinguunt, sed confundunt, quia ex vtraque materia similes eliciuntur. Reuera tamen lapides duritie diuersi sunt, & color ex non fixo lapide præparatus plerunq; pulchrior est illo qui ex lapide armenio præparatur. Ego domi à me præparatos colores habeo, qui tam elegantes sunt, vt cum ultramarino certare possint. Sed, vt antea notaui, solus ultramarinus, qui ex orientali lapide fit ab igne non corrumpitur, & ætate non mutatur. Lapidem armenium in quodam monte Praga miliari distante ante aliquot annos inueni.

Natura, proprietates, qualitates & facultates lapidis Lazuli vel Cyanei.

CAP. CXXI.

Dioscorides hunc lapidem percutiendi vim habere, exulcerare, parumq; corrodere affirmat; Galenus acri facultate tum detrahendi, quam Cathericam vocant, tum digerendi potentiore quam cinnabaris habet, cum nonnulla astrictione præditum scribit. Post hos alii medici purgandi facultatem in eo experientia deprehenderunt, præcipuè contra melancholicos omnes affectus, quartanam apoplexiam, morbum comitalem, lienis vitia, aliosq; complures, qui à melancholico succo originem trahunt. Quia tamen Galenus & Dioscorides, corrodere asserunt, nec purgatoriam in illo facultatem agnoscunt, multi medici vsum ipsius habent suspectum, sed immerito cum experientia à fide dignis authoribus approbata compluribus, credere deberent. Multa profecto inueniuntur quotidie quæ à prisca ignota fuerunt. Deinde thithimallorum omnia genera, chamelea, thimelea, euforbiium, aliaque multa quæ exulcerant, quia purgandi habent facultatem legitime præparata, sine noxa sumi possunt. Habet itaque purgandi melancholiam, vt lapis Armenius facultatem. De hoc lapide ita scribit Antonius Musa Brassauolus in libro suo de medicinis purgantibus, sequentibus verbis. Lapidem lazuli expertus sum, & dragmam nunquam excessi, & semper profuit, neque tamen tormina induxit qualia putabam, antequam essem expertus, inducere debere, neque ori ventriculi multum obesse percepi. Prebui itaque in pillulas confirmatum in hunc modum. Rec. lapidis lazuli præparati drag. vnam. camphoræ, anisi, cinamomi, zinziberis, masticis ab. grana 6. Misce & cum succo saluæ vel diacatholiconis fiant pillula quinque. Hæc enim exquisitæ eduxerunt, cum aliquibus dragmam vnam præbuerim, aliis scrupulos duos, vt conuenire videbatur. Exhibui etiam aliis modis in puluèrem redactum, cum iisdem aromatibus, in iure, quandoque in aqua boraginis. Sed opus est vt in tenuissimum puluèrem redactus sit, ne ob sui grauitatem, in pateræ fundum descendat. Posui quandoq; prædictos puluères in vnciam

Ad morbos melancholicos.

Purgat sine noxa.

Pillule de lapide armeno.

Dosis.

vnam conferuz boraginis, & deglutiendos præbui vt elegnata deglutiuntur. Nonnunquam cuidam puellæ in ientaculi forma, scrupulum vnum præbui, nonnunquam in placentula ex pasta, sed qui masticabant, semper dentibus puluerem habere arbitrabantur. Tamen si probè supra porphirium lapidem, porphyriño pistillo contractetur, non perferuntur. In vino etiam odorato bibendum iussi, vt in cretico aut alio simili. Eisdem modis vsus sum lapide armeno, & mitum in modum atram bilem educere percepi. Hactenus Brasauola. Quia tamen Galeni, Dioscoridis & Arabum omnium testimonio, vi exurendi præditus est, lotura ipsius nocuenta auferenda sunt. Hæc in antidotariis docetur. Verum quia lapis Armenius vehementius educit atram bilem quam Cyaneus, & omnia efficacius operatur, legat Lector sequens caput. Quæ enim virtutes lapidi Armeno tribuuntur, etiam tum cyaneo orientali, tum Germanico, quæ ex eo videtur in duritiem excreuisse tribuendæ sunt. Pro amulero etiam ex collo gestatur à Germanis, vt puerorum terriculamenta arceat, oculorum aciem roboret, syncopen & prægnantium abortum impediatur. Verum partu appropinquante ne foetum retineat, auferendus est.

*Ad puerorū terrores.**Facultates mirabiles ad quartanam.**Ad somnū.**Ad podagrā.*

De lapidis lazuli viribus, nobilis Empiricus Venetus Leonardus Fiorauantus fere sequentia scribit: Vidi, inquit, lapidem lazuli vomitum excitare & sanare quartanam. Calcinavi in fornace laterum, deinde aqua vitæ solui calcinatum ac solutione dicta multos morbos & febres malignas curavi. Vlcera etiam pessima in optimum statum ad miraculum vsque prædicta solutione, redegī. Ex eodem lapide oleum extraxi, quod somnum & quietem conciliat, atque si eo caput & ventriculus inungatur, visus mirum in modum corroboratur. Podagræ etiam dolores & inflammationes subito læuat.

Dignitas, valor & vsus lapidis Lazuli seu Cyanei.

CAP. CXXII.

Lapis lazuli eandem authoritatem habet quam Sardonyx, ac eodem precio aut paulo maiori diuenditur. Vsus præcipue ad figilla & ad brachialia: nam inter sanitatis gemmas habetur ac multos morbos auertere creditur. Fragmenta huius lapidis si libram pendeant, 10 thaleris vendi, vt ceruleum seu ultramarinus color inde fiat, solent.

Quo pacto ex lapide lazuli Ultramarinus seu Cyaneus color eliciatur, & in illum usum electio lapidis. CAP. CXXIII.

Examinatio Lazuli.

PRimum ne quis oleum & operam perdat lapidem aurcis venis multis ornatum ac splendentem eligat. Is enim optimus & operi conuenientissimus est. Hic hac ratione dignoscitur. Eius aliqua portio supra carbonem ardentem ponatur, ac follibus & flammis ignitis committatur per horam; si refrigeratus manibus teri possit, & colorem amiserit, ineptus est. Sin durus remaneat & pristinum colorem seruet, optimus est. Alii vt illius valorem examinent, supra laminam

minam ferream particulam ponunt, Vulcanoque credunt, vt simul excandescat. Deinde in aceto forti lapidis particulas extinguunt: quas si colorem seruare animaduertunt, bonum lapidem: si vero illustriorem deprehendunt, optimum iudicant. Sed raro non solum qui augeantur, sed & qui omnino seruent pristinum colorem, inueniuntur. Quorum color intenditur, illorum vncia viginti thaleris vendi potest. Qui colorem non exacte seruant, medij gradus colores præbent; statuuntur enim tres coloris gradus. In puluerem redactus lapis lazuli, hac ratione ipsius integritas, & quo valore sit deprehenditur. Tigillo aurifabrorum aliquid imponitur ac igni ardenti committitur, vt bene excandescat. Si refrigeratus puluis pristinum colorem ac consistentiam retinuerit, nec mutauerit, optimus lapis fuit: sin vero puluis, non amplius puluis, sed pasta videatur, vitrum potius fuit & smaltum quam lapis, si partim pulueris, partim massa formam referat, lapidis cum vitro mixtionem factam fuisse indicium est.

Aliud exam.

Preciosus.

Valor.

Preparatio lapidis. C A P. CXXIII.

Reducatur lapis in frustra magnitudine auellana, quæ abluæ aqua tepida, ac tigillo impone, igni committe vt excandescant, ac singulas particulas seorsim exemptas extingue in aceto albo optimo, aut distillato per filtrum. idque opus repete aliquoties, quo sapius eo melius; aliqui septies repetunt. Frequenti enim extinctione optime calcinantur & facilius in puluerem rediguntur, alias difficile contunderentur, ac mortario adhærerent. Ille tamen lapis qui in igne colorem non seruat, aut parum seruat, hac ratione tractandus non est, nisi quis frustraneum & inutilem laborem cupiat. Calcinata vt dixi lapidis frustra contunde in mortario æreo optime occluso, deinde per interniculum etiam occlusum traice ne melior & subtilior lapidum puluis in auras euolet. Puluerem serua diligenter. Interim sequentem aquam præpara ad abluendum puluerem. ℞ aquæ fontanæ per filtrum distillatæ lib. vnam & semis, huic addo tantum mellis quantum ouum gallinæ capere possit, coque hæc in olla noua tam diu donec omnem spumam abstuleris; tum ab igne depone & serua. Postmodum ℞ gummi sanguinis draconis integri & optimi scrupula quatuor, tere supra marmor, cum exigua quantitate aquæ prædictæ, postea vitro impone, ac tantum aquæ prædictæ adlice, donec colorem acquirat violaceum, hanc bene rectam serua ad usum: nam ea debet pulueris color dilui. Si enim violacei multum habuerit parum addetur, si parum, plus liquoris. Pulueri itaque reseruatõ affunde paulatim hydromel præparatum, ac tere optime in vasculo aliquo angusto, si enim amplum esset, iacturam faceres, nec tam cito terere posses. Semilibram poteris terere pro vnica vice non plus, ac per horam eam terere debes. Deinde semper & continuo humectanda est hydromelite, ne lapidi dum teritur adhæreat. Pro semilibra pulueris tres aut quatuor vncias hydromelitis absumere poteris. Cumque semilibra triueris, aufer eam ac aliam eodem modo tere in eodem loco, nec alia aqua vtere quam prædicta. Si vero

explorare velis num ritetriueris dentibus mastica, si crepitet puluis arenæ instar, rectè triuisti; nam non ita terere debes, vt plane colorem amittat. Tritus puluis exiccari debet extra Solem supra lapidem. Si exiccatus facile in puluerem digito redigatur, ita relinqui potest. Sin vero non facile puluerifetur, sed sibi ipsi adhæreat, à lapide auferendus est: nam indicium est pinguedinem & viscositatem mellis illi adhærere, ac propterea purgandus est, vt suo tempore ab emplastro trahi possit.

Loti preparati lapidis lasuli. C A P. CXXV.

HAbeas ad manus patinam barbitonorum aut simile vas terreum vitriatum, huic impone puluerem lasuli, ac suprafunde lixiuii dulcis sequentis descriptionis tantum, vt quatuor digitis emineat, manuq; optimè puluerem lauato, vt ima facilius petere possit. Dum resederit, aquam postea in suum vas effunde. Postmodum sine vt puluis in umbra parum exiccetur, deinde supra porphyrium lapidem extendatur, donec plane exiccatus fuerit. Tum enim emplastro adiicitur.

Lixiuii dulcis & fortis preparatio. C A P. CXXVI.

Recipe cinerum sarmentorum vitis per cribrum traictorum decem manipulos; impone vasculo quod ad minus contineat triginta aquæ libras. Vas in imo foramen habeat, quod occludatur, huic impone cineres ac fortiter comprime, ac aquæ calidæ libras viginti paulatim affunde, cum fundum aqua petierit, inferius orificium ita aperi, vt tantum guttatim effluere possit. Dum non amplius fluit, obtura orificium ac lixiuium quo effluxit per filtrum distilla bis, atq; in vitro vel terreo vase conserua, id forte vocatur. Supra cineres iterum aquæ calidæ 20 libras affunde, & omnino priorem modum serua vt habeas mediocre lixiuium. Deinde repete alia aqua tertio, vt habeas lixiuium quod dulce vocatur. Hæc lixiuia vtilia sunt, vt facilius ab emplastro puluis lasuli, si repugnet, extrahi possit. Miscentur pro arbitrio operæ id flagitante. Fit etiam aliud lixiuium ad auferendam emplastri pinguedinem aut vntuositatem, hac ratione. Recipe tartari calcinati quantum velis, bulli in aqua pura per quadrantis horæ spacium aut paulo diutius, ac serua ad vsum. Hoc lixiuium scabiem & impetiginem curat, ac pro fuco etiam vtile est mulieribus. Puluerem etiam lasuli eo abluere potes, auget enim ipsius colorem.

Quale vas debeat esse in quo colliguntur omnes aquæ quibus lauati fuerunt pulueres lapidis.

C A P. CXXVII.

Vas cui-

VAscupreum, vel terreum vitreatum in fundo politum seu leuigatum esse debet, ac in lateribus tria foramina habeat oportet. Primum circa medium vasis, alterum paulo inferius, at tertium duobus digitis à fundo. Omnia debent ab exteriori parte esse oclusa ne aqua effluere possit. Lauationes aquæ in hoc vase colliguntur quæ etiamsi nihil coloris habere videntur, tamen si per decendium steterint, in fundo aliquid apparebit. Id vt colligas foramina aperi, ita effluet absque motione, nec colori miscebitur, collectum laua ac sibi simili adiunge.

De emplastro fortiori cui miscetur puluis lapidis lasuli, vt illustrior portio à minus illustri separari possit.

CAP. CXXVIII.

Primum ad manus sint sequentia Terebinthinæ claræ & puræ vnciæ quatuor: resinæ pini vnciæ sex, picis græcæ vnciæ sex: masticis optimæ & puræ vnciæ tres, ceræ nouæ vnciæ tres, olei seminis lini purificati vt paulo post docebitur, vnciæ vna semis. Postea adsit olla noua vitriata bene lota, cui impones ad lentum ignem carbonum terebinthinam vt dissoluatur, mouendo eam spatula lignea, qua Apothecarii vti solent. Cum bene dissoluta fuerit, paulatim iniice pini resinam in parua frustula secata, ac moue. Eodem modo picem impone & postmodum mastichen puluerisatam, ac vt vniantur optime moue spatula diligenter materiam, sed exiguo foco opus est. Postmodum adde oleum lini, ac sine ad ignem donec murmurauerit ebullitio per horæ quadrantem, aut paulo diutius; Vt autem scias emplastrum satis coctum esse, spatulam in emplastro agitatam exime, ac vt ab illa in aquam frigidam aliquot guttæ decident permitte. Nam si illæ super aquam se expandant non satis est coctum. Aliter sic cognosces. Guttam emplastri digitis aqua frigida humectatis comprime, ac trahere in diuersas partes, si extendatur & sponte rumpatur, signum est perfecte coctum esse. Coctum emplastrum & calidissimum funde in manicam hypocratis, primo aqua calida humectatam ac coletur ita vt in vas aqua frigida plenum decadat. Manicam autem lignis comprimis, vt absque mora transcolati totum possit. Cum iam patum refrixerit, manibus malaxetur humectatis oleo lini præparato, donec nihil amplius aquæ habeat. Postea serua in aqua frigida quæ quotidie aut alternis diebus effundenda est, reuoluenti rursus affusa: ita enim seruabitur ad decennium.

De emplastro mitiori ad separandos colores. CAP. CXXIX.

Recip. terebinthinæ claræ vncias quatuor, Resinæ pini puræ vncias sex, Picis græcæ 6. vncias, ceræ vnciam vnā, olei seminis lini tres quadrantes, coque eodem modo vt primū coctum est. Verum notato istud citius excoqui, quia mitius est, ac citius dimittit à se colorē quam prius. Id etiam notato si velis vtroque emplastro vti, vt mitiori primo colorem seu lapidis puluerē excipias. Qui tamē

si non fuerit à perfecto lapide, & qui aureis venis ornatur, extractus, vitroque emplastro excipi non debet. Nam tota ars habendi ex lapide elegantiorum colorem consistit in recto vsu emplastrorum.

Olei lini preparatio ad præcedentia emplastra. C A P. CXXX.

Recip. olei lini clari & pulchri croceoq; colore pellucidi quantum vis, ac imponas vitro, quod habet formam cornu bouini ac in imo foramen: huic infunde aquam fontanam ac bacillo agita oleum & aquam. Deinde sine quiescant simul donec supranatet oleum, tum per foramen inferius emitte aquam, idque opus decies repetes, aut donec aqua tam clara quam ante mixtionem fuerat, effluat. Tum enim purgatum erit oleum & huic operi idoneum. Si haberi lini oleum non posset, eius loco amigdalorum amararum accipi potest, idque purgatione nulla opus habet.

Quo pacto puluis lazuli preparatus adiciatur emplastro fortiori aut mitiori.

C A P. CXXXI.

Rec. lapidis triturrati & præparati prædicto modo libram vnam, ac emplastri fortioris, cuius externam partem manibus abluisti, etiam libram. Deinde scinde in minutas partes, ac impone ollæ nouæ vitreatæ ac humectatæ, eamque supra calidos cineres, vt dissoluatur emplastrum, colloca. Verum caue ne bulliat, si tamen id contingat, error, adiecta modica quantitate olei lini corrigi potest. Cum dissolutum fuerit emplastrum accipe spatulam qua emplastrum agitabas, ac inunge oleo lini. Deinde insperge paulatim puluerem lazuli optimè agitandò emplastrum donec ita vniatur, vt nihil extra emplastrum remaneat. Id cum obseruaueris materiam bullientem in peluim aqua frigida plenam iniice eodemque momento diligenter omne quod ollæ adhæret eximes. Cum deinde emplastrum parum refrixerit, vt manibus tractari possit, & bene coloratum fuerit, bonum indicium erit. Inunge itaque manus, oleo, ac malaxando tracta illud sesquihoræ spacio, vt vesicæ omnes auferantur. Quo enim diutius malaxaueris eo facilius color extrahitur. Cum satis tractaueris fac inde panem aut rotundam formam, patinæque impone, ac aquam frigidam affunde, ac sine ita per quatuordecim dies aut diutius, quo enim diutius maceratur eo facilius extrahitur color & pulchrior erit.

Quo pacto ex emplastro trahendus sit color. C A P. CXXXII.

Emplastrum colore præparatum laua manibus extrinsecè & modeste ea aqua, in qua referuatum fuit. Postea pondera cum oleo quo vteris, dum id tractas. Deinde patinæ vitriatæ cuius fundus inunctus est, oleo lini impone, ac superfunde aquam tepidam puram, cuius calor vix percipiatur, ac supernatet duobus:

duobus digitis. Relinquatur in ea per quartam horæ partem si æstas fuerit. Sin vero ver fuerit non tam diu, aquam deinde effunde in vas ante à me descriptum, ac iterum aliam aquam tepidam affunde. Emplastrum enim mollius fit, ac paulatim quod melius est extrahitur. Si enim vnica vice extrahere velles, male negotium cederet. Mouebis itaque sursum deorsum emplastrum, spatulis postea describendis modestè. Si fortassis emplastrum fundo vasis adhereret, vnge manus, ac leuiter inuerte tam diu donec aqua tingatur, quam priori affunde ac emplastrum sustenta spatulis, ne fundo vasis adherat. Scias tamen quod parum coloris multum aquæ, prima lotionetinger. Cum vero iam aptum erit emplastrum, vt dimittat colorem certæ lineæ ceruleæ ab illo in aquam mittentur quasi radii solares essent. Hanc aquam alteri affundes per cribrum vt partes crassiores emplastri in eo maneant. Postea iterum aquam tepidam paulatim affunde emplastro, ac modestè bacillis iterum moue emplastrum ne nimium dilatetur, ac vno impetu eiciat colorem. Cum vero inuerteris quinq̄ies aut sexies emplastrum: id redige in massam vnitam, tum enim videbis quantum à se dimiserit, & si lapis fuerit præstans & absolutus, inuenies in prima hac tractatione circa quatuor aut quinque vncias. Atque hunc colorem seorsim serua- bis, est enim præcipuus, & ceteris pulchrior. Eodem modo age vt secundum colorem habeas, qui etiam erit vnciarum quatuor. Tertium elicies colorem eodem prorsus modo aqua semitepida. Quartum qui cinerei coloris est eodem modo elicere poteris: sed aqua calidiori opus est, preme autem bacillis emplastrum, vt omnem colorem reddat. Si nolit, poteris lixiuium ante descriptum adiacere, hos omnes colores seorsim seruare debes. Notandum in extractione colorum consumi horas octo, antequam vero resederint decem aut duodecim horæ elabuntur. Verum si aqua tepida tantum parum coloris extrahi possit, adde aquæ tertiam partem lixiuii dulcis, quod si nondum id sufficeret, adde lixiuium frigidum. Si neque id iuuaret, fac lixiuium ex cineribus fermentorum, idque collatum parum ebulli, vt linguam acore feriat, postea inclarescat, atque eo tanquam vltimo remedio vttere, quo postremum colorem extrahere potes, eodem lixiuium calido poteris emplastrum lauare, ac postea abiicere, quia inutile est. In extractione colorum lucrum vel damnum omne versatur.

De forma bacillorum quibus verti debet emplastrum.

C A P. CXXXIII.

DEbent confici ex ligno aliquo quod facile leuigari potest, vt est aceris Platanis, Buxi aut simili. Præterea debent esse semiulnæ longitudine, aut paulo maiores crassitudine pollicis, circa finem latiores, ac nuclei amigdalaram instar non exacte rotundi, superior pars rotunda esse potest.

Cuius coloris sit color cum egreditur emplastrum & qualia signa edat.

Primus color cum egreditur cæteris paulo crassior apparet, idque propter aureas venas quæ in illo sunt, contingit. Secundus subtilior quidem est, sed non tam pulcher. Tertius adhuc subtilior est, sed pallescit & clarior est cæteris.

Quomodo lauandi sint colores cum ab emplastro separati fuerint.

CAP. CXXXV.

Cum extracti fuerint ab emplastro, & aqua effusa fuerit suprafunde lixiuium dulce, manibusque laua singulas species colorum seorsim, singulaque etiam aquas seorsim serua, eaque omnes resideant priusquam eas in vasa propria effundas. Colores vero toties laua donec emplastri pinguedo auferatur. Postmodum aqua limpida ter quaterve iterum laua. Aliter perfectè mundatur color sequenti modo: ℞. vitellos ouorum gallinarum, quæ granis, non herbis pastæ sunt, ac pugione perfora vitellum, & asperge eo æqualiter colores, deinde manibus optime impasta, tum demum iterum laua lixiuio molliori vel dulci, toties donec lixiuium tam purum quam fuit affusum effundatur. Postea iterum ter aut quater aqua limpida ablue, ac sine aquam bene residere antequam in patinas effundas. Hic est præstans modus depurandi: Sed nonnullis in secretis est alius modus. Cum enim, vt dixi, perfectè ioti sunt colores illis inspergunt paulatim fel taur, postmodum manibus bene fricant, ac postea iterum aqua limpida abluunt aliquoties, ita excellens color redditur.

Quo pacto coletur color iam lotus & mundatus. CAP. CXXXVI

Colatura opus est vt quicquid impuri ab emplastro adhuc illis adhæret auferatur. Postremam itaq; aquam quam post mundationem coloribus adhibes cola per cribrum, deinde per aliud rarius, ac postremo per syndonem sandalinam. Cum vero colaturas adhibes resideant bene aquæ, donec eas videris limpidas & claras, aut extrahe aquam spongia immissa ita tamen, ne vna colorem imbibat. Extractis omnibus aquis, quiescant in patinis suis colores, ac exsicca in umbra: siccatos committe sacculis pelliceis, quibus ligatis, frica & comprime manibus sacculos; ita enim subtilior fiet color, ac apertis sacculis pulchior apparebit.

Correctio iam preparati coloris. CAP. CXXXVII.

Si præparatos colores præstantiores habere velis, iterum emplastro fortiori immisce, in quo sine per triduum, ac prosequere suprascriptum modum. Quoties hunc laborem repetieris, toties elegantiorum colorem nancisceris, verum ponderi singulis vicibus aliquid decedet. Hoc tamen beneficii habebis, quod vna vncia plus efficies quam tribus alterius.

De precio

De precio lapidis & colorum extractorum, & quantum extrahitur.

CAP. CXXXVIII.

Lapidis libra plerunque venditur octo aut decem thaleris. Qui si optimus fuerit, promerit ad minus decem vncias coloris alias minus, aut vix tantum, vt lucrum præbeat, si non valeat. Ex optimo lapide primi coloris extrahes quinque vncias cum media: cuius vncia valebit viginti thaleros. Secundi generis valebit quinque vel sex thaleros. Tertii vero vnum, aut sesquithalerum: Verum si lapidem habueris præmanibus, cuius in examine minuitur color tantum elicere non potes, & emplastris præterea tractandus est.

Quo pacto aurum ex lapide lazuli postquam tritum fuerit, separandum sit.

CAP. CXXXIX.

Lapidis iam ad Porphyrium triti libram commisce vnciam mercurii purgati, ac misce optimè in mortario, deinde exprime per linteum, & mercurius vana educet per linteum aurum. Postea expressam materiam tigillo impone, Vulcanoque committe, ita mercurius euolabit in auras, & quod remanebit in tigillo aurum purum erit. Id si relinquatur cum colore eum magis splendenter molliorem & in penicillo ductui & extensioni faciliorem reddit.

Usus coloris ad picturas. CAP. CXL.

Propter immensum coloris ultramarini precium non solent eo vti pictores, vt aliis coloribus, sed pingunt imagines quas ceruleas volunt communi ceruleo ex armeno præparato, aut ex vitro illius coloris quod Smalrum vocant. Deinde partes eas in quibus lux hæret cerusa: postmodum coloribus istis, vt res postulat, rite adhibitis iisque optimè exsiccatis, ultramarino colore humectato oleo nucum & spiritu terebinthinæ, totam illam picturam ceruleam tanquam vernice aut linimento quodam tenuissimo oblinunt. Hoc modo per obdutum colorem tanquam per glaciem aut vitrum subiecti resplendent, pulchritudinem non solum excellentiorem à velamine nacti, sed & perpetuitatem, vnde ducentis quidem annis, vel minima lucis vel pulchritudinis portio decedat: nec mirum, quia quem ignis colorem consumere non potuit, multo minus æter aut sol exedere poterit.

Quo pacto ultramarinus color alio modo & breuius à lapide separatur.

CAP. CXLI.

Recipe lib. i. lapidis in tenuissimum puluerè reducti, ac cum aq. clara ad porphyrium triti, & impone scutellæ vitreatæ donec puluis in vmbra exiccetur,

quem iterum si in massam coierit, in puluerem redige. Deinde habeas in promptu picis gr. ℥ iij. resinæ pini ℥ iij. mastice ℥ iij. thuris ℥ iij. olei oliuarum ℥ ij. PateLLam vitreatam supra lentum ignem pone, ac primo imponas oleum, & cum bene calidum erit, adde resinam, postea picem, deinde thus, ac postremo mastice, ac moue optimè: postea, alteri scutellæ infunde & bulli parum. His peractis habeas ad manum aliud vasculum in quod pones sicum lapidis puluerem, cui affundes vnguentum dictum paulatim, mouendo spatula vt bona fiat mixtio. Tum relinque per diem mixturam, & cum auferre vis colorem, funde supra pastam aquam bullientem, ac moue & agita optimè materiam, & cum aqua incipit refrigerari eiice, ac aliam calidam affunde, idque fac donec aqua colorem trahat, atque repe te toties, donec omnem colorem extraxeris. Singulas extractiones separare potes vt distinctos colores habeas.

Si color spurcitiem contraxisse videatur, ita restitues: Tantum aquæ tartari ad iice coloris, vt ab aqua regatur. Sine per diem, postea aqua limpida colorem abluet, & habebis mundatum.

Præparabis lapidem ad dictum opus, hoc modo: Dum in frustra fregeris, vasculo impone ac vte. Deinde laua cum aceto, sic supererit optima pars, quæ igni resistit.

De lapide Armeno. C A P. CXLII.

Lapis Armenus leuis est colore cælesti, bene vnitus, friabilis tamen, quæ nota à lapide lazuli distinguitur, aureis etiam venis caret, neque ipsius color igni resistit. Germanicè vocatur *Bergblau*, Gallicè *Verdazur*, quasi dicas ceruleus color viridi commixtus. Tendit enim ceruleus iste color ad viriditatem gratam. Quinetiam tandem in viridem colorem ætate dum tabulis appictus est, degenerat. Duritiem non habet quam lapis lazuli, atque arenosum quippiam continere videtur. Cryfocollæ quam Germani *Berggruon* appellant, admodum similis est, verum plus cerulei habet, sæpe conuascuntur. Habeo frustum quod vtrumque lapidem habet. Reperitur in variis Germaniæ locis, vt in Tyrolensi Comitatu aliisque argenti fodinis. Etiam in Hungaria & Transylvania, nonnulli Molochitis matrem existimant: quibus non repugno, cum Molochiten purgandi facultate & vehementiori quam lapis armenius præditum, iam diu à multis qui illius periculum fecerunt, intellexerim. Ac præterea in eodem frusto, durissima pars molochiten sæpe omnibus notis referat, ac mollior lapidem armenum. Melius tamen sentiunt qui non molochiten, sed cyaneum lapidem, lapidis armenii matrem existimant. Magna istorum trium est cognatio, ac frequenter in vno lapide (qualem habeo) & molochites & cyaneus conatus perspicitur.

Loche.

*Molochites
:mater.*

*Cyaneus
:mater.*

Facultates lapidis Armeni. C A P. CXLIII.

Celebratur hic lapis ad melancholicos humores educendos, non solum per vomitum, sed per secessum. Proinde ad morbum comitalem, Ephial-

phialten, insaniam, maniam, fatuitatem, lienisque vitia extirpanda & debel-
 landa plurimum facit, idque absque manifesta qualitate: nam neque calefacit
 refrigerat vel exiccat. Mouet autem vomitum innoxie, etiam pueris si non la-
 uetur. Quem si quis mouere nolit, quinquagies lauet oportet, lotus enim non
 vomitum, sed aluum mouet. Huius lapidis mentionem facit Trallianus lib. 1.
 cap. de melancholia, his verbis. Si oblato ægro hiera, deliriis & melancholia
 adhuc vexetur: dandus illi est lapis armenius. Scio antiquos dum purgantia
 medicamina, symptomata melancholicorum non auferebant, elleboro al-
 bo vfos fuisse. Verum plaris hunc lapidem facio: nam experientia didici, egre-
 gie purgare absque periculo & molestia, quod elleborus non facit. Ad vomitum
 mouendum, non loti lapidis dantur scrupula tria aut quatuor plus minus-
 ve pro ratione morbi & ægri. Ad aluum vero mouendam loti lapidis quinque
 vel sex scrupuli cum aqua tepida dandi. Hoc enim modo neque turbat neque
 ventriculum premit, minorique molestia ater humor cum ægri magno suble-
 uamine expellitur. Vbi altera vice agrum eo indigere cognoueris, audacter
 iterum offer. Nullam enim hoc medicamentum amarum, venenatum aut ma-
 lignam habet qualitatem. Si vero patiens potionis forma sumere nolit, in pilu-
 las redigi debet addita hiera picra vel alio electuario alui beneficium promo-
 uente: hoc modo Recipe Hieræ picræ vnciæ semissem, Epithimi tantundem,
 agarici scrupula quatuor, scammonii vnciam vnam, Gariophyllorum scrupulum
 vnum, pistentur omnia simul ac cum melle rosato aut Cydoniato incorpo-
 rentur, Dosis est à scrupulis duobus ad scrupula quatuor. Ha pillulæ omnes
 humores, sed præcipue atros expurgant absque molestia. Ego sequentes re-
 iectis aliis purgantibus ad melancholicos humores deturbandos præferrem.
 Recipe lapidis loti quinquagies & donec sapore & odore careat vnciæ semissem,
 Hieræ picræ dragmas duas, macis Gariophyllorum croci ana scrupulum
 vnum mellis rosati parum, fiat materia pillularum, dosis sit à dragma vna ad
 dragmas duas pro ratione morbi & ægri. Guainerius se pulueris forma ac se-
 quenti dedisse & nunquam eius vsu deceptum fuisse asserit. Recipe lap. armen.
 scrup. duo, croci grana decem, macis scrup. vnum, aqua saccharatæ quantum
 sufficit ad sumendum pro vna dosi. Ætius lib. 2. cap. 47. facultates lapidis Ar-
 menii etiam celebrat, ac iubet dari grana quinque melancholicis, item pueris
 pectoris morbo laborantibus, atque iis qui morbo comitiali aut mania cor-
 repta sunt, quibus hac ratione darivult. Tres manipuli centautii minoris co-
 quantur cum libris duabus & semis aquæ marinæ, donec libra supersit. De-
 cocto collato adde scrupulum vnum lapidis armenii & propina. Vomitu la-
 pis reiicitur & sedes faciles subsequuntur absque aliqua noxa per vices. Actu-
 arius etiam vsus istius lapidis laudat. Ioannes Baptista Crato, aliquibus da-
 tum à dragma vna ad scrupula quatuor absque noxa: sed lotum narrat. Quia
 vero imprimis melancholicos & atros humores eiicit, cancri augmentum dum
 ipsius materiam educit, prohibet. A pueris gestatus nocturna ter-
 riculamenta arcere, & prægnantes ab abortu
 præcauere creditur.

*Ad omnes
 morbos me-
 lancholicos.*

*Facultates
 ad melācho-
 liam.*

*Pillula de la-
 pide armeno.*

Alia pillula.

*Puluis ex la-
 pide.*

*Ad epilepsiam
 & maniam.*

Dosis.

Vsus, valor & preparatio lapidis Armenii.

CAP. CXLIV.

*Coloris ex-
crassio.*

EXpetitur à Pictoribus hic lapis, qui, vt color ipsius quam diutissime maneat, nec ætate mutetur, illi non lini oleum, sed petroleum addunt: hoc enim ipsius colorem conseruat. Dum pulcher est color ac vltamarino similis, vncia vna semithalero, vel etiam vno thalero diuenditur. Eximitur autem è lapide color hoc modo. Teritur lapis, sed non plane in tenuissimum puluerem, tritus imponitur aquæ simplici: quæ mota, finitur exiguo tempore parum residere, vt color qui grauior est, ima petat. Vbi id animaduersum fuerit, effunditur aqua cum lapidis excrementis in aliam ollam & quod resederit si multum superflui habuerit, iterum lauatur, effuso inutili. Vbi iam quod ima petiit parum excrementi habere videtur, teritur iterum exacte ac scutellæ vitreatæ impostum affunditur illi aqua limpida in qua solutum sit gummi Arabicum. Mouetur aqua diligenter digitis vt puluis lapidis non resideat. Tum finitur per mediam horam donec resideat ad ima color non totus, sed melior pars (nam dilutior manet in aqua,) tum aqua effunditur in aliam scutellam, quæ vbi resederit, in fundo habebit viliores colorem; qui seorsim seruabitur. Color vero præstantior alia aqua gummata mouebitur, ac iterum relinquetur per semihoram, vt præstantior coloris pars in fundo resideat. Aqua effusa vbi resederit alium dabit colorem primo elegantiore. Id opus quoties repetieris toties diuersos colores suppeditabit, ac posteriores prioribus erunt pulchriores, & grauiores, sed crassiores.

De Astroide seu stellari lapide. CAP. CXLV.*Ab astrois*

Astroidis nomen alteri gemmæ quæ ad species opali referri potest, ac à nonnullis cati oculus, aut gemma solis vocatur, tribuitur. Illam superius proprio capite descripsi: meo iudicio hic lapis, qui Stellaris dicitur, ac inter gemmas referri potest quod annulis inseratur, & ob miram naturæ elegantiam multis in luxu sit: Rectius Asteria aut Astroites cum Georgio Agricola appellari quam præcedens potest. Continet enim stellularum formas tam exactas, vt ne pictor accuratior formare posset. Opaca est gemma, colore candido, subcinerato, fusco aut griseo, ac si quis lutum nigrius albedine commisceret, stellæ nigriores sunt quam subiectum corpus. Deteriores & quæ confusas stellulas nec apparentes habent ad Garatronii genera referri debere videntur. Lapis stellaris Germanicè vocatur *Sternenstein* aliàs *Sigstein*, quod gestanti victoriam adferre putetur. Aliquando in hoc lapide non stellæ, sed rosæ, aliquando vndarum fluxus, & interdum in vno lapide omnia simul conspiciuntur: ob quam causam à nonnullis *Wassersteinlein* vocantur. Liceret hunc lapidem pro Achatis specie habere, Plinio suffragante, qui lib. 37. cap. 10. ita de Achate inquit: Ponticarum plura sunt genera, est stellata, nunc sanguineis nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur. Sed Plinii omnia obscura sunt.

Locina-

Loci natales, magnitudo, & genera Astroisidis. CAP. CLXVI.

Quatuor sunt genera, vnum quod exactè formatas stellulas refert, alterum quod rosas, tertium quod vndarum aut vermium gyros & fluxus, vltimum quod confuse & obscurè maculas potius quàm prædictas figuras ostendit. Crescunt ad humani capitis magnitudinem hi lapides in comitatu Tyrolensi, & ad Cymmeriam arcem inueniuntur. Marfilii Ficinus ex capite draconis in India eximi existimat, eumque propterea Dracontium vocat, sed fallitur cum à se visus & descriptus lapis non alius quam iste fuerit, & ab impostoribus, qui ignotos lapides vt carè diuendant, falsis historiis celebrant deceptus fuerit.

Natura, facultates, qualitates, proprietates, vsus & valor lapidis stellaris.

CAP. CXLVII.

Lapis hic aceto impositus mouetur hinc inde, subit enim per stellulas aut lineolas lapidi impressas tanquam poros humor, ac dum inclusum acré premit ille exitum quærens lapidem commouet.

Ad pestem.
Ad puerorū
vermes.

Commendatur puluis lapidis quatuor granorum pondere cum aqua appropriata exhibitus, ad pestis contagia impedienda, item ad vermes ex corpore deturbandos. Tam valide enim circumforanei vermibus aduersari iactant, vt si gestatus corpus nudum attingat vermium generationem impediât, tremorem membrorum arceat, apoplexiam aliosque subitaneos morbos ne hominem corripiant, impediât, ac victoriam, vnde nomen Germanicum habet, gestanti præbeat. Aiunt etiam puluerem in potu exhibitum hæpatis & pulmonis vitia corrigere, ac sanguinem puriorem efficere. Deinde in cubiculo suspensum lapidem impedire ne eo animalia venenata & araneæ se conferant. Qui primi generis sunt, ac exiguas bene formatas in albidior corpore stellulas habent cæteris præferuntur, ac annulis inferuntur. Verum non pluris sunt quam emptor ipse velit. Nam elegantiz potius quam lapidis habetur ratio. Qui vniuis humani magnitudinem æquant, ac elegantes sunt, ad vnius aut duorum thalerorum precium accedere possunt, aliàs viles sunt.

Lapis hic litera E & E expressius potius nomen asteriae refertur, quam illi qui precedenti capite describuntur, ac literis AB exprimitur. Nam stellae plures in se habet, ita inuicem suprapositas & connexas vt separari possint, quemadmodum figura littera E notata indicat, quam alteri figurae annexam fuisse intelligendum est. Magnitudine ea esse solet, qua hic exhibetur. A Gesnero Sphragis asteros vocatur, quia singulis partibus vtrinque stellae figurae ceu sigillo impressa vel insculpta videtur, ac radii eminent suis angulis, quinimo in singulis radiis cauitas media est. Margines striis transversis sulcantur. Substantia est praedura. Reperiuntur in colle edito ad Cimmeriam arcem. Octo aut plures interdum simul coherent. Ita concinnae iuncti & aptati nascuntur, vt nullus artifex melius iungere potuisset, separari tamen facile a se inuicem possunt.

Substantia est praedura. Reperiuntur in colle edito ad Cimmeriam arcem. Octo aut plures interdum simul coherent. Ita concinnae iuncti & aptati nascuntur, vt nullus artifex melius iungere potuisset, separari tamen facile a se inuicem possunt.

De lapide Bufonis seu Garatronio. CAP. CXLIX.

Bufonis lapis, quem alii Boracem, Chelonitin, Batrachiten, aut Crapaudinam à Gallico vocabulo *vn Crapaut*, quod Bufonem significat, alii Garatronium vocant; Germanis appellatur *Crottenstein*. Vulgi enim fama est à bufone antiquo eructari, licet alii cranium ipsius bufonis esse existiment. Memini me cum puer essem, antiquum bufonem cepisse, ac supra rubrum pannum collocasse, vt lapidem nancisci possem (narratur enim illum non reddere lapidem nisi rubro panno insideat) verum cum per totam noctem obseruassem bufonem nihil reiecit, ac ab eo tempore pro nugis habui quod de bufonio hoc lapide eiusque origine traditur. Mihi videtur commode ad stellares lapides obscuriores reduci posse. Habet enim maculas obscuras & colorem stellaris lapidis, nisi quod cinereus & griseus color ad rubedinem tendat. Oculi modo conuexus est, altera parte planus aut concauus. Hunc aliqui Batrachiten vocant, alii Brontiam seu Ombriam.

Batrachites.
Brontia.
Ombria.

Genera, loci natales & magnitudo. CAP. CL.

Brontias.
Ombrias.

Dvo statuuntur ab authoribus huius lapidis genera. Primo genere continentur illi qui brontia & ombriae nomen retinent, qui modo subfusci, subrubri, sublataei vel subuirides sunt, ac interdum ad oui magnitudinem accedunt: vna tamen parte plani sunt, à qua ad cacumen seu apicem plerumque quinque lineae aequalibus inter se spatiis diuisa aut globulis exiguis interstinctae procedunt.

cedunt. Hos lapides aliqui à serpentibus conflare, aliqui à fulmine deiici, aliqui oua testudinum indurata in lapidem existimant. Vulgus pro bufonis lapidibus habet maioribus. Ad hoc genus referri potest lapis qui à Gesnero ouum anguinum appellatur. Sed omnes isti lapides inter se differunt. Nam alterum genus quod iam describam propriè bufonis lapis & batrachites dicitur: Brontias verò vel Ombrias (etiam inter se non differentes) Chelonites appellatur: Quia nuper exclusam testitudinem & in lapidem versam referunt. Ouum verò anguinum à brontia & ombria differens, suum nomen retinere potest; vt hac ratione lapidum istorum non fiat confusio. Singulos suis locis exactius paulo quam hic describam. Altero genere continentur, minores illi & qui raro vnguis humani magnitudinem excedunt, quosque passim pro bufonis lapidibus Gemmarii obrudunt. Priores in agris vt & posteriores reperiuntur, quos tamen alii in annosis ac qui diu in arundinetis inter rubos sentesq; ac vepres delituerint bufonis capitibus generari pertinaciter affirmant.

*Chelonites.
Ouum an-
guinum.*

Vires, facultates, proprietates & natura lapidis Bufonis.

CAP. CLI.

Imprimis prædicatur hic lapis ad tumores atque inflationes à venenatis animalibus illatas, quas crebro contactu discutit. Nam si scarabei, glires, vesperæ, aranæ aut forices alicui parti insederint aut damnum intulerint, ad motus parti affectæ lapis, dolor mitefcit, tumorque partis subsidet. Præsente poculo venenato fertur hic lapis non solum colorem suum mutare, sed etiam sudare, ac guttas à se emittere. Proinde ad deprehendenda venena vtilissimus habetur. Propinatur à nonnullis ad venena magna vtilitate. Annulo perforato insertus, vt cutim tangat, præsentè veneno cutim calefacere perhibetur. Hodie à multis ad prædicta expetitur, annulisque, licet ingrati coloris sit, gestatur. Præterea ad renum dolores antiquos tollendos, & calculi generationem prohibendam, celebratur. Nam ad ea singulare & certum amuletum esse à gemmariis luciavidis prædicatur. Vis nihilominus est hic lapis, nec maioris venditur quam à venditore emptoris desiderium æstimetur.

Ad venena.

Ad calculi.

De Corallis. C A P. CLII.

Hætenus de omnibus gemmis vel lapidibus qui annulis, auro vel argento includuntur & ad luxum gestantur, me egisse existimo, nunc de cæteris ac iis qui pro lapidibus gestantur, ac gemmis vel lapidibus preciosis comparantur, agendum est. Inter hos primum dignitate & autoritate locum fere obtinent coralli qui virginum & muliercularum brachia exornant. Est autè corallium frutex sub aqua marina viridis, baccas habens similes cornis speciei & magnitudine frutex coralli è mari extractus lapidescere dicitur; ob quam causam à nonnullis Lithodendron & Dentritis à Plinio vocatur, aliis Gorgonii nomen habet, Europei Latinum nomen retinent.

Genera, magnitudo, loci natales, quomodo & ubi nascatur.

C A P. CLIII.

Corallii varia sunt ratione colorum differentia: Aliud enim rubrum, album, nigrum, viride, subflauum, cinereum, fuscum aliove mixto colore ornatum est. Cæteris omnibus præfertur rubrum minii natiui colore, quod masculi nomen obtinet. Pallefcens enim fæminæ nomen habet. Huic succedit corallium album, deinde nigrum. Nam quod alio colore est, neque in vsum adhibetur, neque pro corallio vulgo habetur, etiamsi in iisdem locis reperiat & vere eadem planta sit. Vidi apud antiquarium Imperatoris variis coloribus corallia ac cuius surculi lignosi adhuc ex parte in corallium mutati erant, ita vt manifestè planta ipsa lignosa conspiceretur, & initium in ipsa corallii. Fit enim corallium dum succus lapidescens subit corpus ligni, id alterat, & in suam naturam conuertit, dum in eo coagulatur. Ex quibus colligitur verisimile non esse sub aquis, vt aliqui referunt, plantam plane ligneam esse & mollem, statimque è mari extractam congelascere aut coagulari. Si enim hoc verum esset, nulla planta corallii ex parte lignosa & ex parte lapidea haberi posset. Quæuis enim extracta subito lapidesceret. Quod tamen falsum est, vt dixi. Paulatim itaque vt in aliis aquis lapidescens contingit, succus penetrat, ligni corpus ac ligni formam & substantiam acrimonia aliave qualitate mutat, atque in ipsius locum lapideum id quod in se continet, substituit, quod concrefcens in corallii formam abit. An autem corallium ex lapideo succo crescat, aut generatum aliarum plantarum instar, demum sacco dicto alteretur, dubitari posset. Ego plantam ipsam, vt corallinam, algam, cæterasque herbas quæ in mari ipso nascuntur, crescere non absque succo lapidifico autumo. Non tamen lapidescere priusquam emoriatur. Emori autem ordinario naturæ motu, vel agente in plantam nimis vehementer succo, qui eam necat, ac subiens & penetrans intimas illius partes facile transmutat. Quod autem succus lapidescens ad plantæ formam à natura adhibeatur: experientia multorum, qui plerunque obseruarunt è costilibus lapidibus nasci corallium, id comprobatur. Nam in insula Tabacco Africæ finitima, quæ ex parte à mari absorpta est, multum corallii in submersis costilibus lapidibus radices habens inuenitur. Cur autem corallium lapidescat aliæ plantæ nequaquam, hoc tum propter singularem ipsius dispositionem contingit, tum quia succus lapidescens à natura ipsius substantiæ inest: qui facile lapideam formam plantam recipere cogit, ac in aliis non ita copiosè reperitur. Materiæ tamen semper peculiaris dispositio & præparatio requiritur vt in eam agens agere possit, quæ sæpe abdita est. Coloris ipsius ratio non magis dari quàm rosa potest. Huius enim inuestigatio humanum captum superat nec ad primas aut secundas qualitates referri debet, vt nascutuli nonnulli existimant qui omnium rerum causas ex his qualitatibus venastur. Nam non magis à qualitatibus hæc proueniunt quam oculi visio. Deus huiusmodi coloribus res ornauit ac eorum seminaria seminibus ita inseruit, vt alii ab inuito spiritu architectonico produci nõ possint. Excrescit corallii frutex ad hominis fere longitudinem. Antequam

*Quomodo
corallii cre-
scat.*

quam rubescat ac quodammodo maturus sit, videtur variis colorib. tingi. Quotquot enim plantas vidi nondum exactè in lapidem conuersas, omnes vel fusco vel viridi aliove colore, quo arborum rami tinguntur colorati erant. Solique illi in quibus ligneum vix aliquid apparebat iam rubescere incipiebant, non secus ac in pomis & pyris rubeus color postremus ac maturitatis index est. Dum corallium eruitur multa illi extrinsecus adhærent, quibus depositis natiuus & genuinus color se prodit. Non solum ratione coloris plurimæ sunt corallii differentia, sed etiam ratione materie. Nam aliud molle, durum, solidum, fistulosum, scabrum, politum, porosum, aliud racemosum. Rubrum & nigrum cæteris magis est compactum. Exemptum corallium plerunque scabrum est, hinc fit poliri ab artificibus. Nigrum rarius inuenitur olim Antipathes dictum, quod nonnulli ebenum putant, sed falluntur, cum ebenus lignum sit, vt ante paucos annos ab Hollandis insula quædam deserta inter Iauam minorè & sancti Laurentii insulam inuenta, siluis Ebeni arboribus abundans testatur. Inuenitur nigrum corallium in Gallicia Hispaniæ vrbe: Huic simile quoddam spurium Saualia dictum ex Mauritania adfertur, cuius interior pars lignea, exterior cornea & lapidea est colore ex nigro luteo & viridi. Corallii albi species quædam ab Hispanis Polo vocatur, ac in Catalonia ab iis qui corallium rubrum quærunt, inuenitur, abiiciturque in littus, quod à prætereuntibus collectum pharmacopolis vili precio diuenditur pro corallio albo. Caret id cortice crescitque in fundo maris, non in saxis vt rubrum corallium. Corallium album solidum est & cauitatibus caret, raroque reperitur, proinde tutius rubrum quam album ad medicum vsum adhibetur.

Saualia.

Polo.

Plinio teste rubrum corallium in India & Syene reperitur, nunc in mari Tyrrheno passim inuenitur, ac Neapolin adfertur, vbi expolitur.

Natura, proprietates, qualitates & facultates corallii. C A P. CLIIII.

Corallium omne exiccat, astringit atque refrigerat, cor præcipuè, deinde ventriculum, & iecur roborat atque confirmat, sanguinemque purificat, ac proinde hilarem hominem efficit. Has vires habet intentiores id quod quam maxime rubet, nam quod subnigrum est à multis, hominem tristem & melancholicum reddere perhibetur. Hoc peculiare obseruatur in corallio quod si à viro sano gestetur elegantius tibeat quam si à famina portetur, pallidus enim redditur, forte quod neque tanto colore famina sit prædita quanto vir, neque tam puri vapores ab ipsius corpore in corallium quam à viri exhalent, à quibus vehementer afficiat coloris mutationem pati multorum experientia certum est. Constat enim corallium rubrum pallescere, liuescere variisque maculis fœdari, dum à mortii proximo aut periculose ægotante gestatur. Imo & futuros morbos coloris mutatione demonstrat. Amissum colorem recuperare dicitur si sinapismine obruatur aut pane madefacto lauetur. Alij puluerem ex duobus iuglandib. veteribus adiecta talis nitri ꝑ. sem. cõficiunt eo cum panno corallia fricant vt pristinum colorem amissum recuperent. Alii rursus vinâ puerorum

Corallium à viro gestatū.

Corallii eolores mutat. Corallii morbos ostendit. Quomodo coloratur.

antiquam & qua residentiam deposuit, relicta residentia in vas vitreum effundunt ac in effusione corallo mergunt ac vase occluso sinunt per quatri-duum, tum exiccant, ac rubro panno albos redditos fricant donec egregie rubescant. Alii corallos vt pristinum colorem recipiant in sterquilinum dependent per multos dies, ita tamen ne sterqus attingant, hoc enim modo pulchri redduntur.

Amuletū est corallium.

Celebre corallium est amuletum contra terriculamenta, fascinationes, incantationes, venena, epilepsiam, dæmonum insultus, fulmina, marinaeque tempestates, ac quæuis pericula, ob quam causam olim Ioui Phæboque sacrum erat. Album appensum vt pectus contingat hæmorrhagiam sistit multorum experientia.

Album quid possit.

Cor confortat in peste.

Corallium cor recreat & roborat, proinde pesti, omnibusque venenatis & contagiosis morbis febribusque malignis aduersatur, præcordia aduersus pestem omneque venenum munit, si semidragmæ pondere ipsius puluis quotidie grassante peste sumatur. Contra vitrioli venenum quod in ventriculo & intestinis corrosiones, vomitum, secessum, linguæque crassitiem & nigredinem difficilemque respirationem inducit ad duas dragmas ex vino exhibitum omnia illius praua symptomata, Foresto teste, compefcit. Refert Arnoldus Villanouanus grana decem corallii rubri ex materno lacte infante primum nato exhibita ante omnem alium cibum vel potum efficere ne vnquam in vita epilepsia corripatur quod Camillus Leonardus medicus Pisarenensis frequenter expertum fuisse testatur. Præterea menstrua nimis fluentia cohibet, gonorrhæam virorum vterique fluorem reprimat absque alia corporis noxa, sanguinis reiectionem, ac sputa cruenta fluxusque dysentericos sistit & sanat. Renum & vesicæ calculos expellit lienemque absumit, ad quos omnes affectus præstans est sequens compositio quæ vomitum, lienteriam, dysenteriam, diarrhæam alio-

Contra vitriolum.

Ne pueri epilepsia laborent.

que alui fluxus, pestisque contagia impedit & arceat. Recip. Corall. rubr. præpar. drag. quatuor. Margar. præpar. drag. duas, Rad. torment. ligni aloes, boli armeni ana scrup. duo, sacchari dissolui in aq. Rosarum & cinamomi q. s. fiat confectio solida. Huius compositionis dantur drag. duæ pro vna vice. Commendatur præterea corallium ad vlcera, quæ carne explet, item ad cicatrices quas extenuat, oculorum etiam lachrimas sistit, visumque recreat, si in tenuissimum puluerem tritum & aqua rosarum aliquoties lotum colliriis adhibeatur. Dentitionem etiam puerorum promouet fingiuis id mordere tentent, tenuiores enim illorum frequenti morsi redduntur vt facilius postea & sine dolore per eas dentes prædeant. Chymici ex corallis tincturam, oleum & sal extrahunt, cuius

Ad gonorrhæam & menstrua albosque fluores.

Ad sanguinis fluxus.

Ad calculū.

Ad alui fluxum & contagia confectio.

Ad vlcera.

Ad oculorū lachrymas.

Ad dentitionem.

Tinctura corallorum.

Sal corallorum.

Sal corallorum.

Sal corallorum.

Sal corallorum.

mirificas ad prædictos omnes affectus prædicant facultates. Soluuntur succo limonum, berberis, ribes vel aceto stillatio, solutum effunditur, faeces remanentes calcinantur in tigillo donec albescant. Solutio corallorum distillatur ex balneo, relictaeque feces in dante calcinantur, quibus affunditur iterum extillatum ter repetita cohobatione, ita ascendit omnis tinctura. Sal habetur in fecibus post primam distillationem. Alii sal ita eliciunt, corallos bene tritos vasi vitreo apposito alembico imponunt, eosque vt vasis fundus exandescat ad albedinem

dinem vsque calcinant. Calcem aceto distillato potenti immittunt, ac in loco tepido digerunt ad octiduum quotidie bis agitando materiam ita tingitur colore rubro; postea colaturam diffundunt, repetunt infusionem. Deinde tincturas omnes simul collectas vesicæ iniiciunt phlegmaque omne alembico abstrahunt, liquoremque crassum qui in fundo remansit in vitrum paulatim infundunt, serosumque omne in calido exhalarè sinunt. Quo euaporato noua corallorum rudimenta apparent, quæ abluuntur aqua calida sapius, qua abstracta, exiccata materiam supra cineres calidos fouent per hebdomadas aliquot; ita enim in sal albissimum conuertitur, quod in quolibet liquore promptissime soluitur.

Tincturam rubeam quam oleum aliqui vocant, hac etiam ratione colliges. Corallos crasso modo contusos, solue in aceto distillato, cum non amplius soluantur, effunde aliudque affunde toties donec omnes soluti sint. Soluti digerantur decem diebus, ita rubescet acerum, quod euaporetur, vt sicci fiant coralli quibus affunde aquam puram, ac dulcem redde calcem tertia ablutione donec nullæ feces amplius appareant, & coralli albi appareant. Calcem supra marmor in cellario pone, vt in rubram aquam vertatur, vt autè habeas tincturam affunde calci spiritum vini, vt quinque digitis emineat, ac digere per aliquot dies, sic flauescit spiritus, quem effunde, aliumque affunde toties donec non tingatur amplius. Hos collectos spiritus circulo quatuordecim diebus, ita erit ad separationem idoneus. Pone itaque postmodum in arena spiritumque abstrahere vt coralli albescant. Supra feces affunde iterum spiritum eundem, ac cohobando septem vicibus illum exstilla donec nullæ maneant feces in dante, sed tantum tinctura aut oleum absque corpore. Id si rite operatus fueris, colorem conferuæ rosarum habebit. Prædictis tincturis chymici vires admirandas tribunt. Ego certe testari possum me cum extremè febre pestilenti decumberem, animique deliquia singulis momentis haberem, quatuorque dies & noctes absq; omni somno habuissem, omnesque astantes de mea salute desperarent, me sex guttulis tincturæ cum decoctione violarum ex cochleari propinatis, ex templo & quasi miraculosè fuisse liberatum. Quamprimum enim duo cochlearia tincturæ sumpseram, cordis spiritus ita recreari, & naturæ gratissimum quippiam accessisse ac omnia præcordia subiisse sensi, vt ilico quasi luce depulsis tenebris morbi vim medicaminis efficacia manifestè abigi perciperem. Sudorem enim & crîsim, (cuius tamen nulla indicia præcesserant,) mouebat, maculasque quâ plurimas purpureas ad cutim pellebat. Quibus sudore continuo deletis breui pristinam valetudinem recuperabam. Ea facultas tincturæ tribuitur quod corpus in temperiem redigat cælesti quadam vi, ac propterea omnes partium interiorum affectus radicitus auellat, propter analogiam quam habet cum spiritibus vitalibus & calido innato, quod auget & roborat vt facile contrarios morbos superare possit. Morbum comitalem, præsertim si spiritu vitrioli præparata fuerit, paucis septimanis prorfus tollere perhibetur, etiam si à iuuentute quis eo laborarit. Præcipue comendatur tinctura ad uteri fluores albos & rubros, quos ita sistit vt nullam aliud inde mulier incommodum incurrat, omne etiam alui

Tinctura ca-
valli.

Tinctura fa-
culas.

Ad comitia-
lem.

Ad uteri
fluores.

Sanguinis profusum. & sanguinis profusum ex quacunque parte profuat compefcit. Gonorrhœam etiam virorum diurnam sanat, longe efficacius & minori periculo, quam puluis ex corallis præparatus. Sal pestiferis cum vino Rhenano aut aqua acetose si adfit febris mirabili successu exhibetur. Diarrheis aut dysenteris pestilentibus non minus eadem dosi medetur.

Ad gonorrhœam.

Sal ad pestiferam.

Ad dysenteriam.

Ad tympanitidem.

Ad melancholiam & tympanitidem celebratur sequens corallorum præparatio. Recip. corallorum vncias tres, visci quercini, hypericonis ana vncias quatuor, storacis calamitæ, laudani ana vnciam vnam cum semisse, spiritus vrinæ lib. ij. coquantur simul in cucurbita vitrea per diem & noctem, postea extilletur humor ac iterum affundatur, ita corallii fiunt duri & rubri, eos in mortario contunde & tere supra porphyrium ac exhibe sex grana cum aqua hypericonis ad prædicta.

Liquor corallorum.

Ad omnes prædictos effectus liquor corallorum admirabili virtute præditus sequenti etiam modo præparatur. Corallos grosso modo contusos solve in aceto terebinthinæ ac solutos digere per mensem, ita tingetur acetum, quod effunde aliudque affunde, donec non amplius coloretur. Postea filtra effusa, & sine humidum euaporet omne, residentiam ablue, exicca, ac cum spiritu vini circula postea distilla, ac postremo supra marmor solve, ita habebis dulcem liquorem, cuius propina sex aut octo guttas in conuenienti liquore ad omnia dicta mala.

Tinctura cum spiritu quercino.

Tinctura corallorum etiam rubra spiritu quercino sequenti modo extrahitur, decrefcente luna, tribus primis diebus ante solis ortum, dum luna vagatur in signo terrestri aliquot ramos quercinos amputa, quos per retoram satis minutim prius scissos, distilla lente. Phlegma quod primo prodit abiice, aut si omnia simul excipere velis, poteris balneo phlegma teiungere à spiritu & oleo. Corallos in puluerem tenuissimum redige, quos calefac vt fere exandescant, deinde in spiritum quercinum cõice qui solet in distillatione phlegma sequi: sinas in digestionem per triduum, ita spiritus colorem extrahet rubrum, quem effunde iterumque calefac corallos, ac in recentem spiritum quercinum eos iniice donec omnem colorem habeas, quo habito aufer spiritum distillatione & in dante habebis tincturam. Essentia etiam corallorum hoc modo præparatur. Recip.

Essentia corallorum.

corallorum in pollinem redactorum lib. i. vitrioli albi & salis gemmæ ana vnciam vnam, tere omnia supra marmor, impone violæ & affund. aq. leuistici lib. i. obruta vas & colloca in arena vel cinere, ignemque da secundi gradus, digere per mensem, & rube fiat aqua, quam effunde, & coagula aut si velis abstrahe alembico humiditatem, donec remaneat in dante liquor rubeus, si rubedo non placuerit repete opus. huius essentiæ propinantur decem aut quindecim guttæ cum aqua appropriata aut vino ad prædictos omnes quos curant coralli affectus. Imprimis autem cum aqua appropriata dolorem oculorum sedat, lachrymas sistit ac maculas in oculis nascentes prohibet & discutit.

Ad oculorum.

Dignitas, valor & usus corallii. C A P. CLV.

COrallium in tanta olim autoritate apud Indos fuit, vt margaritas fere precio æquaret, nunc propter copiam multum ipsius dignitati & valori decessit.

decessit. Expetitur tamen à mulieribus & virginibus, non solum pro ornatu & mundo, verum ad fascinationes impediendas. Vulgi enim fama constans est gestatum summopere prodesse ac non solum fascinationes, sed demonum illusiones, incubos ac nocturna terculamenta, impedire, vt præcedenti capite vbi facultates corallii explicauì, ostendi. Rubrum reliquis præfertur, ac quo rubicundius eo carius. Solet in orbiculos redigi & perforari vt filo traiecto pro brachialibus aut coronis præcariis inseruiat. Vncia rubicundissimorum orbiculorum pisi magnitudine vno thalero vendi solet. Maiores paulo maiori precio, minores minori venduntur. Fragmenta ad medicum vsu idonea si rubeant ac quisquileis careant, si libram pendent, thalero venduntur. Corallium racemosum quod à principibus ad ostentationem seruatur tanti fit, quanti ab eorum appetitu aestimatur. Vidi corallii fruticem multis ramis ornatum qui centum thaleris aestimatus fuit. Potest etiam pluris vendi. Appetentis enim luxus aestimari non potest. Multi sunt qui singularia quædam metallica ac insolentes naturæ excrecentias immenso aestimant precio cum tamen inutiles sint.

Amulecum ad demonia et fascino.

Precium orbiculorum.

Corallium racemosum.

Imitatio Corallii. C. A. P. CLVI.

Variis modis conantur artifices imitari corallium rubrum, nonnulli externam formam & colorem querunt, ita vt si procul aspicienti aut imperito corallium videatur, contenti sint. Alii ita imitari student vt à vero discerni vix possit, ac veri corallii vires & facultates habeat. Priores pyri syluestris fruticem vix pedem altum & qui ex vetustate arboris crassa radice expullulat, colligunt. Hunc quia ramos corallorum instar inflexos habet, mundant ac superuacaneos furculos & corticem auferunt. Deinde oblinunt calidè emplastro durissimo factò ex cinnabari, colophonis cerâq; alba. Oblinitus frutex ac igne carbonum leuigatus exactè corallium refert, vt non nisi à peritis fraus agnoscat. Posterioribus corallorum fragmenta in puluerem redigunt tenuissimum, ouique albumine ac sufficienti cinnabaris quantitate adiecta, in formas comprimunt. Exemptum deinde & duriusculum corallium iterum oui albumine vt splendeat obducunt. Sunt alii qui loco cinnabaris, quia venenum est, massam cocci & croci colore tingunt, verum nisi quis colores aptè miscere sciat; vix exactè corallii rubedinem nancisci poterit. Ioan. Bapt. à Porta corallium in tenuissimum puluerem redigit, deinde in tepido salis alkali lixiuio manibus aliquoties noua adiecta aqua lauat. Postea aqua simplici aliquoties abluit. Tandem cum resederint, addit colorem cinnabaris, sanguinis draconis, hamatidis, minii, bolarmeni, rubricæ, cocci, santali, brasilii, erithrodani, aut alium adiecto limonum succo per filtrum purgato, quem bene mouet, postea in vitrum viola transfert, recteque permiscet, ac in fimo condit, donec puluis soluat in rubicundissimum liquorem quem decapulat. Mixturam vero manibus pinguedine illinitis, tractat ac in formas comprimit, calenti que soli exponit ac oleo perungit, vt leuigetur ac dureseat veri coralli instar quæ postea expolitur.

Alia imitatio.

A Corallium verum. B pseudocorallium nigrum. C corallium album.
 D corallium album verrucosum. E pseudocorallium album. F gypsum
 coralloides. G lythophitum coralli formæ.

De pseudocoralliis natiuis. CAP. CLVII.

Corallio albo similis planta inuenitur verrucis multis referta, ob quam causam corallium verrucarium dici potest. Color intus & in fracturis cinereus est, circa truncum ex albedine parum, interdum extrinsecus rubescit. Duritiem & pondus coralli rubei habet, superficies tota plerumque lineis inæqualibus scatet, vbi frequentes habet verrucas, quæ porosæ sunt & vesiculas habent, è quibus conghi in mari Hispanico sugunt.

Aliud genus pseudocoralli albi inuenitur, Gesnero teste, fungosum, tuberosum, leuiterque articulatum pennæ anserinæ crassitie & fragile, ambiente crusta albida constans, parte interiori fungosa ac friabili, plena radiis exilibus & crebris,

erebris, qui à communi centro incipiunt, & in crustam desinunt. Substantia asperiuscula & dentificiis apta videtur: sapor ei nullus.

Nigrum pseudocorallium etiam habetur Saualia dictum, cuius mentionem feci precedenti capite, cuius cutim extimam si adimas & expolias, nigro colore pulchrè nitet. Adhæret faxis in mari. Interior pars lignum est quod per omnes ramos extenditur, hoc cornea & tenaci crusta ac lapidea dura non friabili obducitur. Color cutis è fæco luteo & subuitidi constat, verum crusta illa crassa nigredine aliove colore splendens, minores tantum ramos & extremos obducit, tenuissimum ligum in se fili instar habentes. Crassiores rami cute tantum teguntur, quam si radas, marinus quidam ac piscosus odor sentitur ac mox lignum quod subest se videndū offert, ac si poliatur, nitet. Putat Gesnerus hanc plantam ab Agricola pro ebene fossili haberi. Ad pseudocorallii species referri potest planta quæ in littore Baiano inuenitur, ac ab incolis Parma vocatur, quam multi corallium imperfectum, atq; ab Aristotele Adarcen vel antoloden vocari putant. Ad pseudocorallii species etiam corallina ad vermes necandos celebris, & gypsum coralloides referri posse videntur.

Saualia.

Ebenum fossile.

Parma.

Adarce.

Corallina.

Gypsum coralloides.

De Succino. CAP. CLVIII.

Succinum ab Arabibus *Ambra*, à Persis *Carabe*, ab Ægyptiis *Sacal* appellatur, Galli *del Ambre* vocant, Germani *achstein* vel *bornstein*, Græci *elestrum*, antiqui Germani *glessum* vel *glessè* nominabant. Quidam antiquorum *Lyncurium* putant, verum ego, vt in cap. De hyacintho exposui, *Lyncurium* hyacinthi speciem puto, eamq; quæ succinum ita exactè refert, vt ab illo visu solo discerni non possit. Succinum aliqui Bituminis speciem ponunt. Aliqui arboris lachrymam, aliqui succum ex terra manantem à maris frigiditate & salugine condensatum. Alii Balenarum pinguedinem vel semen. Igni admotum succinum flammam concipit, ac fricatum vt caleseat ad se paleas trahit. Odorem habet suauem. Dum perspicuum est araneas, muscas, aliaq; insecta aut arborū particulas in se interdum continet, ob quam causam multi olim succum fuisse colligunt, qui vel ex arboribus vel terra emanans, ac insecta obuia in se mergens, ita vt nunc apparet, coaluerit. Quam sententiam improbare nō possum. Si quis obiiciat in mari huiusmodi insecta non esse, respondeo ante aliquot secula, vbi iam mare est, terram fuisse, ac olei fortassis fontem ex quo effluens oleum facile huiusmodi animalcula in se recipere & demergere potuit. In Belgio marina loca terrestria fieri, ac terrestria maritima sæpe deprehenditur. Nam in fundis nonnullis prope urbem Brugensem patriam meam celeberrimam, dum ad decem vel viginti vlnas foditur, integræ syluæ reperiuntur, arborumque folia & trunci tam exactè adhuc apparent, vt species arborum dignosci, & foliorum etiam series singulis annis delapsa, distingui optimè possit. Vtuntur huiusmodi lignis & foliis carbonis vice, nostro idiomate *Deerynck* vocant. Syluæ hæc subterraneæ inueniuntur in illis locis quæ ante 500. annos mare fuerunt, ac postea è mari euicta ac à mari aggeribus separata fuerunt. Ante quos annos.

Lyncurium.

Quid sit succinum.

Vbi olim mare nunc terra.

Doerinc.

Sylua subterranea.

nulla memoria est, illa loca vnquam extra maris alueum & in continenti fuisse. Quia tamen sylvæ reperiuntur, & arbores quorum cacumina & superiores partes orientem ideo respiciunt quod à marinis procellis, occidentalibusque ventis, orientem versus non alio deici poterint, necessarium est ante hominum memoriam loca illa aliquando terrestria ac extra marinos terminos fuisse. Vt hoc illis locis, ita simile etiam iis vbi succinum reperitur potuit contingere, tantaque olei bituminosi quantitas olim effluere, vt frigore & salugine maris concretum ad innumeros annos sui copiam faciat, nunc adhuc effluere verisimile non est cum in mari huiusmodi animalcula neque conspiciantur neque viuere possint. In littoribus vero aliarum prouinciarum huiusmodi fontes esse in mare fluere ac succinum ibi congelari, deinde tempestate ad littora Borussorum pelli, et si fingi possit, tamen veritati consentaneum vix videtur hac ætate, qua Daniæ, Sueciæ, Liuoniæ, Finlandiæ vicinarumque regionum littora omnibus notissima sunt. In quibus huiusmodi fontes & scaturigines nunquam animaduersæ sunt. Nisi quis in specubus subterraneis ex putredine huiusmodi animalia generari asserat. Album succinum vetustius flauo & pellucido videtur.

Genera, loci natales, vbi inueniatur & quæ magnitudine sit.

C A P. CLIX.

Minerale.

Animale.

Vegetabile.

Quatuor differentiæ succini.

Modus colligendi succinum.

Succini tria præcipua genera statuerem. Minerale, animale & vegetabile. Minerale id quod ex aura bituminosa vel ex oleo bituminoso eiusue puriore portione cœnreuit. Animale quod ex animalium pinguedine induratum est. Et vegetabile quod ex lachrymis arborum resiniferarum coaluit. Istorum succinorum innumeræ sunt differentiæ. Quia succi bituminosi in terra diuersi sunt, & resina etiam plurimum inter se consistentia colore & odore differunt; Quemadmodum etiam animalium & piscium olea & pinguedines sunt differentes; ex quibus, dum à maris salugine condensantur, variæ species vel succini vel succino similes efformari possunt. Verum hodie quia aliqui omne succinum ab arboribus fluere, aliqui mineralem succum esse contendunt, tantum quatuor illius differentiæ statuuntur. Vnum album seu candidum vix vnquam transparens, rarum cæterisque præciosius, balsamo vitibus simile odorem suauem & fragrantem spirans, alterum auri modo flauum & transparens plerunque, in quo varia animalcula insecta, festucæ, herbarum arborumve surculi aut semina conspiciuntur. Id aliquando Chrysolithum, carbunculum hyacinthum vel topasion, reliquasque gemmarum differentiæ suo colore exprimit. Tertium variis coloribus ornatum, interdum transparens, interdum opacum. Quartum opacum variisque coloribus ignobilioribus vno vel pluribus cœdatum. quod è pingui exhalatione bituminosa concurrente terrestri nitrofaque materia concretum est, ac interdum in agris inuenitur, aliàs omnes hæ succini species in Sudiaorum Oceano, marique Borussico ab incolis piscantur. Dum enim Fauonius Caurus aut Trascias ventus spirat, tum succinum ad littora

ad littora expellitur, ac piscatores nudi seruente maris aestu, illud reticulis, periculis affixis ingrediuntur, succinumque colligunt, pro quo tantum illis salis rependitur. Aiunt nonnulli in Sudinorum oceano vix triginta à littore stadiis sereno cælo, scintillare quiddam instar pellucidi bituminis in fundo maris, ac ad eum locum conuolare pisces. Hic succini scaturiginem vel congelatam & induratum massam montis instar arbitrantur, à qua fluctibus & tempestate maris disfractæ particulae ad littora pellantur. Sed incerta hæc omnia. Succinum in Balthico mari inter Sueui amnis & vistulæ ostia inuenitur. In continenti Islebiæ aliàs massa humani capitis magnitudine in fodina inuenta fuit. Colligitur quoque in lacu falso non procul ab eo loco. In Prussia in littore Pucicinus, non longe à monasterio oliua effoditur. Item in lacu quodam à mari remotissimo vbi veteris & nobilis familiæ Truthsiorum à *Wetshausen* pagus est, distante ab oppido *Rastenburg* tribus miliaribus. Item prope Regiomontem Prussiae interdum ex terra effoditur; sed maior copia ad littora Sudinorū colligitur. Theophrastus in Æthiopia, Xenocrates in Numidia, Asubaras iuxta Atlanticum mare & Nicias in Ægypto nasci tradunt. Verum illorum tempore locus natalis illis fuit ignotus. Primus Cornelius Tacitus vbi reperitur satis pro sua arate exactè describit, his verbis, Æstii populi ad dextrum Sueuici maris littus mare scrutantur, ac soli omnium succinum, (quod ipsi glessum vocant) inter vada atque in ipso littore legunt. Nec quæ natura quæue ratio gignat vt Barbaris quæsitum compertumque. Diu quinetiam inter cætera electamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. Iphis in nullo vsu; rude legitur, informe perfertur, preciumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas, quia terræna quædam atque etiam volucris animalia plerunque interlucent, quæ implicata humore, mox durecente materia cluduntur. Fecundiora itaque nemora lucosque sicut orientis secretis, vbi thura balsamaque sudantur, ita occidentis insulis terrisque inesse crediderim, quæ vicini solis radiis expressa atque liquentia in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in aduersa littora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in modum tedæ accenditur, alitque flammam pinguem & olentem, mox vt in picem resinam lentescit. Hactenus Tacitus. De ipsius origine multæ fabulæ olim à Pœtis & Historicis confictæ fuerunt. Sophocles concretas lachrymas Meleagridum animum Meleagrum deflentium scripsit. Alii Phaetontem, cum equos Solis male rexisset, à Ioue fulmine peremptum fuisse, ac in fontes Eridani seu Padi fluiui decidisse, eiusque mortem Nymphas sorores ita fleuisse, vt doloris magnitudine in populos fuerint conuersæ, quæ singulis annis eodem tempore lachrymas producant, è quibus electrum fiat, tradunt. Sunt qui Lyncis animalis lachrymas induratas succinum esse scribant. Mithridates è cedrino arborum genere nasci dixit. Ægineta succum albæ populi putauit. Cardanus nunc maris, nunc phocarum spumam esse arbitratur. Ego pinguem terræ succum seu oleum bituminosum olim effluxisse & indurauit.

Mons ex succino.

Vbi inuenitur.

Veterum de loco vbi inueniatur opinio.

Fabula de succino.

Opinio an-choris.

se, & nunc adhuc effluere, ac à maris salfugine coalescere, tenuique portione exclusa indurescere, vel à subterraneo calore pinguedinem hanc in spiritus resolui sublimari ac intra terræ poros à nitrosis spiritibus iterum figi ac coagulari existimo. Spiritus enim salis chymicorum experientia non solum alios spiritus, sed oleosa quæuis facile congelant & coagulant. Id limemata quæ ex sale & oleo coaluerunt & resinæ species quæ in aqua vitrioli adiectis aquis astringentibus multorum experientia indurantur ostendunt. Succini frusta humani capitis magnitudine interdum inueniuntur. Scribit Plinius Romam Succini glebam XIII librarum allatam fuisse. Album rarius magnis frustis reperitur, idque aureo vetustius, quia exesum magisque friabile est iudicatur, ob hanc causam aureum ab Italis illi præfertur; verum experientia viribus flauo aureoque præferri debere testatur.

Magnitudo.

Natura, facultates, proprietates & qualitates succini.

C A P. CLX.

Agmuletum. Svecinum astringens modicè ignea & calida est natura flauum calidius paulò albo, quod non tantum olei in se habet, esse videtur. A medicis album maiores habere vires quam flauum censetur. Commendatur autem ad varios affectus. Si forinsecus gestetur pueros contra fascinationes nocturnaque terribula mamenta tueri perhibetur. Ceruici alligatum succini frustum oculorum lachrymas fluxus & ophthalmias miraculi instar sanare à Myzaldo scribitur. Commansum album succinum linguam grata dulcedine ac nares odore fragrantissimo afficit. Cordi imprimis amicum est, propterea syncopen animi deliquia cordis palpitationem & pestem curat morboque contagiosos abigit & cor contra omnia venena tuetur, Balsami enim instar spiritus cordis recreat viribus auget puerosque reddit. Cerebro non minus quam cordi conuenit. Illud enim si nimio humore grauetur corrigit ac proinde vertiginem amouet Epilepsiam, apoplexiam, defectum memoriae, carum, letargum, ephialten, paraly sin aliaque vitia quæ à cerebro oriuntur non solum curat, sed ne quis in ea præcipitetur prohibet. Astmaticos à paroxysmo liberat, urinæ difficultate, calculoque laborantes statim liberat. Hydropicorum asciticorum aquas miraculi instar breui, urinæ promotione educit. Gonorrhæam, hæmorrhagiam ac difficultatem intestinorum compescit, dentium dolores sedat, menses retentos ciet, vteri fluorè sistit. Vteri strangulatum peculiari vi prohibet & curat. Partum & vterum retinet illumque si difficilis fuerit facilem reddit, catarrhis morboque articulari medetur. Renes & matricem purgat, ventriculi vitia omnia corrigit eiusque tunicas ab infarctu vitiosorum humorum liberat, ac ne quid in eo putridi aut dolor oriatur prohibet. Ad cordis omnes affectus, pestem, venena morboque contagiosos domandos, puluis sequens mirificè præstat. Recip. succini albi drag. i. perl. præp. coral. præp. ana scrup. sem. ollis de corde cerui, rasuræ eboris, cornu ceruini, ana scrup. vnum, terra sigillatæ, Boli armen. fol.

Ad lachrymas oculorū.

Ad cordis affectus.

Ad cerebri vitia.

Ad asthma.

Ad calculū.

Ad hydropē,

Asciten,

Gonorrhæā,

Fluxū sanguinis,

Dentes,

Menses,

Fluorem vteri,

Partum,

Arbriticidē.

Ad cordis affectus.

men. fol. auri ana scrupu. sem. fiat puluis subtilissimus. Dosis est à scrup. vno ad drag. vnam cuius aqua appropriata vt melissæ, tormentillæ aut acetosæ. Ad apoplexiam, epilepsiam, & catarrhos ad pectus decumbentes prohibendos multi præseruantur sequenti puluere, ℞. succini albi drag. duas, spec. diarrh. dragm. vnam, diamarg. frigid. de gemmis ana dragm. semis cum aqua bethonica detur drag. vna, altera à nouilunio die. Ad cerebri vitia omnia sequens puluis admirandæ facultatis est, epilepsiam enim desperatam curat non solū in pueris, sed & in adultis. Vermesq; omnes interficit, vnde sæpe epileptici paroxysmi oriuntur. ℞. succini albi drag. duas cranii humani, vngulæ alcis, rad. peoniæ maris sem. peoniæ, sem. rutæ, cimini, cinamomi, ana scrupulos duos, cinabrii montani scrup. vnum, fol. auri scrup. sem. margaritar. præparat. corall. præparat. an. scrup. semis, datur puluis iste ad scrup. vno ad scrup. duo cum aqua rutæ, peoniæ, cerasorum, aut bethonica die proximo à nouilunio. Si pulueris forma non placuerit adiiciatur sacchari albi q. s. & fiant rotulæ dragmas duas aut tres pendentes, quarum vna vesperi ante lecti introitum sumatur. Ante tamen vsum istorum semper purgatio præmittenda. Ad capitis defluxionem & tussim ac asthma decoctus puluis exhibetur cum aqua decoctionis guaiaci, ad dentium dolores decoquitur cum vino, ac vnciæ duæ decocti singulis diebus propinantur. Si calor adfuerit loco vini aqua melissæ, menthæ aut cuscutæ adhibetur. In puluerem redactum ex vino propinatur ad album vteri fluorē, ad gonorrhæam ex otio forbili drag. vna præbetur vtilissime. Ex vino potatum grauidis gestationem fetus leuiorem reddit, calculum pellit miraculi instar si paliuri semen addatur, menses prouocat, ac vteri strangulationem sistit, partusq; difficiles faciles reddit datum cum vino dragmæ vnus pondere, id enim frequenti experiētia comprobatum est: si parum croci addatur ac cum decocto arthemisiæ exhibeatur prædictus puluis efficacior erit. Ad morbos articulares coquitur cum guaiaco, ad ventriculi robur conseruandum ac tunicis ventriculi humores adhærentes exturbandos oculorum ac matricis renisq; vitia emendanda celebrantur mirifice sequentes pillulæ. Recip. suc. albi mast. ana drag. tres, extracti aloes simpl. dr. sex, agarici trochiscati drag. iij. aristolochiæ rotundæ veræ vnc. ij. myrrhæ vnc. j. croci vnc. semis, cum syrup. de bethonica fiant pillul. 9. ex dragma vna, ac dentur quatuor vel quinq; circa lecti introitum. Succini fumus exceptus vtero cum decidentem in pristinum locum restituit. Naribus admotus strangulatum ipsius prohibet, ac cubiculis exceptus aeris putredinem corrigit, pestilique miasmata consumit eorumque nocumenta emendat.

Paratur ex succino oleum balsami instar ad omnia prædicta vitia admirabile, multoque efficacius puluere, hac ratione. Per descensum vehementi igne è succino nigrum oleum fætidum asphaltique odorem referens, exustum fluidum, liquido bituminis colore, consistentia vero oleo lini simile, depellitur. Id in retortam coniectū ac elicuit aurei coloris oleum odore suauius ac diaphanum longeq; priori tenuius petrolei instar promit. Hoc postea per balneum distillarum aquei coloris oleum tenuissimum & ad omnis generis obstructiones referandas aptissimum, adq; epilepsiam, apoplexiam, paralytin, & vertiginem

prohibendam & sanandam, hydropemque & calculum sanandum peridoneum præbet. Huius vires admirandæ sunt, vt propterea Europeum Balsamum vocetur, ac veri Balsami loco haberi possit. Quicquid vitium petroleo tribuitur huic multo magis tribui debet. Succini oleum alialiter distillant. Sequens modus ceteris videtur facilior. Succini puluis humectatur lixiuo fortissimo ne intempestiue ascendat, postea cucurbitæ æneæ imponitur, eaque aperto igni committitur, supra ponitur illi alembicus, ac rostro, seu naso additur alter canalis vitreus, vt longiorem viam habeat oleum, ita enim melius extillatur. Extillatum inditur alteri cucurbitæ addita aqua quæ committitur balneo mariæ aut arenæ, ita modeste extillatur iterum & rectificatur. Quinetiam tertia vice à nonnullis distillatur vt purius sit addito sale vel oleo salis. Alii prima vice in spiritu vini solunt, succinū macerant & deinde oleum extillant. Alii in aceto forti vel distillato. Alii per se lento igne distillant ac postea repetitis distillationibus per balneum rectificant. A multis hic modus celebratur. Recipe fragmenta succini non subtiliter puluerisati lib. 3. adde pulueris silicium calcinatorum, aut arenæ mundæ lib. 4. imponas retortæ lutatæ eamque furno probe committito luto, addito vitreo recipiente cum aqua. Vrge igne lento & prodibit album oleum in aquam decidens. Dum flarescere incipit muta recipientem, idque seorsim collige donec rubescere incipiat. Id iterum seorsim collige alio recipiente. Atque hoc modo tria habebis olea. Albi olei ex libra habebis vncias duas, flauī vnciam cum semisse, rubri vncias duas. Ignis fortior esse non debet eo qui requiritur vt cera fundatur. Si maior fuerit ebullit. Vbi olea nactus fueris poteris illa rectificare & aquæ instar limpida efficere.

Magisteriū succini.

E succino etiam magisterium hac ratione paratur. Tunditur minutissime, huic affunditur spiritus vini vt soluat. Solutum transfunditur aliudque affunditur quousque quod solui potest soluat, ac per mensem digeritur. Postea aquæ omnes tinctæ igni soluntur in auras, ita in fundo refes oleum magisterium est succini, quo cicatrices in facie delentur ac vertigines fugantur. Valet ad omnia ad quæ oleum, ac eodem modo in vsum adhibendum est. Verum olei gutta vnica plus viriū habet quam sex magisterii. Olei vsus hic est, ad aeris contagia, pestem ac catarrhos prohibendos nares oleo inunguntur, aut aliquot guttæ gossipio excipiuntur, quod sæpe naribus olfaciendi gratia adhibetur, ac præstantius est si gutta vna olei gariophyllorum addatur. Eiusdem efficaciz tabellæ sunt ex solo saccharo preparatæ adiectis guttis paucis olei succini. Præferunt etiam tres guttæ cum sale absinthii & aqua scabiosæ, acetosæ aut tormentillæ quotidie sumptæ à peste. Ac curant septem cum aqua card. bened. & sale arthemisia bibitæ, quia sudorem potenter vel vrinam mouent ac virus omne expellunt. Ad apoplexiam & paralytū, vertiginem, incubum præseruationis causa cum aqua Bethonica, laudulæ, cerasorū, cinnamomi, tiliæ vel saluix aliquot guttæ quotidie sumi possunt. Nam correptis loquelam restituit oleum, si statim 8 illius guttæ cum prædicta aliqua aqua offerantur. Imo integrè curat sinucha & membra eo inungantur ac per aliquot dies eius vsus frequentetur ac pulsus temporum eo inungantur. Potest oleum vnguento

Olei vsus.

*Tabella succini.
Vires olei.*

Ad apoplexiam.

Ad loquelā

appropriato

Appropriato misceri, eoque membraparatitica aut nerui contracti vt curentur inungi. Ad vesicæ vel renum calculum ac vrinæ suppressionem vna aut duæ guttæ cum aqua pimpinellæ, saxifragiæ, Raphani, nasturcii, aut petroselinii propinatæ calculum pellunt ac obstructiones soluunt. Idque etiam fit si vmbilicus & perineum oleo inungantur. Dum difficile partus procedit sex guttæ cum aqua arthemisiæ & cinamomi facile fetum promouet. Ad quem etiam effectum pinguedine anguim miscetur eaque vmbilicus inungitur. Ad vteri strangulationem etiam guttæ tres cum aqua menthæ propinantur, ac nares & vmbilicus inunguntur, hoc enim modo facile restituitur mulier. Tres guttæ cum aqua anisi sumptæ alba menstrua sistunt. Septem vero octidui spacio bis sumptæ cum aqua pulegii retenta menstrua fluere faciunt. Ad eundem scopum tabellæ ex saccharo cum aliquot guttis olei faciunt. Si quotidie sumantur guttæ quatuor etiam caput frigidis catarrhis & vertigini obnoxium curant & roborant ac anhelitum liberiozem faciunt cordisque robur augent ne syncope afficiatur. Dantur autè singulis septimanis bis cum aqua appropriata vt dixi. In deliquio animi ceruix, nares & pulsus temporum inunguntur, ad vomitum orificium stomachi. Dum sanguinis sputo quis corripitur tres guttæ bis in septimana cum aqua Tussilaginis offerendæ sunt. Ad icteritiam tres guttæ dantur cum aqua Celidoniæ, ad visus obscuritatem cum aqua Eufrafiæ. Ad colicam cum aqua menthæ aut cinamomi. Ad febres cum aqua gentianæ. Ad vermes cum aqua Tanacetii. Ad melancholiam cum aqua rorismarini mirabile est.

*Ad calculū.**Ad partum.**Ad vteri
strangulationem.**Ad mensē.**Ad catarrhos.**Ad deliquia.**Ad sanguinis sputa.**Ad icteritiā.**Ad colicam.**Ad febres.**Ad melancholiam.*

Dignitas valor & vsus succini. C A P. CLXI.

Plinii testimonio taxatio succini propter dignitatem & auctoritatem quæ colebatur à Romanis, tanta fuit vt hominis quamuis parua effigies, viorum hominum vigentiumque precia superaret. Domitius Nero in cæteris vitæ suæ portentis capillos quoque coniugis suæ Popæ in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine succina appellando. Hodie coronas & vascula seu pocula ex succino parantur; illæ brachiis ornandis & ad præces numerandas, hæc ad medicamenta singularia custodienda, mensasque ornandas, in vsu sunt. Vascula quæ humani pugni magnitudine sunt ac rite elaborata 10 vel 16 Thaleris æstimantur, nisi cælaturæ artificium singulare, materiæ æstimationem multoties superet. Si figuras in se aliquarum rerum contineat succinum, à possidentis affectu æstimatur. fragmenta succini aliter æstimantur. Albi enim fragmenta 6. thaleris venduntur. Mixta ex albo & flauo succino, duobus thaleris. Nigra vero & impura medio thalero, imo etiam quadrante, si multum impuri contineant. Mixta fragmenta ad olei extractionem imprimis valent. Album enim succinum tantum olei non præbet, quia aridius, partibus delicet oleosis vetustate exhalatis marisque frigiditate expressis. Valet etiam succinum ad vernicem faciendum quo pictores ac typographi vtuntur.

Imitatio & adulterium succini. C A P. CLXII.

Plini tempore tingebatur ad libitum succinum hedorum & anchusa radice ac etiam conchylio, id est violæ ferotino colore. Hac ætate ars tingendi succinum perit. Si tamen verum sit quod vulgo scribitur, in ceram feruentem immissum molle fieri facile quosuis colores recipere poterit. Imitatio succini à multis proponitur. Cardanus oui candido & tragaganthi lachryma immisissis, formicis, culicis, muscis, paleis, succinique pulvere vt bene oleat & festucas trahat, succinum imitari conatur, ac melius apriusque candido oui, vitellum iudicat, quod coctum humiditatem, putredinis authorem amittat, ac in lapidem dure scat. Myzaldus cristalli pollinem albuminis oui conquassati aqua croco addito miscet, vitro imponit ac aqua feruenti committit, dum duram consistentiam adipiscatur, quam efformat. Verum si corpus diaphanum cupiat, ante coctionem materiam percolat; sed modus iste mihi non placet. Baptista à Porta masticen liquidam per colum traicit vt expurgetur parumque radicis curcumæ adiicit ac succini speciem imitatur. Sed vilius & verius imitatur is natiuum succinum qui id dissoluere ac dissolutum iterum coagulare vel in massam cogere nouit. Quomodo autem id fieri debeat, verus physicus ac qui prædicta intelligit facillime assequi poterit. Ignaris ac Musarum osoribus hæc aperire nefas existimo. Sufficiat itaque naturæ scrutatori viam ita facile hoc capite demonstrari vt falli non possit. Qui exactam succini historiam vult, Andreæ Libauii viri Doctiss. tractatum legat.

De Gagate. C A P. CLXIII.

Gagates nigrum succinum exustum & induratum videtur, splendet politum, sed succino grauius olet odore sulphureo. Paleas etiam succini instar attritu calefactus trahit, vt resinæ & bituminosa dura fere omnia. Nomen habet à loco natali, Plinio teste, loci & amnis Gagis Lyciæ Galen. 9. simpl. ita describit. Est & alius lapis colore nigro qui vbi igni admotus fuerit persimilem bitumini odorem exhibet, quem Dioscorides nonnullique alii in Lycia inueniri prodiderunt ad flauium nomine Gagaten, vnde & ipsi lapidi nomenclaturam dicunt inditam. Pissasphalto non est dissimilis, sed multo durior nigriorque. A carbone fossili differt, quia gagates solidior densiorque est ob exhalationem quæ sensim assaut & excoxit humidum oleosum. Materia Gagatis similis videtur fecibus quæ extillato succini oleo remanent in retorta. Hæ enim si diutius omni oleo extillato assentur splendent picis instar, ac tandem refrigeratæ iusto modo, in Gagaten permutari posse videntur. Nicander Gagaten in Theriacis suis Engangin, & gangitum vocat à Gangæ Lyciæ ciuitate aut Gagaten flumio. Agricola Obsidianum lapidē Gagaten putat, quod nigerrimi sit coloris. Sed Plinius inter vitra retulisse videtur. Samothracia gemma à loco eiusdem nominis appellata, videtur politus esse Gagates. Gallis vocatur Gagates ager, Germanis Schwartzer agstein.

*Obsidianus
lapis.
Samoethra-
cia.*

Genera & loci natales. C A P. CLXIII.

DVplex inuenitur rufus & niger. Reperiturque non solum ad Gagaten fluuium, sed in Britannia, Sicilia, Agro Leodiensiy, Sedunensiy, in Gallia & iuxta Aquisgranum. Aliquando etiam scissilis inuenitur, aliquando bene vnitus, alter etiam altero durior est. Niger, leuis & compactus est, igni appositus facile flammam concipiens, thurisque odorem referens. Nonnulli hunc a Thraciu la-
Thracio lapide distinguunt, alii non, iterum alii à succino nigro distinguunt, alii pis.
succinum nigrum putant. Natura vt in succini differentiis, colore & consistencia, ludit. Ita in Gagatis, aut Bituminis induratis speciebus, vt propter mixtionum diuersitatem nihil certi statuere possis. Inter neotericos Andreas Libanius differentias omnes istorum lapidum satis accurate persequitur, quem Lector consulere poterit.

Natura, facultates & vires Gagatis. C A P. CLXV.

A Tritu calefactus succini instar paleas trahit, si cilia ex eo inscripta, Plinio teste, non delentur. Oleo facilius extinguitur quam aqua. Oleum enim commiscetur ei ac ignitum corpus suffocat, aqua cum pinguedini misceri non possit, ignito cedit corpori nisi omnino id totum tegat & obruat. Verum id non facile fieri potest. Quia lapis leuis est & suprema aqua, vt oleum omne petit. Calida est facultatis. Suffitu serpentes fugat, demoniacos prodit ac demonibus aduersari creditur. Epileptici aut morbo comitiali laborantes, si suffitum ipsius olfecerint, extemplo morbo corripiuntur. Ob id num liberati sint necne hac nota facile percipitur. Contra nocturna terri culamenta, Ephialten, Dæmonumque vexationes ac præstigia gestatus plurimum conducit: suffitus menstrua prouocat. Partum puluis potatus plurimum inuat & accelerat. Stiffitus naribus exceptus vtero suffocantes restituit. Diuretica est facultatis ob id confert hydropicis pellendo humorem per vrinam suaque qualitate ac corroborandi vi, quia hepatis & ventriculi vitia corrigit, humores superfluos consumendo ac in halitum digerendo. Virginitatem prodit non solum suffitu, sed potatu. Nam si puluerem bibat virgo, non vrinabit, si corrupta sit, vrinam retinere non poterit, multorum testimonio. Ex vino decoctus puluis dentibus medetur. Ex gagate lapide oleum distillatur petroleo viribus pene simile, calidius tamen. Prodest ad epilepticos, demoniacos, paralytin, conuulsionem, tetanum. Eius vsus præcipue ad frigidam podagram omnesque frigidas fluxiones, commendatur inuncta parte. Item ad conceptum & imprimis ad vteri præfocationem quam breui compescit. Accensus ac vino extinctus syncope correptos restituit. Puluis drag. viiij pondere ex vino haustus septem diebus colicam integre sanat.

Num epilepticus sic curatus.

Ad partum. Diureticus gagates.

Virginitatis exploratio.

Olei gagatis vires.

Ad suffocationem vteri.

Ad colicam.

Vfus, dignitas, precium & adulterium Gagatis. C A P. CLXVI.

PRa ter medicum vsum quem ostendi etiam succini instar est in luxu non solum vt colla feminatum albidiora efficere videatur contrario colore niget.

rimo, sed vt earum pectora exornet. In varias enim figuras formatur filoque traiectus catenæ aureæ vices supplet. Ad præces etiam numerandas in globulos formatur, filoque traiecitur. Precium illi non materia, sed forma dat. Vilis enim hic lapis est, et si magnis viribus, vt supra dixi, præditus sit. Adulterium hic lapis non medetur. Si quis tamen velit imitari è petroleo oleum distillet, ac feces aqua salsa aut simili coquat, facile voti compos fiet, vbi iustum frigiditatis gradum attigerit.

De Lythantracese seu carbone lapideo.

CAP. CLXVII.

ETiam si Lythantrax seu carbo fossilis, Germanicè *steincolignobilis* sit, lapis tamen, quia Gagatis rudioris species videtur, nolui ipsius descriptionem præmittere. Nullius fere ipsius in medicina vsus est, Fabris ærariis & ferrariis carbonis loco inseruit. Qui nobiliora opera præ manibus habent isto non vtuntur, quod pinguedine sua ferrum fragile faciat & inficiat. Hoc carbonis genere vtuntur Leodienfes ad cibos coquendos, & frigoris iniurias hyeme depellendas. Aerem ita inficit, vt si quis non assuetus huic affideat igni, capitis dolores sentiat grauissimos, & nisi recentem ingrediatur aerem suffocari aut in apoplexiam incidere facile possit. Mixto oleo tritus hic carbo emolliari potest, eoque vnguento agricolæ vites obinunt, ne earum oculi ab insectis erodantur. Varia fossilium carbonum genera reperiuntur. Nam prope Dresdam Misnia effoditur carbo Bituminosus mollis & fissilis. Bohemia etiam aliud genus fert nigrum ac in terra absumptum quod poliri non potest. Aliud genus durum fissile non procul à Dresda reperitur, item aliud cum pyrite aluminoso. Inuenitur carbonum fossilium maxima copia in agro & ciuitate Leodiensi, cuius basis tot antris excauata est, vt metus sit ne aliquando absorbeatur. Altera enim pars ciuitatis huiusmodi cauernas pro fundamento habet. Et sub ipso flumine amplissimo, fossorum avaritia flumini occasionem dedit, vt interdum multa fossorum milia extinguat & submergat. Demittuntur catenis ferreis inhaerentes in abyssum à superiori orificio duobus passuum milibus distans, miseri fossores ob rem vilissimam. Huius species putatur esse lapis Thracius, quem tamen alii gagatis speciem faciunt. Lege de his Doctissimi viri Andreae Libauii sententiam in tractatu suo de succino & gagate.

Neomenta.

Ad vinearum vnguentos.

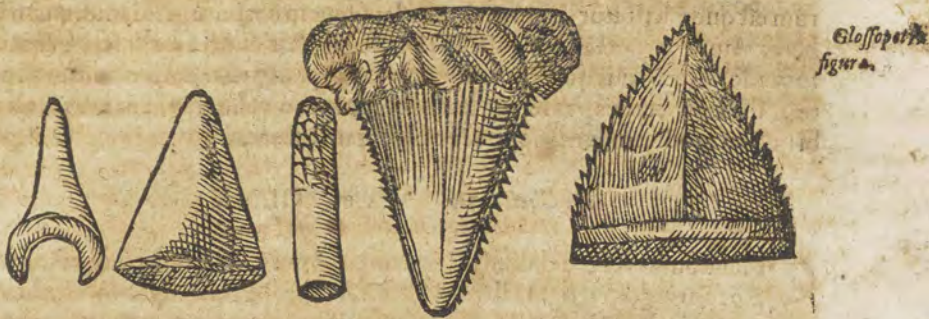
Thracius lapis.

De Glossopetra eiusque loco natali, natura & facultatibus.

CAP. CLXVIII.

Glossopetra quia linguæ figuram habet à multis non solum Lingua serpentis appellatur, sed esse putatur. Lingua tamen serpentis nunquam fuit, sed lapis sui generis.

In arenis

In arenis prope Dauentriam vicinaque loca, ac prope Luneburgum in a-
luminosis fodinis sæpe inuenitur, linguamque serpentis serpentis satis elegan-
ter refert, vt non mirum sit vulgo pro ea haberi. Rectius tamen pici linguam
refert. Crassior pars lapidis lapidea est, quia lapidibus sæpe innascitur vel adna-
scitur. Mucronata vero pars cornea videtur, atroque colore splendet vt sturni
unguis. Aliqui cum cerauniis hunc lapidem confundunt & fulminis iaculum
existimant, propterea Germanicè à nonnullis *donderkeil* vocatur. Cardanus
glossopetram Glottidem appellat, aliqui laminarum dentem putant & nomi-
nant, quia interdum dentatis marginibus inuenitur, à nonnullis Germanicè
Naterz unglein dicitur. Colore variat, nam subalbida ex roseo colore conspicit-
tur. Multi hunc lapidem magni faciunt ad venena & fascinationes prohiben-
das. Aiunt præsentem veneno veneficium sudore & madore prodere: sed ea fa-
cultas à me nunquam deprehensa est. Vilis satis est hic lapis ac paruo emitur.

De Alectoriolapide. C A P. CLXIX.

Alectoria vel Alectorius lapis, Latine lapis gallinaceus aut caponis appella-
tur. Plinio teste, in ventriculo galli aut caponis decrepiti reperitur. Num
autem ibi generetur, (vt alii lapides complures in diuersis corporis partibus ex
variis humoribus terrestrique substantia generantur,) aut pabuli vice ab ipso
inuentus deglutatur incertum est. Nonnulli putant ex iecore galli antiqui
etiam extrahi, id si verum sit ex animalis corpore originem trahit non aliunde,
colore variat, interdum enim calcedonio & crystallo obscuro similis est, inter-
dum fuscum vel cinereum colorem habet. Interdum sanguineis venis distin-
guitur, Germani *Capaunenstein* vocant. Raro, Plinio teste, fabæ magnitudi-
nem excedit. Idemque author refert Milonem Crotoniaten, qui Prisci Tar-
quini tempore vixit, in certaminibus inuictum lapidis beneficio fuisse. Ge-
stus enim aut ore detentus victoriam efficere, Venerem excitare, mulie-
ribus virorum gratiam conciliare, gratiam, constantiam, ac eloquentiam
gestatori tribuere, creditur. Certo etiam neotericorum experimento

ore inclusus sitim ac cordis aestum sedat. Quod mirum videri non debet, si verum est quod scribitur, caponem dum lapidem in corpore gestat nunquam bibere. Aiunt præterea eum qui hunc lapidem gestat contra quævis pericula tutum esse. Alectorius quia raro reperitur tanti quanti velit emptor aestimari potest. Ille lapis ceteris præfertur qui in corpore suo velut stagnantem iniecti cibi micam modicam, nec vsque adeo obscuram ostentat.

De Chelidonio. C A P. CLXX.

Chelidonium vel Chelidonia Germanic. *Schwalmenstein*, lapillus est opacus aspectu ingratus, figura hemispherica, semper intrinsecus cauus est, quamobrem tenuis est. In conuexa superficie plerumq; colorem pullum dilutiorem, quam Gallizané vocant, in caua purpureum nigris iniectis maculis habent. In ventre iuuenum hyrundinum reperitur. Authore Plinio, matres exclusis pulis hunc lapidem deuorandum dant. Cum autem pulli lapillos hos habent, ita insident nido vt rostra coniungant. Dum eximuntur, viribus carent, secundum nonnullorum opinionem, nisi matre absente, & antequam primogenius pulus tetram contingat, eximantur. Bifariam discriminantur, aut enim rufi aut nigri sunt. Qui nigricant sæpe purpurei aliquid admixtum habent. Probatissimi substantia purissima sunt aureisque guttis ornantur. Splendent omnes ac raro semine lini cui similes sunt maiores inueniuntur. Dum in vno pullo duo inueniuntur alter rufescit, alter rubescit. Dum vnus tantum reperitur is duorum vires habet. Ante aliquot dies à Gallo chelidonii lapidis nomine, tres lapillos rotundos & tenues pisi magnitudine emi, qui cum supradescriptis parum conueniebant, ac potius bufonii lapides minores videbantur. In conuexa superficie pallidum & subflauum habebant colorem, aiebat se eos ex hyrundinibus excepiisse. Hyrundinum pullos aliquot aperui, sed nunquam lapides hos inuenire potui.

Vires & facultates Chelidonii. C A P. CLXXI.

Ad comitialem.

TRallianus, Marsilius, Ficinus, Dioscorides, Georgius Agricola, aliiq; complures, maximum remedium ad comitalem morbum hunc lapidem asserunt, albiorem nempe capiti, aut auribus impositum extemplo collapsum excitare, nigriorem idem efficere si cuti alligetur. Manu detentos, aut capiti lino alligatos, veterrimos & antiquos capitis dolores demulcere (modo tamen terræ attacta facultatē non amiserint) perhibetur, linteo etiam vel croceo panno inclusos, colloq; appensos, quartanas delere, dextro brachio alligatos hæpaticos perfectè sanare, traditur. Rufi coloris lapis linteolo exceptus ac sub sinistra axilla gestatus maniam, epilepsiam, & insanos curare, gestantemq; omnib. gratum acceptumq; facere ac facundiam augere scribitur. Nigri coloris lapis similiter à multis putatur gratiam principum conciliare & efficere, vt incepta negotia quæuis quis pro animi sententia absolueret possit. Aureo globulo inclusus lapis chelidonium colloq; appensus omnem oculorū dolorem perpetuo auertere perhibetur:

Ad capitis dolores.

Ad quartanas.

Ad mania.

Ad oculorū dolores.

hibetur: in quem vsum etiam tritus colliriis adhibetur, aut ex aqua decoquitur oculisque instillatur, quos recreare mirum in modum creditur. Id comprobatum experientia quod ocalis impositus lapillus quæcūque in oculum inciderint facile absque dolore secum educat. Verum id omnes lapides leues & qui angulis careant, si oculis imponantur & hinc inde voluantur præstant.

De Dracontia seu Draconitide. C A P. CLXXII.

DE Draconitide ita scribit Plinius lib. 37. cap. 10. Draconites siue Dracontia è cerebro fit draconum, sed viuentibus abscisso nunquam gemmescit, inuidia animalis mori se sentientis. Igitur morientibus amputant. Soracus qui visam eam gemmam sibi apud regem scripserit, bigis vehi quærentes tradit, & viso dracone spargere somnifica medicamenta atque ita præcidere, esse autem candore perlucido, nec postea poliri aut artem admittere. Hactenus Plinius, qui aniles fabulas potius quam veram historiam referre videtur. Albertus Magnus vanitate plenissimus maximum draconem hunc lapidem habere putat. Marsilius Ficinus se hunc lapidem Florentiæ ex India allatum vidisse asserit lupi *Error Ficini.* ni magnitudine stellis quam plurimis naturaliter insignitum, qui aceto impositus in rectum & obliquum ferebatur donec aceri vapor exhalaret. Sed deceptus *Stellaris lapis.* fuit Ficinus stellarum lapidè dracontiam esse putans, qui fortasse suo tempore adhuc ignotus fuit. Et si autem dracones lapides habere possint, mihi tamen nondum visus est. Draconites fertur omnia venena, præsertim serpentum fugare.

De Anguium lapide apud Bohemos celebrato, quem vocant Duchanek.

C A P. CLXXIII.

Anguium lapis apud Bohemos celebratur, forma est rotunda, crassitudine minimi digiti pueri sexennalis in medio foramen habens tam amplum, vt prædictus digitus immitti possit, quod altera parte latius est. Lapis colore est croceo obscuro, oculos exactè formatos in externa superficie variis coloribus ornatos viui oculi instar habens, is tamen color qui iridem refert debet ceruleus plerunque est. Bohemi conflare à multis anguibz concurrentibus putant ac singulos oculum formare. Propterea ab iis *Duchanek* vocatur, quasi dicas spiritalem aut ex spiritu vel flatu confectum lapidem. Existimant gestantem ab omni veneno, aere pestilenti, fascinationibus ac incantationibus immunem reddere. Verum falluntur vehementer, cum lapis iste ab illis in tanta autoritate habitus non lapis, sed vitrum sit hac forma conflatum ac mulierum verticillus, qui fufis dum fila trahunt adhibetur, vt pondere facilius vertantur ac motus diutius perseueret. Memini me ante triginta sex annos cum puer in Belgio viuerem innumeros huiusmodi verticillos apud mulieres vidisse. Caueant itaque ab impostoribus qui falsa pro veris obtrudunt impostorum Bohemi, nec sibi tam facile imponi sinant.

De lapide Ouum anguinum appellato. CAP. CLXXIV.

Ouum anguinum superius inter Bufonii lapidis genera recensui, quod à multis ita vocetur. Nonnulli à serpentibus confari existimant, forte quia basi quæ plana & leuis est quinx veluti caudæ serpentum aut lacertorum versus superiorem partem elatæ ac paulatim attenuatæ apparent.

Colorem hi lapides habent è fusco albicantem, intus sunt candidi, foris mire duri, ambiuntur enim crusta silicea, sub qua molliores sunt, formam habent hemisphericam vel lenticularem. Videntur isti lapides cum brontiis vel *Bronia.* *Ombria.* ombriis cognationem habere Plinius ouum anguinum quod ab hoc lapide differre non videtur adiectis nugis quamplurimis lib. 29. cap. 3. his verbis describit. Est ouorum genus in magna Galliarum fama, emissum Græcis. Angues innumeri æstate conuoluti, salinis faucium corporumq; spumis artificii complexu glomerantur, anguinum appellatur. Druide sibilis id dicunt in sublime iactari, tagoq; oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: serpentes enim insequi donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentum eius esse si contra aquas fluitet vel auro vinctum. Atq; vt est magorum solertia, occultantis fraudibus sagax, certa lûna capiendû censent, tanquam congruere operationem eam serpentium humani sit arbitrii. Vidi equidè id ouum mali orbiculati modici magnitudine, crusta cartilaginis, velut acerabulis brachiorum polipi crebris, insigne druidis. Ad victorias litium & regum aditus mire laudatur: tantæ vanitatis, vt habentem id in lite in sinu equidem Romanum è vocontis à Diuo Claudio Principe interemptum non ob aliud sciam. Hic tamen complexus anguium & efferatorum concordia, causa videretur esse, quare extere gentes caduceum in pacis argumentû circumdata effigie anguium fecerint: neque enim circstatos esse in caduceo mos est. Hactenus Plinius. Hunc lapidem aliqui ouum testudinis terrestris in lapidem induratum existimant. Neq; adeo absurdè cum rudimenta testudinis in cõnexa superficie satis aptè referat. Verum nescio cur lapis sui generis esse non possit cum variè ludat in mixtis natura. Vulgo hic lapis gestatus puratur gestantem securum reddere ne ab aere pestilenti aut à veneno inficiatur, aiuntque præsentè veneno id sudore prodere. Sed duriores omnes lapides & gemma politæ dum aeri com-

mittuntur

mittuntur facile madent, si aer calidior sit quam ipsarum superficies. Corpus enim frigidius aerem proximum in humorem soluit: non secus ac gladii, qui in Hypocausta translati facile humidi aeris particulas ad se trahunt & in aquam solvunt. Vulgus rerum causas ignotans, effectuum causas sæpe alias opinatur quam sint.

De lapide Carpcionum. CAP. CLXXV.

Circa initium spinæ dorsalis triangularis lapillus aut osseum quid potius, in Ciprinis reperitur, quod vulgo lapidis nomen habet. Huius auxilio caput spinæ annectitur, colore est subflavo. Apud Belgas mos est vt narium hæmorrhagias lapide naso appposito sistant. Calculosis pulvis potui datus *Ad orcutia.* prodesse dicitur. Ebullitionem etiam flauæ bilis ore detentus prohibere perhibetur. Solet id malum post crapulam imbecilli ventriculo contingere. Belgæ huiusmodi malo affectum *verzenet* vocant: Germani se *den sohdt* habere aiunt.

De oculis Cancri. CAP. CLXXVI.

Cancrorum oculi in cancris, qui exuuias deponere volunt, forma hemispherica, circa oculos reperiuntur. Albi sunt satisque duri. Imprimis ad sanguinis coagulati dissolutionem & expulsionem celebrantur. Tenuium *Ad vulnera.* enim partium ac duretica sunt facultatis, ob quam causam vulneratis potionibus magna vtilitate adhibentur. Calculos etiam rumpunt, ac per vrinam *Ad calculi.* expellunt, triti in puluerem redacti & cum vino diuretico propinati. A Chymicis in essentiam aut liquorem solvuntur: ita enim efficacius multorum experientia id præstant. Ratio in essentiam redigendi hæc est. Triti oculi *Essentia o-* solvantur in aceto aliquoties distillato & acetum in dies effundatur aliudque *culorū can-* reponatur, quoad tenuissima substantia sit exhausta quæ aceto communicatur. *cri.* Dum vsque ad feces veneris cessa. Collecto aceto iniice parum caphuræ vt defecetur. Postea distilla per alembicum & quinta essentia vna exit. Si non tota exierit, repete distillationem refuso aceto capiti mortuo trito, cum quo sine in digestionem parumper. Si exiit tota acetum lentissimo balneo segrega: reliquiis affunde vini spiritum, digere & abstrahe aliquoties, tandem edulcora eam aqua stillatitia, & habebis essentiam quam in quouis liquore solues. Potes eam etiam retorta exigere forma olei. Aliter hoc modo:

Oculos cancri minutissime triti leuigatique impone vitreo vasi & distilla. Reliquias calcina ad albedinem, vt fundus vitri excandescat. Exime & immite in acetum distillatum potens. Digere per octiduum in dies bis mouendo, postea effunde, repone aliud, iterum digere, idque fac donec subtilissimam partem extraxeris. Acetum per vices abstractum per partes in alembico distilla lento igne, vsque ad liquorem crassum (alii exigunt per alembicum etiam essentiam, seu cum aceto, seu per se forma olei.)

Hunc effunde in terreum vas vitreatum aut concham & modice diuapora ad
 ficitatem, quemadmodum coagulantur sales. Siccum puluerem ablue sape
 cum aqua calida vt aceti acrimonia decedat. Exiccatum denuo per aliquot se-
 ptimanas in cineribus, calidis detine vel reuerbera, & vertitur in puluerem al-
 biffimum qui defluit vt alkali hunc si soluas cum q. essentia circula, vt propior
 fit quinta naturæ. Potest etiam sublimari in florem & flos circulari. Dantur
 huius essentia granatria, aut si in liquorè redacta sit, tot guttae aut paulo plures
 ad calculum. Alius modus non vulgaris mihi sum mopere comendatus hic est.
 Oculis cancri in tenuissimum puluerem redactis, ac violæ inditis, suprafun-
 de acetum terebinthinæ obtura vitrum, ac per noctem supra calidos cineres
 digere. Sequenti die solutum effunde, aliudque affunde, idque toties donec so-
 lutos videas. Acetum collectum filtra, in balneo euapora remanebit in fundo
 sal oculorum cancri. Id contere marmoris insperge ac in cellario relinque do-
 nec in liquorem soluat, cuius guttae 8 vel 10. dari possunt cum aqua Raphani
 ad calculum, ad venena & ad symptomata quæ vulneratis superueniunt im-
 pediendâ & sananda. Fit & aliud arcanum ex oculis cancrorum pro vlcerosis
 & vulneratis mirabile, renouans, purgans, & mundificans omne id quod con-
 tra naturam est, quod per vulnus miro modo expellit ac foras trudit. Fit hac
 ratione. Resoluuntur oculi cancri cum vini essentia & spiritu spacio mensis in
 balneo maris. Postea in libero igne sedecim vicibus distillantur, semper feci-
 bus exstillatum reaffundendo. Postremo in Bal. maris vini essentia sexies ab
 oleo extrahitur cohobando, tum habetur arcanum cuius scrupulus cum The-
 riace dragma vna & aquæ fumarie vncis aliquot mane & vesperi oblati præ-
 dicta omnia & maiora præstat.

Alior.

*Ad vulnera
 arcanum.*

De vmbilico marino C A P. CLXXVII.

VMbilicus marinus vmbilici humani similitudinē & magnitudinem habet,
 vnde nomen obtinuit à nonnullis vmbilicus Veneris, & Germanicè *ein
 Meerbonen*, ac si dicas faba marina vocatur. Videtur diligenter intuenti con-
 cha esse rudimentum aut concha compressa, spiras enim habet in gyrum actas
 colore rubello & albo hinc inde distinguitur, inferior pars plana est ac nigrior
 paulo superiori, ac si rubedini vmbrae color admixtus esset, aliquando purpu-
 rascit vel albicat.

Reperitur

Reperitur in limacis orificio dum se hieme occludit ac ostioli vel operculi loco est, vt in vulgaribus limacibus crusta quædam alba. Exterior pars ea est quæ extuberat. Limax vulgaris huic minor est ac vmbilicum marinum ferentibus similis, nisi quod concha vmbilici marini crassa & durissima sit ac exteriorem partem habeat quasi creta obductam, interioremque margaritarum instarsplendentem vt quis margaritifera coniciat. Cretenses hunc lapidem non vmbilicum, sed oculum marinum vocant, ac oculis gestatû prodesse autumant. A Venere nomen habet quod puellis gratiam conciliare, illas amabiles, pulchras, virisque optatas reddere, illarumque morbos abigere credatur. Insuper gestatus amuleti loco præcauere ab Erisipelate traditur. Narrat Baccius sanguinem vndequaque fluentem mirificè sistere, & præsentaneum afferre auxilium si ex parte eius plana & auersa, cum salua hominis fronti applicetur. Id quod semel atque iterum Patavii se obseruasse tradit, in vetula quæ per scyllas in caput decidit, & plurimum sanguinis per os & nares, præsertim verò ex vulnere capiti inflicto profudit, qui cum variis adhibitis remedijs listi non posset, adhibito lapide, mox fuisse cohibitum, non sine admiratione. Ob id ait idem author à Gallis secreti loco mulieribus, nimumensium fluore laborantibus, in puluerem tenuissimum redactum, cum aqua appropriata vel conserua aliqua vtilissime exhiberi. Illos quoque qui sanguinem per interualla reijciunt, & expuunt, manifestû ab eo percipere auxilium si puluerem eius cum pari portione cornu cerui vsti, vel corallorum rubeorum præparatorum in ouo sordili sumpserint.

Oculus marinus

Veneris oculi.

Ad amorem.

Ad erisipelen.

Ad sanguinis fluxum.

Ad nimium menstruorum fluxum.

Ad sanguinis fluxum.

Ad quartanam.

De lapide Caymanum. CAP. CLXXVIII.

Hunc lapidem Nicolaus Monardes describit, ac ex ciuitate nominis Dei & Carthagine alijs continentis oris adferri calculis fluuiatilibus similes asferit, ac inueniri in ventriculo lacertorum aut crocodilorum prægrandi specie, quos Caymanes vocant. Hosque lapides colligi ab Indis & Hispanis ad quartanam tollendam, binos siquidem, temporibus alligari, ac sic paroxysmum tolli calorcmque febrilem mitigari.

Ad quartanam.

De lapide Palumbellarum. CAP. CLXXIX.

Romæ auiculæ nonnullæ reperiuntur quas Romani vulgari lingua Palumbellæ vocant & lombardi Sassaroli alii Soloni. Hæ lapillos quosdam ferunt in ventriculo exiguos, aliisque similes, qui calculos renum mirabili & occulta proprietate comminuunt forasque pellunt paucis diebus tam feliciter, vt nullum aliud medicamentum illis comparari queat. Habentur hæ auiculæ Romæ in magna copia, neque vnquam his lapillis destituuntur, nisi captiua detineantur. Nam libertate priuata, paucis diebus lapis in eorum ventriculo generatur, à quo breui suffocantur. Dum libertate fruuntur lapillos istos querunt & deuorant, eorumque beneficio vitam prorogant & sanitatem tuentur. Porro lapilli

Ad calculum mirabile.

ſti piſtandi & terendi ſunt, quia duriffimi. Deinde ſemidragma cum flor. ſambuci & cinamomi ana ſcrupulo vno danda per octiduum cum brodio. Ita enim æger à malo cito liberatur.

De lapide Porcino. C A P. CLXXX.

Ad venena
IN regione Pan prope Malacam reperitur lapis in felle porci maiorumque eſt vitium quam Bezoar. Colorem habet rubeum, dilutum, ac ſaporem amarum, tactuque refert ſaponem gallicum. Ad venena valet ad quæ proſtiganda maceratur in poculo aquæ ſatis diu, poſtea eximitur, ac aqua quæ redditur amara propinatur, expellit ſiquidem omne venenum, vt ſæpius probatum eſt. Indi vocant maſtica de ſoho, id eſt lapis porcinoſus.

De lapide Cenar. C A P. CLXXXI.

Hic lapis iuuentutem conſeruare traditur ac impedire ne rugæ in corpore oriantur, ex eo fiunt pocula in china.

De lapide Malaceniſi. C A P. CLXXXII.

Lapidem Malaceniſem deſcribit Garſias ab Horto hoc modo, lapis Bezoar alium lapidem mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis reſiſtente in Malacca inueniri tradunt: ſaltem in Pam regni Malaceniſis prouincia. Inuenitur autem iſtic in felle Hiſtriciſ: Sed tanta eſt in æſtimatione apud Indos indigenas ob raritatem vt è duobus, qui ſimul reperti meo tempore fuerunt, alter pro ingenti muere miſſus ſit, ei qui pro rege Luſitaniæ Indiam gubernat. Et licet iſtic frequens lapis Bezoar inuenitur, hunc tamen longe præferunt incolæ. Vnum duntaxat vidiffe memini, cuius color dilucidioris videbatur purpuræ, guſtu amarus, tangenti leuis & lubricus, quemadmodum Gallicus ſapo. Haſtenus eius facultates experiri mihi non licuit. Sed clariffimus vir & inſignis Medicus Dimas Boſque Valentinus eius facultates experimento comprobaffe in duobus viris, qui venenum hauſerant mihi affirmavit. Vulgari autem aqua (cum cordialis eſſet in mora,) hunc lapidem aliquandiu maceravit: eam deinde aquam ægris propinauit qui illam guſtu amarum inuenerunt. At tamen eorum ſtomachus corroboratus eſt, & venenum nihil obfuit. Multum certe huic viro debent omnes medici Indi, quod huius lapidis facultates nobis aperuerit. Nam neceſſaria admodum ſunt hac in regione medicamenta quæ venenis reſiſtunt: Alexipharmaca Græci vocant. Haſtenus Garſias ab Horto. Aliqui putant hunc lapidem porcinoſum eſſe.

De lapide

Delapide Bulgolda. C A P. CLXXXIII.

Non minore facultate præditus est lapis Bulgolda quam Malacensis & Bezozar. Nam mirifice omnibus venenis resistit. Est vero is magnitudine auellana, rarus admodum vt qui è capite animalis quod Indi Bulgoldaf appellat, eximitur, Ferdinand. Lopez lib. 1. Historiæ Indicæ.

Delapide Sanguinali. C A P. CLXXXIII.

Lapis Sanguinalis ex noua Hispania delatus Iaspidis genus est. Sed obscurioris, maculis seu punctis distinctus sanguineis. Ex hoc lapide Indi quædam cordium formas magnas ac paruas conficiunt. Valet ad fluxum sanguinis, narium, mensium, hæmorrhoidum, vulnerum ac oris lapidem aqua frigida intinctum æger dextra comprimit, & subinde id facit. sic eo Indi & nostri vtuntur. Persuasum habent Indi, imo firmissime credunt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem sisti, idque verum esse experientia probatum est. Vtilis etiam est suspensus aut alligatus eidem parti vnde sanguis effluit, modo carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuo gestando, nec non & menstruum fluxum sisti. Nicolaus Monardes.

Delapide Manuali. C A P. CLXXXV.

Lapis Manualis dicitur in India esse qui rimas manuum & pedum à salsa pituita prouenientes curet. Nicol. Monard.

De lapide Hysterico. C A P. CLXXXVI.

Adfertur lapis è noua Hispania, quem vteri morbis adprimè vtilem esse ferunt. Niger est, admodum politus, ponderosus, maiore ex parte teres & rotundus. Mirum porro est quòd de hoc lapide prædicant. Nam mihi affirmavit nobilis quædam & magnæ authoritatis Matrona quæ eo vsa est, & in vmbilico gestauit adeo firmiter in hærentem, quasi istic agglutinatus fuisset, ex quo præsens & certissimum sensit commodum: idem alia asserunt quæ simili modo isto lapide sunt vsæ. Cum vteri suffocationem imminentem præsentunt, adhibito lapide subito leuantur, & si eum perpetuo gestent nunquam simili morbo corripuntur. Exempla huiusmodi faciunt vt his rebus fidem adhibeam. Nicol. Monard.

Delapide Manati. C A P. CLXXXVII.

Consalvus Ferdinandus Ouiedus cap. 7 & 10. libr. 13. primæ partis Historiæ Gent. & Natur. Indiæ occidentalis, In cap. Piscis Manati binos lapides

inueniri refert, paræ pilæ luforiæ magnitudine, interdum etiam grandiores, pro piscium corporis magnitudine, non tamen orbiculares illos, sed eius ossis pene forma, quod in balista tensum neruum retinet. Horum ossium crematorum tenuiterque tritorum & per interniculum transmissorum pollinem, ab iis qui nephritide laborant, mane continuè aliquot diebus ex generoso vino albo vtiliter bibi, ex eorum, qui periculum fecerant, & commodum senserant, sermone accepisse refert: Dolores enim tolli, calculum comminui, & cum lotio arenulas eici. Hic lapis cum tuberonum lapide confunditur, ita vt idem videatur. Carolo Clusio auctore.

De lapide Perca piscis. C A P. CLXXXVIII.

In perca pisce paruo, quem coruum vocant, duo lapides inueniuntur, albi, loblongi, plani, altera parte quasi dentati. Hi cum vino tenui exhibiti calculos minuunt & pellunt. Dum vteribus inhaeret calculus loco dolenti suppositum trahere, donec in vesicam incidat, credunt Germani & Bohemi, qui in hunc finem sæpe iisdem vtuntur.

De lapide limacis. C A P. CLXXXIX.

Limaces qui cochlea carent, ac in syluis ac locis subterraneis fusci coloris, inueniri solent, in capite lapillum habent qui gestatus quartanam soluere dicitur.

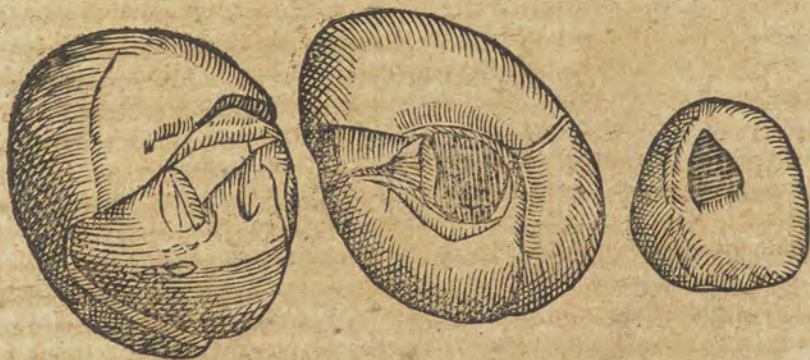
De lapide Tuberonum. C A P. CXC.

Ad nephritin.

Lapis Tuberonum in capite piscis Tuberon reperitur, albus est, magnus & ponderosus, vt interdum duas libras pendeat, nullius saporis, neq; tam durus vt radi non possit. In capite tuberonis plerunq; tres vel quatuor inueniuntur. Huius lapidis puluis vtilissimus fertur ad nephritidem & vrinæ difficultatem, renumq; & vesicæ calculos deturbandos. Pisces tuberonis in mari Indico ferreis hamis capiuntur maximi, validissimi, pugnacissimi & truci aspectu, cum lupis marinis assidue praeliantes. A Theueto lib. sing. cap. 71. Manati vocantur vtri similes, duos tantum pedes rotundos quibus natant ad humeros habentes, & in singulis quatuor vngues elephantinis similes: ab umbilico ad caudam vsq; gracilescunt teterrimo aspectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento vero crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum viginti pedum longitudine, decem crassitie est; corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris oblitto. Fœminæ pariunt vaccarum modo, duoque vbera habent, quibus catulos suos lactant. Eorum caro quadrupedis potius quam piscis videtur, etenim recens vitulinam sapit, sale macerata Thinni carnè, sed sapidior est, diutiusq; feruari potest. Eorum pinguedo optima, nec facile rancefcit. Dubitare videtur Clusius an hic piscis à Theueto descriptus, ac in capite lapides ad calculum habens sit tuberon. Penes Lectorem sit iudicium.

De lapide Bezoar. CAP. CXCI.

Bezoar lapis à vocabulo Pazar Persico, vel Pazan, quod hircum notat, nomen habet, vel à Beluzaar Hebraico & Chaldaico vocabulo, quod dominum veneni significat, Bel enim dominum Chaldæis significat & zaar venenū quod iste lapis ita domat & superat, vt propterea ab hoc lapide præstantissima quæuis ad venena medicamenta Bezoardica per antonomasiam vocentur. Lapidis isti forma sunt varia, oblonga, orbiculari, modo compressa aliquantulum vel inæquali, modo renis aut castanei forma, & eaque semper obtusa non in cuspidem desinente. Color eis nunc niger, nunc subcineritius, interdum flavescens & subviridis, sed plerunque pullus, spadiceus, rarus aut ex viridi nigricans. Constat lapis ex tunicis siue crustulis modo crassioribus, modo leuioribus, aliis alias complectentibus, vt in cœpis videre contingit politis interdum & splendentibus, semper magis iis quæ subeunt, nonnunquam aliquantulum scabris, extima præsertim parte & reliquis complectente, vt in vesicæ & renum calculis videre licet, sæpe laminæ seu crustæ fractæ apparent, vt in meditullio herba aut festuca fragmentum quæ lapidis generationi basin præbet, appareat, & conspectui se præbear. Habuit Imp. inuictiss. Rudolphus II. Dominus meus clementissimus, oui aserini magnitudine, aut paulo maiorem lapidem Bezoar, è quo poculum dum confici iussisset, in ipsius meditullio herba eximie redolentes (circa quas crustæ & laminæ superinductæ à natura fuerant) repertæ fuerunt. Aiunt interdum meditullium concavum esse, vel in eo puluerem reperi, cumque legitimi lapidis notam esse asserunt. Leuis est hic lapis & blandus, vt alabastri modo abradi possit, & in aqua hærens, aut etiam ad linguam facile liquescat.

Genera lapidis Bezoar, ubi inueniantur, & quomodo generentur.

CAP. CXCII.

Genera huius lapidis duo statuuntur. Alterum orientale, quod ex Ægypto, Persia, India, China, Cathaio aut vicinis regionibus adfertur. Alterum

occidentale quod ex America & Peruvia adfertur. Vterque lapis omnium authorum testimonio in animalis corpore gignitur: Verum diuersi authores statuunt animalia. Nam Arabes medici in capriceruo reperiri hunc lapidem ante quingentos annos Rhafis testimonio scripserunt. Neoterici nonnulli in Persarum Pazan id est hirco, vnde nomen Bazar accepit, generari asserunt. Alii in syluestri capra inueniri produnt. Alii, sed ridicule, cerui lachrymam induratum putarunt, Christophorus à Costa qui Indica simplicia descripsit, lapidem Bezoar in ventriculo animalis hirco similis, arietis praegrandis magnitudine, colore rufo, vti cerui propemodum, agilis & acutissimi auditus, à Persis Pazan appellati, quodque variis Indiae prouinciis, vti in promontorio Comorin, & nonnullis Malacca locis tum etiam in Persia & Corasone, insulisque quæ à vacca cognomen adeptæ sunt, inuenitur, generari scribit. Carolus Clusius animal ex cuius ventriculo bezoar lapis eximitur cerui fere magnitudine & agilitate, sed cornib. in dorsum reflexis & corporis forma capreis fere simili, quam ob causam capra môtana vocatur, tamen si Clusii iudicio cerui capra potius dici debeat, esse notauit, ac insuper scribit hoc animal in India supra Gangem, montibus Chinaram regioni finitimis, pilo breui, & colore vt plurimum cinereo & rufo, reperiri. Ex quibus omnibus authoribus colligi potest animal hoc quod lapidem Bezoar orientalem fert, capræ syluestris cornuæ quandam esse speciem, quæ non procul à figura cerui discedat; vt propterea non incommodè à nonnullis cerui capra appelletur. Cornua habere dicitur duo ex fusco colore nigra & fere recta, leuiaque non absque giris & nodis caprearum quam Germani *Gemsen* vocant, cornibus satis similia. Quod vero occidentale lapidem profert aliud prorsus (etiam si fortassis non dissimilem priori habeat formam) animal esse constat, propterea quod cornua nulla vt ceruicapra habeat. De hoc nobilis quidam ad Nicolaum Monardem (vt ipse in suo libello de simp. Medicam. testatur) his verbis scribit. Formam animalis ex quo lapis Bezoar extrahitur in tuo libro describis. Ea diligentius perpensa, animalium genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis hircis (nisi quod cornubus orbum est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur, (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia vt solo tormentorum æneorum ictu adsequi possimus. Ex collatione istorum authorum videtur forma animalis eadem, nisi quod orientale cornua, occidentale non habeat. Ante aliquot annos incertum fuit in qua parte corporis vnde & quomodo generentur hi lapides: Verum nunc attestantibus iis qui multoties hæc animalia secuerunt ac ex iis lapides exemerunt, gignuntur in receptaculo quodam seu marsupio fasciæ modo confecto & villosa carne constante duorum palmorum longitudine, & trium fere vnciarum latitudinæ ipsi ventriculo parte interiore adhærente. In hoc marsupio depastæ herbae recipiuntur, donec ruminatæ in ventriculum traiciantur, ac in eodem generati lapides, eo ordine & modo dispositi depræhenduntur, quo nodi qui anteriorem tunicæ partem occludere debent, ita tamen vt semper alius alio maior sit. Materia vnde lapis generatur

In qua parte
animalis nascitur
Bezoar.

generatur herbarum est succus viscosus & terrestris, aut si maius diceretur terrestris herbarum succus in humorem resolutus: Quæ si aromatica & salubres fuerint lapidis augent vires, si insipida vt graten, lapidem nullius facultatis proferunt. Quod Indis optimè notum est. Nam animalium in planis locis degentium lapides floccifaciunt tanquam ad rem medicam inutiles. In montanis vero degentium ad venena aliosque morbos difficillimos sanandos in maximo habent precio. In montibus enim herbis odoriferis ac quæ ad varios morbos vtilis sunt, viciant. Generatur autem lapis in marsupio prædicti animalis succo herbaceo ac terrestri à tenuioribus partibus secreto. Cui dum portio succi terrestris ipsius animalis accedit, paulatim humido expresso concrecit in lapidem terrestrior pars. Quæ, si similis succus non statim sit præ manibus, leuore obducitur, lapilli formam induit & quandam in extima sui parte spolituram recipit. Huic accedens postea circumquaque (absolutis naturæ coctionibus) noua materia, noua crusta inducitur, crassa vel tenuis pro affluentis materiæ quantitate; quæ iterum exiccata & indurata, alia crusta obtegitur; idque toties à natura fit, donec ad iustam quantitatem venerit lapis, aut materia augendo lapidi idonea non amplius à natura suppeditatur. Nam aliquando excrecit hic lapis ad onni anserini quantitatem; Qui primo exiguam habuit quantitatem dum crescit, vt dixi, crustis accedentibus vti ceparum radices, vniones & testes concharum margaritifera, paulatim augetur in dicto marsupio donec intereat animal.

Electio Bezoar.

De natura, facultatibus, & virtutibus lapidis Bezoar.

C A P. CXCIII.

Manifesta facultas in hoc lapide nulla præter exiccandi ac sudorem mouendi deprehenditur. Occultæ profecto quamplurimæ. Nam nullum hoc tempore ad venena aliosque difficiles morbos prædicatur præstantius medicamentum lapide bezoar siue extrinsecus siue intrinsecus adhibeatur. Ad omnium animalium venenatorum ictus & morsus valet si vulnere imponatur. Nec minus vulneribus toxico aut veneno à sagitta aliòve instrumento infectis puluis inspersus medetur. Foris si alligetur sinistri lateris brachio vt nudam cutem attingat perhibetur venenis resistere & cor tueri ne à veneno aereve pestilente aut contagioso lædatur. Apertis etiam carbunculis pestilentibus si inspergatur venenum omne exugere creditur. Intrinsecus si puluis à granis quatuor ad decem cum liquore aliquo conuenienti propinetur, cordis omnibus affectibus mire auxiliatur. Ad syncopen in ipso paroxysmo aut paulo ante ex aqua rosea si adsit febris, si absit ex aqua cardui benedicti, melissæ, scorfonæræ aut florum gariophyllorum datur pondere granorum quatuor. Ad cordis palpitationem cum aqua melissæ quotidie mane ieiuno stomacho duo grana oblata multum prodesse possunt. Ad melancholicos humores

Ad venena quouis.

*Ad cordis palpitationem.
Ad melancholicos humores.*

domandos siue vniuersum corpus, siue eius duntaxat partem nempe caput occupent, miros effectus præbet. Nam Arabum lepram seu Græcorum elephantiasin, malam scabiem, pruriginem, impetiginem, crispelata & reliqua cutis vitia tanquam præsens remedium sanat. *Ad quartanam.* Quartanam etiam febrem etsi non sanat, tamen eius aufert symptomata. Nam animi morores, anxietates cordisque effectus quæ in istis febribus vulgaria sunt, lenit & aufert. *Ad epilepsiam.* Ad epilepsiam morbumque lacrum, siue adultos siue infantes oppugnet non parum iuuat. Infantibus lactantibus datur cum lacte, adultioribus & viris cum aqua lili conualium Peoniae aut Tiliae. Pueris pondere granorum duorum, viris tripulum aut quadruplum, aut etiam plus pro morbi & corporis constitutione, offertur. *Ad vermes.* Ad vermes etiam & tineas felici successu hic lapis solus propinatur cum aqua gramini aut cardui benedicti. Laudat Monardes hunc puluerem, quo se mira præstitisse ac tam pueros quam adultos innumeros à lumbricis liberasse narrat. *Puluis.* Recipe Herb. lumbricorum (quam tanacetum puto) drag. duas, Sem. sanronici drag. vnam. Cornu cerui vsti, sem. portul. & carlinæ sing. ana drag. semif. lapidis Bezoar peruani drag. semif. fiat puluis cuius dosis pro ratione corporis augetur & exhibeatur. Verum non solum ad prædictos morbos, sed etiam ad venenatos & contagiosos, lapis bezoar summopere celebratur. Nam pestem febriumque pestilentium virus etiam earum quæ exanthemata, petechias, herpes & papulas malignas producunt cito ac miraculi instar compescit ac extinguit, ad quos effectus Indi quotidie cum aqua rosarum puluerem duorum granorum pondere propinant. Mihi exigua dosis videtur vbi febres iam in statu aut prope statum sunt. Soleo tum sex aut octo grana magna utilitate cum aqua acetosæ vncia vna quotidie donec vel sudore vel vrinae profluvio melius habeat æger, propinare, eumque ab omni potu alio per horam arcere ne alterius potus accessu, actio ipsius lapidis hebetetur aut impediatur. Meo enim iudicio errant vehementer qui vel ante vel post eius sumptionem aliquid ægro offerunt, etiam si id æquale viribus lapidi putetur. Nam rerum sæpe occultus dissensus est, nec homini notus, & talis qui effectum optatum impedit & prohibeat, quem vtraque res seorsim vsurpata produxisset. Qui id non capit spiritus vitrioli, & spiritus tartari antipathiam perpendat. Vterque enim istorum acidissimus & acutissimus est. Si misceas vtriusque acrimonia perit & liquor redditur insipidus. Suadeo itaque vt nobile istud medicamentum perpetuo solum, si eius certum commodum desideretur exhibeatur.

Rerum antipathia. Ad venena quæuis quæ alicui offerri possunt nihil lapidi Bezoar præstantius haberi potest. Nam non solum corpus præseruat à veneno, sed infectum aut oppressum liberat. Ad præseruationem sufficiunt duo grana mane cum vncia vini aut aqua cordiali, vt melissæ vel cardui benedicti propinata. Ad curam vero si quis venenum hauserit octo vel decem grana cum vino exhibenda sunt. Qui ab aquæ potu in qua virulenta animalia versantur ilico intumuerunt, sumpto bis aut ter isto lapide quemadmodum & illi qui venenum hauserunt, sanantur. Aduersus napelli & atfenici virus quod truculenter in corpus humanum seuit, vix aliqui præstantius reperiri potest. Vt exempla à Mathiolo in commenta-

commentariis ad Dioscoridem aliisque viris doctis publicata testantur. Breuiter lapis Bezoar ad omnes diuturnos & importunos morbos etiam qui à flatu originem ducunt, Panaceæ instar est; si præuia purgatione per aliquot dies manserint. *Ad omnes morbos diuturnos.* Indè ad iuuentutem seruandam, omnia membra corroboranda: corpusque à morbis præseruandum bis in anno præmissa purgatione per quinque dies continuos decem grana huius lapidis cum aq. Rosarum propinant magna vtilitate. Quinetiam medicamentis purgantibus vehementioribus aliquot grana lapidis addunt ne maligna illorum qualitas corpori obsit. Hac enim ratione absque dolore & noxa operatur medicamentum. Quæ certè cautio uti non nisi prodesse potest, ita medicis obseruatu digna est. *Aduersus medicamenta maligna.*

De dignitate, electione, precio & adulterio lapidis Bezoar.

C A P. CXCIV.

PROpter admirandas quibus pollet aduersus venena lapis bezoar facultates, magni sit à principibus, ac in summa non solum est autoritate, sed precio. Solet enim hoc anno 1600 (nam olim in India ipsa, longe pluris vendebatur,) ad pondus in inferiori Germania drag. vnam pendens Orientalis, duabus ducatis vendi, in Germania superiori quatuor. Occidentalis vero dimidiato precio. Dum magni sunt quia rari & à principibus ad ostentationem desiderantur, intenditur ad libitum venditoris, premium. Eligendi sunt qui ex capriceruis pascua in montanis habentibus extracti sunt. Nam qui ab iis qui in planis locis degunt eximuntur, viribus profus carent quod herbis salutaribus non pascantur ut illi qui victum in montanis quærunt & aromaticarum herbarum copia saturantur. Proinde Malacenses vilipenduntur: capriceruos enim in pascuis ad lanienam alunt. Perfici verò in precio sunt quod in montanis degant. Præter hæc lapidis substantia, color & forma diligenter examinanda est. Nam ii laudantur maximè qui è nigro seu rauo colore virides videntur, & quorum puluis subviridis est. (Mathiolus tamen flauescens laudat.) Deinde qui ablata crusta superiori inferiorem splendentem habent ac in meditullio concaui sunt, aut arenam lapidi substantia similem, sed ad venena efficaciorē continent; quique præterea ad linguam aut in aqua liquefcunt nihilque arenosum habent. Qui has notas habent sinceri & orientales iudicantur. Nam occidentales subcinereum habent colorem, neque ita ut præfati splendent, crustas etiam habent crassiōres & gypseas. Sinceros Indi flatu dicuntur probare ac lapidem manu compressum, continere, per quem si flare possint eum adulterinum iudicant. Alii eum factitium iudicant in cuius meditullio vel palea vel herba reperitur. Verum id signum à multis tanquam (cum potius probi lapidis indicium sit) reicitur. Semen aut granum in meditullio, supra quod Indi lapidem formant, adulterium arguit. Crustarum vero splendor non ab omnibus pro indubitato legitimi lapidis signo habetur. Si calce vina aqua admixta vngatur lapis ac illa paulo post flauescat, legitimum lapidem multi iudicant, alii chartam creta fricant, deinde supra cretam lapidem fricant, si fricationis linea viridis appareat, le-

gitimum lapidem arbitrantur. Nullum tamen certius probitatis indicium, quam si venenum homini aut cani detur & oblato pulvere euadat. Quis enim montanum à palustri, aut adulterinum à legitimo (quem Indi imitari posse exactè dicuntur) distinguere melius quam effectu, qui à tota lapidis essentia manat, potest. Quisquis enim præcipuas notas habet, & venenis omnibus aduersatur, is profecto legitimus & sincerus censeretur debet. Quibus autem modis imitari quis hunc lapidem possit, hic docere nolo ne fraudis occasio impostoribus detur.

De lapide fellis. C A P. CXC.V.

Ad venena. IN cisti fellis animalium, lapis inuenitur ochræ colore seu obscure flauo, qui ex crassiore & terrestri bilis portione, prorsus eodem modo quo lapis Bezoar, crustis se inuicem complectentibus coalescit. Valet ad venena, præsertim ille qui ex boum cisti exemptus est, vt mihi amicus qui se multoties id expertum dicebat, sanctè affirmavit. Existimarem ad aluum deturbandam aptiorem, quod bilis ex qua coaluit huic scopo à natura destinata sit. Ad venena eum qui ex ceruis, capris aut aliis animalibus quæ in montibus salutiferis herbis pascuntur, eruitur, aliis præferrem. Lapis in cisti fellis boum Alcheron à nonnullis vocatur, qui contusus, ac naribus inditus visum acuit, ac fluxus ne in oculos fluant prohibet. Lentis magnitudine cum succo betæ naribus inditus epilepticos paroxysmos prohibere in posterum traditur.

De Ætite. C A P. CXC.VI.

ÆTites lapis à Græco vocabulo *ἀέτις* quod aquilam significat nomen habet, Germanicè *Adlerstein* vocatur. Nomini caulam dedit aquilæ industria, quæ vt partum promoueat fertur Ætiten in nidum ferre, aliàs absque eo parere non posse. Colore est albo, cinereo, pullo vel fusco. In se continet alium lapidem calimum dictum, interdum argillam, vel terram, sed alii eum qui argillam vel terram fert pro Ætite haberi nolunt.

Genera & vbi nascatur Ætites. C A P. CXC.VII.

PLinius in quatuor genera distinguit. In Africa nascentem pusillum ac mollem, intra se & velut in aluo habentem argillam suauem, candidam, friabilem, quem fœminei sexus putant. Marem autem qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem aut subrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Africa nascentibus similis amplior tamen, atque dilatatus, cæteris enim globosa facies. Habet in aluo arenam iucundam & lapillos, ipse tam mollis, vt etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem inuenitur in fluminibus can-

bus candidus & rotundus. Huic est in aluo lapis qui vocatur callimus. Ego *Tria genera*
tantum tria genera deprehendi. Primum genus exterius scabrum non leue *atitit.*
est, colore vario plerunq; tamen pullo nigricante. Hoc lapidem callimum
dictum, dumque pulsatur, sonantem in se continet. Secundum cinerei coloris
est, ac in se argillam vel margam continet, quæ alba, flava, rubra, ceruleave in-
terdum est. Cortex eius exterior scabra ex arena crassiore silicumque partic-
ulis facta vel constructa videtur. Tertium priori simile terram in se coloribus
variantem concludit. Has duas postremas species Germani *Klapperstein*
vel *Erdstein* vocant, ac ab aliis Geodis nomine appellantur. Secundum genus
quia agitatum & commotum argillæ sonum prodit, ad *Ætitis* genera aptius
cum Plinio, quam ad Geodis refertur.

Primi generis ætites raro pruni vel armeniæ mali magnitudinem superat.
Posteriora duo genera pugni sæpe magnitudinem æquant. Primum genus
orientale est, quanquam etiam in Apulia reperiatur: Reliqua duo etiam
in Germania inveniuntur prope Hildeshemium in Misnia prope Dresdam, ac
non procul Chemnicio, deinde in Bohemia duobus à Pilsna miliaribus. Hi
plerunq; in torrentibus decedente aqua reperiuntur. Habet etiam Silesia ad
pagum *Smorstein* territorii Leobergenfis, item ad Goldbergam in Lygiis hos
lapides.

Natura, & usus & facultas Ætitis. CAP. CXCVIII.

ÆTites partum promouet & foetum retinet. Vt foetum retineat brachio, *Ad partum*
vt vero partum promoueat femori alligatur. Trahere enim ad se partum *tinendū vel*
experientia, & testimonio multorum medicorum clarum, notumque est. *pellendum.*
Proinde si partus exciderit statim amouendus lapis, ne matrix etiam excidat,
vt, Valeriola teste, Valentia coniugi Ponsoni Iouberiti contigit, quæ obliuio-
ni tradens lapidem femori alligatum elapsa matrice extincta est. Tritus lapis *Ad epilepsiam*
ceratoque exceptus epilepticos paroxysmos lenit. Argilla vel marga lapidi in-
clusa terræ sigillatæ facultatem obtinet. Lota enim pesti febribusque pesti-
lentibus correptis, cum aqua acetosâ propinata, auxilio est. Sudore enim ma-
lum omne expellit, ac cor recreat: quinetiam obseruauit in nonnullis aluum
mouere. Ad venena danda cum vino, dysenterias malignas aliosque alui ma-
lignos fluxus compescit. Carbunculos pestilentes pota cum vino, oligopho-
ro ac spiritu vitrioli discutit, ac cor ab omni labe tuetur. Serpentes etiam ar-
cere creditur, obque hanc causam etiam ab aquila experi, vt nempe pullos
tueatur. Gestatus amorem & diuitias augere, præterea inuictum omnibus
que gratum gestantem efficere, ac comitiales paroxysmos prohibere, tradi-
tur. Ad furem deprehendendum, Dioscoride teste, olium panis Ætitis pulue-
re commixtus suspecto porrectus fuit. Qui si criminis conscius erat eum de-
glutire non poterat, Bellonio teste, libro 20. Observationum, capite deci-
mo tertio, adhuc hodie in eum usum lapide hoc Græci vtuntur, sed variis ad-
hibitis superstitionibus. Dum enim deprehendere furem volunt, omnes *Furis prodi-
tio.*

suspectos aduocant, atque massam pinsum sine fermento, variaque verba admurmurant, deinde ex massa panes oui inagnitudine conficiunt, singulisque qui conuenerunt ternos deuorandos nullo potu addito præbent. Tum fur tertium deuorare non potest, ac parum abest, si conetur, quin stranguletur. Monachi Græci id pro secreto habent. Sed huiusmodi quid si contingat tantum furi, spiritu maligno cooperante fieri non dubito; proinde ab homine Christiano scrutinia similia reiicienda tanquam superstitiosa sunt. Creditur etiam si patinis venenum continentidus supponatur ætites, ferculum in quo est, deuorari non posse.

Dignitas, valor & precium ætitis. C A P. CXCIX.

Orientalis quem primi generis statui, ac in aquilæ nido inuenitur, à generosis & nobilioribus scæminis magni fit ob singularem ad partum promouendum facultatem, ita vt aliquando decem etiam viginti thaleris si grandiusculus & armeniæ mali magnitudinem habeat vendatur. Germanici viliores sunt, plerunque tamen si pulli & ferruginei coloris sint ac non adeo scabri, singuli thalero vno aut duobus veneunt, etiam pluris si magni fuerint.

De Callimo lapillo qui ætite includitur.

C A P. CC.

Callimus in ætite reperitur, variatque colore & duritie, aliquando etiam ex parte transparens est crystalli instar. Ad albi inuenitur ætites prægnans candido silice durissimo, in cuius superficie cellulae sunt quales habent apum faui. Callimus easdem à nonnullis puratur habere vires quas ætites.

De Geode. C A P. CCI.

Geodes lapis est rotundus terram aut arenam continens, hunc ad tertiam speciem ætitis redegi. Dum terram continet vel arenam non sonantem, Geodes propriè nec ineptè vocari potest.

Quicun-

Quicumque non terram, sed arenam etiam induratum sonantemq; in se habet ætatis nomen non meretur, sed Geodis. Reperitur in Misnia & prope Pilsnam Bohemiæ, colore est rubiginis ac pugni eæpe magnitudine, nullius, quod sciam, vsus: nisi quis dum exactè rotundi sunt, iis maioribus bombardis explodendis vti velit. Reperitur aliud Geodis genus prope Aretium, candidum, figura oblonga vtrinque acuminata specie stercoreis canini: Videtur ex argilla parum condensata constare. Si frangatur, ex crustis eiusdem substantiæ aggregatæ ac friabilis coaluisse, instar lapidis bezoar deprehenditur. Fortassis Bezoar est Ægypti fossile vel ætites scemina Plinii, & species osteocollæ, vel ossifragi lapidis.

De Enhydros. CAP. CCII.

A Geode non differt Enhydros nisi contento, vt enim superior arenam vel terram, ita hic aquam continet, absolutæ, Plinio teste, est rotunditatis, in candore leuis, sed ad motum fluctuat intus in eo veluti in ouis liquor.

De Enorchi. CAP. CCIII.

Rotundus est hic lapis vt Geodes, cuius species vt Enhydros statui potest. Oui columbini plerunq; est magnitudine, Germanicè *hodenstein* vocatur, quia lapis in illo inclusus testium videtur habere formam, à qua Græcum nomen illi datum est.

Interior lapis ita adhæret exteriori concauo, vt vitellum oui cocti absque spacio intermedio albumini. Inueni hunc lapidem prope Pragam Bohemiæ. exterior eius pars terræ cinereæ habet colorem. Interior nec fulget nec niter, variisque & obscuris coloribus sordescit.

Mappa Asbestina.
Locus.
Salamandra.
Modus texendi.

A Mianthus lapis alius Asbestinus, alumini schisto tam similis est, vt eo adulteretur. Ignis iniuriam auri instar perferat, atque non solum vri non potest, sed purior redditur, vnde Asbestini nomen illi datum est. Olim in fila aptabatur mappæ que ex eo tanquam ex lino fiebant. Linum ex Amiantho à Plinio viuum appellatur. Mappæ Amianthinæ sordibus cõspurcata, puriores igne exusta quam si aqua lauentur fiunt, ac magis splendent. Regum inde olim tunicæ funebres fiebant, vt cremata cadauera à reliquo cinere separarentur. Nascitur, Dioscorid. teste, in Cypro, sed fuscus. Item in desertis Indiæ vbi nõ cadunt imbres, ac in Asiæ prouincia quadam. Reperitur etiam in Italia, sed adeo breue ac fragile vt neri non possit. Hinc fit vt pro alumine scissili vel plumæ vendatur & pro clychniis perpetuis tantum inferuiat. Attritione soluitur facile in tenuia filamenta, instar plumæ canescentia. Ligni modo fibrosus est mollisque & candidus vel subuiridis. Id quod dum teritur lapis efflorescit in plumas, flos petræ vocatur. Cuti applicatus flos vrit vriticæ instar ob asperitatem aculeorum tenuium qui carnis poros penetrant & continuum soluunt. Id sciunt passim gnationes qui florem impalpabilem inspergunt internis camistarum partibus vt focii iis induti incredibili pruritu ac dolore afficiantur. Olim amianthus precia margaritarum æquabat, Plinio teste. A Paulo Veneto vocatur hic lapis Salamandra quod Salamandræ instar in igne viuat, aut eius iniurias absque noxa perferat. Sed meo iudicio ridiculum est credere aliquod animal in rerum natura esse quod humore spiritu & aqua vix aliquo connexu iunctis constans, possit in igne degere, vt partes illæ non separentur, exurantur & ita animal intereat. Fila huius lapidis lineis non sunt dissimilia. Sole siccata teruntur in mortario a neo, postea lauantur ac à terra purgantur, nenturque, ac deinde texuntur. Modus texendi hac arte perit. Baptista à Porta in libro magiæ naturalis videtur sciuisse modum eumque palam facere, sed verba tam sunt obscura vt à nemine quam qui modum scit, intelligi, (si ab ipso modus explicatur) possint. Ita inquit: pectitur & netur ab omni muliercula modo non ignorato, vt Venetiis vidimus Cypria mulier & Valentina mihi videndi copiam fecit in arcis hospitio, vel medico mali, secretum optimum perpulchrũ, perutile, licet à recentioribus ignoratum. Jam gratis dedimus, etsi magno precio cõparari possit. Hactenus à Porta. Iactat se gratis dedisse, secretum hic nullum apparet; videtur enim tantum locũ monstrasse vbi modus haberi possit. Hocine est magnum secretum dare? nullum profecto si extincta sit, mulier, vel alio decesserit. Si arcis hospitio vel medico malo, aliquid aliud intelligi velit tam obscurus est, vt ne centum Oedipi aperiendo secreto sufficiant. Dubitavi sæpe num succus mali medici hac in re necessarius sit. Sed obscuritas ænigmatis me in experiendo negligentem fecit.

Ex Amianto linimentum ad tincam puerorum & ad vlcera tibiaram miraculosum fit sequenti modo. Accipiuntur amianthi vnc. quatuor, plumbi vnciæ 12, tuiciæ vnciæ duæ, ac calcinantur, deinde puluerisata in vitro macerantur cum aceto, ac quotidie per mensem materia agitur semel; post mentem ebullienda

bulliendâ est vnus horâ quadrante, ac quiescere finitur donec indarescat: Deinde illius aceti clari quantitas cum pari quantitate olei rosacei miscetur donec bona fiat vnio linimenti forma, eo inungitur caput pueritorum vt cito sanetur. ad scabiem & vlcera tibiârum vesperi partes vnguntur donec sanentur. Si lapis hic cum aqua vitæ & saccharo soluatur, ac exigua portio mane quotidie mulieri albo menstruo laboranti detur, mox sanatur.

*Ad vlcera
Ad alba
menstrua.*

De Hematite. C A P. CCV.

Hematites à sanguine nomen habet, vel quod aqua commixtus sanguineum colorem referat, vel quod sanguinem sistat. Germanicè *Bluetstein* vocatur. Color illi sanguine est obscurior non secus ac si quis ferri scobem minio natio, id est cinnabari cômiseret. Quanquam interdum niger, interdum flauus, interdum ferri colorem habeat. Strias antimonii instar habet. Dum vritur minii colorem imitatur.

*Pulcher color
ex hematite.*

Genera & loci natales. C A P. CCVI.

Plinius de Hæmatitis generibus ita scribit libro. 36. cap. 20. Sotacus è vetustissimis authoribus quinque genera hæmatitum tradit præter magnetem. Principatum dat ex iis Æthiopico, oculorum medicamentis vtilissimo & iis quæ panchresta appellant, item ambustis. Alterum Androdamantha dicit vocari, colore nigro, pondere ac duritie insignem, & inde nomen traxisse, præcipueque in Aphrica repertum. Trahere autem in se argentum, æs, ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide Basanite. Reddere enim succum sanguineum & esse ad iecinoris vitia præcipui remedii. Tertium genus Arabici facit simili duritie, vix reddentis succum ad cotem aquariam aliquando croco similem. Quarti generis elatiten vocari quamdiu crudus sit, coctum vero milititen, vtilem ambustis, ad omnia viliores rubrica. Quinti generis schiston, hæmorrhoidas reprimentem.

Hodie vnum tantum genus supra descriptum pro hæmatite habetur, idque videtur quartum esse elatite dictum, rubricæ enim quamproximum est. Ad secundum genus Plinii videtur ille lapis referri posse cui minium natium adnascitur. Nigrescat enim, ponderosus est, & argentum, æs, ferrum, ac aurum in se trahit, propter argentum viuum quod in se continet, eam naturam habet, vt metalla appetat iisque vniatur. Si quis coloribus Hæmatitum genera distinguere velit, varia habebit, cum aliqui flauescant, rubescant, nigrescant & ferri colorem habeant. Lapis qui hodie pro hæmatite habetur, in variis Germaniæ locis reperitur. Sape inter rubricas & ferri fodinas, quales prope Ioachimicam vallem Bohemiæ, item circa Bressam sunt, inuenitur. Aliquando ex ostracite nascitur, vt prope Hildeshemium contingit. Copiosè etiam inuenitur in illa vbi ferri metalla sunt. Sed meliores fert compostella Hispaniæ, qui constant figura angulosa, quemadmodum pyrites qui ferri nigricantis splendorem habet. Excoquitur in ferrum hic lapis ac in cauernulis rubricam continet. Interdum, sed obscure ferrum trahere animaduertitur. Fit etiam hæmatites ex magnete vsto.

Locus.

Aliis omnibus præfert Dioscorides friabilem & saturato colore nigroque qui per se durus & æqualis est, nulla sorde admista aut septo intermedio, *Minii color ex hæmatite.* habetq; cinnabari similem colorē, sed saturatiorem. Vltus vinoq; aspersus minii colorem nanciscitur. Frigida, sicca, glutinantis, attenuantis & astringentis est facultatis; quamobrem oculis cruore suffusis & lachrymantibus mire conuenit cum lacte muliebri instillatus, ac mulierum profluuia, dysenterias, hæmorrhagias, hæpaticos aliosq; sanguinis fluxus compefcit. *Ad sanguinis fluxus.* Ex vino ad serpentum iactus propinatur. Ad pulmonis vlcera sanguinisque eiectiones à Tralliano celebratur, qui pollinem tenuissimum cum vino sæpius à scrup. vno ad scrup. quatuor non sine magna vtilitate exhibet. Vilis est admodum hic lapis.

Adulterium Hæmatitis. C A P. CCVIII.

Adulterari solet gleba rotunda & densa lapidis schisti (qualis est quæ eius radix vocatur) torrefacta in fictili inter cineres, donec ad cotem colorem hæmatitis reddat. Sed fraus deprehenditur, primum quidem intersectionibus schistus in laminas rectas frangitur. Hæmatites autem non eo modo; deinde colore, schistus enim floridum reddit, hæmatites autem saturatiorem cinnabari similem.

De Hæmatite spurio triplici. C A P. CCIX.

Nascitur in Silesia non procul ab arce Lehnenci ad Boberum flumen lapis similis Hæmatiti ab incolis *Bluetstain, Braunstain* aut *Braunfarbe* vocatus. *Ad sanguinis fluxus.* Is durus non est eoq; figuli tingunt fictilia Hirsbergi. Vltus crocum martis colore & effectu refert, nam ad sanguinis eruptiones compefcendas vtilissimus est. Alterum genus reperitur in ferri metallis globosum, colore partim rubricæ partim ferri nigricantis, friabilis ob inæqualitatem, durus tamen. Hoc à Dioscoride describi videtur. Nam cæteri solidiores adulterari nequeunt, neque colore sanguineo, sed ferri perpolitum spectantur. In hoc genere quidem colore saturiore reperiuntur, croceum puluisculum fundentes, quales Plinio in Æthiopia nascuntur. Tertium genus ferrugineum & graue est rubrica obductum & supra rubricam creta pallida. Deinde detectum crusta simili ætiti, tenuiore tamen & fragiliore, quæ septi modo peruadit ad intima. Lapis hic ad cotem croceum & sanguineum succum profert. Reperitur Aretii vbi fons est acidulæ congener ostraciti. Vim habet astringentem & aliquantulum excafcatoriam & extenuantem, vt Dioscorides tradit, ideo exerit oculorum cicatrices & scabritias cum melle. facit etiam ad lippitudines, oculos contusos ac cruore suffusos cum lacte muliebri. Bibitur ad difficultatem vrinæ, fluxusque muliebres, ac iis prodest qui sanguinem reiecerunt.

De smiri lapidi. C A P. CCX.

S Miris Germanicè *Smergel*, Italicè *Smeriglio*, Gallicè *Emeri*, ad hæmatitis ter-
 tiam Plinii speciem referri posse videtur. Nam eam durissimam statuit, ac
 vix ad cotem aquariam succum reddere, eumque aliquando croco similem as-
 ferit. Lapis est ferrugineo ad nigredinem tendente colore, adeo durus, vt gem-
 marii eo ad gemmas scalpendas & arma expolienda vtantur. Contúditur enim
 in puluerem tenuem papauerini seminis instar, aut paulo minorem, deinde ad-
 dito oleo vel aqua operi adhibetur. Tantam habet duritiem vt eo vitra non se-
 cus ac si Adamas verus esset, scindantur. Ad loricas annulatas emundandas &
 à rubigine liberandas vasi rotundo cum lorica imponitur, quod frequenti ro-
 tatione commotum, ac hinc inde iactata lorica, smirisque puluere per annulos
 sæpius decidente, partesque illius affricante, ita lorica abstergetur vt noua vide-
 atur. Enses etiam hoc lapide aliaque arma expoliuntur. Ad gingiuas humentes
 & dentificia smiris puluis etiam adhibetur. Abstergentem enim habet fa-
 cultatem.

Hæmatitis.
Ad loricas mundandas.

De Schisto. C A P. CCXI.

S Cistus seu scissilis lapis, friabilis & scissilis est, vnde nomen habet, componi-
 tur & cohæret instar salis ammoniaci. Glebas habet duras & rotundas que
 schisti radices vocantur, quibus vstis olim hæmatites adulterabatur. Fraus de-
 præhendebatur quod in rectas laminas frangebantur, quod hematiti non con-
 tingebat. Crocei est hic lapis caloris si optimus fuerit; alias nigricat, laminas
 habens tenues inuicem hærentes vt lapis specularis splendentes & perspicuas,
 per quas si Sol inspiciatur videtur croceus. Plinius ex soraco schistum Anthra-
 citin vocari, nascique in Aphrica nigrum, attritumque aquariis cotibus reddere
 ab ea parte, quæ fuerit à radice nigrum, ab altera croci colorem, vtilemque esse
 oculorum medicamentis asserit. Roperitur in Bohemia, Romæ in Vaticano ac
 in Montacuto prope Anglarium, cuius montis cacumen ex hoc lapide constat.
 Videretur talci quædam species; sed hac ratione à talco differt, quod in rectas la-
 minas scindatur. Talci vero lamina flexiles sunt ac vario modo complicatæ.

De ostracite. C A P. CCXII.

Ostracites à testa quæ Græce *ὄστρακος* dicitur nomen habet; testæ enim simi-
 lis est, crustosus & scissilis. Testa superiori ablata, alius continetur lapis in
 plures scissilis intercedente semper crusta non lamina, ita vt plures lapides æti-
 tides vno lapide contineri videantur. Ab hoc differt Ostracites Germanorum
 vulgo *Topfstein* seu olla fossilis. Nam argilla potius videtur quam lapis. Has
 ollas Æthnici olim cineribus mortuorum impositis telluri committebant.
 Molles sunt in terra, exemptæ in aere lapidescunt. Ostracite à nobis ante de-

*Ollares lapi-
 des.*

scripto vtuntur mulieres pumicis loco ad pilos auferendos. Potus in vino drag. pondere menses fluentes sistit. Ad nomas & mammarum inflammationes imponitur vtiliter. A purgatione sumptus conceptionem prohibet. Tertia species ad gemmas à Plinio refertur, quam etiam Ostraciam appellat. His verbis lib. 37. cap. 10. Ostracias siue Ostracitis est testacea durior, altera Achata similis, nisi quod Achates politura pinguescit: Duriori tanta inest vis vt alia gemmae fragmentis eius scalpantur. Ostraciti ostrea nomen & similitudinem dedere. Hamatidis etiam species quaedam Ostraciti similis est. Reperiuntur haec species omnes in variis Germaniae locis, in Italia prope Leuanen qua tenditur Aretium, in collibus sabulosis & argillosis, vbi Geodes inuenitur, ibi & Ostracitis.

Ad mensuram suam.
Ad impediam conceptionem.

Locus.

De lapide Samio. C A P. CCXIII.

SOlet hic lapis in terra Samia, quae linguae adhaeret & alba est, reperiri: eo vtuntur aurifabri ad nitorem auro comparandum. Facultatem habet astringendi & refrigerandi, candidior & durior caeteris praefertur, partus accelerat & conceptus custodit vt *Aerites*. Interdum hic lapis nigricat, tum à nonnullis ex *hebenus* aut *ebur* fossile vocatur.

De Talco. C A P. CCXIV.

Stella terre. **T**Alcum Germanicè *Talck*, à nonnullis stella terrae appellatur, quod stellarum instar argenteoque nitore splendeat. Putant nonnulli veterum fuisse argyrodamantem, quia ignis iniuriis resistit, lapidi speculati simile est Talcum: item Schisto, à quo distat non solum colore, sed & quia non in rectas laminas scinditur, flexiles enim sunt & vario modo complicatae. Ex tenuissimis laminis argenti emulis constat, igni resistit in eoq; perenne est. Nam neq; funditur, neq; comburitur, neq; colore amittit: propterea elychnia ex eo complicata fiunt, vt ex amiantho lapide. Talcum plerumq; candidum & argentosum habet colore. Ex eo chymici eliciunt oleum ad aes dealbandum, ac figuli fictilib; eius opera argenteum dant nitorem. Talco vtuntur etiam mulieres ad faciem eximitè dealbandam, in liquorem prius soluendo. Contunditur in pollinem tenuissimum pistillo ferreo, postea forti ollae committitur, operculo addito, ferreis deinde filis ligatur, figulari creta illinitur, in Sole triduo siccatur, ac tandem furno vitriariorum, vbi maximae flammae sunt, imponitur. Post triduum aut quatrimum eximitur, vas frangitur, & si in calcem redactum sit, seruatur, sin minus, repetitur labor donec perfecte calx dealbuerit. Postea super marmor porphyreticum accommodatur, humidissimoque loco relinquitur donec in liquorem soluat ad praedicta vtilem, Ioanne à Porta teste. Alii ad praedictum usum Talci pollinem cum cochleis ollae immittunt, vt Talcum deuorent,

Argyrodamantem.

Talci liquor.

Alius liquor ad suum.

uorent, vbi deuorarint cum testis tufas vitro imponunt, ac ab iis aquam extillant pro mulierum mangonio, vt dixi.

Auicenna auctore, Talci lapis periculosus est si deuoretur, propterea vt soluat eget magna industria. Frigidum est Talcum in primo, siccum in secundo gradu, astringit, retinet sanguinem, prohibet abscessus mamillarum & testicularum, & quæ post aures fiunt. Infunditur dysentericis, ad spûm sanguinis, fluxum menstruorum & hæmorrhoidarum datur cum aqua plantaginis. Talci genera variis coloribus distingui possunt. Reperitur genus quoddam crustosum & fragile in colle petræ sanctæ, quod ignis non absumit ac aliqui Galaicon Plinii putant.

Galaicon.

De Selenitide ac lapide speculari. CAP. CCXV.

Selenites à Luna nomen obtinet quod decrecente vel accrescente Luna augetur vel minuatur, à Romanis olim Lunaris gemma vocabatur. Nam Selenites inter gemmas ponebatur. Plinius ex candido translucere melleo fulgore, imaginem Lunæ continere, eamque reddere in dies singulos crescentis minuentisque numero, nascique in Arabia scribit. Alii lacteo colore esse, noctuque non solum lucere, sed loca proxima illustrare affirmant. A Galeno hæc gemma Aphroselinites, quasi Lunæ spumam dicas, vocatur. Dioscorides Selenitem vocari scribit, quia noctu inuenitur plenus Luna crescente. Albertus tradit nasci in quodam genere testaceorum in India, Perside & Arabia. Ego neque Selenitem neque alium lapidem noctu lucentem vnquam vidi, nec neotericorum aliquem deprehendi qui verè ostendere potuerit quænam fuerit veteribus Selenites gemma. Nonnulli existimant margaritas esse, quod Garsia ab Horto medici proregis Indiæ testimonio plenè reperiantur crescente Luna, ac post plenilunium si capiantur cum tempore, minuantur & decrecant, vt e contra si ante capiantur in eodem statu permaneant. Deinde quod candida & leues sint ac in iis corniculata Lunæ imago (postulante id propter corporis vmbra & subiecti corporis reflectionem spherica figura) appareat, cui accedit quod ad comitales propinetur, & à mulieribus ad pericula euitanda gestentur; vt olim Selenites. Verum quia à nullo veterum, neque à Plinio margaritas hoc nomine appellatas deprehendo, aliam gemmam Selenitis nomine notatam fuisse non dubito. Recentiores lapidem Specularem, quem Germani *unsfer lieben Fra wens eys* appellant, Selenitem statuunt. Quod facillè Lunæ imaginem in se recipiat, variisque modis visui offerat. Lapis hic crystalli instar pellucidus est, ac in bracteas tenuissimas scinditur omni papyro vulgari tenuiores, nec propterea diaphanitatem amittit. Aliqui alumen Scaiola vocant, cum tamen alumen non sit, neque eius saporem habeat. In igne in puluerem candidissimum facie vertitur, quo mulieres ad faciem dealbandam & rugas depellendas vtuntur. Ad quæ commodior est hic lapis, si in liquorem soluat, vt in capite de Talco explicauimus.

*Margaritæ
an sint lapides
Selenitides.*

*Alumen
Scaiola.*

Locus. Tener est hic lapis, flexilis ac in gypsum facile excoquitur. Laternis & fenestris conficiendis inferuit vitri instar. Maxima eius quantitas in Moscouia inuenitur, item in Hispania, Cypro, Cappadocia, Sicilia, Africa, in agro Bononiensi, in Thuringia, Saxonia, Marchia, in Misnia ad Salam aliisque locis Germaniæ.

Colorum diuersitas. Reperiuntur speculares lapides variis coloribus, mellei, nigri, & fusci, sæpeque saxo marmoreo implicantur, aliquando laterculis distinguuntur, aliquando sexangula figura excrescunt, vt crystalli videantur. Ex omni lapide speculari si vratur, gypsum fieri potest. Plinius de lapide speculari sequentia scribit. Specularis vero (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura finditur in quamlibet renes crustas. Hispania hunc olim citerior tantum dabat: nec tota, sed intra centum millia passuum circa Segobricam urbem: iam & Cypros & Cappadocia, & Sicilia, nuper inuentum Africa: postferendos omnes tamen Hispaniæ & Cappadociæ mollissimis & amplissimæ magnitudinis, sed obscuris. Sunt & in Bononiensi Italiæ parte, maculosi complexu silicis alligati, quorum tamen appareat natura similis eis, qui in Hispania puteis effodiuntur profunda altitudine. Nec non & saxo inclusus, sub terra inuenitur extrahiturque aut exciditur. Sed maiori parte fossili natura, absolutus segmenti modo, nunquam adhuc quinq; pedum longitudine amplior. Humorem hunc terra quidam autumant crystalli modo glaciati, & in lapidem condescere manifestè apparet: quod cum fera decidere in puteo tales & medullæ ex ossibus earum in eandem lapidis uaturam post vnâ hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira, cum sit mollitia nota, perpetendi solis rigorisque, nec senescit si modo iniuria absit, cum hoc etiam in cementis multorum generum accidat. Inuenere & alium usum in ramentis quoq; circum maximum ludis Circensibus sternendi, vt sit in commendatione candor. Hactenus Plinius lib. 36. Natur. Hist.

De Gypso lapide. C A P. CCXVI.

Gypsum propriè dicitur calx ex lapidibus quibusdam vstis, sed exigua & breui vstione. Lapidem autem illi vnde gypsum fit alabaastro non sunt dissimiles, à Gallis gypsum *du plâtre on du gyps* vocatur, à Germanis *spat* vel *gyps*, ab Italiis *gesso*, ab Hispanis *yesso*. Reperiuntur huiusmodi gypsi lapides variis coloribus, qui tamen vsti albi redduntur. Vulgares illi lapides qui alabastrum nomen habent, & vnde vascula fiunt, facillimè in gypsum vstione vertuntur. Huiusmodi in Misnia, comitatu Burgundiæ, ac in agro Volaterano inueniuntur, splendent & leuorem suscipiunt, tantumq; deest durities vt inter nobilia marmora sint. Gypsum adstringit, emplasticum est & obstruit. Ad sanguinis eruptiones impositum conuenit, citissimè enim postquam madefactum est lapidescit, ideoque etiam potum strangulat. Quod vstionem non est expertum ex oxicato impositum repercutit. Maximi vsus est ad statuas ingentes & leuissimas faciendas. Nam ex lana vel stupa linea aut canabina vel fœno semiformatæ statuæ gypso humido & molli obducuntur, vt tenuem crustam nanciscantur,

Gypsi strangulat.
ad statuas.

tur, deinde formantur. Formatæ ingenti mola muroq; exigua portiuncula annexæ, spectatorem in admirationem trahunt. Cum polline lapidum duriorum, plumbi puluere, & lacte in veros lapides transit, ac si colores adiiciantur marmor pondere, nitore & colore imitatur quam proximè. Pictoribus etiam gypsum inferuit, eo enim colores commiscet, ac ex massa penicilla duriora conficiunt, quibus absque alio humido quæuis pinguat; hoc vocant siccis coloribus pingere.

De Pumice. C A P. CCXVII.

Pvmex Virgilio lapis bibulus item spongia vt & Vitruuio quod spongia instar fistulolus sit dicitur. Lapis est erosus spongiosusque, exiguis cauernulis seu foraminibus plenus Græce κιομηλς quod veluti à vermiculis, qui κίς dicuntur, sit exesus, ἀλκυόνιον à Theophrasto vocari putant, quod è marina spuma coactus sit, Germanicè *Bynstein*, pins *Kratstein*, quia in Balneis eo ad cutim fricandam vtuntur dicitur. Gallice *Pierre ponce*, Italice *pumice*, Hispanice *pedra espongia*. Pumicis nomine etiam appellatur erosa saxa, in ædificiis quæ musea vocant Dependencia ad imaginem specus arte reddendam, talia inueniuntur prope *Roxwilam* ad Neccarum.

Pumicis genera, loci natales & facultates eiusque vsus.

C A P. CCXVIII.

Differunt inter se pumices colore, sunt enim aut nigri vt ficuli, aut cinerei aut candidi, alii molles sunt manibusque teri in arenam possunt, alii duri, omnes rari sunt & leues ac ob fistulas aeremque iis contentum aquæ innatant quamuis magni. Inueniuntur in Melo, Sciro, Æoliis insulis, in Nisyeo insula, Sicilia, in Campania ad montem Modernum & Vesuuium, in Ænaria, & ad confluentiam Germaniæ, item in littoribus maris vndis detrusis, & in tractu maris Tyrtheni. Veteres è spuma maris coalescere in insula Cyclade & Nisiro restantur. Sæpe ab exustione aut coctione lapidum fit, vt circa Æthnam & in collibus Mysiæ. Probantur candore, minimoque pondere, & vt quam maximè spongiosi aridique sint, ac teri faciles nec arenosi in fricando, quique ex capillis canescentibus coagmentati videntur vt alumen scissile. Hi ad corpora faminarum leuiganda soli vtilis sunt. Vfus etiam pumicum est ad leuigandas telas pro pictoribus, item ad corpora faminarum vel virorum fricanda in balneis, vis eorum in medicina est, Plinio teste, extenuare, siccare trina vstione, ita vt torrantur carbone puro, ac toties vino restinguantur albo. Lauantur deinde vt Cadmia & siccati conduntur quam minime vlginoso loco, vsus farinae eius oculorum medicamenti adhibetur, quia vlcera purgat leuiter, expletque cicatrices, & emendat. Quidam tertia vstione refrigeratos potius quam reflectos terere malunt ex vino. Adduntur etiam ad malagmata, caputum venendorumque vlceribus vtilissima, fiunt ex his dentifricia. Theophrastus au-

Loca.

Electio.

Pro pictorib.

thor est potores in certamine bibendi præsumere farinam eius, sed nisi immenso potu impleantur periclitari, tantamque refrigerandi naturam esse ut inusta feruere desinant pumice addito.

De Poro, Topho alijsq; lapidibus pumici cognatis.

C A P. CCXIX.

Porus vel tophus Græcè *πόρος* dicitur, Germanicè *Topffstein* vel *tugstein*. Asper est, facileque in arenam resoluitur, scaber natura, fortassis lapis sabulosus Thomæ Erasti est, qui prope Heidelbergam inuenitur, & ad Podagram ab ipso prædicatur. Porum Plinius lib. 36. cap. 17. cherniten vocat, sed sarcophagi species est. Ad pumicis & Tophi speciem proxime accedit salis spuma, quæ dum patinæ aqua salsa plenæ ebulliunt illa effluxa coire in tophum solet. Tales tophi in salinis Burgundiæ & ad Oeni vallem colliguntur. Fistulosæ & spongiosæ Halæ in valle Oeni *Salz-epfstein* vocantur, albißimi sunt. Burgundici duriores, grauiores, solidioresque lapidis fere instar colore minus albo & interdum subrubente, ab incolis Salegre appellantur. Hi tophi auiculis quæ in caueis aluntur, exhibentur: quia eius vsu recreantur cum alio sale pereant. Quod sane mirum, nullo manifesto discrimine inter hoc sal & reliquum apparente. Ad tophi vel pumicis genera ferri potest Acopis Plinii nitro similis, pumicosa, aureis guttis stellata, quæ fortassis lapis ille est qui in Ilua & alibi vbi alumen fossile & chalcantum effoditur, reperitur. Sed hunc lapidem quidam Assium putant, qui etiam pumici similis est. In Tmolo monte gignitur lapis pumici similis rarus inuentu, qui quater in die colorem mutat, Plutarcho teste, vbi Pactoli fluuii mentionem facit. A Pumice non multum distant, spuma maris halofachne Alcionium petreum Adarces & Paretonium, sed quia ad terræ genera paulo indurata commodius referuntur, illorum descriptionem in alium locum referuo.

Lapis sabulosus.
Chernitis.

Salegre.

Acopis.

Halofachne.
Alcionium.
Adarces.
Paretonium.

De sarcophago & Assio seu Assio lapide.

C A P. CCXX.

Sarcophagi vulgo hi lapides vocantur quibus mortuorum sepulchra teguntur. Verum hoc loco veterum sarcophagum describo seu Assium lapidem qui in Assio Troiadis carnem exedens reperitur, de quo sequentia Plinius lib. 36. cap. XVII. In Assio Troiadis sarcophagus fissili vena scinditur. Corpora defunctorum condita in eo absumi constat intra quadragesimum diem exceptis dentibus. Eius generis & in Lycia saxa sunt & in Oriente quæ viuentibus quoque adalligata erodunt corpora. Mitior est autem seruandis corporibus nec absumentis chernites ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt: Patrioque similis candore & duritia, minus tamen ponderosus, qui porus vocatur. Assius gustu salsus podagras lenit, pedibus in vase ex eo cauato inditis.

Chernites.
Porus lapis.
Ad podagrâ.

Præterea

Præterea omnium crurum vitia in iis lapidicinis sanantur, cum in metallis omnibus crura vitentur. Eiusdem lapidis flos appellatur in farinam mollis ad quædam perinde efficax. (pro appellatur, legerem præparatus). Est autem similis pumici rufo. Admixtus ari Cyprio mammaram vitia emendat; pici autem resina ve strumas & panos discutit. Prodest & phrificis linctû, cum melle vetera vlcera ad cicatricem perducit, excrescentia erodit, & ad bestiarum morsus utilis. Repugnantia curationi suppurata ficcat, fit & cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento. Hactenus Plinius. Galenus Assium lapidem ait esse non durum, sed laxum, friabilem consistentia & colore quasi Tophi. Innutriti ei quiddam farinæ tenuissimæ ad simile, qualis in pistrinorum parietibus adherere visitur, quod petra Asia florem vocant. Esse vero subtilium partium, vt sine morsu carnes nimis molles & fluidas eliquet. Petram vero in qua nascitur similem, sed infirmiore vim habere: falsedinem quandam in gustu florem participare. Dioscorides Assium inquit seligendum colore pumicis leuem, fungosum, friabilem habentem venas luteas ad imum actas. Eius flos falsugo subflaua est, summo lapidi insidens, tenuis nunc alba, nunc instar pumicis ad luteum vergens, linguam aliquantulum mordens. Authorum præcedentium testimonio Assius lapis detergentem, exiccantem, leuiter exedentem & discutientem habet facultatem, proculdubio propter nitri & salis aluminisque mixturam qua constat.

Hodie vix dignoscitur Assius lapis. Mathiolus circa Tridentum in Vitrioli minis prope montem Liueginem reperiti existimat: propterea quod non conueniant. Reperitur enim ibidem lapis leuis pumicis instar spongiosus, frangibilis, venisque luteis. Alii Germanorum tophum aut illi admodum similem, eum qui reperitur in Ilua, & vbi alumen fossile & calchanti vena foditur, colore candido instar sacchari, venis vel maculis luteis, gustu subastringente, & linguam modice mordente, iterum eum qui ibidem sine maculis luteis, pumici similis, fungosus, cum superficie sali simili, sed lapidosa & insipida inuenitur, esse existimant. Vel etiam eum qui durior est, venis se intersecantibus in profundum, quique exterius in tenuem farinam candidam soluitur modice mordentem qui eius flos est. Non emanat autem flos luteus nisi ex habente maculas luteas, cuius sapor etiam est efficacior. Hi profecto lapides omnes qui alumen nitrum & sal in se continent ac leues & spongiosi sunt, non ineptè pro Assio lapide haberi possunt, præsertim quod propter prædicta mineralia iis contenta easdem facultates quæ Assio ab authoribus tribuuntur, habeant.

De Phrygia lapide. CAP. CCXXI.

Phrygius lapis, Plinio teste, gentis nomen habet, estque gleba pumicosæ, virtur ante vino perfusus, staturque follibus, donec rufescat, ac rursus dulci vino extinguitur, & hoc trinis vicibus, tingendis vestibis tantum utilis. Dioscorides in Cappadocia inueniri tradit, eumque qui pallefcit, pondusque mediocre

habet absque solida compage, ac lineis albis cadmiæ instar distinctus est, cæteris præfert. Vim habere ait astringendi, expurgandi, & crustas inducendi, lauarique vt cadmia, vsûmque eius esse siue crudus siue combustus sit. Galenus oculis vtilem facit, item ad vlcera & scabritias. Hodie ignotus est hic lapis, quia tamen tingendis vestibus vtilis fuit olim, aliqui chalchanti glebam, quæ ad tingendum vtilis est Phrygium esse lapidem opinantur, huiusmodi glebæ palent, candicant, virescunt, aut cineræ sunt, pallefcemtem habeo quæ astringit & mordicat vt chalchantum, ac propterea iisdem viribus prædita est.

De Agerato. C A P. CCXXII.

Phrigio lapidi non dissimilis videtur Ageratus, quo Galenus coriarios vsos fuisse testatur, eumque digerentis & astringentis facultatis esse asserit, quamuis gustu euidentem alstrictionem aut acrimoniam habere non videatur. Ad columellæ inflammationes vtilissimus est, vt hinc colligi possit, non tam acrem esse, quam Phrygium lapidem. Prædicatur etiam hic lapis ad nitorem calceis conciliandum.

Lapis spongia. C A P. CCXXIII.

Ad calculu. **S**pongiæ, lapides in se continent candidos, friabiles, qui in succum lacteum soluantur facultate extenuandi absque insigni caliditate, ad calculos renum & vesicæ frangendos vtilis, qui quoque ob illam facultatem cysteolithi vocantur, propinantur autem ex vino.

De lapide Rhenali. C A P. CCXXIV.

AD ostracitis aut Geodis species lapis hic referri posse videtur: regitur enim crusta ferrea satis dura sub qua latitat lapis rotundus Rhenis figura. Inuenitur prope Pragam, colore est terreo subrubro, cortex terreo tantum: nullas hæctenus ipsius facultates expertus sum.

De Hysterapetra. C A P. CCXXV.

Agricola narrat in Diocæsi Treuirensi cum fundamenta arcis Erebriensteinis eruerentur, inuentos fuisse lapides nigricantes & duros, qui muliebri pudendum exprimerent, hos Cardanus ob similitudinem hysterapetras vocat, rectius hysterolithi dicerentur. Addit Agricola etiam Mariaburgi inueniri. Nullius sunt vsus quod sciam.

De lapide Iudaico. C A P. CCXXVI.

Iudaicus lapis oliuæ speciei subrotundus, tener & friabilis est, striis secundum longitudinem discurrentibus & æquidistantibus ac si arte factæ essent.

Colore:

Colore est albo aut subcinereo. Ab Ætio lapis Syriacus, ab aliis Phenices, Pyrene vel Eurheus, à Plinio Tecolithos vocatur, quasi lapidem frangens aut liquefaciens. Tritus enim aut aqua calida exhibitus difficultati urinæ medetur, ac calculos vesicæ & renum rumpit. Aliqui sexum distinguunt, & minores fœminas, ad vesicæ lapidem fundendum vtilis, maiores masculos, inter quos aliqui sunt longiores minimi digiti quantitate ad renum lapidem expellendum commodi, arbitrantur. Reperitur in Iudæa & Silesia.

Phenices,
Pyrene, Eur-
heus, Tecolithos,
Ad calculū.

De Trochite & Entrochio. C A P. CCXXVII.

Cum Iudaico lapide cognationem habet Trochites, Germanicè *Spangstein* aut *rederslein*, quia rotæ aut tympani refert figuram, appellatur. Pars eius rotunda leuis est, vtraque vero plana habet modiolum, à quo, vt in rotis fieri solet, radii eminentes ad extimam orbis partem ita procedunt, vt inter illos striæ fiant. Fractus lapis Iudaici instar nitet & leuis est. Frangitur autem, vt ille in obliquum, longum & latum. Ex trochitis nondum separatis constat Entrochos, ita vt plurimorum Trochitorum sit coniunctio. Coniunguntur autem inuicem suprapositam eleganter, vt arte videatur coniunctio facta. Nam radii vnus alterius strigiis inseruntur, quemadmodum in commissuris cranii humani videre licet. Interdum viginti hoc modo committuntur. Dum æqualiter teres est Entrochos radios eminentes habet & cingulum, dum inæqualiter mediaque pars tumet, & extrema strictiora sunt, similes habet radios, vel nullos, & tum cingulo plerunque caret. Differt colore Trochites vnus ab alio. Nam reperiuntur albi, cinerei ac lutei. Differunt etiam magnitudine. Maximus latus est digitum transversum, crassus tertiam eius partem, aut amplius. Reperitur in Saxonia ad Hildeshemium vltra montem Mauricii in commissuris marmoris, in cinereo candidi & in terra glutinosa, item in Italia, & prope arcem Spangenberg in monte eiusdem nominis, à quo credibile est lapidi nomen datum esse.

De Morochtho lapide. C A P. CCXXVIII.

Mollis est hic lapis, alias Leucogea, Leucophragis, Galaxias aut Graphida, quia vsum calami scriptorii præstat, appellatur. Georgio Agricola teste nascitur in Saxonia & prope Hildeshemium vbi *Milchstein* vocatur. Dioscorides in Ægypto reperi aasserit, itaque ad lineas vestes dealbandas, quia tener est facileque in liquorem soluitur vtilem esse scribit. Ac præterea poros corporis referare, ac imprimis conferre sanguinem expuentibus caliacis, iisque quibus vesica dolet, si ex aqua propinetur. Ad fluxus matricis cum lana pelli forma imponitur. Commiscetur etiam colliriis ad cavitates oculi explendas, lachrymaeque sistendas cerato admixtus cicatricem promouet, exiccantem enim, sed vix adstringentem habet sine mortu facultatem. Reperiuntur in Saxonia Morochthi duri & in fossa arenaria Hildeshemiana qui nigri sunt & lacteum succum emittunt. Hi Germanicè *ein Sobvvarizermilchstein* vocantur. Variat enim colore hic lapis, nam aliqui subuitides, nigri & mellei sunt coloris. Si differentia statuenda sit inter Morochthum, Galactiten, & Melititen. Morochthus lacteum succum edit absq; mellis dulcedine deinde neq; albus, neq; cinereus est. Galactites vel albus vel cinereus, lacteum succum absq; mellis sapore emittit. Melitites vario colore lacteum succum, sed melleo sapore promit. Reperiuntur etiam morochthi in Apennino, Lunensi regione & Æthiopia, vbi pictores & mathematici ad lineas ducendas eo vtuntur. Nitet dum durior est saponis aut gemmae instar, lineasque notat siccus non madefactus.

Ad sanguinis sputa.
Ad fluxus matricis.
Vbi reperiuntur.
Differentia à Galactite & Melitite.

De Galactite. C A P. CCXXIX.

Galactites lapis à Morochtho parū differt, ob quam causam itidem leucas, leucogea, leucophragis & synephtes vocatur. Germanice *Milchstein*, lacteum enim succum, licet cinereus sit, emittit, & dulcis est. Dioscoride teste, laudatur ad oculorum fluxiones & vlcera. Custoditur aqua tritus in plumbea pixide ob vim glutinis quæ in eo continetur. Temperatas habet primas qualitates ob dulcedinem, Galeno auctore. Nam lactis succum & saporem omnino refert. Nutricum lac auget, infantiumque alligatus collo saliuam facere dicitur ac in ore liquefcere, memoriae tamen plurimum nocere. Inuenitur in Saxonia

Ad oculorum vitia.
Ad lactis vberitatem.

Saxonia, Apennino monte, Lunensi regione ac Æthiopia, & prope Hildeshemium.

Ad Galactiten videtur lapis ille posse referri, quem ita describit Gesnerus. Est & quod lac Lunare à nostris appellatur, quod in altissimorum quorundam *Lac Lunæ* montium Helueticorum spelūcis reperitur, vt Stocchornii in ditone Bernensium & Fracti siue Palatini Lucernensium. De quō reperam hic ea vere verba quæ in Fracti montis descriptione nostra ante annos sedecim posui, mutatis nonnullis & additis: In spelunca quadam per summum montem fornici adhærens nascitur substantia quædam fungosa, friabilis alba leuissima: quam Fungum petreum dixeris, vel agaricum saxatile: tam similis huius est facies. Incolæ Germanicè *Monmilch* appellant, id est lac lunæ, à substantia alba & spumosa, ex qua concretus videtur hic lapis, si lapidis nomen meretur. Aquæ mixtus, albo lactis colore eam inficit. Inspidum est, siccat sine morsu. Nulla in eo asperitas: & totum cum salua mandentis liquefcit, præsertim quod melius fuerit. Nam & crassius asperiusque reperitur, immaturius nimirum & crudius: quod odore etiam caret. Concoctum autem & perfectum vt asperitatem amittit, ita albus colore & pondere leuius, & suauiter odoratum redditur. Videtur autem naturam Holosteis dictis lapidibus, qui in terra arenosa in Palatinatu effodiuntur, proximam habere, & lapidi quem ego ab odore Cydoniten nomino. *Cydoniten.* Superstitiosè quidam aduersus quemcunque morbum ægroti cuiusuis, propter quem expresso ipsius nomine è spelunca petatur, salutarem esse putant. Lucernæ in pharmacopolio venire solet, pollinem eius Chyrurgi vlceribus desiccandis inspergunt. Sunt qui nutricibus ad augendam lactis copiam, pollinis huius dragmam exhibeant, è iure, ni fallor: Potest autem commodius ex lacte amidalarum, cui immixtus hic pollen aliquot horis fuerit, colato propinari, cum pauco saccharo & aqua feniculi. Aiunt autem mammillas euidenter hoc auxilio turgere & repleri lacte. Præterea à docto quodam viro, nuper proditum inuenio lac lunæ in profluuiio sanguinis vtiliter dari tanquam somniferum, idque sibi experimento constare. *Narcosicæ.* Quod ad nomen priscum, ego aut ipsum Morochthum veterum esse aliquando putavi, aut eandem certe illi facultates esse. Sed amicus quidam rerum fossilium omnium cognitione clarus Margæ friabilis genus esse vult. Hactenus Gesnerus. Meo iudicio, quia agarici colorem habet, vt narrat Gesnerus, easque omnes facultates quæ Galactiti tribuuntur, potius Galactites veterum dum lapideam habet duritiem videtur. Nam si mollior sit rectè ad margæ species referrem. Non puto enim Morochthum, Galactiten & Melititen lapidem, aliud esse quam margam induratam ac lapidis speciem præ se ferentem. Verum aliis hac de re, si sit aliud iudicium, non repugno.

De Thyite. C A P. CCXXX.

THyites, Dioscoride teste, in Æthiopia gignitur colore subuiridi similitudine lapidis, ac dilutum succum lacteum reddit, qui vehementer mordet,

ob quam rem tenebras pupillis obuersantes expurgat. Galenus inquit quia a-
crem habet facultatē tantum adhiberi ad purgandum & abstergēdum quæ pu-
pillam offuscant absq; phlegmone. Ex quibus sunt cicatrices recentēs, quas at-
tenuare potest, sed & oculorum vngues pterigia vtique si non admodum duri
fuerint. Hermolaus Thyten à *θύτα* quod mortarium significat deduci putat; &
ab Hypocrate Acone, quia cotes ex eo fiebant dictum aliqui opinantur. Du-
bitant etiam aliqui num hic sit lapis quem Itali *verdello* vocant & quo aurum
affrictu examinant. Inueniuntur in fluminibus quibusdam lapides virides
succum lacteum remittentes, quos quis verum Dioscoridis Thyten vocare
posset.

De Melite. C A P. CXXXI.

Melite à Galactite tantum colore & dulcedine differt, habet enim mel-
lis dulcedinem, vnde etiam nomen, virtutes & facultates etiam easdem
quas Galactites, habet. Abstergere paulo magis ac paulo calidior Galeno Ga-
lactite videtur. Tufus ceræque mixtus eruptionibus pituitæ, maculisque cor-
poris medetur, vuluarumque dolores vellere impositus compefcit. Varium
habet colorem, proprium illi vt melleum habeat saporem. Germanicæ *Honig-
stein* appellari potest.

De Steatite. C A P. CCXXXII.

Prioribus tribus similis est Steatites, cuius mollior substantia, quia feuo
similis inde nomen habet. Duriusculus hic lapis fusci in rubro coloris, ligno
tamen si affricetur in eo albas relinquit lineas. Ad hoc lapidis genus referri
potest terra saponis Germanicæ *Fulberde* vel *seifeerde* si durior sit & lapidi si-
milis.

De ossifrago lapide. C A P. CCXXXIII.

Lapis ossifragus albo vel cinereo colore ossis figuram refert. Concauus e-
nim est ac medullam habet friabilem linguæ adhærentem ac facile in li-
quorem solubilem. Osteites Ammosteus, osteocolla, osteolithus, holosteus
ac stelechites appellatur Germani *Beinbruch*, *Bruchstein*, *Beinvol*, *Walstein*,
Sandstein vel *Steinbein* vocant.

Differentia ossifragi, loci natales & facultates admiranda.

C A P. CCXXXIIII.

Tres huius lapidis obseruatæ sunt differentia. Prima litera B notata con-
tinetur is qui ossi vsto similis paruisque foraminibus in superficie plenus
est, ac intus ossium spongiosam compagem habere videtur, non secus ac si os in
lapidem

lapidem versum esset, quod fortassis verum est. Hic attritus vel vltus lotii veteris aut ossis vlti instar olet, nec eas facultates habere creditur quas sequens species. Secunda differentia notata litera A is continetur, qui truncorum forma cum rudimentis ramorum, videtur arboris truncus in lapidem ossi similem & concavum commutatus, hic proprie Stelechitis nomen meretur à forma. Nascitur in Palatinatu locis arenosis non procul à Spira. Item prope Heidelbergam ac Ienam Saxoniam, item in Silesia in fonte limpidissimo pagi Schonwaldæ & circa Darmstadium in *der Bergstras*, vt Germani locum illum appellant. De hoc lapide Thomas Erastus Heidelbergensis professor & quondam præceptor meus commentarium edidit doctissimum, cum lapidem sabulosum nuncupat. Crescit per arenam forma coralli, interdum brachii crassitie, ac dum primum erumpit è terra friabilis est, tandemque paulatim magis iadurescit. Huic lapidi similem mihi dono dedit Generosus & nobilis Vir Christophorus Vdalricus à Burchsdorp. Sac. Cæsar. Majestatis Rudolphi II. Imp. & Domini mei clementissimi dapifer, quem in patria sua Marchionatu Brandenburgensi plantæ instar ex crescere mirabili modo aiebat ac à consolidandis ossibus *bainbruch* vocari. Primum aiebat initio veris pullulare è terra quasi exiguam brassicam capitata foliis cinereis & subnigris, deinde expansis quasi foliolis ad terram (nam vix caput hoc è terra prorumpit) reperiri in medullis medullam seu puluerem quandam facile in liquorem solubilem. Tum effodi plantam eiusque ramos reperiri osses puluere isto ad ossa paucis diebus glutinanda fecundos. Inveniuntur etiam odorati ossifragi in ditione Comitatus à Solms non procul à Iena in monte Arenoso, femoris quandoque figura & magnitudine. Tertia porro differentia notata litera C substantia à prioribus differt, nam neque arenosus lapis neque terreus aut friabilis est, sed tenax ossique similis & solidus odorem ac saporem cornu monocerotis vulgo dicti gustu subastringente referens. Hanc speciem ossifragi quis Enosteum vocare optimè posset, sed alium eo nomine describam.

Locus ubi
nascitur.

Lapis sabu-
losus.

Ossifragi lapidis facultates. C A P. CCXXXV.

Secundi generis & tertii imprimis ad ossa glutinanda celebrantur, quæ multorum testimonio cito ferruminant. Cum enim natura 40. dies requirat an-

tequam callum osseum ex alimento gignere possit. Lapis iste in liquore nati-
 tus & potentia proxima os, facultati alteratrici laborem nullam parit ac assimi-
 latrici materiam idoneam citissime suppeditat. Mathiolo enim teste triam &
 quatuor dierum spacio multorum ossa huius lapidis potu rite conglutinata fac-
 iunt. Hoc tamen necessario requiritur vt ossa fracta diligentissime primum
 componantur & ligentur assulis aut alia ratione, ne loco moueantur. Deinde
 vt aeger se quietum & diutam seruet, ac locus affectus vnguento Geranii vng-
 gatur. Fit autem vnguentum hac ratione. Radices geranii ceruleum florem
 gerentis in puluerem rediguntur; deinde cum axungia suis lactantibus in mor-
 tario fit vnguentum. Id supra lineum cera odorata imbutum extenditur, ac
 fracto loco adalligatur. Interea medullæ lapidis sesquidragma ex rubro vino
 meraco mane & vesperi propinatur per quadriduum. De huius lapidis admi-
 randa facultate sequentia scribit Iosephus Quercetanus doctissimus nostri
 temporis medicus sequentia. Memini me Reystadii non procul à Rheno di-
 didisse loci eius incolas vtilapide quodam, qui in illa vicinia nascitur, & ab ef-
 fectis *Beinbruch* appellatur, vnam enim illius dragmam in vino rubro exhibent,
 in quo prius vinca peruinca madefacta fuerit per noctem, idque mane per
 dies quatuor aut quinque atque hac ratione dolores eximunt, grauique sym-
 ptomata fracturasque intra quatuor aut quinque dies sanant, magna cum om-
 nium admiratione; cuius rei ocularis ipse sum testis, eiusque rei Mathiolus
 in commentariis suis mentionem facit. Eodemque lapide vti præterea solent
 in formam cataplasmatidis redacto, cum Geranio contulo, & oleo oliuarum, vel
 rosato, tam foelici successu, vt sine vilo dolore ac inflammatione partis ossa co-
 agmententur. Quod incredibile videri posset, nisi præter me innumerabiles
 alii oculati & idonei testes extarent. Quamobrem coniecturam facio, genus
 illud medicamenti ad scloperaria vulnura fracturis ossium complicata esse ac-
 commodatissimum. Magna enim iam operis pars effecta est, cum ossa con-
 fracta tam facile & tam breui tempore sanantur sine vilo symptomate quo-
 dam; præsertim cum id non prohibeat nos vulnus tanquam contusum &
 quemadmodum decet tractare. Quinetiam viam nobis compendiarum ad
 breuem curationem patefacit, & ad fauciatum subleuandum accommodatissi-
 mum. Hactenus Quercetanus. Vtuntur etiam hodie ossifragi puluere ad den-
 tes dealbandos plures. Proculdubio ille qui odoratus est & margam in se con-
 tinet ad venena vtilissimus est, si propinetur ad sudores mouendos nec minus
 ad pestem, febresque malignas. Suauissimus enim ille odor qui Cydonii mali
 & lactis saccharique halitum præ se fert cordi & spiritibus nostris amicus est, &
 cum illis vicia quadam conspirans, illos roborat, firmat, ac à contagio, non mi-
 nus quam putatum vulgo monocerotis cornu, tuetur. Ad hunc scopum in pa-
 stillos prius ablutus puluis vt arena subsideant redigi potest, ac terræ sigillatæ
 iustar seruari.

E Neostis à tertio genere ossifragorum tantum odore differre videtur, Germanicè ab Agricola *Knochenstein* vocatur. Hic neque suauem odorem neque tetrum habet, sed qualem arena, inuenitur nigri, candidi, mixtique coloris.

De alijs lapidibus qui ad Ossifragi generareferuntur, Et primum de Stalactite seu Stillatio lapide.

C A P. CCXXXVII.

EX aquis lapidificam vim habentibus, aut si mauius in se resolutos lapides continentibus, aut potius materiam terrestrem subtilissimam ex cuiuscolitu lapides fiunt, concreuit stillatitius lapis Germanicè *Walstein*, seu *Tropfstein* appellatus. Cum enim aqua per terræ canales effluit & ex alto decedit, extremitati canalis pyramidis forma paulatim coalescit & augetur terrestris aquæ portio, ac induratur prorsus eodem modo eademque forma, quæ à canalibus defluens aqua in glaciem ex ore canalis dependens, hyeme à frigore mutatur. Et ut glacies inæqualis est propter fluentis aquæ motum, sic & hic bulas seu eminentias habere videtur. Ex fluente aqua, in canalibus crustaceam formam adipiscitur, sicut in balnearum vasis & Thermarum canalibus fit, in quibus aqua calida coquitur aut seruatur. Ad parietes antri si decidat aqua aliam formam lapidibus præbet & variam. Omnes albi, graues, duri, intus splendentes, talci instar, inueniuntur in varijs Germaniæ locis, in Moravia prope Brinam in ditione Abbatis Ostriwicensis. Ad sanctum Iuanum in Bohemia, ad thermas Carolinas & in antro *Baumansholtz*, laudatur à chyrurgis ad ossa fracta ferruminanda, vnde osteocollæ nomen obtinuit ac inter species ossifragi referri potest, quia ossa glutinat. Si puluis bibatur, drag. vnus pondere sudores potenter mouet.

De Stalagmite. C A P. CCXXXVIII.

STalagmites è guttis rotundis in lapidem gypseæ substantiæ conuersis, torus coagmentatur in terra arenosa, qui pro terræ & aquæ fluentis qualitate, modo fuscus, candidus, aut griseus fabarum, pisorum vel coriandri refert magnitudinem. Reperiuntur in vna massa plurimi quasi fauis inclusi. Copiosè isti in Thermis Carolinis. Nam aqua ibidem tantam in se lapidescendi facultatem habet, ut lignum per noctem impositum lapidea crusta tegatur, quæ calcis naturam colore & substantia præ se fert.

De Hammite seu ammonite. C A P. CCXXXIX.

Ammites vel Ammonites ex arenis ita componitur, ut ouis piscium similis videatur, nucis iuglandis est magnitudine, aliquando maior, Germanicè *Rogenstein* vocatur, inuenitur prope Alfeldam & Hildeshemium. Huius generis

Pisolithus.
Cenchritis.
Meconitis.

reperiuntur qui ex lapillis pisi aut orobi magnitudine constant, quos Ammites maiores aut pisolithos recte vocare possis. Item qui ex arenulis milii aut feminis papaueris magnitudine coaluerunt, illos cenchritis, istos Meconitis nomine non male appellaueris.

Pisi magnitudine ammites, notatur litera A hunc vere quis posset Bezoar minerale appellare, squammis enim seu cuticulis constat vt Bezoar, deinde subiacens cutis splendet, color etiam similis aut paulo plus rufescit.

Orobi magnitudine litera B notatur.

Cenchritis litera C.

Meconites litera D.

*Figura Am-
 mitis.*

Reperiuntur in Iura monte & prope Bernam Heluetiæ, facile isti lapides in arenulas ex quibus constant resoluuntur. Quæ tamen duræ, insipidæ, & inoduræ sunt. Distat à Stalagmite Ammites, quod Stalagmites è guttis rotundis in lapidem gypseæ substantiæ conuersis totus eoagmentetur. Ammites tantum

tum ex arenis. Stillatitius lapis à nonnullis Ammites vocatur, sed aptius vt supra præcedentes à se inuicem distinguuntur. Substantia Stalagmites à stillatio non differt. Nam vt stalagmites à guttis suam formam seruantibus coit: ita stillatitius lapis à guttis fluentibus & strias efficientibus, ac inæqualiter protuberantibus, strumarum instar coalescit.

De Ammochryso. C A P. CCXL.

Lapis hic minii natiui fere colorem habet, paulo tamen obscuriorem ac flavescentem interdum. Arenosus est aureoque puluere videtur conspersus, aurum quod in eo apparet Germanicè *Karzengold* appellatur. Nonnunquam satis durus est, nonnunquam manibus in arenam facile resoluitur. Vt sui est scribis ad exiccandas extemplo scripturas. Prope oppidum Horaſdiouitium Bohemix copiosè reperitur.

De cornu fossili quod vulgo Monocerotis cornu appellant, & an verum monoceros inueniatur.

C A P. CCXLI.

ETiam si vix ad lapides referri posse cornu fossile videatur, tamen quia ab osteocollis non longe recedit ac lapidescit, operæ precium existimaui, huius historiam nõ præterire, præsertim quod magni precii autoritatis & dignitatis sit, dum multi principes id pro vero cornu monocerotis emant. Cornu fossile lapis Ceratites dici potest, colore & leuote cornu refert forma etiam interdum: nam sæpius tam crassum ac magnum reperitur vt à nullo vnquam animali produci potuerit. Substantia lapidea semper, & vel dura vel mollis illi est. Exterius vt plurimum dura intrinsecus plerunque mollis alba, leuis, friabilis, compacta absque poris, adstringens, exiccans, linguæ firmiter adhærens, odoreque gratissimo non secus ac si quis lac cum amygdalis miscuisset. Cortex exterior interdum flavescit, cinereus, albus vel subniger est.

Ubi inueniantur, quomodo generentur ac eorum species.

C A P. CCXLII.

INueniuntur hæc cornua in variis locis Germanix nempe in specu subterraneo quem *Basmansholiz* vulgo vocant, prope Elbingerodam sylvæ Hercynix siue Cherusæ sub ditione comitum Stolbergen sum. Item prope Heidelbergam, Hildeshemium, item in Moravia, Silesia, Saxonia, multisque aliis locis. Materiam proximam generationis horum cornuum margam vel margæ speciem esse existimo, quæ dum lapidescente & subterranea aqua fluente irrigatur vel soluitur, lactis instar fluit per terræ cavitates: in quibus si à terra ad-

stante aqua serosior pars absorbetur aut imbibitur vel præterfluit, tum crassior pars cavitates implendo sistitur, & absumpto humore omni coalescit lapidifque formam & cornuum præ se fert, aut margæ tantum, si aqua exiguam vim lapidificandi habuerit. Hæc causa est quod interdum huiusmodi frustra crassa, interdum exigua & tenuia conspiciantur. Verum si lacteus hic humor non in cavitatem, sed in lignum aliquod iam vetustate arefactum incidat, illiusque corpus iam leue & porosum subeat, tandemque vel exhalata aqua tenuioris portione crassior remaneat, tandem coagulata lignum transmutat eiusque partes sibi assimilat, ita tamen vt species ligni nosci & interdum odor deprehendi possit. Quod ligno contingit id etiam cornubus ceruinis dentique elephantis aliisque quadrupedum partibus si in huiusmodi loca decidant contingere potest. Hinc fit cornua ista fossilia inter se multum interdum differre, & pauca eandem faciem ostendere, imo aliqua dentes, tibias, maxillas aliasve corporis partes referre. Habeo ego domi plures quam viginti differentias cum tamen omnes mihi pro cornu Monocerotis data fuerint, vna manifestè exteriori cortice fraxini lignum ostendit. Alia differentia prope Brinam Moravia urbem inuenta ita exactè figuram trunci iuglandis intrinsecus & extrinsecus refert, vt nemo nisi cæcus animaduertere non possit, truncu illius arboris fuisse, ac in terra transmutationem accepisse. Odor etiam exactè nucis arboris odorem reddit. Donatum mihi fuit etiam frustum illius trunci Monocerotis titulo. Eodem in loco trunci & caudicis maioris portio pro capite animalis distracta fuit. Silices adiacentes truncis suis cavitatibus eandem materiam, sed longe molliorem magisque friabilem neque nucis odore præditam continebant, ita vt nemo de generatione horum cornuum dubitare debeat.

*Lignu quo-
modo in la-
pidem mu-
tatur.*

*Facultates cornuum fossilium que vulgo pro Monocerotis cornu
distrabuntur.*

CAP. CCXLIII.

Cornua ista fossilia non omnia habent eandem facultatem aut æque validam, vt enim forma, origine & substantia inter se differunt, ita etiam qualitatibus & facultate. Quæcunque lapidum instar dura sunt, inodora neque medullam habent vix alia quam exsiccante pollent vi. Quæ vero facile in puluerem rediguntur, linguæ adhærent, molliaque sunt, maximas habent vires. Imprimis enim exsiccant, adstringunt, vlcera ad cicatrices perducunt absque morfu, alui profutua, gonorrhææ, alborumque mæstruorum effluuium, sanguinem è naribus, hæmorrhoidibus, vulneribus aut è thorace erumpentem sistunt. Oculorum etiam lachrymas effluere non sinunt, si cum lachrymis. ste in pollinem tenuissimum redactæ oculis instillentur. Quod si præterea his medullis odor gratus accedat, cordi imprimis grata sunt, idque roborant & confirmant, boli armeni aut terra lemnia instar, vt non facile ab affecto aere aut à

*Exsiccant, a-
stringunt.*

*Fluxus si-
stunt.*

Oculorum

lachrymis.

*Ad cordis ro-
bur.*

Ad venena.

aut à veneno assumpto opprimi possit. Quinetiam si substantia medullæ ante transmutationem fuerit à ceruo, elephante, fraxino, nuce, arbore, aut ab alia re quæ venenis aduersatur, maximam ad expellenda & superanda venena habebit energiam, eoque maiorem si odor ipsius arboris vel prioris substantiæ adhuc deprehendi possit. Tum enim certum est qualitates adhuc in transmutato corpore aliquas remansisse, ac vires quæ in subtiliori materia hærent, nondum periisse: sed accedente noua & subterranea materia auctas esse. Ad venena itaque omnia febresque pestilentes & pestem ipsam abigendam huiusmodi cornu præstantissima est antidotus, si cum aqua aliqua appropriata aut vino oligophoro absentevehemente febrî, ægro propinetur dragma vna aut scrupula quatuor, isque sumpto pharmaco sese ad sudandum componat. Sudoribus enim venenum omne etiamsi ad venas habitumque corporis deductum sit facile expelletur, & cor, ne eius noxam suscipiat, muniatur. Quod certè plurimis exemplis expertus ipse sum, & ab aliis quibus particulam fossilis cornu (quod prius fraxini lignum fuisse notauî) dono dedi, expertum audiui.

*Ad pestem &
febres pesti-
lentes.*

Puer quidam deglutita plumbea pila, quæ multos ante annos sub araneorum telis latuerat, extemplo ventre ita intumuerat, vt crepaturæ periculum adstantibus videretur adesse. Hic ebibito scrupulo medullæ omnibus admirantibus statim conualuit. Alia mulier intoxicata ventreque vtri modo inflato vt mortî proxima videretur, subito hausto puluere præter omnium expectationem conualuit. Facit ad epilepsiam, syncopen, cardiacam passionem, cordis tremorem, aliosque cordis affectus, si cum aqua appropriata scrupuli pondere ægro offeratur. Sudores egregiè mouet, ob id febribus malignis & pestilentibus conducit, ac venenum omne foras ad cutim pellit.

*Ad cordis aff-
fectus & epi-
lepsiam.*

De vero cornu Monocerotis, & an id reperiatur.

CAP. CCXLIV.

A Multis annis in tanta dignitate & existimatione apud Gemmarios & principes Monocerotis cornu tanquam nihil præstantius ad cognoscenda, præcauenda & superanda omnia veneni genera sit, habetur: vt auri precium longe superet. Quia verò à multis dubitatur num animal id, cuius cornu tam admirandas facultates habere debet in rerum natura sit, necne, aliis id affirmantibus & describentibus, aliis negantibus, operæ precium puto, quandoquidem plura animalia sunt, quæ vnum cornu in fronte gerunt, & proinde generaliter illis Monocerotis nomen conuenit, illa omnia obiter, illorumque cornuum formam describere, ac deinde examinare quodnam illud sit, quod tantæ facultatis cornu gesserit. Nam negare tale animal quale à Plinio, Eliano & Vartomanno pro Monocerote describitur, in rerum natura esse, mihi pro'sus ineptum videtur. Et si enim hoc tempore complures orbis partes nauigantium industria detectæ sint, quis tamen omnes Asia,

Chynæ, Cathaiæ, Tartariæ, Africa, America angulos perlustravit & inuestigavit num tale animal præ manibus sit. Affirmantibus itaque sese & animal vidisse ac cornu facultates experientia didicisse, tamdum credi potest, donec exploratis omnibus mundi angulis constet, ab illis descriptum animal nullibi reperiri. Verum, vt dixi, plura sunt quæ vnum cornu gerunt ac fortassis vni ex illis etiam si aliud nomen habeat, (vt tempore rerum nomina sæpe mutantur) contingit vt verum & decantatum illud cornu gestet, alteri vero et si nomen monocerotis seruet & cornu habeat, tamen viribus illis careat. Plinius libro VIII.

Bovus unicomis.

Monoceros.

Rhinoceros.

De Monocero.

rote.

Afinus Indicus unicomis.

Oryx unicomis.

Quinq; animalia vno cornu.

Monoceros habet nigrum cornu.

cap. XXI. scribit in India boues solidis vngulis & vnicornes reperiri. Deinde paulo post. Asperimam feram monocerotem esse, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, vno cornu nigro, media fronte cubitorum duum eminente. Gasius ab Horto proregis Indiæ medicus Rhinocerotem qui vnum cornu gestat in fronte breue, nigrum brachii ad conum crassitie, colore pellis asinini & fibrosum, ab Indis pro Monocero haberi scribit eiusque cornu ab iis ad venena vsurpari, verum ipse peculiare hoc animal quod propriè ab authoribus monoceros appellatur, Rhinocerotem esse nequaquam arbitratur, verumque Monocerotem ab authoribus, à quibus describitur non visum existimat, quæque de eo audierit, hoc modo enarrat. Referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ spei & aliud promontorium de currentes nuncupatum vidisse se affirmabant terrestris quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & iugam equi haberet (minime tamen equum esse) cornu præditum, duos palmos oblongo, mobili, quodque nunc in dextram, nunc in sinistram obuertetur, modo illud attolleret, modo dimitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, eiusque cornu aduersus venena laudari. Eius experimentum factum propinato duobus canibus veneno. Alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum esset venenum, sumpto huius cornu puluere ex aqua conualuisse: alium vero cui exigua quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse. Hactenus Gasias. Aliud præterea animal est quod vnum tantum cornu gestat in fronte quod Plinius Afinum Indicum vocat libro. XI. cap. XXXVII. nat. Histor. & capite XLVI. ait vnicorne Afinus tantum Indicus: vnicorne & bisulcum oryx. Talos afinus Indicus vnus solidipedum habet. De afino Indico & Orige vnicornibus mentionem fecit etiam Aristot. lib. 2. de Histor. animal. cap. VIII & III. de part. animal. cap. 2. ac afferit Afinum Indicum cornu gerere in fronte pedesq; solidos & talos habere. Orygem etiam in fronte vnicornem, sed scissis esse pedibus. Quinq; itaque animalia reperiuntur diuersa, quæ vnum cornu gerunt. Bos Indicus, Rhinoceros, Monoceros, Afinus Indicus, & Oryx. Quod autem monocerotis nomen peculiari animali ab antiquis datum fuerit, à boue Indico, Rhinocero & oryge differente Æliani testimonio clare docetur, Is enim lib. 2 de animalibus, ait se audisse (nam ocularis testis non est) Monocerotem, quem vocant cartarorum magnitudine ad confirmatæ ætatis equum accedere, iugæque & pilis fuluum esse, pedum & totius corporis bonitate excellere, atque similiter vt elephas pe-

phas pedum digitis indiuisis esse, apri caudam habere, inter supercilia cornu vno eodemque nigro non leui quidem, sed versuras quasdam naturales habente, atque in acutissimum mucronem desinente ornatum existere, omniumque maximè animalium absouam vocem & contemtam mittere, & ad alias quidem bestias ad se accedentes mansuescere, cum gregalibus vero suis pugnare, neque modo cum maribus naturali quadam contentione dissidere, sed contra etiam feminas certare, pugnamque vsque ad mortem ingrauescere. Nam & maximo robore præditus, & expugnabili cornu armatus est, descrissimas regiones persequitur, simul & errat. Notandum hic Alianum nullas facultates cornu monocerotis describere. De asino porro Indico Alianus lib. 7. sequentia scribit. Syluestres asinos equis magnitudine non inferiores, apud Indos nasci accipi, eosque reliquo corpore albos, capite vero purpureo oculisque nigris esse, cornuque in fronte gerere, cuius superius puniceum, inferius autem album, medium vero nigrum sit. Arque non omnes quidem Indos, sed potentiores cum tanquam armillis quibusdam brachia, sic cornua certis spatiis auro ornant, ex ipsis bibere solere. Ex hoc cornu bibentem ab insanabilibus morbitutum fieri, neque eum ipsum conuulsionibus corripi, neque sacro morbo, neque venenis vllis ferunt. Quinetiam si quid prius pestilens biberit, tum id vomere tum ad sanitatem redire. Ex quibus duobus Aliani locis facile colligi potest asini Indici cornu id esse quod ab omnibus expeditur ad venena, & nequaquam monocerotis cornu quod vno tantum eoque nigro colore præditum est & versuras habet, ac passim à principibus pro vero monocerotis cornu ostenditur, omni facultate aduersus venena carens. Causa cur facultates quas cornu asini Indici habet, attributa fuerint monocerotis cornui, nomen monocerotis, quod vt ante dixi, asino Indico tribui potest, fortassis fuit. Vnicornu enim est animal asinus Indicus, non minus quam proprie dictum monoceros. An autem hoc animal quod à Garcia ab Horto describitur monocerotis nomine, & prope caput bonæ spei reperitur idem sit cum asino Indico ex signis & nominis nõ facis deprehendi potest. Vartomannus se duos vidisse Monoceros testatur, traditque vnicum cornu, equi magnitudinem habere, crura, pedes & caput cerui, pili colorem balium, equi iubam rariorem, coxas villosas, & mansuetum esse animal. Hæc descriptio cum Aliani descriptione satis conuenit ita vt idem animal describi videatur. Quod ad Orygem attinet, nunc incertum est quodnam animal fuerit. Certum tamen est capræ syluestris speciem fuisse, quæ vnicum cornu gestat. Nunc aliqui mosci capreolum vel gailiam aut pygargum esse autumant, quibus tamen animalibus aliqui vnum tantum cornu, aliqui duo tribuunt.

Vires ad omnes morbos et venena

De Oryge.

Reperiuntur apud principes & magnates variæ particulae cornuum, nomine cornuum Monocerotis. Sed hæcenus (etiã si plures quam viginti differentias collegerim) nunquam particulam asini Indici cornui similem deprehendi. Quotquot habeo omnes nigrescunt, pallefcunt vel albicant, ita vt ebur ceruinum cornu aut Rosinati dentem referant, aut si è terra eruta fuerint, ibi atate exelas mollioresque redditas quis iudicare possit. Habuit mater fra-

tria mea particulam à cornu satis magno, quod multis milibus venditum fuerat, abscissam, qua mira præstitisse matrem affirmabat. Erat illa particula eboris instar albissima, intrinsecus concava, vt cornua esse solent. Exterior pars crassitie pellis porcinae fere pellucida ac ad flauedinem tendens conspiciebatur exactè lardum porcinum cum sua pelle in cornu transmutatum dixisses. Ab interiori enim & albissima parte ad amullim lineola distinguebatur id quod cutim porcinae referebat. Durissimum fuerat hoc cornu, vixque lima superari poterat, odorem etiam qualem cornua omnia dum lima fricantur edere solent, emittebat. Sed neque hoc cornu Monocerotis aut Asini Indici fuit. Nec refert cum natura etiam aliorum animalium cornua, viribus & facultatibus ditare possit. Cornu profecto certinum multorum experientia non exiguas aduersas venena habet vires, ita vt recte deficiente asini Indici cornu in illius locum substitui possit. Dum Veneriis essem ante annos viginti quinque duo cornua mihi ostenta fuerunt à quodam simplicista rerum exoticarum studiosissimo, vnum quatuor pedum ad minus longitudine, oui gallinaei maioris circa basin crassitie, quod paulatim desinebat in mucronem obtusum, color externus erat eburneus, internus albissimus; à basi ad mucronem fere strias habebat, dicebat ille cornu esse Hyppopotami animalis, ac verum vnicornu, facultatibusque vnicornui attributis præditum. Hyppopotamum saepe depictum vidi, & antiqui Romanorum Imperatores illius effigiem tum in nummis tum symbolis exhibuerunt; verum absque cornu, cuius autem animalis hoc cornu fuerit hactenus scire non potui. Visum tamen mihi fuit Rosmari dentem esse. Alterum cornu sex pedes longum fuit, ad basim oui columbini maioris aut oui gallinaei minoris crassitie, paulatim in acutum mucronem desinens, intus ad pedum duorum longitudinem à basi concavum. Color externus fere niger fuit, vt ligni guaiaci nucleus interior etiam niger esse solet. Tanto leuore præditum erat, ac à basi versuras paulatim ad mucronem tam eleganter & qualique distantia procedentes habebat, vt arte elaboratum fuisse videretur. Id non Monocerotis cornu, sed Gazellæ esse, (quam aliqui mosci capreolum vocant & vnicornem faciunt, sed errore, vt Gellnerus notauit) dicebat. Nam Gazella aliis aliud animal est, & à musci capreolo diuersum, fortassis Pygargus, quem aliqui etiam vnicornem faciunt capraeque syluestris speciem. Verum gemmarius aut simplicista ille qui hoc cornu habebat Gazellam duo huiusmodi cornua proferre, sed curua assererat, curvaturam vero tolli aqua calida, mollescere in illa cornu, ac postea manu in rectitudinem cogi. Id profecto cornu vero Monocerotis animalis cornui omnibus notis respondebat, atque pro eius cornu habui, licet ille aliter senserit. Nam huiusmodi viris parum exercitatis à mercatoribus quibus credunt, facile imponitur: fortassis, quia ad venena expellenda & arcenda vires non habuit, pro Monocerotis cornu habere noluit, eum tamen, vt dixi, Monocerotis cornu viribus illis careat. Simile plane cornu vidi apud Philibertum De Bois mercatorem Pragensem, qui id à legato Ducis Moscouiae Pragæ degente pignoris loco ad se pro mille ducatis

Quæcatis receperat. Sed cum nullæ ipsius ad venena vires deprehensæ fuissent: iudicatum fuit à gemmariis Monocerotis cornu non esse, licet omnibus notis attestantibus fuerit.

Qui itaque cum effectu verum vnicornu cupit, is sibi vel Asini Indici *Elæfii.* cornu, vel Rhynocerotis, vel illud quod lardi porcini faciem repræsentat, vel etiam fossile quod prius ebur, cornu ceruinum, lignum iuglandis aut fraxini, vel etiam alterius materiæ ad venena commendatæ, fuerat, & medullam linguæ adhærentem, albam odoratam in vino bullientem continet, sibi procuret. Ita enim voti compos fiet, nec exigui momenti ad venena quæuis habebit medicamentum.

De lapide crucifero. CAP. CCXLV.

AD cornuum fossilium genera non ineptè referri potest lapis crucifer bubuli cornu magnitudine & facie, qui dum transtuerim scinditur in planos orbiculos crucem nigro colore refert. Reliqua superficiæ pars cineritium habet colorem, cui interdum ruber intermixtus videtur. Extrinsecus ex cinereo nigrescit, maculisque interdum nigris distinguitur, ac tactu inæqualibus. Tam mollis est, vt cultro facile ab eo puluis albus abradi possit. Inuenitur viginti milliariibus à fano Diui Iacobi in Compostella Hispaniæ. Fertur gestatus vt carnem tangat, sistere sanguinem vndecunque fluentem, præterea lactis vbertatem efficere, ac dæmonia arcere, febres etiam omnes curare collo appensus dicitur.

De cornu Ammonis. CAP. CCXLVI.

Ammonis cornu speciem cornu arietini in se reuoluti refert, ac aurei coloris armatura, obductum esse videtur. Plinius lib. 31. cap. 10. inter gemmas refert, ac sequentia scribit.

Hammonis cornu inter sacratissimas Æthiopiæ gemmas aureo colore arietini cornu effigiem reddens. Promittitur prædiuina somnia repræsentare. Solet ferreo armari hoc cornu colore, qui aluminis succo accedente, in æreum vel aureum facile mutatur; quemadmodum ferro ipso facile contingit.

Hoplitis.

Ad Hoplitis species reduci potest, quia armatura constat. Interdum tamen armatura caret, ac cinerei est coloris, & nodosus quasi iuncturis cohareat, Germanicè vocatur *ein Seherhorn*. Reperitur prope Hildeshemium, ac in aliis Germaniæ locis. Sæpe octo digitos latum est, ac aliquando pondere tres libras superat. Nonnunquam ita exiguum est, ut nucis magnitudinem non excedat. Ab hoc differt anguis putrefactus, qui in saxum commutatus, reperitur, nam hic stris & armatura caret.

Locus.

Ad cornu Hammonis species referri potest lapis nona luna figura, aurea vel ferrea armatura vestitus mediocriter durus & interdum stratus, modo magnus, modo parvus, quem Cardanus Seleniten vocat. Item alius simili figura absque armatura à cinereo colore Tephrites dictus, aliàs Menois ab eadem Luna crescentis & corniculatæ forma quam repræsentat.

*Selenites.
Tephrites.*

De Magnete. C A P. CCXLVII.

Magnes etsi inter saxa potius quam inter alicuius præcii lapides referri debere videatur, nihilominus tamen propter admirabilem ipsius naturam, qua se animatum calique plagas discernere, ac conditoris opificisque sui magnitudinem, sapientiam, & prudentiam incomparabilem cognoscere ostendit: merito non solum saxis nobilioribus, sed & aliis gemmis omnibus præferendus est. Nomen magnetis illi à magnitudine deductum nonnulli arbitrantur, quod reuera trahendi vi magnus sit, ac non nisi cælum ipsum, quod omnium rerum maximum est, cognoscat & respiciat. Alii à Magnete armentario cum Plinio nomen illi datum existimant: Is enim cum armenta in Ida pasceret ac baculos humi posuisset illorum cuspides ferreos lapidi fixius adherere primum obseruasse, aliisque significasse dicitur: Lucretius à Magnesia regione, ubi reperitur, nomen deducit.

Nominis ratio.

*Quem Magneta vocant patrio de nomine Graii
Magnetum quoniam patris in finibus ortus.*

Plato ab Empedocle magnetem vocatum in Ione scribit, eumque à nonnullis Heraclion vocari. Theophrasto auctore Heraclion dicitur, quod circa ciuitatem Heracliam inueniatur. A multis Herculeus appellatur, quia ferro, quod omnia domat, & cui omnia cedere coguntur, imperet, id ad se trahat, ac ad nutum obsequi faciat. A ferro etiam Sideritis dicitur, nam ferrum Græcè *σίδηρος* vocatur.

Magnes proprie dicitur lapis qui ferrum vel alium magnetem ad se trahit
vel à se

vel à se reicit, ac plagas mundi ostendit. Qui ferrum reicit Theamedes à veteribus dictus fuit. Verum hic omni magneti infidet ac altera ipsius pars est, tractoria parti opposita. Qui carnem, aurum, vel argentum ad se trahunt lapides, inter magnetis species minime referendos arbitror. Magnes colore plerunque est ferrugineo ad ceruleum tendente: Aliquando exterius subrufo, ac intus nigricante. Ceruleus etiam, Dioscoride teste, ceteris præstantior est.

Genera & loci natales magnetis. CAP. CCXLVIII.

Plinius sequentibus verbis magnetis genera ita describit. Quinque genera Soracus demonstrat. Æthiopicum, Magnesiacum è Magnesia Macedonia. Tertium in Echio Beotia. Quartum circa Alexandriam & Troadem. Quintum in Magnesia Asia. Differentia prima mas sit an femina, proxima in colore. Nam qui in Macedonia & Magnesia reperiuntur, rufi nigrique sunt. Beotius vero rufi coloris plus habet quam nigri. Is qui in Troade inuenitur niger est & feminei sexus, ideoque sine viribus. Deterrimus autem in Magnesia Asia candidus, neque attrahens ferrum, similisque pumici; compertum tanto meliores, quanto sunt magis cerulei. Æthiopico laus summa datur pondusque argento rependitur. Inuenitur hic in Æthiopia Smiri, ita vocatur regio arenosa. Ibi & hæmatites magnes sanguinei coloris. Sanguinemque reddens si teratur, sed & crocum. In attrahendo ferro non eadem quæ magneti, hæmatite natura, Æthiopici argumentum est quod magnetem alium ad se trahit. Ex his Plinii verbis constat Magnetem Hæmatiten qui ferrum non attrahit nunc inter magnetis genera non referri, vt nec quantum genus hodie pro magnete habetur: nisi forte ille lapis sit quem Itali Calamita bianca vocant, quique linguæ admotus illi adhæret. Commodius meo iudico ab effectu tria magnetum genera statuuntur: Vt primo genere contineantur qui ferrum trahunt. Secundo qui plagas mundi tantum ostendunt, nec ferrum trahunt. Tertio vero qui alium magnetem ad se alliciunt. Quicumque ferrum trahunt illi omnes plagas mundi monstrant. Id enim proprium omni & soli magneti videtur. Qui vero plagas tantum mundi ostendunt vi trahendi carere possunt. Tales habui ex monte S. Georgii qui tribus Praga distat miliaribus, in planitie agri Leutmericensis solitarie constitutus. Tertium genus quod magnetem trahit nondum vidi, id si olim fuerit, vt Plinius testatur, verisimile est & nunc esse. Scio magnetis partem borealem, borealem alterius respuere, vt alterius australem ad se trahit. Verum id omni magneti plagas mundi ostendenti proprium est, & necessario, vt vni, plagæ, plagis respondeant, ac natiuus plagarum situs conseruetur, boreales boream, Australes austrum respiciant. Si magnes multum ferri in se contineat facile ab alio magnete trahi potest. Verum nõ lapidis, sed ferri ratione attrahitur. Quod ad Theameden quem veritas ferrum abigere tradidit, attinet, nec ille diuersum genus statuit, cum & illius facultas omni magneti qui ferrum allicit plagasque mundi demonstrat insit. Affictum enim ferrum magneti, si ad equilibrium ponatur, ab aduersa magnetis parte, ferri contacta pars, aut ab

Optimiora.

Tria magnetis genera.

Theamedes ferrum reicit.

eadem magnetis parte quæ ferrum tetigit, ferri aduersa pars abigitur. Vocatur Theamedes, Germanicè ein bleiser.

*Ecce nata-
lis.*

Reperitur magnes circa ferri fodinas in Germania prope vallem Ioachimicum, Swartzburgum, Schneburgum in Misnia, item ad fontes albis & riuulum *den Hirsprunnen* ac prope Cupfferbergam Silesiæ. In Italia in montibus Viterbii & in Illua, qui exterius subruffus est, intus in fracturis nigricans & parum tendens ad ceruleum obscurum, atque admodum efficax in attractione, quique dum percutitur inhorrescit, lanugine quadam oborta, quæ transmigrat ad ferrum si admoueatur. Nascitur magnes plerunque in ferri fodinis aut in vicinis locis. Interdum magnetes visuntur in quibus plus ferri quam lapidis sit. In Germania ex magnete optimum ferrum elicitur, ac is qui circa ferri fodinas eruitur eiusque colorem habet, plerunque vegetior esse cæteris solet.

De natura, facultatibus & viribus magnetis.

C A P. CCXLIX.

Magnes id admirabile, & quod nunquam humana consequi potest ratio, habet, quod ferrum aut eius meliorem partem chalyben appetat, illique vniri cupiat: quemadmodum ferrum ipsius complexum exoptat. Nam si magnes magnis viribus sit, ac ferrum liberum, id ad magnetem properat. Econtra si magnes exiguus sit ac liber, ferrum vero graue, aut alicui rei affixum, magnes ad ferrum vt illi coniungatur se mouet. Ita vt non tam magnes ferrum, quam ferrum magnetem trahere videatur. Si magnes ad se trahendi ferrum facultatem tantum haberet, nunquam se vltro ad ferrum moueret & conferret. Videtur itaque & ferrum trahendi magnetem vim habere. Verum verisimilius est magnetem ferrum trahere; quam ferrum magnetem, quia sepultus in scobe ferri magnes vires suas conseruat & auget. Ferrum vero rubiginem contrahit & perit. Quod fieri non potest, nisi puriorem & subtiliorem ferri substantiam ad se traxerit. Deinde actionem ac vim trahendi communicat ferro, quam si non haberet alteri dare non posset. Quod itaque magnes ad ferrum se moueat, hoc fit quia ipsius concupiscit amplexum, quo potiri aliter non potest. Resistit enim cupienti ferri pondus, quod à leuiori moueri non potest. Id si vnus vncia sit, non potest trahi nisi à magnete cuius corpus grauius sit vncia & cuius facultas etiam vnciam trahere possit, vtrumque enim necessarium, si liber sit magnes. Nam si ab aliquo detineatur aut alicui rei affixus sit, non est necesse vt grauior sit ferro. Sufficit enim vires ipsius tractrices fortiores esse quam ferri pondus. Potest enim hoc modo vnam vnciam pendens magnes libram ferri attrahere; imo plus. Audiui enim ab amico meo se vidisse exiguum magnetem tres libras traxisse ac ita firmiter retinuisse vt non nisi vi auelli à magnete pouerit. Vix ille pendebat duas vncias. Si quis dixerit & magnetem ad ferri & ferrum ad magnetis amplexum properare, fortassis non aberrabit. Parum

tamen

tamen refert si quis hunc motum tractionem vocet. Vis hæc attractrix quæ est in magnete nullo obice impedire potest, trahit enim per lignum, per lapidem, imo per vitrum. Vnde colligi potest incorporeum esse quid, quod ad ferrum per vitrum transmittitur. Si enim substantia esset corporea dum vitrum transfiret, duo essent in eodem loco corpora quod physicis absurdum est. An autem substantia sit incorporea aut qualitas aliqua, difficile est coniectu. Qualitas sane videtur, eaque quæ cum luce vel sono comparari possit. Vt enim lux vitrum transit momento temporis, & sonus per opaca corpora & solidissima deferretur ad aures & agnoscitur: ita etiam facultas Magnetis per quæuis corpora ad ferrum, quod cum illo sympathiam habens ipsius motum sequitur & cum ipso tanquam amico consentit, idque non secus contingit quam fidibus, quæ dum ita extensæ sunt, vt si pullentur à se distent diapason id est octaua, vna contacta altera intracta mouebitur & consonabit, cæteris fidibus interiacentibus aut intermediis immotis; quod profecto non nisi soni qualitate ad aliam fidem transmissa fieri potest.

Trahit per vitrum magnes.

Sympathia Harmonia.

Causa cur mutuo amplexu gaudeant, aut magnes ferrum trahat, inuentu non solum meo iudicio difficillima est, sed omnino impossibilis. Multi existimarunt ideo appeti à magnete ferrum quod illo nutriatur, conseruetur, & sustentetur, approbante, vt illis videtur, id experientia dum in scobe ferri sepultus vegetior redditur, ferro paulatim in rubiginem mutato. Verum ex sequentibus hanc causam non sufficere illi qui veram causam scire cupit, facile qui pollet ingenio perspiciet. Omni tamen dubio procul consensus iste intimus à similitudine essentia quam habet magnes cum ferro proficisci debet, quæ vt nobis ignota est ita & causa quæ ab illa dimanat. Videtur quidem spiritum quendam in se habere magnes, qui vt se suamque actionem conseruet, puriorem ferri partem sibi addi desiderat, non secus quam ignis papulum sine quo mox euanescit ac extinguitur. Sed si spiritus magnetis aut aliud quid in magnete ex ferro quid desiderat, cur interdum, vt postea explicabo, ferrum reiicit, & eiusdem massa ferrea alteram partem? An non vna pars alteri parti similis est substantia, essentia, & qualitatibus? Si vna idonea fuit alendo vel conseruando magneti aut similitudinem cum illo habet, cur altera non est? imo non solum non est, sed plane reiicitur.

Cur appetat magnes ferrum.

Aliud itaque hic latet quam quod humana consequi possit mens, id naturæ relinquimus quæ multa in sinu suo recondita habet, ac admirari sapius quam intelligi vult. Dubitari possit num ferrum magnetem appetet, vt illius facultatibus potiatur, quæ sunt ferrum aliud trahere & plagas mundi seu vniuersi constitutionem ostendere. Quarum sane facultatū postrema eximia & admiranda est, cum eius beneficio oceanus noctu, obscuro aut nubilo cælo navigari & ad omnes orbis partes, etiam ad antipodas absque errore, viæ & itinera institui possint. Magnes enim vias tanquam digito, dum plagas mundi indicat, ostendit, samq; facultatem ferrum illi appositum adipiscitur. Sed nihil hic definitio vt aliis,

quod timentur relinquam. Solent imperfecta quæuis perfectionem sui appetere, vt materia formam, sed ferrum perfectum sine hac facultate videtur. Perfectius tamen censeri debet si illi nobilis hæc & admirabilis facultas, (qua quæ animatum redditur) accedat.

Quomodo Magnes plagas mundi ostendat, ac ferrum eadem facultate exornet. CAP. CCL.

DVbitaui in fine præcedentis capitis num ferrum, quia materia constat, quæ apta & idonea est ad suscipiendam formam, animam seu facultates Magnetis, vt perfectius sit, propterea magnetem à quo prædicta facile cõsequi potest, ambiat. Præterea præcipuam & nobiliorẽ facultatem magnetis eã dixi qua plagas mundi ostendit. Ea nunc explicanda est; multa n. obseruatu digna & admiranda habet. Magnes dum in scutella lignea ponitur, eaq; aqua quiescenti immittitur, voluitur scutella donec sponte quiescat. Quem situm quiescens habet, eundẽ etiam si milies moueatur, scutella perpetuo habebit, eaq; pars lapidis, quæ boream respiciet, semper respiciat, quæ austrum, etiam austrum, neq; aliter quiescere poterit. Pars quæ boream respicit borealis vocatur, opposita australis. Idẽ contingeret, si ex filo suspendatur magnes. Nam perpetuo pars borealis boreã respicere volet, orientalis orientalem, & sic de cæteris, vnde autem id habeat quod plagas mundi obseruet difficile est diuinare. Arbitror magnetem, quem situm habuit in solo natali eum perpetuo, ni impediatur, exoptare. Ac propterea quæ pars tunc boream respiciebat, semper respicere velle, ac dum libera est borealem plagam querere, qua inuenta, natiuu soli situ congruit, quiescere. Hinc facile colligi potest quemuis magnetem in extremitate sua punctum habere boreale. Quo cognito etiam australe, orientale, occidentale & quoduis aliud, aliquot gradibus ab illo declinans, facile inueniri & haberi potest. Inuenitur autem punctum boreale modis prædictis, nam quæ pars boream respiciet, vbi quieuerit magnes borealis erit & aduersa australis. Ducitur enim vis hæc per centrum corporis recta linea. Si fregeris magnetem in plures partes, singulae lineas suas meridianas per corporis centrum transeuntes habebunt; à centro enim corporis vt à centro mundi plagarum distinctio oritur. Polaris punctus non plaga solummodo, sequentiratione certius reperitur. Iubeo magnetem in sphericam figuram redigi & expoliri, ac ferrum gracile concinnari æquale spheræ diametro, idque supra lapidem sphericum colloca, nam vertet se donec supra meridianam lineam per borealem & australe punctum transeuntem quiescat. Vbi quieuerit, signato lineam, ac transfer ferrum in alteram lapidis partem: cum resederit & quieuerit, iterum signato, idque tertio & quarto repete. Deinde vbi lineæ se decussabunt, erunt puncta borealia vel australia. Aliter eadem puncta reperies. Frange acum tenuem, partemq; minorem supra lapidem sphericum ponito, eamq; moueto. Nam dum in boreale punctum incidit erigetur ad perpendicularum; mouere itaq; donec id fieri videris ne pertædescat.

Quare plagas ostendat mundi.

Punctum boreale inuenire.

Ferrum Magnetis virtus & puncta suscipit. C A P. CCLI.

Magnes non solum ipse ferrum attrahit & plagas mundi ostendit, ac instar maioris mundi centrum suum habet & vtrumq; polum arcticum ac antarcticum; sed eandem vim contactu vel ferro tribuit vel ferrum ab ipso extorquet. Quinimo etiam si magnetem non attingat ferrum, modo tamen intra circulum virtutis magnetis constituatur, ac ibidem parumper moretur, vires easdem nanciscitur. Circulus virtutis vocatur distantia illa ad quam vis magnetis extenditur: quæ à ferro acquisita aut illi tradita tam efficax est, vt plagas mundi ostendere, & aliud ferrum attrahere sibi que affigere possit. Hoc modo complures annuli separati sibi inuicem inuisibili spiritu magnetis con-

*Annulorum
catena.*

xi & adherentes catena instar ostendi possunt. Quorum postremi & à magne- te remotiores, si extra circulum virtutis, aut ad extremam illius circumferen- tiam sint, à catena decidunt aliis & vicinioribus adherentibus nõ sine specta- tium admiratione.

Ferrum quod magnetis virtutem non accepit ab omni parte magnetis trahitur, etiam quæuis ipsius pars si ad æquilibrium constituatur. Vbi attigerit magnetem, aut, vt dixi, paululum in circulo virtutis illius hæserit, iam virtu- tem magnetis adipiscitur & trahendi aliud ferrum & ostendendi plagas. Fit e- nim simile magneti ac vt ille maiorem mundum refert centro & polis, ita & fer- rum. Recipit autem ferrum plagas & polos in se prorsus eosdem quos habuit dum magneti astatet, vel admoueretur, eosq; perpetuo postea conseruat. Ex- emplum causa, sit ferrum A B C, ac pars ipsius C attingat magnetis D E F par- tem, videlicet D, hoc contactu, quia vtriusque corpus vnum quodammodo efficitur & virtus per vtrumque corpus diffusa vnitur (ita vt A sit vna extremitas, F altera, & medietas inter A & F centrum) sit, vt si F extremitas fuerit pars borealis ipsius magnetis, & altera A australis, semoto ferro à magnete (quasi corpore vno diuiso in duas partes, ferri extremitas A quæ fuerat australis, ma- neat australis, altera vero opposita C, quæ dum magnetem attingeret, & vires susciperet extremitas non erat, nunc vero ab vnione separata extremitas est: necessario borealem partem faciat. Nam inter duas extremitates centrum est, quod australem plagam à boreali discriminat, deinde australi opponitur sem- per borealis.

*Ferrum ad
omni parte
magnetis
trahitur.*

Similes partes se aduersantur.

Egregia similitudo.

Supra & infra contraria.

Theamedis:

Ferrum his viribus dotatum non ingratum est suo benefactori, pars enim ea quæ vires accepit, perpetuo complexum illius, quæ dedit beneficium ambit, cupit ac ad se trahit, aduersam vero respuit. Quia itaque ferri borealis pars ab australi D virtutem recepit, illam tantum nequaquam borealem ambiet, & vice versa ferri pars quæ tetigit borealem magnetis partem non borealem plagam, sed australem ostendet, appetet tamen illam partem magnetis quam tetigit, quia attractu facta fuit non Borealis, sed australis; ac non solum ita erga illum magnetem quem tetigit, sed erga omnem alium, aut ferrum illius virtute imbutum se geret. Nam partem similem respuet borealis nempe borealem, contrariam vero amplectetur, borealis australem. Cupit enim perpetuo eundem statum quem habuit dum vires nancisceretur. Non potuit autem borealis pars magnetis borealem plagam alteri dare (cum situs det plagas) magis quam fieri potest, vt duæ lineæ (dum semutuo attingunt) aut duæ superficies lineæ (dum coniunguntur) eandem plagam mundi ostendant. Vna si orientem respexerit, altera huic annexa necessario occidentem respiciet. Quicumque quæ prædicta sunt recte intellexerit, in magnete etiam aliter fieri non posse facile percipiet. Nam dum ferrum contingit magnetem, magnes quæ parte attingit ferrum aliam plagam & ferrum oppositam respicit. Hunc respectum ab vtroque seruari, natura cupit. Hoc bene intellecto multorum effectuum magnetis & ferri, ratio dari commodè potest: nec mirum erit amplius respui à magnete ferrum. Respuitur enim à boreali magnetis, Borealis ferri & ab Australi, australis ferri pars. Quæ porro ferro ex contactu magnetis contingere dixi, eadem ferro contingunt, si intra circulum virtutis magnetis moretur. Nam etsi non attingat magnetem, tamen quia magnetis facultas per totum circulum extensa est, quicquid in eo constitutum est, quasi illi vnitum sit haberi debet.

Id mirum videri potest quod si ferrum magnetis vi imbutum ad æquilibrium ponatur ac ipsius extremitati boreali, magnes suprateneatur, attrahatur ea pars; si vero subtus teneatur repellatur. Contrarii effectus fiunt quia partes lapidis contrariæ ferrum respiciant. Nam superior pars lapidis, dum supponitur ferro alia est, quam inferior quæ supra ferrum tenetur, imo prorsus opposita. Si eadem facies opponeretur infra vel supra, eadem attractio fieret; vicinior itaque operatur in magnetem si sit australis vel borealis. Perpetuum enim est, similem similem abigere & dissimilem appetere. An non contrarias partes ostendo ferro si supra id volam manus detineam, infra vero subducta manu exteriori manus partem ferrum versus habeam. Facierum itaque & partium diuersitatem agnoscit & percipit magnes.

Quod vero à Plinio aliisque nonnullis. authoribus magnetis genus statuatur quod ferrum abigat, Theamedis nomine insignitum; id hæcenus vt videre nunquam potui ita neque enim vidi, qui affereret se talem vidisse qui ab omni sua parte ferrum abigeret. Proinde si quidam magnetem ferrum abigere animaduertunt eos deceptos fuisse quod à plagarum distinctione id fieri ignorarent arbitrò. Quilibet enim magnes ferrum ipsius viribus imbutum ab aliqua sui parte repellit.

Inter magnetis admiranda id etiam notandum est, quod ea pars quae in æquilibrio ferrum positum, respuit, nihilominus ubi attigerit id retineat. Nec minus mirum est quod etiam si à quavis parte ferrum virtute sua nondum imbutum trahat, id ex vno puncto efficacius faciat. Quod depræhenditur si magnes supra ferrum asseri plano superpositum detineatur & manibus volutetur, donec ferrum tremat & ad contactum currat. Vbi enim tetigerit ibi punctum tractionis est à quo tanquam centro radii virtutis magnetis in ambitum sparguntur.

Sed supra hæc omnia nihil mirabilius in magnete & quod magis ingenia acutiora torqueat mihi videtur, quam quod ferrum illius virtute imbutum & ad æquilibrio positum, vt ad omnes plagas verri possit non præcisè polare punctum vbique terrarum ostendat. Nam hic in Germania octo aut plures gradus orientem versus ferrum à polo declinat. Videtur vel in firmamento vel in aliis orbibus celestibus vel supra firmamentum, vel in terra fixum aliquod punctum esse ad quod magnes ducitur vel à quo trahitur. In firmamento vel orbibus inferioribus hoc esse non potest; quia id, dum cum illis quotidie circuit globum terrestrem vna moueretur, eiusque motum necessario ferrum ab illo tractum sequeretur: Verum id quia non fit (ferro tota die immoto idem punctum ostendente) sequitur in firmamento vel inferioribus orbibus hoc esse non posse. Supra firmamentum aliquid immobile esse quod istam vim trahendi habeat, licet statui possit, nihilominus varix mutationes magnetis aut acus ferreae id etiam esse non posse facile ostendunt. Temerarium etiam videtur ibi tale quid esse posse statuere, vbi forte Dei sedes absque loco est. Restat itaque vt in terra vel supra terram id punctum sit. Si supra terram sit, vt neoterici nautæ affirmant, facile quo in loco sit inuestigari potest. Nam notata declinatione hic Praga alia obseruanda est vel in Goa Indiae vel in Mexico aut alio loco orientem vel occidentem versus multum à Praga distante, quæ translata in mappam aut globum terrestrem, ductisq; lineis à locis illis duobus per puncta declinationis vbi lineæ se decussarint, ibi punctum est magnetis aut ferri magnetis vi imbuti. Id nostris seculis à nonnullis inuentum putatur, & ab Hollandorum obseruatione confirmatum. Qui se inuenisse putant, intra Americae & Asiae partem septentrionalem in freto Anian montem magneticum, quem statuunt 17. gradib. à polo arctico distantem, atq; ab Islandia medio seu ab insulis capitæ viridis, quæ sub eodem meridiano sunt gradibus longitudinis 180, ita vt hac ratione necesse sit in Islandia & prædictis insulis necessario magnetem à polo non declinare, vt nec in Afforibus orientioribus videlicet S. Mariae & quas *las borgas* vocant insulis, quæ sub eodem meridiano sunt. An a. verè in prædicto freto magneticus mons sit, incertum adhuc est, cum fretum hoc nondum exploratum satis sit. Si esset, mirum esset in tam longinqua loca virtutem suam iacere ac ferrum non quodlibet, sed tantum id quod magnetis vi imbutum est, ad sui obsequium trahere. Sed quid miramur cum omnia miraculis plena sint, & quiduis in hoc orbe sui Creatoris laudes hoc modo celebret. An non sollucem & calorem nobis à longe maiori distantia mo-

*Punctum vni-
tionis.*

*Cur non præ-
cisè ostendat
polos.*

mento temporis communicat, & luna aeris motu impedita absque contactu ac sine constanti & quieto medio mare vniuersum ad se trahit. Desinamus itaque mirari aut miremur omnia, cum nihil altero sit mirabilius, & quicquid est mirabile sit in oculis nostris. Authorem & opificem colamus, celebremus & adoremus, qui admiranda ista efficit, vt opera sua, si non hic, in alia vita intelligamus.

Magnes austrum ostendit.

Sed hic aliud mirabile occurrit à nautis nonnullis obseruatum, quod videlicet pixis nautica quando æquinoctialem lineam pertransiit & polo antartico vicinior est, non amplius septentrionem, sed austrum ostendat. An quia non tam plagas quam polum ostendit? eumque semper qui illi vicinior est? sed putatum fuit magneticum montem respicere, quem certè quocumque in loco sit obseruare deberet, nisi forte alius apud antarticum illi directè oppositus eandem vim habeat, ac ad similia officia tanquam vicinior cogat. Sed talem ibi esse incompertum est, quin etiam multi non vti borealem plagam ad austrum asserunt.

Non video itaque vbi polus magnetis ac illi oppositus cõmode statui possit nisi supra firmamentum statuatur duo, vnus borealis alter austrinus, ac eiusdem facultatis vt vicinior magneti inaperet potius quam remotior. Sed hic nihil solidè definiri potest, præsertim cum vt dixi antea, quid supra firmamentum sit ne coniectura assequi humanum ingenium valeat, ac præter beatorum sedes diuinæ literæ nihil ibi aliud esse testentur. Deinde etiam quod nondum exploratum habeam an magnes in longam formam pennæ scriptoriæ iustar aptatus & ad æquilibrium positus, polum ipsum aut idem punctum à polo distans quod acus nautica demonstrat ostendat, nec ne. Præterea dubito num magnes punctum aut axem ambiat: Ac verisimilius videtur axem ambire propter varias declinationes quæ ad nullum certum punctum dirigi possunt. Si axim ambiat, ad terræ vicinior partem se parum inclinabit, vt à terra quæ firma iacet, vim axis ipsius quæ ad omnes extremitates mittitur, in se recipiat, quam sane per maria & aquas hinc inde fluctuantes nequaquam tam commodè suscipere potest. Hinc fortassis fit dum nauigatur in mari prope Americam magneticam cuspidem aliquot gradibus ad occidentem, dum vero inter insulam S. Helenæ & Africam ad orientem declinare, ac forte propterea in Bohemia ad orientem aliquot gradibus declinare, quia septentrionem versus occurrit mare Balticum, meridiem versus mediterraneum, quæ vim axis nonnihil infringere possunt, quam sane vim declinationis linea quæ à Bohemia duci potest, vsque ad mare glaciale per Moscouiam & Poloniam vbi continuatio terræ est, seruari & communicare magneti potest. Sed alii diligentius ista rimentur.

Declinationis Magnetis causa.

De abolendis, restituendis, & augendis viribus magnetis.

C. A. P. ECLII.

Hactenus

Hactenus miras magnetis facultates explicavi nec omnibus cognitatas. Restat vt explicem, quo pacto illius vires augeri & restitui possint, si illas amiserit. Amittere enim potest contactu alterius magnetis, dum nempe similem faciem attigerit, nempe borealis vnus borealem alterius. Id cum factum fuerit fortiori affricu vtriusque facultas perit & neuter officium facit aut saltem erroneè, quasi ebrius esset. Restituitur autem in integrum si in chalibis limatura per aliquot dies sepeliatur, cuius etiam beneficio si imbecillis sit magnes vegetior redditur, vt aliqui asserunt. Magnetis vires in immensum augeri posse tradit Theophrastus Paracellus, ita vt etiam ex pariete clauum extrahere possit: Si igniatur, deinde in oleum Martis multoties extinguitur. Sed discipulos suos decipit, cum magnes igne vires omnes amittat ac spiritus ille viuificus tanquã anima magnetis, & cui vires omnes inhaerent, ignis iniurias nõ ferat & à corpore suo colore subceruleo expellatur, ac tantum cadauer, quod nunquam ad vitam redigi potest, post se relinquat. Magnes vt igne vires omnes amittit ita à nonnullis putatur caparum alliique odore effatus reddi, sed falsum id esse neotericorum declarat experientia, qui allii succo inunctum nihil virium amisisse testantur, vt & nautarum qui dum quotidie allium capaque vorantes acui magnetico adstant, nihil illi iniuriæ inferri, sed suo officio strenue fungi, obseruant. Sunt alii qui adamantem magnetis vires impedire scribant, vt Plinius his verbis, Adamas dissidet cum magnete lapide in tantum vt iuxta positus, ferrum non patiatu abstrahi: aut si admotus magnes apprehenderit, rapiat atque auferat, & Mardobeus his versibus,

Omnibus aqua tamen vis est adducere ferrum

Quod facit & magnes absente potens adamante,

Nam praesens adamas, magnetis, quod rapit auferit.

Sed Ioan. Bapt. à Porta negat se experientia id verum deprehendisse. Interim tamen ipse docet ferrum adamante tactu in volui ad septentrionem, ac obuersam partem (vt in magnete ad meridiem ferrum abigere.) Id si verum est, quod nondum probaui, verisimile est adamantis borealem partem, borealem magnetis abigere, ac propterea vim ipsius trahendi impedire quod forte veteres voluerunt.

De qualitatibus & viribus medicis magnetis.

C A P. C C L I I I.

Galeno teste magnes hæmatitis vires habet. Dioscorides cum aqua mullã *Magnes pur-*
 tritum obolorum pondere ad crassos humores & melancholicos educen- *gat melan-*
 dos propinari tradit, ac vri & vendi pro hæmatite cuius vires vltus proculdubio *choliam.*
 adstringendo, sanguinemque sistendo ænulat. Nonnulli cum mullã exhibi-
 tum Hydropicos sanare referunt. Paracellus quia ferrum ad se trahit empla-
 stris non solum ad sagittæ ferrum è corpore humano extrahendum: sed omnem
 aliam saburram vulneribus inhaerentem, adhibet & non inutili conatu. Inter a- *Emplastrum*
 lia autem emplastra sequens celeberrimum est & admirandæ facultatis quod à *magnetici.*

multis haftenus celatum, & in secretis habitum fuit. Curat omnia vulnera punctim vel casum inflata subito, ac symptomata quae vulneribus superuenire solent impedit. Quicquid malignum in vulnere est aut inutile separat ab utili, ac sanam carnem generat, à me emplastrum magneticum vocatur à Paracelfo Opodeldoch barbaro vocabulo. ℞. cerae virginæ lib. duas, terebinthinæ vulgaris turbulentæ, (non vero claræ ex picea arbore, quam impostores claram efficiunt) lib. vnam, olei oliuarum vnc. iij. funde omnia simul, addendo succi chelidoniae, succi fol. querci, succi alchimillæ, succi veronicæ ana vnciam vnam cum semisse, coque omnia simul ad succorum consumptionem, postea adde ammoniaci, galbani, ac oppoponacis aceto expurgati ana dragm. sex, colophoniam vnc. vnam cum semisse, succini vnciæ semissem, masticis myrrhæ thuris, sarcocollæ ana drag. tres, immisce omnia emplastro. Dum parum refrigererit immisce magnetis contusi ac præparati vnciam vnam cum semisse, croci martis vncias duas, croci veneris vnciam vnam, tutiæ præparatæ drag. sex, lapidis calamitatis præparati vncias decem. Hæc omnia postea immisce emplastro, ac cum iam fere refrigererit, adde terræ dulcis vitrioli tantum vt emplastrum subrubrum fiat bene miscendo, postea extrahe malaxa manibus ac in baculorum formam redige, ac supra tabulam ligneam oleo rosarum inunctam in tabulas forma thaleri crassitie ac ad usum serua. Ita excoqui debet, vt cum calefit bene mollescat, & dum refrigeratur, non flectatur, sed vitri instar frangatur. Prædicta nonnulla ingredientia hac ratione præparantur. Magnes hac ratione præparatur. Primum in puluerem contundatur, is tigillo impositus igniatur, ac in oleum martis dulcificatum eiusdem ponderis iniiciatur, deinde ad ignem temperatum exsicceatur, ita magnes præparatus est. Oleum verò martis hac ratione concinnatur, ℞. aluminis lib. j. salis communis vncias quatuor, ex his distilla aquam, cum aqua limaturam ferri aliquoties in die humecta, ita breui ferruginem habebis, quam ablue aqua, eamq; inde euapora ad olei consistentiam. Quod iterum vna distillatione dulcificabis, sequenti modo, Affunde iterum aquam, ac sine euaporet, vt prius ita præparatum erit oleum. Lapis verò calamitatis hac ratione præparandus est: Redige in puluerem tenuissimum, ac igniatur, ignitum conice in ollam acetum fortissimum continentem, ac subito ollam tege, donec puluis extinctus fuerit, postea acetum quietè effunde. Puluerem iterum ignias, ac in idem acetum extingue, postremo iterum puluis igniatur ac refrigerari sinas. Tutia præparatur vt lapis calamitatis, nisi quod loco aceti vtendum sit aqua feniculi aut celidoniae. Crocus Veneris ita præparatur. Recip. tenues cupri laminas, imponas ollæ, sepeliantur laminæ in sale communi ac ollam igni impositam sine excandescere, postea effunde laminas cum sale in frigidam ac laminas ablue ab omni nigredine, iterum adde sale ac ollæ impone vt antea, ignias iterum ac in frigidam conice & ablue, id opus repete quamdiu placuerit, aquæ vero in qua extinxisti laminas affunde aquam calidam, postea paulatim effunde aquam, ita in fundo habebis crocum Veneris sanguinis instar turrum, hunc laua & munda optime donec nihil saluginis habeat, exicca illum optime tela lineæ ac serua ad usum dictum. Crocus martis hoc modo fit: Recip. limaturam

*Magnetis
preparatio.*

*Oleum mar-
tis.*

*Calamina-
ris prepara-
tio.*

*Tutia pra-
paratio.*

*Croci Vene-
ris prepara-
tio.*

*Croci martis
preparatio.*

limaturam

maturam ferri mundam absque rubigine, reuerberetur in furno longo fortissimo igne quarti gradus, donec purpureum colorem habeat, tum exime & cum refrixerit, in vas aqua plenum conice, mox optime ac subito in aliud vas decapula, ita relinquatur in primo vase ferrum quod calcinatum nondū est. In altero vero crocus, quem ut habeas ad ignem aquam exhalare omnem finito, & etiam si resideat aquam ne effundas, continet enim subtiliorem croci partē vix conspicuam. Restat terra vitrioli: hanc ita concinnabis. Recip. quantum vobis vitrioli, id ollæ imponas, eamq; in igne circulari colloca ut in rubedinem optime calcinetur. Dum intrinsecus & extrinsecus rubuerit, contunde, eique aquam affunde, ac per diem & noctem ita relinque, aquam postea claram effunde, aliamq; affunde, iterum illa clarescat ac postmodum effundatur. Id opus toties repete donec aqua non amplius acris fuerit, sed dulcis, tum exiccari finito ita habebis terram subrubram & squammis aris similem, cuius colorem Germani vocant *Kessellbraun*, longe aptiorem ad vulnera & vlcera bolo armeno. Hoc emplastro medicus & chyrurgus mira præstabit & quæuis vulnera cito sanabit absque omni symptomate.

Terra vitrioli præparatio.

Ex collo gestatus magnes spasnum sanare ac neruorum dolores compescere, manuq; detentus partum accelerare perhibetur. Supra vulnera venenata positus vim veneni extinguere dicitur, capitiq; admotus omnem eius dolorem auferre; Ab altero coniugum portatus alterius gratiam conciliare, timores arcere & eloquentiam augere creditur. Nugatur Marbodeus, Veneris intellectum habere magnetem, & viri erga vxorem amorem conciliare ac adulteria prodere his versuculis.

*Conciliare potest vxoribus ipsa maritus,
Et vice conuersa nuptias renouare maritis:
Num qui scire cupit sua non sit adultera coniunx,
Suppositum capiti lapidem sterentis adapiet,
Mox qua casta manet, petit amplexura maritum,
Non tamen euigilans, cadit omnis adultera lecto
Tanquam pulsa manu, subito fœtore coacta,
Quem lapis emittit calati criminis index.*

Credit etiam Marbodeus furum esse fautorem ac suffitu domesticos abigere, ut furibus furandi occasio sit commodior.

*Si fur claustra domus spoliis, gazisq; referta
Ingrediens prunas ardentes per loca ponat,
Et supra ponat magnetis fragmina prunis,
Vt per tetragonum sumi vapor alia vapores
Menibus euectis veluti impendente ruina,
Diffugiunt omnes in ea quicunq; manebunt,
Et fur securus rapiet quæcunq; libebit.*

Fœtidum & exitialem, ut carbones, habere auram seu vaporem magnetem, & qui ad cerebrum delatus illud conturbet, ac dormientibus terribilia & melancholica phantasmata aut vertiginem, epilepsiam vel apoplexiam inducat multi

produunt authores. Quinimo nonnulli ore detentum lunaticos & melancholicos homines efficere tradunt, ac puluerem ipsius pondere sex granorum cum sepo serpentis & succo vrticæ alicui in potu oblatum, eum ita dementare, vt ex patria sua vel habitatione fugere cogatur. Itavt si hæc vera sint, non mirum sit suffitum fœtore & maligna qualitate caput turbando homines ex ædibus propriis abigere.

De usu magnetis. C A P. CCLIIII.

Maximus vsus magnetis est ad navigationes & itinera etiam terrestria instituenda. Sine hoc enim certa nulla institui aut scopuli euitari possunt: præsertim cœlo nubilo noctu & in Oceano dum præter vndas nihil conspicitur, quemadmodum nec in syluis amplissimis dum præter cœlum arboreque nihil sese oculis offerat. Vt autem certiora omnia fiant acus ferrea aut potius chalibeata magnetis virtute imbuenda est, ac prius ita cōcinnè fabricanda, vt supra cupri aut argenti cuspidem, ad æquilibrium sustentetur, & in orbem verti possit. Quod vt commode fieri possit pyramidæ concavum in medio acus fabricatur, à cuius basi reliquæ partes sibi averso oppositæ illiusque cacumini inferiores, procedunt. Hoc modo dum cuspis concavum excipit, sustentatur acus ac in omnem partem versatur. Communicatur autem acui ferreo magnetis virtus hoc modo. Primum punctum Boreale vel australe in magnete modo à me supra tradito, quæritur, inuentum leui mallei ictu percutitur vt à fordibus liberetur. Illi puncto adfricatur acus altera pars, quæ latiuscula, vt melius virtutem magnetis suscipere possit, esse debet. Si punctum fuerit boreale, pars acus quæ tetigit austrum ostendet. Si velis vt non austrum, sed boream ostendat, australi magnetis puncto affricare debes. Si vtraque acus extremitas idem punctum tetigerit vel nullam plagam ostendet acus vel ab vtraque plaga deflectet, vel orientem aut occidentem monstrabit. Sed vt eximias vires suscipiat acus ac probè munere suo fungatur consültum est vt altera ipsius pars boreali puncto altera australi affricetur, ita enim quodammodo duplicatus suscipiet vires & borealis contactus ad austrum, Australis ad boream se conuertet. Cum acus ferrea magnetem tetigerit sedulo custodienda est ne aliud ferrum, aliumve magnetem attingat aut in circulo virtutis illorum detineatur. Nam illorum contactu & præsentia inebriatur nec exactè cali partes amplius ostendit. Ita vt denuo igni cadum sit vt omni facultate priuatum, nouo affricu possit nouas vires recipere. Bene custodita acus ad centum annos vires suas retinere potest.

Modus tangendi ferru.

*Itinerum in-
figura.*

Itinerum dux est magnus aut acus magnetica quia septentrionale punctum ostendit, quo ostenso etiam omnia alia & minutissima cognoscuntur. Vt autem facilius oculis reliqua essent perspicua propterea orbi versatili in cuius margine triginta duo venti seu plagæ potius describuntur, acum magneticam nauæ affigunt. Hac enim ratione si ab itineris linea deflectatur facile quod gradibus (si orbis in 360 partes diuisus sit) id fiat, cognoscitur. Sed pos-
sunt nau-

sunt nauæ gubernaculo nauim ita dirigere vt à puncto ad quod dirigunt iter, acus nunquam deflectat. Si per siluas terrestre iter institueadum sit, ne quis multum aberret à via, acus magnetica illa, quæ horologiis sciotericis inclusa est, inseruit. Maiori tamen cautione propter itinerum anfractus opus est quam in mari vbi omnia peruia sunt. Nam primum constituta acu magnetica supra lineam meridianam obseruanda est in loco vnde quis proficiscitur linea aut hora quæ itineris scopum respicit, ac perpetuo iter ad illam horam instituendum est. Si deflectat ad aliam horam ad sinistram, certum est ad dextram iterum vt ad veram itineris lineam perueniatur, deflectendum & proportione & longitudine deflectionis plus vel minus ad dextram iter instituendum esse.

Putant aliqui magnetem aut acum magneticam vsui esse ad animi secreta patefacienda amico à nobis centum aut ducentis miliaribus distante, sed vehementer errant. Causam errori præbuit virtus magnetis, quæ acum ferream etiam per tabulatum mouet, ac deinde facultas poli arctici vel montis magnetici in freto Anian à cosmographis constituti, qui ad multa centena miliaria in acum magneticam vt illi arbitrantur agere potest. Existimant enim magnetem qui tetigit acum ac illi virtutem suam communicauit, similem habere, & talentum illa consensum: vt si moueatur, exempli causa decem gradibus orientem versus, etiam tot gradibus acum moueri, etiam si centum miliaribus ab illo distet. Sed vt dixi falluntur: quia certissimum est magnetem qui ferream acum tetigit, tantum intra certum spacium & exiguum, forte trium aut quatuor pedum illud mouere. Deinde etiam experienti constat acum magneticam extra circulum virtutis magnetis positam non mutare situm mutato situ magnetis. Si magnes tam procul in acum à se tactam ageret, facillime quis animi sententiam amico centum miliaribus distante (eo modo quo id per tabulatum fieri potest) significaret. Per tabulatum autem ita id fit. Acus magnetica longiuscula vt distinctius suo fungatur officio, accipitur ac pixidi imponitur vt verti in omnem partem commodè possit. Margo deinde pixidis in viginti quatuor æquales partes diuiditur, ac in illis viginti quatuor literæ alphabeti pinguntur. Similis pixis, sed maior ac cum acu magnetica longe maiori, & addito alphabeto etiam construitur ac supra tabulatum ligneum superioris cubiculi collocatur. In inferiori vero cubiculo supra mentam minor collocatur pixis, hoc modo vt centrum pixidis superioris & inferioris ad perpendicularum respondeant, ac pars vtriusque borealis literam A respiciat. His ita rite collocatis: si acus pars borealis digito versus literam D superioris pixidis moueatur, etiam acus pars altera inferioris pixidis eandem literam D in inferiori cubiculo ostendet: modo tamen virtus magnetica tam procul vires suas extendat, id enim necessarium est vt dixi. Si id acus beneficio fieri non posse credatur, ex centro maioris pixidis supra tabulatum circulus cuius diamerer duorum sit pedum, describendus est. Ilque in viginti quatuor partes secandus, ac in singulis alphabeti literæ notandæ sunt, ita tamen vt A litera boreali puncto respondeat. Deinde literis quæ vocabula faciunt apponendus magnes satis vetus & qui inferioris cubiculi pixidem intra circulum suæ virtutis habeat.

*An magnetem
quis sua ar-
cana patefa-
cere possit.*

Tum enim trahet acum inferioris cubiculi ad se quæ easdem literas ostendet, quas adstans colligere debet, ut vocabula habeat, sensum alterius qui magnetem mouet explicantia. Istud experimentum illos sefellit quidem ad 100 miliaria magnetem efficere arbitrati sunt. Ex prædicto experimento elegans modus colligi potest quo statua lignea palmæ longitudine, eaque cuspidi ex ære insideat ita ut verti commodè sedens possit. Pes alter extendatur parumper ac in eo globulus chalibeus occultetur, manu teneat statua virgulam tenuem ligneam vel argenteam. Sedeat autem in medio pixidis latiusculæ in cuius margine sint alphabeti literæ omnes notatæ. Quisquis itaque responsum dari petenti cupit, teneat sceptrum ligneum manu, in cuius extremitate sit magnes. Id sub mensa detineat & ad literas dirigat. Nam hoc modo statuam supra mensam collocatam, eas literas quas volet, ostendere, non sine adstantis admiratione faciet, literæ postmodum collectæ statuæ responsum declarabunt. Possunt alia multa admiranda magnetis occultati beneficio fieri, quæ si quis scire velit alios authores legat, nos hic ludicra tractare nolumus, cum quilibet sibi, si ingenio valeat, varia inuenire facile possit. Vnum superest quod an à magnete fieri possit dubitatur. Num videlicet ferrum in aere ita suspensum tenere duo vel plures magnetes possint, ut id utroque trahente neutri adherat. Hac ratione ferreum Mahometis sepulchrum in aere hæere traditur, &

*An magnes
ferrum in a-
ere possit su-
sineri.*

Plinius scribit Dinocratem architectum Arfinoes templum concamerare inchoasse ex magnete, ut in eo simulachrum eius è ferro pendere in aere videretur, sed intercessisse mortem ipsius & Ptolomæi qui id sorori suæ iusserat fieri, unde quod inchoauerat non perfecisse. Ego etsi concedam paribus viribus magnetes ita constitui posse ut æque vehementer uterque trahat, tamen propter aeris continuum motum non magis subsistere posse existimo, quam sphaera metallica supra cuspidem acus perpendicularem collocata. Licet enim Sphaera ita exacte poni possit ut pondus illius ab omni parte cuspidis æqualiter promineat: nunquam tamen consistere poterit, quin ad latera decidat. Idem ferro futurum puto, ut vel delabatur ad inferiorem magnetem, vel attrahatur à superiore. Si ferrum tenui filo vel capillo muliebri alligetur proculdubio in aere à superiori magnete ita trahi poterit ut in aere suspensum videatur, filo prohibente ne ulterius à magnete trahi possit.

Ad vitra.

Magnetis vsus etiam ad vitra conficienda ut olim celebris fuit, ita & nunc est. De eo Plinius his verbis. Post vitri originem ut est astuta & ingeniosa solertia non fuit contenta vitrum miscuisse, captus addi & magnes lapis, quoniam in se liquorem vitri quoque in ferrum trahere creditur. Et Agricola sequentibus. Si materiz vnde vitrum conflatur, adiciatur minuta magnetis particula, ita in se liquorem vitri trahere videtur ut ad se ferrum allicit, tractum autem purgat, & ex viridi vel luteo candidum facit. Sed magnetem postea ignis consumit.

Vtilis etiam magnes ad ferri venas num diuites vel pauperes sint examinandas. Eius vsus docetur his verbis ab Agricola. Venam ferri experimur

in Ca-

in Camino fabri ferrarii, eadem vritur, comminuitur, lauat, siccatur, Magnes in ramentum lotura collectum imponitur, qui scobem ferream ad se trahit, ea pennis deterfa catino excipitur, atque magnes vsque eo in ramentum lotura collectum imponitur & scobs detergitur, dum restet quam ad se alligat. Ea autem simul cum salinitro coquitur in catino donec liquefcat & ex ea terrea massula confletur. Quod si magnes cito facileque scobem ad se traxerit, venam ferri diuitem esse conuicimus: si tarde pauperem. Si profus eam respuere visus fuerit, ferri paululum aut nihil in se continere. Quemadmodum ferri scobs à sordibus separatur magnetis opera, ita auri vel argenti puluis à ferri scobe. Ad motus enim magnes scobem ad se trahit ac aurifabris compendium præstat.

Sed dum hic celebres magnetis vsus explico, præcipuus nobilissimus, neque satis admirandus ac paucillimis notus fere animo exciderat & à me prætermisus fuit, Nempe quod eius beneficio ichnographiæ describantur, & instrumentum aliquod confici possit in quo magnes ipse ichnographias & fractus itineris ac distantias locorum in charta absque hominis opera ad æquum notet. Prior ratio vulgo omnibus geographis nota est. Imponitur enim acus magnetica circulo, in plano descripto ac in illius centro dioptra versatilis accommodatur vt per illius extrema anguli (virgulis aliove signo notati) vel turres aut domus si ciuitatis ichnographia describenda est conspici possint. Deinde dum ichnographia notanda est, instrumentum hinc inde vertitur, donec acus magnetica incumbat lineæ meridianæ vt moris est, dum horæ diei explorantur. Dum recte incubuerit versatur dioptra donec per ipsius extrema vtraque, vel turris vel arbor vel signum videatur, atque tum notatur vbi dioptra fecit circuli circumferentiam. Simili modo omnia loca circumquaque conspiciuntur & notantur. Quibus notatis ex alio loco vicissim eodem profus modo eadem loca conspiciuntur & notantur, & si quis velit, ex tertio.

Ichnographiarum beneficium magnetis deservit.

His absolutis Geographus in chartam describit circulum æqualem si velit circulo instrumenti (nam potest maiorem vel minorem facere, sed minori labore voti compos fit si æqualem acceperit) ac in descriptum circulum transfert puncta visionis. Deinde ex centro circuli per eadem puncta ducit lineas, vsque ad extremum chartæ, loca enim quæ sita in lineam incident. Sed quam procul à centro nondum scitur, id enim secundus ostendet circulus: qui in chartam transferendus est, ea distantia ab altero circulo qua quis velit. Si magnam distantiam fecerit, magna erit ichnographia: si parua, parua.

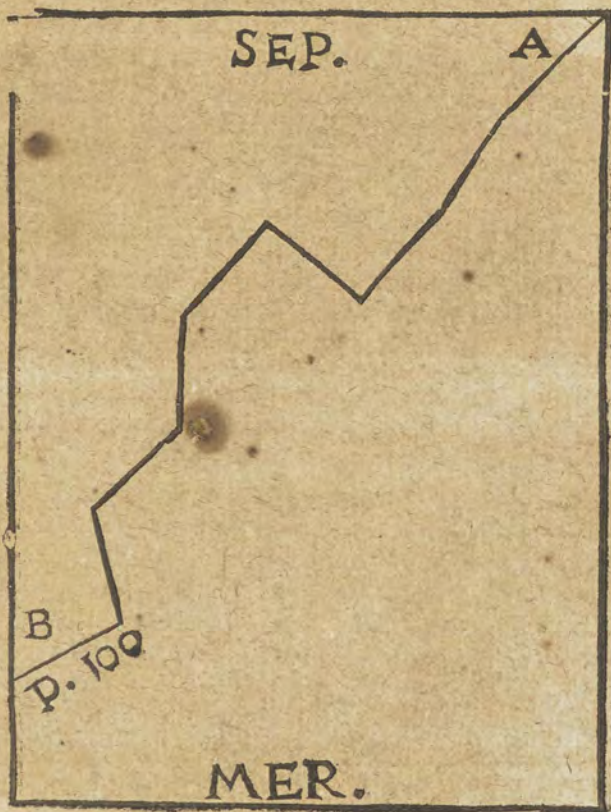
Postea in ipsius circumferentiam transferenda sunt puncta visionis secundi circuli, sed hac ratione, vt punctum visionis quod ostendit prioris circuli centrum, primo notetur & incidat in lineam quæ ducitur à centro prioris circuli ad stationem seu centrum secundi circuli. Id vbi factum fuerit alia puncta omnia secundi circuli transferantur in secundum circulum qui in charta descriptus est. Deinde ex centro circuli per sectionis puncta vsque ad extremum chartæ ducantur lineæ. Nam vbi se eiusdem loci notati, lineæ

se mutuo secabunt, ibi locus locari debet. Quia vero anguli interdum nimis acuti fiunt: propterea tertius circulus adhibetur prorsus eodem modo vt secundus. Notandum hoc modo etiam absque magnetica acu describi posse situs locorum. Sed multis placet magnetis adhibitio. Posterior modus quem nobilissimum paucisque notum dixi profecto admirandus est. Eo enim vel iter faciens Geographus vel ciuitatem aut locum circumiens, instrumentum apud se habet, quod iter locum & distantias in charta absque ope gestantis notat. Fit notatio ab acu magnetica quæ supra caput quod insidet cupidus tridentem habet, cuius tres dentes lineæ meridianæ respondent, id est longitudini acus, dens septentrionalis plus distat à medio dente, quam australis, id ideo vt cum cuspis acutum excipiens sursum pellitur in chartam (fere tridentem attingentem) sciatur quæ pars borealis quæ australis sit. Charta digiti est latitudine vt dixi ac tridentem magneti affixum fere attingit. Deinde post singulos attactus supra rotulam tantum voluitur vt sequentem tactum, integra sui parte excipere possit, Nam & chartula ipsa supra rotulam voluta est à qua deuoluitur vt acus ictus & notas excipiat. Ferit tridens non ante quam centum passus fecerit homo. Instrumentum zonæ alligatur ac cochlearis maioris formam cum manubrio imitatur, nisi quod non concuum, sed planum sit. Circa manubrium quod inferior illius pars est prominet lamina cum annulo cui funis vna pars alligatur. Nam altera sub genu hominis vincitur, vt dum it, & passum progressus est, trahatur lamina & rota quædam quæ centum habet dentes moueatur, qua circumacta sursum truditur acus & chartam ferit tridens, eamque tribus foraminibus perforat. Acus magnetica tridentata in superiori parte instrumenti & quæ à manubrio longissime distat consistit. Rota quæ absolutis centum passibus circumuoluitur, circumspici per foramen satis amplum exterius potest: illa consistit in manubrio instrumenti clauum habentis in plana sua superficie, & pennam quæ dentibus opponitur, ne dum mota est rota iterum retrocedat. Clauus affigitur rotæ vt dum rota circumuoluta est eleuet lamellam quandam æream habentem in superiori extremitate filum æreum quod pellit magneticam acum in chartam. Cuspis autem cui magnetica acus incumbit falci innititur aut areo semicirculo. Instrumentum quod supra manubrium est tres rotas in se habet minor 48 habet dentes, alia 30. & tertia etiam 30. quæ absolutis passibus 3000. hoc est miliari (nam 3000 passuum pro miliari computantur) circumuoluitur. Secunda rota absolutis tribus miliaribus, & prima seu minima absolutis 12 miliaribus semel circumuoluta est. Nec vltterius quid amplius notari potest nisi noua aptetur chartula, & supra suam rotam voluatur. Absoluto itinere chartula foraminata ex instrumento accipitur & alio tridente ferreo, cuius dens alter à medio plus distet quàm tertius, foramina chartulæ in mappam transferuntur. Sit chartula notata sequenti modo A litera & litera C limbus, in qua

dentes tridentis qui à se remotiores sunt, Boream ostendunt. Ad describendum itaque iter in mappam habeas mensuram 100. passuum magnam, vel parvam si parvam velis tabulam. Deinde chartula mappæ (in qua partem septentrionalē prius signasti) ita accommodetur, vt foramina tria in lineam meridianam insidant, hoc est altera pars & latior septentrionem, altera austrum ostendat. Tum protrahe lineam quæ à foramine ad limbum chartulæ ducitur, extra limbum supra chartam ad mensuram centum passuum. Deinde ad finem horum passuum sequentia tria foramina iterum supra lineam meridianam ita constitue, vt linea quæ ad limbum ducitur finem lineæ ante descriptæ in mappa attingat, tum lineam limbi protrahe ad centum passuum mensuram. Id opus persequendum est, donec omnia puncta chartulæ in mappam transtuleris. Translata anfractus omnes itineris ostendent, atque supradictæ chartulæ iter hoc modo reperietur.

Initium itineris est ad literam A, finis ad literam B.

Clarius hæc describi non possunt : qui valet ingenio facile ad quod traditi assequetur. Aliud instrumentum isto elegantius & commodius ab Imperatore Rudolpho II. Domino meo gloriosissimo & inuictissimo inuentum est. Nam id translatione nulla opus habet, quia mappam ipsam in plano chartaceo aspiciente eo qui iter pedes facit, describit. In superiori enim sui parte vitrum est sub quo tota mappa solitariis punctis notatur, quæ non ab acu magnetica perforantur. Sed ab orbiculo sub charta latitante, quem cum alio illi adiuncto agit in hanc vel illam partem magnes. Id instrumentum, quia difficillimum est à me nunc non describitur. Nam referuatur pro volumine & theatro instrumentorum mechanicorum.

Vsus magnetis ad horas in horologiis solaribus ostendendas à me non explicatur, quod lippis & tonsoribus notissimus sit.

De Magnete carneo quam Calamitam albam vocant.

CAP. CCLV.

Calamita alba ab Italis dicta, lapis est albus ac lineis nigris inscriptus, qui linguæ admotus illi firmiter adhæret, ego ad osteocollas aut poros lapides & qui inter terras & lapides medii sunt, nec ad modum duri, referrem.

Adhæsiō enim firma fit, quia humor linguæ se immittit intra poros lapidis, ac molior lapidis pars, intra poros linguæ. Hunc Cardanus intra magnetis genera recenset, ac ut ille ferrum, ita istum carnem ad se trahere recenset, ac istius facultatis esse ut si stili ferri mucro eo fricetur, ac in muscoli carnem agatur, extracto ferro subito vulnus coire quasi nullum inlictum fuisset. Repertur in Elba Hetrufci maris insula, verum ille miracula dicta non præstat. Refert Cardanus se vidisse qui præstaret, sed dubitat num magica ars adhibita fuerit nec ne.

De Pantarbesu Magnete aures. CAP. CCLVI.

Plures authores neoterici Pantarben aurum ut Magnes ferrum attrahere scribunt. Sed nemo se huiusmodi lapidem vidisse qui id præstaret asserit. Si in rerum natura esset profecto vtilissimus esset ad venas auri & thesauros inueniendos. Nam monstrante lapide ex diuersis partibus locum, in linearum decussatione inuenirentur. Num itaque sit nec ne disputari non potest, si sit suo tempore eum in lucem promeret natura quæ multa adhuc ignota in sinu suo continet. Plinius libr. 39. cap. 10. aureum magnetem his verbis videtur describere.

Amphitano. Amphilane alio nomine appellatur Chryfocolla in Indiæ parte vbi formicæ eruant aurum, in qua inuenitur auro similis quadrata figura affirmaturque natura eius quæ magnetis, nisi quod trahere quoque aurum traditur, fortè marchalitæ aureæ species quæ facie quadrata & quasi auro tincta apparet.

De Ma-

De magnete argenteo. C A P. CCLVII.

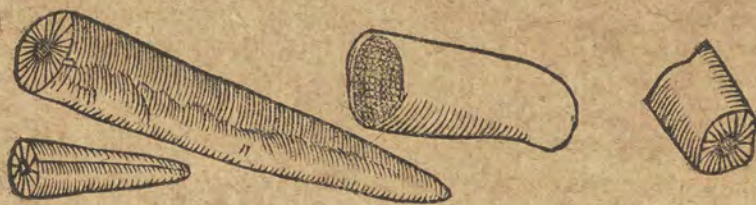
Scribunt nonnulli magnetis genus esse quod argentum trahat vt vulgaris magnes ferrum, quos Cardanus falli putat. Quia si argentum trahitur à magnete id propter ferrum quod in se continet fieri arbitratur. Ego Hactenus lapidem non vidi neque quispiam est qui se vidisse scribat. Cur autem natura æque bene qui argentum trahat quam qui ferrum, habere non possit non video, cum rerum varietate ludat & se exornet. Argentum viuum ad se trahere aurum & argentum, Spagiris & Pyrotechnis iam diu notum est. Imo impostores chymici huius rei notitia multos defraudant. Dum enim Cynabrii partes se in argentum transmutare posse asserunt id cum argenti laminis videntur, vocant id cementare. Tum argentum viuum quod latitat in Cinabrio, ad se aliquam argenti portionem allicit, qua absoluto opere reddita, putant se aliquam vt dixi Cynabrii partem transmutasse. Sed falluntur cum id argenteis laminis decesserit, & sæpe plus (igne aliquid consumente) quam extraerint. Simili fucio multos decipiunt dum mercurium præcipitatum aureæ patinæ imponunt, illumque spiritu vini perfundunt. Quo accenso & extincto, præcipitatus mercurius excalesfactus nonnihil auri ex patina ad se nulla visibili in patina nota aut macula relicta fugit: qui postea eadem forma qua antea fuit, exemptus, quantum attraxit auri tantum reddit. Quod tamen ex auro attractum esse negant chymici, asserentes ex mercurii aliqua portione, à vi auri in illum agentis, generatum. Sed id falsum est cum tantum auro decesserit, quantum mercurius attraxerit. Vt ergo argentum viuum metalla attrahit ita lapides esse posse qui idem efficiant, nemo negare in tanta natura vbertate debet.

De Belemnite officinarum, Lyncurio & dactilo ides.

C A P. CCLVIII.

Belemnites lapis seu dactilus Ideus sagittæ (quæ Græcè Βελεμνον dicitur) effigiem ita exacte refert, vt videatur ferrea, aurea, argentea aut lignea cuspis sagittæ in lapidem versæ, habet enim interdum armaturam ferrei, aurei aut argentei coloris ac intus quid ligno non absimile; nunc plenus nunc concauus vt ligna esse solent, & lineas à medulla ad extremitates procedentes vt in rotis fieri solet. Si concauus sit, intus habet terram, arenam vel lapidem in conum acutum, turbinatum, etiam concauum nec minus terra vel arena repletum. Lapis quem continet Belemnites aurei coloris armatura tectus plerumq; constat ex crustis tanquam membranis quibusdam, primo latis mox magis ac magis strictis. Raro etiam pollicis aut digiti longitudinem & communium sagittarum crassitiem excedit. Inuentæ tamen sunt tibiæ, humanæ tibiæ crassitudinæ, ita vt quis balistarum & machinarum bellicarum sagittas veterum in lapides commutatas non ineptè existimare possit. In officinis horum lapidum

Lyncurii. nonnulli Lyncurii vocantur, præsertim illi qui succini Falerni colorem habent & pellucet, aut paleas aliasque res minutas tanquam succinum ad se trahunt. Omnibus à natura inest quædam quasi rima, qua fit vt facilius in longitudinem diffindantur; sed ea pellucidis quam cæteris magis est conspicua, Germanicè vocatur *Alpfesscht albschor*, id est incubi lagitta, *Schofstein*, *Luchstein*, *Rappenstein*. Vstus hic lapis graue olet, videlicet cornua vel ossa vsta, vel felium vrinam, & ne vstus quidem odorem deponit. Dum niger est Coracias aut coruinus lapis dicitur Germanicè *Rappenstein*. Maximè interdum Ceraunitis, proprie Belemnitis nomine appellantur. Qui humani digiti magnitudinem habent proprie Idei dactili vocantur à digiti similitudine & ab Ida Cretæ monte. Olim Corybantes vocabantur. Omnes vsti vel candidi vel cinerei efficiuntur. *Corybantes.* Ac si confricentur non vsti, cornu bouis limatum vel vstum olent. Omnes isti lapides ex ampla radice deficiunt in tenuissimam aciem, ac inest quædam quasi rima; qua fit vt si malleo percutiantur facilius in longitudinem diffindantur, ea in pellucidis magis est conspicua, & interdum aurea armatura vestitur. Substantia omnium fere friabilis est, ac plerunque constant cortice, & parte interiore carnis instar; nonnullis etiam medulla inest mollior.

Differentia & loci natales. CAP. CCLIX.

Differentiæ eius plures sunt, inueniuntur enim albi, nigri, cinerei, pellucidique vini Falerni instar, & semipellucidi linea per medium diuisa è fusco candicantes vel subruffæ obscurius radiatæ nec adeo fortes quam pharmacopei pro lapide Lyncis vel Lyncurio venditant, deinde alii armatura aurea vel argentea ornati, alii ossa vel cornua vsta, vel felium vrinam olent, alii nihil, bene olent candidi Hildeshemii qui in se lapidem durum & nigrum continent succini odore. Alii intus pleni, alii concaui, alii intus alium lapidem, alii arenam vel terram continent, alii paleas trahunt vt Lyncurii dicti, alii non. Vna inuenitur species intus atra & lenissima, nullis radiis, foris albicans, tanquam crusta è creta inducta, substantia durissima, vt & ignem emitat tanquam silex fœtore nullo, magnitudine & figura pollicis superiorem articulum referens. Qui succini Falerni colorè, & ex altera parte pellucet lineam mediam secundum longitudinem ha-

nem habent & subruſſi ac parui ſunt officinis Lyncurii dicti in Boruſſia prope *Lyncurina.*
 Regiomontem magna copia ex monte effodiuntur, vt etiam in Pomerania.
 Cinerei & candicantes inter urbem Hildeshemium & arcem Mariaburgum in
 marmoreo antro, quod à nanis appellatur ad ſiniſtram inueniuntur. In foſſa
 etiam meniorum Hildeshemii generatur lapis hic aurea armatura extrinſece
 ad radicem conueſtitus, quæ ſine arte mirifice nitet, atque imaginem ſpeculi
 inſtar reddit. In foſſa vero meniorum quæ ſpectat ſeptentrionem reperitur
 Belemnites ſeſqui pedis longitudine ac brachii craſſitudine à pluribus cerauni- *Ceraunites.*
 tes appellatus. Reperitur belemnites non ſolum in prædictis, ſed variis Germa-
 niæ locis, vt circa Siblingam pagum, qui Schafuſia Heluetiæ itinere duarum
 horarum diſtat & in viciniâ ſupra Halloniam, & iuxta Azingam, in agris aſperis
 & lapidoſis iuncti aliquando reperiuntur baſibus. Plinius in Creta ferreo
 colore pollicem humanum exprimere aſſerit, ac inueniri in monte Ida, vnde
 nomen dactili Idei proculdubio obtinuit. Petrus Bellonius ſingularium ſuo-
 rum lib. 1. cap. 15. tradit Dactylum Ideum ſeu Belemnitem in monte Diui Ioan-
 nis dicto prope Lucemburgum oppidum naſci tanta copia, vt cum Gallorum *Locus.*
 rex Franciſcus munimentum eo in monte extrui iuſſiſſet: foſſores cum ad pro-
 funditatem trium paſſuum fodiſſent, nihil vberius inueniſſe eoſdemque falſo
 lapidum Lincis nomine pharmacopeis vendiſſe. Gippingæ in ducatu Wir-
 tembergenſi quatuor miliaribus à Tubinga in magna copia ex agris inter aran-
 dum hi lapides eruuntur.

Facultates, natura & dignitas. C A P. CCLX.

DIximus ſupra Belemnitem ab Ephialte & ſagitta Germanicè dici *Alpſchos,*
 putant enim Germani potum contra huiuſmodi ſuppreſſiones noctiſque
 ludibria valere ac fascinationibus occurrere. Boruſcicis & pomeranicis chy-
 rurgi curant vulnere, ac medici Saxones & Hiſpani calculos non aliter quam lapi- *Ad calculi.*
 de Iudaico frangunt. Putatur etiam ad pleuritidem, quia mucronem habet, va-
 lere & ad dentes expurgandos ſi uſtus fuerit. Sunt qui oculis equorum ad ex-
 terendas cicatrices, uſtum inſent. A pharmacopeis pro lyncurio lapide ex-
 petitur, præſertim minor qui ſemipellucidus eſt ſubruffi coloris, ac cum media
 linea ſecundum longitudinem.

De Ceraunia. C A P. CCLXI.

CEraunias (inquit Georgius Agricola) ex eo nomen inuenit quod cum
 fulmine, vt vulgus credit, decingat. Caret ſtriis & lineis, atque in hoc differt
 à Brontia. Leuis eſt, nunc rotunda, nunc oblonga. Eius genera coloribus di-
 ſtinguuntur, Germanice *Straalhamer, Donnerſtein, Schlegel, Donnerkeil, Stral-*
keil, Stralpfeil & Stralſtein appellant, imo aliqui *gros krottenſtein* vocant. Itali
ſageia, quo nomine etiam gloſſopetram appellant. Longi ſunt ſæpe digitos
 quiaque, lati tres in ea parte qua latiffimi ſunt. Cuneum plane referunt. Craſ-

fitudo eis pollicaris. Interdum in medio corporis grauíssimi & duríssimi sunt sílici vulgari ex quo ignis excutitur substantia símiles, interdum tam duri sunt, vt limam non sentiant. Carent omnes striis & lineis atque in hoc differunt à Brontis quos aliqui fulmine deiici putant. Plerunque omnes ea in parte in qua æquilibrium lapidis consistit, foramen pollicis aut maiori crassitudine si magus sit lapis habent; idque exactè rotundum est, eaque constitutione vt vna pars foraminis latior sit altera parte, non secus quam in malleis arte factum foramen conspicitur. Ea enim pars quæ manui percutientis proximior est, & per quam lignum intromittitur, alteri foraminis parti, latior visitur. Quia autem omnes isti lapides, vel malleum vel cuneum vel securim vel vomerem vel similia instrumenta foramina habentia pro immittendo manubrio, forma simillima sunt: nonnulli non fulminis esse sagittas, sed ferrea instrumenta in lapides longo tempore mutata existimarunt. Illorum profecto opinionem probarem; nisi multi fide digni viri reclamarent, qui postquam à fulmine icta domus aut arbores sunt, setales lapides in ictus loco reperisse asserunt. Kentmannus Cerauniam lapidem per molam venti Torgæ anno 1561. Maii 17. fulmine proiectū narrat, qui è terra erutus, latitudinis fuit trium digitorum, longitudinis quinque, Bisalte lapide quo in Germania, in locis vbi effoditur incudis loco vtuntur durior. Idem author prope arcem Iuliam alium lapidem per ingentem quercum deiectum & effossum atque in pago Siplitz eodem modo per quercum traiectum effossum & quæstori Torgensi dono datum refert. Gesnerus lapidem è cælo delapsum anno salutis 1492. Enfishemii in templo suspensum seruari pondere trecentarum librarum scribit. Audiui etiam à multis se presentes fuisse cum post fulminum ictus huiusmodi lapides effoderentur, penes quos omnes fides maneat. Extant de hoc lapide versiculi sequentes, prioris æui barbariam olentes.

*Cum tonat horrendum, cum fulminat igneus at her
Nubibus illasus cælo cadit iste lapillus,
Qui castè gerit hunc, a fulmine non ferietur,
Nec domus, nec villa, quibus adfuerit lapis ille.*

Tam constans est fama fulminis esse sagittam, vt si quis hanc vulgi opinionem refellere velit, insipiens videatur. Sed quo pacto in nubibus huiusmodi lapis & tam grauis generari possit multi mirantur. Physici hunc modum tradunt. In nubibus lapis & tam grauis generari possit multi mirantur. Physici hunc modum tradunt. Exhalatio fulgurea & fulminea, cum metallica quadam materia mista, in nube plerunque viridi aut nigricante conglobatur ab humore circumfuso & conglutinatur, sicut farina conglutinatur in massam ab infusa aqua. Deinde vero superueniente intentissimo calore, partim ex Sole & stellis, partim ex antiperistasi, illa fulminea massa subacta quasi excoquitur, & ab igne fulgureo in solidissimum corpus lapideum induratur, sicut lateres ex luto humectato compacti, coquuntur & in lapideam formam ab igne in lateritia fornace ardente indurantur. Fulminis autem telum acuminatur eo quod humidum admixtum, à sicco effugere nitens, ad inferiora tendat ibique reprimatur: superiore vero parte densius redditur, quia siccum ibi conglobatur. Lapis itaq; ceraunias cum adiun-

Et a exhalatione in nube ab humido frigido circūstante ita pressus, vt in tam paruo loco amplius consistere non possit, nubem in quo tanquam in oue conclusus est, rumpit, tonitrum & fulgur efficit, ac in obuia quæuis celerrimo motu fertur, quæ scindit, dissipat, inflammat, atq; prosternit. Sed si hic verus mōdus est quo lapis ille generari inter nubes potest, mirum est quod rotundus non sit ex omni parte & quod foramen habeat circa mediam partem idq; non æquale, sed altera parte latius. Lapidestam subito nasci tali duritie tantoq; pondere in nubibus vndiq; peruiis vix credibile est. Tempestatum vi ex rupibus ad nubes tolli, ac deinde in terram proiici æque difficulter admittit ratio.

Ceraunia s.
gura.

De Ceraunia differentiis & loco natali. CAP. CCLXII.

Ceraunia genera coloribus distinguuntur. Nam alii sunt candidi & pellucentes, alii fusci, nigri vel rubei. Plinius post ceraunia gemmæ mentionē inquit: Soracus & alia duo genera fecit ceraunia, nigras rubentesque ac similes eas esse securibus, per illas quæ nigrae sunt & rotundæ, vrbes expugnari & classes easq; betulos vocari, quæ vero longæ sunt ceraunias faciunt & aliam rarā admodum & Parthorum magis quæsitam, quoniam non aliubi inueniatur, quam in loco fulmine ictō. Ad Albim Germaniæ inueniuntur crystallo similes infecti colore ceruleo, diuersaq; forma, nonnunquam pyramidis vt representent turbinem saccharinum, nonnunquam cunei, disci, mallei, securis, vomeris, & clauæ instar. Interdum cuneiformis ceraunias colore vitidi repertus est. Inueniuntur etiam qui Belemniten referunt, quem aliqui si maior sit, vt pote si propriè Belemnites dici debet, tonitru deiici autumant, ac propterea Germanicè etiam *donnerstein* appellant. Reperitur ceraunias in variis Germaniæ locis & in Hispania candenti colore vt ignis ferme.

De natura & facultatibus Ceraunia. CAP. CCLXIII.

Hoc proprium ac admiratione dignum (si verum sit) Ceraunia tribuitur: quod filum illi ita applicatū, vt nulquam duplicatū omnes eius partes tegat si prunis ardentibus imponatur, vti nō possit, sed madescat, atq; ea ratione deprehendatur num genuinus sit necne. Existimant Germani lactentes pueros si her- *Ad hernias,*
niis corripantur lapidi cunis imposito restitui, aut si vitium hoc nondū suscepto-

tint ab eo præseruari. Marbodeus eum qui castè hunc lapidem gerit præcedenti versiculo indicat neque ipsum neque domum in qua est à fulmine feriri. Fertur etiam somnum prouocare, & valere ad prælia causasq; vincendas.

De Chelonitide, Brontia & Ombria. CAP. CCLXIV.

Chelonitis, Brontias seu Ombrias Germanicè *gros krottenstein* vocantur, alias *donnerstein* vel *Wasserstein*. Putant enim aliquando tonitru, aliquando tempestate & pluuiis absque tonitru deiici hunc lapidem. Qui tonitru deiicitur Brontiam, qui imbre Ombriam vocant, quasi diuersa sint species, cum tamen non sint. Differunt tamen hi lapides inter se sæpe colore & forma, vt multis aliis contingit. Nam alii sunt sublutei, subaurides, subfusci, aut alterius coloris. Figura ipsius hemispherica, raro oblonga, interdum oui magnitudine, sed sæpius minor est. De his Agricola. Nonnullis bini sunt circuli instar modiolorum superiori parte, quinae lineæ eminentes æqualibus inter se spaciis diuisæ procedunt ad inferiorem, quarum singulae vtrinque striam habent. Totidem rursus lineæ eminentes à superiore circulo per media spacia discedunt ad inferiorem, è quarum singulis vtrinque multæ lineæ transuersæ pertinent ad strias proximas. Inter eas autem semper sunt humilia spacia quadrata. Aliqui vero tantummodo habent has postremas quinas lineas descendentes cum multis transuersis & spaciis non admodum longis: reliqua autem media spacia tota eminent, carentq; & lineis & striis. Nonnulli eodem modo se habent, nisi quod linearum loco habeant strias & quod spacia transuersa emineant. Scribit Plinius Brontiam capiti testudinum esse similem, sed mihi testudinis corpus potius referre videtur: vt quis existimare non ineptè possit, esse nuper ex ouis exclusas testudines in lapidem conuersas. Sunt enim hemispherica figura testudines & conuexum operimentum variis quadrangulis distinctum habent, quod in minoribus strias referre potest. Deinde eum habent plerunq; colorem, quem testudinum chelis, vt & à forma non ineptè chelonitidis nomen habeant. Ab hoc lapide ceraunias, si simili forma hemispherica sit, differt, quod leuis sit, & nullas eminentias habeat. Ombriam volunt quidam à Brontia distinguere. Quod hic magnas eminentias habeat, ille exiguas. Ab ouo anguino Brontias differt, quod ouum caudas serpentum in vnum punctum concurrentes videatur habere. Brontias vero lineas tantum. Vt tamen dicam quod sentiam, puro ouum anguinum à Brontia tantum exteriori forma distingui.

Chelonitis.

Ouum anguinum.

Vires & facultates. CAP. CCLXV.

PRædicatur Brontias vel Ombrias omnes eas habere facultates quas lapis bufonius Belemnites, & quas ouum anguinum, fortassis quod aliqui à bufone generari, alii à fulmine deiici, alii ab anguim sufflatu generari opinentur. Id si veram sit prohibebit ne quis à fulmine iaciatur, aut à veneno intoxi- cari possit. Veneno enim præfente bufonis lapis sudare ac prodere venenum, nec non Belemnites somnum, victoriamque conciliare gestanti dicitur. Vir- tutes sanè non contemnendæ si illas habeant, sed fides sæpe veritate maior.

De Marmoribus. CAP. CCLXVI.

Marmor lapis est insigniter durus ac ad splendorem suscipiendum si polia- tur ita aptus vt statuæ vel columnæ egregiè nitentes inde sculpi possint: Græcè *μαρμαρος* πᾶσι τὸν μαρμαρῆν, id est à splendore sic vocatus. Germanicè *ein marme stein* dicitur, idque nomen omni fere in lingua seruat. Duritiem habet marmor propter optimam concretionem, ac nitorem propter materiæ æqua- bilitatem & puritatem. Concrefcit autem beneficio exhalationum & aquarum quæ subtilissimâ terram subingrediuntur. Exhalatio colores suppeditat calo- re agens in materiam, & aqua partes vnit & coniungit: qua expressa elapsa vel exsiccata, indurefcit lapis. Aqua huiusmodi raro simplex est, sæpe enim nitro sale, alioue metallico liquore imbuta est, vt terreas partes minuere & melius coniungere possit. Ad promouendam autem marmoris generatio- nem non solum calor, sed interdum frigus subterraneum aut remissus calo- ris gradus, vt melius compingi materia possit necessarius est, exiccat enim sæpe frigus & humorem superfluum cogendo è materia exprimit. Pro exhalatio- num & materiæ accurrentis diuersitate varia marmorum genera fiunt. Si ma- teriæ non vnius generis sint ac lapilli molliores vel duriores terreis particulis misceantur, marmora fiunt ignobiliora ac quodammodo scabiosa non æquali- ter coherentibus partibus. Ista commode sculpi non possunt, quod silicis in- star dissiliant, & rectè granulata vocari possunt. Omne fere marmorum genus cum primum eruitur è fodinis mollius est, ac tempore postea adeo in- durefcit, vt vix sculpi possit, idque omnibus lapidibus commune, vt æta- re magis indurescant. Quædam tamen marmora citius quædam tardius indu- rantur ac longo xuo iterum emollescunt, exeduntur, tandemque in terram re- soluuntur. Marmoris omnes partes non eodem tempore semper generantur, sed interdum successiue: Sæpe enim marmoris particule variis coloribus ab ex- halationibus tinctæ, primum indurantur: deinde accedente noua exhalatione & materia tanquam calce, particule illæ ferruminantur, ac tota massa in vnum lapidem distinctis maculis & coloribus coit. Si exhalatio tenuis & subtilis fu- rit ac intimas partes penetrauerit, optimus æqualis & exactus lapidis fiet coali- tus. Coloris varietas in marmore exhalationis varietatem ostendit. Deinde facile quiuis notare poterit in eodem marmore, quæ simul ascenderit & con- creuerit, quæque posterius aduenerit ac quæ corpus ferruminarit. Sed, vt di- xi paulo ante, exhalatio sola absq; minerali succo, cuius vehiculum aqua est, id

Granulata
marmora.

vix præstate potest exemplo calcis & arenæ. Ferruminatur enim arena cum calce simplici quidem aqua : verum dum iis commiscetur , sale & nitro calcis prægnans fit ac vtriusque substantiam in aquam soluit atque in se recipit. Deinde vtramque materiam humectans subit, complectitur, iungit & vnit. Quo facto in auram ipsa aqua euanescit relicto nitro & sale diffusis per calcis & arenæ omnes partes , à quibus illæ tandem omni humido priuatæ firmiter connectuntur & lapidescunt. Marmorum genera multa sunt , cum nulla certa illis figura neque color sit. Aliqua alba sunt vt Parius lapis & Alabastrites. Alia nigra vt Basaltes & Lydius lapis, alia variis coloribus vt porphyrites, ophites & cæteri de quibus sequentibus capitulis agam.

De pario marmore. C A P. CCLXVII.

Marmoris eximii species est Parius lapis ab Insula Paro, vel sculptore Agoracrito Pario nominatus, qui Venerem ex eo lapide primus sculpsit. Hodie *Weissermarmelstein* vocatur, ac à nonnullis ei alabastris nomen tribuitur: cum tamen alabastrum varios colores habeat & longe mollius pario sit. A veteribus etiam lychnitis appellabatur, quod, Varrone teste, ad lucernas in cuniculis caderetur. Cardanus omne marmoris genus fere parium vocat; Sed candidissimum, durissimum & quod politum egregiè splendet. Parium solum vocari debet similitudine veri parii marmoris, quod solum in Paro insula reperiebatur, ac vix vnquam humanam magnitudinem mole sua superabat. Reperitur nunc in variis Italiæ locis. Parii lapidis duo sunt genera. Alterum translucens, alterum non. Prius Phengites Plinii est in Cappadocia repertum ex quo Nero ædem fortunæ quam Seiam, à Seruio rege sacratam appellant construxit. In ædibus illis interdum claritas ibi diurna fuit, tanquam inclusa luce non transmissa: prorsus eodem modo quo per chartam simplicem non transparentem nec oleo inunctam lux transmittitur. Ab alabastro vulgari tantum duritie distat & splendore cum politus est. Nam vulgare alabastrum etiam lucem transmittit. Effoditur candidissimū marmor in agro Lunensi Hetruriæ quod Carriense vocatur ab oppido vicino. Ex eo Pisis in templo D. Ioannis Baptistæ spectatur pulpitem variis statuis insculptum nitore eximio, ad alabastritis genera referendum si molle sit.

Lychnitis.

Phengites.

De alabastrite & alabaastro vulgari. C A P. CCLXVIII.

Alabastrites seu alabastrum veterum olim inter marmoris species referebatur, meo tamen iudicio ab illis si non colere, duritie distinguere potest; Mollior enim est, ac ita vt vascula ad vnguenta seruanda inde fieri possint; vnde nomen obtinuit. Si tam mollis sit vt cultro scindi possit, etsi vulgo alabastris nomine appelletur (quod nomen omnibus fere linguis seruat) tamen gypsi potius species est. Videtur dum ita molle est alabastrum, incoctus esse alabastrites, & ille incoctum & imperfectum marmor. Omni enim dubio procul dum incipit marmoris generatio; primo ipsius substantia lufosa est ac paulatim per gradus magis ma-

magis magisque indies indurescit, donec in solidissimum marmor euadat. Alabastrum vulgare ab Agricola interdum Germanice *spat* vel *gyps* appellatur. Cum egregium est & pulchrum alabastrum nomen retinet.

Differentia Alabastritidis, locus ubi inueniatur & vsus.

C A P. CCLXIX.

Omni genere colorum inuenitur alabastrites. Circa Thebas, Ægyptias & Damascum Syriæ candidissimus inuenitur. Præstantissimus in Caramania, India, & Asia. Probantur Plinio maximè mellei coloris in vertice maculosi atque non translucidi, vituperantur quæ corneum habent colorem aut vitro similes sunt. Eximii candoris sunt Lydii vocati in Tauro reperti, amplitudine qualances craterasque non excedant: antea ex Arabia tantum aduehi soliti. Coralicus in Asia repertus candorem eboris habet eiusque similitudinem. Alius ab unguis humani colore. Onyx dictus est, qui à gemma illius nominis, magnitudine mollitie & vitione differt. Vritur enim alabastrites, nequaquam Onyx gemma. Inter Arabiæ montes primum inuentus fuit, postea tempore Plinii in Italia, ubi ex eo fiebant vasapatoria, pedes lectorum, sellæ, amphoræ, vrcei & similia. Ex hac specie etiam columnæ inuentæ fuerunt. Ad alabastriten referri potest Alabandicus niger mileri nascens ad purpuram aspectu declinans, quia igni liquatur ac funditur ad vsum vitri. Alabastrites Thebaicus dictus interinctus aureis guttis inuenitur in Africa parte Ægypto ascriptæ cotieulis ad terenda collyria quadam vtilitate naturali conueniens. Circa Syenem vero Thebaidis adhuc alius reperitur Syenites, alias Pyrrho pœcilon dictus, ex quo trabes fecere reges, obeliscos vocatos Solis numini sacros. Hoc tempore candidum alabastriten fert ager Lunensis in Hetruria, is marmor Carrariense vocatur à

Marmor carrariense.

vicino oppido. Ex eo constitutum pulpitem variis figuris insculptum nitore eximio Pisis in templo D. Ioannis Baptistæ. Fert etiam candidum ager Patavinus, sed omnibus aliis præferendus Ratisbonensis è quo tabulæ mensarum fiunt, & ex quo ara Anabergica constructa est, eximia pulchritudine lapis. Candidissimus etiam in Thermis Carolinis reperitur ac Ebori similis Hildeshemii cinerei coloris & subviridis Zeblicium marmor vocatum, Germanicè *Serpentstein*, quod in Misnia inuenitur & ex quo pocula & cochlearia fiunt. Ego id alabastrum ophites vocarem. Varii coloris variis in locis Germaniæ, Italiæ & Hispaniæ inueniuntur ad vascula formanda. Ut alabastritidis ita alabastrum varia sunt genera, quod tanto mollius est alabastrite quanto ille mollior marmor. Hoc videtur proprium alabastrum præsertim candido quod vti ac in Gypsi locum (cuius species à nonnullis statuitur) succedere possit, ob quam causam etiam Germanicè, vt ante admonui, à nonnullis *Gyps* vel *spat* vocatur. Mihi tamen magis probatur (cum & alabastrites vti possit) si tantum mollitie differre ab alabastrite statuatur, vt videlicet alabastrum cultro scindi, alabastrites non possit, aut si manis

Onyx.

Marmor carrariense.

Ophites.

Zeblicium.

*Locus.**Onyx.*

alabastrites imposta vnguenta vel humorem in se non trahat. Alabastrum vero plane in se sorbeat, vt interdum per corpus ipsius transfudet. In Volaterano sicut in Misnia, in Burgundia, ad S. Claudium multisque aliis Europæ locis Alabastrum effoditur pulcherrimum & candidissimum. Volateranum facillime vititur nec ingenti molle reperitur. Id aliquando onychis instar pellucet fragile admodum ac aspectu, quia varium, gratissimum. Variis præterea coloribus iaspidis instar prope Moguntiam inuenitur, ex quo monumenta & Epitaphia fiunt visu iucundissima. Molle est admodum ac potius nondum perfectus iaspis quam imperfectum marmor videtur. Viuidos enim habet colores ac frustulis non magnis (vt in marmore) sed exiguis interiectis etiam venis subtilioribus, distinguitur.

De Alabastritis & Alabastriviribus. C A P. CCLXX.

Alabastrites lapis in vascula aptatus optime imposta vnguenta ne corrumpantur conseruat. Qui onychis colorem habet vstus ac resissæ commixtus Dioscoride teste, durities resoluit, ac cum cera mixtus dolores stomachi compescit, gingiuas adhibitus constringit. Galenus etiam ad ventriculi dolores propinari assertit.

Ad dysenterias & alui fluxus.

Alabastrum candidum in puluerem redactum ac cum lacte ebibitum scrupuli pondere dysenterias aluique fluxus certo experimento sanat, vehementer enim constringit. Si magna copia sumatur gypsi instar nocere potest. Vstum quia humore quouis concrefcit intrinsecus sumi non potest, strangulat enim vel graui dolore ventriculum præmit. Aqua in qua solutum est alabastrum vstum, oculorum lachrymis exiccantibus non parum prodest, omnesque alias quas Gypsum obtinet facultates.

De cinereis marmoribus. C A P. CCLXXI.

Zeblicium.

*Tiberium.
Augustum.*

IN Germania & Italia cinerei coloris varia marmoris, alabastritis & alabastris species reperiuntur. Hildeshemii effoditur quod cornu vstum oleat, aliud quod incolæ serpentinum vocant venis punctisque candidis, flauis & nigris distinctum, id zeblicium ab oppido Misnæ in Saxonia ab agricola vocatur. De quo pura, quia plerunque viride est, scribam in cap. de viridibus Marmoribus, vbi etiam Tiberium & Augustum marmor describam, quæ videntur cinerea fuisse. Reperitur aliud Rochlicianum interdum maculis luteis ornatum, interdum nigris quæ sunt cornicum vngulis similes. In Italia aliud est nigris maculis quæ serpentibus similes sunt.

De nigris, fuscis ac liuidis marmoris speciebus.

C A P. CCLXXII.

INter nigra marmora narratur Basaltes seu Basanites lapis lydius seu chrysius Alabandinus de quo in capite de alabastrite *egi*, Obsidianus lapis, Buga Hispanorum & veterum marmor Numidicum quod interdum liuescit interdum flavescit. Liuidum eximie splendet tale Pisis in templo cathedrali conspicitur. Nam ex eo Hercules statua à Pisaniis ex Numidia translata marmorei suggesti fulcrum vice columnæ est. De eo Plinius ita scribit. M. Lepidus Catulli in senatu collega, primus omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna reprehensione. Hoc primum inuecti Numidici marmoris vestigium inuenio, non in columnis tantum crustisue, vt Mamurra Carystium marmor posuit, sed in massa ac vilissimo liminum vsu. Ex Numidico flavescente multæ columnæ Romæ extant. Nigrum marmor est Luculleum à Lucullo cōsule dictum qui primus id Romam inuexit ex Nili insula, vbi reperitur. Obsidianus lapis nigerrimi coloris ab Obsidio primum inuentus in Æthiopia marmoris genus est. Hic aliquando translucet crassiore visu atque in speculis parietum pro imagine vmbra reddat. Gemmas multi ex eo faciunt, teste Plinio, qui sic inquit lib. 36. cap. 26. Videmus (supple ex Obsidiano) solidas imagines D. Augusti, capti materia huius crassitudinis: dicauitque ipse pro miraculo in templo Concordiæ Obsidianos quatuor elephantos. Remisit & Tiberius Cæsar Heliopolitarum ceremoniis repertam ibi in hæreditate eius qui præfuerat Ægypto Obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet, antiquior materiæ origo, nunc vitri similitudine interpolata. Xenocrates Obsidianum lapidem in India & in Samnio Italiæ, & ad Oceanum in Hispania nasci tradit. Huic non dissimile marmor effoditur Serauitiæ & Carrariæ in Hetruria, adeo nigrum vt cum perpolitum est speculi instar sinceræ imagines reddat. Huiusmodi Pisis ad valvas ecclesiæ cathedralis conspicitur. In Serauitia fodina extant atra marmora, distincta venis candidis & aureis. Ex priore marmore quod venas albas habet duæ columnæ positæ in campo sancto Pisano ad monumentum, quod Gregorius 13. Pont. Max. fratri posuit, extant. Vocant Itali hoc marmoris atri genus Paragone, quia eo lapidis lydii vice vtuntur ad aurum examinandum. Reperitur huiusmodi nigri marmoris genus etiam in Belgio quod à Belgis *Toutstein*, à Gallis *Pierre de touche*, à Germanis *probierstein* vocatur, quia examinando auro & argento quorum signum ad se rapit vtile est. Ex hoc marmore monumenta aliquot & sedes tres egregiè elaboratæ splendentes & nigerrimæ in choro templi cathedralis in vrbe celeberrima Brugenâ spectantur. Ex eodem lapide Tumba illustrissimi ducis Mauritiî electoris dicitur constructa, & tabulæ nonnullæ in quibus epitaphia inscribuntur. Inuenitur etiam atrum marmor in Belgio quod sulphur & aliud quod cornu vstum olet. Atramarmorâ Annabergæ, Ratisbonæ & prope Galliæ Andegauum aliisque multis in locis inueniuntur.

Alabandinus.
Obsidianus.
Buga.
Chrysius.

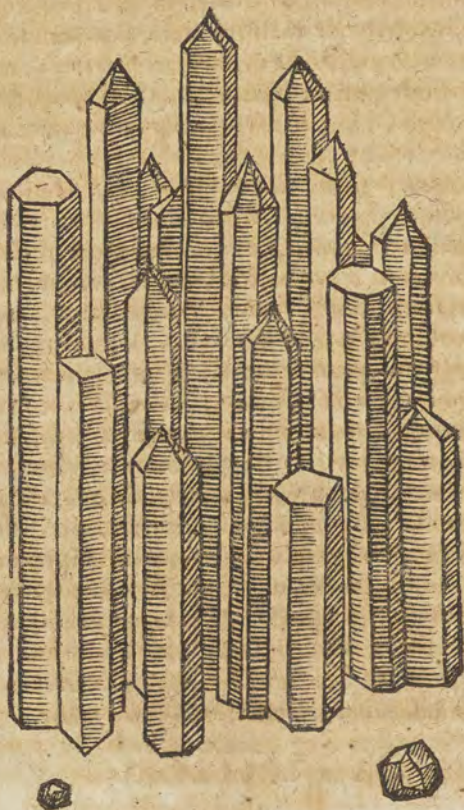
Luculleum.
Obsidianus.

Paragone.

De Basalte ambasano atri marmoris genere.

De Basalte aut Basano atri marmoris genere. CAP. CCLXXIII.

Basaltes à Plinio ad marmora refertur, quia exactissime politi potest. Marmoris itaq; genus est durissimum limis resistens, ferrei coloris à basal, quod Æthiopicè ferrum significat sic dictum. Appellatur etiam Basanus à βασιλις, id est diligenter examinò, quia eo argentum & aurum examinatur & probatur, non minus quam lydio lapide, Germanicè vocatur *ein meisner probierstein*, aut *ein meisnicher harter eysenfarbner marmor*. Crescit forma & crassitudine ligni mediocris, singularis quidem, verum copiosus atq; ita iunctus coaptatusq; veluti si à fabro lignario commissus esset, septem, sex, quinq; nonnunquam, sed rarius quatuor habet angulos, figura & trabis erectæ, foris leuis & tactu minime asper, ferrugineus, ponderosus, duritie adamantina. De Basalte Plinius hoc modo. Inuenit Ægyptus in Æthiopia quem vocant Basalten ferreo colore atq; duritie, vnde & nomen ei dedit. Nunquam hic maior repertus est quam in templo pacis ab Imp. Vespasiano Augusto dicatus. Argumento Nili xvi liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi argenti se amnis intelliguntur. Non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, vt putant, Memnonis statua dicatus: quem quotidiano Solis ortu cõtactum radiis, crepare dicunt.

Vbi reperitur Basaltis, eiusq; vsus CAP. CCLXXIV.

Scribit Plinius in Æthiopia gigni hunc lapidem. Nunc in variis Germaniæ locis reperitur, in Silesia extra Laubam ad Quissum fluum, *im Seeinbruch worm Brüder thorn*, quinetiam in pago Wise ad Gryphimontium, nam *Gryffenstein* ars super eiusmodi saxum extracta est, quamuis paululum degeneret. Basaltis lapidibus coagmentatis è terra vlnas decem & septem exstantibus, arx Stölpa (quæ Electoris Saxoniae est, in finibus Bohemiae, tribus milliaribus à Dresda distans) cum adiunctis ædificiis insistit, aeri vndique libere exposita. Inde frustra decutiuntur magna vi, quibus fabri ferrarii, bractearii (qui aurum in folia verberando extenuant) & librorum colligatores, ad artificia sua incudis vice vtuntur. Verum ea ad vsum prius sic aptantur. Postquam decussa fuerint, terra ænea non dentata, sed obtusa scinduntur, aut secantur, inter ferrandum arena continuo interseritur ac aqua affunditur: ita æs durum remanet quod absque aqua continuo affricu incalesceret & emolleceret & arena ab ære duriore preffa lapidem secat. Sed aliquot diebus opus est antequam huiusmodi lenta sectio perficiatur. Redigitur hic lapis in cotículas auri & argenti examinandi gratia, tum Basani nomen ab officio, non minus quam Lydius lapis, qui solus huic muneri olim dicatus videbatur, meretur. Observaui omne nigri marmoris genus ad examinanda metalla vsui esse posse, facile enim metallorum signa ad se rapiunt, vt in capite de nigris marmoribus ostendi.

Modus scindendi basaltis.

De Lydio lapide. CAP. CCLXXV.

Lydus lapis Germanicè *ein probierstein*, Gallicè *une pierre detouche*, à Lydia regione vnde adferebatur, Basanus ab officio, quod eo metalla examinarentur, Chrystitis quia auro probando inseruiebat, & cotricula, quia tali forma in vsum aptabatur, olim appellatus fuit. Atrum & ferreum habet hic lapis colorem, interdum rufum ad polituram aptus; quamobrem inter marmoris species etsi numeretur non peccatur. De eo Plinius ita, Lapis quem coticulam appellant quondam non solitus inueniri, nisi in flumine Tmolo, vt author est Theophrastus: nunc vero passim, quem alii Heracion, alii Lydium vocant, quaternas vncias longitudinis, binasq; latitudinis non excedit. Quod à Sole fuit in eo melius, quam quod à terra.

Cotricula. Heracion.

Hac cotricula periti, cum è vena vt lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantum argenti vel æris, scrupulari differentia, mirabili ratione non fallente. Probatur lapis hic si politus, in halitu hominis sudet protinus nubemque discutiat. Hodie ad auri explorationem nigro marmore vel Basalte, vt dixi, vtuntur. Item in Italia subuiridi quodam lapide quem *verdello* vocant. Inueniuntur passim in variis Germaniæ locis, circa flumina cotes nigerrimæ, quæ expolita lapidis

Proba lapidis.

Verdello.

Lydii vices suppleant, ac pro iis haberi possunt.

INter viridia marmora Plinio auctore, præciosissimi generis Lacedæmonium viride, cunctisque hilarius, sic & Augustum ac deinde Tiberium in Ægypto, Augusti ac Tyberii primum principatu reperta. Differentiaque eorum est ab Ophite lapide qui serpentium maculis similis est, unde & nomen accepit, illa vero maculas diuerso modo colligant. Augustum enim vadatim crispum in vortices, Tiberium sparsim conuoluta canitie, vtrumque enim cinereum non minus quam Tephria ophitis species. Præterea ex ophite columnæ non nisi parua admodum inueniuntur, ex prædictis maximæ. Lacedæmonio insunt in viriditate macula parua & frequentes clariores similitudine Ophitis, ob id ex *Tephria.* Alberto serpentinum marmor vocatum fuit, sed falso cum serpentinum marmor aut ophites tum solum vocari debeat, cum macula serpentium maculis, situ & forma similes fuerint, vt ex paulo ante Plinii verbis colligi potest. Huius *Serpentinum marmor.* Lacedæmonii marmoris, quod à nonnullis Laconium vocatur non nisi parua fragmenta reperiri dicuntur. Ex iis Pisis pavementum Cathedralis ecclesiæ ornatum est, vt & parietes opere Mosaico: alibi quoque incrustationes ex eo habentur. Aliud genus est ex atro obscure viride, quod crucibus diluta viriditatis ita elaganter depictum est vt quis in ipso marmore non natus, sed depictas arbitretur. Id in Museo ducis Saxonie mihi ostensum fuit. Frustra ibidem capitis humani magnitudine conspexi. Dicebatur in Mysnia effodi ac pro ophitis specie habebatur. Inueniuntur varia macularum compositione ornata marmora, huiusmodi sunt duæ cruxæ quadratæ amplitudine cubitali ad monumentum Gregorianum in campo S. Pisano, ac duæ columnæ ad sacellum S. Reinerii in templo: omnes hilari viriditate splendentes. Ex hoc genere putatur Thyites *Thyites.* Dioscoridis quem in Æthiopia gigni colore subuiridi similitudine Iaspidis asserit. Verum quia mollis est ad alabastris species potius referrem, vel potius ad Galactitis genera, quia lacteum succum reddit. Aliqui hunc verdellum Italorum quo aurum probant, arbitrantur. De Thyite superius circa Galactiten egi.

De Ophite veterum & recentiorum Serpentina.

C A P. CCLXXVII.

Veteribus Ophites dicebatur marmor vel alabastrum quod serpentis forma maculas distinctas & dispositas, etiam cuiuscunque coloris habebat. Non enim color lapidi nomen Ophitis tribuebat, sed linearum & macularum constitutio similis ea quæ in serpentibus spectatur. Nunc vel cinereum marmor durissimum serpentinum appellatum vel ex viridi album marmor aut alabastrum nigriusculis maculis aut punctulis maculatum pro ophite Europeo *Zeblicium.* habetur. Tale & zeblicium Germanice *Serpentinstein* vocatur in Mysnia reperiuntur ac molle, & Lacedæmonium marmor ac ei simile quod ex Asia maiori adfertur pro Orientali.

Ophitis

Ophitis genera & loci natales. CAP. CCLXXVIII.

Dioscorides multa Ophitis genera esse scribit, forte propter colorum varietatem, quæ tamen ad tres differentias reducit, vnum ponderosum & nigrum, alterum cinereo colore punctis distinctum, tertium lineis albis. Plinius duo tantum ophitis genera facit, vnum molle candidum ex quo vasa & cadi olim fiebant alterum nigrum durumque. Postea tamen tertium genus videtur addere quod à colore cinereo Tephria vocatur, & ab Augusto & Tiberio dif- *Tephria.* fert nisi macularum positione & magnitudine. Ex Ophite enim veterum non nisi parua columna haberi potuerunt, hodie cinereum marmor durissimū & è quo magna columna construi possunt serpentinum vocatur. Id Seravitiæ a- *Serpentini.* liis que multis locis Italiae & Germania effoditur. Aliud genus à Germanis multum laudatum, sed sæpe molle vt alabastris aut alabastris species potius quam marmoris esse debeat, effoditur in Misnia zeblicium vocatum. Cinereum sub- *Zeblicium.* nigrum vel subviride, id est maculis albis viridib. vel nigris egregie variegatum, interdum etiam lineas nunc nigras, nunc albas habet. Solent cochlearia & pocula inde conficere. Verum quia plerunque admodum mollis est lapis, sæpe humorem combibit. Id vt impediatur multi poculum oleo nucis moscatæ inungunt. Dum marmoream duritiem habet, id necessarium non est. Ex ophite nigro hodie visitur parua columna, inter alias quæ sustinent suggestum in templo D. Ioannis Baptistæ Pisis, hanc vulgus vocant viperam Ægypti. Constat punctis nigris in liuido corpore. In eodem loco quatuor alia eiuldem magnitudinis ex ophite cinereo, quem Granitum Syriae vocant, spectantur. Habet is puncta nigra in corpore candicante, vnde cinereus apparet. Ophites candidis lineis in nigro corpore etiam foditur Seravitiæ cum aliis multis.

De facultatibus & usu Ophitis. CAP. CCLXXIX.

Ophitis veterum omnis alligatus, teste Dioscoride, ad serpentium ictus ac capitis dolores prodest. Tephria Phinii testimonio ad serpentes præcipue laudatur: & qui lineas habet candicantes phreniticis & lethargicis gestatus auxiliatur, propter frigiditatem forte capiti & præcordiis communicatam. Arce re putatur pestilentiam in qua apparent exanthemata, ac serpentium omnes virus. Gal. lib. 9. de simpl. med. facultat. ophiten lapidem extergendi confringendi que vim possidere ceu vitrum asserit, ac propterea ex vino albo & tenui po- *Ad calculū.* tum lapides vesicæ contere ac confringere. Ex Seravitiense ophite globuli conficiuntur parui, vt manibus detineantur ab iis qui febre ardente æstuant. His enim non parum recreari videntur. Zeblicius ophites Germanorum ad *Vires ophitis zeblicii.* multa prædicatur. Scribam quid illi Typographicis typis de illis facultatibus ediderunt. Vereor ne illo diuendito, aurum aucupentur, plura promittant quam præstare possit.

Lapis Serpentinus nullum patitur venenum, vbi poculū è lapide factum *Ad venena.* venenum susceperit, id sudore prodit. Conducit etiam colicæ, pleuritidi, tor- *Ad colicam.* *Pleuritiin.*

*Petræculum.
Ad febres.
Ad podagrâ.*

minibus ac ventriculo refrigerato. Præterea iis qui haustum nociuum aut cibum ad concoquendum ineptum sumpserunt. Quotidianis, tertianis aut quartanis febribus vexatis opitulatur. Dolores etiam nephriticos & Podagricos mitigat. Ad prædictos affectus calesteri lapis aut aqua calida aut igne debet ac inuolui luteo: Deinde loco affecto applicari. Quo sapius ex hoc vel de hoc lapide bibitur eo maius auxilium percipitur. Feminae si quotidie ex hoc, vel de hoc lapide biberint eumque aliquoties in die calefactum sinu exceperint, matricem refrigeratam excalfaciunt, partu instante aut post partum pectori aut lumbis applicatus lapis utilis est. Phthisicis etiam conducit qui si quis vel eum vel ex eo bibat, pulmonem & hepar confortat.

Ex ophite zeblicio Germani pocula, cochlearia variaque conficiunt, sed alabastris vulgaris instar mollia sunt facileque franguntur. Qui hilarem habent viriditatem cæteris præferuntur, qui cinerei sunt apud illos non tanti fiunt. Inueni in campis circa Getinum Bohemiam cinereum frustum maculis nigris, Iaspidis instar durum: marmoris cinerei species proculdubio est ac id quod ab Italis marmor serpentinum vocatur.

De flauis marmoribus. C A P. CCLXXX.

Phengites.

Marmor phengites de quo ante egi interdum venis flauescit & transparent ut apud Plinium legitur, Qui in Cappadocia reperiit ac ex eo ædem fortuna ita constructam scribit, ut foribus opertis per id lux transmissa diurnam efficiat in templo claritatem. Romæ in templo S. Mariæ in porticu ex hoc marmoris genere columna dimidiata colore flauo, parietis rimam obstruens ac externam lucem solari fulgore intromittens spectatur. Alabastritis veterum præstantior (qui Plinio teste mellei coloris est, & recentiorum lapidariorum,) si duritiam habeat marmoream & politus splendeat, iam in marmoris flauigenus abiit. Dicuntur Serauitiam in Italia tum mellei tum Terebinthinæ colore marmora effodi, ac Pisis in cathedrali ecclesia conspici. In Germania etiam flauatum marmora tum alabastris species inueniuntur. Simollia sunt *gelber spat* vocant. In Belgio Sarda non pellucidæ genus quoddam inuenitur simile.

Deorum marmorale videtur.

De rubris marmoribus. C A P. CCLXXXI.

Porphyrus.

Inter rubra marmora principatum obtinet Porphyrites Ægyptius, propter duritiam & splendorem. Si candidi interueniant puncti, Leucostictos Plinio teste dicitur. Vtroque genere vtuntur pictores ad leuigandos colores, & medici ad fragmenta gemmarum atterenda, attritione enim nihil a se remittit. Priori quem Itali *porfido* appellant duæ extant columnæ maximæ ante fores S. Ioan. Baptistæ Florentiæ. Huic simile genus est Ratisponense rubrum & rutilans marmor & Bohemicum ex rubro nigrum, aliudque prope Carlostadium inuentum maculis lineisque albis variegatum leucostictos veterum: nec minus Belgicum variis maculis distinctum. Præterea Anabergicum ac in candido rubrum

rubrum quod in metallis passim inuenitur. Prope Dolam Burgundia vt & in aliis locis Gallia, Germania & Italia, varia marmorum genera inueniuntur. Foditur quoddam genus Serauitia & in monte Pisano maculis vario modo agglomeratis, vt in templo D. Ioannis Pisis videre licet. Quod minus maculololum est vocatur *Porfido deliguria*. Alterum quod ex monte Pisano effoditur magis varium est. Ad Porphyritiden reducitur qui colore constat violaceo, cuiusmodi visitur in campo Sancto Pisano ad monumentum Gregorianum. Hic interdum albo interstinctus est colore, ac effoditur Serauitia. Rubet Thebaicum marmor aureis guttis distinctum ex quo coticula ad colliria terenda olim fiebant, Itali *Brocatello* vocant, ob similitudinem telæ ex auro & serico contextæ, quod brocatum dicitur. Ex hoc lapide dicuntur Pisis extare parua columna sustinentes suggestum in templo episcopali & in templo S. Ioannis. Sanguineis maculis est candidum marmor Lunense, quod Florentia in templo S. Reparata conspicitur. Subrubet prætere a Syenites circa Syenem Thebaidis vel vt alii legunt apud Plinium stignites. Nam punctis nigris interstinctum est. Italicè *Granito rosso* vocatur, olim Pyrrhophæcilon dicebatur, quasi fuluo colore variatum; de hoc Plinius his verbis. Trabes ex eo fecere reges, quodam certamine, Obeliscos vocantes, Solis numini sacros, Radiorum eius argumentum in effigie est & ita significatur nomine Ægyptio. Primus omnium id instituit Mitres, qui in Solis vrbe regnabat, somnio iussus, & hoc ipsum inscriptum est in eo. Etenim sculpturæ illæ effigiesque quas videmus Ægyptiæ sunt literæ. Postea & alii regum in supra dicta vrbe Sochis quatuor numero quadragenum octonum cubitorum longitudine, Ramises autem is quo regnante Ilium captum est, quadraginta cubitorum. Idem digressus inde, vbi fuit Muenidis regia, posuit alium longitudine vndecenis pedibus, per latera cubitis quatuor. Ex his Plinii verbis constat Romæ suo tempore fuisse, ac ex eorum numero esse maximum illum Obeliscum è circo maximo erutum & ad templum Lateranense erectum & alterum in Vaticano, qui ex latere templi S. Petri translatus est in Plateam Sixto V. regnante, & nunc ante Ædes sacras eminenti in loco constitutus conspicitur.

Hos immensa molis lapides multi artificio singulari fusos ex marmorum frustulis arbitrantur ob id quod in Italia fodina nullæ, quæ tam ingentia frustra ferant, reperiantur. Deinde quod aliunde per mare vehi nõ possint. Verum ex Plinio luce clarius est antiquos per mare transtulisse. Is lib. 36. cap. 9. inter cætera ita ait. Alexandria statuit vnum octoginta cubitorum Ptolomeus philadelphus, quem exciderat Nectabis rex purum: maiusque opus fuit indeuhen- do statuendove multo, quam in excidendo. A Satyro architecto aliqui deuectum tradunt rate: Callixenus à Phœnice fossa perducta vsque ad iacentem Obeliscum è Nilo: Nauesque duas in latitudinem patulas pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminati per duplicem mensuram ponderis oneratas; Ita vt subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis vtrinque: postea egestis laterculis alleuatas naues excepisse onus statutum. Excisos autem sex tales in monte sodè & artificè donatū talentis 50. Hic autem obeliscus fuit in Arsinoe positus

Thebaicum.

Brocatello.

Syenites.

Stignites.

Pyrrhophæcilon.

Quo pacto
im pyrami-
des translata
fuerint.

à rege supra dicto, munus amoris in coniuge, eademque sorore Arfinoe. Inde eum naualibus incommodum Maximus quidam præfectus Ægypti transtulit in forum, reciso cacumine, dum vult fastigium addere auratum, quod postea omisit. Et alii duo sunt Alexandria in portu ad Cæsaris templum, quos excidit Mesphees rex quadragenum binum cubitorum; Super omnia accessit difficultas mari Romam deuehendi spectatis admodum nauibus. Diuus Augustus priorem aduexerat, miraculique gratia Puteolis naualibus perpetuis dicauerat: sed incendio consumpta est. Diuus Claudius aliquot per annos asseruatam, qua Caius Cæsar importauerat, omnibus quæ vnquam in mari visæ sunt mirabilior, turribus puteolano ex puluere exædificatis, perductam ostiam portus gratia merfit: alia ex hoc cura nauium, quæ Tiberi subuehant. Quo experimento potuit, non minus aquarum huic anni esse, quam Nilo. Is autem obeliscus quem D. Augustus in circo magno statuit, excisus est à rege Semneferteo, quo regnante Pythagoras in Ægypto fuit, centum vigintiquinque pedum, & dorantis, præter basin eiusdem lapidis: is vero qui est in campo Martio, nouem pedibus minor, à Sesostride. Inscripti ambo, rerum naturæ interpretationem Ægyptiorum opera Philosophia continent. Ex his Plinii verbis tanta molis ex lapidicina excisos & per mare translatos fuisse Porphyritides, aliaque marmorum genera, quæ pene infinita sunt, nemo dubitare debet.

De marmorum imitatione. C A P. CCLXXXII.

Marmor omne colore & splendore multi imitari hoc seculo possunt. Sed duritie & pondere pauci. Fuit satellites quidam Praga Imperatoris Augusti Domini mei clementissimi, qui satis egregie id ementiri & ponderosum reddere potuit. Verum alabastris instar molle fuit. Mensas & sphaeras fundebat pulchras, quas exiccatas politura splendida reddebat. Materia fuit vt opinor Gypsum & puluis aliorum lapidum, cui ad pondus augendum forte cineres plumbi addebat. Liquor quo materiam soluebat vt ex odore conicere potui, vel acetum in quo caseus solutus fuit vel lac vel serum lactis fuit. Acetum vt eius penetratione partes melius coniungerentur & caseus vt glutinis vices subiret. Alii vt audio bubulum sanguinem dum rubrum lapidem cupiunt, addunt, indurefcit enim annis ac optimè glutinat, alii glutine vtuntur vt factitium marmor firmiter cohereat, & excuari ac iterum partes illi forinsecus misceri possint. Dum sero vtuntur materiam commiscunt vt pultis instar sit. Deinde quos volunt colores, aut diuersas massas coloratas fundunt in planitiem, si mensas velint, fusas bacillo prout venas & gyros cupiunt hinc inde circumagitant, exiccatum postea lapidem æquant ac deinde smegmate poliunt. Satellites ille cuius mentionem feci excuare lapidem vbi volebat, alioque colore massam, in locum euacuatum infundere ita potuit, vt tam firma fieret infusæ massæ cum excipiente lapide connexio, vt innata vel adnata, cum exiccata esset videretur. Hac ratione gentilitia insignia, lineas & literas ita exactè inserere vt lignatii fabri asseres coloratos solent, non sine multorum admiratione potuit. Cardanus marmorum vel alio-

vel aliorum lapidum diuersi coloris frustra iungi puluere marmoris & oui candido aut pice, vel etiam glutino tenaci docet eaq; ratione Lithostrata Constantinopoli in æde Sapientia, Venetiis in æde S. Marci, Florentiæ in æde S. Ioannis Baptista & Mediolani in æde S. Laurentii esse constructa affirmat. Nonnulli filices, lapidum variorum fragmenta, sanguinem hirci aut bouis, vinum ardens & fel bouinum commiscet ac in formas premunt, vt marmoris formam æmulentur. Sunt qui aqua calida caseum contundunt addendo calcem viuam & quosuis colores. Ad id apti sunt qui corpus habet, vt cinabrium, chrysocolla, ochra hæmatitis, sandaracha, auripigmentum, viride æris, ceruleum, cerussa & similes. Loco aquæ aliqui oleo lini vtuntur ne factitia marmora ab humido dissoluantur. Vidi Italum in Bohemia qui alabastrum pulchre imitari poterat. Is filices fluuiatiles in puluere redigebat addita calce viua ac aqua glutinis, deinde ex ea pasta formabat imagines quæ politæ elegantissimè erant. Vt autem vera marmora factitia imitentur, meo iudicio, falsæ aquæ adhibenda sunt, & acutæ quæ penetrare possint partesq; iungere. Deinde vbi induruerint, feruens lini oleum instillandum vt superficiem permeet, eamque solidam faciat & ne aquam combibat, prohibeat. Has omnes facultates in se bubulus sanguis calidus & recenter effusus habere videtur, spiritus enim salis in se habet vt omnis sanguis, deinde glutini quiddam simile, & pinguedinem. Hinc fit lapidis instar indurescere si calci admisceatur, nec vlla aqua vnquam dissolui. Sed propter colorem vniformem, quem factitio marmoris tribuit non facile in vsum admittitur.

De variis saxorum generibus. CAP. CCLXXXIII.

Marmora omnia materia æquabilitate & puritate saxa antecedunt. Hæc enim ex crassiore & impuriore materia generantur, nec alio modo à marmoribus differre videntur. Vt enim maxima mole concresecunt marmora ita saxa, ex quibus integri montes & maris scopuli interdum constant. Et vt marmora coloribus variant ita saxa. Colores tamen saxorum obscuriores & fœdiores sunt. Interdum etiam conchis, silicibus, crystallis, pectinibus vel aliis rebus grauiasunt.

Saxorum genera partim à constantia, partim à qualitibus, partim ab vsu distinguuntur. A consistentia aliud arenarium, crustosum, limosum. A qualitibus aliud leue, vt rophus, aliud liquabile, vt silicis quoddam genus, aliud olidum, vt lapis Aldenburgicus, aliud vstibile, vt calcarium. Ab vsu aliud cos, aliud calcarium, quia calx inde fit, aliud quadratum, quia ædificiis inseruit dum in quadratam figuram redigitur. Aliud molare, quia eo moliuntur frumenta, dicitur.

De saxo arenario. CAP. CCLXXXIV.

Saxa arenaria triplicia à me obseruata sunt. Vnum quod asperum est, ex arenis crassioribus satis firmiter compactum, ob quam causam leuorem

non suscipit, vtile ædificiis, quia calcem bibit. Alterum ex arenis tenuissimis, sed mixtis argenteis intersplendentibus, sed adeo molle vt digitis atteri fere possit. Id prope Pragam inuenitur vbi ad ædificia expetitur & à scribis ad atramenti humiditatem absorbendam. Leui enim affricu in arenam conuertitur albam & subtilissimam. Variat arenarium colore, Fribergi enim arenaria lutea, Rochlicii rubra, Querfordiæ cinerea, Eirbeccæ in Saxonia in rubro subnigra. Prope Horradouitium Bohemiæ rubra aureis micis splendentia, inueniuntur. Variant etiam diuersis rebus grauida. Nam in nonnullis silices, conchæ, pectines, aut alia corpuscula nascuntur.

De saxo crustoso & scissili. C A P. CCLXXXV.

CRUSTOSUM est quod finditur in crustas vtilis stratis ac tectis, Germanice *Schiferstein*, Belgicè *shailgen*, Gallice *escailles* dicitur, variæ enim sunt differentia. Aliud enim tam molle vt ex eo nihil fieri possit. Tale est Pragense apud arcem S. Viti regiam quod interdum micis argenteis splendet subnigrum. Aliud durum quod non nisi terra artificis findi potest.

Rursus colorum in iis magna varietas. Nam aliud cinereum, è cinereo candidum, in cinereo viride, ceruleum, rubrum, subluteum, nigrum vt Andegauense & Rhenanum è quo templorum tecta conspiciuntur, vel ceruleum vt Namurcense, quo similiter ædes teguntur. Formæ etiam varietas apparet in crustoso saxo. Nam reperiuntur in quibus arborum rami cum foliis quasi arte depicti essent, conspiciuntur. Item alia cinerea in quibus tam exactè ex erica herba siluula depicta fusco colore apparent, vt nullus pictor neq; melius neq; elegantius eas exprimere penicillo possit. Id genus saxi ad flumen non procul Florentia inuenitur vt mihi retulit amicus meus Frisler Rudolphi II. Imp. Gloriosissimi & D. meiclementissimi pictor. qui mihi frustum lapidis ibidem inuentum ostendit.

Prope Wirsburgum Franconiæ ad Pagum Somberg similes prorsus lapides ericeti quos incolæ *Wassersteinen* (quia sub aquis nascuntur) vocant, reperiuntur. Ex his lapidibus formas faciunt, vt iis infundant plumbum pro globulis tormentariis. Leues & pingues sunt hi lapides saponis instar cuius colorem referunt.

In comitatu Mansfeldiæ, Islebiæ, scissile saxum aliud nigrum reperitur cui piscium imagines variæ nigra, flaua vel orichalcea innascuntur, eaque tam egregiè elaborata sunt vt squammæ singula appareant. Habeo aquid me frustum quod perca imaginem refert, sed orichalci colore etiam si reliquum lapidis nigrum sit. Existimo eo in loco quondam Piscinam fuisse, eamque postea tenui terra obrutam, ac ab exhalationibus metallicis subterraneis condensatam, in saxum abiisse, ac piscium corpora quia terram non susceperint, exhalationem metallarem, terra subtiliorem, magisque penetrantem facile in se recepisse, ac cum ea aris non solum colorem, sed etiam substantiam. Constat enim ex eo saxo quod ab Agricola lapis Islebianus vocatur æs o-

primam. Pisces qui in eo lapide apparent sunt Lucii, Perca vel passeris marini, raro aliorum animalium in eo lapide imagines spectantur. Putat Agricola à p̄scis hunc lapidem Spinum vocatum fuisse.

Spinum.

De saxo limoso. C A P. CCLXXXVI.

Limosum dicitur quod in limum ab humido facile soluitur: videtur initium futuri saxi esse, huiusmodi prope Louanium & Viluordam inueniuntur alba quibus agri fœcundi redduntur. Dum enim ad aliquot menses sub dio iacent à pluuiis in limum calci concolorem soluuntur, suaque pinguedine, stercorationis vices supplent. Videntur ad margæ genera referri posse. Reperiuntur etiam alterius coloris.

De Tophaceo saxo. C A P. CCLXXXVII.

Tophacea saxa à Græcis pori dicuntur Pario marmoris candore & duritie, Theophrasto teste similia. Verum leuitas eis est pumicis. Reperiuntur tamen nigra, rubentia ac colore terreo. Dum ceduntur è subterraneis sæpe tam mollia sunt vt præcidi ligni modo setraque secari possint. Nam postea aeri exposita indurescunt. Artifices dum ad opus præparant, ea quæ extuberant non malleo aut scalpello, sed securi auferunt. Commodissima sunt ad rimas parietum collabentium replendas. Nam ob leuitatem non premunt & quia porosa facile calcem bibunt & extrema parietum sibi agglutinant.

De Silice. C A P. CCLXXXVIII.

Silix durissimum genus saxi est, durius marmore ad scalpendum & ad ædificia murosque construendos ineptum quia calcem non bibit; extrinsecus enim leue absque poris & angulis est. Variis coloribus, sed obscuris à natura tinguntur silices: inueniuntur enim nigri vt lapidis lydii vices supplere possint, rubri, albi, flauï, virides, fuscï mixtisq; coloribus. Differentiæ illius plurimæ sunt. Nam aliqui liquabiles sunt qui plerunque foris albi sunt & translucidi, hos Aristoteles Pyrimachos vocat. Germani vocant *Flussteinen* aut *Weisserkesling*. Metallarii metallis fufis super iniiciunt, vt iis supernatent & nimium liquati metalli euolet in auras prohibeant. Vitriarii ex illis vitra & chymici factitios lapides conficiunt. Aliqui prorsus diaphani sunt, qui in gemmarum formam à gemmariis sculpuntur, ac pro Adamantibus Bohemicis diuenduntur. Aliqui ita duri sunt vt ex iis ignis excutiat: Hi *Feuersteinen* à Germanis vocantur. Aliqui prorsus opacisunt, Belgis *Kezen* vocantur. Qui molliores sunt marmore, non silices, sed lapides simpliciter appellandi sunt. Tales sunt ii qui pro plateis sternendis in vsu sunt. Inter sili-

ces nonnulli ab igni patiuntur vt calcinari, & calcis, sed improbi vices subire possunt, nonnulli igni resistunt, & contra vetustatem incorrupti permanere possunt, ex quibus forma fiunt, in quas æs funditur, & mortaria ad gemmas terendas. Verum si non scalpello, sed arena aut smiris lapidis puluere, magno labore longoque tempore addita aqua excauantur. Græci olim è lapide duro ac silice construebant veluti lateritios parietes: *Isodomos* vocabatur hoc structura genus. Plerunque prope aquas vel in aquis, duriores etiam in marmoribus reperiuntur, qui serra non denticulata, adiecta aqua & arena, vt priores secari debent, cum scalpellum non admittant.

De Pyrite silicis specie. C A P. CCLXXXIX.

PYrites aliàs Pyrimachus proprie vocatur, quia plurimus illi ignis, sed est alius etiamnum Pyrites similitudine æris. In Cypro cum reperiri volunt & in metallis quæ sunt circa Acarnaniam, vnum argenteo colore, alterum aureo, coquuntur variè, ab aliis iterum, tertioque in melle, donec consumatur liquor, ab aliis pruna prius, dein melle, & postea lauantur vt æs, vsusque eorum in medicina excalfacere, siccare, discutere, humorem extenuare & duritias nimias mollire. Vtuntur & crudis rursusque ad strumas atque furunculos. Pyritum etiamnum aliqui genus vnum faciunt, plurimum habens ignis viuo appellamus, & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maximè necessarii, qui clauo vel altero lapide percussi, scintillas edunt, quæ exceptæ sulphuratis, aut fungis aridis vel foliis, dicto celerius ignem præbent. Plin lib. 35. cap. 19.

Pyritum genera. C A P. CCXC.

PYritum Germanice *Kies* tam varia genera inueniuntur vt mirum sit. Illi hoc nomen vere merentur è quibus ignis excutitur. Aliqui argento polito similes, vel è tenuibus crustis sunt, vel quadratis tessis similes, vel è marino rubro metallico splendentes, vel ornatu floribus purpureis, amethystinis, quadrangulis & pellucidis vel spongiosi & micantes vel pumicosi, vel ex marmore minus argenteis splendentes. Aliqui angulis octo vel duodecim excrescunt, aliqui bitinuto similes sunt. Aliqui aureo colore tincti sunt, vnde *Marchasita* nomen habent. Alii rubro colore aut aurichalci quos *Kupferkies* Germani vocant. Aliqui variis coloribus & formis componuntur aliisque lapidibus miscentur. Inter hos aliqui in igne fluunt quos *Flusfigekies* vocant. Hi metallis loco plumbi adduntur, vt liquidiora in excoquendo fiant, aliqui vocant *Flussteinen*, ac fracti saccharum candidum splendore referunt. Pyritis quoduis metallum minerale, terram, fluorem, gemmam vel lapidem secum vehere vel habere potest. Hinc fit tot diuersa genera haberi. Multi sunt lapides Pyriti similes qui ignem non dant concussi, quas ad Pyritis genera referri nõ debere arbitror, quod Pyritis ab igne, qui ab illo excutitur, nomen habeat.

Pyritis facultates ex Galeno.

PYritis validam possidet facultatem, eoque utimur digerenti emplastro admisto, adicitur etiam ei & schistos. Ab hoc medicamine & pus sæpe numero & consistentia grumosa in spaciis intermediis musculorum nata per halitum sunt digesta. Nisi autem dum in vsura veniunt, pollinis instar, comminuantur omnes hi lapides, vt profundum corporum, quibus applicantur subeant, assimiles manent istis marinis fluuiatilibus arenis, quæ & ipsæ communem omnium lapidum vim possident, si quidem exiccant tumentem ab aqua intercutem carnem, si in ipsis excalfactis decumbat æger. Non tamen ad aliud quippiam eis utimur.

Ex Dioscoride.

PYritis aut Marchasita ex qua æs conflatur, ea optima est quæ æri similis est, ac quæ facile scintillas emittit. Vritur hacratione. Dum molle aspersa est igni exiguo committitur ac ignis paulatim inflatur donec rubescat. Alii dum in magna mellis quantitate humectata est ignem amplum carbonum iniiciunt, ac dum rubere incipit, extrahunt. Postea cineribus adherentibus flatu amotis, iterum melle inungunt ac vrunt donec exiccata friabilis fiat. Nam interdum superior pars tantum friabilis fit. Si opus est vti vsa & lota, lauanda vt Cadmia. Tum cruda tum lota, excalfacit, mundificat ac mundat, oculorum offuscationes, duraque quæuis emollit, ac matura resoluit. Mixta cum resina carnis exerescentias prohibet. Verum parum excalfacit & astringit, vsam aliqui Diphri gem appellat. Hactenus Dioscorides.

Cur autem ferrum ignem à Pyrite excutiat, reliqua metalla non? solam ferri duritiem in causa esse arbitror. Nam & absque ferro Pyrites in Pyritem actus ignem excutit. Causa cur Pyrites ignem reddat partim motus est velox tanquam causa efficiens, partim sulphur seu inflammabilis quædam materia ipsi Pyriti inhærens, cum quo concurrit tanquam causa materialis, potentia ignis existens, ac propterea facile in ignem facescens. Hoc modo omnia in flammabilia & quæ pingue oleosum in se habent facillime affricu vel celeri motu, si modo dura sint ignem producant: vt rotarum axes dum celerrime rotantur & ligna dum sibi mutuo affricantur docent, facile enim hæc ignem ex motu celeritate suscipiunt. Cur autem corporum durorum affricu calorem & ignem pariat non facile est assequi. Nam si quis id contingere, quia celerrime hac ratione amixtum ad corruptionem vel interitum deducitur, arbitretur, ac quæcunque paulatim ad interitum per putrefactionem vergunt, paulatim calefieri (cum nihil partes heterogeneas separare quam calor possit.) asserat, ac proinde motum, quia cito id præstat magnum calorem inducere; vnde tandem ignis generatur, qui omnium citissime heterogenea mixti ad sua elementa reducit: nunquam omnino sibi satisfaciet. Tam itaque difficile est veram cau-

ſam cur durorum & inflammabilium corporum affricus ignem creet inueſtigare, quam cur ignis lucem ſibi agnatam habeat:

Materiam vero inflammabilem ſeu ſulphur habere & continere in ſe Pyritin docet ars Spagirica, quæ eius ſeparationem à Pyrite non difficilem in lucem prodit. Hanc deſcriptionem eliciendi ſulphur, ab amico conſecutus ſum.

Recipe Pyritin ſeu marchaliſitam auream, tere in puluerem, affunde aquam tartari vt tres digitos emineat aqua. Coque in cucurbita terrea bene obrurata ſex dies: Cum refrigerata fuerit effunde in vitrum, ac iterum aliam aquam tartari affunde & coque vt prius, opusque quater repete. Deinde conſtrue duos furnellos ſiniſtrum & dextrum inuicem ſunctos. In ſiniſtro furnello imponas botiam B cum ſuo alembico roſtrato, in dextro vero furnello imponas botiam A, cum alembico ſine roſtro. Botia vero A non procul à ſuo alembico habeat duos canaliculos, ſeu duo roſtra, vnum, vt excipiat roſtrum alembici B, alterum, vt ingrediatur recipientem retortam, quæ ad latus dextri furni poſita eſt. His ita paratis, infunde botiæ A aquam tartari, ac vaſi ſeu botiæ B aquam fluuiatilem, ac ſub Botia B & A fac ignem, ita aqua tartari pelletur in retortam, & ſulphur manebit in botia A eiusque alembico. Sed ex B & A non debes extillare omnem humiditatem.

De lapidibus proprie dictis. CAP. CCXCI.

Lapides proprie dicuntur ſaxa illa minora quæ ex impuriore terreſtri materia conflata non tam leuem habent ſuperficiem quam ſilices & marmora, ſed ſcabram ac poroſam: quæque ſilicum duritie ac rotunditate propter angulos, niſi vi aquæ fluentis in rotundiorem figuram paulatim redacti fuerint, carent. Hi plerunque fuſci coloris in agris & fluminum ripis reperiuntur, omne tamen coloris genus habere poſſunt, & marmora imitari ac etiam Ophiten; tales Pragæ in flumine nigris punctis & lucentibus antimonii inſtar reperiuntur, inſeruiunt lapides ad ædificia, quia calcem imbibunt & ad planetarum pauimenta. Et qui molliores igni liqueſcunt ad fundenda metalla.

De olentibus ſaxis. CAP. CCXCII.

Saxa quædam bene, quædam male olent. Violam olent Lauenſtainia, Aldenbergica, quæ vel rubei, vel cinerei coloris ſunt. Mariæbergica in vena D. Fabiani & Sebaſtiani inuenta malleo percuſſa, interdum muſcum olent. Thuringica qui è cuniculo aquæductus in arcem Berchlinum ducti effoſſi ſunt ſerpillum olent. Hildeshemii ſunt qui cornu uſtum, ſi percutiantur malleo, olent. Habui qui violas olebant, & albos & cinereos, ſed deprehendi è lapide illum odorem non prodire, ſed è muco quodam ex luteo viridi, qui tan-

qui tanquam pellis affixus erat. Pars enim lapidis obuersa nullo mucō tecta, nihil prorsus odoris habebat. Suspicabar Iridis odoriferæ radices his faxis forte instituisse: nisi hoc mucī genus à natura ita oleat. Hoc peculiare ista saxa habuerunt, vt, dum mucūs aqua tepida conspergeretur, odore iridis Florentinæ potius quam violarum totum hypocauftum repleretur. Sed Germani Iridis radicem *Vielwurzel* vocant, forte inde odori huic violaceum nomen tributum est. Ablato mucō non olet amplius saxum. Num in cæteris olentibus idem contingat hactenus expertus non sum.

De saxo Calcario. CAP. CCXCIII.

Saxum vnde calx fit Calcarium dicitur, passim obuium, ac interdum marmorī simile, quale est Pragense, nigrum, venis alabastrinis albisque referunt. Nam & plane album & fuscum reperitur Plinio referente Cato Censorius calcem è vario lapide improbabat. Ex albo melior quam ex puro, & structura vtilior, quæ ex fistuloso tectoriis, ad vtrumque damnatur ex silice, candidissima ex fistuloso qualis è saxo Tiburtino, ex quo Romæ ædes Diui Petri in Vaticano constructæ sunt.

Treuertinum saxum ad dealbandos parietes commodissimum est. Calcarium saxum vt calcem præbeat vri debet, vstum ignem potentia in se continet, qui aquæ affusione in actum prorumpit, eamque calidissimam ac feruentem efficit. Calor ille in sale calcis calidissimo & siccissimo consistit, cui cum aqua frigidissima & humidissima miscetur, ob subitum contrariorum motum in actum caliditas calcis deducitur, eadem prorsus ratione, qua oleum sulphuris verum, si aquæ miscetur frigidæ tam calidum in vitro redditur vt id manu vix teneri possit. Potentia huiusmodi oleum siccissimum & calidissimum est, vt cauterii instar cuti admotum vrat.

*Cur calx in
calefcant
qua.*

Putant alii propter obstructionem in calce viua caliditatem fieri, sed errant, oleo enim calx melius obstrui potest, nulla tamen ab eo in calce caliditas excitatur. Causa itaque potius motus subitus contrariorum & eorum quorum intima misceri possunt.

Calcarii saxi calx in medicina vsui est. Plinio enim teste, vr̄it, discutit, extrahit, incipientesque serpere vlcera impetus coercet. Aceto & rosaceo temperata perducit ad cicatricem, luxatis quoque cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur, eadem compositione & strumis. Maltza è calce fit recenti, Gleba vino restinguitur, mox tunditur cum adipe suillo & ficu, duplici linimento, quæ res omnium tenacissima, & duritiem lapidis antecedens. Quod malthatur oleo perfricatur ante. Hactenus Plinius. De calce Gal. 9. Simp. sequentia scribit: Calx viua quidem, quæ ἀσβεστος Græcè dicitur, vehementer vr̄it, adeo vt crustas efficiat: extincta vero protinus etiam crustam molitur & ipsa: at post diem vnum aut alterum minus vr̄it, minusque induce-

Vires calcis.

*Ad vlcera.
Maltza.*

re crustam potest. At vero temporis progressu prorsum nec crustam quidem gignere queat, tametsi etiamnum calfaciat, carnemque liquet. Porro si lauetur in aqua suam mordacitatem exiit, efficitque nuncupatam Græce *νοβία* Latine lixiuium. At ipsa absq; morsu resiccat, ac si bis terq; aut amplius abluta fuerit, plane mordacitatis expers constituitur, ac strenuè absq; mordacitate exiccat. Hæc Galenus de calce. Hodie quia lota valenter exiccat, cum oleo & cera mixta ad cicatrices obducendas utilis est. Si cum aceto extingatur ter lauetur ac cum oleo rosaceo ad linimenti formam redacta fuerit combusta absque cicatricis vestigio sanat, nec bullas eleuari permittit. Si non extincta cuti applicetur vrit, ac cum sapone mixta cauterium potentiale, vt vocant, constituit. Quod vrit in calce nitrum est, id ablutione tollitur. E calce viua paratur aqua mirifica virtutis ad ambustionem, fistulas, cancrum, maculas & rubedinem oculorum ac ad vestium bisinorum maculas auferendas, hoc modo. Recipe calcis viuar vncias tres aq. pluuiar lib. vnã cum semisse misceantur & stent triduo in vase. Postea agita, agitata quiescat per 24 horas in vase obturato. Deinde coletur per linteum materia, & adde salis ammoniaci albissimi drag. decem bene triti, misce optime, postea distilletur aqua per filtrum, oculis instilla quotidie tres guttas, pro vestibus vttere ea calida, & ad reliqua. Aliqui aquam relinquunt in vase æneo vt caelestem colorem acquirat neque tam facile dignosci possit. Circumforanci ad oculorum fluxus & vitia pro saphyri aqua eam venditant.

*Ad ambu-
sta.*

*Potentiale
cauterium.
Aqua ad fi-
stulas, can-
crum, oculos,
maculas.*

De saxis molaribus. C A P. CCXCIII.

Molares lapides à saxis rumpuntur ac plerunque paruis silicibus constant, cum quibus arena subtilior videtur iuncta. Passim in variis regionibus inueniuntur, ac ab vsu nomen, quod iis frumenta moliantur, obtinent.

De cotibus. C A P. CCXCV.

Cotes ab vsu dicuntur. Nam ex lapidibus à nobis ante descriptis vel è saxis ad ferra acuenda lapides, gemmas aut marmora sculpenda atque limanda oblonga aut rotunda forma aptantur. Olim à loco vbi reperiabantur nomina obtinebant. Multa, inquit Plinius, earum sunt genera. Creticæ diu maximam laudem habuere, secundam Laconicæ, ex Taygeto monte, vt à què oleo indigentes. Inter aquarias Naxiæ laus maxima fuit, mox Armeniacæ de quibus diximus. Ex aqua & oleo Ciliciæ pollent, ex aqua Arfinoeticæ. Repertæ sunt & in Italia aquæ trahentes aciem acerrimo affectu. Nec non & trans Alpes quas Passernices vocant. Quarta ratio est saliuæ hominis proficientium in tonstrinarum officinis, iautili fragili mollitia, flammitanæ ex Hispania citeriore in eo genere præcipuæ. Ex his Plinii verbis cotes alias aqua, alias oleo, alias vtroque humore, alias vero saliuæ ad terendum indiguisse constat. Nunc in Germania & oleares & aquariæ reperiuntur. Zeblitiana cos aquariæ est, eaque

poëula

pocula quæ ex ophite fiunt leuigantur. Reperiuntur duræ & molles, albæ & nigrae passim in Germania. Oleariæ etiã subuiridis coloris inueniuntur. Deinde & aliæ è ligno querno in lignũ mutato, ac nonnullæ è fago in lignũ mutato. Nam in Germania sæpe ligna in lapides versa deprehenduntur. In valle Ioachimica ante aliquot annos fagus cum trunco, ramis, foliis, altitudine 170 vlnarum in saxo cinereo durissimo sub terra reperta fuit. In Italia etiam varia genera cotium tum aquaticarum tum oleariũ habentur. Oleariæ nigrae & perpolitæ sunt, barbitonforib. vtilis ad cultri aciem leuigandam. Aquaticæ ex lapide constant arenoso, molli & æquali, colore cinereo, qui in orbem rediguntur, vt motu circulari acti, atque aquam cadentem excipientes, adhibitum ferrum terere possint. Olearies plerunque oblongam figuram & planam habent, vt placidiori motu leuigeur potius quam teratur ferri acies. Cotes illæ quæ ad aurum & argentum explorandum fiunt, è marmorum genere sunt, ac probatoriæ vocantur: de iis actum in capite de Lydio lapide.

Usus Cotium in medicina. CAP. CCXCVI.

Dioscorides Naxiæ ramentum ferro attritum Alopecias pilis explere, mammas prohibere ne intumescant, lienem extenuare cum aceto potum & comitialibus prodesse scribit. Verum hæc facultatem cotes nancisci à ferro existimo, id enim lienem potum absunit.

De Hæphestire. CAP. CCXCVII.

Hæphestiten in Corico natum, dicit Plinius speculi habere naturã in reddendis imaginibus, quanquam rutilum, nomen ex eo inuenisse quod in Solem positus aridam materiam accendat, non aliter ac speculum concauum sulphurata stramina & stramenta. Id genus lapides in rubro nigri coloris reperiuntur Hildeshemii in fossa mœniorum quæ spectat septentriones. In modum vero patinæ excauati sunt & aurea armatura rutilant, quare & reddunt imaginem, & ob Solis radios obuersi aridam materiam accendunt.

De lapide Fungifero. CAP. CCXCVIII.

Lapis Fungifer, teste Gesnero, apud Romanos magno in precio est, inuenitur in regno Neapolitano, crusta est crassa, ea terræ dodrante operta, aspersaque tepida irroratione, quarto post die fungos edit. De hoc Gesnerus in lupi Ceruarii historia.

De variis lapidibus qui nomen à similitudine rerum quas referunt, aut è rebus ipsis in lapides mutatis habent.

CAP. CCXCIX.

- Pentagonus.** **A** Forma mathematica nomina habent, Quadratum saxum quod in quadratam figuram ad ædificia extruenda facile redigi possit: Pentagonus; quod quinque, Hexagonus quod sex, & Pangonius quod multos angulos habeat.
- Hexagonus.** A similitudine figuræ nomen habent. Enhorchis testium figuram referens. Panis dæmonum, qui prope Rotvilam Sueviæ, inuenitur, ac panem refert.
- Pangonius.**
- Panis dæmonum.**
- Pentexoche.** Pentexoche seu mespilus, mespili figuram habens. Cristallus glaciæ formam, Astroites stellarum, Ophites serpentum, meconites feminum papaueris, Cenchrites sem. milii, narcissites narcissi floris, Trochites rotæ, Belemnites sagittæ, Ceraunites testæ, & Calamites calami figuram exhibet, & inde nomen ut & ceteri, habet. Præterea ab adipis forma steatites: ab oculo figura Triophthalmus quasi tribus oculis signatus, A lupi oculo lycophthalmus, à Caprino oculo agophthalmus & ab oculo humano beli oculus, & leucophthalmus, A gruis oculo Geranites, ab accipitris oculo hieracites, nomen obtinuerunt.
- Meconites.**
- Narcissites.**
- Calamites.**
- Steatites.**
- Geranites.**
- Hieracites.**
- Myrmecites.** Myrmecites à formicæ innata forma, Cantharias à scarabei, Polytrix à capillorum similitudine, Sycites à fici, Batrachias à ranarum, Bostrychites à crinium muliebrium forma, Bucardia in Babylonia nascens à bubuli cordis figura, Glossopetra à linguæ, Hammonis cornu, à cornu arietini, Hienia ab oculorum Gyenæ, myrmecias à verrucæ, sarcites à carnis, telcardios à cordis similitudine nuncupantur. Dryites à truncis arborum, quæ ligni modo ardet, Cissites ab hædere folio, Cyamea à fabæ similitudine, Pyrene ab oliuæ nucleo cui piscium spinæ interdum inhærent. Chalaxias à grandinum colore & figura, Polyzonos à zonarum candicantium in nigro corpore multitudine, Anthracitis à scintillarum ignearum copia. Botrytis ab incipientis viti similitudine. Lepidotes à piscium squammis, Ostracias à testæ, Phanicitis à balani, phycites ab algæ forma, spongites à spongiæ, Tecolithos ab oleæ nuclei nomen obtinuerunt.
- Cantharias.**
- Polytrix.**
- Sycites.**
- Bostrychites.**
- Hienia.**
- Myrmecias.**
- Sarcites.**
- Dryites.**
- Cissites.**
- Pyrene.**
- Chalaxias.**
- Polyzonos.**
- Anthracitis.**
- Botrytis.**
- Lepidotes.**
- Phanicites.**
- Phycites.**
- Spongites.**
- Muytes.**
- Conchites.**
- Tilbonites.**
- Ctenites.**
- Strombites.**
- Echinites.**
- Scolopendrites.**
- Syringites.**
- Corallina.**
- Ab animalibus ipsis nomina dantur lapidibus à gallo Alektorius, quia in ipsius ventriculo reperitur; Chelonitis à testudine, Draconites à dracone, Chelidonia ab hyrundinibus nomen habet, Muytes à mure, conchites à concha, Tillipites à tillinis, ostreites ab ostrea, Stenites à pectine, Strombites à cochleis aquaticis nuncupantur, Echinites ab Echino marino, scolopendrites à verme scolopendra. lyncurius à lynce, ita dicitur.
- A figura confectas vocant Itali lapillos albos crispas qui semina in crustata saccharo referunt, talis iuxta balneum Bulicame vel ochæ in agro Viterbiensi reperuntur. Syringites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cauatur inde nomen consequutus.
- Corallina à coralli forma.
- Pisolithus à piso propter similitudinem in thermis Carolinis Bohemiæ inuenitur.
- Cicerum ager in Iudæa est in monte quodam ex quo Ierusalem & Bethleem spectari potest, hi colore, forma & magnitudine cicer Arietinum ita exacte referunt ut quis vix à vero discernere possit.
- Rhodites à Rosa, melitites

maelitites à mali, Dentrites ab arboris, stelechites à stipitis vel trunci, Elatites ab abietis, clethrites ab alui, amigdaloides ab amigdali osse, daphnia à lauri, Cydonites à mali coronci, Dryites à quercus, onyx ab vnguis, Dactylus ideus à pollicis, Hystera petra ab vteri, Enotheos ab ossium, Cardisce à cordis figura.

Vt à forma, similitudine & figura, ita etiam à colore nomina dantur. Ab auri colore Chryfites, Chrysolampis, Chrysolithus, Chrysophis, Chryseletron, Chrysoprasus, Chrysoberillus, Ammochryfus, leucochryfis dicuntur. Ab argenti colore argyrites, argyrodamas. A ferri Syderitis, à plumbi colore molybdos, ab æris chalcitis, ab armaturæ colore hoplites.

Ab hepatis colore Hæpatitis, A cancri marini colore carcinas. A vipera colore Echites. A Scari piscis colore Scarites à nulli piscis colore triglites. A pannonis colore Taos. A leonis pellis & Pantheræ colore leontios & pardalios. A flauo & melleo colore melychlorum, à croci colore crocian. A canitiei colore Polia vel spartoplios. A fumi colore Capnites. A ceræ cerites.

A lactis Galactites vel Galaxias, à sanguinis hæmatites, A myrthi myrrhites, A carnis sarcites. A cineris colore Tephritis nomen habet.

Lychnites etiam à lucernatum accensarum colore vel similitudine. Coracias à corui colore, Cepites vel cepoides ab hortis ob colorum varietatem, & catoprites à speculo quia imagines reddit, myrrhites à myrrhæ colore, harda à carnis colore aut potius sarcites, perdicites à perdicum colore nomina obtinuerunt.

A contentis nomen habet Enhydro quod aquam in se contineat.

Ab effectu lapis nephriticus quia nephritidem curat & asbestos, quia igne non consumitur, deinde heliotropion quod solis radios girat nomina habent.

Ab odore myrsinites & aromatites myrrham olens vocatur, à sonitu calophonos lapis ille dicitur niger in quo æris tinnitus percipitur.

A patria & loco vbi inueniuntur mutæ gemmæ multique lapides nomen habent.

Hoc notandum veteres, eisdem generis vel speciei gemmis, vel lapidibus propter formam, vel colorem vel effectum aut ob aliam causam vt ex prædictis apparet, alia nomina dedisse. Deinde etiam quia nihil fere est in rerum natura (nisi lapide durius sit) quod succo lapidescente accedente, non possit in lapidem conuerti, non mirum est (arboribus, floribus, ramis, foliis, fruticibus, herbis, fructibus, seminibus, animalibus eorumque partibus & artificialibus rebus variis in lapidem versis) tot genera lapidum inueniri & ab iis nomina habere.

De locis vbi varia res in lapides mutantur.

C A P. CCC.

A Quæ quæ vegetabilia aut artificialia in lapides vertunt in variis locis rep-
riuntur.

Melitites.
Dentrites.
Stelechites.
Elatites.
Clethrites.
Amigdaloi-
des.
Paphnia.
Cardisce.
Chrysolam-
pis.
Chrysophis.
Syderise.
Molybdos.
Hoplites.
Hæpatites.
Carcinas.
Echites.
Sarites.
Triglites.
Taos.
Leontios.
Pardalios.
Crocian.
Polia.
Spartoplios.
Capnites.
Cerites.
Coracias.
Cepites.
Cepoides.
Catoprites.
Perdicites.
Myrsinites.
Calcophæ-

Strabo lib. 3. scribit contra Laodiceam Hierapolis vbi calidæ aquæ scaturiunt & vbi Plutonicum est aquam in tophum ita indurescere vt qui aquæ ductus deducunt integra septa ex eo aquis conficiant.

F. Leander Albertus Bononiensis in descriptione Italiæ narrat, ad Senam torrentem è saxo fontem prorumpere cuius aqua 15. dierum spacio quicquid immerferis in lapidem conuertit vel lapideo cortice tegit. Deinde idem paulo post Taliamentum maius, de quo nunc agimus, ex monte Mauro nascitur, supra vicum Phornium vbi fons mirabilis, in quo lignum deiectum lapideo cortice obducitur & virgulta & folia immersa lapidescunt. In agro Pisano & antris quibusdam montis sancti Iuhani prælongæ concreta aqua striæ, vt in Luceni iuxta conuallem dictum pagum prægrandes columnæ ex aquis paulatim concrefcunt.

Prope Auernorum Hergobiam fons limpidissimus est qui succi lapidescentis tantam copiam euehit vt accolæ pontem ex eo substructum, & aquæ cursum impediens, lignibus quotannis diruere cogantur. Non procul Vienna Allobrogum in vico Hiuret fons limpidissimus & potu salubris & suauis, suo succo lapides gignit, durefcuntibus silicea soliditate, quæcunque in eius aluum proiciuntur.

Anienis fluuius quacunque pertingit lapideam facit terram & ligna & cortices, & tamen Tybure toto fere anno turbida bibitur, nec aliquem calculi vitio afficit.

In Cappadocia, auctore Cælio, inter Mazaccam & Tuanam lacus est in quem Harundinis pars immissa altero die spectatur in lapidem versa.

In Elbogano tractu iuxta oppidum Falkenaw integræ abietes in lapides vertuntur. Et Domitius Brusonius in Silare amne, qui radices montis eius, qui est in agro vrbis Vrsentinorum olim, nunc Contursii, lambit, folia & arborum ramos in lapides transire, non fide aliorum, sed propria, vt qui incola sit regionis, narrat. Cortices autem lapidum annos numero ostendere.

In Zepusio Vngariæ aquæ multæ sunt lapidescentes. Est enim fons eximius ad pagum cui apud Zepusienses Germanos à riuu murmure nomen est, qui instar Piscinæ stagnat, & plurimam aquam reddit, in quam item ligna iniecta lapide seu cortice obducuntur. Alter ad pagum qui vocatur Ioannis. Nam qui angustius scatent statim atque paululum profluxerint lapidescunt, & ita in tumulos exurgunt, cuiusmodi videtur vnus ad pagum D. Andreæ nominæ, alter cæteris insignior prope arcem Zepusiensem ad ædem D. Martini quæ sacrarum ædium præcipua est in Zepusio. Ex hoc fonte scaturiens aqua quacunque vadit lapis fit, sed eius generis lapides subterranei pluuiis expositi tandem iterum dissoluuntur & cimenti vices explent. Qui sub dio lapidescunt, tophi sunt leuitate & raritate pumicibus similes. Ex his construunt ædes incolæ, ac se ex aqua domus ædificatas habere ænigmaticè factitant. Ad arcem Fileg in comitatu Neogradienti specus est in quo superne destillans aqua continuo durefcit. Ibi vero videas ceu hominum statuas, consistere saxa ex hac destillatione concreta. Alba Hæc sunt colore ac trita pictoribus vsui sunt.

Prope oppiduli Veronei in Gallia magna fons perennis scaturiginis, aspectu iucundissimus, lympa lympidissima colore & odore insipida. Sed sapore non ita commendabili, incolis tamen non ingrata extat. Erumpit aqua ex altissimis subterraneis cuniculis, labroque vel potius cratero excipitur ita affabre in orbem circumducto vt nescias illamne peripheriam natura dederit, an vero ars Euclidis exquisitissimum istum circulum elaborauerit: sic autem ad labri margines exundat aqua, vt statim & breuissimo aqueductu decurrat in rota quæ molam frumentariam circumagit, indeq; cum glareâ quam corrente alueo secum abradit, guttatim in substratû lutum & proximâ vineam decidit, quæ omnia sua frigiditate ita subigit, fermêrat, & cogit, vt tandem in lapides induret, leues quidem illos & foraminulentos, quorumq; vnâ aliquando partem videas iam petrefactam, alteram vero adhuc agnoscas musco herbaceo virentem & cœnosam quæ tantum lapidescere incipiat. Coguntur vero illi lapides tanto aggere, vt nisi ex interuallis molitor eos ferreo malleolo conterat & subtrahat impedimento sint ipsi moletrina quo minus liberè circumuoluatur.

Narrat Thomas Morestinus in Morauia Scotiæ aquam esse in qua neque materia aliqua crassa neque viscositas apparet aut depræhenditur vlla, quæ tamen in saxum concrescat quod iterum igne querno dissolui possit in liquorem, similemque aquam se vidisse ait in Gallia Occitanica, apud Seuenos & alibi.

In Baldensibus fistulis & tubis aqueductuum, vt Bechlingi ex eo fonte qui in arcem deriuatus est, Tophi solidiores instar botriiâ superficie, coloris spadicei durissimi fiunt. Ex scaturigine thermarum Carolinarum (in quibus folia quercus & alui impressa, in calidarum canalibus striarum figura pendent) ligna, stramina & quæuis res iniectæ lapidescunt: fabæ item & pisæ ibidem lapidea nascuntur. Prope Beffordiam in Alsatiæ finibus, item in ditione Iestemiana, non longe à Scaffhusia agri leguminosi & quasi fabis, orobis & pisibus lapidosi instrati & coniti reperiuntur, an sponte ita nata sint legumina an in lapidem vera, incertum est.

In piscina prope Schellebergam arcem in Misnia rami folia, cortices, ligna, manicæ, chyrotecæ in saxa mutantur.

Prope Torgam in Albi trabes molares mutatæ in saxa reperiuntur.

Tribus miliarib. à Francofurto ad Oderam fons est qui folia & arborum ramos in lapides transformat.

In Britannia magna spelunca est ad Deuernam sita in quam quicquid aquarum influit in lapidem coagularur.

Iuxta Carthusiam Francofurti ad Oderam aqua præterlabitur quæ ligna, cochleas & nucum putamina in lapides mutat, etiam si in ea viuæ Ranæ degant sine noxa.

In lacu Hyberniæ omne quod iniicitur vel in ferrum conuertitur, vel si fundum petit in lapidem transit.

Similiter in Vngaria in comitatu Barsiæ inuenitur ingens fluius qui quæprimum ex scaturigine erumpit, in substantiam saxeam non aliter quam tempore hyemis aqua frigore congelascit.

Aqua berilli & Adamantis omne vegetabile in lapidem transmutat si Patracello credendum est.

Est fons apud Ginetri castrū sexto à Vienna lapide semotus, qui à culina ad moletriam currit, per ligneos canales, in quibus si quid imprimas vel sculpes, altero die lapidem inuenias cum impressa concretum effigie.

Aquæ Tophacæ visuntur non procul à Lessingen Bollam versus vbi balneum innotuit paucis aliquot hinc ab annis apud Wutt dictum flumen. Vbi aqua ex tubo effluens subiectum monoxycon, totum incrustauit poroso lapide. Ita circum Badenas Helueticas, Tigurum, Egglishou, Engen, aliaque vicina loca visuntur aquæ quæ omnia vel in lapides conuertunt vel saltem foris porosa substantia incrustant, obducuntque. Andernaci etiam ista obseruantur.

In Thermis Carolinis Bohemiæ quæuis aquis quibusdam impositis vna nocte crusta lapidea obducuntur.

In Veronensi agro lapideæ tabellæ inueniuntur quales Islebiana sunt (de quibus in capite de saxo scissili egi) quæ pisces in se habeant, quasi insculptos, mutati enim sunt in lapides.

In quibusdam Ponti locis, Theophrasto authore, pisces etiam fossiles reperiuntur.

In agro Luneburgensi ossa beluarum in lapides versa inueniuntur, & prope Heidelbergam circa Hildeshemium cornua vel cornu ammonis.

Vt in variis terræ locis varia lapidum genera reperiuntur & crescunt, ita etiam in variis animalibus variisque animalium partibus. Nam in conchis margaritæ, in Bufone Bufonius lapis, in cerui capra Bezoar, in gallo gallinaceo Alectorius, in hyrundine chelidonium, ac in aliis alii nascuntur & reperiuntur qui omnes ab animalibus nomen obtineant. Solus homo qui in quauis corporis parte lapides gignit illis nullum peculiare nomen dedit.

In capite, pulmonibus, stomacho, hepate, vesicula felle, renibus, vesica, articulis & intestinis hominis sæpiissime deprehensos fuisse maximos calculos medicis omnibus luce meridiana clarius est. Habui hic Pragæ nobilem quendam in cura qui cum diu colica laborasset eaque in paralyfin delisset, calculum per intestina oui gallinacæ magnitudine subruffum nec adeo durum per aluum eiecit. In hepate fabæ maioris magnitudine & qui colore lapidem bezoar referebat, habuit aurifaber quidam senex Pragenfis; Eundem adhuc seruat senis filia Sonteri aurifabri vxor.

Narrat Aegineta lib. 3. cap. 31 quendam qui diu sanguinem eiecerat quatuor calculos asperos tribulorum modo ad magnitudinem siliquarum tussi eiecit.

Beniuenius Henricum quendam Alemannum cum diu tussi inani laborasset, tandem calculum auellanae magnitudine egressisse tussi scribit.

Fernelius itidem se quendam Alemannum cum diu tussi inani laborasset tandem calculum auellanae magnitudine egressisse tussi scribit.

Fernelius itidem se quendam nouisse qui sæpe duos hordei & pisi magnitudine calculos tussi expelleret affirmat. Gesnerus recenset in Bodehorni Iurisconsulti fellis vesicula 22 calculos fuisse inuentos, & Fallopius similiter in vesicula fellis se 123 calculos reperisse narrat.

In vesica & renibus calculos reperiri tam vulgare est vt superfluum sit i deo exempla in medium adducere.

De modo quomodo & cur varia res in lapidem mutantur.

C A P. CCCL.

Quo pacto varia res in lapides mutantur à multis traditum est. Fallopius in libro de metallis & fossilibus succum lapides centum id est humorem quendam optimè elaboratum & coctum ac genitum ex materia lapidosa cum aqua commixtum, causam præcipuam docet, eundemque succum si cum aqua tantum confusus sit, & non commixtus, non transmutare res, sed saxeo cortice obducere. Idemque fieri si ramenta lapidum ac exigua illius portiones aqua commisceantur. Efficientem causam mixtionis calorem ponit non frigiditatem: ac herbas quasdam vt corallium aut corallinam nutriri succo lapideo & allicere quem alia vicina respuunt; non tamen prius lapidescere quam humidum aqueum, quod succus lapidescens pro vehiculo habuit semotum fuerit. Succum præterea lapidescens Fallopius statuit triplicem, vnum non purum, alterum purum, clauum limpium & gemmeum qui exhalationem siccam pro materia in suo humore habet, & cum corpus aliquod imbibit in nobiliorem lapidem aut gemmam transformat. Hoc modo ligna in lapides vel achates transmutari existimat. Tertium eum qui alimenti causa à plantis appetitur vt à corallio & in nonnullis partibus marinis tantum reperitur. Impurum succum in quauis terra reperiri tradit, ac propterea lithospermum lapidea semina quæ nec vrantur nec emollescunt nec eliquentur in quauis terra producere.

Mauritius Cordæus corallium non solum ab ambiente frigore induratum putat, sed quod absconditam habeat in se sua duritiei energiam quæ à circumstante aere affecta illam produxit.

Mathiolus materiam quæ quæuis in lapidem transmutat dicit esse lutum in quo multo plus sit tenacis terræ quam aquæ, præterea ramenta saxorum quæ aquarum decursus abradit. Deinde succum lapidescens, qui cum in cauitates corporis irrepserit quiescens frigore concreuit.

Paracelsus coagulationem per spiritum salis, qui omnia salis corpora coagulat fieri existimat, ac aquam qui hunc spiritum cum subtilissimis lapidum partibus fert corporum vacuas partes, permeare, opplere, ac penetrare sicuti tinctura pannum in quo permanet, & tandem similiter in iis manere ac lapidescere. Alibi mucum in torrentibus adherere lapidibus, qui tandem lapidescat vel exiccatus in vitro in lapidem commutetur, docet. Alii alio mo-

do aliisque efficientibus causis transmutationem fieri autumant. Ego vt quid in lapidem tranſmutetur & patientis, id eſt rei tranſmutandæ & agentis, id eſt efficientis cauſæ cum ſua materia qua tanquam proximo inſtrumento vtiſur diſpoſitionem aptam requiri & præ manibus eſſe debere autumo. Rei enim tranſmutandæ ſeu patientis diſpoſitio talis eſſe debet vt corpus habeat poroſum vel penetrabile, vt hoc modo omnes & minutiffimæ intimæq; illius partes proprio vel agentis humido humectari poſſint. Deinde vt humiditas propria vel aduentitia ab eo facile ſecedere poſſit. Agens ſiue calor intenſus ſiue remiſſus fit etiam humidum actu vel potentia patienti, vel ſibi adiunctum habere debet, idque aquoſum, vapoſum, oleoſum vel combuſtible. Deinde agentis materia aqua vel ſpiritus vel aliud quiddam acutum ad intima penetranda & partes patientis alterandas & diſſecandas eſſe debet. Præterea agentis materia partes terreſtres ita ſubtiles & in minima reſolutas contineat oportet, vt in aquam iniectæ aut exhalationibus commixtæ diaphanitate non impediunt aut conſpici non poſſit, id eſt per tota humido commixtæ ſint: quemadmodum vinum cum aqua miſcetur commixtum eſt aut tartarus vini in puriſſimo vino reſolutus conſiſtit. His omnibus adiungi vis quædam aſſimilatrix materiæ agentis inſidens quam aliqui virtutem lapidificandi vocant, debet. Huius eſſentia, vt formarum omnium effectrices cauſæ & eſſentiæ ignotæ ſunt, ita hominis ingenium & inueſtigandi induſtriam illudit & ſuperat. Dixi agentem humidum debere habere aquoſum, vt nempe vehiculi loco fit terreſtri materiæ quam in ſe continet, & rem tranſmutandam (ſi pinguis & oleoſa non ſit) ſubire poſſit. Dixi vapoſum, vt ſi ſub materia tranſmutanda poſitum ſit, in illam deferri & ſublimari poſſit. Dixi oleoſum, vt ſi res tranſmutanda pinguis & oleoſa ſit illam penetrare illique commiſceri poſſit. Dixi combuſtible propter exhalationes aut ſpiritus ſulphureos mineralium qui ignis naturam referunt & materia lapidifica grauidi non ſolum lapides in meteoris generare, ſed longe facilius corpus poroſum ſubeunt in lapidē (humido proprio vel patientis exſpirato) commutare poſſunt. Deinde dixi agentis materiam vel ſpiritum debere eſſe acutum, quia ſine acumine non fit penetratio & vera commixtio, ſed tantum conſuſio. Hanc ad rem idonea ſunt ſalium mineralium corpora eorumque ſpiritus quorum proprium eſt corpora ſoluere & ſpiritus coagulare, teſtante Chymicorum experientia. Vidi enim multoties ſalis ſpiritu ſpiritum corallorum, margaritarum, oculorum cancri, & aliorum mineralium etiam ſi vini eſſentia ſolutus eſſet, paucis guttulis iterum coagulari & in corpus redigi. Et licet huiusmodi ſalia vel eorum ſpiritus non cuius ſtatim appareant, tamen ſciendum nullam ferre eſſe terram, quæ huiusmodi ſal non ferat, niſi prorsus ſterilis ſit. Nam quæcunque herbarum & fruticum ferax eſt, plurimum ſalis continet, quod in herbarum & fruticum alimentum cedit, à quibus iterum arte chymica ſeparari non difficilius poteſt.

Quomodo in corpore humano lapides generentur.

CAP. CCCII.

Medici

Medici fere omnes materialem calculi causam statuunt lentam & viscidam materiam quæ à calore renum, (vt lutum in fornace ab igne) coquitur & induratur, sed decipiuntur. Nam veras & proximas calculi causas omittunt, remotioribus tantum intenti. Si enim roges vnde lentor ille materiae manet, quibus partibus constet, & an quiuis lentor & quare in lapidem mutetur? apte respondere non possunt. Si iterum cur cum lenta materia in intestinis & naribus copiosa sit ibidem calculus non generetur, nihil aptius respondent. Nam nec calorem in naribus deesse, nec in intestinis (vbi non minor quam in renibus est) obicere possunt. Si iuuenes, adolefcentes & pueros huiusmodi abundare & scaterere viscida materia & cruda, ac renes senibus calculosis calidiores habere quis illis obiiciat: respondent senum calorem esse præternaturalem, iuuenum naturalem. Sed friuola est hæc responsio, quod iuuenes multique alii sæpe renum calida intemperie laborent, non tamen propterea calculum generent. Deinde quod lotia excepta & in frigido loco seruata lapidescant citius quam quæ in calido seruantur. Si enim calor calculi generationem efficeret in vesica, calculus non minus quam in matula concreceret: præsertim illis quibus statim emicta concrefcit. Si nempe illam tanto tempore in vesica post eiciendi appetitum retinerent, quanto vt matula concrefcatur, opus est. Deinde etiam quæuis materia viscida ab illo in lapidem concrefceret. Verum cum vtrumque experientia falsum ostendat, nequaquam calor intensior indurationis materiae calculosæ causa erit; sed potius ipsa materiae apta dispositio, non dissimilis ab ea quam requiri dixi, vt lapidis fiat generatio in terra. Materia itaque ex qua calculus in homine generatur humor est superfluous separatus ab alimento. Constat ex aqua simplici elementalī, & terrestri materia. Terrestri materia pro alimenti natura varia est. Nam vel est crassa & difficulter liquabilis vel est tenuis & facile liquabilis. Crassa luti vel boli instar ex terrestribus alimenti portionibus à natura in minimas particulas resoluta est. Liquabilis est quæ salis communis instar, diaphana, clarissima & limpidissima, in aqua dissolui potest. Hæc vt salium multæ differentiæ sunt, ita multiplex est. Nam vel aluminis salis communis, nitri, vitrioli, armeniaci, tartari vel aliorum naturam refert. Humor itaque hic ex terra, aqua & sale constans dum à natura per ordinaria emunctoria non expellitur, sed in visceribus hæret varia obstructionum genera, variosque morbos generat, & si humidum aqueum ab ipso vel totum vel ex parte decedat, in lapidem coagulatur & fatiscit. Lutum enim bolus aut terra illa in minimas partes soluta lapidescit propter remanens sal quod illi adiungitur & insita proprietate nisi nimia aquei humoris copia diluatur, aut ei nimius humor adfit, in ipsa aqua indurescit & congelascit vt vitri confectio ostendit. Non enim necesse est omni humore destitui vt lapis generetur, sufficit enim præcipuam partem decedere. Terrestri hæc materia & sal hoc non generatur in homine, sed ex alimentis manat, quæ sine his neque sustentari neque conseruari poterant. Vt illa his indigebant, ita & homo cuius solidæ partes, vt ossa, caro, dentes & cætera, terra, sed multas alterationes passa opus habent; Ad huius & illæ connexionem promouendam & corruptionem

impediendam non leuis momenti est sal, naturæ quasi balsamum: quod prius ipsi alimento, & postea humori qui ex alimento prouenit, insidet & sanguini commiscetur, ac postea si superfluum sit, recte valente excretrice facultate à natura secernitur & per vrinam & sudores expellitur, vt & terreus feculentusque sanguinis humor qui in vrina hypostasin facit, & calculo materiam præbet. qui facile in renibus (si illorum calor imbecillus sit) vt in senibus, aut morbo afflictis contingit, concreuit. Calor enim renum magnus, non solum non inuat calculi coagulationem, sed potius impedit: vt iuuentas quæ raro calculis propter caloris abundantiam obnoxia est & excreta vrina, approbat. Nam si calida seruetur, vt ante notauimus, non tam cito calculos ponit quam si refrigerari sinatur, idque omni salis generi proprium est. Dum enim in liquore cristalli formam accipit, eo iterum calefacto, soluitur. Id itaque vt extra corpus humanum faciunt salia, ita multo citius in corpore. Concurrere itaque debent ad calculi generationem in corpore humano concoctricis & expultricis facultatis imbecillitas, renum frigida intemperies & copia terrestris materiæ & salis in humido soluti. Hæc enim duo iuncta humidi beneficio tanquam medio partes partibus apponendo facile glutinantur, ac glutinata tartari nomen chymicis à vini lapillo simili fere modo generato, obtinent. Hic tartarus si multum terræ habeat lapidis vulgaris formam refert, ac pro quantitate salis adiuncti durior vel mollior est. Quo enim plus salis habet eo magis compingitur & induratur terrestris materia. Non tamen maxima salis quantitas minimam terrestrem in lapidem cogere potest. Quia proportio quædam certa vtriusque requiritur. Terrestris portionis quantitas tanta esse debet vt impedire possit ne sal illi vnitum solui possit, salisque tanta ne terra fatiscat ac pulueris instar diffluat. Hanc proportionem natura ipsa obseruat & experientia chymicorum deprehendere potest. Viscida materia hic nulla glutinis instar ad glutinandum, vt vulgares medici somniant, requiritur. Si enim talis adesset me iudice calculi generationem impediret. Viscidum enim aquæ mixtum calculum efficere nemo ne in rebus quidem exteris vnquam vidit, sed potius contrarium, cum mollius ab aqua & citius si calida sit reddatur. Vulgare enim gluten aqua dissoluitur, non lapidescit. In renibus vero vel vesica aliisve corporis partibus cum nunquam desit humor calidus quo pacto viscida materia cuius proprium est ab humido calido dissolui, lapidescere poterit? Glutinis vires in calculi generatione præstat sal, quod vt dixi in proportionata quantitate humoris congelatur & indurescit. Id si lutosa terrestris materiæ optime commixtum beneficio aquei humoris fuerat, eo diminuto ac ad requisitam quantitatem reducto sibi adiunctas terrestres portiones indurat, & in lapidem secum cogit: prorsus eodem modo quo si lutum aquæ communi optime commisceas & frigori exponas aqua congelatur ac luto consistentiæ firmæ causa est, non quidem cristalli aut glaciei, sed lapidis forma. Si parum aquæ luto adiunctum fuerit, neque plus quam ipsius humectationi sufficiebat lapidem plane refert. Vt in luto frigus, absque glutine, duritiem, consistentiam & coherentiam efficit, ita

cit, ita in lapidibus sal, quod in glaciei vel cristalli speciem in humore apto congelatur & induratur vt spagyris notissimum est. Si quis obiiciat caseum qui lentus & viscidus est experientia certissima calculosis nocere ac calculi generationem promouere. Vtrumque concedo, nempe & viscidum esse & lentum & calculo materiam præbere. Verum visciditatem seu lentorem ipsius in causa esse nego. Imo opinor caseum nocere non posse quamdiu visciditas, ipsius substantia iam ad alimentum paratæ, adheret: idque propter rationes supra allatas. Nocet itaque propter aliam causam quia videlicet multum terrestris materiae ex qua ossa & solidiores partes foetus ali debent continet. Hæc dum propter acrimoniam salis adiuncti in minimas partes resoluitur, visciditas illi prius annexa ab acrimonia & tenuitate salis humoris exeditur & consumitur, vt totus humor tenuis & detergens reddatur, quemadmodum in vino contingit. Id enim recens expressum ac in dolium immisum primum viscidum est & lentum diluti glutinis instat, postmodum tamen tempore tam tenue redditur vt in vitra effulum propter partium tenuitatem atomorum similitudine exiliat. Eo cum redactum est tum primum calculos seu tartarum ad vasis latera se ponere deprehenditur. Sed obiici potest iterum exemplum luti aut argillæ, quæ aqua imbuta tam visciæ est ac tam firmiter equorum pedibus adheret vt sæpe ferreos calceos in illa relinquere prius quam pedem eximere possint, debeant: quæ etiam solo ignis calore tanquam præcipua efficiente causâ in lapidem testaceum abit. Respondeo absque aqua argillam viscidam non esse, cum visciditas absque humido esse non possit, aquam vero consumi igne, nec prius argillam lapidescere, ignem præterea esse quidem causam, sed nõ propter solum calorem id facere, sed propter materiam quam exurit & cætera quæ cum flamma & fumo secum fert, ac vt lutum vel argilla lapidescat sunt necessaria. Deinde quia ea aufert quæ impediunt ne argilla lapidescat; aqueam enim humiditatem quæ argillam viscidam facit tollit, à corpore separat, & in auras resoluit. Fert autem secum ignis, humiditatem oleosam quæ eius pabulum est, præterea falsos ac sulphureos spiritus, ac exhalationes siccas cum terrestribus portionibus in minima resolutis; quæ omnia materiae combustibili insunt; vt fuligo à fumi copiâ in massam redacta clare & perspicue docet. Terra enim inde elici & sal deinde humiditas inflammabilis & spiritus possunt, ita vt ignis noster non simplex quiddam & elementum, sed mixtum dici possit. Nisi quis calorem summum ignem esse velit & à reliquis quibus inest secernat. Sed ita qualitatem non substantiam inde efficiet, vtpote quæ subiecto infit & sine ipso ac per se subsistere non possit, quod omnibus qualitibus proprium est. Ignis itaque pabulum suum hoc est terram salem spiritus ac exhalationes quæ in materia quam comburit continentur in argillæ vel luti corpus (expulsa prius ipsius viscosa humiditate) deferens, facile illam in lapideam formam vertere potest. Nam & sine his argilla vel lutum proprii salis beneficio quod quæuis terra in se continet iuuante intenso calore, tanquam externo efficiente parteque suo motu coniungente, lapidis formam accipere potest. Calor itaque

intentus seu ignis noster tanquam causa quædam communis efficiens, & sine qua nihil fieret, dum ad lapidis formam inducendam aptam materiam & quæ externam habet causam efficientem sibi annexam nanciscitur, lapidem facere potest. qui putat ignis subiectum seu materiam combustibilem nihil ad terræ coagulationem facere, accipiat cineres ac à sale abluat: Deinde eos adiecta aqua, cucurbitæ vitreæ indat ac igni committat, videbit nunquam lapidescere posse, primum quod nullum sal proprium habeant: præterea quod per vitrum, ignis ex materia combustibili cui inhæret illis neque spiritum, exhalationem, salem, neque aliud quicquam communicare possit. Si vero salem à cineribus non auferat, mox lapidescere proprio sale in cucurbita vitrea deprehendet. Est itaque vera interna efficiens lapidis causa tum in materia ipsa quæ lapidescere debet, tum in ea materia quæ vt aliquid lapidescat accedere debet. Accalor tantum externus efficiens, quia principium motus est: quem ego verum non appello, sed eum tantum quo præsentem effectus fit, & absente non fit. Sed etiam si verum esset lutum à calore tanquam efficiente causa lapidescere, non tamen ideo sequitur in corpore humano simili modo calculum fieri. Quia vt ex præcedentibus colligi potest: lutum quamdiu humidum manet in lapidem abire non potest; Sed tum primò cum ab igne hoc depulsum aut absumptum est. In corpore humano vero cum lutosa materia nunquam absq; copioso humore præsertim in vesica, renibus & vteribus sit, quo pacto à calore non potente depellere humidum indurari poterit? Aliud itaque quippiam quam calor esse debet quod coagulet & vere efficiat lapidem vel calculum. Causa formalis lapidis est occulta quædam in renibus aut aliis partibus dispositio ad lapidem generandum.

SEQVVN-

SEQVNTVR NONNVLORVM

LAPIDVM ET GEMMARVM EX VARIIS

*Authoribus secundum alphabeti ordinem descriptiones, num
autem lapides isti omnes aut gemma in rerum na-
tura sint non satis constat, quod igno-
re sint.*

CAP. CCCIII.

Plinio, Alberto Magno, Euace, Bartholomæo Anglico, Ludouico Dulci, variisque authoribus, qui de gemmis scripserūt, aliqua gemmæ vel lapides tam paucis notis describuntur, vt nemo quinam sint discernere possit. Aliquorum etiam nomina à Barbaris authoribus ita corrupta sunt, vt quis dubitet, num veterum lapides sint, ad quorum nomina accedunt, num vero alii. Ne itaque à nonnullis authoribus tractati lapides à me videantur omissi, placuit secundum alphabeti ordinem illos hic describere.

A.

Absinthus Alberto Magno lapis est niger rubeis virgulis vel guttulis, dicitur permanere calidus per septem dies si semel calefiat, videtur esse asyctos Plinii corrupto vocabulo.

Acopis nitro similis est pumicosa aureis guttis stellata. Cum hac oleum subferuefactum perunctis lasitudinem (si credimus) soluit. Plin. lib. 37. cap. 10.

Agapis lapis est, colore pellis leoninæ ab ἀγάπη, id est dilectione sic dictus, quod ab omnibus diligatur. Facultatem admirandam contra scorpionum ictus ac viperarum morsus habet. Alligatus vulneribus, aqua prius madefactus, extemplo dolorem mitigat & sedat. Ludouico Dulci authore.

Amatides est lapis vel gemma à qua si vestis fuerit contacta, igni resistit, & si illi imponatur non ardet, sed potius splendore nitidior apparet similisq; est alumini scissili, omnibus magorum maleficiis obuians & resistens. Bartholomæus Anglicus ex Isidoro. Videtur esse amianthus corrupto vocabulo.

Amphitane alio nomine appellatur chrysocolla in Indiæ parte, vbi formicæ eruunt aurum, in qua inuenitur auro similis, quadrata figura, affirmantq; naturam eius quæ magnetis, nisi quod trahere quoq; aurum traditur. Plin. lib. 37. c. 10. Videtur hic lapis fictitijs, cum nunquam inuentus sit qui aurum trahat.

Anachites gemma dicitur qua in hydromantia dicuntur euocari imagines deorum. Plin. lib. 37. cap. 11. Plinio putatur eadem quæ adamas.

Andromadas argenti nitorem habet, vt adamas quadrata, semperq; tessulis similis. Magi putant nomen impositum ab eo quod impetus hominum & iracundias domet. Eadem sit an alia argyrodamas authores non explicant. Plin. lib. 37. cap. 10.

Andreas à nonnullis vocatur androdamas.

Antachates achatis species est, cum vritur myrrhâ redolet. Pl. lib. 37. c. 10.

Anterotes opali vel pederotidis species. Plin. teste.

Antipates quam aliqui corallium nigrum putant, nigra non translucet. Experimentum eius si coquatur in lacte, facit enim hoc myrrhâ simile immiscia, eamque contra effascinationes auxiliari Magi volunt. Arabica ebori simillima est, & hoc videretur nisi abnueret duritia. Putant contra dolores neruorum prodesse habentibus. Plin. lib. 37. cap. 10.

Aphrodisiace ex candida rufa est. Plin. lib. 37. cap. 10.

Aquileus est ætites.

Apistos non est alia quam Plinii asyctos.

Egyptillam Iacchus intelligit per album Sarda nigraq; vena transeunte; vulgus autem in nigra radice ceruleam facit. Pl. lib. 37. c. 10. Videtur esse Camea recentiorum. Tritam in aqua colorem & saporem vini reddere neoterici scribunt.

Argiritis gemma est argento similis, habeas stigmata aurea, similis androdamanti. Barth. Angl. lib. 15. cap. 16.

Asbestos in Arcadiæ montibus nascitur coloris ferri. Plin. lib. 37. cap. 10.

Albertus Magnus vocabulum corrumpit & abeston inde facit. Ignotus lapis nisi amianthus sit.

Aspilaten Democritus in Arabia gigni tradit, ignei coloris, eam oportere cameli pilo splenicis alligari, inueniriq; in nido Arabicarum alitum, & aliam eodem nomine ibi in Leucopetra nasci argentei coloris radiantem, contra lymphatum habendam. Plin.

Asinius aut Asininus lapis ab asino nomen habet, quia ab asino syluestri eruitur, colore albo est ad citrinum tendente, ac figura plerunque ouali, magnitudine nucis iuglandis minoris, mollis, atq; aperturas habens, quæ non penetrant. Dum finditur lucido smalto subcitrino similis est. Duo eius sunt genera, Maxillaris & cephalicus. Cephalicus capiti impositus eius dolorem sedat ac epilepsiam sanat. Maxillaris quia in maxilla reperitur gestatus lassitudinem prohibet & victoriam pugnanti dat, ac hostes lassos superat, venenatisque animalibus resistit. Cum vino ebibitus febres quartanas pellit, ac ad vermes necandos mirabilis efficaciam est. Venenum ebibitum ne noceat prohibet. Ad anguium morsus valet, parturientibus subuenit ac fetum mortuum eicit. Lud. Dulcis. Forte Ludouicus Bezoar lapidem describere voluit.

Asyctos septenis diebus calorem tenet, excalcrafta igni nigra ac ponderosa, distinguentibus eam venis rubentibus. Putant prodesse contra frigora. Plin. lib. 37. cap. 10.

Altizoen in India & in Perside ac Ida monte nasci tradunt, argenteo nitore fulgentem magnitudine trium digitorum ad lenticula figuram, odoris iuendi, necessariam Magis regem constituentibus. Plin. lib. 37. cap. 10.

Augitis nonnullis non alia videtur esse quam quæ Callais.

Autoghyphus lapis in Sagari fluuio Phrygia reperitur ab eo quod natus matris deorum imago illi insit sic dictus. Plutarch. de fluuiis.

B

B Alanita genera duo habent, subuirides & corinthii aeris similitudine, illa a Copto, haec ex Trogloditica veniens, medias secante flammae venas. Plin. lib. 37 cap. 10.

Bapses mollis, alioquin odore excellit. Plin. lib. 37.

Baroptenus siue baroptis nigra sanguineis & albis nodis alligata dicitur velut portentosa. Plin. lib. 37.

Bolenia nimbo inueniuntur glebae similitudine. Plin. lib. 37.

Borfyctes in nigro ramosa candidis aut sanguineis frondibus in ea ratio nominis non est. Plin. lib. 37.

C

C Actonites nonnullis sarda putatur, verum falso scribit Solinus in corsica reperiri. Facultatem habet victoriam tribuendi, illi a quo attingitur. Si quis eius scrupulum capiat, resistit maleficiis magicis. Lud. Dulcis.

Cadmitis eadem esset quam ostracitin vocant, nisi quod hanc cerulea interdum cingunt bullae. Pl. lib. 37. cap. 10.

Callais saphirum imitatur candidior & littoreo mari similis, in rupibus inuis ac gelidis oculi figura extuberat leuiterque adharet. Plin. lib. 37 cap. 10. videtur aqua marina recentiorum.

Callainas ferunt plures coniunctos semper inueniri. Plin. lib. 37. cap. 10.

Calondronius si corpori applicetur gestanti victoriam praebet, melancholiam, fascinoes malosque spiritus arcet. Birellus.

Camaseus factitius est lapis.

Cambnites lapis est colore cristalli obscuro, quem qui gestat, omnibus gratus, affabilis & amabilis fit, alligatus sinistro brachio hydropem sanat. Lud. Dulcis.

Capnites quibusdam videtur suum genus habere pluribus spiris fumida in Cappadocia & in Phrygia nascitur ebori similis. Plin. lib. 37 cap. 10.

Caratobates factilius ex auro est.

Cardisce, vide Encardia.

Caristeus viridis est grato colore, vnde nomen habet. Lud. Dul.

Catochites, Corsicae lapis est, ceteris maior mirabilis, si vera traduntur, impositam manum veluti gummi retinens. Plin. lib. 37. cap. 10.

Cegolites Alberti magni est Techolithus Plinii.

Caëlicolor est opalus.

Cepocapites id est cepites.

Ceramites testae colorem habet. Plin. lib. 37.

Cepionides in Aëolidis atarne, nunc pago, quondam oppido nascuntur, multis coloribus translucentes, alias vitreae, alias Crystallinae, alias iaspideae, sed & sordidis tantus est nitor vt imagines reddant ceu specula. Plin. lib. 37.

Chabrate est lapis trāslucidus crystallo similis qui creditur dare eloquentiam, honorem & gratiam, defenditque gestantem à noxiis ac venenosis, curatque tumorem hepatis & splenis. Barth. Anglicus.

Chelonia oculus est Indicæ testudinis vel portentissima magorum mendaciis, melle enim colluto ore impositam linguæ futurorum diuinationē præstare promittunt, quindecima luna & silente tota die, decrecente vero ante solis ortum, ceteris diebus a prima in sextam horam. Plin. lib. 37. cap. 10.

Chlorites herbacei coloris est quam dicunt magi inueniri in motacilla auis ventre congenitam ei, ferroque includi iubent ad quædam prodigiosa moris sui. Plin. lib. 37. cap. 10.

Choaspites a flumine dicta est, viridis, fulgoris aurei. Plin.

Chrysopterus Topasii species est similis Chrysoprasio, eius enim tota similitudo ad porri succum dirigitur. Plin.

Chrysanterinus frangibilis est, collo alligatus phthisicos curat, & pueros a dentium dolore in dentitione liberat. Lud. Dulc.

Chrysofipion berilli species est, teste Lud. Dulc.

Chrysofopagion Albertus Mag. ab Ætiopia adferri, in tenebris lucere ac in luce colorem amittere scribit. Ignota gemma est, nisi chrysofopation corrupto vocabulo putet, sed notæ illi datæ non conueniunt.

Chalazias grandinum & colorem & figuram habet adamantinæ duritiei. Narrant enim in ignem additæ manere suum frigus. Plin. lib. 37. cap. 11. Barbari authores Gelosiam vocant.

Cholo Smaragdigenus, quod in Arabia ædificiorum ornamentis olim includebatur. Plin. lib. 37. cap. 5. A nonnullis cola vocatur.

Chalcosmaragdus in Cypro habetur turbida æris venis. Plin. lib. 37. c. 5.

Cisteolithus lapis est albus ad flauedinem tendens in spongia marina repperus, calculum pellens cum vino sumptus. Suspensus ex puerorum collo illos a tussi liberat. Lud. Dulc.

Cimilianthus marmoris colore in medio habet pupillam auream aut flauam, ac in littore Euphratis reperitur. Lud. Dulc.

Cissites circa Capton nascitur candida, & videtur intus habere partum, qui sentiatur intus strepitu. Plin. Ætitis puto esse speciem.

Clites factitius est lapis ex auro, argento & ferro.

Coaspis id est choaspites.

Colontes Alberti est chelonitis.

Cornelius Alberti est Corneolus.

Corfoides canitiem hominis refert, unde nomen habet, puto Achatis vel Iaspidis speciem esse.

Coruinus lapis a Belemnite diuersus a Lud. Dulci describitur, ac in capite corui piscis cum socio reperiri colore albo, obscuro, forma ouali, ab vna parte concaua, ab altera conuexa, in cuius medio tuberculum sit, ac è pisce excuari crescente luna Maio mense dum adhuc palpitat. Dolores intestinorum depellere si carnem attingat aut bibatur, traditur. Coruinum lapidem alium describit idera

bit idem Ludouicus colore flauo. Sed non nisi hac industria haberi posse. Prima Aprilis corui oua coquantur ad duritiem, refrigerata nido imponantur, ita coruus ouorum iacturam percipiens, hunc lapidem quærit ac inuentum nidoque impostum oua in pristinum statum restituantur, prolesque inde suscitatur. Verum lapis cito auferendus est, vt gestatus diuitias augeat honores conciliet ac futurorum euentum prædicere faciat. Sed vana hæc sunt ac pura putaque mendacia.

Coruus marmoris species est.

Craterites inter Chrysolithon & electrum colorem habet præduræ naturæ. Plin.

Crocallis cerasum representat. Plin.

Cyssites ab hedera nomén habet.

Cynedia inuenitur in cerebro piscis eiusdem nominis candida & oblonga, euentuque miranda, si modo est fides præfagire eam habitum maris nubilo colore aut tranquillitate. Plin.

Cyamea nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Plin. forte est neotericonum Camehuia.

D

Daphnia à lauri figura dicta comitiales demonstrat. Plin.

Demonius duobus coloribus mixtus est iridis instar, valet ad febres, ac venena pellit gestantemque securum & victoriosum reddit. Lud. Dulc.

Dendrites ab arbore dicta & alba defossa sub arbore, quæ cadatur, securi aciem non hebetat. Plin.

Diadochus pallidus est lapis similis berillo, demones apparere facit, præsertim si certis carminibus in aquam proiciatur, in qua diuersas species demonum ostendit, quæ interroganti respondent. Osi detentus quem quis demonem ex inferno velit ad se venire compellit, ac ad interrogata, desideratum responsum consequitur. Cadauera aduersatur, quia cum corpus mortuum attingit omnes vires amittit. Lud. Dulc.

Diacodus idem qui diadochus.

Dionisias nigra ac dura mistis rubentibus maculis, ex aqua trita saporem vini facit & ebrietati resistere putatur. Plin. Hanc Ludouicus dulcis narrat ferruginei esse coloris ac aspersam maculis albis, inueniri que in oriente.

Diphris duplex, candida ac nigra, mas ac femina genitale vtriusque sexus distinguente linea. Plin.

Dorialis tides dicitur reperiri in capite mucilaginis animalis, quando aceruo formicarum imponitur lucidus fit. Aliqui ex capite galli sumi putant, ac eam facultatem habere vt quis quæcunque desiderare possit consequatur. Lud. Dulc.

Dotto lapis est viridis, aliquomodo transparent, Lud. Dulcis ait Chrysolithi esse speciem.

Drosolithus varii coloris est, igni appositus sudare videtur. Lud. Dulc.

E

E Chidna à serpente dicta Ophites est.

Echistis est Ætites.

Egittilia est Ægyptilla.

Elossites pulcher lapis non est, facultatem habet gestatus sanare capitis dolores. Lud. Dulc.

Electrum id est succinum.

Emites lapis est colore eboris, albo marmoris similis, verum eo mollior est, ex eo Darii sepulchrum fuisse narratur. Credo alabastris genus esse.

Emetres vide eumetres.

Encrinos lilia repræsentat cum enim angulata pars vna ab altera separatur, vtraque quina lilia ostendit. Nam alterius eminentiæ ingrediuntur in alterius strias. Qualibet vero talis pars quinos habet angulos latera totidem vtrinque quina lilia, ynde pentacrinos græcè potest dici. Constat autem ex pluribus interdum coniunctis. Adnascitur lapidibus in rubro nigri coloris ipse rufus, fractis singulis inest lapidis Iudaici color leuor ac splendor. Quare obtinet eandem vim medendi. Reperitur in fossa mœniorum vrbs Hildeshemiæ in Germania Agricola teste. Germanice vocatur *Lilienstein*, mihi nondum visus est.

Encardia cognominatur & cardilæ, vna in qua nigra effigies cordis eminet, altera eodem nomine viridi colore cordis speciem repræsentat, tertia nigrum cor ostendit, reliqua sui parte candida. Plin.

Epistites aut hephistrites ruber & splendens est lapis qui certis carminibus cordi admotus gestantem ab omni periculo securum reddit, arcet etiam locustas aliaque insecta nociua ac nubes turbulentas discutit ab ea terra in qua locatur. Lud. Dulc.

Eristalis cum sit candida ad inclinationes rubescere videtur. Plin.

Erotyles eadem amphicome & hieromnenon, à Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Plin.

Eumeces in Bactris nascitur silici similis & capiti supposita visa nocturna oraculi modo reddit. Plin.

Eumetren Beli gemmam sanctissimi deorum sibi Affirii appellant, porracei coloris, superstitionibus gratam. Plin.

Eureos nucleo oliuæ similis est, striata concharum modo non adeo candida. Plin. Videtur esse neotericorum lapis Iudaicus.

Eurotias situ videtur operire nigritiam. Plin.

Etindros Alberto est lapis cristallo similis qui guttas aqueas perpetuo exillat, ob frigus aerem circumstantem resoluens in aquam.

Eusebes lapis est, ex quo Tyri in Herculis templo facta sedes traditur, ex qua dii facile surgebant. Plin.

Eunosius ætites putatur species.

Eupetalos quatuor colores habet, ceruleum, igneum minii mali. Plin. videtur opahis.

Exhebenum zoroastres speciosam & candidam tradit qua aurifites aurum poliunt.

Execantholithus vide hexecantholithus.

Estimione est Harmesion.

Exoliceus lapis est sic dictus eo quod quadraginta coloribus est distinctus & est paruus valde, & efficit oculos intuentis hominis tremulos. In Lybia apud Trogloditas inuenitur. Barth. Anglicus. Est Hexecantholithus Plinii Barbaris scriptoribus nomina corruptentibus

F

Fingites vide phengites.

Fongites lapis est diuersi coloris. Aliqui flammeum colorem aliqui cristallinum habere putant ac in Perside reperiri tradunt. Euax tradit gestatum manu sinistra fongitem rubri coloris soluere corporis dolores & iram compescere. Lud. Dulc.

Filaterius lapis Chrysolithi colorem habet, pellit timores ac passiones melancholicas, hilaritatem inducit & cor confortat. Lud. Dulc.

G

Agatronica Alberti est Garatronius.

Galaxiam aliqui Galactiten vocant intercurrentibus sanguineis aut candidis venis. Plin.

Galaicos argyrodamanti similis est paulo sordidior. Plin. lib. 37. cap. 10.

Galaticides vel Galarictis cinereo colore inuenitur in Nilo. Tritus lactis saporem edit, oreque retentus mentem turbat, collo appensus lac auget, femorique alligatus partum facilem reddit, cum sale & aqua puluis mixtus ac ouili inpersus oues lacte priuat ac scabiem curat. Albertus.

Gallerica lapis est ex virore pallefcens, satis magnus, aspectu iucundus. Lud. Dulc. forte smaraldoprassius est recentiorum.

Gemites vel potius gamites teste Plinio lib. 37. cap. 10. alba gemma est, manus vtriusque se mutuo complectentis speciem edens, A nuptiis quas Græci γάμος vocant, in quibus sponsi & sponsæ manus tanquam fidem inuicem danturium copulantur. Gesner.

Gelosia vide chalias.

Galachides aut Garatides, Bartholomeo Anglico Geramites & Alberto Gerachides, subnigro colore est, gestantem amabilem omnibusque gratum reddit. Ore detentus homini iudicium rectum de omnibus rebus tribuit, ac cogitationes aliorum gestanti aperit. Vt autem quis dignoscat hunc lapidem, corpus humanum melle inungitur ac manui imponitur lapis. Statuto autem homine in loco vbi muscarum copia est ille à muscis aut fucis non attingitur, si verus sit Geratides. Lud. Dulc. & Albert. Fabulosus est hic lapis, aut magicus, qui tamen cardiognomos esse non potest, nec id habere quod soli Deo competit.

Gecolitus corrupte scribitur pro techoliro.
Genianes inimicorum pœnas efficit. Plin.

H

HExecant olithus in parua magnitudine multicolor, hoc sibi nomen adopravit, reperitur in Trogloditica regione Plin. ibid.

Hormesion inter gratissimas aspicitur ex igneo colore radians auro, portante secum in extremitatibus candidam lucem. Plin. ibidem.

Horminodes ex argumento viriditatis in candida gemma vel nigra & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris appellatur. Plin. ibidem.

Horcus lapis ab Alexandrinis Catemia dictus niger est tritu facilis, utilis ad argenti glutinationem. Lud. Dulc.

Hydrinus ab aliquibus serpentina vocatur, sanat catarrhos, ac corpus humanum ab omni aquosa humiditate liberat, ac hydropicorum corpus pristinae valetudini restituit, si cum eo Soli per tres horas exponatur. Sudore enim elicit humiditatem. Verum cautione opus est, ne utilis humiditas etiam euacuetur. Vermes venenatos eorumque morsus sanat. Sumptus etiam hic lapis, lapidem vesicæ comminuit. Lud. Dulc.

Hyenæ ex oculis hyæne & ob id in vase inueniri dicuntur, & si credimus linguæ hominis subditæ futura prædicere. Plin.

I

ICterias aliti lurido similis, ideo existimatur contra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio viridi similis latior prioribus, pene sine pondere venis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris venis descendentibus. Plin. lib. 37 cap. 10.

Intrita est maltha qua pavimenta parantur.

Iscustos Alberti ignota gemma, nisi asbestos corrupto vocabulo sit.

Indica gemma gentium suarum habet nomen subrufo colore, in attritu sudorem purpureum emanat, alia eodem nomine candida puluereo aspectu. Plinius.

Ion apud Indos violacea est, sed raro saturo colore lucet. Plin. ibidem.

K

KAkabre, Karate, aut karadre, colore est Crystalli cum fusca albedine. Hominem eloquentem & iucundum facit, honores dat, gestantem amabilem facit, ac à rebus nocentibus tuetur, atque hydropem curat. Lud. Dul. & Alber.

Kalkabre est Gagates. Albert.

Kaman aut Kakaman lapis albus est variis coloribus distinctus, dictus à Kaumate quod incendium denotat. In locis sulphureis & calidis inuenitur. Non habet singularem vim, nisi eam à sculpturis nanciscatur. Lud. Dulc.

Kenne est lapis qui in oculis cerui generatur ad venena valens vt bezoar. Lud. Dulc.

Kimedinus id est Cynedia. idem.

Kinocetus daemones fugare creditur. Lud. Dulc.

L

Lactea lapis est coloris flauī qui alicuiliquori impositus colorē lacteum efficit ac oculis adhibitus lachrymantibus fluxum sistit. Lud. Dulc.

Lauraces lapis est qui capitis dolores sanat alioque morbos aufert. idem.

Lapis fabalis niger (vt Stobeus ait) fabæ similis in Nilo nascitur, quo viso canes non latrant. Idem optime facit ad vexatos Dæmonio, Aiunt enim quamprimum naribus appositus fuerit dæmonium egredi. Trasylus apud Stobeum sermone 98. & Plutarch. de fluuiis, recensente Gesnero, Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit. Plin.

Leucostitus est Porphyrius.

Lythodæmon Siluatico est lapis dæmonum, alias Gagates.

Lynurgus in Acheloo fluuio nascitur, lapis lineus dictus ab euentu. Linteolo enim si imponas *δι' ἑρωτος ἐνώσιν τὸ χῆμα λαμβάνει ὁ ἀργίον γίνεται*. Plutarchus de fluuiis. Videtur autem locus deprauatus. Forte homines superstitiosè creduli, lapidem in linteolo ligabant, cuius colorem (*χῆμα non σχῆμα*) ἀργίον vel ἀργυρόν id est candidum, si acciperet lapis liuore deposito, bene ominabantur & sperabant de suis amoribus. Gesn.

Lignites colore vitri, è collo pueri gestata eum tuetur contra fascinoes, fronti alligatus hæmorrhagiam sistit, mentisque alienationes aufert ac futura prædicere facit. Lud. Dulc. Describit hic author multos lapides quos nunquam vidit & qui in rerum natura non sunt.

Lichinus id est lychnites.

Lince est lapis ab vrina lincis generatus, verum à lincurio vel lapide Lincis differt. Nam cum terra absconditur, mollis est. Sed cum in loco arido ponitur indurescit. Colorem album nigro commixtum habet. In terra detentus aut loco humido, fungos producit, Lud. Dulc. forte fungifer lapis est de quo supra peculiare caput est.

Limoniates eadem videtur quæ smaragdus. Plin.

Linficus lapis bibitus caducum sanat ac à doloribus & incommodis hominem liberat. Lud. Dulc.

Lithus id est magnes.

Liparis lapis est cuius suffitu omnes bestię euocantur. Plin.

Libanochros thuris similitudinem ostendit, sed succum mellis. Plin. ibid.

Lunaria id est selenites.

Lychnites appellata à lucernarum accensarum præcipua gratia, nascitur circa Orthosiam totaque Caria ac vicinis locis, sed probatissima in Indis, quam quidam remissiorem carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est Ionis appellata à prælatis floribus, & alias inuenio differentias, vnam quæ purpura radiet, alteram quæ cocco à sole excalfacta aut digitorum attritu paleas & chartarum fila ad se rapere dicitur. Plin. lib. 37. cap. 7.

Lyfimachus Rhodio marmori similis est aureis venis politur: ex marmore, amplitudine in angustias cocunte vt inutilia exterantur. Plin.

Lyfimachus Rhodio marmoris similis est aureis venis; politur ex marmore amplitudine in angustias coeunte vt inutilia exterantur. Plin.

M

MAchera lapis reperitur in Berecintho monte Phrygiæ ferro similis, quem si quis inuenerit quo tempore mysteria matris deorum peraguntur in furorem incidere fertur. Plutarch. in libro de fluuiis.

Magnesia est alabandicus.

Medea nigra est à Medea illa fabulosa inuenta. habet venas aurei coloris, sudorem reddit croci, saporem autem vini. Plin.

Medus à Media regione nomen habet, alius niger alius viridis. Etiam medinus vocatur. Niger si cum lacte cutem mulieris attingat partum masculum efficit, visumque amissum restituit. Cum lacte ouis quæ semel agnum peperit mixtus sanat podagram. Per os sumptus præsens venenum est. Viridis lapis cum felle bouino ac lapidi calaminari mixtus septem diebus collirii loco usurpatus, visum mirum in modum acuit Lud. Dulc. & Albert. Ignotus est lapis.

Melochites id est Malachites.

Meroctes porracea, lacte sudat. Plin.

Memphites à Memphi ciuitate dicta est, Bibita aut cum aceto macerata stuporem inducit membris, vt absque dolore amputari possint. Lud. Dulc.

Morion Indica, quæ nigerrimo colore translucet vocatur Pramnion, in qua miscetur & carbunculi colos Alexandrinum, vbi Sardæ Cyprium. Nascitur & in Tyro & in Galatia. Xenocrates & sub alpihus nasci tradit. Hæ sunt gemmæ quæ ad ætypas sculpturas aptantur. Plin. videtur Bohemorum Topasius qui nigredine exusta aureus apparet, alias ex nigredine transparente ignis scintillat.

Mythridates in Persia reperitur, quæ excipiens solis radios, resplendet variis coloribus. Lud. Dulc.

N

NArcissites venis hedera distincta est. Plin.

Nasamonites est sanguinea nigris venis. Plin.

Nebrites libero patri sacra nomen traxit à Nebrium similitudine. Sunt & aliæ nigrae generis eiusdem. Plin.

Nemelites. Hanc Athenienses se ab altari deæ Nemesis eleuare tradunt. Lud. Dulc.

Nofus vel nifus est alabastrum.

Nympharena vrbis & gentis Persiæ nomen habet similis Hyppopotami dentibus. Plin.

O

Olea est coloris flauis, nigri, albi & viridis. Lud.

Oritorius lapis minor. Etite intus resonat, exteriori superficie leuis & fragilis.

fragilis, liquefactus succo ocymi cū sanguine ocheritis & capite omidis adiecta aqua, ac impositus vitreo vasi vires ostendit. Quia si quis digitum imponat vnguento eoque attingat lignum, metallum aut lapidem durissimum statim rumperet. Lud. Dulc. Quis non miretur stultitiam huius authoris?

Ornicus id est saphirus.

Orca barbari nominis è nigro fuluoque ac viridi & candido placet.

Plinius.

Ophicardelon barbari vocant nigrum colorem binis albis includentibus. Plin.

Onagrus id est afininus lapis de quo supra.

Orites globosa specie à quibusdam & siderites vocatur, ignem non sentiens. Plin. Orites est trium generum. Vna nigra rotunda, quæ trita & vncta oleo rosato, sanat vulnera animalium syluestrium & morsus venenatos, relinquens qui eam portat saluum inter reliqua animalia. Alia species viridis est maculis albis, quæ portata aduersis casibus resistit. Tertia subtilis est laminis ferreis instar, quæ portata conceptionem impedit conceptumque partum expellit. Lud. Dulc. & Albert.

Ophthalmius ad oculorum morbos valere traditur, ac gestantem inuisibilem facere. Alber. fictitius est lapis.

Orphanus est ignobilioris opali species seu pseudopalus, vini colore & lactescens. Tales opali in Hungaria inueniuntur, sed Alberto preciosus opalus videtur, quia Imperatoriam gemmam facit. Orphani nomen illi dar, quia Germanica lingua à pupillo seu orphano nomen habet, vulgo *ein Weiße*.

Othonna lapis in Ægypto exigua magnitudine æreo colore Piritis vel Marchasitæ species.

P

Palmati lapides circa Mundam in Hispania vbi Casar dictator Pompeium vicinè reperiuntur, idque quoties frægeris. Sunt & nigri, quorum authoritas venit in marmora sicut Tanarius. Varro nigros ex Africa firmiores esse tradit quam in Italia. E. diuerso albos tornis duriores quam Pario. Plin. lib. 36 cap. 18.

Panthera alias Euanto habet diuersos colores in vno corpore mixtos instar Pantheræ, vnde illi nomen est. Habet signa in se nigra, rubra, pallida, viridia, rosea & purpurea, inuenitur in Media. Si aliquis hunc lapidem intuetur dum sol oritur victor erit eo die in omnibus artibus suis. fertur tot facultates habere quot colores. Albert. Iaspidis speciem putarem quia coloribus variis ludit.

Paufestatos id est Paneros.

Pagurus est lapis figuram habens cancri marini.

Ballacius vide Rubinus Ballacius.

Panchrus fere ex omnibus coloribus constat. Plin.

Paneros qualis sit à Methrodoro non dicitur. Sed carmen Timaridis regina in eadem dicatum Veneri non inelegans ponit ex quo intelligitur additam ei fecunditatem. Plin. lib. 37. cap. 10.

Peantides quas quidam Gemonides vocant prægnantes fieri & parere dicuntur, mederiq; parturientibus. Nam tales in Macedonia iuxta monumentum Tiresia inueniuntur specie aquæ glaciata. Plin.

Peonitis, id est peantides.

Peranites lapis est generatus de mecheton faminci sexus. Nam certo tempore dicitur concipere & parere similem lapidem. Valere dicitur prægnantibus. Albert. Videtur corrupto vocabulo describi Peantides.

Pentaurea ab Apollonio Tyaneo inuenta, omnes alios lapides magnetis instar ad se trahit, gestantem contra venena ruetur. Omnium aliorum lapidum virtutes habet. Birellus.

Perithe siue Peridonium fului coloris, valet contra arthritidem. Si fortius constringatur manu, eam adurit; eius alia species chrysolitho similis, sed viridior. Albertus cum pyrite confundit, vt ex capite de virite facile colligi potest. Sed nec pyrides nec alius lapis manum adurit.

Ploginos quem & chrysitin vocant ostrea Atticæ assimilata inuenitur in Aegypto. Plin.

Phycites algæ similitudinem habet. Plin.

Ponticæ gemmæ sunt diuersorum generum, est stellata nunc sanguineis, nunc atris guttis, quæ inter sacras habetur. Alia pro stellis eiusdem coloris lineas habet, alia montium conualliumq; effigies. Plin. lib. 37. cap. 10. Forte lapidis vel stellaris lapidis species est. Ludouicus tres species facit, eiusq; beneficio & ope, cum dæmonibus colloqui, & ad responsa cogi posse, ac deinde fugari, asserit, sed ab eo nunquam visam existimo.

Porrus gemma alba est, quæ solo candore ab vnione superatur. Ludouicus Dulcis.

Præconissus Saphiri colore ad calcedonium accedit. Lud. Dulc. Forte lusco Saphirus, aut Camea.

Punicus, huius lapidis duo sunt genera, inuenitur in insulis Æolia. Lauatus & siccat, oculorum vitia curat, vlcera purgat & cicatrice explet, bibitus ebrietatem arceat. Lud. Dulc.

Pauonius lapis cum sudore propinatus, eum amore incendit, cuius sudor lapidi admixtus fuit. Lud. Dulc.

Pheonicites glandis habet similitudinem. Lud. Dulc.

Pyrobolus est pyritis species.

Pronteia similis est capiti testudinis, contra tonitrua utilis, quia eius ardorem extinguit, ac in terra reperitur. Birellus. Forte Brontiam putat corrupto vocabulo.

Quandros est lapis colore quidem vilis, sed eximiæ virtutis, & inuenitur in capite

capite vulturis, valet contra quaslibet causas nociuas, & vbera lacte replet. Barth. Ang. & Lud. Dulc.

Quirs, Quirinus vel Quiricia Alberti est lapis qui in vpparum nidulis inuenitur. Hic secretorum proditor est in somno. Capiti enim dormientis suppositus facit hominem loqui omnia quæ somniat dormiendo augetque mirabiliter phantasias; vnde & magi hunc lapidem diligunt, nam per eum maleficia operantur. Barth. Ang. & Alber.

R

Rabri, Ranio, Ramai est bolus Armenus.

Rosten siue reiben sec. Auicennam est lapillus qui inuenitur in capite cancri, & est aliquando albus aliquando vergens in flauum colorem. Est autem quo ad substantiam mollis, parum durior quam pupilla oculi piscis. Quo ad formam verò est exterius rotundus & planus, interius verò parum concauus; quo ad virtutem autem est naturaliter frigidus & humidus. Valet contra morsus scorpionum & mustelæ si contritus more emplastri supponatur. Dicitur etiam quod valet contra morsus canis rabiosi, si puluis eius in potu assumatur. Si comburatur puluis eius, mundificat dentes, & desiccatur vulnera & confert scabiei & prohibet lachrymas Barth. Ang. fortassis sunt oculi cancri qui hic describuntur.

Radainus seu Radain est nigra gemma & translucens quæ in capite galilæ reperitur, aut vt aliqui volunt in capite cati marini. Dum caput animalis abscissum est, ac id in acervo formicarum ponitur depasta à formicis carne, facile gemma apparet. Gestanti honorem conquirat, ac ad mandandum idoneum reddit. Lud. Dulc. & Albert.

S

Sarciten in ventre lacerti harundine dissecti tradunt inueniri. Plin. libr. 37. cap. 10.

Sarmenius à Sarmia insula in qua inuenitur nomen habet, inseruit auro poliando. Portatus vertiginem sedare dicitur, ac manu parturientis alligatus partum impedire. Albertus.

Sallius lapis est ab insula eiusdem nominis dictus cum quo aurum politur, albus est, grauis & frangibilis, soluit vertiginem, si bibatur abortum prohibet, oculorum vitia curat, præsertim si lacte teratur & oculis supraponatur. Lud. Dulc.

Sinochites id est Galatites.

Sedehego id est Hematites.

Spartepolios id est Polia.

Syrus est à Syria dictus qui integer natat & comminutus fluctuat. Albert.

Strafitis lapis est non admodum pulcher, sed magnarum virium, tritus &

propinatus cum satyrionis radice venerem auget. E collo suspensus digestionem auget ac venerem accendit. Lud. Dulc.

Synodontides è cerebro piscium est, qui Synodontes vocatur. Plin.

Syderopæcillus in Æthiopia nascitur ea fit variantibus guttis Plin.

Syrites nonnullis est saphirus. Sed Plin. lib. 11 cap. 37 in vestra lupi nasci scribit.

Syfinus colore est cinereo non durus, Oleo inunctus in igne induratur & nigrescit. Lud. Dulc.

Syringites stipulæ internodio similis, perpetua fistula cauatur. Plin. forte recentiorum ossifragus.

T

T Arac lapis est irreparabilis, omnem fluxum sistit, in eius loco supponitur à medicis sanguis draconis. Lud. Dulc.

Trapendano est pyritis species. Lud. Dulc.

Tarti lapis est pulcherrimi coloris, pavoni similis visui grata, & magnis facultatibus. Lud. Dulc.

Trachinus duorum generum est, alter niger alter ad viriditatem tendens non translucens. Lud. Dulc. forte nephritici lapidis species.

Trachia trium generum est viridis aut pallidior tertia sanguineis guttis. Plinius.

Thyrifites corallo similis est.

Thyreus lapis quamuis grandis aquæ innatat, comminutus mergitur. Plin. lib. 2. cap. 103.

Trichrus ex Africa niger est, sed tres succos reddit à radice nigrum, media sanguineum, summo candidum. Plin. 37 cap. 10.

Telirrhizos cinerei coloris aut rufi candidis radicibus spectatur. Plin. ibid.

Telicardios colore cordis Persas apud quos gignitur magnopere delectat maculamque appellant. Plin.

V

V Eientana Italica gemma est Veis reperta nigram materiam distinguente limite albo. Plin.

Virites id est pyrites.

Vulturius vel vulturinus id est Quandros.

X

X Anthos ab Indis Hemci vocata, Hamatitis est species, è fuluo candidas. Plin. lib. 37. cap. 10.

Xifinus id est saphirus.

Y.

Yettus sanguinei coloris est durus & obscurus, vices lapidis Lydii subit. Lud.
Dulcis.

Ydrinus vide Hydrinus.

Z.

ZAnthenen in Media nasci Democritus tradit electri colore, & si quis terat
in vino Palmeo & croco, ceræ modo lentescere, odore magnæ suauitatis.
Plin. lib. 37. cap. 10.

Zamech est lapis lazuli.

Zmilaces in Eufrate nascitur Preconessio marmoris similis, medio colore
glaucio. Plinius.

Zingnites alias zingites secundum Albertum lapis est vitrei coloris, qui
gestatus in collo valet contra nyctalopam & sanguinem sistit, & mentis aliena-
tionem repellit, & si teneatur ad lignum accensum extinguitur flamma eius.
Barthol. Anglicus. A Ludouico Dulci Zirites vocatur. Ego hunc lapidem fa-
bulosum autumo.

Ziazaa à loco natali nomen habet, è tot coloribus miscetur vt nullus ve-
rus appareat. Gestantem litigiosum facit, ac in somno videre terribilia. Ludo-
uicus Dulcis.

Zozonifios in Indo fluuio nascitur. Magorum gemma esse narratur, ne-
que aliud amplius de ea Plin. cap. 10. lib. 37.

De fluoribus. CAP. CCCVI.

INter gemmas & lapides medium locum videntur obtinere fluores, qui ni-
hil aliud sunt quam gemmæ legitima & requisita duritia destituta, & imper-
fecta. Tantam enim mollitiem habent vt cultro scindi & interdum humanis
vnguibus rumpi possint. Pellucida tamen & transparentes sunt, ac variarum
gemmarum similitudinem referunt.

Ab his distant fluores lapidei, (quos ad pyritum aut silicum genera reru-
li) qui ideo tantum fluores appellantur quod igni impositi fluant aquæ instar,
ac metallorum liquefactorum exhalationes superiniecti ac liquefacti prohi-
beant. Priores fluores tam variè & tam multipliciter distinguuntur quam gem-
mæ ipsæ. Alii candidi & pellucidi sexanguli, quadranguli, pentagoni, pango-
nii crystallo similes, alii non pellucidi quauis forma & variis lapidibus metalli-
cis innascentes. Alii rursus rubri granatis vel rubinis similes, varieque formati.
Alii nigri multorum etiam angulorum ex quibus interdum stannum excôqui-
tur, quinetiam & nigri sunt Gagati similes. Alii flauis lapidem specularem
chrysolitum, topasion, crocum, succinum, aut hiacinthum referunt. Alii vi-
rides prassium, smaragdum, aliasque gemmas imitantur. Alii cerulei saphiro,

berillo aliisque gemmis non sunt dissimiles. Alii purpurei amethysti gratiam habent. Alii phenicei coloris seu castanei, alii cinerei coloris sunt, ita ut vix aliquem colorem esse putem quem non habeant fluores, eumque non simplicem, sed commixtum interdum, aut confusum, & aliquando in vno corpore à se inuicem distinctum. Nam ut natura in gemmis, ita in fluoribus, variis ludit coloribus. In Germaniâ aliarumque regionum metallicis fodinis reperiuntur, ac lapidibus metallicis plerumque adnascuntur, ac ex eadem materia ex qua gemmâ generantur oriri, vix dubium est. De viribus nemo hactenus scripsit. Gemmarum quarum referunt formas, vires habere verisimile est.

* * *

INDEX

INDEX RERVM ET
VERBORVM MEMORA-
BILIVM,

In quo literis P. L. appositis primus liber, illis vero omissis,
secundus denotatur.

A Aronis adamas	P.L. 47	adamas reconciliationis gemma	62
abortui impediendo remedia	118	adamas Aaronis	ibid.
absinthus	279	adamantis sculptura	63
achatum genera	115	adamantem frangere	69
achatis descriptio	124	adamantis significatio	ibid.
achatis a iaspide differentia	124	adamas quomodo sculptatur	69
achatis proprietates	125	adamantis vsus	ibid.
acheron lapis fellis	186	adarco	161
accidentia gemmarum	P.L. 29	adarces	198
acopis	279	adulteria margaritarum	91
acopis	198	aer cur diaphanus	P.L. 21
adamas Bohemicus	108	aer cur induret	P.L. 29
adamas Clabequius	ibid.	Ægyptilla	280
adamas cur alius durior	P.L. 27	atitidis descriptio	186
adamanti proprium	57	atitidis genera	ibid.
adamantis tinctura	57	atitidis natura	187
adamas cur tincturam capiat	58	atitidis valor	188
adamantis emulatio cum aliis gemmis		agapis	279
ibid.		agentia duplicia	P.L. 48
adamantum genera	59	ageratus	200
adamantum magnitudo	59	alabandinus	245
adamas alium gignit	60	alabastrum	242
adamantis emendatio	60	alabastrum onyx Diosc.	122
adamas malleum non fert	ibid.	alabastritis	242
adamas magnetis vires non tollit	60	alabastritis genera	243
adamas plagas ostendit	61	alabastris vires	244
adamantis aciem plumbum non obtundit	ibid.	albedinis materia diaphana	P.L. 26
adamas paleas trahit	61	albis menstruis remed.	191
adamas an venenum	ibid.	album & nigrum diaphana non sunt	
adamas ad venena	62	P.L. 25	
		alcionium	198

I N D E X.

<i>alectorius lapis</i>	171	<i>asinius</i>	280
<i>aliofar</i>	83	<i>asphaltites</i>	280
<i>almandini</i>	79	<i>asteria</i>	112
<i>alumen scaiola</i>	195	<i>asteria Historia</i>	152
<i>alvi fluori remed.</i>	110.156.244	<i>asteria vires, precium</i>	117
<i>amandini</i>	79	<i>asthmati conducens</i>	164
<i>amatides</i>	279	<i>astrios</i>	112
<i>amethysti precium</i>	81	<i>astrobolus</i>	112
<i>amethysti tabula</i>	82	<i>astroites</i>	97
<i>amethystus</i>	81	<i>astroitis historia</i>	150
<i>amethysti fucus</i>	83	<i>astroitis genera</i>	151
<i>amethysti vires</i>	83	<i>atomi cur in oculo cubiculo videantur</i>	
<i>amianthus</i>	204.199	P.L.21	
<i>amici homini qui lapides sint</i>	P.L.6	<i>atixoen</i>	280
<i>amicitia causa</i>	P.L.43	<i>auguis</i>	280
<i>ammochrysus</i>	209	<i>augustum marmor</i>	244
<i>amori reconciliando</i>	177	<i>aurum e lapide laZuli separare</i>	147
<i>amphitane</i>	279	<i>aurum non facile solus</i>	P.L.10
<i>amigdaloides</i>	263	<i>auripigmentum rubinum imitatur</i>	74
<i>anachites</i>	279	<i>autoglyphus</i>	281
<i>andromadas</i>	279		
<i>androas</i>	280	B	
<i>antachates</i>	125	<i>Balanita</i>	281
<i>antachates</i>	280	<i>ballacii imitatio</i>	74.75
<i>anterotes</i>	280	<i>ballacii precium</i>	74
<i>anthracitis</i>	262	<i>balassii virtus</i>	74
<i>antipates</i>	280	<i>baptes</i>	281
<i>sphrosidiaco</i>	280	<i>baroptenus</i>	281
<i>apistes</i>	280	<i>baroptis</i>	281
<i>apoplexie remedium</i>	166	<i>basanus</i>	246
<i>aqua calcis utilissima</i>	260	<i>basaltes</i>	246
<i>aqua necessaria ad lapidum generatio-</i>		<i>batrachites</i>	152
<i>nem</i>	P.L.9	<i>belemnites</i>	235
<i>aqua marina</i>	106	<i>belemnitis differentia</i>	236
<i>aquiles vide atites</i>	280	<i>belemnitis facultates</i>	237
<i>argiritis</i>	280	<i>belloculus</i>	112, 126
<i>argyrodamas</i>	194	<i>berillus</i>	106.109
<i>armeni lapidis descriptio</i>	148	<i>berillus ubi nascatur</i>	107
<i>armeni lapidis facultates</i>	148	<i>berilli aroides</i>	107
<i>arthritidis remed.</i>	164	<i>berilli cerini</i>	107
<i>asbestos</i>	280	<i>berilli hiacintizantes</i>	107
<i>asphelos</i>	280	<i>berilli oleaginci</i>	107
<i>asius lapis</i>	198	<i>berill. vi-</i>	

INDEX.

berilli vires	107	cameus	119
berilli valor	108	camei	123
bezoar descriptio	181	camei imitatio	124
bezoar genera	ibid.	camehuia	122
bezoar proba	185	cantharias	262
bezoar valor	185	capitis doloribus remedium	137.172
bolenia	281	capnites	263.281
bones unicornes	212	caratobates	281
Borea	117	carbunculi descriptio	70
boreas	134	carbunculi genera	ibid.
borficites	281	carbunculus est rubinus	72
bostricites	262	carbunculi pestilentes	187
botrytis	ibid.	carcinas	263
bracteas pro gemmis facere	P.L. 34	cardialgia remedium	134
brocatella	125	cardisco	263.281
brocatello	251	caristeus	281
brontias	152.240	carpionum lapis	175
busonius lapis	152	castitatem prodit smaragdus	100
busonii lapidis genera	ibid.	castitatem an prodat. adamas	61
busonii lapidis vires	152	casus remedia	135
buga	248	casuum remedia	134
bulgolda lapis	179	catochites	281
		catopirites	263
C		causa efficiens duplex	P.L. 46
Castonites	281	causa efficiens lapidum	P.L. 8
cadmitis	ibid.	causa materialis gemmarum	P.L. 9
caimanum lapis	177	causa materialis vera gemmarum	11
calamites	262	causa formalis lapidum	P.L. 11
calcedonius	120	causa supernaturalis gemmarum que	
calcedonii genera	121		P.L. 43
calcedonii preciosus	122	causa libera	P.L. 46
calcophanos	263	causa quatuor	P.L. 46
calculi remedia	103.110.128.153.	causarum distinctio	P.L. 51
156.175.200.201.249.	remedium mirum	cauterium ex cristallo	111
		cegolites	281
callais	281	celicolor	ibid.
callainas	ibid.	cenar lapis	178
callimus lapis	188	ceponides	281
calor uniuersi communis causa	P.L. 9	cepocapites	ibid.
calx ex lapidib. cur	P.L. 29	cepoides	263
calx cur incalescat aqua	259	ceranium	281
camasus	281	ceranium vires	112.171.237
cambnites	ibid.	cerannia differentia	239
camea	123		ibid.

I N D E X.

<i>ceramites</i>	281	<i>colica remed.</i>	134.169
<i>cerachates</i>	125	<i>colora in gemmarum</i>	P.L.32
<i>cerebri virtus utile</i>	164	<i>color sensu inuisibilis</i>	P.L.22
<i>cerites</i>	263	<i>color duplex</i>	P.L.23
<i>chabrate</i>	282	<i>color niger diaphanum impedit</i>	P.L.26
<i>chalaxias</i>	262	<i>colores gemmarum unde auctoris opinio</i>	
<i>chalazias</i>	282	P.L.24	
<i>chalcosmaragdus</i>	282	<i>colorum materia</i>	P.L.23
<i>changuo</i>	85	<i>colorum causa salis species</i>	P.L.24
<i>chelidontus</i>	172	<i>colorum mixtiones</i>	P.L.25
<i>chelidontii vires</i>	172	<i>colores diuersi cur in gemmis</i>	P.L.16
<i>chelonia</i>	282	<i>colorites</i>	282
<i>chelonitis</i>	153.240	<i>columniarum pasta</i>	P.L.34
<i>chernites</i>	198	<i>comitiali morbo remed.</i>	105.124
<i>cheripo</i>	85	157.172	
<i>chlarites</i>	103.282	<i>conceptioni impedienda</i>	194
<i>choasites</i>	282	<i>concha cur cutem habeant</i>	84
<i>cholo</i>	282	<i>conchites</i>	262
<i>chryseletron</i>	105	<i>condiciones naturalis effectus</i>	P.L.48
<i>chrysitis</i>	245	<i>contagionis remedia</i>	156
<i>chrysanterinus</i>	282	<i>contagii remedium bezoar</i>	184
<i>chrysoberillus</i>	106	<i>contagii remedium achatis</i>	115
<i>chrysocolla</i>	279	<i>confusionibus sapphirus medetur</i>	94
<i>chrysolampis</i>	104.263	<i>coracias</i>	236
<i>chrysoprasius</i>	102.103	<i>corallachates</i>	125
<i>chrysoprasus</i>	106	<i>corallum ut crescat</i>	154
<i>chrysophis</i>	263	<i>corallii historia</i>	153
<i>chrysolitus</i>	104	<i>corallorum genera</i>	154
<i>chrysolitus veterum</i>	ibid.	<i>coralli vires</i>	155
<i>chrysoliti valor</i>	ibid.	<i>corallorum tinctura</i>	156
<i>chrysopterus</i>	ibid.	<i>corallorum liquor</i>	158
<i>chrysoption</i>	282	<i>corallorum essentia</i>	158
<i>chrysoptilon</i>	ibid.	<i>corallii valor</i>	158
<i>chymica gemma falsa</i>	P.L.17	<i>corallii imitatio</i>	159
<i>cimilianthus.</i>	282	<i>corallium ad damonia & fascina</i>	
<i>cisteolithus</i>	ibid.	159	
<i>cissites</i>	262.282	<i>corallina</i>	262
<i>citrinus</i>	108.111	<i>cordis affectibus utilis sapphirus</i>	93.
<i>cletrites</i>	263	94	
<i>clites</i>	282	<i>cordis affectibus conducens</i>	174
<i>coaspis</i>	282	<i>cordis palpitationi Bezoar</i>	183
<i>coagitationum tumultus prohibere</i>	128	<i>cordis robur augens</i>	210
		<i>cordis roboratio margaritis</i>	86
			<i>corneolus</i>

I N D E X.

corneolus	118	deerinck	161
cornelius	282	dendrachates	152
cornu ammonis	205	dendrites	263.283
corfoides	282	densitas in gemmis	P.L.28
coruinus	ibid.	dentium dolori remed.	164
corybantes	236	dentitioni promouenda remed.	156
cotes	260	deus quando caussa	P.L.47
cotinum vsus	261	deum gemma an reddant propitium	
cotricula	247	P.L.52	
craterites	283	diabolus quando caussa	P.L.47
crystallus	108	diabolus ad magiam trahit	P.L.47
crystallus cur sex angulos habeat	P.L.	diabolus efficiens quando	P.L.48
18		diabolifraus	P.L.47
crystallus cur hexagonus	109	diacodus	283
crystallus ubi inueniatur	ibid.	diadochus	283
crystalli facultates	109.110	diamarg.calidi vires.	86
crystalli genera	109	diamarg.frigid.vires	86
crystalli materia an sit aqua	108	diaphanitatis caussa	P.L.9
crystalli tinctura	P.L.32	diaphanitatem inuat sal.	P.L.22
crystallorum oleum	110	diaphanum duplex	P.L.23
crystallorum sal.	110	diaphanum perfectum	P.L.23
crystalli valor	111	diaphanum imperfectum	P.L.23
crystalli vitia	109	diaphani caussa continuitas	P.L.20.21
crocallis	283	diaphanum non impedit aer	P.L.21
erocian	203	diaphani caussa non est aqua	20.21
crucifer lapis	215	diaphanum potest esse coloratum	P.L.
ctenites	262	23	
cur varia res in lapidem mutantur		diaphana colore carent	P.L.26
267.		differentia lapidum in genere	P.L.4
cyaneus	138	differentia lapidum ab actione & pas-	
cyanei mater	148	sione	P.L.5
cyamea	283	differentia lapidum a qualitatibus	P.L.
cydonites	203	6	
cymedia	283	differentia lapidum a loco & ortu	P.L.
cyssites	283	4	
		differentia lapidum a substantia	P.L.
		5	
		dignitas adamantis	63
D		dionisias	203
Dactylus idens	235.236	diphris	283
daphnia	263.283	diuisio lapidum	P.L.7
darma	161	diuinarum caussa	P.L.43
demonius	283	diuurnis morbis remed.	185
demones fugat smaragdus	100		

I N D E X.

domitianus	99	epilepsia bezoar	184
dorialis	283	epilepsia remed. 100.128.134.165.187.	
dotto	283	211	
dracontia	173	epilepsia summum remed.	186
drosolius	283	epilepsia & mania remed.	149
dryites	262	epilepsia precautio	156
duchaneck	173	epilepticorum cura probatio	169
duplata gemma quomodo noscantur		epistites	284
P.L.29		epitaphia facere	P.L.34
duri lapides qui	P.L.2	erisipelatis remedium	177
durities lapidum	P.L.27	eristalis	284
duritiei cause non est aqua.	P.L.	erotilos	284
27		Essentialapidum	P.L.12
durities quid faciat in gemmis	P.L.27	estimions	285
durities factitiarum gemmarum ut fiat		etindros	284
P.L.32		eucrinus	284
duritiei tres gradus in lapidibus	P.L.2	eumeces	284
dysenteria remed.	100.158.244	eumerven.	284
E		eunofius	284
Ebenum fossile	161	eupetalos	284
echidna	284	eurrhens	201
echmites	262	eureos	284
echistis	284	eurotias	284
echites	263	eusebes	284
effectus proprie qui	P.L.50	exagonus	262
effectus qui à gemmis	P.L.45	execantholibus	285
effectus materiales	P.L.50	exhebenum	285
effectus supernaturales à gemmis non		exolictus	285
fiunt	P.L.46	experientia quid	P.L.43
effectuum 4. genera	P.L.45	extrinseca à gemmis non fiunt	P.L.52
egitilia	284	F	
elatites	263	Fabalis	287
electrum	284	factitia gemma graues	P.L.30
elementorum mixtio simplex nil produ-		factitia gemma limam non ferunt	P.L.
cit	P.L.8	30	
elossitec	284	factitia gemmae quomodo noscantur	P.L.
emetres	284	29	
emites	284	factitia gemmae quomodo fiant	P.L.31
encardia	284	factitiarum pasta	P.L.33
eneostis	207	falsa gemma	108
enhydros	189	falsa gemma tribus modis	P.L.30
enorcbis	103.189	fascina	159
entochos	201	fascinis aduersans	171
		februm	

INDEX.

<i>februum remedium</i>	86	<i>gemmis qua insculpi debeant</i>	63
<i>febris saphirus utilis</i>	94	<i>gemites</i>	285
<i>fellis lapis</i>	186	<i>generatio lapidum quomodo</i>	P.L. 11
<i>feru Regi</i>	134	<i>genianes</i>	286
<i>ferrum magnetis vires & puncta suscipit</i>		<i>geodes</i>	188
221		<i>geranites</i>	262
<i>figura multiplex</i>	P.L. ibid.	<i>girasole</i>	96, 97
<i>figura gemmarum an operentur.</i>	P.L.	<i>glossopetra</i>	179
93		<i>gonorrhoea remed.</i>	156, 164
<i>filaterius</i>	285	<i>grammatias</i>	128
<i>fingites</i>	285	<i>granatus</i>	75
<i>fluxui alui medetur Smaragdus</i>	100	<i>granatus in igne seruat colorem</i>	P.L. 29
<i>fluxui matricis utile</i>	202	<i>granati Bohemici dignitas</i>	77
<i>fluxui oculorum remed.</i>	86	<i>granati genera</i>	75
<i>fluxui sanguinis remed.</i>	119, 164	<i>granatorum precium</i>	77
<i>fongites</i>	285	<i>granati cur rotundi</i>	P.L. 17
<i>forma gemmarum</i>	P.L. 16	<i>granati magnitudo</i>	76
<i>friabilitas in gemmis</i>	P.L. 28	<i>granati proprietates</i>	76
<i>fungifer lapis</i>	261	<i>granatorum tabula</i>	78
<i>furu proditio</i>	187	<i>grauitas gemmarum</i>	P.L. 28
<i>futura scire contra naturam</i>	P.L. 43	<i>gypsum coralloides</i>	161
G		<i>Gypsi historia</i>	196
<i>Gagates diureticus</i>	169	<i>Gypsum strangulat</i>	196
<i>gagatis genera</i>	ibid.	H	
<i>gagatis historia</i>	168	<i>Hammites</i>	207
<i>gagatis olei vires</i>	169	<i>hamachates</i>	125
<i>gagatis precium</i>	ibid.	<i>hamatitis descriptio</i>	191
<i>gagatu natura</i>	ibid.	<i>hamatitis genera</i>	ibid.
<i>galactites</i>	202	<i>hamatitis adulterium</i>	192
<i>galaicos</i>	285	<i>hamatitis spurius</i>	ibid.
<i>galaicon</i>	195	<i>hamatitis vires</i>	ibid.
<i>galaxia</i>	285	<i>hamorrhagiam sistit smaragdus</i>	100
<i>galaricides</i>	ibid.	<i>hepatitis</i>	263
<i>galatronia</i>	ibid.	<i>hephestitis historia</i>	261
<i>gallerica</i>	ibid.	<i>heliotropii genera</i>	130
<i>garatronius</i>	152	<i>heliotropii historia</i>	ibid.
<i>gecolius</i>	286	<i>heliotropius iaspis est</i>	129
<i>gelachides</i>	285	<i>heliotropii valor</i>	110
<i>gelosia</i>	ibid.	<i>heliotropii vires</i>	ibid.
<i>Gemma definitio</i>	P.L. 2	<i>heraclion</i>	247
<i>gemme unde vires habeant</i>	P.L. 42	<i>hexecantolibus</i>	286
<i>gemme quomodo quid faciant</i>	P.L. 53	<i>hernia cura</i>	239
<i>gemma cur supernaturalia faciant</i>	63	<i>herniarum remedium</i>	134

I N D E X.

<i>bienia</i>	262	<i>karate</i>	286
<i>bieracites</i>	ibid.	L	
<i>bisfericus lapis</i>	179	<i>Laconium marmor</i>	248
<i>hoplites</i>	263	<i>lac luna</i>	203
<i>horcus</i>	286	<i>lactea</i>	287
<i>hormezion</i>	ibid.	<i>lactis abundantia remed.</i>	110
<i>horminodes</i>	ibid.	<i>lactis ubertatem concilians</i>	202.203
<i>hyacinthus</i>	79	<i>lapis fungifer</i>	261
<i>hyacinthus Plinii</i>	80	<i>lapidum sculptura</i>	P.L. 35
<i>hyacinthorum genera</i>	79.80	<i>lapides proprie dicti</i>	258
<i>hyacinthorum locus & virtus</i>	80	<i>lapides quomodo in homine generentur</i>	
<i>hydrinus</i>	286	268.269	
<i>hydropis cura succinum</i>	164	<i>lauraces</i>	287
<i>hyenia</i>	286	<i>lazuli genera</i>	138
<i>hysterapetra</i>	200	<i>lazuli lapis</i>	138
I		<i>lazuli ab armeno differentia</i>	138
<i>Iacinto la bella</i>	76	<i>lazuli vires</i>	139
<i>iaspis</i>	126	<i>leontios</i>	263
<i>iaspides crucifera</i>	128	<i>leonina</i>	125
<i>iaspidis facultates</i>	127	<i>lepidotes</i>	262
<i>iaspidis genera</i>	127	<i>leucopetalos</i>	287
<i>iaspidis imitatio</i>	129	<i>leucachates</i>	125
<i>iaspidis valor</i>	ibid.	<i>leucophthalmus</i>	126
<i>igni cur resistant gemma</i>	P.L. 29	<i>leucostitus</i>	287
<i>ileo remed. lapis</i>	123	<i>libanochros</i>	ibid.
<i>imaginatio an operetur</i>	P.L. 54	<i>lichinus</i>	ibid.
<i>imaginatio an agat in corpus alienus</i>		<i>lignites</i>	ibid.
P.L. 33		<i>lignum in lapidem vertere</i>	210
<i>Indica</i>	286	<i>limacis lapis</i>	180
<i>India gemmarum fertilis</i>	P.L. 13	<i>limenius</i>	235.236
<i>India cur gemmas ferat</i>	P.L. 14	<i>limoniates</i>	287
<i>intellectus habitus a gemmis non fiunt</i>		<i>lince</i>	ibid.
P.L. 52		<i>linficus</i>	ibid.
<i>instrumenta ad sculpendum</i>	P.L. 35	<i>linurgus</i>	ibid.
<i>intrita</i>	286	<i>liparis</i>	ibid.
<i>ion</i>	286	<i>litteras lapidibus inscribere</i>	P.L. 35
<i>iscustos</i>	286	<i>lihus</i>	287
<i>isodomos</i>	255	<i>locus in quo lapides nascuntur</i>	P.L. 13
<i>Indicus lapis</i>	200	<i>loca in quibus res varia in lapides mu-</i>	
K		<i>tantur</i>	263
<i>Kakabre</i>	286	<i>loricis mundandis</i>	193
<i>kalkabre</i>	ibid.	<i>lucere gemmas noctu posse</i>	20
<i>karadre</i>	ibid.	<i>luculeum</i>	245
		<i>lucosa-</i>	

I N D E X.

lucosaphirus	92	margaritarum descriptio	85
lulus	83	margaritarum genera	84
lunaria	287	margaritarum locus	84
lychnites	287	marmora	241
lychnitis	242	marmor augustum	244
lycophthalmus	126	marmor carrariense	243
lydius lapis	247	marmora flava	250
lyncurius	161	marmorum imitatio	252
lysimachus	287	marmor nigrum, fuscum, lividum	244
lythodendrum	287	245	
lythamirax	170	marmor parium	242
		marmor rubra	250
		marmor thebaicum	251
<i>M</i>		marmor tiberium	244
Machera	288	marmora viridia, cinerea	248
magia gradus	P.L.48	materia gemmarum secundum Paracel-	
magnes argenteus	235	sum	P.L.10
magnes aureus	234	meconites	262
magnes carneus	234	medea	288
magnes cur declinet	224	medus	288
magnes cur plagas ostendat	220	melancholia bezoar	183
magnes cur precise non ostendat polos	223	melancholia remedia	105, 139, 167
magnes cur trahat ferrum	219	melancholiam purgat magnes	225
magnetis descriptio	219	melancholicis morbis remed.	149
magnetis genera	ibid.	melichryson	105
magnetis species	288	melitites	204
magnetis preparatio	226	memphites	122, 288
magnetis usus	228	mensa asphidea Rudolphi	119
magnetis vires medica	225	mensis ciet	164
magneticum emplastrum	225	mensium fluori conducens	194
malacensis lapis	178	menstruorum fluxui nimia conducens	
malachitis genera	133	177	
malachitis Historia	133	menstruis albis utile	164
malachitis valor	133	melochites	288
maltha compositio	259	Meroctes	288
mammarum vitis utile	199	mirii color ex hematite	192
mania quid profit	172	marfinites	263
manialis lapis	179	mirax	102
manati lapis	179	mollities lapidum	P.L.27
margarita Bohemia	85	mollitiei causa	P.L.27
margarita false ut fiant	91	melochitis mater	148
margarita senescunt	86	molybdos	263
margarita perforantur	91	monoceros an sit	211
margaritas pulcras facere	91		
margaritarum virtutes	86		

I N D E X.

<i>monocerotis facultas</i>	210	<i>oculus solis</i>	97
<i>morion</i>	122.288	<i>oculorum vitis utilis sapphirus</i>	93
<i>morochti à galactite differentia</i>	202	<i>oculorum vitis conducens</i>	107.158.
<i>morochthus</i>	202	202	
<i>morsus animalium remed.</i>	100	<i>oculorum vitis & ulceribus aqua sa-</i>	
<i>muta</i>	83	<i>phirea</i>	95
<i>myetes</i>	262	<i>ollares lapides</i>	193
<i>myrrhina vasa qua</i>	123	<i>olea</i>	288
<i>myrrhina vasa ex sardonich.</i>	120	<i>oleum sapphiri</i>	43.94
<i>myrmecias</i>	262	<i>ombrias</i>	152.240
<i>myrmecites</i>	262	<i>onagrus</i>	289
<i>myrbridates</i>	288	<i>onychis ab achate differentia</i>	124
<i>myrbridatis pocula</i>	121	<i>onychis ab aliis differentia</i>	122
N		<i>onychis genera</i>	122
<i>Narcissites</i>	288	<i>onychis imitatio</i>	124
<i>norcoticum</i>	203	<i>onychis noxa</i>	123
<i>namasonites</i>	288	<i>onychis valor, vsus</i>	123
<i>naturaliter gemma operantur</i>	P.L.25	<i>onyx</i>	121.243
<i>nebrites</i>	288	<i>onyx Indeorum</i>	123
<i>nemesis</i>	288	<i>opacitas gemmarum</i>	P.L.20
<i>nemesites</i>	288	<i>opalus niger</i>	97
<i>nephriticus lapis</i>	103.131	<i>opalus Nonii</i>	97
<i>nephritici genera</i>	131	<i>opalus omnium gemmarum vires habet</i>	
<i>nephritici natura</i>	132	97	
<i>nephritidis remedia</i>	131.180	<i>opali adulterium</i>	98
<i>neronianus</i>	99	<i>opali descriptio</i>	96
<i>nicolus</i>	119	<i>opali genera</i>	96.97
<i>nigredo proprie color</i>	P.L.26	<i>opali magnitudo</i>	97
<i>usius</i>	288	<i>opali proprietates</i>	97
<i>nosus</i>	288	<i>opali valor</i>	98
<i>nymphareua</i>	288	<i>ophicardelon</i>	289
O		<i>ophites</i>	248
<i>Obsidianus</i>	245	<i>ophitis genera</i>	249
<i>obsidianus lapis</i>	123.168	<i>ophites marmor</i>	243
<i>oculus cati</i>	97.117.126	<i>ophitis vsus</i>	249
<i>oculi cati vires, precium</i>	105.117	<i>ophitis veterum descriptio</i>	248
<i>oculi cancri</i>	175	<i>ophthalmus</i>	289
<i>oculorum cancri essentia</i>	175	<i>orca</i>	289
<i>oculus felis</i>	112	<i>orexis remedia</i>	175
<i>oculorum doloribus utile</i>	172	<i>orphanus</i>	289
<i>oculorum fluxibus remed.</i>	186	<i>orispendulus</i>	133
<i>oculorum lacrimis remed.</i>	156.164	<i>orites</i>	289
<i>oculus marinus</i>	177	<i>oritorius</i>	288
			<i>ornicus</i>

I N D E X.

ornicus	289	perlarum quinta essentia	87
onyx uno cornu	212	perlarum rotunditas unde	P.L. 17
osibus fractis utile	207	perlata tabella	87
osifragus	204	perspicuitas gemmarum	P.L. 20
osifragi vires	205, 206	pestis remedia	156, 158, 165, 187, 211
osifragi distantia	204	phasachates	125
ostracites	193	pheonicitis	290
ostrea margaritifera	85	phycites	262
othonna	289	phrenitidi remedia topasius	104
ovum anguinum	114, 153, 240	phrygius lapis	199
P		phycites	290
Pagurus	289	pillule de lapide armeno	149
pallacius	289	pillule de lapide lazuli	159
palmati lapides	289	pisces saxei	254
Palumbellarum lapis	177	ploginos	290
panchrus	290	podagrorum ed.	110, 198, 249
pangonius	262	podagram mitigans	140
pameros	290	poderos	96, 112
panis demonium	262	peonitis	290
pansebastos	289	polia	263
pantherbes	234	polo	155
paragone	245	polyxono	262
pardalios	263	polytrix	ibid.
paretonium	198	pondus gemmarum	P.L. 28
partum accelerat smaragdus	100	pontica	290
partum retinere	164	porcinus lapis	178
partum retinendo, promouendo	187	porphirites	250
parui lapides qui	P.L. 2	porrus	290
pastapro columnis	P.L. 34	porus	198
pastapro factitis gemmis	P.L. 33	pramnion	122
pauonius	290	prasinus	99
pentaurea	290	prafius	102
pentecoche	262	Et eius proprietates	103
pentagonus	262	prafii valor	102
perca piscis lapis	180	praeconissus	290
perdicites	263	precii adamantum regula	64
perfecta quando fiant gemma	P.L. 16	precii adamantum tabula	65
pheonicitis	262	precium margaritarum	88
phengites	242, 250	principia lapidum	P.L. 10
peranites	290	principia Paracelsica communia	P.L.
perileucos	125	ibid.	
perulhe	290	prontea	290
perlata aqua	77	pseudocorallium	160

I N D E X.

<i>pseudoadamas</i>	108	<i>rotunda cur fiant gemma</i>	P.L. 17
<i>pseudoadamas Arnebmius</i>	ibid.	<i>rotunditas perlarum unde</i>	P.L. ibid.
<i>pseudoadamantes</i>	59	<i>rubicellus</i>	75
<i>pseudopalus</i>	97	<i>rubinus ad venena</i>	73
<i>ph. hifis remed.</i>	86, 99	<i>rubinus ballastus</i>	74
<i>pulchri lapides qui</i>	P.L. 3	<i>rubinus spinellus</i>	75
<i>pulchritudo gemma quid possit</i>	62	<i>rubini della rocha</i>	73
<i>pumex</i>	197	<i>rubini descriptio</i>	71
<i>punicis genera</i>	ibid.	<i>rubini veri descriptio</i>	72
<i>punicus</i>	290	<i>rubinorum genera</i>	71
<i>purgans armenium</i>	139	<i>rubini generatio</i>	72
<i>purgat melochitis</i>	134	<i>rubini imitatio</i>	73
<i>puerorum terroribus remed.</i>	140	<i>rubini magnitudo</i>	72
<i>puerorum vermibus remed.</i>	151	<i>rubini mater ballastus</i>	ibid.
<i>pyramidum translatio</i>	ibid.	<i>rubinorum matrimonium precium</i>	73
<i>pyrene</i>	201, 262	<i>rubini proprietates</i>	ibid.
<i>pyrrhopocilon</i>	257	<i>rubini valor</i>	ibid.
<i>pyrimachus</i>	255	<i>rubino saphirum facere</i>	P.L. 32
<i>pyrites</i>	290	<i>rubri</i>	291
<i>pyritis facultates</i>	257		
<i>pyritis historia</i>	256	S	
<i>pyritum genera</i>	ibid.	<i>Sabulosus lapis</i>	198, 205
<i>pyrobolus</i>	290	<i>sal armoniac. natura</i>	P.L. 24
		<i>sal corallorum</i>	156
Q		<i>satinnat ad diaphanitatem</i>	P.L. 22
<i>Quandros</i>	290	<i>sal saphiri</i>	93
<i>quartana bezoar</i>	184	<i>salis species colorum causa</i>	P.L. 24
<i>quartana remedia</i>	140, 177	<i>salamandra</i>	190
<i>quiricia</i>	291	<i>salegra</i>	198
<i>quis</i>	291	<i>saluus</i>	291
<i>quomodo magnes plagas ostendat.</i>	220	<i>samius lapis</i>	194
		<i>samothracia</i>	168
R		<i>sanguinis fluxui remed.</i>	102, 104
<i>Radain</i>	291		
<i>radainas</i>	ibid.	105, 127, 156, 177, 192	
<i>romai</i>	ibid.	<i>sanguinalis lapis</i>	159
<i>rano</i>	ibid.	<i>sanguinis sputis vitile</i>	192
<i>rari lapides qui</i>	P.L. 2	<i>sanguinis sputo quid iuuet</i>	177
<i>rartitas in gen. mis</i>	P.L. 28	<i>saphirus</i>	92, 138
<i>regula canjarum</i>	P.L. 49	<i>saphiri adulterium</i>	95, 96
<i>reihen</i>	291	<i>saphiri essentia, iunctura</i>	93
<i>rh. nalis lapis</i>	200	<i>saphiri oleum</i>	94
<i>rhodites</i>	262	<i>saphiri proprietates</i>	93
<i>romari cornu</i>	213	<i>saphiri sal</i>	ibid.
<i>rosten</i>	290	<i>saphiri valor</i>	95
			sarcopha-

INDEX.

<i>sarcophagus</i>	198	<i>solis gemma</i>	112
<i>sarcites</i>	262, 291	<i>somnum prouocans</i>	140
<i>sardachates</i>	125	<i>soriana</i>	76
<i>sarda</i>	118	<i>spartoplios</i>	263, 291
<i>sardius</i>	ibid.	<i>spasium curat molochitus</i>	134
<i>sardii facultates</i>	ibid.	<i>spinus lapis</i>	255
<i>sardii genera</i>	ibid.	<i>spiritus facultas</i>	P.L. 8
<i>sardii usus</i>	119	<i>spiritus lapidificus</i>	P.L. 9
<i>sardonichis adulterium</i>	120	<i>spiritus per gemmas metaphysice operan-</i>	
<i>sardonichis dignitas, precium</i>	119	<i>tur</i>	63
<i>sardonichis genera</i>	ibid.	<i>spongia lapis</i>	200
<i>sardonix</i>	ibid.	<i>spongites</i>	262
<i>sarmentus</i>	291	<i>spuro sanguinis quid profit</i>	202
<i>sarites</i>	263	<i>stalactites</i>	207
<i>saualia</i>	155, 161	<i>stalagnites</i>	ibid.
<i>saxum arenarium</i>	253	<i>statuas facere</i>	P.L. 34
<i>saxum crustosum</i>	254	<i>steatites</i>	204, 262
<i>saxum limosum</i>	255	<i>stella terra</i>	194
<i>saxa</i>	253	<i>stellaris lapis</i>	150, 173
<i>saxa calcaria</i>	259	<i>stellaris lapidis facultates</i>	151
<i>saxa molaria</i>	260	<i>stelechites</i>	263
<i>saxa olenia</i>	258	<i>strafites</i>	291
<i>scambia</i>	96	<i>strombites</i>	262
<i>schistus</i>	193	<i>strumis conducens</i>	199
<i>scolopendrites</i>	262	<i>sublimati remedium</i>	110
<i>sedehago</i>	291	<i>succus lapidescens</i>	P.L. 11
<i>selenitidis historia</i>	195	<i>succinum Serapionis</i>	118
<i>seminarium gemmarum occultum</i>	P.L. 12	<i>succinum ut colligatur</i>	162
<i>situs an operetur in gemmis</i>	P.L. 54	<i>succini genera</i>	ibid.
<i>silicis historia</i>	255	<i>succini historia</i>	161
<i>sinobites</i>	281	<i>succini imitatio</i>	168
<i>smaragdi adulterium</i>	102	<i>succini magisterium</i>	18
<i>smaragdi descriptio</i>	99	<i>succini natura</i>	164
<i>smaragdi debilitas</i>	101	<i>succini olei vires</i>	165
<i>smaragdi genera</i>	99	<i>succini tabella</i>	166
<i>smaragdi occidentales duplices</i>	ibid.	<i>succini valor</i>	167
<i>smaragdi tinctura</i>	101	<i>suffocationi uteri conducens</i>	169
<i>smaragdi valor</i>	ibid.	<i>supranaturales vires an habeant gemma</i>	
<i>smaragdi vires</i>	100	<i>P.L. 43</i>	
<i>smaragdites</i>	102, 103	<i>sycites</i>	262
<i>smaragdoprasus</i>	103	<i>syderitis</i>	263
<i>smaragdoprasu vires, valor,</i>	ibid.	<i>syderopoecillos</i>	292
<i>smiris</i>	193	<i>lyonites</i>	251

INDEX.

<i>syfnus</i>	292	<i>tuberonum lapis</i>	180
<i>sympatiam an habeant gemma</i>	P.L.	<i>turcoidis emendatio</i>	138
SS		<i>turcoidis genera</i>	134
<i>synopes remed.</i>	110.134	<i>turcoidis hystoria</i>	ibid.
<i>synodontes</i>	292	<i>turcoidis imitatio</i>	137
<i>syngites</i>	262.292	<i>turcoidis proprietates</i>	134, 135
<i>syrites</i>	292	<i>tyites</i>	248
<i>syrus</i>	291	<i>tympanitis remedium</i>	158

T

<i>Tabula precii adamantum</i>	65	U	
<i>talcum</i>	194	<i>Valor</i>	140
<i>talci liquor</i>	ibid.	<i>valor adamantis</i>	63
<i>taos</i>	262	<i>valor, fictio, usus achates</i>	125
<i>tapatius vulgaris</i>	105	<i>valor lapid. armeni</i>	150
<i>tarak</i>	291	<i>valor saphiri</i>	95
<i>tarti</i>	292	<i>valor turcoidis</i>	137
<i>tecolithus</i>	201	<i>veneni remedia</i>	128, 153, 174, 186
<i>telirrhifos</i>	292	<i>veneni remedium porcinius</i>	178
<i>telicardios</i>	ibid.	<i>venena pellit bezoar</i>	183
<i>tephria</i>	248, 249	<i>veientasa</i>	292
<i>terra simplex nulla</i>	P.L. 9	<i>venenorum remedia</i>	210
<i>theamedes</i>	217	<i>venenorum remed. smaragdus</i>	100
<i>thirsites</i>	292	<i>venenis aduersans</i>	213
<i>Thracia</i>	ibid.	<i>venenis contrarium</i>	171, 187, 206, 249
<i>Thracius lapis</i>	169, 170	<i>venenis contrarius puluis</i>	87
<i>thyites</i>	203	<i>venenis resistit rubinus</i>	73
<i>thyrcus</i>	292	<i>venenis saphirus aduersus</i>	93
<i>tiberium marmor</i>	244	<i>veneri amuletum</i>	93
<i>tillinites</i>	262	<i>venericus oculus</i>	177
<i>tinctura adamantis</i>	57	<i>ventriculi vitis utile</i>	165
<i>tinea remedium</i>	190	<i>ventriculum roborat molochites</i>	134
<i>topasius veterum</i>	104	<i>verdello</i>	247
<i>topatii adulterium</i>	106	<i>vermibus bezoar utilis</i>	184
<i>topatii vires</i>	105	<i>vermibus vinearum aduersans</i>	170
<i>topatii vulgaris valor</i>	106	<i>virginitatis exploratio</i>	169
<i>tophacem saxum</i>	255	<i>vires chelonitidis</i>	241
<i>tophus</i>	198	<i>vires gemmarum a forma</i>	P.L. 13
<i>trapendani</i>	292	<i>vires onychis</i>	123
<i>trichrus</i>	ibid.	<i>vires succini</i>	164
<i>triglites</i>	263	<i>virrius</i>	202
<i>trochites</i>	201	<i>virtus occulta in lapidibus</i>	P.L. 51
<i>trochinus</i>	292	<i>vitrioli remedium</i>	156
<i>tryophthalmos</i>	126	<i>vitium cur habeant gemma</i>	P.L. 16
		<i>ulceribus remedium</i>	191

ultrama-

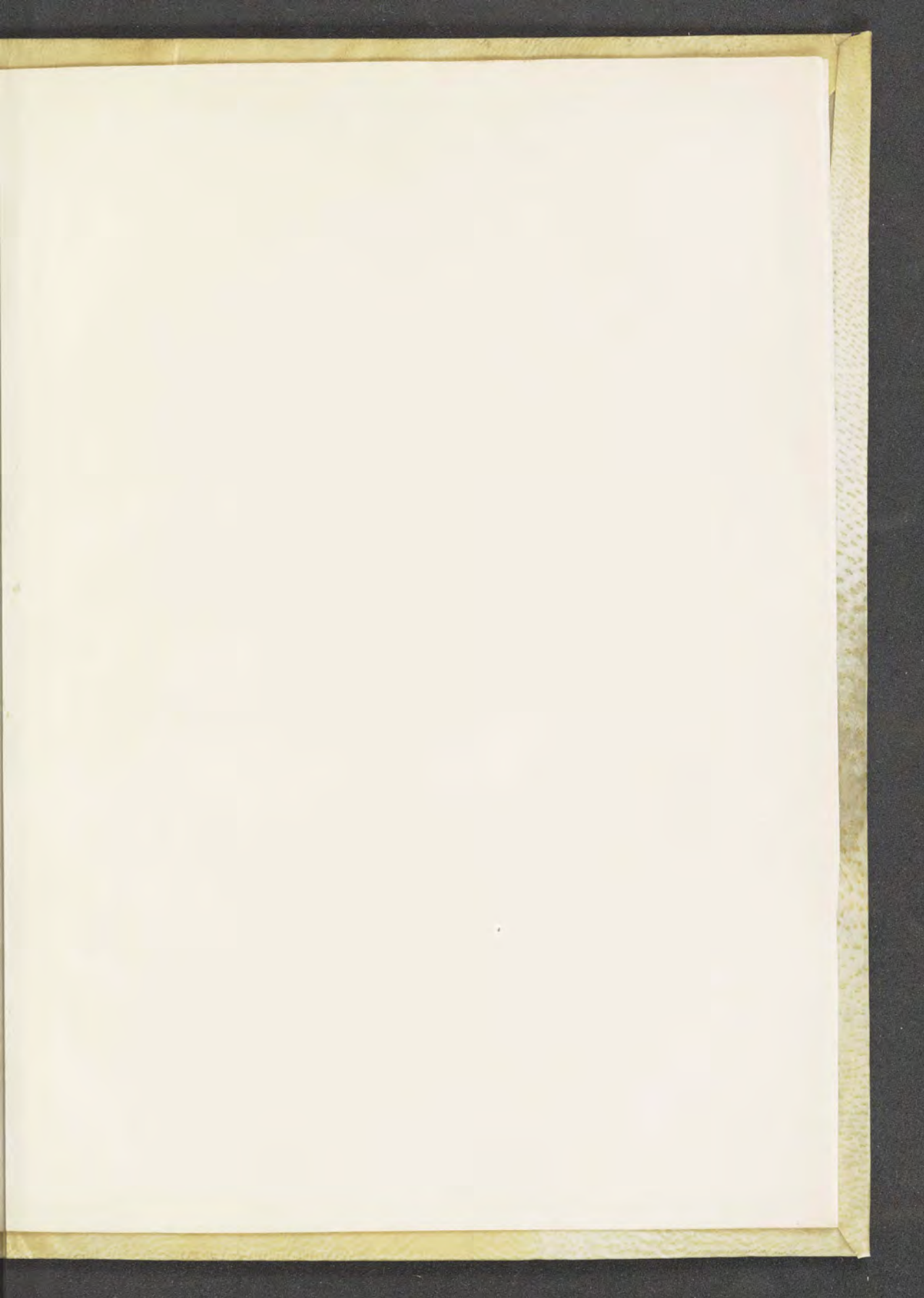
I N D E X.

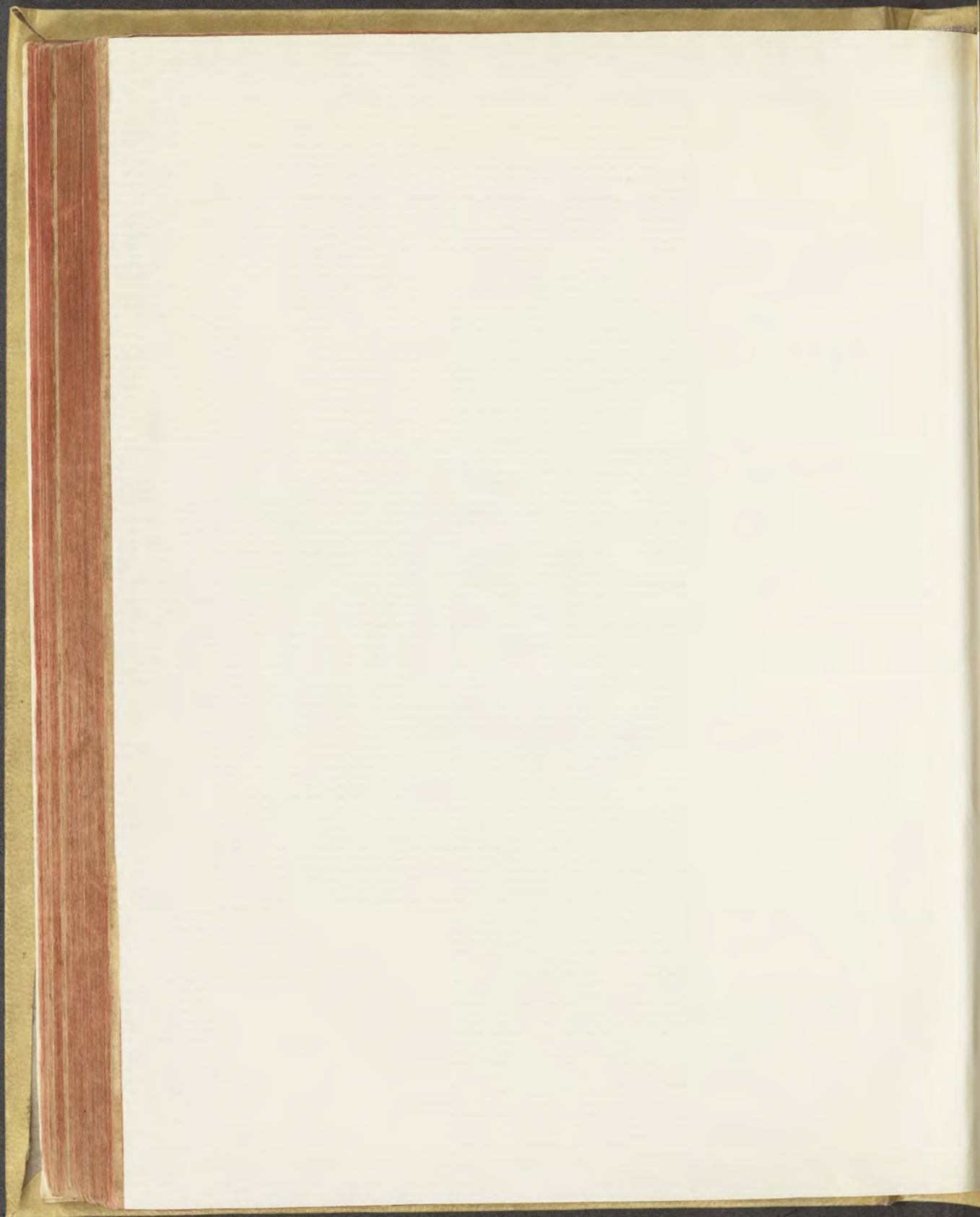
<i>ultramarini coloris confectio</i>	146, 147	<i>vulneribus utile</i>	175
<i>umbilicus marinus</i>	176	<i>vulturius</i>	292
<i>unicornu</i>	212		
<i>uiso Cleopatra</i>	85	X	
<i>uniones magni ubi</i>	ibid.	<i>Xanthos</i>	293
<i>unionis nomen</i>	ibid.	<i>xifinus</i>	ibid.
<i>unionis origo</i>	84		
<i>uniones Rudolphi Imp.</i>	85	Y	
<i>uniones qui</i>	83	<i>Yettus</i>	293
<i>uteri fluxus remed.</i>	110, 157		
		Z	
		<i>Zeblicium marmor</i>	242, 244, 248,
			289

Gemmarum & Lapidum Indicis F I N I S.

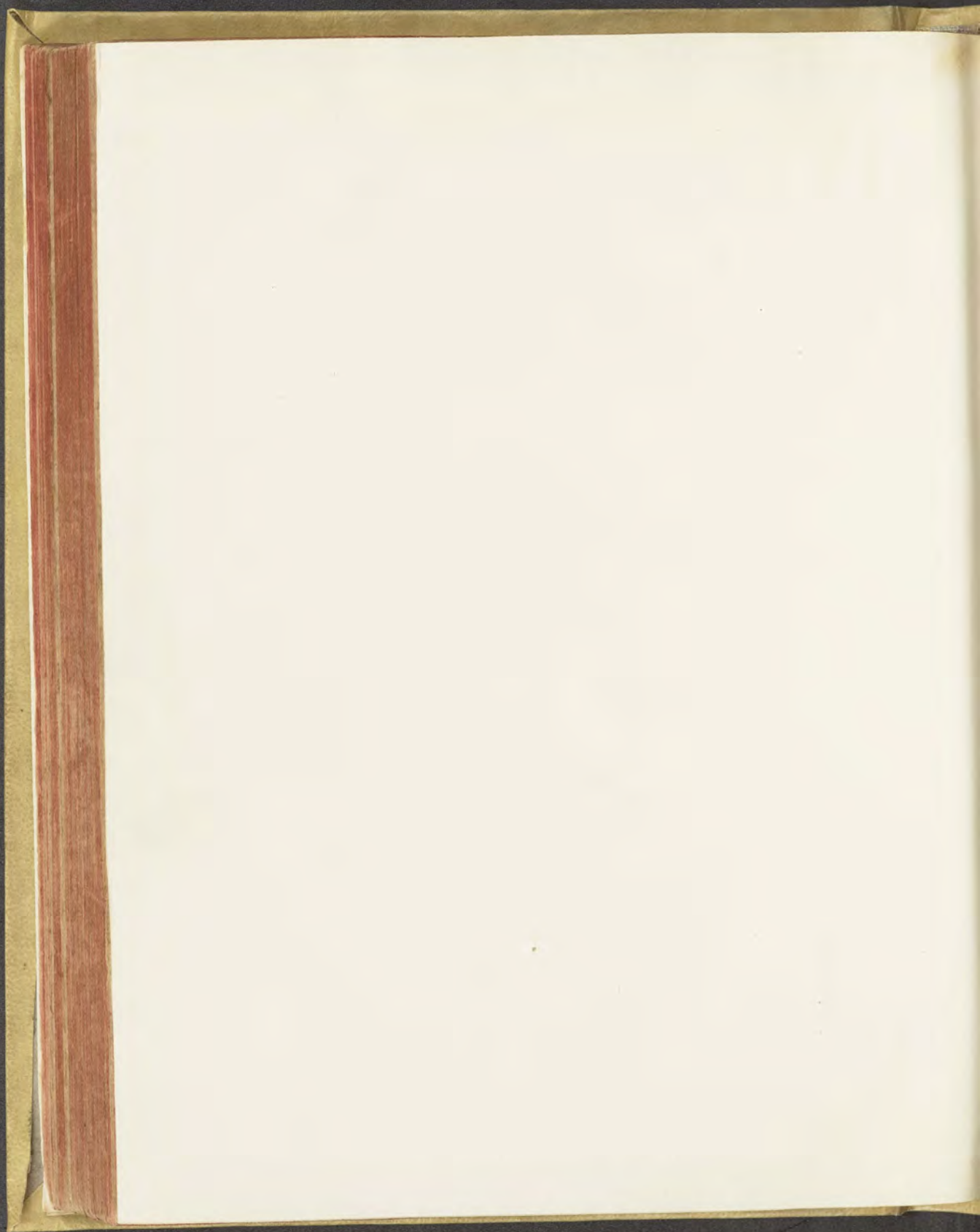

20682

